

THE
TA'RÍKH NÁMA-I-HARÁT

(THE HISTORY OF HARÁT)

OF

SAYF IBN MUHAMMAD IBN YA'QÚB AL-HARAWÍ

EDITED WITH INTRODUCTION

BY

MUHAMMAD ZUBAYR AŞ-SIDDÍQÍ,
H.A., M.A., B.L., PH.D.

SR ASUTOSH PROFESSOR OF ISLAMIC CULTURE,
CALCUTTA UNIVERSITY

PRINTED AT THE BAPTIST MISSION PRESS, CALCUTTA

AND

PUBLISHED BY KHAN BAHADUR K. M. ASADULLÁH, B.A., F.L.A.,
LIBRARIAN, IMPERIAL LIBRARY, CALCUTTA

1944

FOREWORD.

As has been explained in the Introduction, the manuscript of this work, the *Tá'rikh-i-Harat*, is a proud possession of the Búhár Collection of the Imperial Library, which is being presented for the first time to the literary world in the form of this book. The description and the history of the manuscript are not being repeated in this Foreword, as those have been included in the Introduction by the Editor, Dr. M. Z. Şiddíqí, Professor at the University of Calcutta. It is the importance, the rarity and the uniqueness of this manuscript that actuated the authorities of the Imperial Library to undertake its publication, the first venture of the kind on their part; and it is expected that it will be appreciated equally both by scholars and research workers. The aforesaid characteristic of this manuscript was challenged in certain quarters; but in spite of repeated requests the claim made was not substantiated, and so the manuscript remains what it has been, so far.

As explained in the following pages, the idea of printing this work was conceived long ago, but it was left to the present Editor to bring it to completion. To the late *Khán Bahádúr* Maulví 'Abdul-Muqtadir goes the credit of starting its editing and even having the first 120 pages printed. But he had to give up his long cherished desire due to certain reasons over which he had no control, including his ill-health. At the persuasion of the undersigned, Dr. Şiddíqí very kindly agreed to undertake its editing and gave his best, as far as time and labour were concerned, to complete it and bring it forth. The extent of the labour put in can be gauged from the fact that he had to continue the work of editing for about twelve years which was all a labour of love. I, as Secretary of the Council of the Imperial Library, take this opportunity of recording the grateful thanks of the Council to the Editor for bringing the work to fruition, and that in spite of pressing calls upon his time as a Professor in the University.

The publication of this useful work was facilitated by the Government of India providing the necessary funds as and when required, and that through the efforts of the Chairman of the Council (Mr. John Sargent, C.I.E., Educational Adviser to the Government of India) and it would be only in the fitness of things to record our thanks to the Government of India and Mr. Sargent for making it possible for the Imperial Library to bring forth its first publication, which may be followed by the publication of some other important and useful works.

It will not be out of place to record also the appreciation of the assistance rendered by Maulví 'Atá'-ur-Rahmán Şiddíqí, in charge of the Búhár Collection, at all the stages through which this work had to pass.

Our best thanks are also due to Aqa-i-Muhsin Namazi of the University of Calcutta for the Persian version of the Introduction.

The Baptist Mission Press who are responsible for the printing of this work deserve a word of thanks for the patience shown by them during this unexpectedly long period that the Tá'rikh took to be printed, and for their co-operation in making it practicable to produce this book.

K. M. ASADULLÁH,
Librarian.

Imperial Library,
Calcutta,
The 30th November, 1944.

INTRODUCTION.

The publication of this important but little known History of Harát¹ by an equally little known author, based on its unique MS. preserved in the Búhár section of the Imperial Library of Calcutta,² is chiefly due to the initiative of the late Khán Bahádur Maulaví 'Abdu'l-Muqtadir, and the unfailing interest of the present Librarian, Khán Bahádur K. M. Asadulláh, as well as of the Council of the Library and its President, Mr. John Sargent, M.A., C.I.E., Educational Adviser to the Government of India, who did not fail to find the necessary funds, in spite of the present world-war.

The importance of the book appears to have been realized for the first time by the late Sir E. Denison Ross when, mainly, at his efforts the MS. of the present book, together with all the books of the Library of Búhár in Burdwan, was transferred to the Imperial Library. That great patron of Arabic and Persian studies in India got it copied and carried the copy with himself to London,³ probably with the intention of editing and publishing it. This he could not do, apparently because of the pressure of more urgent works.

But the late Khán Bahádur Maulaví 'Abdu'l-Muqtadir, who had made a critical study of the book while revising the Catalogue of the Persian MSS. in the Búhár Library, made up his mind to edit this precious volume. He published a long critical note on it in the *Journal of the (Royal) Asiatic Society of Bengal* in 1916.⁴ In this long critical article, 'Abdu'l-Muqtadir, for the first time, dealt at length with this book and its author and pointed out its importance. Simultaneously, he also pressed Mr. J. A. Chapman, who was then the Librarian of the Imperial Library, to persuade its Council to take up its publication. Mr. Chapman placed the matter before the Council in 1925, and they agreed to meet the cost of its printing and publication. The MS. was copied and 120 pages of it were edited and printed in 1928. But in 1929 the work had to be suspended because 'Abdu'l-Muqtadir could not continue it on account of his official duties and failing health.

At this stage I was approached by Khán Bahádur K. M. Asadulláh to take up this task. I hesitated at first, for my duties at the Calcutta University left me little time to devote to it. But at the end I had to give way to the persistent persuasion of the Khán Bahádur. I began to edit finally the remaining 666 pages of the book in 1933, and in 1935 its printing was resumed. As only 100 pages of the book could be printed every year, at the interval of about ten months, the

---

¹ In the transliteration of the word Harát I have followed Yáqút who vocalizes it as 'Harát bi'l-Fath'.

² See *infra*, p. xxiv, f.n. 1.

³ *Turkistán* by W. Barthold, p. 57, f.n. 2.

⁴ *J.A.S.B.*, 1916, pp. 165-184.

printing of the whole text took seven years and was completed in 1942. The indices were prepared by my friend and colleague Mr. Shibli Ibráhimi, M.A., Lecturer in Persian at the Calcutta University.

Having described the circumstances in which the book has been edited and printed, as well as my connection with it, I now proceed to deal with Harát and its histories, with the author of the present book and its importance, and with the history and peculiarities of its MS

HARÁT AND ITS HISTORIES

Harát is one of the oldest towns. Its history has been traced back to the period of the *Avesta*. Modern scholars and travellers have identified it with the *Haroyu* or *Haraera* of the Vendidad, the *Harava* of the Achaemenian inscriptions and the *Arca Metropoles* of Ptolemy.¹ Nine different theories about its foundation have been narrated in the present text all of which are of equally doubtful character. But they show the antiquity of the town. Soon after it was founded, however, it assumed certain importance on account of its healthy climate and geographical position connecting different countries. 'The admirable position occupied by Harát', says Ferrier, 'must, at all times, have attracted the attention of the sovereigns of Persia—there is not a position of more importance in a strategical and commercial point of view, and the fertility of the soil is great.'²

After its conquest by the Arabs, while its importance as a centre of trade and commerce continued, it also assumed political and cultural importance, by the advent of the Abbasids and the rise of the semi-independent or independent dynasties in Khurásán of which it was an important part. All the Muslim historians and geographers, who have referred to Harát, are unanimous in their statement that it was one of the most important and populous towns of Khurásán; that it was extremely fertile, and an important centre of trade and that it was full of wealthy and learned men. 'Harát', says Ibn Ruste, 'is a big town, its suburbs consist of 400 big and small villages in which there are forty-seven large houses in each of which live from ten to twenty persons.'³ 'It is one of the largest towns in Khurásán', says al Istakhrí. 'In the whole of Khurásán and Má-Wará'-n'n-Nahr, Marw, Sijistán and the Jibál', he continues, 'no mosque is constantly attended by such a large number of people as that of Harát; it is the depot of the merchandise which are carried from Persia to Khurásán.'⁴ Al Muqaddasi writes that 'Harát is the garden of this part, thickly populated, and has congested buildings and large villages. Its inhabitants are intelligent and humorous and have literary taste. From here are carried various sweetmeats and textile products to

different countries.'¹ 'During my stay in Khurásán in 607' (1210 A.D.), says Yáqút, 'I did not see any town larger, better respected or more honoured, or more beautiful or more populated than Harát. It has many gardens and natural springs and plenty of wealth. It is full of learned men and abounds in eminent and wealthy persons, and to it belong a large number of learned and eminent personages.'² At its invasion by the Mongols in 618/1221, according to the present text, Harát put forward 190,000 fighters, against them.³ This shows the large population of the town and its suburbs, at the time.

By the advent of the Kurt⁴ dynasty, Harát attained the glory of being the capital of their kingdom. The Kurts repaired the damages which were done to the town by the Mongols in their repeated invasions of it. They erected new buildings and decorated them with delicate artistic ornamentation, and patronized arts and letters, for which they have not been given as much credit as they deserved. Malik Fakhr'u'd-Din Kurt and Malik Ghiyáthu'd-Din Kurt are particularly mentioned in the present text, as builders of mosques and inns and the former as having forty well-known poets as his panegyrists.⁵ He paid one thousand gold coins a month for six years to Šadr'u'd-Din Rabí'í of Búshanj and bestowed upon him great favour and kindness so that he might compose a Mathnawí celebrating the golden deeds of his ancestors and other members of his dynasty, on the lines of the Sháh-Náme⁶ of Firdausí.

Historiography had almost reached its climax under the Muslims. They not only compiled large biographical dictionaries of almost every class of peoples and general histories of the whole Islamic world at every period, but also composed special histories of particular dynasties and provinces as well as of important towns. In Persia particularly, almost every important town had its special historians, at different periods, to narrate its own special history. Bukhárá, Sístán, Qum, Tabaristán, Isbahán, Naysábúr, Marw, Bayhaq, Jurján, etc., all had their special historians. Harát therefore, on account of its historical importance, could not escape the attention of its own literary men and historians. Seven of its histories, written at different periods, are mentioned by Hájí Khalífa:—

(1) *Ta'rikhu Harát* by Abú Isháq Ahmad b. Muḥammad b. Yásín-al-Haddád (d. 343/954).

(2) *Ta'rikhu Harát* by Abú Isháq Ahmad b. Muḥammad b. Yúnus-al-Bazzáz.

¹ *Aḥsanu't-Taǧásim*, pp. 306-307.

² *Mu'jamu'l-Bulḍán*, the article on Harát.

³ The present text, p. 67.

⁴ The word has been differently spelt by different Orientalists and historians. Browne spells it as Kurt (*Lit. Hist. Pers.*, Vol. III, p. 173, f.n. 1). Minorsky writes it as Kart (*B.S.O.S.*, VIII, Part I, p. 257). Howorth spells it as Kert (*Hist. of the Mongols*, III, p. 739). Raverty spells it as Kurat (*Tab. Násirí*, Eng. Tr., Introd., p. xxv). I have followed Browne for I found in two MSS. of the *Rauḍát* the word vocalized as such.

⁵ The present text, pp. 439-441, 443, 746-750.

⁶ *Ibid.*, p. 449. In transliterating the word *Náme* I have followed its Persian pronunciation.

- (3) *Ta'rikhu Harat* by Abu Nasr 'Abdu'r Raḥmān b 'Abdu'l-Jabbār al Fāmi (472-546/1079-1151)
- (4) *Ta'rikhu Harat* by Abu Nasr 'Abdu'r-Raḥmān al-Qaysi
- (5) *Ta'rikhu Harat* by Abu Rauh 'Isā (d 544/1149)
- (6) *Raudātu'l Jannat* by Mu'innu'd-Din az Zamchī al-Isfizārī (d 897/1491)
- (7) *Ta'rikhu Harat* by Nuru'd-Din 'Abdu'r Raḥmān al-Jāmi (d 898/1483) ¹

None of these histories of Harāt is known, at least to me, to be extant, except the one by Mu'innu'd Din az Zamchī of which several MSS are preserved in various Libraries in the East and in the West. British Museum alone has three MSS of it,² and in the Royal Asiatic Society of Bengal are preserved two others.³ Another MS of it is in my own possession.

The list given by Hājī Khalifa, however, is neither exhaustive nor exclusive. For it does not include the present important book on the subject, and Nurud Din 'Abdu'r Raḥmān al Jāmi is not known to have compiled any history of Harāt. The works of Abu Rauh 'Isa and of Abu Nasr 'Abdu'r Raḥman al Qaysi also have not been mentioned by any author except Hājī Khalifa who is not always careful in his statements.

Mu'innu'd Din az Zamchī in his *Raudātu'l Jannat fi Aṣṣaf 1 Harat*, however, while describing the circumstances which led him to the compilation of the book, has referred to four earlier works on the subject. (1) The *History of Harat* of Abū Ishāq Ahmad b Muḥammad b Yāsīn al Haddād, (2) that of Abu Nasr 'Abdu'r Raḥmān b 'Abdu'l-Jabbār al Fāmi, (3) the *Kurt Nāme* of Rabī 1 of Bushanj,⁴ and (4) the book of Sayfī 1 Harawī.

1 The *History of Harat* by Abū Ishāq Ahmad b Muḥammad b Yāsīn al Haddād which has been lost, dealt with the history of the town since its conquest by the Muslims till the time of the author Mu'innu'd Din az Zamchī, while describing the early Muslim governors of Harāt, has quoted long passages from the book of al Fāmi, saying that al Fāmi had copied them from the book of Abū Ishāq Ahmad b Muḥammad b Yāsīn⁵ whereas in connection with the pre Islamic matters az Zamchī as well as Sayfī have entirely depended upon al Fāmi's work. From this fact I am inclined to conclude that the scope of al Haddād's history was limited to the Islamic period only.

Al Haddād, the author of this earliest history of Harāt, was a traditionalist of some reputation and was one of the teachers of Abū 'Ubayd-al Harawī, the author of the well known *Kutbu'l Gharibayn*. He died at a comparatively young age in the year 343/954.⁶

2. The *History of Harát* by Abú Naṣr 'Abdu'r-Raḥmān b. 'Abdu'l-Jabbār al-Fāmi (472-546/1079-1151) dealt with the history of the town not only during the Muslim period till about the middle of the 6th/13th century, making full use of the earlier works on the subject and adding a good deal of information missed by the previous writers,¹ but also contained some materials with regard to the pre-Islamic history of Harát. In it were stated the various theories about the foundation of Harát in the ancient period, which were current among the people during the lifetime of its author and have been reproduced or summarized in the present volume and also in the *Rauḍát* of az-Zamehí. It asserted that Harát had been the capital of a kingdom before the advent of the Muslims also.² This book which appears to have been lost was accepted as a reliable authority by the later writers like Sayfí and az-Zamehí; and the latter frequently draws his material from it. Its author has been described as a generous, pious and modest person and a learned historian.³

3. The *Kurt-Náme* of Rabí'í of Búshanj was a voluminous historical Mathnawí, written in the style of the *Sháh-Náme* of Firdausí, describing the history of the Kurt rulers of Harát, since their rise till about 702/1302 when its author was put in prison by his patron, Malik Fakhrú'd-Dín Kurt. It was composed in six years, probably between 695/1295, when the kingdom of Harát was bestowed upon Fakhrú'd-Dín Kurt, and 702/1302 when he put the author in prison. It contained a detailed account of all the exploits of the Kurt Maliks, and their achievements and of all the important events of their reign. It is probable that it also contained an account of the foundation of the town of Harát and of some other important cities in its neighbourhood. In the present text are quoted some lines from it, which refer to the foundation of the city of Búshanj.⁴ Our author says that in the book are described in great detail the accounts of the imprisonment of Malik Fakhrú'd-Dín in the fort of Khaysár for seven years.⁵ Many of the lines quoted from this Mathnawí in the present text appear to refer to important events in the first part of the reign of the Kurts. As a matter of fact, the first half of the present text appears to be largely based on this Mathnawí of Rabí'í.

Unfortunately the *Kurt-Náme*, like the works of al-Haddád and of al-Fāmi, appears to have been lost, and its historical and literary value cannot be properly judged. But more than 250 couplets from different parts of it are quoted in the present text at different places. They abundantly show the delicate and lofty imagination of its author, his descriptive power, and his forceful and flowing style. The book appears to have been not only a valuable historical record but also a literary gem of considerable merit.

¹ These events have been mentioned by az-Zamehí in his *Rauḍát*, on the authority of al-Fāmi, *Rauḍa* 11, *Chaman* 1.

² The *Rauḍát*. *Rauḍa* 6, *Chaman* 1.

³ *Shadharátu-dh-Dhahab*, Vol. IV, p. 145.

⁴ P. 25.

Little is known about the early life of the author of the *Kurt-Name*. Faṣḥī of Khwāf upon whose work, the *Muḡmal*, is based Browne's account of him¹ does not give any biographical detail concerning him. But a good deal of it has been supplied by Sayfī in the present volume on which appears to have been based the biographical notice of him contained in the *Habibu's Siyar* of Khwand Amīr.²

The author's name, according to Sayfī, was Sadru'd Dīn. He was the son of a Khatīb of Bushanj. According to his own statement, he was born in 671/1272.³ He had natural talent for the art of poetry which he developed at an early age, and assumed the pen name Rābī. He came in touch with Malik Fakhrū'd Dīn Kurt at an early age and was appointed by him as his court panegyrist. The Malik who was himself a poet of no mean merit, having discerned his special gifts for poetry, ordered him to compose the *Kurt Name*. He paid him one thousand Dinars every month for six years during which period the poet had been occupied with this task. In addition to this monthly allowance, the Malik also bestowed upon him, every now and then, rich rewards and large gifts and showed him every possible kindness and favour. He appears to have received much greater favour and reward from Malik Fakhrū'd Dīn than what was even expected by the celebrated and great poet Firdausī from the well known patron of literary men, Sultān Mahmūd of Ghazna. But Rābī was extremely greedy and he never felt satisfied with what he received from the Malik. The book was, however, completed and was entitled as the *Kurt Name*. But the poet soon fell out with his patron and left him to seek his fortune at some other provincial court. Being disappointed in his efforts and recalled by Malik Fakhrū'd Dīn, however, he soon returned to him. But after a short time (five months) while intoxicated he declared that if he were assisted by his friends and associates he would carve out a kingdom for himself, and confer high titles and great favours upon them. The Malik, being informed of it by Suzanī who was a pupil of Rābī, put him in the prison where he was subsequently killed.⁴

THE AUTHOR OF THE PRESENT BOOK.

The historians and the biographers have, unfortunately, taken no serious notice of the author of the present book. But fortunately some biographical materials have been supplied by the author himself. On these materials is based the following sketch of him.

The name of the author was Sayf b. Muḥammad b. Ya'qub. He was born at Harat as his *Naba* implies, in 681/1282.⁵ He was

thoroughly educated in Islamic sciences in general, and in Arabic and Persian literatures in particular, as it is abundantly shown by the numerous Arabic and Persian quotations and their appropriate use by him in the present book. He also acquired skill and facility in the popular and paying art of poetry. He got in the court of Malik Fakhrū'd-Dīn Kurt (d. 706/1307) of Harát, probably with the help of Hakīm Sa'du'd-Dīn Munajjim Ghūrī to whom he refers as his teacher.¹ He composed 80 odes and 150 small poems in praise of the Malik.² He remained in Harát when Malik Fakhrū'd-Dīn departed from it for the fort of Amán Kúh, leaving the town in charge of his experienced, trusted and courageous official Jamálu'd-Dīn Muḥammad Sám, under the pressure of Dánishmand Bahádur who had besieged the town at the command of 'Uljá'itú-Sultán. At this period the author composed a large Mathnawí, the *Sám-Náme*. It consisted of twenty thousand couplets, and was written in the style of the *Sháh-Náme* of Firdausí. In it the author had described the exploits and gallantry of Jamálu'd-Dīn Muḥammad Sám against Dánishmand and his son Bújái. The book was copied and illustrated.³

This Mathnawí had almost cost the author his life. For when Harát was conquered and Jamálu'd-Dīn Muḥammad Sám was captured as a prisoner by Bújái in 706/1306, Sayf was also captured by him together with many others. He was beaten and disgraced and was charged with disloyalty to the Mongols. The *Sám-Náme* was produced before Bújái as a proof of the crime of the author. For in it Bújái and his father Dánishmand were criticized for their invasion of Harát and Jamálu'd-Dīn was praised for his bravery and gallant defence of the town. Bújái perused certain part of the book and admired it, but condemned the author. For the part of the book which he perused contained an appreciation of the large army and resources of the Mongol general. But the author being a Ghūrī was ordered to be put to death. The author, however, confessed his guilt, promised to be loyal in the future, and was in the end granted amnesty.

Though the life of the author was saved, yet he appears to have lost, for some time, the favour and support of the court of the Kurts. Jamálu'd-Dīn Muḥammad Sám being killed, and his patron Malik Fakhrū'd-Dīn Kurt having died, his brother Malik Ghíyáthu'd-Dīn secured the favour of 'Uljá'itú-Sultán and became the governor of Harát. Malik Ghíyáthu'd-Dīn, it appears, showed no favour to Sayf for some time, probably because he belonged to the party of his rival and elder brother, Malik Fakhrū'd-Dīn, and had been condemned by the Mongols.

No information is available about the activities of the author from 706/1306, when Jamálu'd-Dīn was killed, to 717/1317 about which time he appears to have regained the favour of Malik Ghíyáthu'd-Dīn. The author, however, says that he compiled a book on Ethics, called it *Majmú'a-i-Ghíyáthí*, because he had dedicated it to Malik Ghíyáthu'd-

¹ The present text, p. 461.

² *Ibid.*, p. 443.

³ *Ibid.*, p. 539.

Din and presented it to him in order to gain his confidence and favour. The Malik appreciated the book and showed special favour to the author. Then he commanded him to compile a history of Harát since its invasion by Chingiz Khán till his own time. For though Harát was an important town of Khurásán, and had been a scene of successive important events throughout this period, yet no history of it had ever been compiled; and the want of such a history had been the cause of the ignorance of the travellers and of the visitors of the town about the actual events. This led to a good deal of misunderstanding and baseless rumours among the common people, and created wrong impression about Harát in the minds of the rulers of Mesopotamia and of other parts of the world.¹ The author took up the work and completed it in two years and a half.² The date of the death of the author is not known.

THE WORKS OF THE AUTHOR.

None of the works of our author excepting the present volume is known to be extant. Of his *Majmú'a-i-Ghiyáthi*, his *Sám-Náme*, his 80 odes and 50 short poems, no trace can be found. Of the present volume also the MSS are extremely rare.³

The present book shows that Sayf b Muhammad had sound knowledge of Arabic and Persian literatures, was a poet of no mean merit, had a good command of forceful, flowing and ornate Persian prose and possessed the necessary qualities of a competent historian.

He quotes from a large number of Arabian and Persian poets and prose writers of various periods without making any effort for it. He gives good many extracts from his own poems—Qasidas as well as Mathnawis—which show that he was a poet of considerable merit.

As an historian he describes in detail, in chronological order, not only the political events of the various periods, and the character and cultural attainments of the rulers included in the scope of his book, but also gives the causes of the important political events. He had strict regard for truth and gives the various versions of an event in its minutest details if his authorities differed among themselves.⁴ He stresses again and again that he wanted to record only the facts and to avoid the fiction.⁵ In his anxiety for it, he placed the book, after it was completed, before the scholars of his time for their criticism, and it was only after their approval of what he had recorded, that he published it.⁶ He did not follow the earlier historians blindly, but tried to test the truth of their statements and if he thought that they were in the wrong, he did not fail to correct them.⁷

THE PRESENT BOOK.

The present book, as it has already been said, was compiled at the command of Malik Ghiyáthü'd-Din Kurt, who had suggested to the author not only its subject and scope but also its general plan and

style. He had ordered him to compile a reliable history of Harát since its invasion by Chingíz Khán till his own time, describing its history, giving the names and character of its rulers, nobles, officials and of its visitors, illustrating his description with the verses of the Qur'án and the sayings of the Prophet and of his followers, and adorning it with Arabic and Persian poems and proverbs.¹ It appears that the Malik had also issued instructions to his secretaries to put at the author's disposal the State archives and official records and documents to be used by him in compiling the book. This is apparent from what appears to be the exact texts of the official communications, letters and treaties quoted by the author in several parts,² and also from the acknowledgment by him of the debt of gratitude which he owed to the Secretary of State, Khwája Shiháb, the son of the Chief Secretary 'Azízu'd-Dín Shiháb Saq, but for whose constant interest, help and support he could never have brought the present volume to a successful end.³

It appears that the author had planned to divide the whole work into more than one volume, devoting the first volume to the general history and reserving the rest for the biographical notices of the nobles and of important State officials and visitors from other countries. This is obvious from his remark in the introduction where he says that he completed this history in 400 Discourses, whereas the present volume contains only 138 of them. At the end of the book also the author says that he hoped to write the second volume in a short time. But it is not certain that the author actually carried out his whole plan and composed the other volume also. 'Abdu'l-Muqtadir is of opinion that the author could not compose the second volume.⁴ Mu'ínu'd-Dín-az-Zamchí also, who could not get any trace of it in 895/1489 when he wrote his *Raudátu'l-Jannát*, held the same opinion. He says, 'In these days, no one gives any clue to the second volume of the History of the Kurt dynasty (by Sayfi); probably he made a promise which he could not fulfil'.⁵ But how can one contradict the definite statement of the author himself in the introduction which was certainly added by him after the completion of the whole work? This is obvious from his use of the past tense in connection with the completion of the whole work after which he added not only the introduction but also several other passages in the body of the book, as it is evident from their contexts.⁶

The date of the composition of the book is also uncertain. The author has not mentioned it. But as he refers to his patron, Malik Ghiyáthu'd-Dín, in the introduction and in several other passages in the body of the book, as *al-Hájj* and *Sultánu'l-Hájj*, and the Malik performed the pilgrimage to the Ka'ba in 721/1321, 'Abdu'l-Muqtadir

¹ See the text, p. 7.

² *Ibid.*, pp. 168-170, 340-342, 348-351, 386-389, 610-613, 641-643, 659-663, 664-668, etc.

³ *Ibid.*, p. 636.

⁵ *Raudátu'l-Jannát*, *Rauḍa* 7, *Chamán* 7 (end).

⁶ See the text, pp. 140, 636.

⁴ *J.A.S.B.*, 1916, p. 168

thinks that the book was composed between 721/1321 and 729/1329 when the Malik died. But I am of the opinion that the introduction and the words *al Hagg*, etc. were added by the author after the completion of the present volume in 722/1322 when he must have presented it to Malik Ghiyáthu'd Din on his return from the pilgrimage. And as the author says that he completed this volume in two years and a half,¹ its composition must be placed between 718/1318 and 722/1322 with the events of which this volume ends.

Be it as it may, the present volume is divided into 138 Discourses. The first 20 Discourses deal with the foundation of Harat and the traditions of the Prophet Muhammad about its excellence, its invasion by Chingiz Khan, and its history till the advent of the Kurt dynasty. The last 118 Discourses (pp. 141-786) deal with the various aspects of the history of the Kurt rulers of Harat since their advent in 643/1245 till the 16th year of the reign of Malik Ghiyáthu'd Din, to whom alone 39 Discourses (238 pages) are devoted. In dealing with the Kurt rulers, the author gives not only the details of their political activities and military exploits, but also describes their characters, attainments and cultural activities. In Discourses 85, 86 and 130 (pp. 439-443, 746-750) he has described some of the buildings which were erected at Harat by Malik Fakhrud Din (and the religious ordinances issued by him) and his brother Malik Ghiyáthu'd Din and their interest in poetry and painting. In Discourse 88 (pp. 448-456) are described, in detail some of the activities of Sadru'd Din Khatib of Bushanj generally known by his pen name, Rabi'. At places, the author also deals with the contemporary events connected with the Mongol rulers and their chiefs, and their wars and court intrigues.

It is difficult to say definitely what title the author wanted to give to this book. He often refers to it in general term as 'Historical work' (*Tarikh-i Dáme*),² Later historians like Mu'mu'd Din az Zamchi³ and Háfiz Abri refer to it as 'History of Kurt Maliks', 'History of the Maliks of Harat', or as a book on the 'History of the Kurt Maliks of Harat'. Imayát Khán also in his note on the fly leaf of the MS. calls it the 'History of the Maliks of Harat'.⁴

These titles may be justified on the basis of the main contents of the book. But our author was instructed by his patron to write a history of Harat since its invasion by Chingiz Khán till his own time and not that of the Kurt Maliks only, and 140 pages of the book are devoted to the history of Harat before the advent of the Kurt dynasty. The author also says referring to this book, 'I wrote the history of Harat' (*Tarikh-i Harat*).⁵ It may, therefore, be suggested that the author wanted to call it 'History of Harat', and not 'History of the Kurts'.

As the book deals mainly with the contemporary events, so it is largely based on the personal knowledge of the author himself, or on

the information received by him through an eye witness of the events, whose name he has mentioned at certain places. For the earlier events, however, he has referred to the following works:—

- (1) The *History of Harát* by 'Abdu'r-Rahmán b. 'Abdu'l-Jabbár-al-Fámí (the text, pp. 25, 26–44).
- (2) The *Kurt-Náme* of Rabí'í (the text, p. 391).
- (3) The *Ta'rikh-i-Siráj-i-Minháj*, i.e. the *Tabaqát-i-Násirí* of Minháj-ud-Dín 'Uthmán b. Siráju'd-Dín (the text, pp. 70, 73).¹
- (4) The *Ta'rikh-i-Jahán-Gusháy* (comp. 658/1260) of 'Aṭá Malik-i-Juwaynī, which is mentioned by our author, at one place, as *Ta'rikh-i-'Alá'í* because of the title of the author as “‘Alá'u'd-Dín” (the text, pp. 57, 58).²
- (5) The *Ta'rikh-i-Gházání*, i.e. the first volume of the *Jámi'u't-Tawárikh* (comp. 710/1310) of Rashídu'd-Dín Faḍlu'lláh, whom our author calls Rashídu'd-Daula, which fits better with the titles of his father and grandfather as 'Imádu'd-Daula and Muwaffaqu'd-Daula respectively (the text, pp. 101, 304).³
- (6) The *Ta'rikh-i-Khurásán* (the text, p. 63).
- (7) The *Akhlág-i-Khání* (the text, pp. 95–101).

The first two of these books have been already described. The third has been published by the Asiatic Society of Bengal and translated into English by Col. Raverty. The fourth and the fifth have been described by Browne⁴; and the sixth and the seventh I have been unable to trace or identify.⁵

In making use of these important historical sources, however, our author has not been strict with regard to their texts. In the case of the *Jámi'u't-Tawárikh* he reproduced the original text in his own words, without making important and material alteration. But in one (p. 58) of the two references to the *Ta'rikh-i-Jahán Gusháy*, he has mixed up its contents with what he learnt from independent sources. This fact, however, Sayfí himself has explicitly pointed out. In the case of the quotations from the *Tabaqát-i-Násirí*, one sentence quoted by our author (the text, p. 70, ll. 8–11) is found neither in the original printed text, nor in its English translation by Raverty. This may be due to the defect in the MS. on which its printed text is based.

Our author, however, has also given quotations from a large number of literary works in prose and poetry. Many of these

¹ Cf. the *Tabaqát-i-Násirí*, Cal. Edition, 1864, pp. 351, 355; Eng. Tr., Vol. II, pp. 1038, 1042.

² Cf. the *Ta'rikh-i-Jahán Gusháy*, Vol. I, p. 128, ll. 13–15.

³ Cf. the *Jámi'u't-Tawárikh*, pp. 61–62 and 189, ll. 15–17.

⁴ *J.R.A.S.*, Jan. 1904, pp. 1–17; *ibid.*, Jan. 1908, pp. 17–37; *Lit. Hist. Pers.*, Vol. III, pp. 65–66, 71–73.

⁵ I am told that the *Akhlág-i-Khání* has been printed in Persia. But in spite of my best efforts I could not get any copy or trace of it. The main story taken by our author from this book, however, is found in an abbreviated form in the *Jámi'u't-Tawárikh*, p. 64, ll. 10–16.

quotations have been compared with their originals and they have been generally found faithful except the differences of readings which have been pointed out in the foot notes

THE IMPORTANCE OF THE BOOK

The book is of great historical and literary value. It is a contemporary record of the complicated events in the history of North-Eastern Persia in a difficult period. It is the earliest available history of Harat and the only available contemporary account of its Kurt rulers. It is written in an elegant and forceful literary style and is full of quotations from the works of important poets, of the poems of some of whom no other record is apparently extant.

It has been accepted as a reliable and authentic historical record by important later historians, some of whom like Hafiz Abrú, Mu'mu'd Din az Zamchi and 'Abdu'r Razzáq as Samarqandi largely used it in compiling their own works and included in them partly its summary and partly its exact text.

Hafiz 'Abdulláh Abrú (d. 834/1430), the well known Timurid historian and geographer who has been recognized by modern scholars to be the most important writer of his time, has abundantly used this book in almost all his works.

In the first part of his *Dhayl-i Jam'i'u'l-Tawarikh* which was composed just about a century after the composition of the present volume and has been edited by Dr K. Bayání and published at Tihrán, the celebrated historian very often summarized, and at places copied long passages from our book without acknowledgment—a peculiarity of the Hafiz which has been already pointed out by Sir William Onseley in his *Travels*.

The following two passages in the *Dhayl* copied from the present volume are enough to illustrate our remark —

(a) شیخ طب الدین گفت ای ملک مصلحت در آنست
که جنگ نکنی چه حلائق این مقام دل بر صلح دارند بجهت
آنکه درین ولایت دحیره بیست و مردم گرسنه آید و این حد در
نکردن بیضاک را که درز بدو از ایشان طاعت است و لعنت
کردن بر ایشان عداوت برین فرستی چه ازین طایفه واجب العقل
حر مرار و چمن بهر و شجاعتی ظاهر متواضع شد و در زوری حد
بقلمه امان کوه وی با حرم این سنا داکنده شوند و آتش عداوت
و بنده منطقی گردد و مد اول مار مشهور آئی. ملک متوالدین

گفت دانشمند بهادر میخواست که مرا بمکر و غدر بدست آرد
 چه من چون بقلعهٔ امان کوه روم راه بر من بگیرند و از جوانب
 کمین سازند شیخ قطب الدین گفت که از ابناء و ¹اقارب دانشمند بهادر
 هر کدام را که ملک تعیین فرمایند بگویم تا دانشمند بهادر ایشان را بیش
 ملک فرستد ملک فخر الدین گفت که از بصران دانشمند بهادر لاغری
 با من بقلعهٔ اسکلچو آید و طغای در شهر باشد چون من بقلعه روم لاغری را
 باز فرستم برین جمله مقرر کردند روز دیگر شیخ الاسلام خواجه قطب الخق
 والدین بیش دانشمند بهادر آمد و آنچه ملک فخر الدین گفته بود
 عرضه داشت کرد: دانشمند بهادر بدان خوشدل گشت. چه از محاصرهٔ شهر
 و محافظت لشکر و خوف شبیخون شب و روز اندیشه مند بود. امراء
 و رؤس سباه خود را طلب فرمود و گفت میان من و ملک فخر الدین
 قاعدهٔ دوستی محکم شد و اساس محبت و یکدلی رسوخ تمام بذیرفت.
 اکنون شیخ الاسلام خواجه قطب الدین جشتی را فرستاده و از من
 عهد نامه طلب داشته و گفته فرزندان طغای و لاغری را بفرستد تا من
 بقلعهٔ امان کوه روم و شهر را تسلیم کنم درین قضایا شما چه صواب
 میبینید، و بهبود در چیست. بعضی از ملوک چون ملک جلال الدین
 و ملک قطب الدین اسفزار و طائفه از امرا گفتند مثل مبارک شاه داشی
 و جیغور کاجو که ای امیر مصلحت نیست که امیر زادگان لاغری
 و طغای را بدست غوریان و هرویایان باز دهی و ملک فخر الدین را
 بکداری که بنده بقلعهٔ امان کوه برد که ازان فتزهای عظیم در وجود آید
 که سالها دفع آن نتوان کرد و جماعتی گفتند که مصلحت پیرانست که
 امیر با او صلح کند و او را بکدارد که بقلعه رود، که شهر بیزحمتی بامیر
 میرسد روز دیگر مولانا وجیه الدین نسفی را فرمود که عهد نامه بنویس

س از زبان دانشمند بهادر مولانا وجیه الدین نسفی در حال نامه در قلم آورد برین نسق -

بدان خدای که بر درکه جلالت او * سجود کرد امیر و وزیر و شاه و کدا ...¹

(b) و صورت این حال چنین بود که شهزادگان کدک و یسار و داؤد خواجه نا چند شهزاده دیگر با لشکری بعدد یک بیانان و اوراق اشجار از آن آمویه بگذشتند بران عزم که خراسان در تحت تصرف آرند . امیر یسار و بوجای و یورم شاه و محمد دولدای بعد از کشتن ایشان از آمویه در مرغاب جمع شدند - امیر یسار در خزانة نکشاد و اموال خراسان را در امرای لشکر و رؤس سباه و ابطال عساکر تفرقه کرد و ایشان را نسیم و زر دوست ساخت و مواعید خوف برزم بستن و کینه اندوختن در پیش گردانید و امیر بوجای و عیث الدین علی شاه که از شاهان بدخشان بود و دران نزدیکی بخراسان آمده ایشان را با هزار سوار حراز نامدار مقرر گردانید که تا آنجا که سناه خصم است بروند و زبان گیری بدست آرند تا از کمیت و کیفیت آن لشکر و موتی حاصل شود امیر بوجای و شاه بدخشان با آن هزار سوار بر سبیل رکضت برآند ..... چون یکساعت بگذشت قریب بیست سوار از لشکر بدخشان جدا گشته بدان نیت که بیش شاهزادگان روند ناکاه در میان لشکر بوجای افتادند کمان بردند که سناه ماوراءالنهر است بی تحاشی با بوجائیان در سخن آمدند لشکر بوجای¹ ایشان را گرفته بیش بوجای آوردند بوجای بتخویف تمام از ایشان حال شاهزادگان و جگونگی لشکر پرسید .....² *

¹ *Dhayl-i-Jāmi'at Tawārikh*, Tihān Edition, pp 22-23, the present text, pp 467-469. The whole of this and the next chapter (pp 26-36) of the *Dhayl* is entirely based on the present volume (pp 461-467)

² *Dhayl-i-Jāmi'at Tawārikh*, pp 56-60, the present text, pp 628-636

The above long passages from the *Dhayl-i-Jámi'u't-Tawárikh* of Háfiz Abrú taken from the present text, clearly show that the great geographer and historian followed our text closely and reproduced it almost word by word. As a matter of fact, Háfiz Abrú in every part of his *Dhayl*, while dealing with the events described by our author, either contents himself with a summary of the relevant part of the present work, omitting a part or whole of the poems and quotations given in it, or reproduces it verbatim.¹

The part of the *Dhayl* which deals with the history of the Kurt dynasty, and has not been published as yet, according to the statement of Háfiz Abrú himself, is almost entirely based on a book on their history dedicated to them, which had come to his notice.² This book could not have been but the present volume or the *Kurt-Náme* of Rabí'í. No other history of the Kurts is known to have been written. And the passages quoted above are more than sufficient to show that the book to which Háfiz Abrú referred is the present volume, and not the *Kurt-Náme*.

The use which Háfiz Abrú made of the present book in compiling his well-known geography and equally well-known general history, the *Zubdatu't-Tawárikh*, is difficult to ascertain. For unfortunately, they have not been published as yet, and no manuscript of them is available in Calcutta. But I have no doubt that the detailed account of the Kurt dynasty, which according to Dr. Rieu is included in his geography,³ is largely based on the present text. As a matter of fact a good deal of the subject-matter dealt with in the second volume of Abrú's geography, which has been described in detail by Dr. K. Bayání in his introduction to the *Dhayl*,⁴ is identical with that of the present book. The relevant part of the third volume of the *Zubdatu't-Tawárikh* also must have been mainly based on the present text. The celebrated Timurid geographer-historian, having realized the importance of Sayfí's book while composing his *Dhayl-i-Jámi'u't-Tawárikh*, could not have ignored it while compiling his later and more important general works.

Forty years after the death of Háfiz Abrú, another well-known historian Mu'ínu'd-Dín-az-Zamchí, largely used our book in composing his excellent monograph on Harát, the *Raudátu'l-Jannát fi Ausáf-i-Harát*, to which reference has already been made.⁵ His whole account of the Kurt dynasty, as has been pointed out by 'Abdu'l-Muqtadir, is entirely based on the present text, and a large part of the events in Harát, before 721/1321, is summarized from it. In certain parts he has also copied from it almost verbatim. It must, however, be said to his credit that, unlike Háfiz Abrú, he has at many places acknowledged his debt to our author though at places he has also copied from

¹ See *Dhayl-i-Jámi'u't-Tawárikh*, pp. 62-65, 74-77, 80-84, 87-96, 105-111; the present text, pp. 640-645, 649-655, 659-669, 670-689, 692-693, 695-717.

² The *Dhayl*, Introd., p. (ع).

³ *Cat. of the Persian MSS.*, Vol. I, p. 424b.

⁴ pp. ص - ض

⁵ See *supra*, pp. viii, ix, etc.

his book almost verbatim without acknowledgment In *Chaman* 12 of *Raudo* 11, for example, while describing the destruction of Harat by the Mongols for the second time, he writes —

ممكنای را در پای حصار و ملک ابوبکر را در میان ناراز بکشتند حروش
و عوایر شهر در حاسب و از حشم و اتعاع ملک ابوبکر و ممکنای هر کس را
که یافتند بتبع بیدیع کدر آیددد و ملک منار الدن سدروری را که
از حصار فیروز کوه به راه آمده بود بمملکی تعین نموددد و رئیس مملکت
بحواحه منار الدن عبدالرحمن عرالی که دلاور کار دیده بود، داددد
و همه یک عزم دل بر حرب و رزم بهاددد پس حوین کیعیم این احوال
سمع حکیمر حال رسید در عصب سد و زور دیگر ایلککدای دوس را
نا هشتاد هزار مرد حکمی از فواحی عربی نامرد کرد و کعب مردم کشته
رده کشته اند درس بوب ناید که از ساکنان هراة کسی را رده نگذارد
ایلککدای در شوال سده ثمان عشر و ستمائ برودخانه هراة برول کرده
فرمود که درس یک ماه ساز و ادوات محاربه ترتیب دهد و از مواضعی
که در حکم حکیمر حال بود مدد و ادوات و آلات حرب تولید ناندک
مدتی از حدود خراسان و خفای شذورغان و اعداستان نزدیک دهکاه هزار
مرد بیاده و سوار به راه آمددد و در شهر ملک منار الدن و حواحه
منار الدن عبدالرحمن و دیگر اکابر و اعیان هراة استعداد حرب ساخته
ناهم عهد و میثاق در میل آورددد که مخالعت نکندد ۱.....*

In *Raudo* 12, describing the event of Bujai, az Zamahī says —

بعد از قتل او [دانشمند بهادر] ده پنج ماه در قارنج اوائل رحب
سده ست و سعمائ سر دانشمند بهادر روحای نام که معول قتل نامدار
و سفاک بد دس تیره روزگار بود و حطب او بقتل و انداء و سبک دماء
مسلمانان محمول، بفرمان اولخانقو سلطان به راه آمد. برادر او طوعی

و امراء بقایاء لشکر دانشمند بهادر آئین تعزیت تازه کردند و نه روز برسم مغول بکبیه و زاری و شیوه شیدون و سوکوازی بسربرد . روز دهم ایلچی پیش ملک فخرالدین فرستاد بقلعه امان کوه ، که جمال الدین محمد سام بدر مرا با سیصد کس بقتل رسانیده . اگر بدین امر خطرناک بامر تو اقدام نموده ما را خبر ده . و اگر بامر و اشارت تو نبوده نامه باشراف و اعیان هراة بنویس که او را با جمعی که خصم خون ما اند بما سبازند و اموال و اجناس و اسب و سلاح که گرفته اند تسلیم نمایند تا آن فتنه تسکین یابد و الا تمام آن دیار در سر این کار خواهد رفت ملک فخرالدین در جواب سوگندان یاد کرد که جمال الدین محمد سام و هیچکس دیگر را بقتل بدر تو امر نکرده ام و بدین قضیه رضا نداده ام او برای خود این دلیری کرده و او حالا دو هزار مرد دلاور مسلح مکمل دارد و مردم هراة کی میتوانند که بفرمان من او را بدست تو دهند . این کاریست میان تو و ایشان . چون جواب به بوجای رسید در خشم شد و قاعد باسفرزار و فراه و سجستان و شافلان و تولک و غرجستان دوانید و ملوک و کلانتران را طلب کرد . و جند استاد منجنیقی از دیار فرنک آورده بود ایشان را بتهیه اسباب و آلات آن امر فرمود و بهر بلده و ناحیت از اطراف خراسان و عراق و فارس صد شتر فرستاد که از الوان جامهای قیمتی و انواع نعمتهای مرغوب بهراة آوردند و بر کنار نهر کارتبار در جنوبی شهر بازاری قریب بسیصد دکان بساخت و از خوردنی و پوشیدنی و ظرائف کوناگون آن بازار را بیاراست . و فرمود تا آن نرخها ارزان ساختند و در امر محاصره شهر و ترتیب ادوات آن و تعیین طلایه و لباس داشتن و ضبط و محافظت راهها و مداخل و مخارجها را حکمهای صعب کرد تا مدت چهل روز قرب سی هزار مرد جنگی جمع آمدند ۱..... *

¹ Cf. the present text, pp. 503-505.

It must be added, however, that az-Zamḥī in his anxiety to bridge the contents of the present text, had to leave out generally a good deal of important historical details and facts also.

Like Hāfiz Abrū and az-Zamḥī, Kamālu'd-Dīn Abdu'r-Razzāq-as-Samarqandī also must have utilized the present text in compiling the first part of the first volume (in connection with the events of 703/1304 to 721/1321) of his *Maṭla'-i-Sa'dayn*, the importance of which has been pointed out by Browne,¹ and the second volume of which has been admirably edited by my friend Prof. Muḥammad Shafī' of Lahore, whereas the first volume still awaits publication. As-Samarqandī, however, like Abrū, does not make any mention of the present book or of its author in his work. But several passages in the *Maṭla'-i-Sa'dayn* appear to have been copied from the present text. Describing the events in Khurāsān, for example, as-Samarqandī writes:—

ذکر بعض وقائع که در خراسان حادث شد:—

امرا فرصت جستہ نیم شبی در خیل خانہ بکثوت زدند، و بکثوت
نا نفع تن اولاد و خواتین بیرون رفت و ہمد شب بتعجیل راندہ آن هنگام کہ
بلغ اللیل غایتہ و رفع الفجر رأیتہ بدرکاء شہزادہ یسور رسید . ہم از گرد راہ کلاہ
بر زمین زد و صورت حال عرغہ داشت، و یسور بنفسہ سوار گشتہ سر خود
شہزادہ جو کی (را) نا بکثوت و جغد امیر معتبر و ہفت ہزار سوار نام
مقدمہ سپاہ فرستاد ..... *

Again, describing the arrival of Prince Yasūr in Khurāsān he writes:—

ذکر آمدن شہزادہ یسور بخراسان و شرح آن:—

ناکاء سپاہ شاہزادہ یسور در ایشان زدند و خانہا عارت کردہ حواشی
و مواشی و خیمہ و خرکاء و نمودن خانہ و کلاہ و رمہ ایشانرا گرفتند، بکثوت
تا دامغان راند، و شاہزادہ یسور تا وسط مارندران رفت و خراسانی بسیار کرد،
جفانچہ دہ ہزار از سادات و اشراف و اکابر خاندانہای قدیم اسیر شد *
کشادند لشکر بہ بیداد دست * در داد کردن کردان بہ ست *

These and other passages may have been taken by as-Samarqandī from the works of Abrū whom, according to Shafī', he has followed

¹ *Lat Hist Pers.*, Vol III, pp 429 430

² Cf the present text, pp 671 672

³ *Ibid.*, p 659

closely¹ and who, as it has been already shown, followed the present text still more closely.² But there can be little doubt that as-Samarqandí was aware of the present book and it was available for him when he composed his *Matla'*. For, as it has already been stated, az-Zamchí who composed his *Raudát* in the same town and about the same period, refers to this book again and again. And it is very unlikely that as-Samarqandí was ignorant of it or did not utilize it which is a contemporary record connected with his subject.

After the end of the 9th/15th century, however, probably on account of the compilation of the general historical works of Háfiz Abrú, and a more up-to-date monograph on Harát by az-Zamchí, the present work as well as its author were entirely forgotten, so that neither his name is mentioned in any later historical or biographical work, nor any genuine manuscript of his prose or poetical works, except one,³ is now known to be extant. Mír Khwánd (d. 903/1498) and his grandson Khwánd-Amír (d. 941/1534), in spite of using considerable material originally supplied by our author, have not mentioned even his name. The lengthy notice on the foundation of Harát appended at the end of the *Raudatu's-Şafá*⁴ and the chronograms of the death of several persons,⁵ which were originally noticed by our author,⁶ and also several short passages from the present text found in that book, are probably based on the *Raudát*⁷ of az-Zamchí and on the works of Háfiz Abrú.⁸ And the name *Ta'ríkh-i-Harát* mentioned in Vol. V, page 39, lines 10-13, of the *Raudatu's-Şafá* also probably refers to the *Raudát* in which the fact alluded to is summarized from the present text.⁹ In the *Habíbu's-Siyar* of Khwánd-Amír also the long biographical notice on Rabí'í-i-Búshanjí, and the chronograms of the death of Malik Shamsu'd-Dín Muḥammad and of Malik Ruknu'd-Dín¹⁰ and many events originally described by our author appear to have been based not on the present text but on some other later works which were mainly based upon it. For neither Mír Khwánd nor Khwánd-Amír has taken any notice of our author whereas they have given biographical notices of several less important writers. Faṣḥi of Khwáf (777-849) also, who was born not very long after the death of our author, has not taken any notice of him in his *Mujmal*.

The present volume, however, is also of great literary value. It contains not only certain important biographical details about some of

¹ *Matla'-i-Sa'dayn*, Introd., p. 9.

² See *supra*, pp. xvi-xix.

³ See *infra*, p. xxiv, f.n. 1.

⁴ The *Khátima*, pp. 45-48. On p. 46, l. 2, of the same, 'Abdu'r-Rahmán-al-Jámí is wrong. It should be 'Abdu'r-Rahmán-al-Fámí.

⁵ e.g. of Dánishmand Bahádur, and of Amír Yasáwul, Vol. V, p. 135, l. 27, and p. 143, l. 34.

⁶ The present text, pp. 497 and 655.

⁷ The *Raudát*, Introd.; also *Raudá* 7, *Chaman* 3, etc.

⁸ e.g. *Dhayl-i-Jámí'u't-Tawárikh*, pp. 36 and 76.

⁹ *Raudá* 11, *Chaman* on. *Khatib-i-Jughratán*, etc.; the present text, pp. 81-90.

¹⁰ *Habíbu's-Siyar*, Vol. 3, Part 2, pp. 69 and 73. The present text, pp. 362, 448-456 and 461.

the well known contemporary poets like Rabi'ī of Bushanj and throws a flood of light on the character of some of the contemporary scholars and saints like Wajihu'd Din Nasafi and Qutbu'd Din Chishti, but also contains copious quotations of Arabic and Persian couplets and poems by the Arabian and Persian poets of various periods till the time of the author himself, the poems of some of whom have been either lost, or have not been published as yet. Among such works must be included the celebrated *Kurt Name* of Rabi'ī of Bushanj, and the otherwise unknown *Sam Name*, as well as other poems of Sayfī. Harawī himself. Some of these poets, however, belong to the earliest period in the history of Persian poetry, e.g. Daqiqi, Firdausi, Asadi, etc., and some of them were contemporary of the author, e.g. Badi'ī, Turkawī, Sa'du'd Din Ghuri, Rabi'ī of Bushanj, etc. This book, therefore, is likely to bring to light some of the unknown gems of Persian poetry, as well as some of the talented, but unknown poets of the eighth century.

THE MANUSCRIPT OF THE BOOK

Only one genuine manuscript of the book is known to me to be extant¹. It is (MS No 58) the proud possession of the Buhār section of the Imperial Library of Calcutta. It is of Folio size and measures $12\frac{1}{2} \times 9$, $9\frac{1}{2} \times 6\frac{1}{2}$ ". It consists of 275 folios. Each page has 25 lines and each line contains about 18 words. It is written in beautiful bold learned Naskh, with fine rubrics, on thick creamy white paper. The names of the poets and of the authors quoted in the text are written on the margin in red ink. The date of transcription is not given. But from the handwriting, the paper and the general condition of the MS it appears that it was copied in the eighth century, not very long after it was composed. It is slightly damaged and worm eaten in the beginning. But fortunately no part or page is missing.

The fly leaf in our MS bears a medallion which has now faded, and seals and signatures and notes in the hands of several nobles of the courts of different Mughal rulers of India. Among them

¹ The claim of Aghā Khalil Afghān in his *'Athar-i Harāt* (printed at Kābul in the year 1309 Shamsi) to have discovered a MS of the present book, to which my attention was drawn by Prof Muhammad Shafi of Lahore is open to serious doubt. For what he asserts to be the exact quotations (pp 10-20 and 71-73) from Sayfī's work, are no more than poor summaries of what our author writes (See the present text, pp 26-45 and 66-72). I am unable to express any opinion about the Kābul manuscript of the book to which reference has been made in the foot note in page 10, No 10, Vol I, of the *Aryāna* of Kābul. For, being informed of the existence of more than one MS of the present book at Kābul the Librarian of the Imperial Library tried his best to obtain one of them for the sake of collation with his library's MS and failing in that he sent the proofs of about 400 pages of the book to Kābul for being collated. And when the proofs were got back after some difficulty, without being compared with the so called Kābul MSS, an Orientalist in Kābul was approached to see the MSS and report about them. But he also, in spite of his best efforts failed to get a glimpse of any of them. The whole correspondence with regard to it is preserved in the office of the Imperial Library.

is a note in the handwriting of 'Ináyat Khán, the celebrated librarian of Sháh Jahán and the son of Zafar Khán the well-known governor of Kábul and later on of Kashmír. Zafar Khán on his retirement had settled down at Lahore where he died in 1073/1663, whereas his son 'Ináyat Khán on his retirement took his abode in Kashmír where he breathed his last in 1081/1670. The note, however, runs thus:—

تاریخ ملکن ہرآة بابت اموال والد مرحوم سانغ رمضان المبارک
سنہ ۱۰۷۴ از لاہور بکشمیر رسید و داخل عاریت خانہ کریدید. حررہ
عنایت خان ظفر خان *

'History of the Maliks of Harát included among the property of (my) late father, reached from Lahore to Kashmír at the end of Ramadán in the year 1074 and was placed in the 'Aríyat Kháne. 'Ináyat Khán (the son of) Zafar Khán wrote this note.'

Zafar Khán had probably acquired this manuscript at Kábul, and brought it to India where having passed through the hands of several nobles at different periods it was finally acquired by the Jaláliya Library which was attached to the Jaláliya Madrasa of Búhár in the district of Burdwan in Bengal, which was founded by Munshí Šadru'd-Dín.

Munshí Šadru'd-Dín (d. 1211/1796) was the Mír Munshí of Mír Ja'far, the Nawwáb of Murshid'ábád, and afterwards Munshí of Warren Hastings. He was appointed by Sháh 'Alam, and the Nawwáb Náẓim of Bengal, as well as by the East India Company, as the trustee of the old Bá'is-Hazárí Trust of Pandua, which had been endowed for charitable purposes by the great saint Jalálu'd-Dín of Tabríz (d. 642/1244) who had come there before the middle of the 7th/13th century. Munshí Šadru'd-Dín founded the above Madrasa and the library out of the trust fund and named them after the great saint. The library was further augmented and improved by some of his successors.¹ But after some time, the Madrasa, which at one time must have been one of the most important educational institutions in India, declined and lost its importance and the library also deteriorated. But fortunately the main part of the library remained intact under the name of Búhár Library till 1904, when it was transferred to the Imperial Library where the whole collection together with the manuscript of the present book is preserved.

Though the MS. is beautifully and clearly written, yet the dots are often wanting and sometimes are misplaced. The Hamza also is often missing. The letters پ and چ are written, as a rule, with one dot only, and the letter گ is always written as ک. The words like کوی and ای are generally written as کوئی and آئی, and the words دنیا and فنی are, at places, written as دنیی and فنیی.

¹ *Raw'ihul-Mustafá* by Šadru'd-Dín Aḥmad, pp. 306-307, 409-412; *Cat. Raisonné of the Búhár Library*, Vol. 1, Preface, p. vii; *Cat. of the Ar. and Per. MSS. O.P. Library, Bankipore*, Vol. VIII, pp. 167-168.

These peculiarities of the MS have been generally kept up in editing the text. Wherever, however, the least alteration has been made in the text, the reading in the MS has been given in the foot notes

The edition of any text on the basis of a single MS, however, is always difficult, and in the case of the present MS it has been specially so, because it contains a large number of proper names of persons and places in many of which the dots are either wanting or have been misplaced. But this difficulty has been to a great extent overcome with the help of the following works, references to which have been given in the foot notes —

(1) The <i>Tabaqat i Nasiri</i> of Minhaj-u'd Din 'Uthman	(Tah Nasiri),
(2) Col Raverty's English translation and notes on the same	(Rav),
(3) The <i>Ta'rikh i Jahan Gushay</i> of 'Atá Malik i Juwayni	(J K),
(4) The <i>Jami u't Tawarikh</i> of Rashidu'd Din Fadlu'llah	(J T),
(5) The <i>Ta'rikh i Guzida</i> of Hamdu'llah Mustaufi	(Guz),
(6) The <i>Nuzhatu'l Qulub</i> of the same author	(N Q),
(7) The <i>Mujmal</i> of Fasih	(Muj),
(8) The <i>Dhayl i Jami u't Tawarikh</i> of Hafiz Abru	(Dhayl),
(9) The <i>Raudatu'l Jannat</i> of az Zamzami	(R J),
(10) <i>Raudatu's Safa</i> of Mir Khwand	(R S),
(11) <i>Habibu's Siyar</i> of Khwand Amir	(H S)

In spite of the great care taken in editing the MS the text, as finally printed, is unfortunately full of misprints. This is due to the circumstances in which it has been printed. I feel extremely sorry and express my greatest regret for it. I have, however, done my best to make amends for it, by prefixing a complete errata to the text.

At the end I must express my debt of gratitude to the President and the members of the Council of Imperial Library for their constant interest, support and encouragement during the progress of the work, to its Librarian for his ready help whenever it was required, to Maulavi 'Atá'ur Rahmán Siddiqi, the assistant in charge of the Buhár section of the Library, for reading a large part of the proofs and for many sound suggestions in editing the MS, to Aqa Muhsin Namázi, Lecturer in Arabic and Persian at the Calcutta University, for some valuable suggestions and for going through the whole text with me in order to prepare the errata, to Mr Shibli Ibráhimi, M A, for preparing the Indices and to Professor M M Haq, M A, for reading the proofs of the Introduction.

CALCUTTA,
May 7th 1944

M Z Siddiqi

۳۔ اسماء الکتب

الف

اخلاق خانى، ۹۵

ت

تاج المآثر، ۷۴۷ ح، ۷۷۰ ح

تاریخ جهانکشی، ۵۸

تاریخ خراسان، ۶۳

تاریخ سراج مہاج، ۷۰، ۷۳

تاریخ علائی، ۵۷

تاریخ غازانی، ۱۰۱، ۳۰۴

تاریخ نامہ (ہراة)، مولفہ

عبد الرحمن عبد الجبار فامی،

۲۵، ۲۶

تاریخ ہراة ۱۴۲

س

سام نامہ (مذمومہ از مؤلف کتاب حاضر)، ۵۳۹

ک

کتاب الغرر، ۳۵۵ ح

کتاب المونس، ۳۶۲ ح

کوت نامہ (مؤلفہ خطیب

فوشنجی)، ۳۹۱، ۴۴۹، ۴۵۴

کنز البلاغة، ۴۴۶ ح

م

مجموعہ غیاثی (در علم اخلاق،

از مؤلف کتاب حاضر)، ۳

۵۳۹, ۵۳۸, ۵۳۷, ۵۳۶, ۵۳۵
 ۵۵۱, ۵۴۹, ۵۴۷, ۵۴۲, ۵۴۰
 ۵۶۰, ۵۵۹, ۵۵۸, ۵۵۷, ۵۵۶
 ۵۷۰, ۵۶۹, ۵۶۳, ۵۶۲, ۵۶۱
 ۵۷۹, ۵۷۸, ۵۷۷, ۵۷۲, ۵۷۱
 ۵۹۲, ۵۹۱, ۵۹۰, ۵۸۸, ۵۸۵
 ۶۰۶, ۶۰۰, ۵۹۶, ۵۹۵, ۵۹۳
 ۶۱۴, ۶۱۳, ۶۱۲, ۶۱۰, ۶۰۹
 ۶۲۵, ۶۲۴, ۶۲۲, ۶۲۱, ۶۱۹
 ۶۳۶, ۶۳۱, ۶۲۸, ۶۲۷, ۶۲۶
 ۶۴۷, ۶۴۴, ۶۴۳, ۶۴۱, ۶۳۹
 ۶۵۶, ۶۵۳, ۶۵۰, ۶۴۹, ۶۴۸
 ۶۸۱, ۶۸۰, ۶۷۹, ۶۵۸, ۶۵۷
 ۶۹۲, ۶۹۰, ۶۸۴, ۶۸۳, ۶۸۲
 ۶۹۸, ۶۹۶, ۶۹۵, ۶۹۴, ۶۹۳
 ۷۱۰, ۷۰۹, ۷۰۸, ۷۰۲, ۶۹۹
 ۷۲۳, ۷۲۰, ۷۱۸, ۷۱۵, ۷۱۲
 ۷۴۱, ۷۴۰, ۷۳۹, ۷۳۷, ۷۲۶
 ۷۵۲, ۷۵۱, ۷۴۷, ۷۴۶, ۷۴۲
 ۷۶۵, ۷۶۳, ۷۵۹, ۷۵۶, ۷۵۳
 ۷۷۴, ۷۷۱, ۷۷۰, ۷۶۹, ۷۶۶
 ۷۸۳, ۷۸۲, ۷۸۱, ۷۸۰, ۷۷۷
 ۷۸۶, ۷۸۴

هراترود, ۶۹۶, ۶۱۲

هرزوان, ۵۵۹, رجوع بیر نه حرزوان

هغد, ۲۵۱, ۲۰۰, ۱۹۶

هغد, ۱۵۷, ۱۰۳, هغد

۱۹۸, ۱۷۴, ۱۷۰, ۱۶۵, ۱۶۱

۳۳۳, ۲۶۳, ۲۲۲

هیاطله, ۳۰, ۳۱

ی

یرد, ۴۰۲

یزدونه, ۱۱۴, ۱۱۲, ۱۱۱

۱۲۲, ۱۲۰, ۱۱۸, ۱۱۷, ۱۱۶
 ۱۲۷, ۱۲۶, ۱۲۵, ۱۲۴, ۱۲۳
 ۱۳۴, ۱۳۲, ۱۳۱, ۱۳۰, ۱۲۸
 ۱۳۹, ۱۳۸, ۱۳۷, ۱۳۶, ۱۳۵
 ۱۷۳, ۱۷۲, ۱۶۹, ۱۶۴, ۱۶۰
 ۱۸۲, ۱۸۱, ۱۷۷, ۱۷۶, ۱۷۵
 ۱۸۸, ۱۸۶, ۱۸۵, ۱۸۴, ۱۸۳
 ۲۱۴, ۲۰۸, ۲۰۰, ۱۹۶, ۱۸۹
 ۲۳۱, ۲۲۹, ۲۲۸, ۲۲۷, ۲۲۴
 ۲۴۹, ۲۴۸, ۲۴۷, ۲۴۶, ۲۴۳
 ۲۸۱, ۲۷۹, ۲۷۶, ۲۷۳, ۲۷۰
 ۲۹۰, ۲۸۹, ۲۸۷, ۲۸۵, ۲۸۴
 ۳۱۱, ۳۰۴, ۳۰۳, ۳۰۲, ۳۰۱
 ۳۱۹, ۳۱۸, ۳۱۶, ۳۱۵, ۳۱۴
 ۳۳۱, ۳۳۰, ۳۲۹, ۳۲۴, ۳۲۳
 ۳۳۷, ۳۳۶, ۳۳۵, ۳۳۴, ۳۳۲
 ۳۴۳, ۳۴۱, ۳۴۰, ۳۳۹, ۳۳۸
 ۳۵۱, ۳۴۷, ۳۴۶, ۳۴۵, ۳۴۴
 ۳۶۹, ۳۶۸, ۳۶۷, ۳۶۵, ۳۵۴
 ۳۸۰, ۳۷۹, ۳۷۶, ۳۷۴, ۳۷۳
 ۳۸۵, ۳۸۴, ۳۸۳, ۳۸۲, ۳۸۱
 ۴۰۰, ۳۹۸, ۳۹۲, ۳۸۹, ۳۸۶
 ۴۱۸, ۴۱۷, ۴۰۷, ۴۰۵, ۴۰۱
 ۴۲۹, ۴۲۴, ۴۲۳, ۴۲۰, ۴۱۹
 ۴۳۴, ۴۳۳, ۴۳۲, ۴۳۱, ۴۳۰
 ۴۴۰, ۴۳۹, ۴۳۸, ۴۳۷, ۴۳۶
 ۴۴۹, ۴۴۶, ۴۴۵, ۴۴۴, ۴۴۱
 ۴۵۷, ۴۵۶, ۴۵۳, ۴۵۲, ۴۵۱
 ۴۶۵, ۴۶۴, ۴۶۲, ۴۶۱, ۴۵۸
 ۴۹۲, ۴۷۵, ۴۷۲, ۴۷۰, ۴۶۷
 ۵۰۴, ۵۰۳, ۵۰۲, ۴۹۸, ۴۹۴
 ۵۱۸, ۵۱۵, ۵۱۴, ۵۱۱, ۵۰۵
 ۵۲۴, ۵۲۲, ۵۲۱, ۵۲۰, ۵۱۹
 ۵۳۲, ۵۳۱, ۵۲۷, ۵۲۶, ۵۲۵

مغول باش، ۴۳۴، ۴۲۴

مقبره خواجه طاقی، رجوع کنید
بسوی خواجه طاقی (مقبره)

مقبره خیادوان، رجوع کنید بسوی
خیادوان (مقبره)

مکجن، ۳۲۸

مکران، ۷۷۴

مکه، ۷۷۸

ملتان، ۱۵۷، ۱۵۸

میدان زبیر، ۴۰۶، ۷۱۷

ن

نجد، ۱۱۳

نخجیرستان، ۳۸

نهران، ۲۲۲

نیازآباد، ۷۵۴، ۷۶۵

نیشابور، ۵۶، ۵۷، ۵۸، ۵۹، ۶۰

۴۲، ۴۳، ۱۰۳، ۲۸۵، ۳۱۱

۳۱۴، ۴۰۲، ۴۰۴، ۴۲۱، ۴۲۲

۴۳۴، ۴۵۰، ۴۶۲، ۴۶۵، ۴۶۴

۴۵۲، ۴۷۹، ۴۸۲، ۷۷۷

نیمروز، ۲۳۰، ۲۴۳، ۷۳۷

۸

هراة—۴، ۷، ۸، ۲۵، ۲۶، ۳۰، ۳۵

۳۶، ۳۷، ۳۸، ۳۹، ۴۰، ۴۱

۴۲، ۴۳، ۴۴، ۴۵، ۴۶، ۴۷

۴۸، ۴۹، ۵۷، ۶۳، ۶۵، ۶۶

۶۷، ۶۹، ۷۰، ۷۱، ۷۲، ۷۳

۷۴، ۷۵، ۷۶، ۷۷، ۸۱، ۸۲

۸۳، ۸۹، ۹۰، ۹۳، ۹۴، ۱۰۲

۱۰۳، ۱۰۴، ۱۰۵، ۱۰۶، ۱۰۷

۱۰۹، ۱۱۱، ۱۱۲، ۱۱۴، ۱۱۵

۵۹۶، ۶۲۰، ۶۷۴، ۶۸۱، ۶۸۳

۶۸۷، ۶۸۸، ۶۸۹، ۶۹۰، ۶۹۱

۷۰۹، ۷۴۴، ۷۶۵

ماوراءالنهر، ۶۵، ۶۶، ۱۰۷، ۳۰۳

۳۰۴، ۳۱۳، ۴۰۱، ۴۱۶، ۵۱۹

۵۸۵، ۶۰۶، ۶۰۹، ۶۳۰، ۶۴۰

۶۴۱، ۶۴۲، ۶۴۳، ۶۴۶، ۶۷۰

۶۸۹، ۶۹۵، ۶۹۶

منائیرناباد، ۷۵۶، ۷۵۷، ۷۵۸، ۷۵۹

۷۶۲، ۷۶۵

مدیفه، ۷۷۹

مرجق، ۱۶۹

مرغاب، ۱۶۹، ۲۷۰، ۳۱۰، ۳۱۲

۳۱۷، ۴۲۳، ۴۲۵، ۵۴۲، ۵۶۳

۶۰۷، ۶۲۹، ۶۳۰، ۶۳۱، ۶۳۲

۶۴۴، ۷۰۱

مرو، ۵۳، ۵۴، ۵۵، ۵۶، ۵۷، ۶۰

۹۰، ۱۰۳، ۱۰۴، ۱۴۹، ۴۴۴

مزار خواجه ابو الولید، رجوع کنید

بسوی خواجه ابو الولید (مزار)

مستفک، ۱۹۸، ۱۹۹، ۲۰۱، ۲۰۲

۲۰۶، ۲۰۹، ۲۴۶، ۲۵۸، ۲۶۶

۲۶۷، ۲۶۸، ۲۶۹، ۲۷۰، ۲۷۱

مسرق (در هراة)، ۴۴۱

مسجد ترة فروش (در هراة)، ۴۴۰

مسجد زاغان حایطی (در هراة)،

۱۸۲

مسجد عبدالله عامر (در هراة)، ۴۴۰

مسجد فلک الدین (در هراة)، ۵۹۵

مصر، ۹۰، ۲۵۸، ۴۰۱، ۷۷۹

مغول، ۲۰۵، ۲۱۶، ۲۳۸، ۲۴۷

۷۲۹

کرجستان، ۳۰۹، ۴۰۰	قرا باغ، ۳۱۷، ۴۹۲
کرد، ۲۰۱	قرتبه، ۹۹۱
کردگان، ۴۲۱	قنچاق، ۲۹۹، ۹۹۱
کردیان، ۱۹۹	فسلان، ۱۸۳، ۱۸۵
کردستان، ۷۷۸	قلعه امان کوه، ۴۳۶
کرمان، ۹۰، ۷۵۵	قلعه بکر، ۱۲
کوسمیر، ۱۱۰، ۱۱۴، ۲۰۹، ۴۰۶	قله جنگی، ۷۳۳
۴۷۹، ۴۷۸، ۴۷۲، ۴۳۷، ۴۱۲	قلعه خاسک، ۲۰۲، ۲۰۴، ۲۰۸
۷۱۷، ۷۰۲	قلعه خسار، ۱۴۸، ۱۴۹، ۱۵۰
کشمیر، ۲۰۸	۵۹۵، ۱۹۷، ۱۹۰
کلات کوه، ۴۱۹	قلعه فندهار، ۲۷، ۳۶۹، ۳۷۲
کنکان، ۲۲۲	قلعه کاه، ۴۹۵، ۵۰۴، ۶۱۲
کواشان علویان، ۲۸، ۳۸	قلعه کاهی، ۷۳۳
کورکه، ۳۸۱	قندز، ۲۵، ۳۲، ۳۳، ۳۴، ۳۵، ۳۸
کوسویه، ۴۵، ۴۶، ۱۶۹، ۲۷۹، ۴۰۷	۴۵، ۴۰، ۳۹
۴۰۸، ۴۰۹، ۴۱۰، ۴۱۱، ۴۱۲	فقلی، ۹۲
۴۱۳، ۴۱۴، ۴۱۵، ۴۱۹، ۴۲۲	فقلیلان، ۹، ۹۱، ۹۳
۵۰۵، ۴۱۲، ۴۲۴، ۴۵۲	قهدستان، ۱۳۳، ۱۴۸، ۱۹۴، ۷۱۴
کوه الوند، ۲۹۱	قهدستان، ۹۳، ۱۱۴، ۳۰۲، ۴۳۲
کوه دایبهار خواف، ۴۰۶	۴۳۳، ۴۴۹، ۴۵۰، ۴۳۷، ۷۱۰
کوه دایبهار غور، ۳۷۸	۷۵۶، ۷۵۵
کوه کمربی، ۸۲	قهندز، ۷۱۳
کهنیرا، ۲۱۰	
	ک
ل	کابل، ۲۷، ۱۶۹
لنگ خان، ۳۱۹	کابلستان، ۶۷۹
لپار، ۱۵۸	کارتلر، ۷۰۰، ۷۰۶، ۷۱۳
م	کازگا (در هرات)، ۳۲۰، ۴۱۷، ۴۴۱
مازندران، ۸۴، ۲۲۹، ۲۸۵، ۳۱۰	کالیوبین، ۷۳، ۷۵، ۸۱، ۸۶، ۱۲۴
۴۳۳، ۴۰۲، ۳۲۸، ۳۱۷، ۳۱۲	۳۱۷
	کرنز، ۷۴

۷۲۵، ۷۲۰، ۷۱۸، ۷۰۲، ۶۷۷
 ۷۵۵، ۷۳۹، ۷۳۳
 سرح زیر، ۱۹۱
 سرخس، ۹۲، ۲۷۹، ۲۸۷، ۲۸۸
 ۳۷۶، ۴۰۲، ۴۶۴، ۵۰۵، ۶۰۹
 ۶۷۲
 سلطانیه، ۴۹۱، ۴۹۲
 سمرقند، ۱۴۷، ۱۷۴، ۳۸۵
 سند، ۱۹۹، ۱۹۶، ۲۳۲، ۲۵۱
 ۵۵۶، ۵۵۹، ۶۱۲، ۶۷۴
 سورناکه، ۲۱۲
 سوق السلطان، (در هراة)، ۵۹۵
 سیستان، ۲۰۸، ۲۵۷، ۲۵۸
 سیفان، ۷۱۳

ش

شارسنه، ۴۰۲
 شانلان (صکرا)، ۳۱۹
 شال، ۲۷۰
 شام، ۲۹۸، ۶۸۷
 شوروغان، ۱۷۴، ۳۴۱، ۶۲۹
 ۶۳۰، ۶۴۴
 شط کارتیر، ۷۰۰، ۷۰۶
 شط وادی، ۲۸
 شمعان (قریه)، ۱۲۷
 شمیران (حصار)، ۳۰، ۳۱، ۳۲
 ۳۳، ۳۹، ۴۰

ص

صکراو شکان، ۷۲۹
 صیف، ۴۳۲

درة نامیان، ۳۲۹
 درة دو برادران، ۳۸، ۳۹
 درة کر، ۳۸۴
 درباد، ۴۰۶
 دشب تلان، ۱۸۹
 دشب خدعه، ۳۲۳
 دشب خیادوان، ۷۱۴
 ده، ۴۶۵
 دهلی، ۱۵۹
 دیار نکر، ۱۷۵، ۳۲۲

ر

رباط اندماق، ۳۲۸
 رباط بی، ۱۷۲
 رباط حمرة، ۲۸۲
 رود خانه هراة، ۷۶، ۴۳۹، ۴۶۳
 ۵۳۹، ۶۵۶
 رنجهان، رجوع کنید بسوی ررح
 ورنجهان
 رزم، ۴۰۱

ز

زور آباد، ۵۴۲

س

سدروار، ۹۳، ۱۲۴
 سجستان، ۹۳، ۱۴۹، ۱۸۶، ۱۹۰
 ۲۲۷، ۲۳۰، ۲۳۱، ۲۳۲، ۲۳۷
 ۲۴۱، ۲۴۲، ۲۴۳، ۲۴۴، ۲۴۵
 ۲۴۶، ۳۸۴، ۴۳۳، ۴۴۹، ۵۰۴
 ۵۵۹، ۶۷۴، ۶۷۵، ۶۷۶

خواجہ طاقی (مقبّرہ) ، ۴۴۱

خوارزم ، ۹۳

خواف ، ۹۰ ، ۳۸۰ ، ۳۹۹ ، ۴۰۰

۴۱۹ ، ۴۹۴ ، ۵۰۵ ، ۷۱۰ ، ۷۵۴

۷۵۵ ، ۷۵۶ ، ۷۷۷

خیابان (مقبّرہ) ، ۴۴۱

خیسار ، ۱۴۴ ، ۱۴۵ ، ۱۴۸ ، ۱۹۱

۲۰۷ ، ۲۱۰ ، ۲۲۷ ، ۲۴۷ ، ۲۷۳

۳۱۱ ، ۳۱۷ ، ۳۱۹ ، ۳۳۳ ، ۳۴۰

۳۴۳ ، ۳۴۵ ، ۳۴۸ ، ۳۴۹ ، ۳۷۳

۳۷۵ ، ۳۷۸ ، ۳۷۹ ، ۳۸۱ ، ۳۸۸

۳۸۹ ، ۳۹۱ ، ۳۹۲ ، ۳۹۴ ، ۳۹۵

۳۹۶ ، ۳۹۷ ، ۳۹۸ ، ۴۳۹ ، ۵۱۹

۵۴۷ ، ۵۴۸ ، ۵۵۰ ، ۵۵۶ ، ۵۷۳

۶۱۰ ، ۶۳۵ ، ۶۴۴ ، ۶۸۹

د

دامغان ، ۸۷ ، ۶۸۹

درب برامان ، ۴۴۰

درب خوش ، ۸۳

دربند ، ۲۲۹ ، ۲۹۲ ، ۳۲۲

دربند باکو ، ۳۰۹

دربند قبیجا ، ۳۲۲

دروازہ خوش یا خشک (در ہراۃ) ،

۴۱ ، ۷۰۲

دروازہ برامان ، ۷۱۳

دروازہ عراق ، ۷۱۲ ، ۷۱۳

دروازہ فیروز آباد ، ۷۰۲ ، ۷۰۴ ، ۷۱۲

۷۱۳ ، ۷۴۰ ، ۷۵۳

خراسان ، ۶ ، ۷ ، ۲۵ ، ۴۰ ، ۴۴ ، ۴۵

۴۶ ، ۴۷ ، ۴۸ ، ۴۹ ، ۵۰ ، ۵۱ ، ۵۷

۵۸ ، ۶۱ ، ۷۳ ، ۷۴ ، ۷۷ ، ۸۴ ، ۸۹

۹۱ ، ۹۵ ، ۱۰۲ ، ۱۰۶ ، ۱۲۷ ، ۱۳۱

۱۴۱ ، ۱۴۴ ، ۱۵۱ ، ۱۶۲ ، ۱۶۵

۱۶۸ ، ۱۶۹ ، ۱۷۰ ، ۱۸۲ ، ۱۸۸

۱۹۸ ، ۲۲۴ ، ۲۲۸ ، ۲۳۲ ، ۲۳۷

۲۵۲ ، ۲۸۱ ، ۲۸۵ ، ۳۰۳ ، ۳۰۴

۳۰۶ ، ۳۰۷ ، ۳۰۸ ، ۳۰۹ ، ۳۱۰

۳۱۱ ، ۳۱۴ ، ۳۱۷ ، ۳۲۰ ، ۳۲۱

۳۳۱ ، ۳۳۳ ، ۳۳۹ ، ۳۴۵ ، ۳۴۶

۳۴۸ ، ۳۴۹ ، ۳۵۴ ، ۳۶۸ ، ۳۸۱

۳۸۵ ، ۳۸۷ ، ۳۹۸ ، ۴۰۱ ، ۴۰۲

۴۰۸ ، ۴۳۰ ، ۴۳۳ ، ۴۳۵ ، ۴۴۹

۴۶۱ ، ۴۶۵ ، ۴۶۵ ، ۵۰۵ ، ۵۱۹

۵۳۹ ، ۵۴۹ ، ۵۶۰ ، ۵۶۱ ، ۵۷۰

۵۷۱ ، ۵۷۸ ، ۵۸۵ ، ۵۹۶ ، ۵۹۷

۶۰۶ ، ۶۰۹ ، ۶۲۰ ، ۶۲۸ ، ۶۲۹

۶۳۳ ، ۶۳۶ ، ۶۴۰ ، ۶۴۶ ، ۶۴۳

۶۴۴ ، ۶۴۶ ، ۶۴۷ ، ۶۴۹ ، ۶۵۰

۶۵۳ ، ۶۷۰ ، ۶۷۲ ، ۶۷۳ ، ۶۷۴

۶۷۶ ، ۶۷۸ ، ۶۷۹ ، ۶۸۰ ، ۶۸۱

۶۸۳ ، ۶۸۴ ، ۶۸۵ ، ۶۸۶ ، ۶۸۷

۶۸۸ ، ۶۹۰ ، ۶۹۱ ، ۶۹۳ ، ۷۰۱

۷۰۲ ، ۷۰۳ ، ۷۰۹ ، ۷۱۰ ، ۷۱۱

۷۱۷ ، ۷۱۸ ، ۷۲۰ ، ۷۲۳ ، ۷۴۵

۷۵۲ ، ۷۵۵ ، ۷۵۸ ، ۷۶۰ ، ۷۶۴

۷۶۵ ، ۷۶۶ ، ۷۶۷ ، ۷۶۸ ، ۷۷۰

۷۷۸ ، ۷۸۱ ، ۷۸۲ ، ۷۸۴

خطا ، ۹۰

خلج ، ۴۲۴ ، ۴۳۴ ، ۵۰۴ ، ۵۱۹

۵۹۳ ، ۶۴۳ ، ۶۸۲ ، ۶۹۳ ، ۶۹۶

حصار اختيار الدين، ٣٣٥

حصار تولک، ٢٣، ٧٩٩

حصار توی (موشدج)، ٩٥، ٩٦

حصار تگانه، ١٤٠

حصار تیرى، ٢٠٥، ٢٠٦، ٢٠٧، ٢٠٨

حصار دوکى، ٢١٣، ٢١٤، ٢١٥

٢١٧، ٢٢١، ٢٢٢

حصار رزة، ٧٥٢

حصار ساجى، ٢٢٣، ٢٢٤، ٢٢٥

٢٢٦

حصار عنقل، ٧٢٣

حصار فيروزکوة، ٧٦

حصار کالیوین، ٧٣، ١٢٤، ١٢٦

٢١٢، ٢٥٥

حصار کو و کوریدان، ٩٣، ٩٥

حصار کوسویه، ٩٥، ٩٦، ٩٩

حصار کبیرا، ٢٠٨، ٢١٠، ٢١٢

حصار مایزباناد، ٧٥٤، ٧٥٥، ٧٥٦

حصار میدانان، ٢٣، ٧٥٥، ٧٥٦

٧٥٧، ٧٥٨، ٧٥٩

حصن نفده، ٥٠

حصن فاریاب، ٥٠

حصن مرحق، ٥٠

حمام شرف الرمان، ٨٣

خ

خاکندهک (مقدرة)، ٤٤١

خاقانه شیخ محمد الدنى طالعه

(د: شراة)، ٤٤١

ج

حاحرم، ٤٢١

حام، ١٤٩، ١٧٢، ١٧٦، ٣١٧، ٣١٨

٣١٩، ٣٨٠، ٣١٩، ٣٢٢، ٣٦٤

٥٠٥، ٥٥٣، ٥٥٤، ٥٥٨، ٥٨١

٤٢٤، ٤٨٠، ٤٨٨، ٤٩١، ٧٥٢

٧٧٧

حنال ترکستان، ٧٧٧

حنال شدورغان، ٧٧

حنال طوس، ٩١

حنال بیشانور، ٩١

حرزوان، ٣١٩، (حرزدان)، ٤٣٣

٥٥٩، (هرزدان)، ٤١٢، ٤٢٦

٧٧١

حرة يا خرة، ١٤٩، ٤١٢

حمرتان، ٣٠٢، ٥٣٠

حوى آلدها، ١٢٧

حوى انکیر، ١٢٣، ١٢٧

حوى سدر، ١٢٣

حوى مالان، ١٢٣

حیتون، ٥٠

ج

چشمه سلوین، ٣١٩، ٣٢٠، ٧١٧

ح

حلیطیان - حایطی، ١٨٢، ١٨٣، ١٨٥

حکار، ٧٧٤، ٧٨١

حرزدان، ٣١٩، رجوع بیرنه حرزدان

پ

پروان، ۷۳

پل جوئی انجیر، ۳۰۲، ۵۲۲، ۷۱۳

پل خنبه، ۳۲۰

پل ریگینه، ۱۳۴، ۲۴۸، ۷۰۴، ۷۰۵، ۷۱۳

ت

تازیک - تازیگان، ۹۷، ۹۹، ۱۰۱

۱۰۲، ۱۰۵، ۱۱۷، ۱۱۹، ۱۵۹

۱۹۳، ۱۹۴، ۱۹۸، ۷۰۵، ۷۲۹

تبریز، ۳۵۴، ۳۵۸

ترکستان، ۷۴، ۹۵، ۱۰۳، ۱۰۷

۱۰۹، ۱۱۴، ۱۱۵، ۱۱۷، ۱۲۴

۱۲۷، ۱۴۲، ۱۴۴، ۳۰۴، ۳۱۲

۳۳۳، ۴۱۵، ۴۴۱

ترمد، ۱۷۴، ۴۴۴

تکانه، ۱۴-، ۱۴۲

تکیناباد، ۱۹، ۱۴۳، ۱۴۹، ۱۹۱

۱۹۲، ۲۰۰، ۲۰۷، ۲۰۸، ۲۲۷

۲۴۴، ۲۴۴، ۲۴۵، ۲۴۷، ۵۹۵

تلاس، ۱۷۴

توران، ۳۰۵، ۳۰۸، ۳۱۰، ۵۸۳

۷۴۴

تولک، ۸۷، ۳۴۹، ۴۰۴، ۴۱۷

۴۱۹، ۴۴۵، ۵۰۴، ۵۲۲، ۶۱۲

۷۷۰، ۷۷۱، ۷۷۲، ۷۷۳

تومان، ۳۷۴

تیراه، ۱۳، ۱۴۹، ۳۰۱، ۳۰۲، ۳۰۳

ایران، ۱۴۸، ۳۰۴، ۳۰۵، ۳۰۸، ۴۱۷

ب

باخرز، ۱۴۹، ۵۰۵، ۷۵۲، ۷۵۳

باخور، ۴۱۹

بادغیس، ۲۲، ۴۰، ۴۳، ۴۵

۹۲، ۱۰۶، ۱۲۴، ۱۳۲، ۱۷۱

۲۲۸، ۲۸۷، ۳۱۰، ۳۱۱، ۳۱۴

۳۱۷، ۳۷۴، ۳۷۷، ۳۸۴، ۴۱۸

۴۴۳، ۴۴۳، ۵۴۴، ۵۹۴، ۶۴۴

۶۵۸، ۶۷۲، ۶۷۳، ۶۸۰، ۶۹۲

۶۹۳، ۶۹۴، ۷۰۱، ۷۰۲، ۷۱۱

۷۴۹

باد مرغان، ۷۱۳

باغ سفید، ۷۱۳

باکو، ۲۹۰

بامیان، ۴۹، ۵۰، ۷۳

بدخشاں، ۴۲۹

برج ورنجهان، ۱۴۲، ۱۴۳

بستستان، ۱۴۹، ۲۲۷

بشوران، ۴۶، ۵۴۲، ۷۱۰، ۷۱۲

بغداد، ۸۱، ۳۸۵، ۷۷۸، ۷۸۰

بکر، ۲۵۰، ۲۵۱، ۲۵۲، ۲۵۵، ۲۵۷

بلنج، ۳۹، ۴۹، ۸۷، ۱۰۳، ۴۳۰

بلوچ، بلوچان، ۴۲۴، ۵۰۴، ۴۴۳

۴۸۳، ۴۹۳، ۴۹۴، ۴۹۷، ۷۲۶

۷۸۳، ۷۸۴

بنجبه، ۱۴۰

بنج آب، ۱۴۰

بهدادین، ۷۵۹

بینی کاو، ۲۷۰، ۲۷۱

۲ — اسماء الأماكن و القبائل

الف	ب
آب رود، ۳۲۵	اسکله، ۴۳۴، ۴۹۸
آب سند، ۴۳۰	اشکیدان (اشکیدان)، ۳۱۹، ۳۲۰، ۴۱۷، ۳۲۹، ۳۲۸
آب آمویه - آموی، ۴۹، ۵۹، ۹۱، ۱۶۹، ۷۲، ۱۷۴، ۲۶۵، ۳۰، ۳۱۲، ۳۴۱، ۴۳۰، ۴۶۷، ۵۲۰، ۵۵۹، ۵۵۹، ۶۰۶، ۶۲۰، ۶۲۹، ۶۳۰، ۶۴۳، ۶۴۴، ۷۴۴، ۷۶۶	اشکیدان، رجوع کنید بسوی اشکیدان (اشکیدان)
آزاب، ۹۳، ۳۶۹، ۴۶۵، ۵۰۴، ۵۲۲، ۷۷۱، ۷۱۲	اصفهان، ۵۰، ۳۴۸
آمالان (صحرای)، ۳۱۹	افغان - افغانی - افغانیان، ۱۹۳، ۲۰۵، ۲۰۶، ۲۱۲، ۲۱۳، ۲۱۴، ۲۱۶، ۲۲۱، ۲۲۴، ۲۶۷، ۶۹۶
ایبورد، ۹۰، ۳۰۲، ۴۰۲، ۴۶۴، ۶۷۲	افغانستان، ۷۷، ۱۱۰، ۱۱۱، ۱۶۲، ۱۶۹، ۱۸۹، ۱۹۶، ۱۹۸، ۱۹۹، ۲۰۰، ۲۰۱، ۲۰۵، ۲۰۷، ۲۰۸، ۲۰۹، ۲۱۰، ۲۲۲، ۲۲۴، ۲۲۷، ۲۵۰، ۲۵۱، ۲۵۲، ۲۵۳، ۲۶۳، ۲۶۷، ۳۳۵، ۳۴۱، ۳۵۴، ۴۱۷، ۴۳۴، ۴۳۶، ۶۲۰، ۶۷۷، ۷۱۸، ۷۴۴
ادرسکن، ۲۳۰	امان کوه، ۴۳۴، ۴۳۶، ۴۶۷، ۴۹۸، ۴۷۰، ۴۷۱، ۴۷۵، ۴۸۴، ۴۹۷، ۴۹۸، ۵۰۳، ۵۰۴، ۵۰۹، ۵۱۲، ۵۱۴، ۵۱۵، ۵۱۸، ۵۶۲، ۵۸۸
ارمن، ۳۲۲	آموی، رجوع کنید بسوی آب آمویه — آموی
اسفرار یا اسفرار، ۸۷، ۱۶۹، ۱۷۵، ۱۸۹، ۱۹۰، ۲۲۷، ۲۳۱، ۲۳۳، ۳۶۹، ۳۸۰، ۳۸۴، ۳۹۸، ۴۱۹، ۴۴۰، ۴۴۳، ۴۴۴، ۴۴۶، ۴۶۵، ۵۰۴، ۵۶۷، ۵۶۸، ۶۱۲، ۶۳۷، ۶۹۶، ۷۱۷، ۷۱۸، ۷۲۰، ۷۲۲، ۷۲۴، ۷۲۵، ۷۲۶، ۷۲۹، ۷۳۲، ۷۳۴، ۷۳۶، ۷۳۷، ۷۳۹، ۷۴۲، ۷۴۳، ۷۷۱، ۷۷۷، ۷۸۵	اونه، ۲۷، ۲۸، ۳۸، ۴۰، ۸۱، ۱۱۸، ۴۲۴
اسفراین، ۴۲۱	اوجند، ۱۷۴
اسفرار، رجوع کنید بسوی اسفرار یا اسفرار	اوغانستان، ۲۷۰، ۲۷۶
	اوک، ۲۳۳

۷۱۶ ، ۷۱۷ ، ۷۱۸ ، ۷۱۹ ، ۷۲۰ ،
۷۲۳ ، ۷۴۲ ، ۷۴۳ ، ۷۴۸ ، ۷۴۹ ،
۷۵۵ ، ۷۶۵ ، ۷۶۶ ، ۷۶۷ ، ۷۶۸ ،
۷۶۹ ، ۷۷۰ ، ۷۷۱

یسوراقا ، ۷۷۶

یسور بزرگ ، ۷۷۹

ییسو منکو (پسر جغتائی بن
چنگیز خان) ، ۱۲۸ ، ۱۴۴ ، ۱۶۵ ،
۱۶۷

یشمون ، ۳۱۰ ، ۳۲۶

یغان سفور ، ۹۱ ، ۹۲ ، ۹۳

یکتمور ، ۷۶۷

یلدز یا یلدوز (بهلوان) ، ۴۲۷ ، ۴۵۵ ،
۴۹۵

یذالتکین (ملک) ، ۴۰۰ ، ۴۰۱ ،
۴۶۵ ، ۴۶۸ ، ۴۷۸ ، ۴۸۵ ، ۴۹۴ ،
۴۹۵ ، ۴۹۶ ، ۴۹۹ ، ۵۰۵ ، ۵۲۰ ،
۵۳۴ ، ۵۳۸ ، ۶۲۶ ، ۷۲۳ ، ۷۲۴ ،
۷۲۸ ، ۷۲۹ ، ۷۳۱ ، ۷۳۲ ، ۷۳۶ ،
۷۳۷ ، ۷۴۳ ، ۷۸۳ ، ۷۸۴ ،
۷۸۵

ینکبی (بهلوان) ، ۵۳۰

ینکی باورجی ، ۳۸۴ ، ۴۴۴ ، ۴۴۵

ینکبی تیورکر ، ۵۲۶ ، ۵۲۷ ، ۵۲۹ ،
۵۳۰ ، ۵۳۱

یورها (؟) ، ۳۴۵ ح

یوسف ، ۶۲۴

یوسف ایاز ، ۴۹۲ ، ۵۰۰ ، ۵۰۱۰

یوسف شوانی ، ۳۷۹

ییسوبوقا ، ۶۶۷

ییدغور — ، ۱۱۶

هندو نوین ، ۳۲۶ ، ۳۷۶ ، ۳۷۸ ،
۳۷۹ ، ۳۸۹

هندوی منجم ، ۴۹۲ ، ۴۹۵

هوبو ، ۲۶۷

هوشنگ ، ۲۵ ، ۳۰

ی

یاقوت (زوجه شرف الدین بیتکجی) ،
۱۷۹ ، ۱۸۰

یخیلی ، ۴۷۲ ، ۴۸۴ ، ۴۹۸ ، ۵۰۲ ،
۵۲۹ ، ۵۳۰ ، ۵۳۷ ، ۵۳۸

یخی عراقی (شاعر) ، ۱۳۵ ح

یزد جرد ، ۲۲۴

یساول (امیر) ، ۵۳۲ ، ۵۳۸ ، ۵۳۹ ،
۵۴۰ ، ۵۴۲ ، ۵۵۸ ، ۵۶۲ ، ۵۶۴ ،
۵۷۰ ، ۵۹۵ ، ۵۹۶ ، ۵۹۷ ، ۶۲۹ ،
۶۳۰ ، ۶۳۱ ، ۶۳۲ ، ۶۳۳ ، ۶۳۶ ،
۶۴۱ ، ۶۴۳ ، ۶۴۴ ، ۶۴۹ ، ۶۵۰ ،
۶۵۱ ، ۶۵۲ ، ۶۵۳ ، ۶۵۴ ، ۶۵۵ ،
۶۵۶ ، ۷۰۱

یسور (شاهزاده) ، ۱۲۷ ، ۶۳۰ ، ۶۳۵ ،
۶۴۰ ، ۶۴۱ ، ۶۴۳ ، ۶۴۴ ، ۶۴۵ ،
۶۴۶ ، ۶۴۷ ، ۶۴۸ ، ۶۴۹ ، ۶۵۰ ،
۶۵۱ ، ۶۵۵ ، ۶۵۶ ، ۶۵۷ ، ۶۵۸ ،
۶۵۹ ، ۶۶۱ ، ۶۶۲ ، ۶۶۷ ، ۶۶۹ ،
۶۷۰ ، ۶۷۱ ، ۶۷۲ ، ۶۷۴ ، ۶۷۶ ،
۶۷۷ ، ۶۷۸ ، ۶۷۹ ، ۶۸۰ ، ۶۸۱ ،
۶۸۳ ، ۶۸۴ ، ۶۸۵ ، ۶۸۶ ، ۶۸۸ ،
۶۸۹ ، ۶۹۰ ، ۶۹۱ ، ۶۹۲ ، ۶۹۳ ،
۶۹۴ ، ۶۹۵ ، ۶۹۶ ، ۶۹۸ ، ۶۹۹ ،
۷۰۱ ، ۷۰۲ ، ۷۰۸ ، ۷۰۹ ، ۷۱۰ ،
۷۱۱ ، ۷۱۲ ، ۷۱۳ ، ۷۱۴ ، ۷۱۵

و

واسغ، ۶۲۴

وجیه الدین (خواجہ)، ۳۳۹، ۴۶۸،
۴۷۹، ۴۷۸، ۴۷۹، ۴۸۶، ۴۹۰

۴۹۲

وجیه الدین ابوبکر، ۴۱۰

وجیه الدین نسفی (مولانا)،
۳۶۲ ح، ۴۲۹ ح، ۴۶۹، ۴۸۴،
۴۸۵، ۴۹۰

وفا (ملک)، ۱۹۸

ولوالجی، (شاعر)، ۱۱۶ ح،
۶۱۶ ح، ۶۲۳ ح

وہب (بن وہب القریشی)، ۴۵

۸

ہارون الرشید، ۱۰۶ ح، ۱۹۵ ح

ہرزہ محمد، ۵۷۳

ہرقداق، ۴۱۹، ۴۳۷

ہرموزتری، ۲۷۱، ۲۷۲

ہزبر الدین (غوری)، ۳۳۷

ہلاجو، ۴۳۷

ہلاکو خان، ۱۸۲، ۲۳۶، ۲۴۶

۲۴۷، ۲۷۳، ۲۸۵، ۵۸۵

ہلقو (نوبین)، ۱۶۲، ۱۶۳، ۱۶۴

۱۹۱، ۱۹۲، ۱۹۵، ۱۹۶، ۱۹۹

۳۶۱

ہمائی جہر آزاد، رجوع بہ شعیبہ،

۴۹

ہندو جاتی، ۴۹۲

۶۳۸ ح، ۶۳۹ ح، ۶۴۱ ح، ۶۴۳ ح

۶۴۴ ح، ۶۴۵ ح، ۶۴۷ ح، ۶۴۸ ح

۶۵۰ ح، ۶۶۲ ح، ۶۷۴ ح، ۶۸۵ ح

۶۹۴ ح، ۶۹۷ ح، ۷۰۰ ح، ۷۰۴ ح

۷۲۱ ح، ۷۲۴ ح، ۷۲۷ ح، ۷۲۹ ح

۷۳۷ ح، ۷۵۴ ح، ۷۵۶ ح، ۷۶۰ ح

۷۶۴ ح، ۷۶۷ ح، ۷۶۸ ح، ۷۷۹ ح

نقیب علی، ۲۴۰، ۳۷۰

نکودار افول، ۳۰۶، ۳۰۷، ۳۰۹

نکودر ۱۷۴، ۲۶۶، ۲۶۷، ۲۶۸

۲۷۰، ۲۷۱، ۲۷۸

نمرود بن کفغان، ۴۴

نوائی، ۴۲۱

نوح (پیغمبر)، ۴۰

نور الدین (شیخ) ملقب بہ نور الحق

و الدین، ۶۱۴، ۶۱۵، ۶۱۶

نوروز (امیر)، ۳۱۶، ۳۸۲، ۳۸۳

۳۸۴، ۳۸۵، ۳۸۶، ۳۸۷، ۳۹۲

۳۹۳، ۳۹۴، ۳۹۵، ۳۹۶، ۳۹۷

۳۹۸، ۳۹۹، ۴۰۰، ۴۰۱، ۴۰۴

۴۰۷، ۴۱۹، ۴۲۰، ۴۲۱، ۴۲۲

۴۲۳، ۴۲۴، ۴۲۵، ۴۲۶، ۴۲۷

۴۲۸، ۴۲۹، ۴۳۰، ۴۳۱، ۴۹۴

نورین، ۴۳۴

نوکی (شاعر)، ۹۲ ح

نبی، محمد، بہلوان (مبارز الدین

محمد نبی بہلوان)، ۱۷۳،

۱۷۵، ۱۷۶، ۱۷۷، ۲۰۷، ۲۰۸

۲۰۹، ۲۱۴، ۲۲۳، ۲۵۸، ۲۶۰

۲۶۱، ۲۶۲، ۲۶۳، ۲۶۴، ۲۷۱

۲۷۲، ۲۷۳، ۲۷۹

نجیب خوافی (خواجه) ، ۳۱۹

نجیب فعال ، ۳۳۹

نصر الدین نهی ، ۱۸۶

نصرت (امیر) ، ۱۶۳ ، ۱۸۸ ، ۱۸۹

۲۲۲ ، ۲۲۳ ، ۲۲۷ ، ۲۳۵ ، ۳۴۰

۳۷۰

نصیر آملی (شاعر) ، ۵۰ ح

نصیر الدین سجستانی (ملک) ،

۴۳۲

نصیر الدین ملک — ملقب به

ملک اسلام نصیر الحق و الدین ،

۲۳۱ ، ۲۴۱ ، ۲۴۲ ، ۲۴۶ ، ۳۳۹

۳۸۴ ، ۴۷۴ ، ۴۷۶ ، ۴۷۷

نصیری (شاعر) ، ۵۵۴ ح

نظام آملی (شاعر) ، ۲۶۶ ح

نظام الدین (مولانا) ، ملقب به

نظام الملة و الدین ، ۴۴۷ ، ۴۵۷

۷۷۶

نظام الدین اوبهی ، ۱۸۶

نظام الدین بغدادی ، ۱۸۵

نظام الدین موصلی (شاعر) ،

۳۵۵ ح

نظام الملک (شاعر) ، ۲۰۷ ح

نظامی (شاعر) ، ۶۰ ح ، ۶۸ ح ،

۷۱ ح ، ۷۳ ح ، ۱۲۸ ح ، ۱۳۳ ح ،

۱۷۲ ح ، ۱۹۴ ح ، ۲۴۳ ح ، ۲۵۱ ح ،

۲۵۲ ح ، ۲۷۲ ح ، ۲۸۰ ح ، ۲۸۹ ح ،

۲۹۲ ح ، ۲۹۸ ح ، ۳۰۳ ح ، ۳۰۴ ح ،

۳۱۱ ح ، ۳۲۳ ح ، ۳۷۲ ح ، ۴۰۳ ح ،

۴۳۳ ح ، ۵۴۹ ح ، ۵۸۶ ح ، ۶۰۸ ح ،

۶۳۰ ح ، ۶۳۴ ح ، ۶۳۵ ح ، ۶۳۷ ح ،

موفق (امیر) ، ۷۷۷

مولانا روم ، رجوع کذید بسوی روم

(مولانا)

مولائی ، ۴۳۷

مولاید ، ۴۳۷

مومن کرک اوکی ، ۲۳۴

موید نسفی (شاعر) ، ۷۷ ح ، ۷۸ ح

مه بهادر ، ۵۸ ، ۵۹

میران ، ۱۷۳

میران شلا ، ۱۹۴ ، ۱۹۸ ، ۲۰۰

۲۰۲ ، ۲۰۳ ، ۲۵۷ ، ۲۵۸ ، ۲۵۹

۲۶۰ ، ۲۶۱ ، ۲۶۲ ، ۲۶۳ ، ۲۶۴

میرک غوری ، ۵۳۷

میرک میران (شاعر) ، ۱۰۳ ح

مینقان ، رجوع کذید بسوی مینقان

یا مینقان (شاهزاده)

مینکو ، ۴۹۲ ، ۵۰۰

ن

ناصر الدین ایلچی خواجه ، ۷۲۵

۷۴۰ ، ۷۵۵ ، ۷۵۶ ، ۷۷۶

ناصر الدین جشتی ، ۴۴ ، ۷۰ ، ۸۷

ناصر الدین طغرل (فوشنجی) ،

۷۲۵ ، ۷۵۲ ، ۷۵۵ ، ۷۵۶ ، ۷۶۵

۷۷۷

ناصر الدین عبید الله ، ۷۲۵ ، ۷۳۹

۷۴۲ ، ۷۴۴ ، ۷۴۵ ، ۷۷۶ ، ۷۷۹

نجم الدین مرجان (خوافی) ،

۱۱۸ ، ۱۲۲ ، ۱۳۰ ، ۱۳۲ ، ۱۳۳

ونجیب اسد ، ۴۱۰

ونجیب الدین ، ۴۱۳

۷۷۱، ۷۷۰، ۷۶۹، ۷۶۴، ۷۶۳

۷۸۰، ۷۷۸، ۷۷۷، ۷۷۵، ۷۷۴

۷۸۳

ملک سعید، رجوع به شمس الدین

کهنس، ملک، ۱۴۳، ۳۶۲، ۳۶۷

۳۸۷، ۳۸۶، ۳۷۸، ۳۷۴، ۳۶۸

۳۸۹، ۳۹۰، ۳۹۱، ۴۵۷، ۴۶۰

۴۶۱

ملک شاه ارانی (امیر)، ۷۳۸

۷۳۹

ملک ونا، رجوع کند نسوی

ونا (ملک)

مددو خان، ۴۶۳، ۴۶۵

مقصود هی (فای)، ۳۶۷ ح

مندان با مددعل (شاهزاده)، ۴۵۵

۴۷۰، ۴۷۱، ۴۷۲

منگائی حواجه، ۷۶۶

منگائی، ۷۲، ۷۳، ۷۴، ۷۵

۷۶، ۱۰۴

منگائی، ۶۳۱، ۷۶۷

منکو (منجمنائی من چنگر خان)،

۱۲۷، ۱۶۵، ۱۶۶، ۱۶۷، ۱۶۸

۱۷۱، ۱۷۲، ۱۷۶، ۱۷۷، ۱۸۴

۱۹۴، ۱۹۶، ۲۳۶، ۲۴۹، ۲۸۶

۲۹۹، ۳۱۳، ۵۸۵

منگونی، ۴۷۹، ۵۵۷

منوچهر، ۳۱

منوچهری (شاعر)، ۸ ح، ۱۴۶ ح

مرسی (علامه جمال الدین

محمد سام)، ۴۲۳

مرسی عمران، ۲۶۰

مسعود نوکی (شاعر)، ۵۰ ح

مظهر (حواجه)، ۷۷۸

مظفر اسفراری (بهلول)، ۴۰۶ ح

۵۱۵، ۵۱۸، ۵۱۹

معری (شاعر)، ۸۱ ح، ۱۵۶ ح

۲۹۵ ح، ۵۷۸ ح، ۶۵۸ ح

معین خطاط، ۱۷۴

معین (شاعر)، ۲۴۵ ح، ۲۶۵ ح

معینی (شاعر)، ۵۱۶ ح

ملک اسلام، رجوع به شمس الدین

ملک، ۱۵۸، ۱۵۹، ۱۶۰، ۱۶۲

۱۶۳، ۱۶۴، ۱۷۵، ۱۷۷، ۱۸۲

۱۸۴، ۱۸۵، ۱۸۷، ۱۸۸، ۱۸۹

۱۹۱، ۱۹۴، ۱۹۵، ۱۹۶، ۱۹۸

۲۰۵، ۲۱۴، ۲۱۵، ۲۲۳، ۲۲۷

۲۳۱، ۲۳۴، ۲۳۵، ۲۳۸، ۲۳۹

۲۴۵، ۲۴۸، ۲۴۹، ۲۵۰، ۲۵۴

۲۵۶، ۲۵۷، ۲۵۸، ۲۶۱، ۲۶۲

۲۷۰، ۲۸۱، ۳۰۱، ۳۰۲، ۳۱۴

۳۱۵، ۳۱۹، ۳۲۳، ۳۲۸، ۳۴۰

۳۴۷، ۳۴۸، ۳۵۶، ۳۶۱، ۳۸۶

۳۹۶، ۴۰۱، ۴۰۴، ۴۳۴، ۴۴۶

۴۶۲، ۴۸۱، ۵۷۳، ۵۷۹، ۵۸۶

۵۸۸، ۵۹۰، ۶۱۶، ۶۱۷، ۶۲۰

۶۲۴، ۶۲۶، ۶۳۹، ۶۴۵، ۶۴۶

۶۴۷، ۶۵۲، ۶۵۳، ۶۷۱، ۶۷۸

۶۸۸، ۶۹۲، ۷۰۱، ۷۰۲، ۷۰۴

۷۰۵، ۷۰۷، ۷۰۸، ۷۰۹، ۷۱۰

۷۱۵، ۷۱۶، ۷۱۸، ۷۲۲، ۷۲۸

۷۲۹، ۷۳۶، ۷۳۷، ۷۴۱، ۷۴۲

۷۴۹، ۷۵۱، ۷۵۲، ۷۵۳، ۷۶۲

محمّد لقمان، رجوع کنید بسوی
لقمان (محمّد)

محمّد هروی (امیر)، ۱۱۷

محمّد همام (شاعر)، ۶۸۱ ح

محمود (امیر)، ۶۵

محمود بن اسد، (بهلوان)، ۴۱۰

محمود بن خلیل بن حسام الدین

الب حاجب (امیر کبیر)،

۷۰، ۲۴۰

محمود حسن فراش، ۱۰۹

محمود سابق، ۸۲

محمود علی جزء، ۷۳۸، ۷۴۱

محمود فهاد، ۵۲۵، ۵۲۶، ۵۲۷

۵۲۹، ۵۳۰، ۵۳۱، ۵۳۲

محمود بیک (فوشنجی)، ۱۰۹

مختاری (شاعر)، ۵ ح، ۲۴۲ ح

۳۱۰ ح

مرغاول، ۳۱۱، ۳۱۶، ۳۱۷، ۳۲۴

۳۲۶، ۳۲۷

مرکتائی (ملک) شکنجه هراة

۱۳، ۲۴۹، ۲۵۰، ۲۷۰، ۲۷۳

۲۷۴، ۲۷۶، ۲۷۷، ۲۷۸، ۲۷۹

۲۸۱، ۲۸۴، ۲۸۵، ۲۸۶، ۲۸۷

۲۸۸، ۲۸۹، ۷۱۳

مستفک (بهلوان)، ۲۷۹، ۲۸۱

مسعود (امیر زکی)، ۴۴۵

مسعود بیک، ۳۱۴، ۳۲۴، ۳۲۵

مسعود سعد (سلمان)، ۱۱۷ ح

۲۲۸ ح، ۲۵۱ ح، ۵۴۵ ح

مسعود شمس الدین حاجی، ۳۳۹

والدین، شمس الاسلام والدین

رجوع به شمس الدین، ملک

۴، ۱۴۰، ۲۱۵، ۲۴۲، ۲۸۵

۷۸۱

محمّد بن علی نصرت (امیر)

۶۱۳

محمّد بن کثیر القرشی، ۴۷

محمّد بن محمود جردی (بهلوان)،

۴۰۰

محمّد بن ملک مجد کالیوینی،

۱۳۶

محمّد (امیر)، پسر امیر عز الدین،

۱۱۴، ۱۱۵، ۱۲۱، ۱۲۲، ۱۲۵

۱۷۶، ۱۸۲، ۱۸۳، ۷۴۳، ۷۷۷

محمّد خوافی (خواجه)، ۲۳

۷۴۲

محمّد دانه، ۱۰۹

محمّد دلدای، رجوع کنید بسوی

دلدای (محمّد)

محمّد سام، رجوع به جمال الدین

محمّد سام، ۵۱۴

محمّد سنکه، رجوع کنید بسوی

سنکه (محمّد)

محمّد شاه روجی، ۱۲۷

محمّد شاه الکک، ۴۳۴

محمّد محمود، ۴۰۰

۷۷۱، ۷۷۰، ۷۶۹، ۷۶۴، ۷۶۳
۷۸۰، ۷۷۸، ۷۷۷، ۷۷۵، ۷۷۴
۷۸۳

ملک سعید، رجوع به شمس الدین
کهن، ملک، ۱۴۳، ۳۹۲، ۳۹۷،
۳۸۷، ۳۸۶، ۳۷۸، ۳۷۴، ۳۹۸
۳۸۹، ۳۹۰، ۳۹۱، ۴۵۷، ۴۶۰،
۴۶۱

ملک شاه ارانی (امیر)، ۷۳۸،
۷۳۹

ملک وفا، رجوع کلید نسوی
وفا (ملک)
مددو حاق، ۴۶۳، ۴۶۵

منصور هردی (فاسی)، ۳۹۷ ح
مفتان با میفتان (شاهزاده)، ۶۵۵،
۶۷۰، ۶۷۱، ۶۷۲

مفتائی حواحه، ۷۶۶
مفتائی، ۷۲، ۷۳، ۷۴، ۷۵،
۷۶، ۱۰۴

مفتائی، ۴۳۱، ۷۶۷
مفتو (من حمتائی بن چنگیز خان)،
۱۲۷، ۱۶۵، ۱۶۶، ۱۶۷، ۱۶۸،
۱۷۱، ۱۷۲، ۱۷۶، ۱۷۷، ۱۸۴،
۱۹۶، ۱۹۸، ۲۳۶، ۲۴۹، ۲۸۶،
۲۹۹، ۳۱۳، ۵۸۵

مفتوئی، ۳۷۹، ۵۵۷
مفتوهر، ۳۱

مفتوهری (شاعر)، ۸ ح، ۱۴۶ ح
موسی (علامه جمال الدین
محمد سام)، ۵۲۳
موسی عمران، ۲۶۰

مسعود نوکی (شاعر)، ۵۰ ح
مظفر (خواجگه)، ۷۷۸

مظفر اسفرای (بهلوان)، ۴۰۶ ح،
۵۱۵، ۵۱۸، ۵۱۹

معری (شاعر)، ۸۱ ح، ۱۵۶ ح،
۲۹۵ ح، ۵۷۸ ح، ۶۵۸ ح
معین خطاط، ۱۷۴

معین (شاعر)، ۲۴۵ ح، ۲۶۵ ح
معینی (شاعر)، ۵۱۶ ح

ملک اسلام، رجوع به شمس الدین
ملک، ۱۵۸، ۱۵۹، ۱۶۰، ۱۶۲،
۱۶۳، ۱۶۴، ۱۷۵، ۱۷۷، ۱۸۲،
۱۸۳، ۱۸۵، ۱۸۷، ۱۸۸، ۱۸۹،
۱۹۱، ۱۹۴، ۱۹۵، ۱۹۶، ۱۹۸،
۲۰۵، ۲۱۴، ۲۱۵، ۲۲۴، ۲۲۷،
۲۳۱، ۲۳۴، ۲۳۵، ۲۳۸، ۲۳۹،
۲۴۵، ۲۴۸، ۲۴۹، ۲۵۰، ۲۵۴،
۲۵۶، ۲۵۷، ۲۵۸، ۲۶۱، ۲۶۲،
۲۷۰، ۲۸۱، ۳۰۱، ۳۰۲، ۳۱۴،
۳۱۵، ۳۱۹، ۳۲۳، ۳۲۸، ۳۳۰،
۳۳۷، ۳۴۸، ۳۵۶، ۳۶۱، ۳۸۶،
۳۹۶، ۴۰۱، ۴۰۴، ۴۳۴، ۴۴۶،
۴۶۲، ۴۶۳، ۴۸۱، ۴۷۳، ۵۷۹، ۵۸۶،
۵۸۸، ۵۹۰، ۶۱۶، ۶۱۷، ۶۲۰،
۶۲۴، ۶۲۶، ۶۳۹، ۶۴۵، ۶۴۶،
۶۴۷، ۶۵۲، ۶۵۳، ۶۷۱، ۶۷۸،
۶۸۸، ۶۹۲، ۷۰۱، ۷۰۲، ۷۰۴،
۷۰۵، ۷۰۷، ۷۰۸، ۷۰۹، ۷۱۰،
۷۱۵، ۷۱۶، ۷۱۸، ۷۲۲، ۷۲۸،
۷۲۹، ۷۳۶، ۷۳۷، ۷۴۱، ۷۴۲،
۷۴۹، ۷۵۱، ۷۵۲، ۷۵۳، ۷۶۲

محمد لقمان، رجوع کنید بسوی
لقمان (محمد)

محمد هروی (امیر)، ۱۱۷

محمد همام (شاعر)، ۶۸۱ ح

محمود (امیر)، ۶۵

محمود بن اسد، (بهلوان)، ۴۱۰

محمود بن خلیل بن حسام الدین

الب حاجب (امیر کبیر)،

۷۰، ۲۴۰

محمود حسن فراش، ۱۰۹

محمود سابق، ۸۲

محمود علی جزه، ۷۳۸، ۷۴۱

محمود فهان، ۵۲۵، ۵۲۶، ۵۲۷

۵۲۹، ۵۳۰، ۵۳۱، ۵۳۲

محمود بیک (فوشنجی)، ۱۰۹

مختاری (شاعر)، ۵ ح، ۲۴۲ ح

۳۱۰ ح

مرغاول، ۳۱۱، ۳۱۶، ۳۱۷، ۳۲۴

۳۲۶، ۳۲۷

مرکتائی (ملک) شکنه هراة،

۱۳، ۲۴۹، ۲۵۰، ۲۷۰، ۲۷۳

۲۷۴، ۲۷۶، ۲۷۷، ۲۷۸، ۲۷۹

۲۸۱، ۲۸۴، ۲۸۵، ۲۸۶، ۲۸۷

۲۸۸، ۲۸۹، ۷۱۳

مستنگ (بهلوان)، ۲۷۹، ۲۸۱

مسعود (امیرزکی)، ۴۴۵

مسعود بیک، ۳۱۴، ۳۲۴، ۳۲۵

مسعود سعد (سلمان)، ۱۱۷ ح،

۲۲۸ ح، ۲۵۱ ح، ۵۴۵ ح

مسعود شمس الدین حاجی، ۳۳۹

والدین، شمس الاسلام والدین

رجوع به شمس الدین، ملک،

۴، ۱۴۰، ۲۱۵، ۲۴۲، ۲۸۵

۷۸۱

محمد بن علی نصرت (امیر)

۶۱۳

محمد بن کثیر القرشی، ۴۷

محمد بن محمود جردی (بهلوان)،

۴۰۰

محمد بن ملک مجدد کالیوینی،

۱۳۶

محمد (امیر)، پسر امیر عز الدین،

۱۱۴، ۱۱۵، ۱۲۱، ۱۲۲، ۱۲۵

۱۷۶، ۱۸۲، ۱۸۳، ۷۴۳، ۷۷۷

محمد خوافی (خواجه)، ۲۳

۷۴۲

محمد دانه، ۱۰۹

محمد دلدای، رجوع کنید بسوی

دلدای (محمد)

محمد سام، رجوع به جمال الدین

محمد سام، ۵۱۴

محمد سنکه، رجوع کنید بسوی

سنکه (محمد)

محمد شاه روجی، ۱۲۷

محمد شاه لکلیک، ۴۳۴

محمد محمود، ۴۰۰

مقبلی (شاعر)، ۵۱ ح، ۱۲۹ ح،
 ۱۷۵ ح، ۳۹۸ ح، ۴۳۳ ح، ۴۵۹ ح،
 ۵۴۳ ح، ۶۳۸ ح، ۷۲۶ ح، ۷۳۳ ح،
 ۷۶۱ ح

متوکل عباس (شاعر)، ۸۴ ح

مجد (خواجہ)، ۷۵۳، ۷۵۴، ۷۵۵،
 ۷۵۶، ۷۵۷، ۷۵۸، ۷۵۹، ۷۶۰،
 ۷۶۲، ۷۶۳، ۷۶۴، ۷۶۵

مجد الارکان، ۲۴۹

مجد عرض، ۲۷۱

مجد، ملک (ملک مجد الدین

کالیونینی)، ۱۲۳، ۱۲۴، ۱۲۵،

۱۲۶، ۱۲۷، ۱۲۸، ۱۲۹، ۱۳۰،

۱۳۱، ۱۳۲، ۱۳۳، ۱۳۴، ۱۳۵،

۱۳۶، ۱۳۸، ۱۳۹، ۱۸۲

مجد همکر (شاعر)، ۹۹ ح، ۱۰۸ ح،

۱۳۵ ح، ۱۳۶ ح، ۱۴۱ ح، ۱۴۸ ح،

۷۳۴ ح، ۷۴۴ ح

مجید عصار، ۸۲

مجیر (شاعر)، ۴۶۹ ح، ۵۴۴ ح

مجیر الملک، ۵۳، ۵۵، ۵۶

محمد (رسول الله)، ۳، ۴۶، ۴۷،
 ۶۶۳

محمد (پسر ملک علاء الدین)، ۵۹۹،
 ۷۳۹

محمد (من محمد من محمد

من محمد) ابن نکر من کورت،

ملقب به ملک غیاث الدین،

شمس الحق الدین، شمس الدولة

کونوئین، ۱۷۴

کیچکنه محمد، ۱۷۴

کیومرث، ۲۹، ۵۱، ۷۴۳

کیوک خان (شاهزاده)، ۱۶۵،

۱۶۶، ۱۶۷، ۱۶۸، ۲۹۹

ل

لاغری، ۴۶۸، ۴۷۰، ۴۷۱، ۴۷۵،

۴۷۸، ۴۸۵، ۴۸۷، ۴۸۹، ۴۹۲،

۴۹۳، ۴۹۵، ۵۰۰، ۵۰۲، ۵۵۷

البلقائی، ۲۴۹، ۲۷۰

لبیبی (شاعر)، ۵۱۰ ح

لقمان (امیر)، ۴۵۵، ۴۷۲، ۴۸۴،

۴۹۸، ۵۰۲، ۵۱۸، ۵۱۹، ۵۲۹،

۵۳۰، ۵۳۷، ۵۳۸، ۵۳۹

لقمان (محمد)، ۴۲۶، ۴۲۷

لکزی، ۴۲۱

لهاوری (شاهزاده)، ۶۶۲، ۶۶۷

م

مدارز الدین سبزواری (ملک)، ۷۶،

۷۷، ۷۹

مدارز الدین محمد نهی بهلوان،

رجوع کنید نسوی نهی، محمد،

بهلوان، (مبارز الدین محمد

بهلوان)

مبارز علی، ۱۸۷، ۱۸۸، ۲۴۰

مبارز نفاط خفیه، ۱۰۹

مبارک، ۴۷

مبارک شاه واشتی، ۴۶۸

ک

کاجو، ۴۶۸

کاجوئی (امیر)، ۴۸۷، ۴۹۳، ۵۰۰، ۵۵۷

کافی (شاعر) ۴۳۱ح

کبک، ۳۱۴، ۳۱۵، ۳۱۹، ۴۳۰، ۴۳۲، ۴۳۵، ۴۴۰، ۴۴۱، ۴۴۳، ۴۴۴، ۴۸۹، ۷۶۶، ۷۶۸

کرابیک، ۲۲۹

کرائی، ۱۲۵

کرائی طغایوغا، ۴۹۰، ۴۹۲، ۵۰۰، ۵۵۷

کرت خاں (حاکم لہاور)، ۱۵۸، ۱۵۹

کرشاسف (گرشاشب)، ۲۳۸

کرکان (خوارزمی)، ۴۰۲، ۴۰۵

کرک مست، ۵۳۸

کرکوز، ۱۲۵، ۱۲۸، ۱۳۱، ۱۳۷

کشمور، ۲۵۷

کلبات، ۹۳

کلبی، ۴۷

کمال (شاعر)، ۱۴۷ح، ۷۳۰ح

کمال اسمعیل (شاعر)، ۴۵۵ح

کمال فوشنجی (شاعر)، ۳۳۰ح

کمسبوقا، ۳۷۹

کتبوقا نوین، ۲۳۰، ۲۳۱، ۲۳۲، ۲۳۳، ۲۳۵

کذفجہ (شاعر)، ۲۰۲ح

کوجری، ۶۲۴

قرا بخشی، ۱۲۵، ۱۲۶

قراچہ، ۹۱، ۹۲، ۹۳

قرانویں، ۱۵۱، ۱۵۲، ۱۶۲، ۱۶۳، ۱۶۴، ۲۰۵

قرتقا، ۵۹۳

قرلخ، ۲۲۷، ۲۲۸، ۲۴۷، ۲۴۸، ۲۴۹

قرومشی (امیر)، ۶۴۳

قشمور، ۳۹۲

قطب الدین اسفرار یا اسفراری، ۲۲، ۴۴۵، ۴۶۸، ۵۰۵، ۵۲۰

۴۲۶، ۷۱۷

قطب الدین بن ملک رکن الدین، ۵۶۷، ۷۱۷

قطب الدین جامی (خواجہ)، ۷۷۲، ۷۷۳، ۷۷۷

قطب الدین جشتی (خواجہ)، ۳۸۱، ۴۶۶، ۴۶۷، ۴۶۸، ۴۷۰

۴۷۸، ۴۷۹، ۴۸۰، ۴۸۲، ۴۸۳، ۴۸۴، ۴۹۲، ۴۹۵، ۵۰۲

قطب الدین مظفر، ۷۷۷

قطب الدین (ملک)، ۴۶۵، ۵۱۹، ۵۲۰، ۵۲۱، ۵۲۲، ۵۳۴

۵۳۵، ۶۲۶، ۷۱۸، ۷۱۹، ۷۲۲

۷۲۳، ۷۲۴، ۷۲۵، ۷۲۶، ۷۲۷

۷۲۸، ۷۲۹، ۷۳۲، ۷۳۶، ۷۳۷

۷۳۸، ۷۳۹، ۷۴۰، ۷۴۱، ۷۴۲

۷۴۵، ۷۸۵

قفقوردائی، نوین، ۱۹۱، ۱۹۳، ۱۹۴، ۱۹۵

قورلجین نوین، ۱۷۴

قیتان (امیر)، ۲۷۹

۴۹۰، ۴۹۳، ۴۹۶، ۴۹۷،
 ۷۰۰، ۷۱۲، ۷۱۳، ۷۱۵،
 ۷۱۶، ۷۱۹، ۷۲۲، ۷۲۵،
 ۷۳۱، ۷۳۲، ۷۳۵، ۷۳۷،
 ۷۳۹، ۷۴۴، ۷۴۸، ۷۵۶،
 ۷۵۷، ۷۶۴، ۷۶۶، ۷۶۷،
 ۷۷۰، ۷۷۲، ۷۸۵

مرد بس سیاروش بن کیکاؤس، ۴۰
 موبدکشی (شاعر)، ۶۱۷
 ملکی (شاعر)، ۱۴۴
 میاص هروی (شاعر)، ۴۸۷

ق

قآن (یعدی قآن بس چنگیز خان)،
 ۹۴، ۹۵، ۱۱۴، ۱۱۷، ۱۲۱،
 ۱۲۲، ۱۲۴، ۱۲۶، ۱۲۸، ۱۵۱،
 ۱۶۱، ۱۹۶، رجوع بیر ماوگنائی
 قآن

قائوس (شاعر)، ۱۸۴
 قندجاق اقزل، ۳۱۰، ۳۱۱، ۳۱۷،
 ۳۶۷

قنرتو، ۲۲۸

قسنای (شعنه هراة)، ۱۰۹، ۱۱۰،
 ۱۱۱، ۱۱۲، ۱۱۳، ۱۱۴

قتلع الشی، ۱۰۷

قتلع شاه، ۴۲۱، ۴۲۴، ۴۲۵، ۴۲۷،
 ۴۲۸، ۴۲۹

قتلع تموز یا قتلقت تموز، ۲۶۷، ۳۱۱،
 ۳۱۲

قتلقت تموز، رجوع کید بسوی قتلعت،
 تموز یا قتلقت تموز

۴۹۲، ۴۹۳، ۴۹۵، ۴۹۶، ۴۹۷،
 ۴۹۸، ۴۷۰، ۴۷۱، ۴۷۳، ۴۷۴،
 ۴۷۵، ۴۷۸، ۴۷۹، ۴۸۰، ۴۸۱،
 ۴۸۲، ۴۸۳، ۴۹۴، ۴۸۸، ۴۸۹،
 ۴۹۱، ۴۹۲، ۴۹۶، ۴۹۷، ۴۹۸،
 ۵۰۱، ۵۰۲، ۵۰۴، ۵۰۵، ۵۰۶،
 ۵۰۹، ۵۱۱، ۵۱۴، ۵۱۵، ۵۱۸،
 ۵۱۹، ۵۲۱، ۵۲۴، ۵۲۵، ۵۲۶،
 ۵۳۹، ۵۴۱، ۵۴۲، ۵۴۸، ۵۵۰،
 ۵۵۱، ۵۵۲، ۵۵۵، ۵۵۷، ۵۵۸،
 ۵۶۲، ۵۶۳، ۵۶۴، ۵۶۸، ۵۷۲،
 ۵۷۷، ۵۸۳، ۵۸۸، ۵۹۲، ۷۰۳،
 ۷۶۱

مشر حداد، ۸۲

مشر عمید (شاعر)، ۶۵۶

محرورن بس کوفل مور (ملک)، ۳۰
 ح راک، ۴۷۲، ۴۸۴، ۴۹۸،
 ۵۳۷، ۷۴۲، ۷۴۵، ۷۷۰، ۷۷۱،
 ۷۷۲، ۷۷۳

مرحی (شاعر)، ۷، ۲۵۹،
 ۳۷۰، ۵۹۷، ۶۲۱، ۷۳۵،
 مردوسی (شاعر)، ۲۶، ۴۹

۵۴، ۷۳، ۱۰۴، ۱۰۵،
 ۱۱۹، ۱۲۶، ۱۳۵، ۱۵۹،
 ۲۰۶، ۲۵۶، ۲۸۶، ۲۹۱،
 ۳۰۸، ۳۱۲، ۳۲۶، ۳۲۷،
 ۳۶۰، ۴۰۲، ۴۲۴، ۵۱۶،
 ۵۲۵، ۵۴۹، ۵۵۱، ۵۸۹،
 ۵۹۰، ۶۰۵، ۶۲۹، ۶۳۲،
 ۶۳۳، ۶۳۸، ۶۳۹، ۶۴۸،
 ۶۵۱، ۶۵۲، ۶۵۳، ۶۵۴،
 ۶۵۷، ۶۶۴، ۶۶۵، ۶۷۱،
 ۶۸۰، ۶۸۴، ۶۸۵، ۶۸۷،

۷۷۰، ۷۷۱، ۷۷۲، ۷۷۳، ۷۷۴،
۷۷۷، ۷۷۸، ۷۸۰، ۷۸۱، ۷۸۲،
۷۸۳، ۷۸۴، ۷۸۵، ۷۸۶

ف

فخر آهنگر، ۸۶

فخر الدین (امیر)، ۶۵

فخر الدین (خواجه)، ۷۶، ۷۷، ۷۹

فخر الدین (مولانا)، ۳۳۹، ۳۴۶،
۳۴۹، ۳۵۳

فخر الدین رازی (شاعر)، ۲۷ ح

فخر الدین شران، ۷۵۲، ۷۵۳

فخر الدین طالقان (ملک)، ۱۸۶

فخر الدین عماری، ۱۰۹

فخر الدین غوری (ملک)، ۵۵۷

فخر الدین کجوران (ملک)، ۱۶۰،
۱۹۸

فخر الدین (محمد)، ۳۹۵

فخر الدین، ملک - ملقب به ملک

اسلام، فخر الحق و الدین نیز

فخر الدوله و الدین، ۱۲۵ ح، ۱۶۰

۳۸۹، ۳۹۰، ۳۹۲، ۳۹۳، ۳۹۴

۳۹۶، ۳۹۷، ۳۹۸، ۳۹۹، ۴۰۰

۴۰۱، ۴۰۶، ۴۱۷، ۴۱۸، ۴۱۹

۴۲۰، ۴۲۳، ۴۲۴، ۴۲۵، ۴۲۶

۴۲۷، ۴۲۸ ح، ۴۲۹، ۴۳۰

۴۳۲، ۴۳۳، ۴۳۴، ۴۳۵، ۴۳۶

۴۳۸، ۴۳۹، ۴۴۱، ۴۴۲، ۴۴۳

۴۴۵، ۴۴۶، ۴۴۷، ۴۴۸، ۴۴۹

۴۵۰، ۴۵۱، ۴۵۲، ۴۵۳، ۴۵۵

۴۵۶، ۴۵۷، ۴۵۸، ۴۵۹، ۴۶۱

غیاث الدین محمد، ۵۱۴

غیاث الدین ملک، ملقب به ملک

اسلام، غیاث الحق و الدین، ۵۷

۹۳، ۱۴۱، ۳۸۹، ۵۴۳، ۵۴۷

۵۴۸، ۵۴۹، ۵۵۰، ۵۵۱، ۵۵۲

۵۵۳، ۵۵۴، ۵۵۵، ۵۵۶، ۵۵۷

۵۵۸، ۵۵۹، ۵۶۲، ۵۶۳، ۵۶۴

۵۶۵، ۵۶۷، ۵۶۸، ۵۷۰، ۵۷۱

۵۷۲، ۵۷۳، ۵۷۷، ۵۷۹، ۵۸۲

۵۸۳، ۵۸۴، ۵۸۶، ۵۸۷، ۵۸۸

۵۸۹، ۵۹۰، ۵۹۱، ۵۹۲، ۵۹۳

۵۹۸، ۵۹۹، ۶۰۰، ۶۰۹، ۶۱۰

۶۱۳، ۶۱۴، ۶۱۶، ۶۱۹، ۶۲۰

۶۲۴، ۶۲۶، ۶۲۸، ۶۲۹، ۶۳۶

۶۳۷، ۶۳۸، ۶۳۹، ۶۴۳، ۶۴۴

۶۴۵، ۶۴۶، ۶۴۸، ۶۵۲، ۶۵۳

۶۵۶، ۶۵۷، ۶۵۸، ۶۵۹، ۶۷۰

۶۷۱، ۶۷۶، ۶۷۸، ۶۸۰، ۶۸۱

۶۸۲، ۶۸۳، ۶۸۴، ۶۸۵، ۶۸۸

۶۹۰، ۶۹۲، ۶۹۳، ۶۹۴، ۶۹۵

۶۹۶، ۶۹۷، ۶۹۸، ۶۹۹، ۷۰۰

۷۰۱، ۷۰۲، ۷۰۳، ۷۰۵، ۷۰۶

۷۰۷، ۷۰۸، ۷۰۹، ۷۱۰، ۷۱۱

۷۱۲، ۷۱۳، ۷۱۴، ۷۱۵، ۷۱۶

۷۱۷، ۷۱۸، ۷۱۹، ۷۲۰، ۷۲۲

۷۲۳، ۷۲۴، ۷۲۶، ۷۲۷، ۷۲۸

۷۲۹، ۷۳۱، ۷۳۲، ۷۳۳، ۷۳۴

۷۳۵، ۷۳۶، ۷۳۷، ۷۳۸، ۷۳۹

۷۴۰، ۷۴۱، ۷۴۲، ۷۴۳، ۷۴۴

۷۴۵، ۷۴۶، ۷۴۸، ۷۵۰، ۷۵۱

۷۵۲، ۷۵۳، ۷۵۴، ۷۵۶، ۷۵۷

۷۵۹، ۷۶۰، ۷۶۲، ۷۶۳، ۷۶۴

۷۶۵، ۷۶۶، ۷۶۷، ۷۶۸، ۷۶۹

- علاء الدین ملک (بن ملک
شمس الدین کبیر)، ۲۳۱، ۲۳۹،
۲۴۱، ۲۴۲، ۲۴۶، ۳۷۴، ۳۷۵،
۳۷۶، ۴۴۴، ۴۴۸، ۵۹۸، ۶۰۴،
۷۷۷
علاء الدین هندو، ۵۷۰، ۵۷۱، ۵۷۳
علاء الدین هویر، ۲۹۷
علائی (شاعر)، ۷۱۱ ح
علم شاه بریانی، ۸۲
علی (امیر)، ۴۳۴، ۶۱۰، ۶۴۳،
۶۴۴
علی (امیر المومنین)، ۴۸، ۱۴۷ ح،
۱۵۵، ۱۶۸ ح، ۱۷۳ ح، ۲۲۶ ح،
۳۵۷ ح، ۳۵۹، ۴۵۵ ح، ۶۳۱،
۷۵۸ ح
علی (بن مرسى الرضا)، ۱۷۳، ۵۵۴
علی بن مسعود (ملک)، ملک
شهر سبستان، ۲۲۷
علی جب، ۴۷۲، ۵۳۸
علی شاه، ۲۹۴، ۴۳۲
علیق (شاعر)، ۲۸۸ ح
علی مسعود مومن کرک (ملک)،
۱۸۶، ۱۹۰، ۲۳۰، ۲۳۱، ۲۳۲،
۲۳۳، ۲۳۴، ۲۳۵، ۲۳۶، ۲۳۷،
۲۳۸، ۲۳۹، ۲۴۰، ۲۴۱، ۲۴۳
علی ملک، ۳۱۶
علی نصرت (امیر)، ۶۱۰
علی هیصم (شاعر)، ۲۱۹ ح
عماد الدین (ملک)، ۱۶۰، ۱۶۱
عماد مالانی، ۸۲
عماری (شاعر)، ۵۹۷ ح
- عمر (امیر المومنین)، ۲۰۳، ۴۵۵
عمر جامی، ۵۹۴
عمر دره (امیر)، ۳۷۰، ۳۹۸، ۴۶۵،
۵۰۵
عمری الکاتب (شاعر)، ۲۴۴ ح
عمر خیام (شاعر)، ۱۲۹ ح
عمر زنگی، ۴۰۶
عمر شاه خوانداری، ۴۳۷
عمیق (شاعر)، ۱۴۳ ح، ۱۹۹ ح،
۶۸۷ ح، ۷۳۴ ح
عمر کرتی، ۴۹۴
عمری بسفی (شاعر)، ۴۵۰ ح
عمیدی (شاعر)، ۲۹۰ ح
عنصری (شاعر)، ۶۹ ح، ۱۱۲ ح،
۳۱۷ ح
عوض موشلم، ۳۱۸، ۳۱۹
عیسی (پیغمبر)، ۴۴
- غ
- غاران، ۳۸۳، ۳۸۴، ۳۸۶، ۳۹۹،
۴۰۱، ۴۰۶، ۴۰۷، ۴۱۸، ۴۱۹،
۴۲۱، ۴۳۲، ۴۳۳، ۴۵۶، ۴۶۴،
۵۸۵، ۵۸۹
غفور (ملک)، ۷۶۵
غلو (خواجه)، ۸۷، ۸۸، ۸۹، ۱۹۳
غوری (امیر)، ۶۶۹
غوری (حکیم)، ۴۶۱
غیاث الدین، امیر (آرائی)، ۷۷۱،
۷۷۳، ۷۷۲
غیاث الدین بهرام، ۷۲۵، ۷۳۰، ۷۷۶،
۹۰

عبد الله فامی (مولف تاریخ هراة)،
۱۴۲، ۱۴۲ ح

عتبی (شاعر)، ۶۷۲ ح، ۷۰۴ ح،
۷۰۶ ح، ۷۱۴ ح، ۷۵۷ ح، ۷۶۹ ح

عزالدین (امیر)، ۷۱، ۱۰۶، ۱۰۷،
۱۰۸، ۱۰۹، ۱۱۰، ۱۱۱، ۱۱۲،

۱۱۳، ۱۱۴، ۱۱۶، ۱۱۷، ۱۱۸،
۱۲۱، ۱۲۴، ۱۲۷، ۱۲۹، ۱۳۰،

۱۳۳، ۱۳۴، ۱۳۶، ۱۳۷، ۱۷۶،
۱۸۱، ۱۸۲، ۱۸۳، ۱۸۵، ۱۸۶،

۱۹۰، ۲۰۷، ۲۰۸، ۲۰۹، ۲۱۵،
۲۱۷، ۲۱۸، ۲۲۷، ۲۲۹، ۳۰۲،
۴۴۵، ۴۴۶، ۴۴۷، ۵۶۸ ح

عزالدین بشة سیاه، ۲۷۲ ح

عزالدین توکل (ملک)، ۲۵۵ ح

عزالدین عمر (مرغزی)، ۱۴۱ ح،
۱۴۲، ۱۴۴ ح

عزالدین کیخان، ۱۷۳، ۲۷۹ ح

عزیز (خواجه)، ۷۲۵، ۷۴۰ ح

عزیزالدین شهاب سق (خواجه)،
۳۳۹، ۵۷۹، ۶۳۶ ح

عزیزی (شاعر)، ۳۸۵ ح، ۵۷۲ ح،
۷۲۳ ح

عسجدی (شاعر)، ۱۴۴ ح، ۳۷۱ ح،
عضد الدوله (شاعر)، ۱۹۷ ح

عطا (شاعر)، ۱۸۱ ح

عطار (شاعر)، ۱۵۳ ح، ۶۲۴ ح، ۶۷۰ ح،
عفیف الدین (مفتی)، ۶۵۷ ح

علامة الزمان (یدیع الزمان الهمدانی)،
۷۲۳ ح

علاء الدوله (شاعر)، ۱۸۰ ح

علاء الدین محمد، ۵۱۴ ح

طوغان بوجائی، (بن دانشمند
بهادر)، ۵۰۲، ۵۰۳، ۵۳۶، ۵۵۰،
۶۵۱ ح

طغنائی، ۴۶۸، ۴۷۱، ۴۷۸، ۴۸۵،
۴۸۹، ۵۰۰، ۵۰۱، ۵۵۷ ح

طهمورث، ۲۶ ح

ظ

ظہیر (شاعر)، ۴۱ ح، ۸۵ ح، ۸۶ ح،

۹۸ ح، ۱۲۲ ح، ۱۲۳ ح، ۱۲۴ ح،

۱۹۱ ح، ۲۱۱ ح، ۲۳۲ ح، ۲۷۶ ح،

۲۸۸ ح، ۳۲۱ ح، ۳۲۳ ح، ۳۴۴ ح،

۳۶۴ ح، ۵۴۵ ح، ۵۶۴ ح، ۶۰۷ ح،

۶۲۲ ح

ع

عاری (خواجه)، ۳۶۵ ح

عالی بهادر، ۴۹۲ ح

عائشه (زوجه مطهرة رسول الله)، ۴۸ ح

عبد الرحمن اسفراينی، ۶۱۴ ح

عبد الرحمن عبد الجبار فامی

(مولف تاریخ نامه هراة)، ۲۵ ح

عبد الرحيم (شيخ الاسلام)، ۱۸۹ ح

عبد الحميد (بن رباح الخزري)، ۴۶ ح

عبد العزيز بن شهاب الدين زرة

(زرّة؟)، ۷۵۱، ۷۵۲، ۷۵۳، ۷۵۴ ح

عبد الملك يزدوئی، ۱۰۹ ح

عبد الله الاسدي (شاعر)، ۱۳۸ ح،

۲۱۳ ح

عبد الله انصاری (خواجه)، ۶۵۶ ح

عبد الله بن عباس، ۴۷ ح

صاحب دیوان (شاعر)، ۱۴۵ ح
صاحب دیوان قاضی (شاعر)، ۴۵۱ ح
صاحب (شاعر)، ۱۰۶ ح، ۲۹۶ ح
صالح، امیر (پسر دوم ملک علاء الدین)
۵۹۹

صالحی (شاعر)، ۳۶۳ ح
صدر الدین (حطیب پوشیح)، ۴۴۸
۴۴۹، ۴۵۰، ۴۵۲، ۴۵۳، ۴۵۴
۴۵۵، ۴۵۶

صدر الدین دره، ۷۷۷
صدر الدین، قاضی، ملقب به
صدر الحق و الدین، ۴۰۹، ۴۱۰
۶۱۱، ۶۱۳، ۶۲۴، ۶۲۵، ۷۴۰

صرامی، شاعر نامعلوم، ۶۲
صلاح سندجری (شاعر)، ۱۳۲ ح
صلاح عمید (شاعر)، ۱۹۲ ح

ض

ضحاک، ۴۰

ط

طاهر بهادر، ۹۲، ۱۵۱، ۱۵۲، ۱۵۶
۱۵۹، ۱۶۰، ۱۶۱، ۱۶۲، ۱۷۴
۲۰۵

طعانیمرز، ۲۷۹، ۳۹۲
طعانی، ۳۳۵، ۴۱۱
طعمیق، ۵۷۳
طعایتوقا، ۳۷۹

طوطک بلا، ۴۶۳، ۴۶۴، ۴۶۵
۴۷۷، ۴۷۹، ۴۸۰، ۴۸۱، ۴۸۲
۴۹۴، ۴۹۹

شمس الدین مهدی، ۴۱۳
شمس الدین میران، ۴۱۴، ۴۱۵
شمس الدین هارون، ۷۷۷
شمس دباح، ۸۲، ۹۰، ۱۰۹
شمس طوسی (شاعر)، ۶۲۲ ح
شمس منجم، ۱۶۳، ۱۶۴
شمیران رجوع به شمیره، ۳۹
شمیره (نصف جهان ایردورن یا
دختر بهمن)، ۲۹، ۳۰، ۳۹
رجوع نیز به شمیران

شهاب الدین (خواجه) ملقب
به شهاب الحق و الدین بیر
شهاب الدوله و الدین، ۳۹۷، ۴۳۷
۴۳۸، ۵۵۳، ۵۵۸، ۵۸۱، ۶۲۴
۶۹۱، ۶۸۸، ۶۳۷
شهاب الدین دره (یار دره)، ۳۳۹
۳۷۹

شهاب الدین ریزک، ۴۰۸، ۴۱۰
۴۱۲، ۴۱۳

شهاب بغدادی (شاعر)، ۶۱۴ ح
شهاب عربز (خواجه)، ۶۷۸، ۶۸۵
۷۲۵، ۷۴۰، ۷۷۵، ۷۷۶

شهاب کریم، ۸۲
شهاب مرید، ۲۴۹
شهابی (شاعر)، ۱۰۳ ح، ۱۲۰ ح
شیخ علی (بهلولان)، ۷۰۵
شیرین خاتون، ۴۹۳، ۵۰۲

ص

صاحب (شیخ مرزگوار)، ۶۳۷
صاحب اندلس (شاعر)، ۳۷۷ ح

شاهنشاه (ملک) ملقب به
عشر الدوله و الدين — ۱۰۴،
۱۹۸، ۱۹۹، ۲۰۱، ۲۰۲، ۲۰۳،
۲۰۴، ۲۰۸، ۲۰۵، ۲۵۸

شرف الدين (امير مجلس)، ۵۹،
۶۰، ۶۱

شرف الدين تنکبى، ملقب به
ضياء الملك، ۱۱، ۱۲۷، ۱۲۸،
۱۷۲، ۱۷۳، ۱۷۴، ۱۷۵، ۱۷۷،
۱۷۸، ۱۷۹، ۱۸۰، ۱۸۱، ۱۸۳،
۱۸۵

شرف الدين (خطيب جغرتان)،
۸۲، ۸۳، ۸۴، ۸۵، ۸۶، ۸۷، ۸۹،
۹۰، ۱۰۹، ۱۱۰، ۱۱۱، ۱۱۳،
۱۱۸، ۱۱۹، ۱۲۰، ۱۲۱، ۱۲۹

شرف الملك رزق، ۱۲۷

شرف (منجینقى)، ۱۰۹

شعيب افغان، ۲۰۸، ۲۱۰، ۲۱۱،
۲۱۲، ۲۱۷

شمس الدين ابو بكر (ازاسى)، ۳۲۰
شمس الدين ابو پريد، ۴۰۶، ۵۰۲،
۵۰۳، ۵۵۱

شمس الدين اسفزار، ۱۸۶، ۲۳۱
شمس الدين افتخار، ۷۳۸، ۷۴۱
شمس الدين بيارى (خواجہ)،
۱۸۵، ۲۲۷، ۲۷۸، ۲۸۹، ۳۲۴

شمس الدين حرزوان (ملک)، ۱۸۶
شمس الدين جمال (قاضى امير)،
۶۲۶

شمس الدين حسن موزک تهرانى،
۱۷۳

سیف الدين دادام، ۷۴۰، ۷۷۶
سیف الدين شمعانى، ۷۳۷
سیف الدين غرجستان، ۱۸۶، ۱۸۷،
۱۸۸، ۱۸۹

سیف الدين عصبه، ۴۶۳، ۴۶۷، ۴۶۹
سیف اسفزاری (شاعر)، ۳۱،
۴۶، ۱۱۱، ۱۳۱، ۵۶۹،
۵۷۳، ۵۷۷، ۵۷۸، ۵۸۲،
۵۸۳، ۵۸۶، ۶۲۵، ۶۵۰،
۶۶۱، ۶۶۴، ۶۷۰، ۶۸۳،
۷۱۵، ۷۲۲، ۷۲۷، ۷۳۶،
۷۴۳، ۷۷۲، ۷۷۴

سیف اسفونكى، ۶۰۱

سیف بن محمد بن يعقوب الهرى
يا مولف (کتاب حاضر)، ۳، ۲۵،
۳۶، ۶۹، ۷۴، ۹۴، ۹۵،
۹۶، ۱۱۵، ۱۴۵، ۱۵۰،
۱۸۹، ۲۰۶، ۲۱۰، ۲۳۴،
۲۴۸، ۲۵۲، ۲۷۴، ۲۹۲،
۳۰۰، ۳۵۸، ۳۶۳، ۴۰۵،
۴۳۵، ۴۴۳، ۴۸۷، ۴۹۷،
۵۱۰، ۵۱۶، ۵۶۰، ۵۸۱،
۵۸۷، ۶۰۵، ۶۷۵، ۶۹۱،
۶۹۹، ۷۳۰، ۷۴۵، ۷۶۸

سیفى (مولف کتاب حاضر)،
رجوع نيز به سيف بن محمد بن
يعقوب الهرى، ۳۸۰، ۵۲۵،
۵۳۹، ۵۴۱

ش

شاه على، ۷۳۹

شاه على (بن ملک قصير الدين
سجستان)، ۴۴۹، ۴۵۰

سکندر رومی، رجوع کنید بسوی
اسکندر یا سکندر (رومی)

سلطان، ۷۹۹، ۷۰۲، ۷۰۶، ۷۱۰

سلطان کرمان، ۳۲۸، ۳۲۶

سلیم (شاعر)، ۲۱۵ ح

سلیمان (شاعر)، ۳۸۳ ح

سلیمان (پیغمبر)، ۱۴۸، ۱۵۵، ۲۷۴

۵۳۷، ۴۷۲، ۳۲۰

سلیم ربیعہ (شاعر)، ۴۹۰ ح

سنائی (شاعر)، ۱۴۰ ح، ۲۸۲ ح،

۵۸۹ ح

سفتائی، ۵۸، ۵۹

سندان افغان، ۱۲، ۱۹۶، ۲۱۲، ۲۱۳،

۲۱۴، ۲۱۵، ۲۱۷، ۲۲۱

سنکھ (محمد)، ۴۷۲، ۴۹۸، ۵۰۲،

۵۳۰

سنوتائی، ۳۲۸

سوتائی، ۴۱۹، ۴۲۰، ۴۲۱، ۵۲۵

سور (خواجہ)، ۸۲

سوزنی (شاعر)، ۱۴۸ ح، ۲۲۲ ح

سوقا، ۴۲۰

سوکو، ۱۱۷، ۱۱۸، ۱۲۵، ۱۲۸، ۱۳۳،

۲۲۸، ۲۴۸، ۳۱۹

سونجاق، (امیر)، ۳۳۹

سونج (امیر)، ۵۴۳، ۵۴۴، ۵۵۰،

۴۶۵

سهم فریمان، ۳۱

سہیل (شاعر)، ۵۱۷ ح

سیاوش بن کیکاؤس، ۴۴

سید حسین (شاعر)، ۱۷۳ ح، ۴۰۳ ح،

۴۵۲ ح، ۴۲۲ ح، ۴۲۸ ح، ۴۴۶ ح

سالار صرہ، ۴۱۰

سبہ سالار اسد، ۲۳۴

سبہ الارغوری، ۲۶۷، ۲۶۸، ۲۶۹

ستلمیش، ۳۱۱، ۴۲۱

سدون، ۴۲۳

سراج الدین (امیرداد)، ۷۷۱، ۷۷۲

سراج الدین عبدالرزاق، ۱۷۶، ۲۳۴

سراج الدین عزیز، ۷۷۷

سراج الدین علی، ۷۲۴، ۷۷۸

سراج الدین عمر مرکانی، ۴۱۹

سراج الدین عمر ہارون، ۴۰۶، ۴۲۶،

۴۲۷، ۵۵۱، ۷۳۰

سراج قمری (شاعر)، ۱۳۸ ح،

۱۳۹ ح، ۱۵۶ ح، ۴۱۹ ح، ۴۲۵ ح،

۴۷۷ ح، ۴۸۲ ح

سراج مودود، ۷۴۱

سراجی (شاعر)، ۵۱۲ ح

سراقسو خاتون، ۲۶۷

سعد الدین (حکیم)، ۴۶۱، ۴۶۲،

۷۷۷، ۷۲۵

سعد الملک (خواجہ)، ۷۵۵

سعدی (شاعر)، ۵۴۴ ح، ۲۶۷ ح،

۳۷۵ ح، ۳۸۲ ح، ۳۸۵ ح، ۳۹۹ ح،

۴۳۲ ح، ۴۴۱ ح، ۴۵۰ ح، ۵۱۵ ح،

۵۶۷ ح، ۶۰۱ ح

سعید باخرزی (شاعر)، ۵۷۱ ح

سعید بادغیسی، ۱۰۹

سعید (شاعر)، ۱۲۰ ح

سفیر اظہر (شاعر)، ۴۹۹ ح

سفیر ظہیر (شاعر)، ۵۰۰ ح

رمضان (امیر) ، ۴۲۰ ، ۴۲۶ ، ۴۳۷ ،
 ۵۲۵ ، ۶۰۶ ، ۶۰۷ ، ۶۰۸ ، ۶۰۹ ،
 روحانی (شاعر) ، ۲۳۷ ح
 روحی (شاعر) ، ۶۹ ح
 روم (مولانا) ، ۴۰۵ ح

ز

رکی جمال (میرک) ، ۳۸۱
 زفقوز ، ۶۶
 زین الدین خنده ، ۸۲

س

سابلان (شاهزاده) ، ۴۰۹ ، ۴۲۳
 ساعدی (شاعر) ، ۲۰۷ ح
 سالار کرد ، ۲۵۷ ، ۲۶۴
 سالی ، ۳۳۰
 سالی دوسن (یا نویسن) ، ۱۵۷ ، ۱۵۸ ،
 ۱۴۰ ، ۲۰۵
 سام افغان ، ۱۶۳ ، ۱۶۴
 سام جمال الدین محمد ، ۴۷۱ ،
 ۴۷۲ ، ۴۷۴ ، ۴۷۵ ، ۴۷۷ ، ۴۷۸ ،
 ۴۷۹ ، ۴۸۱ ، ۴۸۲ ، ۴۸۳ ، ۴۸۴ ،
 ۴۸۵ ، ۴۸۷ ، ۴۸۸ ، ۴۸۹ ، ۴۹۰ ،
 ۴۹۱ ، ۴۹۳ ، ۴۹۵ ، ۴۹۶ ، ۴۹۷ ،
 ۴۹۸ ، ۴۹۹ ، ۵۰۰ ، ۵۰۱ ، ۵۰۲ ،
 ۵۰۳ ، ۵۰۴ ، ۵۰۵ ، ۵۰۶ ، ۵۰۷ ،
 ۵۰۹ ، ۵۱۱ ، ۵۱۲ ، ۵۱۳ ، ۵۱۷ ، ۵۱۹ ،
 ۵۲۱ ، ۵۲۲ ، ۵۲۳ ، ۵۲۴ ، ۵۲۶ ،
 ۵۲۸ ، ۵۲۹ ، ۵۳۰ ، ۵۳۱ ، ۵۳۲ ،
 ۵۳۳ ، ۵۳۴ ، ۵۳۵ ، ۵۳۶ ، ۵۳۷ ،
 ۵۳۸ ، ۵۳۹ ، ۵۴۱ ، ۵۴۲

۵۸۹ ح ، ۵۹۱ ح ، ۵۹۶ ح ، ۶۰۷ ح ،
 ۶۲۰ ح ، ۶۲۴ ح ، ۶۴۹ ح ، ۶۵۴ ح ،
 ۶۵۷ ح ، ۶۷۱ ح ، ۶۷۵ ح ، ۶۸۵ ح ،
 ۶۸۹ ح ، ۶۹۰ ح ، ۶۹۲ ح ، ۶۹۸ ح ،
 ۷۱۲ ح ، ۷۲۱ ح ، ۷۴۴ ح
 زدائی غاران ، ۳۹۹
 رستم ، ۵۷۳ ، ۷۶۶ ، ۷۶۷
 رشید دوجی ، ۸۲ ، ۸۶ ، ۹۰ ، ۱۰۹
 رشید الدوله ، ۱۰۱ ، ۵۹۰ ، ۶۱۴
 رشید الدین (خواجہ) ، ۶۶۵
 رشید کاتب (شاعر) ، ۱۳۱
 رشید وطواط (شاعر) ، ۳۱ ح ، ۶۷ ح ،
 ۷۱ ح ، ۸۶ ح ، ۸۹ ح ، ۱۰۸ ح ،
 ۱۲۳ ح ، ۱۴۶ ح ، ۱۶۴ ح ، ۱۶۷ ح ،
 ۱۹۰ ح ، ۲۲۸ ح ، ۲۸۱ ح ، ۲۹۹ ح ،
 ۳۲۸ ح ، ۳۵۹ ح ، ۳۷۲ ح ، ۳۷۴ ح ،
 ۳۸۶ ح ، ۳۹۰ ح ، ۴۰۷ ح ، ۴۵۲ ح ،
 ۴۵۸ ح ، ۴۷۲ ح ، ۴۸۱ ح ، ۴۹۰ ح ،
 ۵۴۴ ح ، ۵۴۷ ح ، ۵۶۶ ح ، ۶۱۹ ح ،
 ۷۳۰ ح
 رکن الدین آزاد (امیر) ، ۴۴۵ ، ۵۰۵
 رکن الدین علی بن ابراهیم المعینی
 یا رکن الدین مغیثی ، ۶۱
 رکن الدین ، محمد ، ۲۷۹ ، ۲۸۴ ،
 ۳۶۶
 رکن الدین ، ملک ، ملقب به
 رکن الدوله والدین ، ۱۴۱ ، ۱۴۵ ،
 ۱۴۶ ، ۱۴۷ ، ۱۴۸ ، ۱۵۰ ، ۱۵۱ ،
 ۱۵۲ ، ۱۵۵ ، ۱۶۰ ، ۲۸۱ ، ۲۸۲ ،
 ۲۸۳ ، ۲۸۴ ، ۳۵۴ ، ۳۶۶ ، ۳۹۸ ،
 ۴۴۳ ، ۴۴۴ ، ۴۴۵ ، ۴۴۶

۵۹۳، ۵۹۵، ۶۰۷، ۶۲۴، ۶۳۶،
۶۴۳، ۶۵۵، ۷۵۱

دلقک، ۶۸۰، ۶۹۳، ۷۰۲

دمراجی (شاعر)، ۵۲۴ ح

دنقرا، ۳۷۷

دوا (بادشاهزاده)، ۱۶، ۱۷، ۴۰۱

۴۰۲، ۴۰۴، ۴۰۶، ۴۰۷، ۴۰۸

۴۰۹، ۴۱۰، ۴۱۱، ۴۱۲، ۴۱۳

۴۱۴، ۴۱۵، ۴۱۶، ۴۱۷، ۵۹۵

دودور، ۲۷۲

ذ

ذوالرمه (شاعر)، ۱۶۹ ح

ذوالقرنین رجوع نیز به اسکندر، ۴۳

۴۴، ۴۵، ۴۶، ۴۸

ر

رانا کنجور، ۱۹۶، ۲۰۱

رائی ملک بغلا، ۶۸۹

ربيعی (شاعر)، ۲۵ ح، ۵۴ ح، ۶۴ ح

۷۶ ح، ۹۱ ح، ۱۱۸ ح، ۱۳۳ ح

۱۴۵ ح، ۱۵۳ ح، ۱۷۱ ح، ۱۸۶ ح

۱۹۳ ح، ۱۹۴ ح، ۱۹۷ ح، ۲۱۸ ح

۲۲۵ ح، ۲۵۴ ح، ۲۶۰ ح، ۲۷۲ ح

۲۸۲ ح، ۲۸۷ ح، ۲۹۳ ح، ۳۰۳ ح

۳۰۷ ح، ۳۱۰ ح، ۳۱۲ ح، ۳۱۸ ح

۳۲۹ ح، ۳۳۷ ح، ۳۷۰ ح، ۳۷۶ ح

۳۹۱ ح، ۳۹۳ ح، ۳۹۴ ح، ۳۹۷ ح

۴۰۲ ح، ۴۰۷ ح، ۴۱۶ ح، ۴۲۸ ح

۴۳۴ ح، ۴۳۷ ح، ۴۴۷ ح، ۴۴۸ ح

۴۵۱ ح، ۴۶۴ ح، ۵۰۵ ح، ۵۰۷ ح

۵۱۵ ح، ۵۵۲ ح، ۵۸۲ ح، ۵۸۵ ح

د

داد بیک، ۷۷۷

دارا (ابن دارا)، ۳۹، ۴۴

دانشمند بهادر، ۴۲۲، ۴۳۷، ۴۶۱

۴۶۲، ۴۶۳، ۴۶۵، ۴۶۶، ۴۶۷

۴۶۸، ۴۷۰، ۴۷۱، ۴۷۲، ۴۷۵

۴۷۶، ۴۷۷، ۴۷۹، ۴۸۱، ۴۸۲

۴۸۳، ۴۸۴، ۴۸۵، ۴۸۶، ۴۸۸

۴۸۹، ۴۹۰، ۴۹۲، ۴۹۳، ۴۹۴

۴۹۵، ۴۹۶، ۴۹۷، ۴۹۸، ۴۹۹

۵۰۰، ۵۰۱، ۵۰۲، ۵۰۳، ۵۲۶

۵۳۴، ۵۳۹، ۵۴۲، ۵۴۶، ۵۵۰

۵۵۱، ۵۵۳، ۵۵۵، ۵۵۷، ۵۸۸

۵۹۲، ۶۸۲

داؤد خواجه (شاهزاده)، ۱۹، ۵۹۵

۵۹۶، ۵۹۷، ۶۳۰، ۶۳۲، ۶۳۵

داؤد نجیب، ۸۲

دایه محمد (بهلولان)، ۱۳۰، ۱۳۲

دبدائی، ۲۳۲، ۲۳۴، ۲۳۵، ۲۳۶

۲۳۸، ۲۴۱

دختر بهمن، رجوع کنید بسوی

شمیره (بنت جمان افردون

یا دختر بهمن)

دقیقی (شاعر)، ۶۰ ح، ۶۸ ح، ۱۰۴ ح

۱۱۰ ح، ۱۵۰ ح، ۲۳۹ ح، ۲۴۲ ح

۲۶۸ ح، ۳۰۰ ح، ۳۰۵ ح، ۳۲۰ ح

۳۲۶ ح، ۳۴۶ ح، ۳۹۰ ح، ۳۹۵ ح

۴۰۸ ح، ۴۱۱ ح، ۴۴۰ ح، ۴۷۶ ح

۴۷۸ ح، ۴۸۳ ح، ۵۰۸ ح، ۵۵۲ ح

۵۸۳ ح، ۶۷۶ ح، ۷۰۷ ح، ۷۶۰ ح

دلدائی (محمد)، ۱۹، ۵۳۲، ۵۳۳

۵۶۲، ۵۷۱، ۵۷۳، ۵۹۰، ۵۹۲

٢٢٧ ، ٢٢٨ ، ٢٢٩ ، ٢٣٠	توتار (شاهزاده) ، ٢٢٨ ، ٢٢٩ ، ٢٣٠
٩٧ ، ٩٨ ، ٩٩ ، ١٠٠	توشی ، ٩٩
١٧٤ ، ١٧٥ ، ١٧٦ ، ١٧٧	توکال ، ٥٧٠ ، ٥٨٩
٣٨٤ ، ٣٨٥ ، ٣٨٦ ، ٣٨٧	تولاک تیمور ، ٦٦٧
٤٩٨ ، ٥٠٥ ، ٥١٢ ، ٥١٩	تولک (ملک) ، ٥٣٣ ، ٧٤٣
٦٣ ، ٥٩ ، ٥٨ ، ٥٧	تولی حل ، ٤٩ ، ٥٠ ، ٥١ ، ٥٢
٩١ ، ٧٣ ، ٧١ ، ٦٩	٥٤ ، ٥٥ ، ٥٦ ، ٥٧ ، ٥٨ ، ٥٩ ، ٦٠ ، ٦١
٣٣٩ ، ٣٤٠ ، ٣٤١ ، ٣٤٢	٦٢ ، ٦٣ ، ٦٤ ، ٦٥ ، ٦٦ ، ٦٧
٣٠٢ ، ٣٠٣ ، ٣٠٤ ، ٣٠٥	٦٨ ، ٦٩ ، ٧٠ ، ٧١ ، ٧٢ ، ٧٣
٣٨٤ ، ٣٨٥ ، ٣٨٦ ، ٣٨٧	٧٤ ، ٧٥ ، ٧٦ ، ٧٧ ، ٧٨ ، ٧٩
١٢٤ ، ٥٥ ، ٥٣	١٠٧
٥٧٠ ، ٥٧١ ، ٥٧٢ ، ٥٧٣	تومان (امیر لشکر) ، ٤٣٧
٣٩٤ ، ٣٩٥ ، ٣٩٦ ، ٣٩٧	تومکانی (پسر حمتائی) ، ٤٩
٣٢٧ ، ٣٢٨ ، ٣٢٩ ، ٣٣٠	تیمور ، ٤٠٩
٣٢٩	
١٩٩ ، ٢٠٠ ، ٢٠١ ، ٢٠٢	ج
٢٩٨ ، ٢٩٩ ، ٣٠٠ ، ٣٠١	حار الله (رمشتری) ، ٢٥٠ ح ، ٣٢٠ ح
٢٩٨ ، ٢٩٩ ، ٣٠٠ ، ٣٠١	٤٩١ ح ، ٥٢٦ ح ، ٥٣٣ ح
٢٩٨ ، ٢٩٩ ، ٣٠٠ ، ٣٠١	حارور ، ٣٧٧
٢٩٨ ، ٢٩٩ ، ٣٠٠ ، ٣٠١	حاق ، ٤٤٥
٢٩٨ ، ٢٩٩ ، ٣٠٠ ، ٣٠١	حاهو ، ١٧١ ، ١٧٧ ، ١٨٤ ، ١٩٥
٢٩٨ ، ٢٩٩ ، ٣٠٠ ، ٣٠١	١٩٦ ، ١٩٧ ، ١٩٨ ، ١٩٩ ، ٢٠٠ ، ٢٠١
٢٩٨ ، ٢٩٩ ، ٣٠٠ ، ٣٠١	حدرشاه ، ٤٣٠
٢٩٨ ، ٢٩٩ ، ٣٠٠ ، ٣٠١	حدرئیل (برشته) ، ٤٥ ، ٤٧
٢٩٨ ، ٢٩٩ ، ٣٠٠ ، ٣٠١	حب (محمد) ، ٤٠٤
٢٩٨ ، ٢٩٩ ، ٣٠٠ ، ٣٠١	حرجان ، رجوع کدیده بسوی حرجان
٢٩٨ ، ٢٩٩ ، ٣٠٠ ، ٣٠١	یا حرجان [٩]
٢٩٨ ، ٢٩٩ ، ٣٠٠ ، ٣٠١	حربو (شاعر) ، ٢٩٦ ح
٢٩٨ ، ٢٩٩ ، ٣٠٠ ، ٣٠١	حربکه ، ١١٨ ، ١١٩ ، ١٢٠ ، ١٢١
٢٩٨ ، ٢٩٩ ، ٣٠٠ ، ٣٠١	جعفر (بن محمد بن علی بن الحسن) ، ٤٥
٢٩٨ ، ٢٩٩ ، ٣٠٠ ، ٣٠١	

تاج الدین هرموزتری (ملک) ،
۱۹۶

تاج الدین یلدز ، ۴۲۶ ، ۴۲۷ ، ۴۵۵ ،
۴۷۲ ، ۴۸۳ ، ۴۸۴ ، ۴۹۱ ، ۴۹۸ ،
۵۰۲ ، ۵۲۹ ، ۵۳۰ ، ۵۳۷ ، ۵۳۸ ،
۵۳۹

تاجوی ، ۵۳۵

تاجی (شاعر) ، ۸ ح ، ۴۳۰ ح

تاز (امیر) ، ۴۴۳

تاشتمور ، ۶۵۰

تبسین اقول ، ۲۷۰ ، ۲۷۷ ، ۲۷۸ ،
۲۷۹ ، ۲۸۰ ، ۲۸۱ ، ۲۸۸ ، ۳۱۰ ،
۳۲۰ ، ۳۲۶ ، ۳۳۲ ، ۳۳۴ ، ۳۳۶ ،
۳۳۷ ، ۳۳۸ ، ۳۴۰ ، ۳۴۳ ، ۳۴۵ ،
۳۶۶

تربی توقتین ، ۴۵ ، ۶۶

ترک (ملک) ، ۳۳۵ ، ۳۳۷ ، ۳۳۸

ترقنائی ، ۱۳۲

ترمتائی ، ۲۹۹

ترمغا ، ۲۸۵

ترمغار ، ۳۱۸ ، ۳۱۹ ، ۳۷۹

تغارجار ، ۵۸ ، ۵۹ ، ۶۳

تغلغ بوقا ، ۴۶۳ ، ۴۶۷

تغلغ خواجه ، ۴۶۱ ، ۴۶۲ ، ۴۶۷

تفلجی ، ۵۳۵

تکسینک ، ۱۲۲ ، ۱۲۳

تکنه (امیر) ، ۳۵۶

تماجی ، ۳۱۹

تمور ، ۴۷۶ ، ۴۷۷

تمور کوسویه ، ۳۱۸ ، ۳۱۹

بهرام (کنده سر) ، ۴۷۲
بهلوان شاه وردگ ، ۱۰۹

بهمن (ابن اسفندیار) ، ۲۵ ، ۳۳ ،
۳۴ ، ۳۹ ، ۶۵۸

بیرام شاه ، ۶۰۸ ، ۶۲۹ ، ۶۴۳ ، ۶۵۵ ،
۶۷۰ ، ۶۷۱ ، ۶۷۲ ، ۶۷۳ ، ۶۸۹

بیلاق ، ۴۱۲ ، ۴۱۳

بیغال (امیر) ، ۱۸۲

ت

تاتیمور ، ۲۲۸ ، ۳۷۶ ، ۳۷۷

تاتیمور بهادر مظفر ، ۴۱۹

تاج الدین (خواجه) ، ۶۶۵

تاج الدین احمد ، ۷۴۰ ، ۷۷۷

تاج الدین بغی ، ۱۸۸ ، ۲۱۵ ،
۲۱۷ ، ۲۱۸ ، ۲۲۲ ، ۲۲۳ ، ۲۳۴

۲۷۲

تاج الدین بن جمال قاضی (ملک) ،
۷۳۹

تاج الدین علیشاه بعلی ، ۴۱۰ ،
۵۹۰ ، ۶۲۶ ، ۷۴۵ ، ۷۸۰

تاج الدین علی مسعود آزادی
(ملک) ، ۱۸۶ ، ۱۸۷ ، ۲۳۴

تاج الدین عمر (مرغنی) ، ۱۴۴

تاج الدین فشتری ، ۶۲۷

تاج الدین (ملک) ، ۱۸۶ ، ۱۸۹ ،
۱۹۰ ، ۱۹۹ ، ۲۰۰ ، ۲۰۱ ، ۲۰۲

۲۱۵ ، ۲۱۷ ، ۲۱۸ ، ۲۲۴ ، ۲۳۴ ،
۲۴۰ ، ۲۵۵ ، ۲۶۰ ، ۲۶۴ ، ۲۶۶

۲۶۷ ، ۲۶۸ ، ۲۶۹ ، ۲۷۰ ، ۲۷۲ ،
۲۷۳ ، ۲۷۶ ، ۲۷۷ ، ۲۷۸ ، ۲۷۹

۲۸۱ ، ۲۸۲ ، ۲۸۳ ، ۲۸۴ ، ۲۸۷

ملفک (محمد)، ۲۴۰

بلوچ، ۵۹۳

بوجائی (مبارک شاه)، ۵۰۲، ۵۰۳،

۵۰۴، ۵۰۵، ۵۰۶، ۵۰۷، ۵۰۸،

۵۰۹، ۵۱۱، ۵۱۴، ۵۱۵، ۵۱۷،

۵۱۸، ۵۱۹، ۵۲۰، ۵۲۱، ۵۲۲،

۵۲۳، ۵۲۴، ۵۲۶، ۵۳۰، ۵۳۱،

۵۳۲، ۵۳۳، ۵۳۴، ۵۳۵، ۵۳۶،

۵۳۷، ۵۳۸، ۵۳۹، ۵۴۰، ۵۴۱،

۵۴۲، ۵۵۷، ۵۶۲، ۵۶۳، ۵۶۴،

۵۷۱، ۵۷۳، ۵۹۱، ۵۹۲، ۵۹۳،

۵۹۵، ۶۰۷، ۶۰۸، ۶۲۳، ۶۲۸،

۶۲۹، ۶۳۰، ۶۳۱، ۶۳۳، ۶۳۴،

۶۳۵، ۶۳۶، ۶۴۰، ۶۵۰، ۶۵۱، ۶۵۲،

۶۵۳، ۶۵۴، ۶۷۱، ۶۷۲، ۶۸۰،

۶۸۱، ۶۸۲، ۶۹۲، ۶۹۳، ۶۹۴،

۶۹۵، ۶۹۶، ۶۹۷، ۶۹۸، ۷۰۲،

۷۰۳، ۷۰۷، ۷۱۰، ۷۱۳، ۷۱۹،

بوجائی نوین، ۱۷۴

بورلثائی، ۳۲۶

بورنکول، ۱۳۲، ۲۳۳، ۱۳۴

بوقا، ۴۳۱، ۴۳۲، ۴۳۳

بولان، ۶۳۰، ۶۳۵، ۶۴۶، ۶۶۷

بہار مالانی، ۱۲۳

بہار الدین (خواجہ)، ۳۴۶، ۳۴۸،

۳۵۳

بہار الدین رزہ (امیر)، ۷۲۵، ۷۳۰،

۷۷۷

بہار الدین (ملک)، ۳۳۸، ۳۳۹

بہار (خواجہ)، ۴۱۱

بہرام شاہ (ملک)، ۱۹۶، ۱۹۸،

۲۰۱، ۲۰۲، ۲۰۴، ۲۰۸، ۲۵۷،

۲۵۸

در الدین (امیر)، ۵۵۴، ۵۵۵

دلو، ۲۸۵

دیع ترکوی (شاعر)، ۵۵۸، ۵۵۹، ۴۵۹،

۴۶۰

راق (شاهزادہ)، ۳۰۳، ۳۰۴، ۳۰۷،

۳۰۸، ۳۰۹، ۳۱۰، ۳۱۱، ۳۱۲،

۳۱۳، ۳۱۴، ۳۱۵، ۳۱۶، ۳۱۷،

۳۱۹، ۳۲۰، ۳۲۲، ۳۲۳، ۳۲۴،

۳۲۵، ۳۲۶، ۳۲۷، ۳۲۹، ۳۳۰،

۳۳۱، ۴۱۷

رکت، ۴۰۱، ۴۰۲، ۴۰۳، ۴۰۴،

۴۰۵، ۴۰۶

رکھ خان (شاهزادہ)، ۲۶۶، ۲۶۷،

۲۶۸، ۲۹۰، ۲۹۵، ۲۹۸، ۲۹۹،

۳۰۰

رزک (محمد)، ۴۱۹

شفک (بن افراسیاب بن عمرو بن

کنعان)، ۲۵

طوغو، ۶۶۷

مکتوت، ۴۳۷، ۶۰۷، ۶۰۸، ۶۰۹،

۶۲۳، ۶۳۱، ۶۴۳، ۶۵۰، ۶۵۱،

۶۵۲، ۶۵۵، ۶۷۰، ۶۷۱، ۶۷۲،

۶۷۳، ۶۸۰، ۶۸۳، ۶۸۹، ۶۹۲،

۶۹۳، ۶۹۴، ۶۹۸، ۶۹۹، ۷۰۰،

۷۰۱، ۷۰۲، ۷۰۳، ۷۰۶، ۷۰۷،

۷۰۸، ۷۰۹، ۷۱۰، ۷۶۷

کرمن مکرز، ۴۷

کوچ اوقی، ۶۵، ۶۶

لعل (ملک)، ۳۳۰، ۳۳۴، ۳۳۵

لغہ (شاهزادہ)، ۲۲۸، ۲۲۹، ۲۳۰،

۲۳۱، ۲۳۲، ۲۳۳، ۲۳۵، ۲۳۶،

۲۳۸، ۲۳۹، ۲۴۷

ایاجی (امیر) رجوع کذید بسوی
 اباجی یا ایاجی (امیر)
 ایاکن (شاهزاده) ، ۴۰۹ ، ۴۱۳

ایسن ، ۱۳۲ ، ۱۳۳
 ایسنبوقا ، ۴۱۴ ، ۴۱۴
 ایسن بهادر (امیر لشکر) ، ۴۳۷
 ایسن قتلغ (امیر) ، ۴۳۷ ، ۴۴۵ ، ۴۷۲ ، ۴۷۳

ایلمتور (امیر) ، ۴۴۳ ، ۴۴۷
 ایلیکیدائی (شاهزاده) ، ۷۶ ، ۷۷ ، ۷۹ ، ۸۰ ، ۸۱ ، ۱۲۳ ، ۱۸۲ ، ۴۳۰ ، ۴۶۶ ، ۴۶۷ ، ۴۶۸

ایلجی خواجه ، ۴۳۷
 اینوج بیک ، ۱۲۳ ، ۱۳۲
 ایوب ، ۵۹۳ ، ۵۹۵ ، ۴۲۴

ب

باباکرد ، ۲۴۰
 باتو ، ۱۲۴ ، ۱۲۵ ، ۱۲۶ ، ۱۲۸ ، ۱۳۶ ، ۱۳۷ ، ۱۷۴ ، ۲۲۸ ، ۲۲۹ ، ۲۳۰ ، ۲۳۵

باخرزی (حکیم) ، ۴۹۳
 بار احمد (بهلولان) ، ۴۳۷ ، ۵۲۵ ، ۵۲۶ ، ۵۲۸ ، ۵۲۹ ، ۵۳۰ ، ۵۳۱ ، ۵۳۲ ، ۵۵۱

باشتمور ، ۵۳۵
 بانک ، ۴۲۰

باورجی ، ۱۷۵
 بختری ، ۳۰۹ ، ۴۵۴
 بختیار ، ۵۴۴
 بدر الدین ازابی ، ۷۷۶

انجی ، ۲۳۴

امیر موفق ، رجوع کذید بسوی موفق
 (امیر)

انوری (شاعر) ، ۲۸ ، ۳۳ ، ۴۰ ، ۴۲ ، ۵۲ ، ۳۱۶ ، ۴۳۱ ، ۴۷۰ ، ۵۲۰ ، ۵۳۵ ، ۵۵۹ ، ۵۶۱ ، ۵۶۳ ، ۵۸۴ ، ۵۹۳ ، ۶۵۲ ، ۶۶۸ ، ۷۰۸ ، ۷۱۹ ، ۷۴۰ ، ۷۵۸ ، ۷۶۲

اوتک (امیر) ، ۵۷۹ ، ۵۸۶
 اوحدی (شاعر) ، ۵۱۳
 اوراد ، ۳۳۵

اوردائی (امیر) ، ۴۲۱ ، ۴۸۹ ، ۷۶۷
 اوزبک (بادشاه) ، ۴۹۱
 اکتائی (قآن) ، ۴۹ ، ۹۵ ، ۹۶ ، ۹۷ ، ۹۸ ، ۹۹ ، ۱۰۰ ، ۱۰۱ ، ۱۰۴ ، ۱۰۷ ، ۱۰۸ ، ۱۰۹ ، ۱۷۴ ، ۲۸۵

اولجائیتو سلطان ، ۴۳۱ ، ۴۵۴ ، ۴۵۷ ، ۴۶۱ ، ۴۶۲ ، ۴۶۴ ، ۴۶۷ ، ۴۷۸ ، ۴۸۱ ، ۴۸۹ ، ۴۹۴ ، ۵۱۷ ، ۵۲۰ ، ۵۲۳ ، ۵۳۲ ، ۵۳۵ ، ۵۳۸ ، ۵۴۰ ، ۵۴۲ ، ۵۴۹ ، ۵۵۰ ، ۵۵۳ ، ۵۵۶ ، ۵۵۷ ، ۵۵۸ ، ۵۵۹ ، ۵۶۲ ، ۵۷۰ ، ۵۷۱ ، ۵۷۳ ، ۵۷۶ ، ۵۷۸ ، ۵۸۲ ، ۵۸۳ ، ۵۸۵ ، ۵۸۷ ، ۵۸۸ ، ۵۸۹ ، ۵۹۰ ، ۵۹۲ ، ۵۹۶ ، ۶۰۶ ، ۶۰۹ ، ۶۱۰ ، ۶۱۴ ، ۶۱۶ ، ۶۱۷ ، ۶۱۹ ، ۶۲۰ ، ۶۲۱ ، ۶۲۲ ، ۶۴۰ ، ۶۴۳ ، ۶۴۴ ، ۶۴۵ ، ۶۴۶ ، ۶۴۸ ، ۶۵۰ ، ۶۵۱ ، ۶۵۵ ، ۶۵۹ ، ۶۶۰ ، ۶۶۱ ، ۶۶۹ ، ۶۷۰ ، ۶۷۴ ، ۶۸۱ ، ۶۸۶

ارمک ، ۵۰۱	اعرجاحی ، ۳۹۴
ارنکس ، ۶۶۵	افتخار الدین (بهلوان) ، ۴۰۶
اروک حرج انداز ، ۴۲۰	افتخار الدین عیسی ، ۴۰۶ ، ۴۳۷
اروک رشح بهادر ، ۴۲۵	۵۵۱
استاد اصفهانی (شاعر) ، ۳۷۶ ح	اقدوم ، ۳۳۹
اسحق (بیغمتر) ، ۴۵ ، ۴۶	الاقمور ، ۳۱۴ ، ۳۱۵ ، ۳۸۴ ، ۶۸۹
اسد بیتکی ، ۱۷۳	الادونوس ، ۳۳۹ ، ۳۷۷ ، ۳۷۸
اسد (سپهدار) ، ۱۹۶	الب ملکی بودشکی ، ۱۷۴
اسد الدین ، ۱۹۷	الح بیتکی ، ۴۹۰
اسدی (شاعر) ، ۳۸ ح ، ۶۸ ح ، ۸۶ ح ، ۲۱۰ ح ، ۲۶۳ ح ، ۲۹۴ ح ، ۲۹۶ ح ، ۲۹۷ ح ، ۱۸۸ ح ، ۵۰۵ ح ، ۵۳۷ ح ، ۷۰۳ ح ، ۷۱۲ ح	العنکی ، ۷۶۷
اسعد (شیخ العارفين و قطب السالکین)	الما ، ۲۰۵ ، ۲۰۶ ، ۲۰۷ ، ۲۰۸
ترحمان الرحمان ، ۱۸۹	الیاس ، ۴۵ ، ۴۶ ، ۴۸
اسد کرمانی (شاعر) ، ۱۹۹ ح	امامی (شاعر) ، ۶۱ ح
اسکندرنا سکندر (رومی) ، ۳۹ ، ۴۰ ، ۴۱ ، ۴۲ ، ۴۳ ، ۴۴	امککائی بسوا ، ۳۱۶
اسعدیل (شاه سحرری) ، ۴۷۲ ، ۴۹۵ ، ۴۹۶ ، ۴۹۸ ، ۵۲۳ ، ۵۲۴	امیران سرور ، ۸۲
۵۳۰ ، ۵۳۶ ، ۵۳۷	امیر علی ، رجوع کنید نسوی علی (امیر)
اسمعیل (بیغمتر) ، ۴۵ ، ۴۶ ، ۴۹	امیر رمضان ، رجوع کنید نسوی رمضان (امیر)
اسمعیل (حوادث) ، ۶۵۷	امیر سونج رجوع کنید نسوی سونج (امیر)
اسفل نا اشدان ، ۶۶۳ ، ۶۶۷	امیر سونکان ، رجوع کنید نسوی سونکان (امیر)
اسفدر معروف ده بخش نصر ، ۲۵	امید علی حططائی ، ۷۲۳ ، ۷۲۴
اشک (س دارا) ، ۳۹	۷۲۵ ، ۷۲۶ ، ۷۳۹
اشدان رجوع کنید نسوی اسفل نا اشدان	امیر محمد پسر امیر عر الدین ، رجوع کنید نسوی محمد (امیر) پسر امیر عر الدین
اصل معدل ، ۸۲ ، ۸۶ ، ۱۰۹ ، ۱۱۴ ، ۱۱۸	امیر علی بصیرت ، رجوع کنید نسوی علی نصرت (امیر)

۴۲۱ح، ۴۲۳ح، ۴۳۴ح، ۴۷۴ح،
۴۰۸ح، ۷۱۱ح، ۷۵۸ح

اثیر (شاعر)، ۵۳۵ح

احمد (شیخ)، ۱۷۲، ۳۳۹، ۴۸۸

احمد بن عبد الله، ۴۷

احمد تورى، ۱۹۶

احمد بن قواس، ۸۷

احمد یحی، ۳۸۱

اختیار الدین نیستہ یا نیشہ یا

یذشہ [؟]، ۴۷۲، ۴۹۸، ۵۳۰، ۵۳۸

اختیار الدین بوقا، ۳۸۰

اختیار الدین تولک (ملک)، ۲۷۱،

۲۷۲، ۳۸۲

اختیار الدین (سالار)، ۱۷۳، ۱۸۷،

۱۸۸، ۲۲۲، ۲۲۳، ۲۲۷، ۲۳۵،

۲۴۰، ۲۵۷، ۲۶۰، ۲۶۲، ۲۶۳

اختیار الدین محمد هارون، ۴۰۶،

۴۱۹، ۴۲۰، ۴۳۷، ۵۱۴، ۵۵۱،

۵۶۲، ۵۸۰، ۵۹۳، ۷۴۰

ادیب صابر (شاعر)، ۳۲ح، ۱۷۶ح،

۵۴۰ح، ۵۷۴ح، ۵۷۵ح، ۵۷۶ح،

۵۹۱ح، ۶۴۲ح

اردشیر بابکان، ۲۵، ۷۵۳

ارزقی (شاعر)، ۵ح، ۹۸ح، ۶۲۵ح،

۶۵۵ح، ۷۴۷ح

ارسلان، ۱۲۴

ارغانوش (ملک)، ۳۴، ۳۵

ارغون، ۱۲۸، ۱۳۰، ۱۳۲، ۱۳۳، ۱۳۴،

۱۳۷، ۱۷۰، ۱۷۲، ۱۷۴، ۱۷۵،

۱۸۷، ۱۸۸، ۱۹۶، ۳۲۰، ۳۲۶،

۳۲۸، ۳۳۲، ۳۷۶، ۳۷۸، ۳۷۹،

۳۸۴، ۳۸۹

۴۹۰، ۴۹۲، ۴۹۳، ۴۹۴، ۷۱۱،

۷۴۲، ۷۴۳، ۷۴۴، ۷۴۸، ۷۶۸،

۷۸۰

ابو سعید (شیخ)، ۳۳۲، ۴۳۵ح

ابو سعید عاصمی (شاعر)، ۴۶۳ح

ابو الحسن العلوی (شاعر)، ۴۶۰ح

ابو الحسن علی (بن سهل بن احمد

بن عبد الله الشیبانی)، ۴۶

ابو صالح، ۴۷

ابو العباس (شاعر)، ۵۱۷ح

ابو العباس المعمری، ۴۶

ابو العلا (شاعر)، ۲ح، ۱۴۲ح،

۱۴۳ح، ۲۳۹ح، ۲۵۳ح، ۲۶۱ح،

۲۶۵ح، ۲۶۶ح، ۲۷۱ح، ۳۳۳ح،

۳۴۲ح، ۳۹۵ح، ۴۱۰ح، ۵۴۰ح،

۶۲۱ح

ابو علی بن رزین، ۴۷

ابو فراس (شاعر)، ۱۴۶ح

ابو الفتح، ۴۸۴، ۵۰۲، ۵۲۹، ۵۳۷

ابو الفتح البُستی (شاعر)، ۲۳۲ح،

۲۵۹ح، ۴۲۲ح، ۶۱۲ح

ابو الفضل (شاعر)، ۲۴۵ح

ابو مسلم (شاعر)، ۱۶۷ح، ۲۰۹ح،

۲۴۲ح

ابو نواس (شاعر)، ۳۵۳ح، ۳۶۵ح

ابو الوفا (شاعر)، ۳۳۶ح

ابویزید (بن بوجائی)، ۴۲۴، ۴۵۰

۴۵۱، ۶۷۳

ابیوردی (شاعر)، ۲۹ح، ۲۳۸ح،

۲۷۴ح، ۲۷۶ح، ۳۷۲ح، ۳۸۰ح،

ا - اسماء الرجال

تنبيه: حرف ح يعنى حاشيه

الف

دم، ۸۹

رزمی بهلوان، ۱۷۴

شبی: ۵۵۷

شی، ۴۹۲

فاقی (شاعر)، ۲۹۳ ح

لشی، ۴۷۲، ۵۳۷

وجی بلا، ۴۳۷، ۴۳۸، ۴۳۹

باجی یا ایاجی (امیر)، ۳۸۱، ۳۸۲

۶۲۲، ۶۸۹، ۶۹۴، ۶۹۷، ۷۳۰

۷۸۴، ۷۸۵

باجی بن قفقوردانی نوبین، ۱۹۲

۱۹۳، ۱۹۴، ۳۷۹

ابدخوند (شاعر)، ۲۹۸ ح

انراشیم (پیغمبر)، ۴۵، ۴۶، ۴۹

۵۹۳، ۶۲۳

دقا، ۲۷۰، ۲۷۸، ۲۸۵، ۲۸۶، ۲۸۷

۲۸۸، ۲۸۹، ۲۹۰، ۲۹۱، ۲۹۳

۲۹۵، ۳۰۰، ۳۰۱، ۳۰۳، ۳۰۵

۳۰۶، ۳۰۷، ۳۰۸، ۳۰۹، ۳۱۰

۳۱۱، ۳۱۳، ۳۱۴، ۳۱۵، ۳۱۶

۳۱۷، ۳۱۸، ۳۱۹، ۳۲۰، ۳۲۱

۳۲۲، ۳۲۳، ۳۲۴، ۳۲۵

۳۲۷، ۳۲۸، ۳۲۹، ۳۳۰

۳۳۲، ۳۳۳، ۳۳۵، ۳۳۶، ۳۳۷

۳۳۹، ۳۴۰، ۳۴۲، ۳۴۳، ۳۴۴

۳۴۷، ۳۵۳، ۳۵۴، ۳۵۶، ۳۵۸

۳۶۱، ۳۶۵، ۳۶۶، ۳۶۷، ۴۱۷

۵۸۵

ابن رومی (شاعر)، ۲۳۰ ح

ابن حسام (شاعر)، ۸۴ ح

ابو احمد (شیخ الاسلام، خواجه)، ۶۱۷

۶۴۸، ۷۰۱، ۷۰۷، ۷۰۸، ۷۰۹

ابو امامه (الباهلی)، ۴۸، ۴۹

ابو بکر حیدر نژدی، ۴۲۶

ابو بکر خلیفه (امیر)، ۷۷۱، ۷۷۲

۷۷۳، ۷۷۷

ابو بکر خفیه، ۷۰، ۷۳، ۲۴۰

ابو بکر خوارزمی (شاعر)، ۲۲۹ ح

۷۴۲ ح

ابو بکر دیبلی، ۳۳۹

ابو بکر سدید، ۴۹۲، ۵۵۱

ابو بکر، ملک (مرجقی)، ۷۱

۷۲، ۷۳، ۷۴، ۷۵، ۷۶، ۱۰۴

ابو سعید (اسد الدین)، ۴۴۳، ۴۴۶

۴۴۷، ۴۴۸

ابو سعید (سلطان)، ۵۶۳، ۶۵۹

۶۶۱، ۶۶۲، ۶۶۳، ۶۶۷

۶۶۸، ۶۷۰، ۶۷۱، ۶۷۲، ۶۷۳

۶۸۰، ۶۸۱، ۶۸۶، ۶۸۷، ۶۸۹

بسیار است نباید که بیش را فیم ایشان کمین کرده باشند و اگر
 نعوذ بالله شکستی باشد فرسان لشکر ما بسلامت بیرون توانند آمد اما
 بیادگان را بد افتد مصلحت درانست که با این طایفه بیباک سفاک
 جنک نکنیم ملک ینالتکین چون از مشاهیر و اکابر فراه آن سخن
 بشنود اندیشه میزد شد و بعد از ساعتی مراجعت نمود نکودریان از ادبار
 او خوشدل شدند و مزروعات دو دیه خاصه ملک ینالتکین را بخواندند
 روز دیگر با غنیمت بیحد و اسیر بیشمار باز گشتند و چهار روز را بخطه
 هراة آمد ملک زاده اعظم شمس الحق و الدین زید قدره و جلالة و قرن
 بالخلود دولته و اقباله امرا و شجعان نکودری را بنواخت ملکانه
 مخصوص گردانید و شکر آن فتح را صدقه بسیار داد و کماة و مبارزانی
 را که بفراه رفته بودند بتشریف خاص اختصاص فرمود *

تمام شد دفتر اول بعون ایزد دادگر بعد از تشبث باذیال الطاف

الهی امید واثق است بکرم عمیم ملک عادل عالم

حاجی غازی غیاث الحق و الدین خلد ملکه و قدره

و اطلع من افق الجلال بدرة که من بنده

کمترین را بنظر عنایت بی غایت ملکی

منظور دارد تا باندک روزکاری دفتر

ثانی را در کتابت آرم

ان شاء الله العزیز

و ما ذلک

علی الله

بعزیز

تم

منفعل شد چه هنگام ادراک علم بود و مردم اکثر در صحراوات در حال
 لشکر مرآه را از پیاده و سوار کرد کرد و بر عریب حرب بیرون آمد - * نظم *
 درون آمد از دژ جو فیلان مسب روزه در بر و تیغ همدی بدست فر
 پس و بیش او لشکر بیشمار همه نامداران حدیجر کنار
 خون یک تیر پرتاب از مرآه دور شد نایستاد امیر اناحی و امرآه نکودری
 بیکار خون ابر عریده در خروش آمدند و چون بحر مواج در حوش
 و در مقابل ملک یغالتکی صف برکشید و سواری حقد بیش را دند
 و گفتند که ای فراهیان سالها سب تا میان ما و شما مختاص
 و محارب است و هرگز ناهم چنین که امروز مقابل شده ایم اتفاق
 بیعتاده نارسال که بمدد ملک قطب الدین باسفرار آمده بودید و طرف
 فتح و طعرا طفا و تخیلا راحی شمرده بیش اراکه انصار و انظار شما را
 بطر بر اژدها ربات همایون ملک ملوک اسلام غیاث الحق و الدین
 حلد ملکه افتادی می الحال قرار را معراز و اقبال را نادر بدل گردانید
 و اکثر احداث و اقارب خود را بکداشتید تا در سب ما گرفتار شدند
 امروز باید که بر خلاف آن یک زمانی ثابت قدم باشید تا یک ساعتی
 ناهم بمقارعت و مصادم سقت گیریم و یک زمانی مراکب را
 در میدان کین آوری در حوالان آریم و در طلال رماح وقعت کنیم
 و بزخم شمشیر آتش بار در پی دیار دریایی از خون پردلان طاهر گردانیم
 و بصدمت کونال گران اکتاف و اعتناق یکدیگر را برو گوئیم و نه بیکل
 سهام و قلمی هم بیعامها فرستیم و سر سفلی حلق ستلی خون اشان
 ناهم رارعا گوئیم ملک یغالتکی خون از نکودریل آن کلمات بشنود
 عربمت آن کرد که بیش راند و با ایشان در معارات و معارات آید رؤس سناه
 و اعیل درگاه او گفتند که ای خداوند لشکر ملک اسلام غیاث الحق و الدین

حاکم است اگر خواهد خروار چند غله بدیشان دهد و الا چون روزگار گذشته ابا نماید ملک ینالتکین ازان تدبیر در غضب رفت و بانک بر وزیران و ندیمان خود زد و از سر قهر و تندی گفت که من تا امروز با ملوک غور سخن بتیغ و سنان گفته‌ام اکنون باندیشه کوتاه شما خویشتن را زبون و منقاد ایشان خواهم کرداند وزرا و ندما گفتند که حکم ملک راست بهرجه که دلخواه او باشد کو بران موجب بقطع رسان القصه روز دیگر ملک ینالتکین مرسلان ملکزاده اعظم شمس الحق و الدین را بخواند و گفت بدانید که من بهیچ نوع از مال و غله این ولایت جیزی بدیوان هراة نخواهم داد و بتجدید اینک امیر خراسان امیر حسین بمن آلمغا نوشته که من بعد امراء عساکر خراسان خاصه لشکر ملک اسلام غیاث الحق و الدین فراه را نتازند^۱ و رعیت ان ولایت را بریشان و منزوی نکرداند ازین نوع سخن چند بتقریر کرد چون آن فرستادگان بهرات آمدند و آنچه که از ملک ینالتکین شنوده بودند بسمع اشرف ملک زاده اعظم شمس الحق و الدین رساندند ملک زاده اعظم در خشم رفت و گفت اگر حقتعالی خواسته باشد با فراه و فراهیان کاری کنم که آن تا نفعی صور درمیان عالمیان تاریخی بود بعد ازان روز دیگر امیر اباجی را با دو هزار سوار نکودری بتاخت فراه نامزد کردانید امیر اباجی و امراء نکودری چون بحدود فراه رسیدند بعد از دو روز از جوانب فراه در تاختند بمثابتی که -

* شعر *

تو گفتی زمانه سرآمد همی ز پا جرخ کردان درآمد همی
و قرب بیست هزار مواشی از غنم و بقر بگرفتند و حصارى را فتح کرد
و قرب هفتاد مرد بلوچ را بقتل آورد ملک ینالتکین ازان حالت بغایت

و ب مقتضای و امر بالمعروف و انه عن المفکر سئل امر معروف و طرق دی
 مکر را مسلوک داشت و همگی هم و بهم حویش را نامر دینی
 موقوف و مصروف گردانید *

ذکر صد و سی و هشتم^۱ در لشکر فروستادن ملکزاده اعظم شمس الحق و الدین بتاخت فراه

حوس شهر سه احدى و عشرين و سعمایه درآمد درین سال مذکور
 در ربیع الاول بهرمان ملکزاده اعظم شمس الحق و الدین رند قدره لشکر
 منصور هراته فراه را بتاختند و سیاری را از دراهیان و بلوچان بقتل آورد
 و سبب آن بود که امیر حراسل امیر حسین بحکم سناه هراته منلع بکجهار
 746. حرور علیه ب ملک بدالتکین از متوجّهات ولایت دهه حواله کرد ملکزاده
 اعظم شمس الحق و الدین التعماء امیر حسین را بد ملک بدالتکین مرستاد
 و بیعام کرد که ولایتی ناند که بی تعویق و مطل بحکم امیر حراسل علیه
 مذکور را بلشکر منصور ما رساند حوس التعماء امر حسن بملک بدالتکین
 رسید متردد و مقدص خاطر کش و ررادر و ددماز حود را طلب داشت
 و کعب که همه سال از جانب ملک اسلام عیث الحق و الدین بریشل بوده ایم
 امسال که از هراته عیدب نمود بسر او ملکزاده اعظم شمس الحق و الدین
 ما را بدر بریشل و اندیشه مدد میدارد تدبیر این کار حیست همه باتفاق
 گفتند که اگر خداوند ملک اسلام مصلحت داند مواعیل التعماء را بعوارش
 و تربیت مخصوص گرداند و در جواب ملکزاده اعظم شمس الحق و الدین
 بدوید که آخر سال است و علیه ما سپیدی شده یک ماه دیگر را که
 ولایت را ربع کفیم اینج و احب این ولایت نباشد بهرستیم حالیا بدین جواب
 نا جواب فراه از لشکر هراته سالم می ماند حوس علیه ربع شود بعد از آن ملک

سالهاست که این ملکزاده ملک خصال ملک بخشش نداء معدلت
 و داد گستری در عالم در داده است و ابواب برو و مرحمت بروی خلق
 کشاده و هم دران چند روز نرخبای روی بارزانی نباد و راهبای امن تمام
 بزیرفت و تجار و روزدگان از بلاد خراسان متوجه هرات شدند و از وضع
 و شریف و قوی و ضعیف هر کس که رقعہ نیاز و حاجت خود را بر حضرت
 او عرضه کرد از سر کمال شفقت شاهنشاهی و فرط احسان ذاتی بر حصول
 مطلب و مطمع او اشارت راند و بر تمامی وصایا و مواعظی که ملک
 ملوک الاسلام غیاث الحق و الدین نوشته بود مواظبت نمود و نواب و عمال
 و حساب و رؤساء ولایت را بر رعیت بروی و رعایت جانب حق مامور گردانید
 و در عهد دولت او اعلام دین محمدی اهتزاز تمام بزیرفت و چند تن
 از ترسایان مسلمان شدند و جعبت شعار اسلام و رغبت^۱ و میلان اهل ذمه
 بدین احمدی هر یک را بتشریف خاص اختصاص فرمود و حکم کرد تا ایشانرا
 سواره با طبل و دهل و علم اسلام در شهر بگردانند و جندانک ممکن بود
 کرامت و الطاف ملکی از سر روش ملکی در باب ایشان مبذول داشت
 و هر یک را علیحده مثال عالی ازال فی الاقطار نافذاً ناطق در معنی
 انکه از کل عوارضات و زحمات دیوانی معاف و مسلم باشند داد و در قضایا
 شرعی و امور دیوانیه بحضور قاضی وقت و علماء اسلام و اصحاب دیوان مظالم
 شروع کرد [؟] و ساعت بساعت جنانکه از نقاره طبع انور کوهزای شهریاری
 او سزد در معانی و مبانی انصاف و انتصاف تامل بلیغ فرمود و صلحا
 و ابرار و طلحا و اشرار را از رضا و سخط خود محظوظ گردانید - * شعر *
 وَمِنْ لُطْفِهِ اَهْلُ الشَّادِ مُكْرَمٌ   وَ مِنْ عُنْفِهِ قَوْمُ الْفَسَادِ مُبَدَّدٌ
 و از لطف او اهل راه راست عزیز داشته شده اند
 و از قهر او گروه تباه کار برانگنده کرده شده اند

عیات الحق و الدن حلد الله قدره و حلاله ار شهرهراة کعبه عن الافات
 بر عربمب سحر حکار حرکت فرمود پسر او مخدوم راده ملک اعظم
 خواندند شمس الدولة و الدن محمد بن محمد بن محمد بن محمد
 اس انی نکر من کورت اند الله قدره و اطلع من افق السعادة بدره بعد از مدح در
 بطالع سعد و وقت فرجده قائم مقام پدر برزگوار خود بر سریر سلطنت
 و فرمانداری خلوس مبارک فرمود و انوار معدلت و تربیت بر سگان
 اطراف و اکناف خطه محروسه هواة نکشاد و حو ملک ملوک الاسلام
 عیات الحق و الدن سیل عدل و داد و طرق حید و سداد مسلوک داش
 و از بلاد و نجاج و حصون و قلاع حراسل ملوک و امراء و حماهیر و کنرا
 و مشاهیر و رعما نام بهیبت ملکی ملکراد اعظم عادل بهراة امدود
 و هریک علی حسب طایفه هدایا و تحف و عراب عرصه کرد و گفت -

* شعر *

سریر ملک بر حس و مبارکنداد و فرجده
 چهل داد از داور مری داد و آبادان
 حیدش داد نایده حسودش داد کاخده

و خودش داد نایده و خودش داد بی لیل
 و در نظم مصالح ملک دای و شهداری تعکر صابی و دخی اظهار تدبیرها
 ستوده و افکار بسدیده فرمود -

* شعر *

داددشت باک و رای قوی	برابراحت راناب کند حسروی
در داد برزیر دستل کشود	همه کارهلی برکل نمود
بر آئس شاهل بیشیده رست	شد حرکت زره در یک وقعت
سی سیم ورز داد دروش را	حدانکه تف و عم بداندش را

و میت عدل و بدل او در نگ شفته حفل منتشر گشت که کعنی که

ملک اسلام غیاث الحق و الدین ایشانرا بدلیخوشی هرجه تمامتر باز کرداند
 القصة بسلامت و سعادت بعون خالق لم یزل و صانع بی بدل قافله عراق را
 و محکم پادشاهزاده سلطان ابو سعید را ببغداد رساند تمامت خلق بغداد
 باستقبال او بیرون آمدند و خدای تعالی را شکرها گفتند و بر ملک اسلام
 غیاث الحق و الدین ثنا و ستایش فراوان خواند و راوی چنین گفت که
 بیش از نزول ملک اسلام غیاث الحق و الدین ایلجیان پادشاهزاده سلطان
 ابو سعید و امیر جویان و تاج الدین علیشاه با تشریفات کرانمایه ببغداد آمده
 بودند و منتظر ملک اسلام کشته *

ذکر صد و سی و هفتم^۱ در حکومت ملکزاده شمس الحق و الدین در شهر هراة

الحمد لله المحمود على جميع آلائه المشكور بحسن البلاء المعبود
 فی الارض و السماء الممدوح باحسن الصفات و الاسماء المختصّ بالقدم
 و البقاء المتفرد بالعلو و السناء الذی تنزه عن القبايح و الفحشاء و جل
 عن الاضداد و الازداد و الاكفاء و الصلوة على محمد خاتم الانبياء و خاتم
 الاصفياء و على آله و البررة الاتقياء و اصحابه سادة الاولياء بعد از حمد
 حضرت واجب الوجودی که بدید آرنده ادمی و پرست و ذات باکش
 از عیب و نقصان منزّه و بری قادری که عجز و فتور را بدو راه نیست
 و عقل هیچ عاقل از کنه جلال او آگاه نی - * شعر *

کدام عقل و جه عقل و جه چیز باشد عقل

که سر معرفت ذو الجلال دریابد

Fol. ۷۸۰ جنین میگوید بنده ضعیف مولف این کتاب که چون ملک اسلام

* شعر *

بهر مدلی کو عیان کرد حوش   همش برل بردد و هم بیشکش
 دادار دسب رسباز حویش   کشدند کدخدیه سیاه دیش
 هم از تازی اسنان صحرای بود   هم از تیغ حوس اب رهرو اب حور
 شتر بیز ناکه همه بسراک   شتاندده حوس کرد و از کرد پاک
 حوس هنگام اداء فرص حج شد شرایط مناسک بحلی آورد و موص و سن
 حج را بتقدم رسانید و از سر بیار و صدق و تعظیم تمام کعبه معظم را زبانت کرد -

* شعر *

سوی کعبه شد روی ادروخته   حساب مناسک در اموخته
 قدم بر سر ناف عالم نهاد   سی دمه گر ناف عالم کشاد
 دو بر کار کردون بران نقطه کاه   پهای پریش پییمود راه
 طوافی کرد بیست کس را کریر   داورد و شد خانه را حلقه کمر
 بخشش در کعبه با دوسه داد   بنامهده حوش را کرد داد
 بر آن آستان رد سه حویش را   حویله سی داد دوش را
 دو در خانه راستان کرد حلی   خداورد را شد پرستش بملی
 همه خانه را کعب و کوهر کعب   در و نام در مشک و عطر کرم
 و حوس حج بکاراد او را با امراء قافلہ مصر ملاقات شد در باب او الطاف
 و کرامت بتجساف فرمودد و باسم تحفه از ثیاب و اسلحه و عتاب
 مصر و اسپان تازی بسیاری بیش او دستاد بعد ازان بکند روز متوحه
 مدینه رسول علیه اصل الصلوات و اکمل التحنات شد و حوس مدینه رسید
 و زیارت روعه مطهر و تربت مقدسه سعد کابدات علیه اصل الصلوات
 زیارت مال فاحر بسادات و محاروزان و فقاء و معفاء مدینه داد و بهکام
 مراجعت اشراف و صداد مدینه دو برنگ نا او همراهی کردند

میکردانید خصوصاً در حدود کردستان که والی باژستانان را بواسطه آنکه از مصاحبان او باژ میطلبید و دران معنی غلو و خشونت عظیم می نمود دست بسته و سر و پا برهنه چند فرسنگ پیاده با خود ببرد و بعد از دو روز بشفاعت شیوخ و ایمه کبار او را بکذاشت و خلعت بوشانیده باز کرداند و چون بداز الملک بغداد رسید شیخ الاسلام خواجه مطهر و ملک معظم شمس الدین امیر ورنه و مخدومزاده امیر حافظ و سراج الدین علی بخدمت او بیوستند و از پیش پادشاهزاده جهان و امیر جوان جماعتی انبوه از اکابر و اعیان مملکت ایشان ببغداد آمدند و حکم یرلیغ و تشریفات آورد که امیر حاج قافله عراق ملک اسلام غیاث الحق و الدین باشد و مکمل ما را ببرد و باز آرد ملک اسلام چند روز در بغداد مقام کرد و مال بسیار باسم صدقه بفقرا و صلحا و منزویان بغداد داد و چون هنگام ارتحال قافله شد با کنجهای مملو از زر و سیم و قافله انبوه از بغداد بدر آمد - Fol.

* شعر *

بخروارها کنج زر بر گرفت بعزم بیابان ره اندر گرفت

و ابطال و کماة خراسان و عراق را بر اطراف اربعه قافله تعیین فرمود و از غایت فرط حزم و حراست حفظی و باسی نمود که هیچ قاطع طریق و سارق زندیق را مجال آن نبود که رشته تائی از اهل قافله ببردندی بلکه از خوف ملک اسلام غیاث الحق و الدین حرامیان و سراق عرب از راه منصرف گشته بودند و از امکنه و اودیه و غورهاء منیع منزوی و متواری شده و از بغداد تا بیت الحرم همه راه سفره کشیده و مایده نهاده داشت و بمراکب و خوردنی و پوشیدنی فقراء و ضعفاء قافله را فیرومند کردانید و چون بمکه رسید امراء مکه که در هیچ عهدی باستقبال ملکی و والی از مکه بیرون نیامده بودند بجهت اعزاز و توقیر او بیرون آمدند و هریک بحسب طاقت و استظهار خود هدیه و تحفه عرض کرد -

طاعات و عبادات سر برد و از لهر و لغو اجتناف و عدول نمابد تا بر خوردار
 دین و دنیای گردد انشاء الله العزیز و ماذکک علی الله تعزیز بعد ازان روز
 دیگر که شانزدهم شهر الله الاصم رجب سنه مذکور بود ایامه و اشراف هرات
 را وداع کرد و بطالع سعد سوار شد و جماعتی از ملکرادگان چون امیر
 محمد و امیر موفق انشاء ملک مغفور علاء الحق و الدین و از ایامه چون 72a.
 مولانا صدر الملة و الدین قاضی و مولانا صدر الدین دره و مولانا
 سراج الدین عزیز و مولانا ملک الحکما سعد الدین حکیم و از امراء عور
 و هرات و اسفزار و خواص درگاه او چون امیر دادبیک و شمس الدین هزارن
 و تاج الدین احمد و اختیار الدین سالار و امیر ناصر الدین طغرل
 فوشنجی و امیر بهاء الدین رزق و امیر ابوبکر خلیفه مالانی و قرب
 دریست نر دیک از اکابر عور و اعیان هرات و مشاهیر اسفزار بر عزیمت
 سفر حجاز در خدمت او سوار شدند و چون بجام رسید شیخ الاسلام
 شهاب الحق و الدین نا زمرد از ایامه و شیوخ جام و از خواص شیخ برزک
 قطب الدین مظفر نا کرده دیگر از اکابر و مهتران مصاحب ملک اسلام
 شدند و چون بخطه نیشابور رسید شیخ الاسلام خواجه قطب الحق و الدین
 جامی و طایفه از کنرای نیشابور نا قاضی ملک اسلام پیوستند بدین فسق
 که تذکر بیوست بهر شهر و خطه که ملک اسلام غیاث الحق و الدین
 نزول میفرمود طایفه از علما و شیوخ در صحبت او روان میشدند و ملک
 اسلام بر نهج ملوک اسلام در باب هر یک تربیت و الطاف مددول
 میداشت و معنی *أَلِزِمَ الطَّرِيقَ* ثُمَّ *الطَّرِيقَ* را کار می بست و بهر ناجگاه
 و موقوف اداء خراج که میرسید بی زحمتی و مؤنتی قرب هرات بغیر
 آدمی را میکرداند و اگر در دبلری و ملکی نا سقنی و طالب خراجی
 بمشغوبت از مصاحبان او مطالبه میکرد او را ضرب و تالیب مجروح

و رکن بزرگتر در نگاهداشت ولایت و تربیت مصالح الفت دلها و استمالت رعیت شناسد و بهیچ وجه رضا ندهد که میان حشم و خدم مخالفتی ظاهر شود خاصه اختلافی که نشان خللها باشد و بظهور فتنه و ریختن خونها انجامد و مواجب هر کس بر حد و استحقاق او مقرر دارد و چون از کسی خیانتی یا جنایتی ظاهر شود در راندن حکم تاخیر روا ندارد که هیبت حکم در نفاذ سیاست است و نایب دیوان مظالم را فرماید تا در شنودن سخن متظلمان بیدار باشد و روشن کردن ظلمها بواجب تمام بجای آرد و انصاف مظلوم از ظالم بستاند و بوقت بار هر کس را از امرا و اصناف حشم از ترک و تازیکی بر اندازه منصب و درجه مقام قیام و قعود معین گرداند تا بنص قرآن مجید که *وَرَفَعْنَا بَعْضَهُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ* کار کرده باشد و اسباب حرب در سفر و حضر مهیا دارد و هر هفته دو روز برای شنیدن مظالم در مسجد جامع حاضر شود و اصحاب مناصب و معارف و اهل علم و عقل را بنشانند و سخن مظلومان بی ملالتی بشنود و کار مسلمانان آنچه معاملتی باشد بمشورت دیوان معامله و آنچه شرعی باشد بفتوی ائمه و حکم قضاة بگذارد و مراسم عدل و انصاف را زنده کند و رسوم جور و ظلم را محو گرداند و حقوق بمستحقان رساند و متصرفان و کماشتمکان ولایت را بفرماید تا رعایا را نیکو دارند و مال و معامله بوقت طلبند و تا مراجعت ما بر رعیت حواله نکنند و در جمیع امور سیاسی با مولانا ناصر الدین عبید الله و غیاث الدین بهرام و ناصر الدین ایلچی خواجه مشورت کند و امور شرعیه را بحضور مولانا نظام الملة و الدین و مولانا بدر الدین ازابی و نواب قاضی وقت بقطع رساند و در دخل و خرج و توفیر و مستزاد خالصات ما باتفاق و تدبیر سیف الدین بادام و خواجه شهاب عزیز تصرف نماید و دران کوشد که بیشتر اوقات و ساعات

اعادی و حساد بقصد و حصد این شهر راعب شود ملک اسلم فرمود
 که مصلحت من در رفتن است چه من نذر کرده‌ام که درین سال مذکور
 بپ الله را زیارت کنم و از عهده امری که مفروض است بدر آم شما خاطر
 مجموع دارید و بادعیه صالحه معارف من باشید که امیدواریم که ایرد
 سبحانه و تعالی ما را و شما را در حفظ و حیاط خود دارد فرورد
 اعز محمد تائم مقام من درین ولایت خواهد بود بعد از ان فرمود
 تا خواجه شهاب وصیت نامه از زبان او باسم ملکراده اعظم شمس الحق و الدین
 در قلم آورد درین موقوفه که فرورد اعز محمد انقاه الله تعالی و اسعده
 فی الدارین باید که در کل احوال نگاهداشت حاسب خدای تعالی
 را همان و اشکارا از جمیع امور مهمتر داند و برضا و حشم او امیدوار
 و خایف باشد بر سرنش حصرت ربوبیت او در سرا و صرا و هن و قصر
 نماید و برورده کردارین شریعت و استوار کردارین بقاء مسلمانی
 و بررک داشت اهل علم که میراث داران پیغامبرانند شمس مقصور دارد
 و قضاة و ایامه دین را در روا کردارین احکام شرع مطهر ربوبی و در ایام
 داشتن راهها مصالح نماید تا مسلمانان مسافر از تحکیم و راه روان در امن
 آمد و شد گذند و مدد نعمتها از ولایتها منقطع نکردد و از اطراف و آفاق
 خون آواره عدل شغورد روی ولایت او دهد و انادانی و انواع نعمت
 هر روز بر مرید باشد و راندن حدود شرعی و حکم و سیاست بر
 اهل فسق و بچور از حمله مهمات دین و ملک داند و در قلاع و حصون
 کوتوالان امین و حاکمان نا حرم نصب کند و حرمت امرا و مشایخ
 و معروف لشکر منصور بر حسب درجه و ثغرات مقدار ایشانی بواحی
 رعایت کردن از مهمات مصالح شمرد و از هر کس این شعور بیک شعور
 و در دل اندیشه کند و این رند و حلقه سخن هر کس شد نگاه دارد

اعادی و منازعان ملک او را مخدول و مقهور کرد و روز بروز عظمت و حکومت او را در تضاعف و مزید داشت ملک اسلام غیاث الحق و الدین بر مقتضای کلام رب العالمین که وَ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنْ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا و موجب حدیث رسول صلوات الله علیه که مَنْ مَلَكَ زَادًا وَ رَاحِلَةً تَبَلَّغَهُ إِلَى بَيْتِ اللَّهِ وَلَمْ يَحُجَّ فَلَيْ عَلَيْهِ أَنْ يَمُوتَ يَهُودِيًّا أَوْ نَصْرَانِيًّا عزیزمت سفر حجاز مصمم گردانید و در رجب سنه مذکور بطالع سعد و وقت فرخنده از شهر بیرون آمد و در خانقاهی که در جوار مسجد تیره فروش است نزول فرمود روز دیگر ایامه و شیوخ و مشاهیر شهر هرات بخدومت ملک اسلام غیاث الحق و الدین آمدند و نخست زبان بدعا و ثنا بکشاد و گفت -

خدایگان فلک مرتبت غیاث الدین

زهی حدود کمال تو فارغ از ادراک

نفاذ تست مثالی که نیست بر خط او

زبان تیر فلک را مجال استدراک

شکوه حلم تو دندان حادثه را

بتیغ کوه کند شاخ شاخ چون مسواک

ره خلاف تو راهیست بد سگال ترا

که هست منزل اول بیپایگاه هلاک

بخار چشمه مهر تو کر بجرخ رسد

اثیر نم کشد از چشمه سنان سماک

بعد از شرایط دعا و ثنا عرضه داشتند که اگر ملک اسلام در سفر حجاز تاخیر

فرمایند از غایت کرم ملکی و حسن ملکی بود چه این ولایت سرحد

و ممر عساکر اقلیم است چون ملک اسلام غیبت فرمایند از جوانب

بسته کرده موکب صد مرده بر روی سماک
 کرده نعل مرکبت صد رخنه در شب سماک
 هر کجا حرم تو ساکن موج فوجی از ملوک
 هر کجا عرم تو خندان حوش حیثی از ملک
 چون رگاب تو کوان گردد عفتان تو سماک
 روز هیجا ای سپاهب انجم و میدان ملک
 قایل تکبیه فتح از آسمان گوید که هین
 القتال ای حیدر ثانی که النصرة معک

ملک اسلام غیاث الحق و الدین شجاع شیخ الاسلام حواحه قطب الدین
 حامی ملک فرج راد را بطور غیایب منظور گرداند و بر خطبای او اعصاب
 ملکانه فرمود و بکاتب امیر غیاث الدین التتعات نکرد و حوس بدولت خاند
 هراة برول فرمود امیر غیاث الدین ارانی را با طایفه که واحب القتل
 بودند بقتل رساند و بر مقتضای شرع بدوی مال ببعد و علیه بیحساب
 بر ملک فرج راد ثابت گردانید ملک فرج راد از اداء آن عاجز آمد املاک
 و اسباب که در تصرف داشت بملک اسلام داد و ملک اسلام بعد از حدود
 روز کوتوالی قلعه تولک را بسراج الدین عمر هارن معوض گردانید و امیر
 ابوبکر خلیفه را بذراحت ملکانه مخصوص و معظوظ گرداند *

ذکر صد و سی و ششم^۱ در رفتن ملک اسلام
 غیاث الحق و الدین خلد الله ملکه بحج

حوس حق سبحانه و تعالی بعیض وصل عمیم خورد ملک اسلام
 غیاث الحق و الدین را بمقصد و مطالب او متصل گرداند و بدطش نظم

^۱ In the MS مدرسی و جهام

بتکلف تصلف نمودی و گفتی که من آنم که هنگام نبرد شیرشرزه از
بیم زخم خنجر من بیهوش و نوش کرد و فیل مست از سپم کرز کاوساز
من بیجان و بیجان شود - * شعر *

جوشمشیر هندی بچنک آیدم ز دریا و از کوه ننگ آیدم
بآواز من رعد غرنده نیست بازوی من تیغ برنده نیست
برون نسق بیدختر از معنی آفة الشَّجَاعَةِ التَّصَلُّفُ خویشتن را میستود
و دمبدم زبان بطعن سباه منصور ملک اسلام غیاث الحق و الدین میکشود
چون سراج الدین امیر داد و امیر ابوبکر خلیفه و لشکر کشان دیگر از امیر
غیاث الدین آن سخنباء مصاف انکیز لاف آمیز میشنودند هر یک بآواز
بلند در جواب او میگفتند - * شعر *

سخن نرم ران ای جهان دیده مرد میا رای لب را بگفتار سرد
نه تو شیر جنگی و ما کور دشت برینگونه بر ما نباید گذشت
فزونی نداری تو چیزی ز من بکردی و مردی و نیروی تن
القصة بعد از چند روز شیخ الاسلام خواجه قطب الدین جامی بتولک
رفت و ملک فرخ زاد را بر سر صلح و رضا آورد و چون ملک اسلام
غیاث الحق و الدین بوقت رفتن بلشکر بیای قلعه تولک نزول فرمود
ملک فرخ زاد شمشیری و ده گز کرباس برداشت و با امیر غیاث الدین
از قلعه فرود آمد و از سر خشوع و مسکنت تمام پیش ملک اسلام
غیاث الحق و الدین رفت - * شعر *

درآمد ز درگاه و بوسید خاک دل از دعوی دشمنی کرده پاک
و بر ملک اسلام ثنا و دعاء فراوان و مدح و سپاس بی پایان خواند
و گفت - * شعر *

ای سپاهت را ظفر لشکر کش و نصرت یزک
نه یقین بر طول و عرض لشکرت واقف نه شک

اگر حق تعالی مرا بر ملک اسلام عیث الحق و الدین بیوز کرداد و شهر
هراة در سب من فتح شود اکثر این ولایت را تا حدود حر و ان و وسط
غور بتو مفوض گردانم و روح راد بواسطه ان غور نکل روی از حصرت ملک
اسلام عیث الحق و الدین نکرداد ملک اسلام بعد از حدود زور امیر
ابوبکر حلیفه مالانی که مرد مبارز کار دیده بود تا ناصد تن از کماة رحال
غور و هراة محاصره تولک و رستاد و التمعاء مدارک نوشت که سراج الدین
امیر داد مرد سناهی بیوز کوه و هراة رود و آراب را بنای قلعه تولک برد
و مشورت و اتفاق امیر ابوبکر خلیفه با ملک و روح راد حرب کندد بفرمان
او امیر ابوبکر حلیفه و سراج الدین امیر داد جدد روز قلعه تولک را در
محاصره داشتند و بکرات جنگ پیش برد و از هر دو طرف مرد بسیار
نقتل میوسب ملک و روح راد بعد از انک با سراج الدین امیر داد و امیر
ابوبکر حلیفه جنگ کرد عارم ان شد که سر بصلح در آمدند چه میدادند
که عسکر منصور ملک اسلام عیث الحق و الدین بهر قلع مدیع و حصن
حصین که روی آرند در فتح آن بیوز کردند در اثناء این عریب امیر
عیث الدین بن صدر الدین آراب که جوانی بود آراسته با انواع هدیه و در
سوارای و تیراندازی مثل و شده بداشت از پیش شاهزاده یسوز تولک
آمد و بربلیغ و خلعتی که بجهت ملک و روح راد آورده بود بدو داد
و گفت که شاهزاده یسوز هم درین حدود زور تا لشکر بیحدد میبرد و این
گرت بر عربیت آنست که تا شهر هراة را فتح کندد مراجعت نماید
مصلحت تو در آنست که پیش ملک اسلام عیث الحق و الدین بروی
جه تا تو بیز اران کند که با ملک اسرار و با تراشیدن کرد ملک و روح
زاد را از سر آن اندیشه ببرد و حدود دوست دیگر میل شر دو سناه
معلومت و معلومت ظاهر شد و امیر عیث الدین آرابی شرسامت بر
منظر درت حاصل برآمدی و برخلاف آبت و آلتد من آمد از حدود

و اظهار حاجت و برهانه را کرامت فرمود فتح قلعه تولک است و سبب آن بود که چون شاهزاده یسور بخراسان آمد بهنگام مراجعت و کاه محاصره شهر هراة صانها الله عن الافات بفرمود تا از غلات هراة ده هزار خروار کفتم بقلعه تولک بردند چه قلعه تولک حصنی بود بر قلعه جبلی که در تندی بابر بیلو میزد و در محکمی با سد سکندر برابری میکرد - * شعر *

از بلندی نی برو راه دعاء مستجاب

وز حصینی نه درو راه قضاء کردگار

باد کرد مانده کر یابد برو یک راه راه

دیو کرد بسته کر یابد درو یکبار بار

کوه در بالای او باشد بسان بای مور

دست در بینای او باشد بسان چشم مار

و ملک فرخ زاد بیعت شاهزاده یسور در آمد ملک اسلام غیاث الحق و الدین بدو مکتوب فرستاد که از عهد قدیم باز ملوک تولک در فرمان جدان و بدران مرحوم ما بوده اند و با دوست ایشان طریقه دوستی و ولا ورزیده و با عدو نجیب مخالفیت و بغض مسلوک داشته میباید که ترک موافقت شاهزاده یسور گیری و در عاقبت کار خود تفکری کنی -

* شعر *

اگر سر کنی زین فزونی تجی بفرمان کرای بسان رهی

و کرده بچنگ تو لشکر کشم ز دریا بدریا سبه بر کشم

ملک فرخ زاد در جواب نوشت که من بنده و مطیع حضرت

علیاء فلک سیمای ملک ملوک اسلام اما می ترسم که بخدمت آیم

ملک اسلام بر حسب لعل یزدگر او یخشای روز چند کار محاصره تولک

را در توقف داشت و چون شاهزاده یسور بتولک رسید فرخ زاد بیش

او رفت شاهزاده یسور در باب او تربیت و لطف بسیار فرمود و گفت

اهلاک و تکمیل شاهزاده یسور هیچ کس حقان ساعی و متحد ندوده است
 که ملک غیاث الدین حورن ایلکی شاهزاده نامراء حراسان رسید بعایب
 شادمان گشتند چه از شاهزاده یسور اندیشه منفذ بودند و راوی حنین گفت که
 شاهزاده یسور نا شاهزادگان و امراء سعاد حنین مقرر داشته بودند که حورن
 انتاب درج حورا رود و هنگام رفع عله شود بهراه رویم و ^۱ نار عله ان ۵۹a
 دیار را بسوریم و هر کس را که در دسب افتد بقتل رسانیم حورن
 حق تعالی او را بدان بیب ند که **فَيَقُتُّ الْعَاسِقُ شَرًّا مِنْ عَمَلِهِ** سمری کرداید قل
 سینهاه خلائق بدان اشراج بدبروت و خاطرها محمود شد و راهها کشاده علیه
 و ایمن کش **فَأَشْرَحَ الصُّدُورُ وَ اسْتَقَامَ الْأُمُورُ وَ امْتَبَ الطُّرُقُ مِنْ**
وَ اتَّصَلَ الْقَوَائِلُ وَ الْعِرْقُ و قرب سیصد مرد بوحالی که خانبهادر ایشادرا ^۲
 ملک اسلام غیاث الحق و الدین خلد الله ملکه بهراه آورده بود از نادعیس
 بخدیمب ملک اسلام آمدند و ملک اسلام بشکرانه آنک حق تعالی
 بقهر و بطش عظیم خود شاهزاده یسور را از سرمدگان خود باز کرد
 مال بیحد مدته داد و ختمهاه قرآن فرمود و در طاعت و عبادت امروز
 و نیات خیر کرد و مردم را از مسقی و محوز و امور ناشایست باز کرد و در
 باب علماء اسلام و عرفاء انام انعامات بی قیلس مندول داشت و خاص
 و عام رعیت هراه را از کرم خود معظوظ کرداند *

ذکر صدوسی و پنجم در فتح حصار تولک

بردست ملک اسلام غیاث الحق و الدین

از حمله و فتحاتی که باری تولک و تعظم بلطف بلا بهایت و فضل
 بهایست خود ملک ملوک اسلام غیاث الحق و الدین خلد الله ملکه و سلطانه

^۱ و حنی In the M⁹

^۲ صدوسی و ستم In the M⁹

خود و سوار دویست روی بهزیمت نهاد شاهزاده ایلچکدای هزار سوار
کار دیده جنگی متعاقب او بفرستاد بعد از سه روز آن سواران بدو رسیدند
بس از حرب بسیار شاهزاده یسور را بکوفتند و بر فور بقتل رسانید و جهانیانرا
از شر و مضرت او و سباهش خلاص داد - * شعر *

جنین است ائین این جرخ بیر   ازو کاه شاهی و کاهی اسیر
کمی نیش بخشد ترا کاه نوش   کمی سور و کبه ماتم و کبه خروش
کبت سر برآرد بغرنده ابر   کبت افکند در دهان هوبر
بدیهیم و تخت مہی بس مناز   که خواهد ز تو ماند ناکاه باز
نکه کن که بیش از تو کیخسروان   دلیران و کند آوران و کوان
چه سان کنج و لشکر بماندند و رفت   ببردند چیزی ازان آب و تفت
شاهزاده جوکی و اقارب و خواتین او جون شاهزاده یسور را بهر عقوبت که
سختتر ازان ممکن نبود بقتل رساندند بیکره خروش و جوش برآوردند و او را
و وامصیبتا در گرفت - * شعر *

أَسْأَلُوا الْغُرُوبَ وَعَطُّوا الْجُيُوبَ   وَصَكُّوا أَلْحُدُودَ وَشَجُّوا أَلرُّوسَ

روان کردند دلوها اشک چشم را و بدریدند کربانها را

و بکوفتند رخسارها را و بشکستند سرها را

بعد از سه روز شاهزادگان با غنیمت بیحد و اندازه و اسیر بیشمار مراجعت
نمودند و ایلچی نزد امراء خراسان فرستاد که ما بدولت بادشاهزاده عادل
کبک خان شاهزاده یسور را بقتل آوردیم و تمامت اردوی او را غارت کرد
و بکتوت و طایفه را که ماده فتنه و تخلف بودند امراء شاهزاده یسور بقتل
رساندند شما را مصلحت در باز کشتن است و جهت ملک اسلام
غیاث الحق و الدین یرلیغ و خلعت فرستادند و گفتند که ما را معلوم
شد که از امرا و ملوک ممالک بادشاهزاده جهان سلطان ابو سعید در کار

اوردای غاران و القدیجی^۱ و یگفتنمور^۲ و ملک اسلام عیث الحق و الدین را با جهل هزار سوار نامدار نامرد کرد امراء ملک اسلام با سفاکی که از کثرت ایشان زمین و زمان در فالتش آمد و ملک و ملک در لورش مَكَادَتِ الْأَرْضِ تَمَرٌ وَ الْبَحْرِ تَنُورٌ تا خرسنگ برفتند و از آن جانب شاهرادگان مابلکدای و رستم و منکی و تولاد بیش از وصال عساکر حراسان شاهراده یسور را بقتل آوردند و آن حلی بود که خون شاهرادگان مذکور دده فرسگی لشکرگاه شاهراده یسور برول کردند طایفه را بیش امراء لشکر او فرستادند و هر یک را بوعدها خوب بخود دعوت کرد امراء سناه او بعد از نامل و تدبر بسیار باهم مقرر گردانیدند که خون شاهرادگان با شاهراده یسور مقابل شوند ایشان با شاهراده یسور تخلف کنند و شاهراده یسور ازین حالت عامل خون خدر شاهراده یسور رسید که شاهرادگان مابلکدای و رستم و منکی خواجه و تولاد برسیدند روز دیگر لشکر را مال بیخت داد - * شعر *

حو لشکر سراسر شد آراسته   د ایشلی د آکده شد حواسنه

برد نای دین و هندی دزای   سواران سوی رزم کردند رای
خون دردیگ شاهرادگان رسید دملان دمود تا امراء سناه صفا راست کردند و أَقَامُوا الْأَصْفَافَ عَلَى مُرَافَاةٍ تَلَاءَ كُمُتَمَعِ اللَّيْلِ وَ مِیْمَنَةِ كُمُتَمَعِ السَّيْلِ وَ مِیْسَرَةِ مَشْهُورَةِ بِأَشْأَبِ الْخَوِیْلِ خون هنگام آن رسید که شرد و سناه باهم در محاربت و مقابعت آیند و شر در کوبه باهم در مقابلت و مصادرت امراء سناه شاهراده یسور بیکبار او ترکشند و بکتوت را که دکن دکن عسکر او بود بقتل آورد شاهراده یسور خون آن حالت را مشاهده کرد شیخ حارث ندانست حز آنک با سر خود شاهراده حوکی و خیلخانه حلی

^۱ القدیجی: دلی حوامع القوارع In the

^۲ یگفتنمور: فعل حوامع القوارع In the

و چهل روز با چهل هزار مرد بی‌باک ناباک سفاک شهر هراة را محاصره کرد و جزانک غله بسوخت و جندین از فقرا و اوباش مردم را بقتل رسانید هیچ کار دیگر دستش نداد بتوفیق آلهی و یمن دولت شاهنشاهی قرب هزار بهادر نامدار او را در شهر هراة بقتل آوردند حالیا اخبار در خراسان بر آنجمله شایع است که عزیمت ماوراءالنهر دارد اگر بادشاهزاده عادل بجهت دفع و قلع او سباهی بدین ممالک نخواهد فرستاد بتجدید باز دران ولایات بریشانی راه خواهد یافت و بضعف گذشته دران حدود فتنه و شر حادث خواهد شد - * شعر *

اگر بیخ او نکسلانی ز جای ز تخت بلندت در آر ز بای
بادشاهزاده کبک در هر نوبت که مرسل و مکتوب ملک اسلام
Fol غیاث الحق و الدین بدو رسید نزد ملک اسلام ایلجیان معتبر با یرلیغ
و سنقور و خلعت خاص فرستاد و گفت که ملک بداند که ما را درین
نزدیکی عزیمت آن نبود که سباهی بدانطرف فرستیم اما چون ملک
باز فموده که شاهزاده یسور خرابی بسیار میکند و بندگان خدای تعالی از
ظلم و تعدی لشکر او در نالش و دعا[ء] بد اند واجب شد بر ما که سباهی
فرستیم تا در دفع او چندانک ممکن بود بکوشد القصه بعد از چند روز
شاهزادگان چون ایلجکدای و رستم و منکلی خواجه¹ و بولاد را با چهل هزار
سوار جرار خنجر گذار بحرب شاهزاده یسور نامزد گردانید و ایلجی بیش
امیر خراسان امیر حسین فرستاد که لشکر ما از آب اموی بگذشتند بران
عزیمت که با شاهزاده یسور حرب کنند باید که امراء خراسان و ملوک
آن حدود را با عساکر بفرستد تا لشکرها آن ممالک و جیوش این ولایات
بموافقت و معاونت یکدیگر با شاهزاده یسور مقابل شوند امیر حسین امیر

¹ 'منکلیخواجه' و ذیل جوامع التواریخ.

ملک اسلام غیاث الحق و الدین بسر خواجه مجید را بنواخت هرچه
 بهتر مخصوص گردانید روز دیگر مظفر و کامیاب با غنایم فراوان از خطه
 مائیزناباد حرکت فرمود و ناصر الدین طغرل فوشنچی را با چهار صد سوار
 در نیاز آباد و حدود خواف نصب گردانید و چون سعادت و درستکام
 بدولتخانه هراة حمیت عن الافات و البلیات درآمد شکرانه آن عطیت
 سنیه و مرهبت هفیه را مبلغ دو هزار دینار بر اهل خیر و زمره علم صدقه
 کرد و ده هزار دینار دیگر در وجه عمارت مسجد جامع و مواضع خیر مصرف
 داشت اولیا و احباء حضرت او را از ان فتحات و فتوحات فرح و ابتهاج
 بیحد و عد حاصل شد و حساد و اعدای را بلا و عذاب بی قیاس مدخر گشت *

فکر صد و سی و چهارم^۱ در رفتن ملک اسلام

غیاث الحق و الدین با لشکر خراسان

بحروب یسور و قتل یسور

راوی چنین گفت که در واسط جماعی الاول سنه مذکور بحکم ملک
 غفور شاهزاده یسور بقتل ییوست و واسطه آن بود که ملک اسلام
 غیاث الحق و الدین جند تربت مکتوبات فرستاد پیش پادشاهزاده عادل
 بیک که شاهزاده یسور تا از دیار مارواو الزهر لشکر بدین ممالک کشید در
 خراسان خرابی بسیل کرد و قرب ده هزار تن را از سادات و ائمه و عورات
 و اطفال و نورا در مارندران بقتل رسانید -
 * شعر *

نزار داد آن مرد بوم را که ده سته داد آن بی شرم را
 جز از کشتگان که نگران شمرد خرابی سی کرد و بسیل برید

را بدعای خیر و ذکر نامی یاد میکرد و میگفت که ای ملک اسلام و ای
شهریار انام و ای داور دادگر و ای شاه سکندر فر - * شعر *

ببغشای بر ما که بیدجاره ایم بدرد اندرون سخت غمخواره ایم
ز ما کرد آمد تو نیکی نمای که اینست رسم شه نیک زای
ملک اسلام بدان واسطه که نباید که خون مسلمانی بنحاق ریخته
شود و ضربی بفقیری رسد سر بدان صلح درآورد و وثیقت نامه نوشت
بخواجه مجید - * شعر *

یکی سخت سوکند شاهان بخورد - بروز سفید و شب الاجورد
بدان دادگر کین جهان آفرید سبهر و دد و دام و جان آفرید
ات اُقِسَمُ بِمَنْ مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ وَ نَوَّرَ الْقَمَرَيْنِ وَ رَفَعَ قَدْرَ الْحَجَرَيْنِ که چون
خواجه مجید بعدی که کرده برسد و بران میثاق که بسته برود و در ابقاء
عهد ثابت قدم باشد و از نقص نقض ایمان احتراز و تجنّب واجب شمرد
در قصد جان او نکوشم و کسی را نفرمایم و او را بدست امراء خراسان
باز ندهم و هر مکرمت و مرحمت که از دست من برآید در باب او
مبدول دارم چون عهدنامه برین گونه که ذکر رفت بخواجه مجید رسید
مبتعج و خرم گشت و فرستاده ملک اسلام غیاث الحق و الدین را باعزاز
و اکرام هرجه تمامتر بنواخت - * شعر *

فرستاده شاه را بیش خواند فراوان سخنهای خوبی براند
کمین شهریار ترا کهترم بهر جم بفرمود فرمانبرم
بعد ازان در خزینه بکشد و جیزیکه شایسته حضرت ملک اسلام بود بیرون
فرستاد - * نظم *

کرانمایهای که باشد غریب ز دینار و جوهر ز دیبای طیب
برون از طبقهای بر زر خشک بصندوق عنبر بخوار مشک
مرصع بسی تیغ کوهر نکار نمطهای زرافه آبدار

آنک کر بر اسب مکتوب جاودان جولان کنی
 از نخستین آستان حضرتش در دلداری
 آنک تا او دهر را از خال شب ترین بداد
 روز بر کوش شفق نهداد حال عسری
 آنک خار ازدها دندان عقرب فیش را
 شحکی داد سب بر اقطاع کلرک طری
 اُقْسِمُ بِاللَّحْيِیِّ الْعَتِیْقِ دِیِ الْحَرَمِ
 وَالطَّائِفِیْنِ الْعَائِلِیْنِ مِیِ الْحَرَمِ

سوگند میخورم بخانه شریف که خداورد حرامها سب
 و بطواف کنندگان مقیم شروندگان در کعبه

که چون ملک اسلام کعبه الانام سه‌پار دیار عجم مالک رباب ملوک الامم
 غیاث الحق والدين خلد ملکه بدولتخانه هراة درول فرماید بعد از بیست روز
 هراة آیم و باقی عمر را چون سایر زندگان آن حضرت جنب حضرت سرورم
 و بدل صامی و صعاء عقیدت در سلک عید آن حذاب عالی مآب منتهی‌کردم
 و در آخر عهدنامه بار نمود که مامول بنده آنسب که ملک ملوک الاسلام
 بخط شریف ید مبارک خویشتن بجهت اطمینان دل بنده و تسکین
 خواطر مردم این حصار امان نامه معدول دارند که چون بنده کمترین
 بخدمت آید و شرف تقبیل رکاب همایون مشرف گردد در اهلاک
 و تدلیل او اشرار نرانند و از تاملان و ملازمان او کسی را بقتل و قتل
 نرسانند چون عهدنامه خواجه مجدد ملک اسلام رسید و سر او از حصار
 بیرون آمد ملک اسلام از بی حصار برخاست چه شب از جواب
 حصار ایبه و طلبه علم کلام الله می‌خواندند و در اثنای آن ملک اسلام

و از جانبین مرد بسیار بقتل بیوست و مبارز بیحد مجروح شد و تمامت
 صحراوات و اطلال و در و دشت مائیزناباد از خون دلوران لعل فام گشت
 چهار روز برین نسق که بتقریر بیوست ملک اسلام غیاث الحق و الدین
 با خواجه مجد حرب کرد و مقنّیان و نقّاب بحکم ملک اسلام از جوانب
 حصار نقب بردند و راوی چنین گفت که خواجه مجد هر مردی را
 از حصاریان هزار دینار داده بود و بر حرب و ضرب راغب گردانیده
 و حصاریان بطمع مال که دِمَاءُ اِبْطَالِ الرِّجَالِ تُسَقِّکُ لِاجْلِ اَلْمَالِ و آلامِ
 حرب عظیم می کردند و جسارت و تهور هرچه تمامتر می نمود روز بنجم
 خواجه مجد طایفه از ایمه و معارف مائیزناباد را بخدمت ملک اسلام
 غیاث الحق و الدین فرستاد که ملک اسلام مرا حالیا امان دهد تا بعد
 از بیست روز بخدمت آیم ملک اسلام از سر عاطفت ملکی و شمایل
 ملکی بدانچه دلخواه خواجه مجد بود رضا داد روز دیگر خواجه مجد
 بسر خردتر خود را بیرون فرستاد با عهدنامه برین منوال که بدان خدای
 که فرش بسیط مرکز دایره قدرت اوست و عرش محیط دایره مرکز فطرت
 او و بدان حکیمی که وجود قدیم ازلی او از سمات حدوث منزّه است
 و ذات مقدس ابدی او از مقولات عشر مبرا -

* شعر *

آنک تاثیر صبا صنع او را آمد ست
 کلفشان اختران بر کنبه نیلوفری
 آنک بر لوح زبانها خط اول نام اوست
 آن همی گوید آله این ایزد و آن تنکری
 آنک قهرش داد انجم را شیاطین افکنی
 و آنک لطفش داد آتش را سمندر پروری

رس گشتگان کرد بر کرد راه خو باران محشر شده حرکات
 رس خسته تیر بیکان و شلی شده ابله دسب بیکان کشان
 و هرچند از مالا حصار تیر و سگ بیشتر می آمد مداران عوزی
 و دلیران هروی بیشتر حصار می رفتند و بی خوف و زعی تهور
 و تحلد می نمود و میکف - * شعر *

أَلَدُّ مِنَ الْمُدَّامِ الْخَنْدَرِيسِ
 وَ أَحْلَى مِنْ مُعَاطَاةِ الْكُؤُسِ

خوشتراست از شراب کهنه خوش بوی
 و شیرین تر است از دست بدست دادن کاسها

مُعَاطَاةُ الصَّعَائِبِ وَ الْعَوَالِي
 وَ إِتْحَامِي حَمِيْسًا بِيْ خَمِيْسِ

دست بدست دادن شمشیرها و سرها و بیره
 و برور در آردن من لشکری را در لشکری

فَمَوْتِيْ بِيْ الرِّعَا عَيْشِيْ لِإِي
 رَأَيْتُ الْعَيْشَ بِيْ أَرْبِ النَّفْسِ

من مرگ من در حلق زندگانی منست از برای انک من
 دیدم زندگانی را در حالت نفسها

* شعر *

نعم درون حنجر آبدار بود نه زحام منی خوشوار مد
 صف کین و میداں بر جاش و رزم مرا بهتر از کامرانی و سرم دجرا
 کمند و عمل کر را بهلری نرم بهتر از کنگ کیضوری کرا

شنودم که حصار مائین آباد را مادر بیژن بنا کرده است حصار است
بس محکم و بوضع او در کل خراسان و عراق حصاری نیست و سنگ
عراده و منجنیق بر دیوار او کار نمیکند چه خاک او بریک و حصاة
آمیخته است و قرب بنج هزار کدخدای را در اندرون او خانه‌ها معمور
و مساکن آبادانست و تا کسی بجشم خود آن حصار^۱ را نبیند آنچه از مفات
او شنود باور ندارد که بجه سان حصن محکم و بناء منیع است -

* شعر *

برآورد سر تا بجوخ برین ز بالاش پیدا نبودی زمین
برو مرغ برنده را راه نی برش باد را هم گذرگاه نی
ملک اسلام غیث الحق و الدین روز دیگر اطراف اربعه حصار را بر نقباء
سپاه منصور بخش کرد و بفرمود تا رایات ازدها بیکر اقبال باب ظفر اندوز
همایون او را در مقابل درب حصار برافراشتند و اعلام و مراکب و نوبتخانه
خواجه مجد را که در حصار نیاز آباد داشت بپیش بردند و بیکبار از جوانب
حصار نعره گیر و دار برآورد و نغیر و آوای طبل و کوس و دهل بعیوق
رسانید خواجه مجد از اندرون حصار ابراج و دروازه‌ها را بر مبارزان قسمت
کرد و هر برجی را بدویست مرد فدائی سفاک سپرد و ایشان نیز از بالا
حصار طبل فرو کوفتند و علمها برافراخت و از فراز و نشیب چون تکرک
و باران تیر و سنگ روان شد -

* نظم *

چپ و راست بیرامن آن حصار	ز پولاد بستند ره بر غبار
جرسهای روسی خروشان شده	دماغ از تف خشم جوشان شده
ز عکس سر تیغ و برق سنان	سر از راه میرفت و دست از عنان
سم بادپایان ز خون چون عقیق	شده تا نمد زین بخون در غریق

ش رمین و برق هوا را ر قیر و مشک

سحر سهر کوژ ردا کرد طلساں

رد نای مهر خو در داس رمین

نکوب دسب ماه گردن اسمان

طارم فلک خو شه رنگ شد مکین

در خاک قنبره شد ملک روم را مکل

خواجه محمد و حبه و دس سناه و اعیان درگاه و نقاد و رعما

صار را کعب که ردا نامداد ملک اسلام عیث الحق و الدس نا لشکر

س اداره نمائزنااد خواهد آمد تدبیر حسب نا او حرب کنیم و نا سر

صلح در آرم همه ناتفاق گفتند که مصلحت جنگ بیست و مصلحت

کک بیش او بدرون روم هم نه صواب است که خواجه بطریق رمق

خادم متحدومی نا ملک اسلام عیث الحق و الدس درآند و از عهدنامه

ستاد و از پسران خود یکی را بیش او فرستد تا حوں او ازی ولایت

طرب شهرهراة حکم کند بعد ازاں خواجه درکار خود اندیشه نا صواب

ماد و الله اعلم بالصواب *

کوصد و سی و سوم در حرب ملک اسلام

غیاث الحق و الدین با خواجه مجد

خوافی در مائیزناباد

حوں ملک اسلام عیث الحق و الدس حصار بیارنااد را فتح کرد

بدادس آمد و از آنجا روز دیگر لشکر نمائزنااد کشید و حفس

که اگر عساکر خراسان و عراق جمع شوند و سالیان و قریبها بمحاصره حصار
نیاز آباد قیام نمایند فتح آن هنوز تعذری تمام داشته باشد کوتوال
حصار نیاز آباد و خزینهدار او را بیدش بردند تا باواز بلند کیفیت احوال
و احوال بسمع خواجه مسجد رسانید خواجه مسجد چون نیاز آبادیانرا بدان
حال بدید سراسیمه و متحیر شد و بیم آن بود که برجانی هلاک شود اما
بواسطه آنک حصار مایهوزن آباد در تصرف او بود و قریب هزار مرد دلیر
بی باک خونی جانباز در حکم [او] دل فیضانخت و بر حسب -

* شعر *

لَا تَجْزَمَنَّ عَنِ الْحَوَادِثِ إِنَّمَا
خَرَقَ الْجَبَلِ عَلَى الْحَوَادِثِ تَخَرُّجُ

ناشکیبائی ممکن هیچ گونه از حادثها جز این نیست
که دریدگی مردان بر حادثها ناشکیبائی کردن تست
هیچ تاسفی و تلافی ظاهر نکرد و بر سر الْجَزْعُ عَدَدَ الْبَلَاءِ تَعَامُ
المَحَنِّ واقف گشت امروز در غم و اندیشه شرحه سخت برسد -

* شعر *

فَظَلَّتْ بِیَوْمٍ دَعَّ عَدُوِّي بِمِثْلِهِ
طَوِيلٍ عَلَى مَنْ ضَمِنَ اللَّحْدَ غَائِبُهُ

بس روز گذاشت بروزی بمان دشمن مرا بماند آن روز
دراز بر آنکه درآورده اند در لحد غایب او را
و چون آفتاب عالمتاب روی در حجاب آورد و عالم نور افشان بجهان
تاریک مبدل شد -

* نظم *

چون روز روشن از ایوان آسمان

ناکه در افق باد بدربای قیروان

* شعر *

ز دریا تو گفتی که برخاست موج   سپهر اندر آمد همی فوج فوج فرد
 همی چشم روشن جهانرا ندید   سپهر و ستاره سنانرا ندید
 ز کرد سواران هوا بسته میخ   جو برق فروزنده بولاد تیغ
 بمغز اندرون بانگ بولاد خاست   بلر اندرون آتش و باد خاست
 و هرچند که سباه ملک اسلام غیاث الحق و الدین خرمها و درها
 و نردبانها و ادوات حصارگیری بیشتر می بردند حصاریان جنگ بیشتر
 میکردند چون زوال در کشت ملک اسلام غیاث الحق و الدین بیش راند
 و بانگ بر سباه منصور خود زد و گفت که بیش روید مبارزان غوری و دلبران ۵۵
 هرروی بیکبار نعره برآوردند و با خنجرها کشیده چون ازدهای دمان و غضنفر
 خشم آلود بیای حصار آمدند و بعد از آنکه از جانبین قرب صد مرد نامدار
 خنجر گزار بقتل پیوست بعون ایزد دادگر جانبخش روزی رسان و فر دولت
 روز افزون ملک اسلام غیاث الحق و الدین حصار نیاز آباد را بگرفتند
 حصاریان چون آن حالت را مشاهده کردند دست و پای ایشان از کار
 بشد و سرکشته و بیخود کشند فَقَرَزَلَتْ اَقْدَامَهُمْ وَ قَلَّتْ اَحْلَامُهُمْ ۵
 و آنهاهم سلاحها بینداختند و نعره الامان الامان برآورد سباه منصور ملک ۱
 اسلام غیاث الحق و الدین در حصار رفتند و مال بیحد غنیمت کرد
 وَ اَصْلَبُوا مِنْهُ غَنَائِمَ مَوْفُورَةً وَ اَنْفَعَالًا غَيْرَ مَحْصُورَةٍ و چون حصار نیاز آباد ۵
 فتح شد ملک اسلام غیاث الحق و الدین روز دیگر صد سوار کزیده از دلبران
 غوری و هریری و نکوربی بمائیز آباد فرستاد تا خدا در دادند که حصار نیاز آباد
 را بگرفتیم و خزینه و ذخیره چندین ساله ترا بر سباه منصور بخش کرد
 خواجه مجد بر منظر دید حصار برآمد و گفت ای غوریلان و هروریلان آنچه شما
 میکوبید از خیالات و معالات نه سباه ملک اسلام غیاث الحق و الدین

فوشنچی را با پانصد سوار بطرف خواف فرستاد و خود روز دوشنبه بیست و هفتم صفر سنه مذکور از خطه مکروسه هراة حمیت عن الافات بر عزیمت محاصره حصون خواجه مجید حرکت فرمود و چون ناصرالدین ایلچی خواجه و ناصرالدین طغرل بحدود خواف رسیدند و عزیمت آن کردند که ببای حصار نیاز آباد روند خواجه مجید چون شنود که از هراة بحکم ملک Fol. اسلام غیاث الحق و الدین لشکری بخواف می آید صد مرد دلیر کار دیده از سجزی و قهستانی و خوانی را فرمود که بروید و حصار نیاز آباد را محافظت نمایند آن صد مرد فدائی بهنگام شام از حصار مائیژناباد بیرون آمدند و چون نزدیک حصار نیاز آباد رسیدند با لشکر منصور ملک اسلام غیاث الحق و الدین دران - * شعر *

شب تیره چون روی زکی سیاه   ستاره نه پیدا نه تابنده ماه
تو خورشید گفتی بیدند اندرست   ستاره بخم کمند اندرست
سیاه ملک اسلام غیاث الحق و الدین با ایشان در حرب آمدند
و در یک حمله قرب بیست تن را از آن صد مرد بقتل رسانید و بنج تن را
اسیر کرد و باقی را منهزم - * شعر *

جو لشکر هراسان شود در ستیز   سکالشی نسازد مکر بر کریز
بعد از دو روز ملک غیاث الحق و الدین با لشکر بیحد در نیاز آباد نزول
فرمود و روز دیگر با تمامت سپاه از جوانب حصار درآمد از حصار مبارزان
خوانی که هریک سالها خواجه مجید را خدمت کرده بودند و جنگهای
عظیم و جانشباریهاء صعب بتقدیم رسانده دست بتیر زدن و سنگ انداختن
برآوردند و از طرفین آتش حرب بالا گرفت و دریای قتل در موج آمد
و از علو و سفلی نفیر و نعره و آوا و صدای کوس و طبیل و خروش و جوش
سپاه و مراکب زلزال و ارتعاش در جبال و صحرافات پیدا آوردند -

گرفت و بیشتر اموال خود را از حصار بیار آباد بحصار مائیزباد آورد
 و پیشانی ادک حصار مائیزباد و حصار کاریان و حصار بیار آباد در تصرف
 داشت بر مقتضای کلام صادق رسول ثقلین خواجه قاب قوسین که میفرماید
 لِكُلِّ أُمَّةٍ بَيْتَةٌ وَبَيْتُهُ أَمْنِيَّ أَلْمَالُ مال بسیار بدل کرد و قرب هزار مرد
 ارباش دلیر سفاک بی ناک را بملازم خود درآورد و هجفت روز در
 طرف قهستان و خواب بده طاهر گردانید و راهها را بر مسلمانان بدست
 و دران سال که شاهزاده یسور بخراسانی حواسان لشکر کشید مال فاخریش
 او برستاد و کف که می بده و مطیع شاهزاده جهانگیرم و درین حدود
 خصم و غرض حواه بسیار دارم اگر شاهزاده جهان می بده را بشکری مدد
 دهد در مددی و کوچ دادن ابرایم و قلاع و حصون این دیار را تا حد کرمان
 و سجستان بدست عسکر شاهزاده بار دهم شاهزاده یسور هزار سوار را فامرد
 گردانید تا بیش خواجه محمد رفتند خواجه مجدد با آن هزار سوار بیشتر
 ولایت خواف را بناخ و مال و برد مسلمانان را بدست لشکر شاهزاده
 یسور بار داد و از دو ماه چند دروب خواجه سعد الملک و حکام و رعایا
 ولایت خواف لشکر کشیدند و چون خواجه مجدد مرد ندانی بسیار داشت
 دو طغر یافتند و در محاصره مائیزباد و حلاه خواجه محمد از خواف
 و نقل آوردن جماعت ندائیانرا که در حصار مائیزباد متوطن اند رجوع
 کلی ملک اسلام غیبت الحق و الدین کردند و ملک اسلام بیش ارس
 حالت جزد کرت مکروبات بخواجه محمد برستاده بود و از راه
 کارها منع کرده و ملک اسلام را بیش از استمداد و استعصاف حکام خواف
 از عزیمت آن بود که بحرب خواجه مجدد رود چون حصار دره را منع کرد
 در صفر سنه مذکور بامر الدین ابلحی خواجه و ناصر الدین طغرل

در بند داشت آزاد کرد و املاک و اسباب او را بدو باز گذاشت عبد العزیز
طریق خدمت و طاعت را با نواب و جباب و عمال ملک اسلام
غیاث الحق و الدین بشرایط هرجه بهتر مسلوک داشت و برخلاف گذشته
زندگانی بسندیده بیش گرفت و باندک روزگاری در بیش ملکزاده جوان
بخت فیروز روز دریا دل شمس الحق و الدین معتبر کشت و در سلک
نواب مندرخط کشت *

ذکر صد و سی و دوم^۱ در فتح حصار نیاز آباد بر دست لشکر ملک اسلام غیاث الحق و الدین

در ربیع الاول سنه مذکور حصار نیاز آباد خواف که بحضانت جون
قلعه کرده کوه بود و بمحکمی چون جبل بیستون بردست ملک ملوک الاسلام
غیاث الحق و الدین فتح شد و سبب آن بود که خواجه مجید
خوافی که مدت مدید در ولایت خواف حکومت راند و او مردی بود
بس محتشم و مالدار و بواش و اکثر ولایت خواف در تصرف او در
نیاز آباد حصاری داشت که بتندی و بلغندی چنان بود که ابر را گذر بر
پهنای او بودی و باد را مهیب در دامن او - * شعر *

ز بر تاب او ناوک افکند بال کمندی نه کانچا رساند دوال
نه عراده بر کرد اوره شناس نه از کردش منجنیقش هراس
و فخریه بیحد و قیاس درین حصار نهاده چند سال درین حصار بسر برد
تا اتفاق چنان افتاد که بیش ازین تاریخ بشش سال حصار مأیوژنا^۲ باد را

^۱ In the MS. صد و سی ام .

^۲ In the MS. here and later on also ماثرناباد .

طغرل بعد از ده روز مضر الدین شروان را ناسی تن از مبارزان هروی و باختری و خوامی دوشاخه کرد و بخدمت ملک اسلام عیاذ الحق و الدین فرستاد ملک اسلام بفرمود تا روز دیگر که چهارشنبه بیست و سیم محرم سده مذکور بود بر سر چهارسوی شهر هراة دلبران عوزی مضر الدین شروان را بقتل رساندند و طایفه را دسب و پای بیرون کردند و گروهی را انگشت اتهام بردیدند و مرء را جوف زد بعد ازین سیاس بهمت روز که سلخ محرم سده مذکور بود طایفه از دربان فراهی را در بیرون دروازه بیرو را بآباد بقتل آوردند و روز شنبه چهارم صفر سده مذکور ده تن دیگر را هم از دربان فراهی دستها بردیدند و در هشتم صفر سده مذکور حمائم سجزیان را که خواجه مجید بهراة فرستاده بود بقتل آوردند و مولف کتاب از بیان بسیار سال حنین شنفرد که ایشان گفتند که درین صد سال در هیچ سال در شهر هراة^b جلبدین خون ریخت که درین سال مذکور و بعد از ده روز ناصر الدین طغرل بهراة آمد ملک اسلام عیاذ الحق و الدین او را خلعت داد و مصاحبل او را بفواخس و ازان جانب عدد العربی چند ماه ملازم امیر حسین بود و مال بیحد نامرا و وحده درگاه او داد حر ترض هیچ نایده دیگرش حاصل نشد و بوقت مراجعت ملکراده اعظم شمس الدین و الدین بهراة امیر حسین عدد العربی را بدر سپرد و گفت بجهت خاطر من او را در حمایت و رعایت خود گیر و تربیت و غایب در باب او مددول دار و چون ملکراده اعظم شمس الدین و الدین آمد عدد العربی را بیش پدر خود ملک ملوک اسلام از سر کمال قدرت و کرم بی غایت بر مقتضای سخی اردشیر بالکل که گفته است که دشمن چه مرده و چه کربخته و چه برینهار آمده از سر کداه عدد العربی در گذشت و از برای ناس خاطر عظمی ملکراده حواله بخت شمس الدین و الدین از حشم و خدم عدد العربی هر کس را که

کردانید و از غایت لطف و مرحمت شاهنشاهی از سر خطایا و جسارت
 عبد العزیز در گذشت و او را بنخواست ملکانه و عاطفت بزرگانه معظوظ
 کردانید عبد العزیز چند ماه ملازم خدمت ملک اسلام بود و بعد ازان
 بیش امراء خراسان رفت و ملکی ولایت باخرز حاصل کرد دو سال در
 باخرز حکومت راند بعد ازان چون بسمع او رساندند که مخدوم زاده
 ملک اعظم شمس الحق و الدین ملازم امیر حسین است و امیر حسین
 ملکی ولایت جام و باخرز بدو مفوض کرده عبد العزیز اندیشه مند شد و باز
 بر نهج ماضی سرطاعت و انقیاد او خط امر و نهی ملک غیاث الحق و الدین
 برداشت و منطقه مخالفت و عداوت بر میان طاعت بست ملک
 اسلام غیاث الحق و الدین ازان معنی در غضب رفت ناصر الدین طغرل
 فوشنچی را با بانصد سوار و جرّیک ولایت کوسویه و باخرز بمحاصره حصارزره
 نامزد فرمود ناصر الدین طغرل بطالع سعد از هرات بیرون رفت و چون بزره
 رسید چند روز متعاقب با عبد العزیز حرب کرد شبی عبد العزیز با چند
 مرد دلاور از حصارزره بیرون آمد - باسم آنک بیش امیر حسین رود و ایلچی
 بیارد تا لشکر از زره برخیزد فخر الدین شروان را با صد مرد دلاور کار دیده
 قائم مقام خود در حصار بکداشت روز دیگر ناصر الدین طغرل و بهلوان
 حسام الدین جزء جنگ بیش بردند فخر الدین شروان و حصاریان نیز
 با سباه ناصر الدین طغرل در حرب آمدند و آن روز تا هنگام زردی آفتاب
 باهم دو سباه از بالا و شیب در حرب و ضرب بودند بانزده روز متعاقب سباه
 ملک اسلام غیاث الحق و الدین بر در حصار زره بنشستند و چند جنگه
 عظیم کرد روز شانزدهم حصار را فتح کردند و تمامت مردان را که در
 حصار بودند بر بستند و مال و نعمت و ذخیره و اسلحه و مراکب و برده
 بسیار در دست سباه منصور ملک اسلام غیاث الحق و الدین افتاد ناصر الدین

عدد العرب در شهاب الدین روزه که بیش از بیست و پنج نایب کل امیر
 محمد دلدادی بود و در آن عهد که ملک اسلام عیاش الحقیق و الدین مقدر در عراق
 داشت عدد العرب با سکن هراة و دیوان ملک اسلام زندگانی نه بر طریق
 محبت و اعتقاد میکرد چون ملک اسلام عیاش الحقیق و الدین از عراق
 مراجعت نمود و امیر محمد دلدادی وفات یافت عدد العرب در مرتبه دوازده
 معتقد و از ملک اسلام حائض شد حدود دویز بهر جانبی مغربی و شرقی
 گذراند جماعتی از علماء اسلام و شیوخ اقام و اعیان و ارباب هرات بعد از
 ملک اسلام عیاش الحقیق و الدین آمدند و بتعظیم و تحویل تمام زبان بدست
 محامد و ادعیه نگشاد و کعبه - * شعر *

ای چراغ افتاب از شمع ناب مغربی
 و از نسیم لطف تو بداد خواص عیسوی
 در سبزه در معام عر و تمکس نازها
 خاک درگاه تو ناموس حلال حسودی
 تا بدود استوائ منحنی شد آسمان
 و دره زور اندیش داشت قد مستوی
 سر حدک آسمان هر مایه سم می اندکد
 بر سه میدان طول و عرض از بهتری
 تا عقول آنجا قدی یعنی کمال خویش را
 که بگویم از حد امکان تا بیرون روی

بعد از آن عرصه داشتند که اگر ملک ملوک اسلام گداز عدد العرب را
 بنا دعا گویان بخشید و از سر کمال قدرت قام عقو و صفح و حداد تصان
 و طعمان او کشد از گرم عزیزی و خلق مغربی ملک اسلام شمع بدیع و عجب
 نمود ملک اسلام عدوت الحقیق و الدین حاجت انشاء با سعادت مغربی

هست بی شبه احتیاج بدو خلق را سال و ماه و لیل و نهار
 چون بود کرم و تر عزیز بود چون بود سرد و خشک باشد خوار
 چون حقیقت نظر کنی در وی دوزخست و بهشت بر انوار
 و در شرقی حصار کوشک عالی بنا افکند و از یابی حصار تا سر چهار
 سوی بازاری با دو کاروانسرای بساخت و در بیرون شهر در جوار باغ
 سفید خانقاهی بس عظیم برآورد و آسیا و آسیاب و انج که مایحتاج
 خانقاه داری باشد از خالص مال بی وبال خود برو وقف کرد و در
 طرف شمالی مسجد تبة فروش حوضی عظیم و حجره بس ملکانه
 بساخت و در غربی مسجد تبة فروش خانقاهی و بر در او کاروان سرای
 بنا افکند و بر حسب شرف الرجل بناوة و ابناءوة و همه المرأة داره و جاره
 و بر موجب آنکه گفته اند - * شعر *

اِنَّ اَثَارَنَا تَدُلُّ عَلَيْنَا فَانْظُرُوا بَعْدَ ذَا اِلَى الْاَثَارِ

بدرستی که نشانیهای ما راه می نماید بر ما

بس نظر کنید بس از ما بسوی نشانیها

در هر بلده و بقعه و حصن که در تحت تصرف او بود عمارتی فرمود *

ذکر صد و سی و یکم^۱ در فتح حصار

زره بر دست سباه ملک اسلام

غیاث الحق و الدین

چون شعبو [ر] سنه عشرين و سبعماية در آمد درین سال حصار زره باخرز که

در تمامت ولایات جام و خواف حصاری از وی حصین تر نیست بر دست

لشکر منصور ملک اسلام غیاث الحق و الدین فتح شد و سبب آن بود که Fopl. 2

مصور گزند اما بر مقتضای نِعَمَ الشَّيْءِ الْفَالِ عساکر شاهزاده یسوز را منهنم قال النبی
و کفیل و مقتول^۱ و مجروح ببردازید و شاهزاده یسوز را بیاده و غمکین علیه السلام
و خایب و خاسر بر کشید حق تعالی باندک روزگاری جنانک ذکر آن
بنقریر خواهد بیوست شاهزاده یسوز و سیاه او را جنانک دلخواه ملک
اسلام بود متذول و منکوب گردانید دیگر در جوار خندق ملی حصار
حامی ساخت که بوضع و هیأت آن در عراق و عراقین و شام و شامات
دیداً هیچ آفریده ندید و مال بیحد در برداختن آن مصروف داشت -

* شعر *

صاحب الطریق
حَمَامُئِنِّي كُلِّ جُبْدَةٍ لَهُ أَمَّالُ جَمَّاتٍ مِنَ الْبِلَوْرِ
کرمابه مادر هر کنبدی که مرور است

ماندها جامه است از بلور

تَلَقَّى زُجَاجَاتٍ إِذَا شَمْسُ الضَّحَى طَلَعَتْ عَلَيْنَا اشْرَقَتْ كُبُورُ

بینی تو شیشه را چون آنساب جاشنگاه

بر آید بر بدرخشد همچو ماهها شب چهارده

و هَوَاؤُهُ دُوَّ الْأَعْدَالِ وَ صَحْبُهُ شَرِيقُ بَعْرِفِ الْمِسْكِ وَ الْكَانُورُ

و هوای او خداوند اعتدالست و میان سرای او

بسر است ببری مشک و کانور

* شعر *

حسبی ابن مقام خلد آثار حبذا ابن بفاد خوش دبدار

آب او خوشگوار و جان بریز خاک او مشک بیز و عنبر ناز

نفس آتش مرائق طبع و از عروایش خجل نسیم بهار

موضع راحت و جمیع و شریف مرقف خلوت مغسل و کلب

تصاویر او دهشت طبع مانای   تمائیل او حیرت جان آزر
 نبرد مکر صحن او را بسالی   مهندس باندیشه عفا بشهر
 مزین درو صفهء مربع   منقش درو و شمساء^۱ مصور Fol.
 و یا کوئی که ملک الکلام فردوسی رحمه الله این دو بیت را که در
 شاهنامه آورد ست بجهت این بارگاه عالی بذاته گفته است و آن بیتها
 اینست - * شعر *

یکی کاخ آراسته چون بهشت   همه سیم و زر اندر افکنده خشت
 بدیدیای رومی بیاراسته   چه مایه بدو اندرون خواسته
 و بخوبی و دلپذیری جنان بود که هر آفریده را که نظر بر صور جان
 افزای و منظر جدر دلربای یمین و یسار او افتاد این شعر بر زبان راند -
 * شعر *

من ای مرتفع بنای همایون خسروی   منسوخ کشته از تو عمارات کسروی
 اوجت گذاشته ز مصابیح آسمان   سقفت نکاشته ز تصاویر مانوی
 ارکانت با مدارج افلاک متصل   ایوانت با مطالع خورشید مستوی
 دست ظفر ز جرخ ببرده بارتفاع   کوی سبق ز خلد ربوده بنیکوی
 شکل ترا بامر سلیمان بسالها   برده بسر معلم دیوان بجادوی
 چون برجها کردون ایوان تو بلند   چون رکنهء عالم ارکان تو قوی
 در ساختن این بارگاه یکی از کرامات ملک اسلام غیاث الحق و الدین
 آنست که نقاشان را مامور گردانید که طرف جدر غربی^۲ بارگاه را بنقاشی
 عساکر بادشاهزاده جهان سلطان ابو سعید منقش گردانند بعظمت هرجه
 تمامتر و بشکوه هرجه بیشتر و جانب شرقی را بجیوش شاهزاده یسور

^۱ In the MS. و شمساه .

^۲ In the MS. معزی .

از آسمان بلائی بزمین خواهد فرستاد سه گروه مردم را ازان بلا معاف دارد
 بردارندگان قرآن را و عمارت کنندگان مسجدها را و نگاه دارندگان افتاب را
 یعنی مؤذنان را و ایضا قوله علیه السلام مَنْ نَقَى مَسْجِدًا أَعْطَاهُ اللَّهُ بِكُلِّ
 شَبْرٍ أَوْ بِكُلِّ ذِرَاعٍ أَرْبَعِينَ أَلْفَ مَدِينَةٍ مِنْ ذَهَبٍ وَفِضَّةٍ وَبِقُوَّةٍ یعنی هر که
 بنا کند مسجدی را عطا دهد حق تعالی او را بهر بدستی یا بهرگزنی چهل
 شهر از زر و نقره و یاقوت در بهشت مسجد جامع شعر هراة بحال عمارت
 ناز آورد و خود بنفسه با تمامت نواب و ارکان دولت و اعیان ولایت هراة
 بنجایه روز در مسجد جامع متوطن شد و دران سعی جمیل و خیر نامی
 باعتماد صامی اجتهاد تمام وجد بلیغ مبدول داشت و بفرمود تا شهر موضع را
 که خراب شده بود بهتر و محکم تر از وضع اول بحال آبادانی ناز آورد
 و باطایف کثابت و دقایق صنعت آراسته گردانید و اشکال غریب و نقوش
 بدیع ساخته و پرداخته کرد بصفتی که - * شعر *

من تاج
المائر

همی بینند ^۱ اشکالش جمال قصر نوشروان
 همی یابند ^۲ ارکانش مثال سد اسکندر
 کشیدستند در سقفش تو کوئی جامه دیبا

نکند ستند بر سقفش تو کوئی تخته مرمر

و در حصار بر طرف شمال دلاکاهی که منسوب است دارد ^۳ بساخت
 و بفرمود تا انرا به نقوش و صور مزین گردانیدند بشکلی که دبداء شایع
 سیاح مثل آن در اقطار و اعجاز ربع مسکون ندید و کوش شایع مستور
 در شرق و غرب جهان مانند آن نشود - * شعر *

ز بس لغز کابی جو کاخ سلیمان   ز بس استوانی جو سد سکندر ازرقی

^۱ In the MS. ۱.

^۲ Space blank in the MS.

حصول المطالب و المارب دوستکام اجازت مراجعت فرمود و هر کس از امرا و صواحب بملک اسلام نامه نوشت *

ذکر صد و سی ام^۱ در عماراتی که ملک

اسلام غیاث الحق و الدین در شهر

هراة [بنا] کرد

از جمله عماراتی که ملک ملوک اسلام غیاث الحق و الدین در خطه
مکروه هرات حمیت عن الآفات و العاهات فرمود اول عمارت مسجد جامع
است و هیچ بادشاه ملکی را بعد از سلطان سعید مغفور غیاث الدین و الدین
نور الله رمسه تا این عصر آن دست نداد که مسجد جامع هرات
را که اکثر آن باندراست انجامیده بود و صفه شرقی و جنوبی آن خراب
شده و از جنبذات و بیل بایهات اطراف اربعه او اثار نمانده مرمتی
کردی ملک اسلام غیاث الحق و الدین در عهد دولت خود از سر صفاء Fol
عقیدت و کمال حسن ایمان که اِنَّمَا يُعْمِرُ مَسَاجِدَ اللَّهِ مِنْ آمَنَ بِاللَّهِ
وَ الْيَوْمِ الْآخِرِ یعنی عمارت کنند خانههای خدای عز و جل را انکس که
ایمان دارد بخدای عز و جل و بروز قیامت و بر حسب قول نبی
علیه السلام که مَنْ بَنَى لِلَّهِ مَسْجِدًا وَلَوْ كَفَخَصٍ قِطَاعًا بَنَى اللَّهُ [لَهُ] بَيْتًا
فِي الْجَنَّةِ یعنی هر که بنا کند جهت خدای عز و جل مسجدی و اگر
همه بمقدار خانه سنک خواره بود بنا کند حق تعالی از برای او در بهشت
خانه و ایضا قوله علیه السلام إِذَا نَزَلَ عَائَةٌ مِنَ السَّمَاءِ عُوْنِي مِنْهَا ثَلَاثَةٌ
نَقَرِحَ حِمْلُ الْقُرْآنِ وَ عُمَارُ الْمَسَاجِدِ وَ زُعَاةُ الشَّمْسِ یعنی چون حق تعالی

رساد نادرشاهزاده از عانت طرح ناستماع ان کلمات متدسم شد و دوی
 بحاکم امیر حوین و تاج الدین علیشاه و امرا و صواحب آورد و کعب
 بهرحه که دلخواه ملک عیث الدین باشد یرلیع و نائیره دهید چه حین
 ملکی را که تراستی و بیک دلی حین کوچها دهد که امثال و اقرا
 او از ان عاجز و قاصر باشد بدواحب و عاطف مخصوص و معظوظ
 گردانید از جمله لوازم و واحداثست - * شعر *

سرد گر بدر کعب و لشکر دهم   همل ناح شاهی و کشور دهم   مولف
 دتر گرامیایه و زرباب   برادرورش همه حوس آفتاب   کتاب

Fol 260b زور دنگر امیر حوین و ناح الدین علیشاه مبلغ پنجاه هزار دینار نقد
 بجهت ملک اسلام عیث الحق و الدین تسلیم مولانا دلمیر الدین عید الله
 کردند و یرلیع پوش که سه سال مردم هرات از رحمت قلا و مدح
 و عوارضات دیوان حراسان^۱ معاف و مسلم باشند و تمام اسباب و املاک
 حواحه متحد حوایی و ملک قطب الدین اسفرار و ملک طرح راد تولک
 و طایفه دنگر که نا شاهزاده موافقت و دل املی داشته اند و احوار و عند
 سر بوحای از آن او باشد و امراء دنگری حکم و امرا او را انقیاد نمایند
 و حرج اندازان حراسان پیش او روند و امراء حراسان او را بمل و مد
 و سار ببرد و آنچه بدیشان رجوع کند مدد دهد و از مراکب و اسلحه و عراب
 عراق من عتقی الافرأس و حیای المرایک و الدواب و أعداد الأسلحة
 و الدعیات من بکیتف و معتر و حواش و ترسة و رأیت باسم ملک
 اسلام تعمس و مود و مولانا دلمیر الدین عند الله را مبلغ هزار دینار حراسانی
 اندازد بخند. انعام مروت کرد و مصاحبت او را شریک را نادر و خلعت
 گردانید عالی حسب مریدانه بزرگ گردانید و مولانا را بدیندوشی تمام مع

عساکر بادشاهان توران را منہزم کردانید و جندین شاهزادہ بزرگ حال را
 بقتل آورد کرد هیچ بادشاهی و ملکی از گاہ دولت بادشاہ جنکیز خان
 نکرد اگر خواست حق باشد از حد مازندران تا اقصای افغانستان و شط
 آموی بدو مفوض کردانم بعد ازان مولانا ناصر الدین عبید اللہ را گفت
 کہ فردا در خدمت بادشاهزادہ جہان ہمین حکایات را کہ بیش من تقریر
 کردی عرضه دار روز دیگر - * شعر *

جو خورشید پیدا شد از بشت زافع

برآمد بکردار زرین چراغ

امیر جویان مولانا ناصر الدین عبید اللہ را بخدومت بادشاهزادہ جہان
 سلطان ابو سعید برد و چون مولانا بشرف بار شاہنشاهی مشرف گشت
 شرایط خدمت بجای آورد و زبان بدعا بکشد - * نظم *

بادشاہا عون حق یار شب و روز تو باد

بخت بیروزہ غلام بخت بیروز تو باد

اقتباس نور ماہ رایت دولت مدام

از ضیاء روی و رای عالم افروز تو باد

بیر کردون تابع بخت جوان شاد تست

ملک عالم صید اقبال نو آموز تو باد

آب روی روز بیگار و فروغ کارزار

از سر تیغ کمین ساز جہان سوز تو باد

ہر کجا عیشیست در عالم ز روی خاصیت

وقف بر طبع لطیف شادی آموز تو باد

بعد از عرض دعا و ادای ثنا انچ کہ ملک اسلام غیاث الحق و الدین
 گفتہ بود علی التفصیل بشرح و بسط تمام بسمع اشرف بادشاهزادہ جہان

سلطان ابو سعید رسید روز دیگر بیدش امیر حوان روف و حوان نار یاس
و روزی امیر حوان دیدن مدشر مدح و ثناء او بگشاد و گفت - * شعر *

سیف
اسفونکمی
حسرو کرشاس روزای که حو دستان سام
در عجم و ترک هسب مردی تو داستان
دستم اگر هعب حوان روز وعا می نهاد
تو دستخا می بهی هر نفسی هعب حوان
عزم جهانکسر تو حمامک حیر و شر
تبع طعرباب تو عالمک انس و حان
آتش شمشیر تو کر برد شعلک
در تن شیران حو معر آب شود استخوان

بعد ازان دعا و ثناء و محمذب ملک اسلام عبات الحق و الدس
عرصه داشت و در عقب آن حکایات شاهزاده نسور و فتح حصار اسفرا
و اهرام ملک بدالنگس و گرفتن دو هزار مرد براهی و آرزوی حبه
نکتوتیان و حاتون [و] سر بوحالی و بدعامه در شب که بشاهزاده نسور
فرستاد و بقتل رساندن هرتشون^۱ بوحالی را با اتفاق او و حکایت ملک تولک
و حواحه محمد حمانکه حق ادا و سخن نباشد بسمع امیر حوانل مانند امیر
حوانل گفت که ای رسول خردمند وای مصنف مقبول القول بر من و ش
و محقق است که در کل ممالک دادشاهزاده جهان سلطان ابو سعید حل
ملکی با حسب تر و حاکمی با بسب تر از ملک عبات الدس دست
و از کوحه بددیده و خدمتگاه شایسته که او در وجود آمد از عهد مهد
کدومرت با اس دم از هیچ ملکی در ملکی و از هیچ والی در ولایتی
و از هیچ شه پیزی در دلبازی دیامده و آید او با شاهزاده نسور که تمامست .

او نصیب کامل و حظ وافر حاصلست اعادی و حساد ملک او را نیز
 بهره باشد و فراهیان هر روز تا نماز دیگر در بای حصار و حمام و کوشک
 و حوض و خانقاه ملک اسلام کل میکشیدند و خشت میزد و بعد از نماز
 دیگر چون فراش مبهثوت فوج فوج و گروه گروه ده گان و بنجگان در
 بازارها و کوچهها و سرایها میکشیدند و بکدائی و اظهار بی نوائی خورش
 و بوشش حاصل میکرد و راوی چنین گفت که چون دو فتح چنین عظیم
 یکی مغلوبی و مخدولی فراهیان و دیگر فتح حصار اسفزار و در بند
 افتادن ملک قطب الدین باریتعالی و تعظم بکرم عمیم و فیض فضل بی غایت
 خود ملک اسلام غیاث الحق و الدین را کرامت فرمود ملک اسلام
 غیاث الحق و الدین بشکر این عطیت الهی بر حسیب من اراد ان یصید
 قلوب الرجال ینذر لها حب الاحسان و الاجمال ابواب خزاین را بکشد
 و بندگان خدای عز و جل را از سخاء خود محظوظ گردانید - * شعر *
 در کنجهای کهن بر کشاد بسی زر و کوهر بدرویش داد
 بداندگان داد بسیار چیز بکوشه نشینان و زهاد نیز
 با یزد شناسان تقرب نمود در نیک و بد را به بست و کشود
 بعد از چند روز مولانای معظم ناصر الدین عبید الله را بیش بادشاهزاده
 جهان سلطان ابو سعید فرستاد تا احوال فراهیان و انقلاب دولت ملک
 قطب الدین اسفزار و موافقت خواجه محمد خوانی با شاهزاده یسور
 و مودت ملک فرخ زاد بن ملک قطب الدین تولک با مخالفان ملک
 بادشاهزاده جهان عرضه دارد مولانای معظم ناصر الدین عبید الله در بیستم
 شعبان سنه مذکور بطالع سعد و زمان خجسته از شهر هرات بیرون آمد
 و در ذی القعد سنه مذکور در حدود اران باردوی بادشاهزاده جهان

دسب و پای قطع کرده حوس ملک قطب الدسب و فراهیان سر چهار سوی
رسدند و آن شخص را بر حنک و آن دربان را دسب و بلی برده
دندند متعیر و مدهوش شدند و ناظم گفتند که ما را بفر بدهی صفت
تذکیب و تعدیب هرچه سختتر عورت جاهلیان خواهند کرد باید القصه
ol 259a ملک قطب الدین را بحصار بردند و از آن حمله اسپران فراهی سراج مودود
و سر رئیس سراج را که هر دو از حمله اکابر و حماشیر فراه
بودند مطلق العنان در شهر نگذاشت و دنگوارا در رنجیر کشید
و نگار گل کشید و حشمت رن نص کرد باید مردم شهر هرات
ایشانرا بطعام و لباس مدد عظیم دادند و بعد از حد روز
محمد شمس الدین افتخار و محمود علی حرة را با طایفه دنگ
در سر چهار سوی بی دسب و بلی بیرون کردند و ملک اسلام
عیات الحق و الدسب بر موحب شرع مطهر مصطفوی مال ببعد در دمه
ملک قطب الدسب ثابت گردانید و ملک قطب الدسب در حضور مصفا و امه
و شیوخ شهر هرات بدان اقرار کرد و اعتراک آورد و کتب که آنج که در دمه
من بر موحب شرع بدوی ثابت شد حق اسب و مرا بعدمت ملک
اسلام عیات الحق و الدسب داد بیست و ملک اسلام بجهت بعد سناست
را بمودود نا ملک قطب الدسب را بر سر چهار سوی فراه حویر کردند و امراء
حراسل بلس تهدیت آن دو فتح برک که بر دست ملک اسلام برآمد
سفراء و رسل و الملکیان فراه فرستادند تا خلعت و تشریف و هدایا
می اندازد و ملک اسلام شکرانه آن موعظت را مبلغ بیست هزار دینار
بر علما و فقرا بسمت کرد و در عملیات موافق خبر آورد و از آنجا که گرم
-بهری ازست بجهت فراهیان شر روز شوار می فل مع الاقام از حمله
حمد تمس برمود تا محمدنکه موالی و دعا که بان او را از نعمت عام

و مولانا صدر الدین قاضی و غیاث الدین بهرام و ناصر الدین ایلجی خواجه
و امیر اباحی و اختیار الدین محمد هارون و تاج الدین احمد
و جمال الدین شیث و سیف الدین بادام و خواجه عزیز و خواجه شهاب
و امیر بهاء الدین و جماهیر ارباب ولایت هراة بیش ملک قطب الدین رفتند
و کل خلق هراة از زن و مرد بر ابراج و مناظر دروازه فیروزآباد برآمدند و از
دروازه فیروزآباد تاجسر در فراه در رویه خلق صف زده بایستادند بیش
از همه طایفه شتربازان با صد سرشتر آراسته و آوای درای و صداء
طبل بشهر درآمدند و در عقب ایشان استربازان با صد سر استر بر
منوال شتربازان و در عقب ایشان دهلیان شهر دهل زنان با سبر بازان
و جماعتی با تیغهای کشیده و رماح بر افراشته و از عقب ایشان
نوبتیان ملک اسلام غیاث الحق و الدین با کوس و طبل و نای و نفیر
و کاودم و سفید مهره و رایات برافراشته و توقه‌های برافراخته و از عقب
ایشان نواب و حجاب مذکور و از عقب ایشان بنجاء مبارز غوری
و هروی با خنجر مسلوله و کرزهای کاوسار و از عقب ایشان ملک قطب الدین
سواره بر اسپی کودنی که کوی در صفت او گفته اند - * شعر *

جهان نوردی که امروزش ابرانکیزی   بعالمیت رساند که اندر و فردا ست

1

و مصاحب او بسرش خسرو برلاشه دیگر سوار و از یمین و یسار
ایشان بنجاء مرد با شمشیرهای کشیده و از عقب ملک قطب الدین
فراهیان سر برهنه و عریان و گردن بسته و بر سر هر ده فراهی چهار مرد نامدار
از کماة غور و شجعان هرات موکل بدین نوع که ذکر رفت بشهر درآمدند
و بر سر چهار سوی واجب القتل را بر جنک زده بودند و چند دزد را

که در حصار بودند همه را در شاخه کردند و گروهی را که ماده آن
منته بودند بقتل آورد و زمره را حور رد و ملک قطب الدین و سرش
خسرو را در خیمه نار داشت روز دیگر - * شعر *

حور خورشید سر بر رد از کوهسار نکسترد یاقوت بر سب قار فردوسی
ملک اسلام غیاث الحق و الدین شجاع نواب و اعیان ملک حور
و علماء اسرار امیر ملک شاه ایرانی را تا صد و پنجاه فرمود از اسیری
فراهی که از قلعه کاه بودند ملک تاج الدین بن جمال قلعه بخشید
و مرد صد دیگر که از اوک سجستان بودند و از رسته نزع شاهزاده
شاه علی آزاد کرد و طایفه دیگر را افراد [ار] مدبران عزیزی و بر دلان
هر روزی در شب نگذاشتند تا هر کس بکوشه مدروی شد نانی هرار
مرد فراهی بماد ملک اسلام غیاث الحق و الدین فرمان فرمود تا ایشانرا
دشمن و صده کردند و هر گروهی را یکی از قواد و رؤس سنا سترد و بعد از
در روز ملکی شهر اسرار را بملک زاده معظم امیر محمد بن ملک
منصور مدبر علاء الحق و الدین ایرانی داشت و امیر علی حططلی
را بخیانت از بصب گردانید و قلاع و حصون اسرار را بمعتهدان و کونوا
نامدار باز دیده سناش فرمود و قومی را که در حرب ابراهیل سالتی
و شجاعی باطله رسانده بودند بدواحت و شرک را تشریف حص
داد و جماعتی که از حصار بیرون آمده بودند در زندگیر کشید و باز
باعت خندق و باز حصار مأمور گردانید و امراء معول را مل ماجر
داد و روز دیگر بطالع طرح و ساعت میمون از اسرار بیرون آمد و حور
بخطه معمور و شرات برول فرمود حکم کرد که ملک قطب الدین را تا
تمامت ابراهیل علی وجه السیاحه تا تمام شهر درآورد روز دیگر نواب
و ازبک ملک اسلام غیاث الحق و الدین حور مولانا ناصر الدین عبید الله

اختلاف و دو گروهی در میان سباه ملک قطب الدین ظاهر شد امیر
ملکشاه از ابی گفت که مصلحت درانست که حرب کنیم و بهیچ
نوع اندیشه بخود راه ندهیم و با ملک اسلام غیاث الحق و الدین
سربصلح در نیاریم چه اگر بر ما دست یابد فی الحال همه را بخواری
هرچه سخت تر بقتل رساند مصلحت درانست که همه یکدل باشیم
و نام خود را بنیکی منتشر کردانیم و اگر شما همه ازین حصار بیرون
خواهید رفت و منقاد و مطیع سباه منصور ملک اسلام غیاث الحق و الدین
خواهید شد من باری بجنین و جنین سوکند که تا جان داشته
باشم بیرون نخواهم رفت و جز حرب و ضرب ضراعتی و مسکنتی نخواهم
نمود برین نوع که ذکر رفت - * شعر *

سی بسی سخت سوکندهاء کران بخورد و بر آهتخت کرز از میان
که امروز من جز بدین کرز جنگ نسازم و کر بارد از ابر سنگ
طایفه از اسفرریان و جماعتی از مبارزان ولایت هراة جون سیف الدین
شمعانی و محمد شمس الدین افتخار و محمود علی جزء و زمره
دیگر از اوپاش با امیر ملکشاه از ابی بیعت کردند که ما نیز درین
اندیشه متفقیم و گروهی دیگر ملک قطب الدین را گفتند که مصلحت
کار ملک درانست که حصار بدست باز دهد و بیش ملک اسلام
Fol. 2 غیاث الحق و الدین رود و بتضرع و خشوع و خضوع هرچه تمامتر
از ملک اسلام طلب عفو و صفح خطایا و ذنوب خود کند ملک
قطب الدین سخن آن قوم بشنود و از حصار بیرون آمد و بذاته بملک زاده
اعظم جوان بخت شمس الحق و الدین برد و لشکر منصور ملک
اسلام غیاث الحق و الدین خود را در حصار انداختند و غنیمت بسیار
بدست آورد ملک اسلام غیاث الحق و الدین بفرمود تا جماعتی را

ملک اسلام عیث الحق . الدن علی حصار اسفراز آمد و فرمان
فرمود تا حمله فراهیان^۱ را بیش بردند بیکدیگر از اطراف حصار فراهیان
و سناة منصور ملک اسلام عیث الحق و الدن حروش و فعل
برآوردند و آوار کوس و بغیر طفل و نای ده ملک گردان رسانند بمثنایی
که گفتی سر اِذَا رُتِبَ الْأَرْضُ و رُتِبَ الْأَرْضُ و رُتِبَ الْأَرْضُ و رُتِبَ الْأَرْضُ
مرکب ای رمی دات لئله خالکة الْجِلْدَات هَامَةَ الْآرِبَات کشت
و فراهیان تا آوار بلند فریاد برآوردند که ای ملک^۲ قطب الدن در خون
حل ما مشو ملک بدالکنس که کاه دعوی قهر و بس در انحص
ماوک و کماة رجال حطة بيمرور اس کعی -

Fol 257b * شعر *

حو در معرکه بر کشم تیغ تنر نکوشه کدم کوه را رسر رسر^۳ نظامی
گرم شمر بش آند و کره ملک برو اندر ام حو عران ملک^۴
حو کرس برآرم نکودنکشی ده ر ای هراسم ده ار آنشی
در بهلری بهلوانل ده تنع حورم کده گردنل بیسده
دده هزار مرد حنکی بش ارانکه نظم او برانک شمانس ملک اسلام
عدائ الحق و الدن آندانی مدهم شد دا نا اس مرد هزار دن حصار حه
دست دهد حو ملک قطب الدن و اکثر متوطنل حصه^۵ ان حالت
نازع را مشاعده کردند و دو هزار فراهی را کرس سته و سه و تا برهنه
نصی محجوج و مغروح و قومی عدل و کمال و طایفه حوس و تمس
دبدند منتحبر و سرکشته و عمکن و مضطرب حل شدند - * شعر *

حنای یمند بهم شخوتم کادهم ارتعوا التمسنا حوری

^۱ In the MS فراهیان

^۲ In the MS ای ملک

^۳ سنگ ویر * سکندو نامه

^۴ گرم شمر بش آند و کره هریز - بر و سلا و نرم حو مردد ایر * سکندو نامه

ملک اسلام غیاث الحق و الدین بعون ایزد بخشنده دادگر جان آفرین
 بر فراهیان ظفر یافت و قرب دو هزار تن را بکرفت و مراکب بی‌شمار
 و اسلحه بپسند و ثیاب بی عد در دست سباه منصور ملک اسلام
 افتاد دو تن را از آن فراهیان ملک اسلام بغراه فرستاد تا بسمع ملک
 یفالتکین رسانند که بجه مفت سباه او مخدول و گرفتار شد بعد
 از آن فرمان فرمود تا فردا بامدادان فراهیانرا کردن بسته و سر و پا برهنه
 چون اساری خیدر ببای حصار اسقرار برزد تا ملک قطب الدین بدیده
 تفکر در جمال حال با زوال ایشان نظری کند و از ملک یفالتکین و سباه
 او بیش مفاخره نکند *

ذکر صد و بیست و نهم^۱ در فتح ملک اسلام غیاث الحق و الدین بر ملک قطب الدین اسقرار و زوال حکومت ملک قطب الدین

جو جتر عودی شب سایه از جهان برداشت
 فلک ز افسر خورشید سایه بان برداشت
 سفید باز جهانگیر صبح نوبت زد
 جو مهر کاسه روئین ز هفت خوان برداشت
 بیدار فروماند مه جو شاه نجوم
 ز اسب ادهم شب زین کبکشان برداشت
 کلاه کوشه خورشید چون هویدا شد
 شب از عمامه برجیس طیلان برداشت

که ما نندکان عاصی سرکشته را بحال امان ده و نکریم حلی قلم
 عفو و عفران بر جریده حرم و عصیان ما کش و گروه دیگر بناد اعراف
 شیطان لعین آتش کین در خود رده بودند و هر چند که اکثر رموز
 عور و اشراف حرب هراة گفتند که ای قوم بیناک بیش از آنکه همه
 برخم تیغ بیدریغ کشته شوید دسب از حرب کوتاه کنید تا ملک
 اسلام عیث الحق و الدین بر حسب الکَرِیم اِذَا قَدَرَ عَمَّی کفاه شما را قال النبی
 بدخشد فراهیان بدان اقوال التعلات نکردند و هر چند که از ایشان مرد علیه السلام
 بیشتر کشته می شد بیشتر می رفتند برین گونه که از طریقین میان عسکریین
 کشش و کشش و حورپریش و اوپریش بود تا آن هنگام - * شعر *

که خورشید تانده شد باندید شب تیره بر حرج لشکر کشید فردوسی
 ملک اسلام عیث الحق و الدین نه بیرامن آن کوه با تمام سناه
 در آمد و ممر عقدات و هضات را حلال نکرد که موری را محال
 در آمدن بود و ماری را امکان بیرون شدن بی و فراهیان بیو مداحل
 و مختارح کوه را در حقط آوردند و آن شب تا روز کرسنه و تشنه Fol 257a.
 و حیوان بران حبل ربیع و ملت معیع بسر برد و آن شب بریشان شی
 گذشت که گفتی مکرر روز قیامتسب و یا شام بار سین و قرب هراز تن
 درل شب از رُوس قلل حلال و طرق عقدات دج کل و ده کل سلامت
 بیرون رفتند - * شعر *

رفتند بیدل گروهها گروه تراکنده در دشت وادی کوه فردوسی
 آن شب برین نوع که دگر روم فراهیان بر سر کوه بسر بردند روز دیگر -
 * شعر *

حور خسرو رزمی سر سر بر رد از حرج ملک
 شد جهر دهر دیو کور برسات روی ملک
 بهی

شد فراهیان چون دانستند که ملک زاده اعظم شمس الحق و الدین
 با لشکر بران جبل شامق از برای تدمیر و تغلیع ایشان منطقه بلس
 و شجاعت بر میان طاعت و استطاعت بسته است و خنجر مبارزت
 و مهارت برآورده بیکبار در خورش آمدند و دست بتیر زدن و سبک
 انداختن برآورد ملک اسلام غیاث الحق و الدین بانک بر کماة غوی
 و شجاعت شروی زد که بیش روید و این گروه عادی نژاد دیو امل
 عفروت کردار را در میان آرید غویان و شویان و نکودریان پیاده گشتند
 و بسرعت چون آب و آتش بر اطراف کوه برآمد و مگایه با خنجر
 همدی و ناجیه دیلمی بر فراهیان حمله آورده و ملک زاده اعظم هر ساعت
 بزخم تیغ آبدار آتش نشان و باد کوز کاسار مغز کا [و] خاک معرکه را با
 خون بر دلان جانباز آمیخت - * شعر *

جذدان بر پخت خون عدو خنجرش که گشت

اجزاء کوه و دشت همه لعل و ارغوان

چون فراهیان از دره تا دو فرسنگی اسفرار بتعجیل تمام رانده بودند
 و روز دیگر تا غروب آفتاب حرب کرده تشنگی بر ایشان غالب گشت
 دو گروه شدند یک گروه سلاحها بیداختند و در بیش ملک اسلام
 غیاث الحق و الدین جباه بر خاک خواری مالید و گفت - * نظم *

شاهها بذات باک خدای که حکمتش

بر درکه تو رایت شاهی فراشتست

وز بهر حفظ بیضه اسلام و ضبط ملک

ذات ترا بداد و دهش بر کماشتست

نقاش صنع او بسر کلک کن فکان

نه طاق را بکوکب زرین نکاشتست

درخشیدن تیغ الماس کون شده لعل اهاز داده بخون
 بر از ناله کوس شد کوس میغ بر از آب شکر ف شد حای تیغ
 هوا گشتی از بیوه خون بیشه شد حور از کرد اسنان بر اندیشه شد
 ر کرد سده کوه شد نا بدید کس از خاک گشتی زمین را بدید
 تو گشتی زمین روی یکی شد سب ستاره دل فیل جنگی شد سب
 فراهیان خون تواتر حملات و تواف صدقات دایران عوری و مداران
 هروی و کماة نکودری دیدند از دش^۱ برگشتند و سه طایفه
 شد و هر طایفه قرب هزار مرد نفاة در قلعه جنگی و ^۲ دروۀ تعدی بود
 ملک اسلام عیث الحق و الدین حکم فرمود که لشکر منصور ما باید
 که یکسر از حواسب حلال درآیدد ملکراده اعظم شمس الحق و الدین
 کمر مجاهدت در سب و شمشیر مقاتل برگشید و بر شاهق حدان جنگی
 نا چند مرد سپاهی نا حدان لشکر فراهی مقام ساخت و نانک بر فراهیان
 زد و کفش مردم روز دیده کرتشاه و سرور سیفه سحر * شعر *

اَنَا اَنْسُ اللِّقَاءَ اَنَا اَنْسُ اَلْخِصَاءَ اَنَا اَنْسُ الصَّرَابَ اَنَا اَنْسُ الطَّعَالَ

متنبی

من پسر دیدار کردم در حزب من سر حوامردی ام

من پسر شمشیر ردم من پسر بیسره ردم

طَوِيلُ الدِّجَادِ طَوِيلُ اَلْعِمَادِ طَوِيلُ اَلْقِدَاعِ طَوِيلُ اَلنَّسْلِ

دراز دوال شمشیرم دراز ستورها خیمه ام

دراز یم بیرهام دراز آهن سر بیوه ام

ای حماعت خون گرفته از سحستانی و فراهی و دوه و قاعه کاهی
 دست از جنگ کوتاه کنید و دلی از مقاومت بس کشید و نهاد
 الامان الامان برآرد والا همه بری کوه و رشته کشته و سرکشته خواهید

^۱ In the MS دست.

^۲ In the MS تنگی.

مربکب زد و با بآنصد سوار از راه بیابانی متوجه فراه شد که در صفت او چنین گفته اند - * شعر *

مَهَالِكُ لَمْ يَصْحَبْ بِهَا الذِّئْبُ نَفْسَهُ   وَ لَا حَمَلَتْ فِيهَا الْغُرَابُ قَوَادِمَهُ
و از سباه او قرب چهار هزار مرد جنگی بماند در اثنای این حالت
بر رای اعلی ملک اسلام غیاث الحق و الدین عرضه داشتند که
ملک ینالتکین باده هزار مرد نامدار از بیاده و سوار در صحراء
شاکان است و امشب بمدد ملک قطب الدین بشهر اسفرار خواهد
آمد ملک اسلام غیاث الحق و الدین بر فور بسر خود مخدوم زاده
شمس الحق و الدین را باسم مقدمه با هزار سوار جنگی بحرب ملک
ینالتکین فرستاد و بعد از ساعتی خود با هزار سوار در عقب ملک زاده
اعظم بر سبیل رکضت براند و چون نزدیک لشکرگاه ملک ینالتکین
رسید بفرمود تا رایات همایون برافراشتند و کوسه‌ها حربی فرو کوفت
فَرَّتَبَ الْجِيُوشَ كَثَلَانِ وَ مَيِّمَةً كَرُضَوِيَّ وَ مَيِّسَرَةً كَبَّانِ   چون سباه
فراه انج از ملک ینالتکین شغوده بودند باضعاف آن مشاهده کردند
و برهان لیسَ الْخَبَرِ كَالْمَعَايِنَةِ بر ایشان کشف شد جمله یکدل صف
برکشیدند و جز حرب کردن جاره ندید چون از جانبین صفوف بهم پیوسته
کشت و رکاب مبارزان درهم بسته شد و صرصر حدشان در تنسم آمد
و اسنان سنان در تبسم و لب اجال در جهه آمال خندیدن گرفت
و طیور ازواج از قفص اشباح بردن بیکبار هردو گروه بی محابا و تحاشی
I طریق تقاتل و تقابل را بیش گرفتند - * شعر *

سباه یکسره نعره برداشتند   سناها با بر اندر افراشتند
ز کرد سپه روشنائی نماند   ز خورشید شب را جدائی نماند
ز تیرو ز بیکان هوا تیره کشت   همی آفتاب اندران خیره کشت

و یک زمانی ثابت قدم باش تا ما بندگان یمن دولت ساعت افزون
ملکی خدایندی و فرغۀ میمون ملکی مخدومی بمثالی روی بقتال آریم
که از هیبت و صدمت آن اجزاء افلاک جون ذرابر خاک از هم
فرو ریزد و از التهاب و اشتعال نیران او هیاکل کواکب ثواب بپردازد
ای ملک کاه جنگ و آهنک است نه هنگام گریز و برهیز و زمان تاختن
و سرافراختن است نه اولان کریختن و آب روی ریختن - * شعر *

روز جنگ است جنگ باید کرد	کوشش نام و ننگ باید کرد	لواحد
وقت جوشش شتاب باید جست	کاه کوشش درنگ باید کرد	من الشعراء
شکم مایه و بشت ماهی را	ز اشک شمشیر رنگ باید کرد	
دست بیکار روز کوشش و کار	در دهان نهنگ باید کرد	
از نم خون زمین معرکه را	همچو بشت بلنگ باید کرد	
کوش افلاک را ز ناله کوس	بر غریو و غرنک باید کرد	

ملک یغالتکین گفت که ای اصحاب رفت اظناب سخن نیست Fol. 255b.
شمین ساعت ملک اسلام غیاث الحق والدین با سپاهی بس اندوه
از جوانب دشت و کوه خواهد رسید - * شعر *

شما هر کسی جبار جان کنید   خرد را برین کار درملن کنید   فردوسی
مصلحت من در انصراف و ایابست نه در تلبث و مطاولت جه - * شعر *

شدن بیش جنگی کسی گز تو بیش   خلدی
بود مرکب جستن بدلتخواه خویش

زای من بران مقبر است و اندیشه من دران مخمر که طریق تقابل
و تقاتل و نهج تضام و تضام را مسدود گردانیده بیش از آنک همی
و غمی باتباع و اشباع من ملصق گردد بزم این بگفت و نانک بر

مثل کرد عزیمت هزیمت مصمم کردانید و معنی الْفِرَارُ فِیْ وَقْتِهِ ظَفَرُ
Fol. 255a. بر خود خواند و بر دقیقه^۲ - * شعر *

شاعر بجزنک ارجه رفتن بیروز نیست کـ ریزش بهنگام بیروز نیست
واقف کشت در حال با جند سوار از اکابر فراه روی بگریز و بشت
بهزیمت آورد و هر جند که وجوه سباه و اشراف فراه گفتند که ای
خداوند سپاهی ندیده و حربی نکرده و زخمی نخورده دل بر^۱
انهزام منه و لباس عار استیغاز^۲ مپوش - * شعر *

مولف نه آنی که گفتی که کاه نبرد برآرم ز کردن کننده کرد
کتاب بنیروی باهوی و زور دودست ز تن بکسلانم سر فیل مست
بشمشیر ببر افکن روش چهر بدمر جگر کاه شیر سپهر

و صیت جهان پیمای نامداری و آوازه عالمگیر شهریارى خود را برباد
مده و از زروه جبال ابطال رجال فرخنده حال به حضيض منازل
جبناء و ارادل میلان منمائی و بر سر - * نظم *

رشید وطواط إِذَا رُمْتَ لُبْسَ الْعُلَى قَادِرٌ لَبُوسَ التَّجَلُّدِ يَوْمَ الْجَلَادِ

چون میطلبی تو پوشیدن بلندى را پس زره کن

جامهء جلدی کردن را در روز شمشیر زدن باهم

واقف شو و از برای ابقاء نام نیک ابا و اجداد عظام خود را
بیش زخم سهام مسموم^۲ بلایا سینه بی کینه را هدف ساز - * شعر *

کسی بکردن مقصود دست حلقه کند

که بیش تیر بالاها سپر تواند بود

بآرزو و هوس بر نیاید این معنی

بزخم خنجر و تیر و تبر تواند بود

کمال

^۱ In the MS. دل بر دل .

^۲ In the MS. استیغار .

ملک اسلام آیم دهی دهد خون دوات سمع اشرف ملک رساندد
 که ملک قطب الدین نصیحت ما بهیج نوع سر طاعب و خدمتکاری
 برخط ابقیاد و فرمانبرداری امر اعلی ملک اسلام بخواهد بهاد ملک
 اسلام بفرمود تا ادوات و آلات حصارگیری خون عراده و حرک و بردن
 و کلک و بیل و تیر و تیشه کرد کعد و لشکر منصور عدت و سار
 بدن را مرتب گردانیده فردا - * شعر *

نظامی
 حو حورشید روشن برادر کلاه دیدار کردد سید ار سیاه
 از حوالب حصار صف برکشد و از ان جانب ملک یغالتکین ناده
 هزار مرد فراهی هم دران روز که ملک اسلام عیاث الحق و الدین
 باسفرار آمد بدرة رسید و از دوة شب بتعجیل تمام بران عریض
 که بوقت ظهور صبح معاجاً بنای حصار رود و بر سناه منصور ملک اسلام
 عیاث الحق و الدین شمشون برد^۱ و زاری حنین کعب لشکر او بشتاب
 چون ناد بران و سحاب ربیع تا هنگام طلوع افتاب در قطع مسامت راه
 حدادکه امکان داشت سعی نمودند بشهر رسیدند در صحرا
 شاکل برول کردند ملک یغالتکین سوار حد را کعب برد و ما را
 از شهر و سناه حنری آورد آن سواران دو پیاده را از شهر اسفرار
 گرفتند و بیش ملک یغالتکین آورد ملک یغالتکین بتخویف تمام
 از ایشان تحقیق احوال کرد گفتند که ای ملک اسلام عیاث الحق و الدین
 نا لشکر بی حساب از معول و تازیگ در یک فرسنگی شهر معسکر
 ساخته است و زیات همایون برادر اخته ملک یغالتکین خون ان حنر
 بشود متحرن و متعجم شد و آثار وعب و حسی بر قالب قلب او کار

جون حیدر خشم الود و جون سبهر دود اندود و جون یم بر موج و جون
 مزین سر بر اوج بیش زویم و از سباه مخالف جندانی را بزخم تیغ هندی
 در خاک و خون غلطانیم که در هر کامی از اجساد کشتگان جبلی
 پیدا گردد و در هر قدمی از دماء بر دلان درابی ظاهر شود ملک
 قطب الدین بتصلف آن جماعت نیرومند و خوشدل کشت
 و ساکنان حصار را بر حرب حریص گردانید و گفت ملک ینالتکین
 هم درین دوروز بما خواهد پیوست و جون کرد سباه او پیدا شود جمله
 باتفاق و یکدل ازین حصار با تیغهای کشیده و رایات بر افراشته بیرون
 رویم از آن جانب ملک ینالتکین و ازین طرف ما این لشکر را دست بردی
 نماییم که تا نفخ صور و هفکام فشور از آن باز کوبند و در آن روز
 ملک اسلام غیاث الحق و الدین زمره را از نواب ببای حصار فرستاد
 و فرمود که ملک قطب الدین را بگویند که این جد فتنه است که
 برانگیخته و این چه آشوبست که ظاهر گردانیده در خون جان جندی
 هزار مسلمان مشو و بر موجب *الْفکر راید العقل* در خاتمت کار خود
 تفکری کن و بدیده سر و بینش^۱ در سباه منصور من که جون عدد
 رمال بی حسابست و جون شمار ذرات بی بایان و جون قطرات امطار
 بی اندازه نظری کن -

من کلام
العرب

Fol. 254b. یکی لشکر ست این جو مور و مله تو با بیل و با بیل بانان میچ

نواب ملک اسلام غیاث الحق و الدین ببای حصار آمدند و سخن ملک
 اسلام بملک قطب الدین [رساندند او] در جواب گفت که بنده و منقاد
 ملک اسلام اما خایقم و عقل من بهیچ وجه رخصت انک بخدمت

^۱ In the MS. دبدبه سرو بینش و سر .

* شعر *

سپاهی بهم کرد چون کوه قاف همه سنگ فرسای و آهن شکاف نظامی
 سپاهی که دریا و صحرا و کوه شد از نعل اسبان ایشان ستوه
 نبود شیر درنده را جایگاه نه کور زیان داشت بردشت راه
 از شهر هرات صیفت عن العاهات بیرون آمد و عذرا عزیمت بر رسم
 خطه اسفرار ثانی روز دیگر بوقت طلوع آفتاب در یک فرسنگی
 اسفرار فزول فرمود و چون ملک نطب الدین [را] از وصول رایات ol. 254a.
 همایون ملک اسلام غیاث الحق و الدین خبر شد مضطرب و سراسیمه
 کشت و بغایت دلتنگ و پریشان شد فواف و اعیان سباه او گفتند که
 ای خداوند خاطر مجموع دار و نبضی و دهنی بخود راه مده که
 ما بندگان بتوفیق الله تبارک و تعالی و یمن دولت تو تا جان داریم
 تا سباه ملک اسلام غیاث الحق و الدین جنگ خواهیم کرد و چون
 وقت مقارعت و محاربت پیش آید و روز کین خواستن و کمین ساختن
 جهره نماید و اوان جانبازی و جاره سازی شود -
 اندران روز که در چشم سر اندازان کوه

* شعر * سیف
 اسفرنگنی

چون سراب از مدد حمله نماید بی جای
 چشمه تیغ ز رخسار سواران تباید
 همچو در آئینه آب روان کاهربای
 از غبار سبه و عکس رخ کشته کند
 در هوا میغ اجل کهکل خورشید اندای
 تیر در خانه دیده چه بود مردم جوی
 کرز در هاون کله چه بود سودا سالی

عقب مکتوب با سباه بی حد از غوری و هروی و نکودری و سجزی و بلوچ و خلج می‌رسیم چون مکتوب شریف ملک اسلام غیاث الحق و الدین بامیر علی خطامی رسید مستظهر و مبتنی کشت روز دیگر هزار سوار از شهر هرات بمدد او آمد و تا آمدن ملک اسلام غیاث الحق و الدین باسفرار سه کورت با ملک قطب الدین حرب کرد و مرد بسیار از جانبین بقتل رسید *

ذکر صد و بیست و هشتم^۱ در فتح ملک اسلام غیاث الحق و الدین بر ملک ینالتکین و کوفتاری فراهیان

در رجب سنه مذکور ملک اسلام غیاث الحق و الدین بطالع سعد و اختر فرخنده با سباهی که هر یک هنگام حرب و غرب چون رستم زال ماده جلادت و باس اند و چون بهرام کور بوقت شر و شور با بسالت و زور - * شعر *

منتنبی

هُمْ الْمُحْسِنُونَ الْكَرَفَى حَوْمَةَ الْوَعَى
وَ أَحْسَنُ مِنْهُمْ كَرَهُمْ فِي الْمَكَارِمِ

ایشان نیکو کنندگانند مانند حمله کردن را در حربه کارزار

و نیکوتر ست از حمله کردن ایشان در بزرگیها

و لَوْلَا احْتِقَارُ الْأَسَدِ شَبِيهَتُهُ بِهِمْ
وَ أَكْبَهَتْهُمْ مَعْدُودَةُ فِي الْبَهَائِمِ

و اگر نه جزائیکه خوار داشتن شیران بودنی تشبیه کردن من آن شیران را بایشان

و لکن آن شیران شمرده شده اند در میان چهار پایان

و مولانا صدر الدین قاضی و مولانا ناصر الدین عید الدین و سعد الدین
 حکیم و عنایت الدین بهرام و ناصر الدین ایلکی حواجه و حواجه عزیز
 و حواجه شهاب و امیر بهاء الدین دره و ناصر الدین طغرل پوشمچی کرد
 و کعب که بحمد الله تعالی که بقص عهد و میثاق از طرف ملک
 قطب الدین بود نه از جانب ما بیش از آنکه از قزاق و سحستان لاسکری
 تعدد و معاویت او باسفر او اید مصلحت در آنست که بطرف اسفرار
 حرکت کنیم دیوان و حکایت مذکور گفتند که آنج که خداوند ملک
 ملوک الاسلام میفرماید از عین مصلحت ملک است بعد از آن ملک
 اسلام اشارت داد تا صدر حواجه شهاب نامه در ولم آورد بدین نوع که
 بنام واحد الوجودی که بیس فصل وجود خود و اصناف الطاف
 و انواع اصطلاح او در اطراف و اکناف افق و انفس و اواسط کثرت
 حمله ممکنات دلیل وحدانیت او و بعد و بدل کائنات تحت قدرت
 او بحر حصم علم و حکمت او محیط بحمله معلومات از دیوان
 و صفات و کلیات و حروفیات و باقیات و متغیرات . استحقاق طاعات و عبادات
 و خضوع و خشوع حر او را ثابت می که و لا تدع مع الله آلها آخر قال الله
 و صفت فردانیت و نعم وحدانیت و نراست داد و صفات او تعالی
 و صفت قسمت و بهمت کثرت حرا و ا لرم بی -

Fol 253b * شعر *

خداوند خورشید و گردان سپهر
 گردنست بر حاش و نبود و مهر
 سپهر برین گزیده بر نی کرد
 شب و روز را کنتی آزایی کرد
 بعد از حمد و ثناء خالق حمله موجودات امیر علی خطاطی و زعماء و اکثر
 حظه اسفرار احسن الله احوالهم داد که از مخالفت ملک قطب الدین
 اندیشه بخود راه ندهد . در محاصرت ایشان و محاصره حصار
 و اجتماع اسلحه و ادوات حصارگیری علق نمایند ما بعد از آنکه در

بواسطه تخلف ملک قطب الدین با ملک اسلام غیاث الحق و الدین هزار شور و پریشانی بفراة خواهد رسید اما اگر من درین قضیه ملک قطب الدین را که خویشاوند مذست مدد ندهم و لشکری باسفرار نفرستم و او را ازان حصار بیرون نیارم جماهیر انجمن ایران و اعیان بلاد جهان زبان بطعن من دراز کذند و کویزند که فلانی باوجود جندین سپاه از فراة باسفرار نتوانست رفت و ملک قطب الدین را که قرابت اوست مدد نتوانست داد نواب او گفتند که خداوند ملک اسلام حاکم است هرچه رای عالی اذن او اقتضا کند بندگان بدان موجب بتقدیم رسانند ملک یذالتکین بدان سخن خرم و مبتهج و متبسم شد و نواب و حجاب و اعیان درگاه خود را بذواخت - Fol. 253a. * شعر *

نظامی دگر روز چون چشمه آفتاب^۱ برانگیخت آتش ز دریای آب
نقباء لشکر و زعماء ولایت را بپیش خواند و گفت می خواهم که درین
دو روز ده هزار مرد از سوار و پیاده همه با عدت و ساز نبرد کرد کرده باشید
و امور لشکر کشی را ترتیب^۲ داده بس ازان بملک قطب الدین نامه
نوشت که دل قوی دارد که اینک با لشکری چون کوه آهن و دریای
موج زن می رسم تا باتفاق یکدیگر کینه جندین ساله خود را از سپاه غوری
و هروی بخواهیم چون نامه ملک یذالتکین بملک قطب الدین رسید
بغایت خوشدل و مستظهر شد و حق تعالی را سجادات شکر بجای آورد
و روز دیگر بامیر علی خطای حرب کرد و راوی چنین گفت که چون
خبر مخالفت ملک قطب الدین بملک اسلام غیاث الحق و الدین رساندند
روی بحصار چون ملک معظم شمس الدین امیر ورنه و سراج الدین علی

^۱ 'چوروز دگر چشمه افتاب' سکندر نامه.

^۲ ترتیب. In the MS.

الَّذِي سَخَسَ مِنْ هَيْئَتِهِ الْوَصَاءُ فِي الصَّمَاءِ وَ تَلَخَّحَ مِنْ رَحْمَتِهِ

السَّكَّاءُ بِالْعَدْلَةِ پس از تکمید و توحید ناری تعالی و نعظم ملک من انشاء
یعالتکین را بمدافع فراوان و دعوت بی پایل موصوف و مدعوت کردانید علامه الرمان
بعد از آن حکایت یرلیع فرستادن شاهزاده یسور و تخلف خود با ملک

Fol 252b اسلام عیث الحق و الدین و بقتل رسیدن جماعتی که بجهت گرفتن
حصار عقل فرستاده بود و محاصره امیر علی حططای حصار را علی
التفصیل باز نمود و گفت که ملک اسلام باید که درین قصیه نصیر و مدد
من باشد و لشکری بروی نفرستد تا بیش از آمدن لشکر ملک اسلام
عیث الحق و الدین حانه خود را مغراه ارم و ناغی عمر را بخدش
منقصی کردام چون نامه بملک یعالتکینی رسید اندیشه مدد شد اصحاب
مدایبر و ارباب مسرورت را طلب داشت و نامه ملک قطب الدین بدیشان
نمود و گفت که مصلحت این کارحیست و درمل این درد کیست که
در چنین سرفوتی که عساکر خراسان در دواخی هراتند و شاهزاده یسور
در ملک قطب الدین بنجدید فتنه چنین برانگیخته و بی حکام در امر
چنین صعب حوص نموده - * شعر *

کاری هنگام کردن مرد را بی سر کند

عربی

دورگارش بر سر ارد دولتش دیگر کند

قواد سپاه و حوچه در کار او بگفتند که ملک قطب الدین کار نا اندیشیده کرده

و از دقیقه الامور مَرهُونَةً بِأَوْقَاتِنَا علق نموده اگر ملک اسلام او را مدد قال النبی
خواهد داد تمام ولایت مرا در سرور کار این فتنه خواهد شد ملک علیه السلام
یعالتکین در عصب رعب و اراں سخن که اعیان مرا و رؤس سپاه او بگفتند
برنجید و گفت ای شما میگویند در می حون آنوقت روشن است که

* شعر *

صبح روان کرد باز چشمه آتش فشان
 بار دگر^۱ آب زد کلسن روحانیان
 روز که فرق سپند کرده بد از شب خضاب
 روی سفیده بدید باز شد از سر جوان

قرب هزار مرد نامدار با ملک قطب الدین در حصار جمع گشت و چون
 امیر علی خططائی که بحکم ملک اسلام غیاث الحق و الدین در اسفرار
 حاکم بود از تخلف ملک قطب الدین اکاه شد با تمام خدم و متعلقان
 ملک اسلام و زمهره که مطیع و منقاد ملک اسلام بودند ببدای حصار رفت
 و شرایط محاصره و در بندان بجای آورد و ملک قطب الدین روز دیگر
 بمشورت زعما و اکابر سپاه خود بملک یفالتکین فراه نامه نوشت بدین نوع -

* شعر *

سرنامه بر نام یزدان خدای   کزویست نیکی بهردو سرای
 دل او داد جان و تن زور مند   بزرگی و دیهیم و تخت بلند
 رهائی نیابد سر از بند اوی   یکی را بود فر و اورند اوی
 یکی را دگر شور بختی دهد   نیاز و غم و درد و سختی دهد
 واجب الوجودی که دیده عقل و جان در مطالعه بیداء کبریای عزت
 او حیرانست و غایات انظار و افکار مخلوقات در حضیض کنه جبال کمال
 صمدیت او سرگردان مالک الملوکی که هستی او از مشاکلت زمان
 و تجدید لیل و نهار و تقدیر احیاز و اقطار بی نشان است اَللّٰهُ تَرَعَرَع
 بَارَادَتِهٖ الْغَبْرَاءُ عَلٰی الْخَبْرَاءِ وَ تَقَعَّقَ بِاَشَارَتِهٖ الْبَرْقَاءُ عَلٰی الْبَلْقَاءِ

¹ In the MS. دیگر.

رسانید و هر يك را بوعدها مایل خود گردانید همه بیکبار برو افری حواندند
و گفتند - * شعر *

که شاهان حدسوا جهان داورا   خردمند خو نا خرد پس را   نظامی
سرسرت از سرورش دور ناد   دل و شش چشمه دور ناد
حواسخت نادی و پیروز رای   توانا و دانا و قلعه کسای
نه هرحا که روی از یک روند   بغلب خدا ناد و پستب خرد

بعد از دعا عرصه داشتند که خداوند ملک معظم دس بدینر حاکم اسب
و بهره امر فرماید ما بعدگان بکل بدان مامور و معالدم - * شعر *

همه شاه را چاکر و بنده انم   نعمانیش نکسر سر انکده انم   زبعی
ملک قطب الدس خو [ن] دانسب که دران بدیبر همه نا او یکدل اند
و دران اندیشه متعق دران شب دُحِیَةُ الظُّلْمِ فَاحِیَةُ اللَّیْلِ از دلدراں من کلمات
اسفرای شادی فراش را که مرد سس شجاع و کرپر و دلور و نامدار بود الحریزها
و از حمله معتمدان ملک او نا هژده تی دگر نامرد کرد نا دران شب
حصار عیقل را بگردد و خورشش نا دروسب مرد اهی نوش بشهر درآمد
و مردم رعیب را بحصار دد و جماعی که متارح او [بودند] حادهاو
انشاءا عارت کرد و رن و فرورد انشاءا بحصار در آورد و بر آمدن آنکه حصار
عقل بدوسب آن هژده مرد دلور فتح حواهد شد بدینر حصار منتظر
بشش قضا را کوتوالان حصار عیقل نا حذر بودند آن جماع را که
بحصارگری آمده بودند بگرفتند و اکثر را بقتل رساند چون اس حذر
بملک قطب الدس رسید مصطرب و متعذر گشت و آن حالت را بعال
نیک بشمر حه از اول کار حرد بدیبر ناسل نابل نامدار او سپاه او بقتل رسید
و آنکه که مقصور او بود حامل شد آن شب تا لور در اندوه و تم
سر برد و حور -

دهان زاده کز آمد ابرو معدن لولو

کزار سبزه کز باد مسکن غنیم

بچشمس باد شود آسمان بوقت غروب

بشکل جبرخ شود بوستان بوقت سحر

بوقت شام شمی این بآن سباد گل

بگاد بام شمی آن بدین دشت اختر

برنگ عارض خویان خلعتی در باغ

میان سبزه در آسمان شود گل تبر

شکفته نورس بونا بطرف زنده ستان

Fol. 251b.

جذائک در قدح کوشین منی احمر

بخراسان خواهد آمد و درین کورت چون غله شهر حرات را بشویراند بدل
شراة خراب شود اکنون تدبیر آنست که این خطه را از دست نواب
ممالک اسلام غیاث الحق و الدین بیزون کنیم و حصونی را که درین
نواحیست بگیریم و انباج و ملازمان و اخبار یاران خود را بتحصار در آوریم
چه این حصار بس حصین است و از ذخیره و اسلحه مملو و چون آوازه
مخالفت من با ممالک اسلام غیاث الحق و الدین بسمع شاهزاده یسور
رسانند بی شک که سباهی بمدد من فرستد و چون لشکری در اسفرار
متوطن شود من و ملک یفالتکین فراه بموافقت یکدیگر و معاونت
شاهزادگان سجستان کمر مطاوعت و هواداری شاهزاده یسور بر میان بقدیم
و کوجبای پسندیده و خدمتباء شایسته بتقدیم رسانیم و چون ممالک خراسان
و عراق بر شاهزاده یسور مقرر گردد و قلاع و حصون آن حدود بر دست
او فتح شود ما را بیش از عرض و اقتدار در تزايد باشد و ولایت و مکنت
در تضاعف ازین نوع سخن چند خیال انگیز سودا آمیز بسمع حضار و نظار

* شعر *

حش کعب من شاه را نداده ام   همی ناز را کردن افکنده ام فردوسی
 بکلی دزم رز و گوهر دهم   سپاسی ر کندوز بر سر دهم
 بعد از آن تکف و عرایب بی اداره بود او   فرستاد شاهزاده بسور در حواب
 ملک قطب الدین را بوعدهاؤ خوف   برحلاف کردن تا ملک اسلام
 عیاث الحق و الدین بوعت کرد و کعب   هرچند اشکر که ترا نداید بفرستم
 نه همه حال مستطهر و مارع العال و موی   حال ناش حون پرلیع و تشریف
 نه ملک قطب الدین رسید مفتوح و حوشدل   کش و بواسطه ان تربیب که
 از شاهزاده بسور بدو رسید سر از خط طاعت   ملک اسلام عیاث الحق و الدین
 برداشت و نای در دایره عصیل بهاد در   مایه حمادی الاحر سده مذکور
 دمار شامی که حسو سیارکن در دیار   دیروان عوطه حور و شاه حش
 بر تختگاه مردین حمامه کلپر در پوشید -   * نظم *

دمار شام حو بر روی کندد حصرا   پدید کسب علامات رهرو رهرا شاعر
 شفق دمود نمائد جاذر بر حون   فلک دمود نمائد تبع روهیسا
 سرای پردا سیمین محرو نار کشید   خوددد در تنق حونش حیمه حورا
 دعات بعش براگنده کش برکردن   حوهعب گوهر بر روی تختگاه میدا
 دیات و حجاب و ارکان دولت حود را   طلب داشت و کعب ای اصعب
 ندانید که شاهزاده بسور من پرلیع   نوشته و حنین و حنین حکمها فرموده
 و بران سوگندهاؤ عظیم حورده ما را   مصلحت در آنسب که بایلی او
 در آئیم حو بر من حون انتاب   عالمقاب روشن اسب که شاهزاده بسور
 نردنگر نا عسکی بعدد یک بیانی و   قطرات نازان - * شعر *

اندوزی

بوقت آنکه بدرج شرف رسد حوررشید

نگاه آنکه بصحرا کشد صا لشکر

تخلف کرد و بحضرت پادشاه وقت و امراء خراسان رفت و مال ببيحد در باخت تا باشد که پادشاه و امرا شهر اسفرار را بتمامی بدو مسلم دارند امرا فرمودند که اسفرار و فراه و سجستان تا حد افغانستان از توابع و مضافات شهر هراتست و از عهد قدیم باز در حکم ملوک غور بوده و احکام پادشاهان جنگیز خانی و امراء پیشین بران ناطق و شاهد است مصلحت کار تو دران است که رجوع بملک اسلام غیاث الحق و الدین کنی و ما بجهت تو بملک چیزی نویسیم تا در باب تو عنایت مبذول دارد و ملکی خطه اسفرار را بتو دهد القصه ملک اسلام غیاث الحق و الدین در هر دو کت بملک قطب الدین مکتوبات فرستاد و در مراجعت او باسفرار تاکید و مبالغت تمام نمود و چون ملک قطب الدین بیوات آمد ملک اسلام او را بعاطفت ملکی مخصوص و معظوظ گردانید و ملکی خطه اسفرار را بر او مقرر ساخت ملک قطب الدین تا این سال مذکور بحکم ملک اسلام غیاث الحق و الدین در خطه اسفرار حکومت راند و در هر چند کاه باسم خدمت بهراه آمد و بهنگام مراجعت ملک اسلام غیاث الحق و الدین او را بخلعت فاخر و تشریف کرانمایه بهره مند و قوی دل گردانید و چون شاهزاده یسور بهراه آمد و بکار خرابی شجر و تلف کردن و سوختن غله قیام نمود بنج هزار سوار باسفرار فرستاد تا غله اسفرار را نیز بسوزاند ملک قطب الدین پیش ایشان بیرون آمد و گفت که من بنده و خدمتکار و منقاد شاهزاده یسورم و مال ببيحد بدان لشکر داد و ایشانرا بدلخوشی تمام از اسفرار باز گرداند و مکتوبی فرستاد نزد شاهزاده یسور که اگر بادشاه بزرگ جهانگیر من بنده را لشکر دهد خطه اسفرار را بکلی از تحت تصرف ملک اسلام غیاث الحق و الدین بیرون کنم و سکه و خطبه این ولایت را بنام نیک پادشاه گردانم -

و تمامت غله را بسوخت و از ضعفها و فقرا قرب هزار تن را بقتل رساند و بعد از یک ماه خایب و خاسر بجشمه سلوین رفت و از چشمه سلوین بعد از دو روز متوجه کرمسیر شد بس از حرکت او بطرف کرمسیر بجند روز امراء ممالک خراسان مَعَ جُوشِ کُو اَرامُوا اَلْحَیَّو لَاسْتَفْزَلُوا طَیْبَةً اَوْ رَدُوا لَاندُوا قَرارَتَهُ بهرات آمدند ملک اسلام غیاث الحق و الدین با چهار هزار سوار دامدار غوری و هروی و نکودری و امراء خراسان متعاقب شاهزاده یسور لشکر کشیدند و تا میدان زریر^۱ برفتند و امیری را از امراء عسکر او مفرجه نام با درپست تن دیگر بقتل رساند و چون شاهزاده یسور بر فهم شدک رفته بود و عساکر خراسان و عراق از راه دور آمده مراجعت نمودند و چون بهرات رسیدند ملک اسلام غیاث الحق و الدین ایستاد مال و اجناس بیحد داد و در اعزاز و اکرام هریک مبالغت تمام بجای آورد و امرا نیز بجای او بجهت ثبات قدم و انقاء عهد و مقابلهت و مقاومت او Fol. 250b. با شاهزاده یسور تکریم و تجلیل هرچه بیشتر مبدول داشتند و خلعتها و کرانمایه و مراکب کوهری و اسلحه قیمتی داد و دواب و مبارزان او را بفروخت و تربیت مخصوص کرداند *

ذکر صد و بیست و هفتم^۲ در تخلف ملک قطب الدین اسفرار با ملک اسلام غیاث الحق و الدین

رأی جنین تقریر کرد که ملک قطب الدین بن ملک رکن الدین که ملک خطه اسفرار بود بیش ازین تاریخ دو نوبت با ملک اسلام غیاث الحق و الدین

۱ صد و ست و پنجم. ۲ زریر. قبل جامع الزوارع.

فرمود و جند تن را بر دروازه‌ها بر آویخت و چون شب تیره بآخر رسید
و خسرو سوارگان خنجر زر اندود بیکشید - * شعر *

فردوسی جو برداشت چادر ز بیش آفتاب سپیده برآمد بپالود خواب
تبیّره برآمد ز هر دو سهرابی جهانشد پر از ناله کوه‌نای
هوا خیره کشت از فروغ درفش طبر خون و زرد و سیاه و بنفش
کشیده همه تیغ کورز و سنان همه راه را کرد کرده نبان
تو گفتی سپهر و زمان و زمین بدوشد درونش خور تا بذاک Fol. 250a.
ز هرای اسبان و آوای کوس ز جوش سواران و از کرد خاک
جو دریای خون شد همه دشت و باغ شمی آسمان بر زمین داد بوس
هوا گفتی از کورز و از آهن است چنین چون شب و تیغها چون چراغ
امروز دیگر هر دو سپاه تا هنگام غروب آفتاب باهم در مقاتلت و مقارعت
بودند و مبارز بسیار از هر دو طرف بقتل پیوست شونده روز متعاقب برین
نسق که بذکر پیوست با ملک اسلام غیاث الحق و الدین حرب کرد و چون
دانست که بحرب و ضرب فتیسی روی نخواهد نمود خود بنفسه
یا تمامت سپاه که قرب چهل هزار مرد بود جند روز دیگر بتلف غله
و خرابی بیوتات و قصور روستاقت و قلع اشجار مشغول شد و جند نوبت
خبر پیوست و امراء بزرگ را بدر دروازه فرستاد و گفت که اگر ملک اسلام
خاتون [و] پسر بوجای را با معتق نرای بیرون فرستد بچنین سوکند که من
غله این ولایت را نسوزم و بزودی ازین دیار بروم ملک اسلام بدانچ که
مطلب و مرام شاهزاده یسور بود رضا نداد و در جواب گفت که هفت سال
میشود که غله این ولایت را ملخ میخورند امسال دیگر همان فرض کنیم که
ملخ خورد القصه یک ماه پیوسته شاهزاده یسور هواة را محاصره کرد

می نمایند نداید که حشم رخمی حادث کرد ایشادرا از بیش رفتن
 نار میرد - * شعر *

حلین تا شب تیره سر در گسید در حشده حورشید شد نا دیدن
 در چهار طرف شهر هر دو سپاه نا هم حرف کردند و خون حسرو روم را
 شاه رنگدار منورم گردانید و همان خون علسیان لداس تیرگون در نوشید -

* شعر *

روی افاق خو کیسوی نشان شد شرک
 درم شام بر افراحت سپاه شهرک
 شد دیدن از تنق عودی شب تیر شهاب
 چون ره تافته مریم کش هفت اورنگ
 خط بیحاده مثال شفق ان شکل نمود

که بود در نغمه شیشه شراب کلرک
 شاهزاده یسور دست از حرب نار داشت و سپاه او از دشب روم حسنه
 و حایب ناوطن خود رفتند و اراں حاکم ملک اسلام عیث الحق و الدین
 فرماد فرمود تا آن شب تمامت رجال هراة بر سه نازه و ندزوارها رفتند
 و بساننی حفظ و حراستی نمودند که از اوار و حورش ناس دلیران
 هروی اسماع سپاه شاهزاده یسور کر کش و داباه ایشال عم حور و خاطرها
 بریشان شد و نا هم گفتند که شاهزاده یسور روح بیبوده می بود شاهزادگان
 براق و دوا نا عساکر بیحد و اندازه محاصره این شهر حصی قیام نمودند
 چه دانستند که بحدک کسی بر هراة دسب دیاند و دران شب قرب
 مد تن را که در خانماه خود عقوده بودند و برخلاف حکم ملک اسلام
 عیث الحق و الدین رفته عسل نگرینند و نامداد بخدیم ملک اسلام آورد
 ملک اسلام بجهت رفتن امر و ناگید سیاست را آن گرفتگان را ادب بلع

ملک اسلام غیاث الحق و الدین بدید متغیر شد شاهزادگان را گفت بنمید
 که بچه نوع ملک غیاث الدین با ما که از اروج بزرگ بادشاه جهان کیر
 چنگیز خانیم مقابلی میکند شاهزاده یسور درین سخن بود که بفرومان ملک
 اسلام غیاث الحق و الدین حکم اندازی از بارگاه شیرتیری بینداخت چنانکه
 آن تیر نزدیک سایه بان شاهزاده یسور نبود آمد از سبب نزول آن تیر
 جماعتی که آنجا بودند بس نشستند و خیمه شاهزاده را بر گذند هرویایان
 چون دیدند که خیمه شاهزاده یسور و سایه بان بارگاه او را بس بردند بیکبار
 نعره شادمانی بر آوردند و کوس و طبل را در غییدن و نالیدن آورد و بر
 جنگ حریص کشت شاهزاده یسور چون آن حالت را مشاهده کرد و نعره
 شادی و سرور هرویایان بسمع او رسید متعجب کشت و ازان موقع که بارگاه او
 زده بودند حرکت کرد و در موقوفی مَشْهُوْنَا بِدَمِّ الرَّجَالِ وَ مَحْشُوْنَا بِمَاءِ
 الْأَذْطَالِ بایستاد و مبارزان و دلوزان سپاه را بر اقدام و تجماد و تهور مامور گردانید
 لشکریان چون دانستند که شاهزاده یسور در غضب است بیکبار چون کوه آهن
 از جای خود بجهنبدند و بر لشکر منصور ملک اسلام غیاث الحق و الدین
 حمله آورد و دران یک حمله از فیلتین قرب هفصد مرد نامدار زخم
 خورد و بسیاری بقتل رسید و اگر چنانکه ملک اسلام غیاث الحق و الدین
 سپاه منصور خود را از پیش رفتن و در صحراوات جنگ کردن منع نفرمودی
 محاربت بین العسکرین در دشت خیادوان [؟] و صحراء قبدستان بودی
 و مقصود ملک اسلام غیاث الحق و الدین ازان منع آن بود که چون
 هرویایان را عادت آنست که هنگام مبارزت و رزم دیوانه وار بی انک شرایط
 Fol. 249b. حرب بجای آرند بی جواشن و دروع بمجود تیر و کمان و سبر و شمشیر
 روی بمیدان حرب می نهند و با جماعتی که وقت کوشش چون کوه
 آهن اند و روز جوشش چون دریای موج زن معاملات و مقارعت

من کلام
 العتبی

* شعر *

برآمد ره ره دوسپه نانک کوس   هوا دیلگون شد رمین آندوس فردوسی
 خو برق درخسده از تیره میغ   همی آتش ابروخب از کرر و نیغ
 هوا کشت سرح و سیاه و بدعش   رس دیره و کونه کونه درفش
 رمین شد نگر دار دریا تیسر   همه موحش از خدک و کرر و تیر
 دملن ناد نمان جو کستی بر آب   سوی عرق دارد کوی شتاب
 همه کرر نارید بر خود و ترک   خو ماه جوان نارد از بید ترک
 حروشان سواران و اسپان ز دسب   ربهام و کیوان همی در کدش
 همه تیغ و ساعد بخون کشته لعل   حروشان دل خاک در ریر نعل
 دل مرد ند دل کربران ر تن   دایران ر حقتان بریده کفن
 و از طرف دواره بر آمان بر سر بل اندکیر و حوار قهدر^۱ و کدر حایهه برامان
 و از طرف دواره عراق در محو طات و ناعات سیمان و از طرف دواره
 بیروز آباد بر سر بل در دیره^۲ و حوار کار تعار و از طرف دواره حوش بر سر بل
 رنگه و حایط مرکئی و کوحهای ناد مرغان و از طرف دواره ملکی در کوحه
 قهدر^۳ و ناعات و شایع ناغ سعید لشکر منصور ملک اسلام عیاث الحق و الدین
 ناسپاه شاهزاده یسور در حرب آمدند و از هر دو جانب بسیاری از کماة
 راجل و شکان سپاه بقتل رسید و چون شاهزاده یسور نانک بر بهادران لشکر
 مرد که بیش از پند و عزیزان و هرویانا بقتل رسانید و مم و کدراکه شهر را
 بگیرد ایشان بر سبیل امتثال در نظر او نبوی و کبری می دهودند و چون از
 نظر شاهزاده یسور غایب می شدند پای از مقلع و مقلعیت نس
 میکشیدند و دسب از مقاتلت و معرات باز میداشت در اثناء اس
 حالب نظر شاهزاده یسور در حصار اندک و آن شاه جوان و سانه نان نانشاهی

^۱ In the MS قهدر

^۲ In the MS قهدر.

* شعر *

دوسوی بخواندند بر روی همه آفرین که ای نازش تخت و تاج و نکین
زمین کلشن از بایه تخت تست هوا روشن از مایه بخت تست
همه بنده خاک پای توئیم همه پاک زنده برای توئیم
بعد از آن شاهزاده یسور ابواب خزائن بکشد و لشکر را بزر و سیم و اسلحه بر
حرب و ضرب حریص گردانید و اطراف شهر را بر امراء سپاه بخش کرد
روز دیگر - * شعر *

ربیع جوجمشید خورشید رخشنده جبر برآمد برین تختگاه سپهر
بعظمت هرجه پیشتر و شکوه هرجه تمامتر با لشکری آراسته از مرغزار
بشوران سوار گشت و روی بطرف شهر هرات آورد و چون نزدیک شهر رسید
بفرمود تا در برامان شاد روان شاهی و سایه بان بادشاهی او بر کشیدند
و سپاه او چون مور و ملخ از یمین و یسار صف زدند و از طرف دروازه
خوش و دروازه فیروز آباد و دروازه عراق و دروازه برامان و دروازه ملکی
Fol. 248 شاهزادگان و امرا با سپاه بیحد در آمدند ملک اسلام غیاث الحق و الدین
بر بام قصر عالی حصار برآمد و بفرمود تا در مقابل شاهزاده یسور
شاد روان و سایه بانی که سلطان ابو سعید در باب او مبدول داشته بود
برافراشتند و رایات همایون بر افراخت و شرفات بروج حصار را برماج
و درفش کویانی بیار است بصفتی که گفتی - * شعر *

اسدی

فروشد بماهی و برشد بماه بن نیزه و قبه بارگاه
و از مناظر حصار و دروازه و بروج و بندهاء شهر بیکبار نعره کردن
و آواز کوس غران و فریاد طبل نوان و ناله نای روئین و خروش کاودم
و سفید مهره برخاست و مرد بی حساب و اندازه از سوار و پیاده از دروازه
بیرون رفت و از طرفین هر دو فریق در یکدیگر افتادند و جهان بر آوای
مردان و اسبان گشت -

مکر من از و خایفم و سر صلح و ایلی دارم بر طمع آن جماعتی را که از نادغیس آورده اند طلب داور و چون ایسانرا پیش او فرستم بگویدانرا بطلبد و چون بگویدانرا بیرون نفرستم بگوید من از اول وهله در درخواست و تردد ایلچیان او بندگان باقی مرا نه هیچ وجه از و حوه تا شاهرا ده بسوز وی 248a. و مصلحت و موافقت نیست خصوصاً اکنون که خراسان را ویران کردید و جندین هزار مسلمان را بقتل رساند بعد از آن سوگند خورد - * نظم *
 و اُقْسَمُ بِاللَّيْلِ الرَّحِيْبِ وَبِقَاوَةِ وَالْكَجَرِ الْمَلُومِ وَالْكَجَرِ وَالرَّكِيْبِ ابوردی
 و سرکنند میخورم بخانه که در اخص پیش درگاه او

و سکنی که دوسه زده شده اسب و کجری یعنی حطیم و رکن یمانی

علائمی

بحق کعبه و حجاج و یثرب و بطحا

بحق حنّ و رضوان و سلسندل و بصور

بحق حامل قرآن و قدس و حاه ندی

بحق موسی عمران و حریم که طور

که اگر کسی از وضع و شرب و خواص و عوام این شهری احارت من بیش شاهرا ده بسوز رود و یا جیری فرستد بنگال و عراق هجده نامتر عورت عالمیانش گردانم و اران حاسب شاهرا ده بسوز شاهرادگان و امراء عسکر را گفت که امروز بر من محقق و معین گشت که مرا در تمامت ممالک سلطان ابو سعید خصمی قوی تر و ممانندی عظیم تر از ملک عیث الدب نیست و برین گونه که او از مکف و کثرت سپاه من حساسی بر بکرم و از فرمان من نبرد نمود نه همانا که بهیچ باب تا من سر صلح ندادن اکنون بر من از جمله فروض و قروض است که این خطه را تا ولایت عجز از دست او بیرون کنم شاهرادگان و امیدان سپاه یک یک دو ستایش و ثنا خوانند -

ساکن باشیم امراء خراسان برسند و چون لشکر ما غنیمت بسیار دارند و مایل مسکن خود اند چنانکه دلخواه ما بود حرب نکنند شاهزادگان و امرا و اعیان سپاه گفتند که تدبیر با صواب آنست که بهراة رویم و شهر را محاصره کنیم و تا آمدن عساکر خراسان بر در شهر بنشینیم شاهزاده یسور آن تدبیر را پسندیده شمرد و عزیمت سفر بطرف هراة مصمم گردانید و سه هزار سوار را بجانب طوس فرستاد تا تحقیق احوال عساکر عراق کنند و هزار سوار دیگر بجانب خواف و قیستان نامزد گردانید *

ذکر صد و بیست و ششم^۱ در حرب شاهزاده یسور با ملک اسلام غیاث الحق و الدین

راوی چنین گفت که شاهزاده یسور از مراتبه لشکر بجانب شهر هرات کشید و بر سبیل مقدمه بکتوت و مبارکشا و سلطان را با شش هزار سوار پیش فرستاد بکتوت روز دوشنبه بیست و دوم ربیع الاول سنه مذکور بروخانه هرات فرود آمد و روز جمعه بیست و ششم ربیع الاول سنه مذکور شاهزاده یسور در مرغزار بشوران نزول کرد و چون خبر آمدن شاهزاده یسور [به] ملک اسلام غیاث الحق و الدین رسید بفرمود تا نقبا و وجوه سپاه و ابطال و کماة شهر کار حرب را ترتیب دهند و در حفظ و حراست دروازهها و بندها و برجها احتیاط و حزم تمام بجای آرند و هرچند که طایفه از اعظم نواب و حجاب و جماعتی از ایمة و اشراف شهر ملک اسلام را گفتند که شاهزاده یسور می رسد اگر ملک اسلام محقر نژای بیش او فرستد از مصلحت بعید نبود ملک اسلام فرمود که اگر من طایفه را باستقبال او نامزد کردم و چیزی بیش او فرستم شاهزاده یسور را کمان شود که

^۱ صد و بیست و چهارم. In the MS.

تصرف می درآید شیخ الاسلام خواجه ابو احمد گفت که اگر اجازت ملک اسلام باشد بار دیگر بیش بکتوت روم و مزاج او معلوم کنم اگر چنانکه بخانه راز بنج مردم که بدو دهیم دست از حرب باز میدارد و مخالفت دیگر نمی نماید و بر آنج که میگوید سوگند میخورم باز کردم و ملک اسلام را از آن معنی آگاه گردانم تا بران موجب که رای عالی ابو ملک اسلام اقتضا کند برویم ملک اسلام فرمود که روا باشد روز دیگر شیخ الاسلام خواجه ابو احمد از شهر بیرون آمد و چون لشکرگاه بکتوت رسید هیچ آفریده را ندید فرسنگ بنج در عقب بکتوت رفت از بکتوت و سپاه او خبری نیامست سواری بیش ملک اسلام عیث الحق و الدین فرستاد و از رفتن بکتوت ترسید تا تعجیل خبر داد ملک اسلام عیث الحق و الدین فرمود که از در حال بدر نیست یا مکرری و خدیعنی کرده اند و با شاهزاده یسوز را از طریقی خبری رسیده که بکتوت را بشتاب طلب داشته و راوی چنین تقریر کرد که سبب^۱ رفتن بکتوت از هراة بر بهج سریع آن بود که شاهزاده یسوز را چنین گفتند که لشکر شاه عراق درین هفته می رسند - شاهزاده یسوز از آن خبر اندیشه مند شد ایلاجی نزد بکتوت فرستاد که باید که بروی مراجعت نماید بکتوت بدین واسطه از هراة برمت و چون بیش شاهزاده یسوز رسید هم در آن روز بار خبر آوردند که عساکر عراق و خراسان بر عزیمت آمدند اما دو ماه دیگر نباید تا بدین سرحد رسند شاهزاده یسوز از آن خبر خوشدل گشت شاهزادگان و امراء سپاه را گفت که مصلحت چیست اگر باز بخراسان و مارندران لشکر کشیم کار سفر ما دیر و دراز گردد چه بک من میشود که از اوطان خود حرکت کرده ایم و از آروغ جنگجو خان شیخ شاهزاده در اسفار چنین تلبث نغموده است که ما و اگر هم درین مقام

سخن من نخواهد شنید ازباز این دیار را خراب خواهیم کرد چون شیخ الاسلام
 خواجه ابوالاحمد بشهر آمد و آنچه که بکتوت گفته بود بملک اسلام
 غیاث الحق و الدین رساند ملک اسلام فرمود که اگر همه این ولایت را
 بکتوت بسوزد و اشجار را قلع کند و ازباز را بیزداید یک تن را از آن کوه که
 او می طلبد بیرون نخواهم فرستاد روز دیگر شیخ الاسلام خواجه ابوالاحمد
 و طایفه از نواب و حجاب و جماعتی از ائمه و اشراف شهر بخدمت
 ملک اسلام غیاث الحق و الدین آمدند و ثناء فراوان خواند و گفت -

* شعر *

انوری

زهی بنقویت دین نهاده عد انگشت

مآثرات بد بیضاء دست موسی را

نموده عکس نکینت بچشم دشمن ملک

چنانک عکس زمرّد نموده انعی را

ز کفه رتبت تو قاصر ست دیده عقل

بلی ز روز خبر نیست چشم اعمی را

بخشاک پای تو صد بار طعنه پیش ز دست

سپهر تخت سلیمان و تاج کسری را

بعد از ادای مدح عرضه داشتند که اگر ملک ملوک اسلام خانه وار دوسه را

که بکتوت طلب میدارد بیرون فرستد تا از در شهر بر خیزد و غله این ولایت

از بی آبی خشک نکردد و راهبها کشاده شود و آتش این فتنه انطفائی Fol. 247a.

بدیزد از صواب بعید نبود ملک اسلام غیاث الحق و الدین در جواب

فرمود که آنچه شما میگویید بردنست من آسان است اما این قوم

بجهت قتل و نهب بدین ولایت آمده اند چه شاهزاده یسور طمع درین

شهر کرده است و گفته که اگر هراة مرا مسلم کرد تا اقصاء عراق در تحت

ناز داشتند ملک اسلام غیاث الحق و الدین سکندره آنکه سپاه عدو را فتحی
 بس داد و بسیاری از ایشان قتل رسید و رخ حور حضرت نازی
 ندک و تعالی را سجدهات شکر بجای آورد و در خود بدرها واجب
 گردانید و گفت - * شعر *

دقیقی	خداوند جان بخش دده دواز	ایا دادگر داور بی یار
Fol. 246b	خداوند دین و دل و جان توئی	جهان آفریننده یردان توئی
	همان شمع ماسه شب ادور را	نور روشنی دیده روز را
	فرمان تو حمله نالا و بس	ز تو جرح گردنده نالا و هس
	تو بخشی به احد نه حرج بلند	توانای و دانش و هوشمند
	تو داری به لشکر ده کشور به شاه	کلید در فتح و بجمع سپاه
	و جماعتی [را] که دران حرب قدم مقدم بیش نهاده بودند و ناسان ^۱	
	حان ستان و خنجر خون انسان در حسب - * نظم *	

إِنَّ أَلْعَلَىٰ نِيَّ شِقْطِ الْبَيْضِ كَأَمْنَهُ   أَوْ مِي الْأَسَدَةِ مِنْ عَسَالَةِ دُلُّ لَوَاحِدٍ مِنَ
 الشعراء

درستیکه بلندی در تیرها و کنارها و شمشیرها پنهان شونده اسب

یا در آغوشها و سرها و دیرها و ارزان پشورده

نایب کینه خوار دشمن در حرب آمده حلقه پوشانید و لشکر را سلاح
 و مرکب داد و ازان جانب نکوت روز دیگر تا تمام سپاه سوار گشت
 و آب از جویها بنداخت و شیخ الاسلام خواجہ ابو احمد را بیش ملک
 اسلام غیاث الحق و الدین مرستان و گفت که اگر ملک اسلام بچ خانه
 و از مردم را که تعلق با مراد لشکر بجای داند بیرون فرستد دست از حرب
 کوتاه گردانم و پای از مقلعت و عداوت پس کشم و الا که ملک اسلام

Fol. 246a. غیث الحق و الدین جون ازدها دمان و کوه کران بیش آمدند و بزخم

تیر چنان روشن را بر چشم آن مملوعین جون شب تیره گرداند و جند تن
را از اکابر و وجوه سباه بکثوت بقتل آورد و ایشانرا ازان مقام بس نشاند
فَبَدَّدُوا نِظَامَهُمْ وَ زَعَزَعُوا عَنْ الْمَقَامِ أَقْدَامَهُمْ ازان جانب سلطان با سه هزار
سوار نامدار بر شط کارتبار با لشکر ملک اسلام غیث الحق و الدین در
مقارعت و مقاتلت آمد و جون او ضربت دست دود شرویان ندیده
بود و ضربت حرب ایشان نبخشیده بی تخاصی و رعبی با سید
سوار کزیده از بل در فراه^۱ بگذشت مبارزان شرویی با او در حرب آمدند
اسب سلطان تیر خورد بپاده کشت و خواست که بر مرکب دیگر سوار
گردد لشکر منصور ملک اسلام غیث الحق و الدین بیکبار حمله کردند
و همرا را که از یمین و یسار سلطان صف زده بودند منزم گردانیدند سلطان
متحیر بماند و شیخ مختلصی و مغربی ندید جز آنک خود را در آب
ازداخت حکم اندازی از قبیله شمعانیان حسام الدین نام تیری بر کتف
سلطان زد و سلطان خفتانی پوشیده بود و در زیر او زره داودی در بر کرده
تیر از خفتان و هر دو زره بگذشت و مقدار سه انگشت در کتف
او نشست سلطان جون آن زخم خورد سراسیمه و مضطرب کشت بانک
برسباه خود زد و گفت ای اصحاب مرا از دست این طایفه که در بیش
زخم تیر ایشان آهن حریر است و اشرف من اسیر خلاص دهید سباه او همه
یک عزم حمله کردند و او را ازان آب بیرون آورد و ازان معرض مهلک
مخلص گردانید و ازان ورطه بیم ناک نجات داد القصه برین نوع که بذکر
بیوست تا هنگام زوال هر دو فریق باهم در قتال بودند و جون زوال در کشت
و خسرو سیارکان روی بمغرب نهاد سلطان و بکثوت دست از حرب

من کلام
العتبی

^۱ In the MS. قراه.

و چند نوبت لشکر منصور ملک اسلام غیاث الحق و الدین سناه عدو را از سر بل ریخته دور کردند و بسیاری از ایشان را قتل آورد و حرن ازینجانب بل که شهر است مکان مضیق بود و آورده که مسیم اران جانب که سناه عدو صف زده بودند لشکر ملک اسلام غیاث الحق و الدین مجال جولان و صف برکشیدن نداشتند کام نفع پس آمدند تا لشکر خصم بی تخاصی بدان موضع تنگ در آیند مرد نفع از دلیران هروری و کما رحال سناه ملک اسلام با اصحاب خود مواقت نمودند و ازان موقع که دیگران پس نشستند پس رفتند لشکر خصم چون دیدند که سناه ملک اسلام غیاث الحق و الدین پس رمت قرب هفصد سوار نامدار آهن پوش از بل بکشدند آن دلیران [نفع] که از مقام خود پس نشسته بودند با ایشان در حرب آمدند و برخم تیر نازک و ضرب تیغ نازک آن هفصد مرد کین درز را ازان که بکوجه و ممر مضیق درآیند مانع آمدند و هرچند که قواد سناه ملک اسلام غیاث الحق و الدین حلد ملکه آن نفع مرد نامدار هروری را می گفتند که پس بشینید تا سناه بکثوت بکوجه درآیند ایشان نمی شنودند و بیشتر می رفتند مبارک شاه بوحای چون حالات و اقدام آن مرد نفع هروری را مشاهده کرد تیغ برکشید و نانک بر سناه خود زد و گفت شرم نمی دارید که هفصد مرد نامدارید تا بیک نفر را قتل نمی توانید رسانید بیش روید و آن بیادگان ناسل بر دل را گرفته بیش می آرند سناه او بیکدار چون عجزایت و شیاطین حمله آوردند و با سیوف مسلوله بر سر آن نفع دلیر هروری راند سه تن سلامت بیرون رفتند و دو دیگر یکی چون بهلوان محمد شین علی که در رزم رستمی بود و دیگر چون مسمر شکیدانی که در دلیری بیژنی مقل رسیدند و آشنگ آن کردند که سر از تن بهلوان محمد شین علی جدا کنند که لشکر منصور ملک اسلام

با سباه باوردگاه میروند و یا سکندر است که با جیوش بصید و حوش حرکت میکند و بر منظر عالی مقام کرد و فرمان فرمود تا لشکر از فارس و راجل بیش روند سباه منصور ملک اسلام بیکبار آواز تکبیر بر آوردند و دو فرقه شد یک فرقه بطرف دروازه فیروزآباد و دیگری بجانب بل ریکنه^۱ رفت و چون هر دو سباه بهم رسیدند بی هیچ وقفه و درنگی چون دو کوه با یکدیگر در مخارشت و مخادشت آمدند و چون در دریا با هم در ملاطمت و مصادمت -

* نظم *

نظامی در آمد بجنبش دو لشکر جو کوه

کز آن جنبش آمد جتان در ستوه

بتیره بغرید چون تند شیر

ز شوریدن ناله کوه نای

ز فریاد روئین خم از بشت فیل

ز بس بانگ شبور زهره شکاف

ز غریدن کوس خالی دماغ

خروشیدن کوس روینده کاس

Fol. 245b. جالجل زنان از نواها زنگ برآورده خون از دل خاراه سنگ

من کلمات فَخِلَتْ الْأَرْضَ سَائِرَةً وَالنَّجُومَ مُنْكَدِرَةً وَالسَّمَاءَ مُنْفَطِرَةً وَجُفَدَانِي خُونِ الْعَتَبِي

ریخته شد که فرسان و رکبان^۲ را جز در موج خون سباحه نمودن

مجال دیگر نمازد و بیاده و نظارگی را جز در بحر دماء قتلی غرقه شدن

جابه دیگر نیست -

* نظم *

جنان شد ز خون کوه صحرا و دشت

که گفتی که گیهان همه لاله گشت

نظامی

^۱ In the MS. ریکنه .

^۲ In the MS. مرکبان .

* شعر *

جنان نذد بر رفت کرد سماء که شد روی خورشید نایان سیاه اسدی
 Fol 245a. مبارکشاه بوجای نا در هراز و هقصد سوار بر سر دل ریکنه^۱ صف برکشید
 و سلطان با سه هراز مرد چفکی - بر سر دل در قرا^۲ رایت بر ادراخت
 و نکوت نا دفع هراز سوار خراسانی از یمین و یسار شهر حمله آورد ملک
 اسلام غیاث الحق و الدین سلاح فیروز بر تن خود راست کرد و بر شب
 ادهم ناد رفتار مولاد سم و خش و خش شجید بر تنک دلدل دل که هنگام بویه
 و ناختن مرکب تیز کام و هم را بیک کام صد ساله راه بس گذاشتی -

* نظم *

جوش بود و در شب جوشناختی تنک روز نگدشته در یانگی
 نکشتی جب و راست هنگام کار چون بر کار بر نقطه جند نار
 نهادی بلطف آن کره سته دم در سه نار بر یک درم جار سم
 جو بیفائی دیده بی رفیع راه رسیدی بهر جا که کردی نگاه
 سوار کشت و با لشکری چون صواعق جهان سوز و چون قطرات امطار
 بی حساب و چون رعد در خروش و چون محور در جوش و چون جدال
 در حمله -

* شعر *

دلبران غریزی که هنگام جنگ نرسد از شیر و نر و فلک ه
 همسان نامداران سرز شهری که هسقد هر یک جدا لشکری فخر الدین
 بلرجان که دیوان مارندران ندبوی فتوا دهند از ایشان امان ک
 نا رایت همایون از شهر بیرون آمد معظمی که گفتی جمشید است که

۱ In the MS. 'سرک ریکنه', later on 'ریکنه', in the 'تواریخ'.

۲ 'دل ریکنه'.

۳ 'در قرا', 'ذیل جامع التواریخ'.

بیش خواهد آورد من از اسیران بادغیس یک نفر مردم را بیرون
 نخواهم فرستاد و امیدوارم که واجب الوجود مطلق و مالک الملوک بر حق
 تعالی و تعظم ببطش عظیم و قهر غالب خود شهر شاهزاده یسور را با متابعان
 او از سرما و سایر خلق خراسان و ما وراء النهر دفع کند و اگر حاکم ایشان
 غله این ولایت را تلف کنند باری تعالی ما را بکرم بی غایت و رحمت

قال الله بی نهایت خود بی رزق نکند و از خزاین و یوزقه من حیث
 تعالی لَا يَحْتَسِبُ ابواب ارزاق بر ما بندگان بکشاید و فردا روز که عساکر خراسان

و عراق برسند و شاهزاده یسور منبزم و خایب بکرمسیر رود تمامت
 خواتین و اطفال و حواشی امراء بوجائی را بسجستان فرستم تا بثمان عدل
 بفروشدند و غله بهرات آرد برین گونه سخندان زهر آلود در جواب بکتوت
 بر لفظ مبارک ملک اسلام رفت و چون آن اجوبه بکتوت رسید بغایت
 دردمند و اندوهگین شد با امرا و قواد جیوش آن روز تا شب مشورت
 کرد بران تدبیر مقیر گردانیدند که فردا از اول نلق تا آخر غسق حربی کنند
 که دیده هیچ بیننده و کوش هیچ شنونده مثل آن ندیده باشد و نشنوده
 تا باشد که ملک اسلام غیاث الحق و الدین بر سر رضا و صلح آید و اسیرانی
 که از بادغیس آورده اند بیرون فرستد روز دیگر که سابع ربیع الاول سنه
 مذکور بود از اول باعداد بکتوت و سلطان و دلقک و مبارکشاه بوجای
 همه بران عزم که امروز از خون کوه و هامون شهر شراة را چون جیحون
 و سیحون گردانند و از اجسام کشتگان تا نفخ صور طیور و وحوش را طعمه
 و ذخیره پیدا کنند بسانت کوه آهن و دریای صواج و غمام شکوهمند
 و سبهر بلند از طرف دروازه فیروزآباد و جانب دروازه خوش در آمدند
 بصفتی که از غبار مراکب ایشان آفتاب تا بنده سر در حجاب تیرگی
 کشید و روز سفید در تنق شب سیاه بوش نهان گشت -

هر دو قوم دست از حرب کوتاه کردند روز دیگر نکوت شیخ الاسلام خواجه
 ابو احمد را بخدومت ملک معظم غیاث الحق و الدین فرستاد و گفت که
 قرب بیست سال میسود که من درین دیار متوطنم هرگز درین مدت از من
 زحمتی و نکبتی مردم این شهر فرسید و برای اعلی ملک اسلام پوشیده
 نباشد که تمامت امراء خراسان و قواد سباه عراق بدخواه من بودند خصوصاً
 امیر یسارل که باخراج و اهلاك من منطقه طاقست بر میان کینه بسته بود
 و خنجر بغض از قراب حسد برکشیده چون مرغاب آمد بر عزیمت آنک
 مرا بگیرد بسبب قصد وی بجای من با او مخالفت نمودم و بر آن عزم که
 شردی از خود دفع گردانم آشنگ گرفتم او کردم تقدیر ایزدی خود چنان
 بود که بقتل بیوست اَلْعَبْدُ بِدَبْرٍ وَّ اَللّٰهُ يَقْدِرُ بواسطه این حادثه مرا
 با شاهزاده یسور ایل می بایست شد و فرمان او را امتثال نمود اکنون
 بر نهج ماضی و عهد سابقه همچنان محب و نیکوخواه ملک اسلام
 امروز مصلحت ملک اسلام در آنست که جماعتی را که سباه او را
 بادغیس آورده اند بیرون فرستند تا خاطر شاهزاده از کرد آزار ناک گردد
 و من نیز بدلتخوشی تمام در اسعاف این حاجت رهین منم ملک
 اسلام باشم والا که درین مالمس قیل و قالی خواهد رفت هر آئینه
 که بحکم شاهزاده یسور هر ده روز لشکری مخترابی این ولایت خواهد آمد
 و از جانبین خاق بقتل خواهد رسید چون شیخ الاسلام خواجه ابو احمد
 حکایت نکوت را بسمع مبارک ملک اسلام غیاث الحق و الدین رساند al 211b
 ملک اسلام از شنودن آن کلام از نکوت در غضب رفت و فرمود که نکوت
 را این چه خیال فاسدست که در دماغ متمکن گشته و این چه سودا
 ناظر است که در سودا دل پیدا آمده اگر شاهزاده یسور با تمامت
 لشکرها کدبان این شهر را در بزدان خواهد داد و هر روز سه نوبت حرب

بذیروی با هوی کردون کسل   ستاند بسر بنجه از شیر دل
 بدولاد بیگان زهر آب دار   ز خون روی کیتی کند لاله زار
 جو تن در غریو و خروش آورد   چهارا جو دریا بجوش آورد
 و ازان جانب بکتوت بانک بر جیش خویش زد و گفت ای کماة جانباز
 و ای حماة تیرانداز و ای فرقه شیر حمله و ای زمرة ببر زهره امروز باید که
 درین معرکه جون دلپاٹ آشفته و تمساح خشم آلود بر مبارزان غوری
 و دلاوران هروی حمله آرید و بزخم تیغ هندی آذرکون کوه و هامون را از
 خون بیجاده کون گردانند سباه او بیکبار بر شطوط کار تبار^۱ آمدند و با لشکر
 منصور ملک اسلام غیاث الحق و الدین حرب در بیوست از هر دو فریق
 آرای داروگیر و صدای خروش و نفیر بر فلک اثیر برآمد و غریو ناله کوس
 و نای زلزال و ارتعاش در صحراوات و جبال پیدا آورد - * شعر *

نظامی

بـا بـر اندر آورد آواز کـوس

بر آنسان که نه جرخ ازو یافت کوس

ز یک سو بنباید هندی درای

ز دست دگر مهره و کره نای

Fol. 244a. شجاعان غوری و مبارزان هروی جون شواہق اعلام راسخات و بوارق غمام

معصرات بر سباه کینه خواہ بکتوت حمله بردند و قرب بنجاء تن را از

ایشان دستگیر کرد و مواشی و خلقی را کہ گرفته بودند باز ستاند و از

مراکب و اسلحه بی عد غنیمت ببعد بدست آورد و بتیغ و نیزه و رمح

من کلمات و دهره بسیاری را مجروح کردانید برین فسق کہ بذکر بیوست آفرور

الکریری تا بوقتی کہ کادت الشمس تجب والضياء تکتب - * شعر *

فردوسی بگاهی کہ خورشید بنمود بشت هوا شد سیاه و زمین شد درشت

و بکتوت روز دیگر با آن ده هزار سوار از لشکری که شاهزاده یسوز بیرون آمدند
و بهمت روز بهرات رسید *

ذکر صد و بیست و بنجم^۱ در حرب لشکر ملک اسلام غیاث الحق و الدین با سلطان و بکتوت

حون مبارک شاه نوحانی هرات را متحاب و بعد از دو روز باز کشب سلطان
و بکتوت با سباه از اسبده بشکوه هرحه تمامتر مع حم العقیبر من اعیال القواد
و انطال الاثراد روز جمعه حامس ربیع الاول سنه مذکوره باسم تاحب
از حوالب شهر هرات درآمدند ملک اسلام غیاث الحق و الدین فرمال
فرمود تا سباه منصور او از سوار و پیاده همه یک عزم و آمادگی روی بکار را
آورد و بالشکر بدر معازات و مبارات ظاهر گردانند و برحم تنع آنداز آتش اثر
سر بر باد و عبور اعادی خاکسار را از دین ببندارند و بصدقه که در کلاسار
حقیقه بدادندش می کیش را حون سرمد د هارن در گردند و باندن بر اشعه
نیرشاه خطی از گردن گردنکشان یک حال بکشایند و بیکال رهبر انداز اسم
نه مشتق قلوب معصوب و مدوز بی سوز متعالل می دس ۱۰ حون
خانه رندوز هزار زورده کمد و بنجم کمد برتک کیانی رؤس معکوس
منازعان را بزند معکس و بلایا مقید گردانند -

* نظم *

فرمود تا از سده هرکه هست	برآرد شمشیر در ده دست	عولف
بختگر ببرد دل بدسکال	بکاش درآرد سر و بر و دل	کتاب
بنجم کمد بر از بیم و تاب	و بالا بشب آورد آفتاب	

برانجمله است که کسی در عقب این لشکر نبود برین نوع که
 Fol. 243a. بذکر بیوست در عقب مبارکشاه بوجای می رفتند و جبار بای و برده از
 من کلمات سباه او باز می ستاند تا آن هنگام که شَومُ الذَّبَارِ وَ کَادَ جُوفُ الْیَوْمِ یَنْفَارُ
 الحریز می مبارکشاه بوجای بان جبار هزار مرد فرخاش جوی تزد خمی بدره کروح
 درآمد و سباه منصور ملک اسلام غیاث الحق و الدین متعاقب او بدره
 رسیدند و عزم آن کردند که بیشتر روند امراء عسکر ایشان را بجبر باز گردانند
 و مبارکشاه بوجای با چند سر کار و کوسفند و نفر چند برده که گرفته بود
 آن شب تا روز برفت و تا از هراة هوده فرسنگ دور نشد در هیچ موضع
 مقام نکرد روز دیگر مغولی جله نام را بیدش شاهزاده یسور و بکتوت فرستاد
 که شهر هراة را بتاختم و از شهر سمرک بسیار از بیاده و سوار بیرون آمد و چند
 حمله میان ما و ایشان حرب واقع شد چون تزیبک بسیار بود و خلق از
 روستاهاست بشهر درآمده بودند بیشتر نفتم اگر بادشاه جهانگیر از امراء
 بیادر یکی را با بنج هزار سوار بمدد من نامزد فرماید تا بجمعیّت تمام شهر
 را محاصره کند بصواب و نصح نزدیکتر باشد شاهزاده یسور روز دیگر -
 * شعر *

ربعی که خورشید تابنده بنمود جبر شد از روشناییش روشن سپهر
 سلطان نامی را که از خویشاوندان او بود با ده هزار سوار نامزد گردانید
 تا هرات را محاصره کنند و آب از مزارعات بیندازند و هر غوری و سجزی
 و هروی را که بگیرند بقتل رسانند و اگر جنایک ملک اسلام غیاث الحق و الدین
 زن و فرزند امراء بوجای باز دهد و طریقه ایلی و انقیاد را مسلوک
 دارد زحمتی بکسی نرساند و غله نخواستند و با ملک عهد کنند و چنان
 سازند که از جانبین قواعد دوستی و یگانگی محکم گردد و هرجه از خیر
 و شر روز بروز از طرفین حادث گردد بحضرت ما عرضه دارند سلطان

* شعر *

ملک زیر سم سمند تو باد   سر تاجداران بدند تو باد
 توئی بشت ایران و تاج سران   تو شاهی و ما بیش تو که توان
 نفرمان تو جان کسروگان کنیم   نگاری که کوی همه ان کدیم

بعد ازان سده بی اندازه از بیاده و سواره از شهر بیرون رفتند و از حواص
 شهر و ناله حصار خروش طفل و نای و نفیر کوس و دهل و آوای دلیران
 و نوله و غلغله خلق بر ملک گردان درآمد و ازان جانب لشکر مبارکشاه
 بوجای برخانهاء بلو جان زدند و تمامست مواشی ایسلان را براند و شاه
 بلوچ که والی بلو جان بود با جند تن معدود با ایشان جنگ در دیوس
 و امیر اناجی و دلیران عزی و امراء دیکوری و مبارزان هروی قرب هراز
 سوار نامدار آهن پوش با مبارکشاه بوجای مقابل شدند مبارکشاه دیوس
 سوار را نامزد کرد ایستاد تا ربه و جبار دایلی که گرفته بودند برآمدند و خود با
 ملخ هراز سوار جنگی صف بر کشید و از جانبین دلیران و صف شکنان
 آشک جنگ کردند و جرن شیران آشفته و کرکن کرسه با حملجو
 مسلوه و رماح مثقفه در یکدیگر حمله آوردند -

* شعر *

در لشکر جو مور و ملخ تاخندند   نبردی جملی در جهان ساختند
 شمشیر بولد و تیر خدنگ   کدرگاه کردند سر مور تنگ
 وار طرفین مرد بسیار زخم خوردند و اکثر کله و ربه که لشکر مبارکشاه
 بوجای گرفته بودند سده ملک اسلام عیات الحق والدین باز ستاندند
 و مبارکشاه حرب میکرد و بس میبرد و هر چند که مبارزان هروی آشک
 آن میکردند که بیشتر بزد و شمشیر با سده عدو جنگ گفتند امیر اناجی
 ایشان را مانع می آمد تا غایتی که جند تن از اکثر شجعان هروی را که بیش
 زنده بودند برد و گفت که حکم جهان طاع ملک اسلام عیات الحق والدین

بشهر هرات در آیند و مواشی خود را از رود نکرانند و مردم دهقان مجرد با ساز نبرد بشهر و روستا آمد و شد کنند و بر دروازاها و بندها و مواضع جنگ مرد سباهی از غوری و هروی و نکودری و سجزی و خلج و بلوچ و افغان نصب گردانید و باسفرار و هراترود و غور قاصدان روانید تا سگان آنجا در قلاع و حصون در آیند که شاهزاده یسور بر عزیمت مراجعت است برین نوع شرایط رعایت رعیت و حراست ولایت بجای می آورد و از آن جانب مبارک شاه بوجای با شش هزار سوار خونخوار از اردوی شاهزاده یسور بیرون آمد و بده روز ببادغیس نزول کرد و سوار ده بفرستاد تا از رعیت هرات زبان گیری بگرفتند و بیش او آورد آن شخص با خود جبین گفت که خلق اهل بیت خود را بشهر در آورده اند و مواشی نزدیک شهر دارند الا بلوچان که با رمه بسیار در فهدستان متوطن اند و از مقام خود حرکت نکرده اند و بنده بجای نبرده باقی تمامت قطن روستاقت در شهر اند مبارکشاه بوجای بشب در دره باشتان کمین کرد بامداد که چهارشنبه یازدهم صفر سنه مذکور بود - * شعر *

فردوسی

بدانکه که دریای یاقوت زرد زند موج بر لشکر لاجورد
با آن لشکر کینه خواه کمین بکشد و از جب و راست در تاخت جون
دیدبان از بالا طاق مسجد جامع کرد سپاه بدید نعره برآورد در حال
ملک اسلام غیاث الحق و الدین امیر اباجی را با امراء لشکر نکودری
Fol. 242b. و مبارزان هروی بحرب مبارکشاه بوجای فرستاد و فرمان فرمود که اگر لشکر
مبارکشاه بوجای بشت دهند و روی بهزیمت آرند البته باید که لشکر
منصور ما متعاقب ایشان حرکت نکنند چه شاید که شاهزادگان و امرا
با لشکر انبوه در بس کوه کمین کرده باشند امیر اباجی و امراء نکودری
و شجاعان هروی زمین خدمت بدوسیدند و گفتند شاهها -

بودی که با ما بدین نوع زندگانی خواهد کرد و بدین نسق مخالفت
و منازعت خواهد نمود تا هرات و سگان او مرا مسلم و مستخر نشدی من
لشکر بدین دوازده کشیدم^۱ شاهزادگان و امراء سعاد و رحوة درگاه کردند که
ای پادشاه جهانگیر خاطر خاطر برزگوار پادشاه باید که جهت مخالفت
ملک هر[و]ی برایش نکردد بدولت زور افروز پادشاه عادل شهر هرات را
حتل حرات گردانیم که تا بعضی روز وی کسی را محال ارام و امکان
سکونت نداشت از ماندن در هرات کدام را که حکم دایع باشد معاصره هرات رود
و ناحل دارد تا لشکر ملک اسلام غیاث الحق و الدین حرات کند تا آن هنگام
که خاندان امرا را بیرون فرستد شاهزاده یسوز زور دیگر مبارکشاه بوجای را
تا شش هزار سوار حاکمی بناحت هرات فرستاد و فرمود که عدم مردم
ماوراءالنهری هر آورده دیگر که بدست شما افتد بقتل رسانند و از قتل
و دسب شرحه ممکن بود و منصور کردن بجای آرند *

Fol 242a

ذکر صد و بیست^۲ و چهارم در حرات لشکر ملک اسلام غیاث الحق و الدین با مبارکشاه بوجای

حسین شهرزاده نهم عشر و سدهم پادشاه در آمد در محرم این سال مذکور
لشکر منصور ملک اسلام غیاث الحق و الدین از معتدل سعاد شاهزاده یسوز
سعدی را گرفته بدست ملک اسلام آوردند انشل حاکم تبریز داشتند
که هم درین حدود زور بفرمان شاهزاده یسوز لشکری بناحت هرات خواهد
آمد ملک اسلام غیاث الحق و الدین فرمود تا رعایا از قری و مواعید

^۱ یکصد و سی و یک نفر^۲ صد و بیست و دوم

حفظ و حراست اردوی بزرگ و خیلخانهای لشکر منصور ما اجتهاد تمام بجای آرد و بیدار و با خیز باشد و بروز قراول و دیدبان و شب طلایه و با سببان برکار دارد که جنین می شنوم که ملک اسلام غیاث الحق و الدین بران عزیمت است که لشکری بدانطرف فرستد تا خرابی باردوی بزرگ ما رسانند بعد ازان دو روز با شاهزادگان و امرا و رؤس سپاه در کار ملک اسلام غیاث الحق و الدین مشورت کرد روز چهارم همه باتفاق بران تدبیر یکدل و بران عزم متفق الکام شدند که شاهزاده یسور نخست ایلچی نزد ملک اسلام غیاث الحق و الدین فرستد و برفق و حسن کلام خانها امرا را طلب دارد و اگر جنانک درین معنی ابا کند و برخلاف فرمان اعلی بادشاه رود هر ده روز ازینجا یکی از امرا با لشکری برود و هراة را بتازد و راهها را بر خلق بسته دارد تا آن زمان که غله برسد بعد ازان لشکر منصور بادشاه بتمامی بمحاصره شهر روند شاهزاده یسور باتفاق جماهیر و اکابر سپاه روز دیگر - * شعر *

نظامی جو صبح از دم کرک برزد زبان بگفتن درآمد سک باسبان
 خروس غنوده فروگرفت بال دهل زن بزد بر بتیره دوال
 نامه نوشت بملک اسلام غیاث الحق و الدین و در طلب کردن خانها و خاتون
 بسر بوجای تطف و تعطف بی حد نمود ملک اسلام غیاث الحق و الدین
 در جواب نوشت که من این کار بحکم یرلیغ بادشاهزاده جهان
 سلطان ابو سعید و حکم التمعاء امیر جوان کرده ام تا اجازت ایشان نباشد
 نتوانم که خانهای بسر بوجای و متعلقان بکتوت را باز گردانم شاهزاده یسور
 ازان جواب خشم آلود کشت و شاهزادگان و امرا را گفت که ما را هیچ
 خصم قوی تر از ملک غیاث الدین نیست بنکرید که او درین دو سال
 با ما جفا کرد اگر بر من بیش ازین جنین که اکنونست روشن و محقق

خراسان شود سرسبز زان تو که فرخنده دادا تن و جان تو
 Fol. 241a. امیر حسین را با سپاه بیحد و قیلس نامرد گردانیده ام تا با شاهزاده
 یسوز حرب کند ملک باید که نه هیچ باب خاطر متوردد ندارد و نادواج
 خوشدل و مستظهر باشد که در باب او عاطفت بادشاهزاده جهان سلطان
 ابو سعید و عنایت و تربیت ما بیش از انسب که در اتمام و افکار همگان
 درآید دیگر از لشکر شاهزاده یسوز و خیلخانها و امرائی که ما ما یانی
 شده اند و حقوق نعمت را فرو گذاشته خفداک امکان دارد [از] قتل
 و نم دین ندارد چون یرلیغ و شریف سلطان ابو سعید و احکام
 و خلعت امیر جوان ملک اسلام غیاث الحق و الدین رسید خوشدل
 و منتهم گشت روز دیگر - * شعر *

جو خورشید نا زیب دبداء رزد ستم کرد بر سر دلا لحرورد فردوسی
 لشکری داداغیس فرستاد تا خیلخانه سر بوجلی و خادها را حد از لشکر
 نکوت برآورد و دلقک که در داداغیس قابم مقام نکوت بود چون
 خبر یافت که لشکر ملک اسلام غیاث الحق و الدین خیلخانه سر بوجلی
 را بگرفتند مذهب شد و خیلخانه نکوت و مبارک شاه معزبان و مواضع حصین
 بد و ملک اسلام غیاث الحق و الدین خواندین و اندا و نقات بوجائیان را
 در شهر به قتل رسانیدند و اموال و مواشی ایشانرا بر لشکر منصور
 خود قسمت کرد و چون این خبر نکوت و سر بوجلی رسید متحیر
 و مضطرب شدند و بیش شاهزاده یسوز آمدند و گفتند ای بادشاه جهان
 ملک اسلام غیاث الحق و الدین خیلخانه ما را غارت کرد و زن و فرزند ما را
 باسیدی گرفت و مواشی ما را بر لشکر غوری و شروری و سحروری
 و نکوتی و خلم و دواج قسمت کرد شاهزاده یسوز از این سخن اندیشه مند
 گشت و فی الحال ایلچی فرستاد بر خود شاهزاده جوکی فرستاد که باید که در

طرف جنین خائف نبود که از طرف شهر هرات چه ملک اسلام
غیاث الحق و الدین هرنه روز جماعتی از نکودین را بفرستادی تا از سبزه
او مردمی گرفتند و بجزای می آورد و از ایشان تحقیق احوال میکرد
و بر کیفیت عزیمت شاهزاده یسوز مطلع میگشت *

ذکر صد و بیست و سوم^۱ در لشکر فرستادن ملک اسلام غیاث الحق و الدین ببادغیس و گرفتاری خیلخانه بوجامی

پیش از آمدن شاهزاده یسوز ملک اسلام غیاث الحق و الدین
ایلجین معتبر خدمت بدو الملک سلطانی فرستاد و از احوال شاهزاده یسوز
پادشاهزاده سلطان ابوسعید و امیر جوین را آگاه گردانید امیر جوین
ایلجین ملک اسلام غیاث الحق و الدین را بنواخت و یرلیغ و تشریفات
گرامی بجهت ملک اسلام دهنه فرمود او را بر حرب و تخلف و معاونت
با شاهزاده یسوز حریص گرداند و گفت که ملک غیاث الدین را بگویند
که اگر خواست حق تعالی باشد جز آنکه دلشوره ملک بود تعامت
مآرب و مطالب او را باسعاف مقبول گردانم - * شعر *

کرد داند که زندگانی دهد	ابر دشمنان کامرانی دهد
بفرخند اختر بنیروی شاه	بخاک اندر آرم سربکینه خواجه
بدرم جگرگاه بد کیش را	بسوزم زولن بد اندیش را
ترا تخت و دییم و لشکر دهم	بسی کنج و بسیلار لشکر دهم
بر آفریزمت جبهه جون آفتاب	شوی کامران و شوی کامیاب

ملکی دانست که نو بدین ممالک بجهت خرابی آمدی بیش تو بدین
نیامد و خراج و تاج فرستاد بطریق اولی که ما را نایلی تو در آمدن
مصلحت نبود القصه هیچ شهری و حصاری شاهزاده یسوز را مسلم نشد
و بسیاری از سپاه او در شهرها و راهها و قلاع بقتل پیوست خصوصاً
در مشهد متبرک طوس و بعد از سه ماه از مازندران مراجعت
نمود و در موضعی که آنرا قراغه^۱ میخوانند نزول کرد بدان امید
که از جانب در نهد - * شعر *

مؤلف
کتاب
نگاهی که خویشید تا ندیده بهر
چهارتا بغوز زلفت و فرود شد
کاستان جو میخوشود دلفریب
هوا دلکش و غنم آکین شود
کاستان حو کلزار مشکین شود
بادشاه اوزبک نا لشکر قفجاق بقصد و حصد ممالک عراق درآید و او ازین
جانب لشکر مازندران برد و از مازندران بدار الملک سلطانیه رود و چون
در قراغه معسکر ساخت شیخ الاسلام خواجه شهاب الحق و الدین را طلب
داشت شیخ الاسلام بیش او نرفت و بجانب ایلچیان ملتفت شد
شاهزاده یسوز از آن معنی در غضب رفت و لشکری بفرستاد
شیخ الاسلام شهاب الحق و الدین فرستاد تا حصد روز حصار را محاصره کردند
و تمامت مواشی بلبایت جاء را بگرفتند و بعد از آنکه از فقر حصار عاجز
آمدند مراجعت نمودند و شاهزاده یسوز را گفتند که مالدان بخیلی
بقتل پیوست و حراره سخت کردند حصار شیخ الاسلام شهاب الحق و الدین
را فتح نتوانستیم کرد شاهزاده یسوز اندیشه مند شد و چون
غم بد دل او کار کرد چه در خیالان شهری فتوانست گرفت و کسی از امرا
و حکام خراسان نایلی او در نیامد از آمدن بغایت بشماران گشت و از شیخ

قراغه، ذیل جامع الغوارخ In the

گفت که شاهزاده یسور بعد از سه روز که بیشتر بلاد و اماکن و مساکن
مازندران را خراب کرد بشهرها خراسان ایلچیان فرستاد و گفت -

* شعر *

ربیع منم شاه ایران و لشکر مراست   سرتخت شاهی و کشور مراست
سپهر برین تکیه جای منست   بویژه خرد رهنمایی منست
گرفتم خراسان بمردی و زور   بنیروی یزدان زاو[ا]ش و هور
کرایدون که از گفت من تند میغ   کشد سر بدرم دلش را بتیغ
و کر شیر شرزه شود دشمنم   سرش را بزور از بدن بر کنم
و کر فیل با من نبرد آورد   خد نکم دلش را بدرم آورد
هم تخت و دیبیم و هم لشکرست   هم ملک و هم کنج پر کوه‌رست
هم بنجه و زور و دست قویست   هم زهره و کرده پهلویست
و مردم انجا را بایلی و متابعت خود دعوت کرد ملوک و زعماء
آن بلاد گفتند که تا ما جان داریم در روی سباه تو تیغ خواهیم کشید
و بهیچ نوع سر بصلح و ایلی در نخواهیم آورد چه عالمی را خراب کردی
و عهدی که میان تو و بادشاهزاده جهان ابو سعید بود بشکستی و قصور
و دیار مسلمانان را بجبر بسوختی و ویران کردانید - * شعر *

فردوسی زدی آتش و شهرها سوختی   جهان داشتن از که آموختی
و اگر جنانک ملک اسلام غیاث الحق و الدین با تو صلح کردی و در
شهره‌راه بر روی سباه تو بکشادی ما نیز بیش تو آمد می^۱ و شرایط انقیاد
و رعیتی بتقدیم رساندمی^۱ چون ملک اسلام غیاث الحق و الدین
که ملک ملوک خراسان است با وجود جندان لشکر جنگی که در فرمان
داشت بر تو اعتماد نکرد و بفرط علم و دهها ملکی و وفور حکمت و براعت

^۱ In the MS. رساندی and آمدی.

بخراسان نیاید چه او با نادشاهزاده چهل سلطان ابو سعید عهد کرده است
و بزرگ لشکر از اندک است و شاهزادگان و امرا و وجوه سنان اکثر با او بدود
و از جانب ملوژان الفهر و عساکر شاهزاده کمک حایف است ازین گونه
سخنما میگویند و عجب می نمود تا آن زمان که ناکاه شاهزاده بسور
برایشان رد و تمامت حیل خادها ایشانرا عارت کرد و حواشی و مواشی
و خواندن و اعلمه و خرائی و حیام و حرکاه و پوست حانه و کله
و دمه ایشانرا بکرم و هر کس از امرا چون توکال^۱ و امیر اوردای
غاران و انجی و اقمور^۲ و دیورامشاه و زای ملک نفاه بطریقی بدود
و بکوت تا حد دامعل برآمد و شاهزاده بسور تا وسط ماردندان دود
و زای حلیس گفت که در ماردندان قرب ده هزار تن از سادات و اشراف
و اکثر خاندانها قدیم را اسیر کردند و تمامت نمود . بر آن حدود را بکند
و بسوخت *

کشادند لشکر بیداد دست در داد کردند کردان دست
اگر گشت بدود و کرناغ و کاج و کر رود و کاریر [و] کریم و شاج
همی سوختند و همی کفد نیز (بیداد مانده بسود هیچ خبر
و جلدایی عمام از نعمت و اسیران ماه حد دوشعرا و سوران مهر دهر
ترک راده و علامان ترک رزین کمر و اسفل و اشوار و استار کوهری
و اشقان کرده و حرکاهای رعیت بادشاهانه و حرا بردها و برسی مدوش
و کلا^۳ و کمرها و مرجع و تصوت حامها و قیعتی و محدودها و اثواب دوحته
و آردایی رزین و سیمن در دست لشکر شاهزاده بسور ابدان که بر حص
و عد آن حر خدای عرواحل کسی را علم حاصل نمادی و زای حدس

^۱ «امیر توکال» ، ذیل جامع القواریع ۹۸۸

^۲ «آل اقمور» ، ذیل جامع القواریع ۹۸۸

امرای را که در خراسان متوطن اند بایلی و یکدلی دارد^۱ و قلاع و حصون و بلدانی را که ازینجا تا حدود مازندرانست فتح کزد و عساکری را که از عراق بحرب او آیند مهزوم گرداند بخدمت آیم و چون سایر ملوک و امراء خراسان در سلک طاعتداری منخرط کردم چون جواب نامه بدین نمط که بتقریر بیوست بشاهزاده یسور رسید اندیشه مند شد و دانست که انچه ملک اسلام غیاث الحق و الدین نوشته است راستست و عاقبت کار او بندامت و خسران و نام بد خواهد انجامید اما چون بر جناح سفر بود و شاهزادگان و امرا و [و] اس لشکر باتفاق در رفتن بمازندران مجید بودند آن معنی را ظاهر نکردانید و از ملک اسلام حقد تمام در دل گرفت *

ذکر صد و بیست و دوم^۲ در رفتن شاهزاده یسور بمازندران و صفت خرابی که لشکر او کرد

در رجب سنه مذکور شاهزاده یسور از هراة بگذشت و چون بجام رسید بخدمت شیخ الاسلام خواجه شهاب الحق و الدین مد ظله رفت و بعد از آنک زیارت تربت مطهره مقدسه شیخ الاسلام شیخ احمد جام قدس سره دریافت بر نهج شتاب از جام حرکت کرد امراء خراسان همه بکار عشرت مشغول بودند و لشکرها را براکنده با وجود آنک ملک اسلام غیاث الحق و الدین بکرات بدیشان مکتوبات فرستاد و بمرات قاصدان دوانید که بحقیقت شاهزاده یسور میرسد امرا باید که غفلت ننمایند و با خبر باشند ایشان آن اخبار را می گفتند که دروغ است و ملک اسلام غیاث الحق و الدین ما را منی ترساند و بر ما چون آفتاب روشن است که شاهزاده یسور

^۱ In the MS. دارد .

^۲ In the MS. صد و بیستم .

و عراقین و حیوش شام و شامات را حد و اندازه بیست و هفتاد که می
مشاهده کرده ام و لشکرها و معصور نادرشاهزاده حبل سلطان ابو سعید
حبل را در حصر آورده سده شاهزاده در حبل آن حدود حور ده است
در مقابل اذتاب و حور قطره ایست در پیش دریا * شعر *

حور قطره [که] در دهن داری بدو انگی ماند این داری فردوسی
ایچ شاهزاده می طلعت بدنی داری و داد و جمعیت لشکرها و معمری
ولایتها و نری حردنها و امداد نادرشاهل اطراف و اعقاب ملوک اقطه اولم
حبل میسر کردند . * شعر *

نادرشاهی را نباید شش حیر اندکس گفتند شاهان حبل عمیق
ناب و بیکو و دس سر کمال مال و مرد و داد و عدل و نام و نال
ناتی طالع از امرا حور بکثرت و حورسب و مغرکشد ، نایک . که
شاهزاده را بر لشکر کشیدن بخراسل و احزاب دیار مسلمانان و اشاق
دماوندکل حدادی عرو حل اعتر می کنند انشان دوست شاهزاده
دستند که بیکو حوا و دوستدار شاهزادگان و خداوندان دس و دولاب
حماعتی ادد که در سرا و سرا و شدت و زحاطالب نام بیک و دگر حد
مروالی و ارباب حورشن نشدند و در حورمت امر انشان بدو و تفکر
ناموای بر مایند و اگر دس امرا مدکور اعظمی بودی ددشاهزاده حور
سلطان ابو سعید مخالفت دگردندی دگر بدش این به به دد دولت
بدان می شاهزادگان براق و دوا و لشکرها می اداره ددشاهل امدود
و نا حدود ماردان لشکر کشد بیه قاحت و حراسی امکد که حصردنی
دداشت چوبی دگر نشاند دست دداد و جماعت حبل مراد
دم دد این مقدار سده که شاهزاده دارد دوا دانست که از راه ملک ددشاهل
حراسل حور دست دد دگر مروا طلب داشته دد حور حاکم که شکر دد

خرد داد و جان و تن زورمند بزرگی و دیهیم و تخت بلند

خداوندی که نفس ناطقه را بی گام و زبان گویا کرد و دیده عقل کل را بی واسطه صورت و هیولی بی‌نا کردانید مقدری که جمله آفرینش در بیضه بندگی او می گرایند و بلابل خوش الحان در جمدهاء توحید ذات وحید او می سرایند **الَّذِي هُوَ مُبْدِعُ الْمَعْرَدَاتِ وَالْمَرْكَبَاتِ وَمُخْتَرِعُ الْأَنْبَاتِ وَالصِّفَاتِ وَمُوجِدُ الْحَيَوَانِ وَالْأَنْبَاتِ وَمُنْشِئُ الْبَقَايَاتِ وَالْمُتَغَيِّرَاتِ وَرَازِقُ الْأَرْزَاقِ وَالْأَقْوَاتِ فِي جَمِيعِ الْأَوْقَاتِ تَقَدَّسَتْ حَيَوْتُهُ عَنِ السَّقَمِ وَالْأَلَمِ وَالْمَمَاتِ وَتَنَزَّاهُ عَنْ الشُّكُوكِ وَالْأَوْهَامِ وَالشُّبُهَاتِ وَتَبَرَّاتُ قُدْرَتُهُ عَنِ الْإِحْتِيَاجِ إِلَى الْأَلَاتِ وَالْأَدَوَاتِ فَسُبْحَانَهُ هُوَ الَّذِي لَا يَعْزِبُ عَنْ عِلْمِهِ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ فِي الْأَرْضِينَ وَالسَّمَوَاتِ** بعد از حمد

خطبه
من انشاء
زین الاسلام

حضرت و اهب حقیقی تعالی و تعظم نموده می آید که فرمان شاهزاده جهان یسور رسید و بر مضمون آنچه که فرموده بود وقوف حاصل آمد بر رای انور لازال مزیرا انجا می‌رود که اگر شاهزاده بخراسان حرکت نمی کند بصواب نزدیک تر است چه با حضرت بادشاه مغفور اولجایتو سلطان و با خدمت بادشاهزاده جهان سلطان ابو سعید عهد موگد و میثاق مؤید

Fol. 238b.

بسته اند که تخلفی باظهار نرسانند و بر عقلاء عالم پوشیده نباشد که

شکستن بیمن و نقض عهد واسطه خرابی ابذیه دین و دولت تواند بود

قال الله و سبب خلل قاعدة ملك و ملت و نص و لا تنقضوا الايمان بعد توكيدها

تعالی برین معنی دلیل واضح و حجت صریح است دیگر آنک ممالک عراق

و خراسان که تختگاه بادشاهان باستحقاق است نه مملکتی است که

هر سوزی را توان و یا هر لشکری را اقتدار آن باشد که در وی نوبت

شاهی تواند زد و رایت بادشاهی تواند افراشت چه عساکر عراق

دیامد و ما بکریم حاکمی نادرشاهانه بدان انا و تمیز او نظر کردیم و وجود آن
 تا التفتانی را عدم انکاشف امروز بر عریض مسلم گردانیدید دلاد حراسان
 بدین ولایت امدۀ انم می نداد که برخلاف گذشته ناسناهی که در اشتغال
 اوست عریض سفر مصمم گردانید تا مانتان و دلال او و امراء
 این حدود لشکر بخراسان کشیم - * شع *

سرانم اردو صاحبو کدد اوران بگردن سرآورده گور کراں رععی
 نکیدم دهبیم و نغشت شهبی همان کدج و ملک و کلاه مهبی
 درفش کیانی بگردن میم انو بد سکاں شدنخورن سرم

Fol 239a و چون نادرشاهی این ملک برمس مسلم کدد کل ممالک خراسان را
 دد و معوض گردانم ارمی سخن جدد دلعب دران نامه داد کرد حوس نامه
 ملک اسلام عداث الحق والدین رسید و بی محضه مجلس کرد و گفت
 من روز اول بگفتم که از شاهراده یسوز حرش و کردن خبری و بعمی
 یکی بخواهد رسد و او بر سر عهد و میثاق خود ناسند حصاران
 بیکبار برو آمدن جوابدند - * نظم *

رمس موسه دادود دیش شاه که حاجی مدد از تو نغشت و کلاه نظامی
 موسی داد در ملک نازدی تو دعا داد بعد تزاروی تو
 دود ازان کفزد که بر ما بدکل مستحق و مدش است که خاطر عظم انو
 ملک ماوک اسلام مشموة عالم اواست و احبه و موده و برآمد موافق
 قدر و مطابق نصا روز دیگر بمورد تا حاحه شعاب عربتر جواب مکتوب
 شاهراده بسر در قلم آوردن مری کوبد - * نظم *

دعاه حدارود حورشدد ماه که داد ملک و دد دستاکی دودوسی
 حمال و مکل و رمی آفود می مور . دل کول آفود

یسور نامه نزد ملک اسلام غیاث الحق و الدین فرستد و در آن نامه بسیاری از عاطفت و دلتوازی یاد فرماید تا او را بر بادشاه انگالی حاصل آید و مطیع و هوادار حضرت گردد و ممکن که مصاحب بادشاه بخوارسان رود و اگر جهانگ بواسطه امری نتواند آمد بی شک از برادران و اقرب خود یکی را با سباهی بخدمت بادشاه فرستد مبنی برین تدبیر شاهزاده یسور روز دیگر نامه نوشت بملک اسلام غیاث الحق و الدین برین منوال -

فردوسی سر نامه بود آفرین خدای کجا هست و باشد همیشه بجای
برآورده ماه و کیوان و هوز نگارنده نور دبیریم و زور
خداوند بی عیب دانا غیب روزی رسان بندگان آفریننده زمین و آسمان
دید آورنده بالا و بستی توانا بر نیستی و هستی حی بی موت و متکلم
بی حرف و موت خداوندی که توفیقش آدم را صلوات الرحمن علیه باوچ
قال الله درجات إِنَّ اللَّهَ إِحْطَفَى رسانده خداوندش ابلیس لعین را در حضيض
تعالی نکبات و إِنَّ عَلَيْكَ لَعْنَتِي إِلَى يَوْمِ الدِّينِ انداخته تربیت ربو بیدش
موسی را صلوات الله علیه در کنار فرعون برورده و تقویت الوهیتش
عیسی را علیه السلام بقلعه چهارم فلک برآورده - * شعر *

بزرگ باد خدای که قاف قدرت او

به هیبتی شکم کاف کن ز هم بشکافت

هزار سال دو اسبه خرد جو باد براند

براه معرفتش باز ماند و هیچ نیافت

اما بعد این نامه ایست از شاهزاده یسور بملک اسلام غیاث الحق و الدین ناطق در معنی آنکه بیش ازین تاریخ چند نوبت ایلجیان معتبر بهرات فرستادیم و مکتوبات متعاقب و متواتر فرستاد و او را طلب داشت تا غایت

حسین
خوارزمی

دستت درون تیغ کوهش نثارست   منفیست مسکن بدریا گرفته
 ز سم شرور شاه کین تو آتش   وطن در دل سفک حارا گرفته
 بعد از آن عرضه داشت که ملک اسلام غیاث الحق و الدین با نادرشاه
 جنانکیر دیگر نکند و هیچ باب تخلفی ناندیشد و چون خراسان و مابدان
 در تحت تصرف و ید قدرت نادرشاه درآمد خلق شرارت را چه بد
 و توانا آن باشد که با لشکر منصور نادرشاه حرب کند بعد از آن بکوت
 در شاهزاده یسوز آورین خواند و گفت -

* شعر *

سیف
 اسیرکنی

ایا شهبی که نثار تو کر مثال دهد
 فلک ز حنش و قطب از مدار برخیزد
 لولای کن تو حامی که سایه اندازد
 ز نوره هوا زینهار برخیزد
 دران زمین که کل از آرزوی نصت تو
 سپر مثال ز بیکل خار برخیزد
 بکین خصم تو خنجر کشیده در میدان
 بجای ید پیاده سوار برخیزد

دس از سدابش باز نمود که مصلحت در آسب که بر سبیل تعجیل از
 شرارت نکندیم چه کار فتح هراة حزو بست و مومی که در پیش داریم یکی
 شر جگاه که مملکت عراق و خراسان مستخر و مسلم نادرشاه تبادل کردن ملک
 اسلام غیاث الحق و الدین می گفت و کوی بخدمت نادرشاه آمد
 والا که در انقیاد انانی طعنه گرداند بنده نادر شرار مرد بدو مژده شهر شاد
 را بکند چه تمامت سگان و انسانی شرارت دل جمیع بنایا و بدو
 داد خراسان دناگوی و هواخواه نادرشاه آمدن کرده شد کس از امرا
 حکمینی بسمع شاهزاده یسوز رسید و اخرا الامر برای منبر شد که شاهزاده یسوز

در خدمت رکاب تو هر کو نهاده کام
 صد کام را مقابل هر کام یافته
 خلقی ز بذل کاملت اقسام دوخته
 عالم ز عدل شاملت آرام یافته
 دریا ز بذل دست و کف چون سحاب تو
 خود را غریق منت انعام یافته
 در آشیان ملک جهان مرغ باس تو
 در زیر بال بیضه اسلام یافته

بعد از اداء مدح و ثناء عرضه داشت که بنده در عهد دانشمند بهادر و در
 عصر بوجای بر در شهر هرات قرب یکسال و نیم بمحاصره و در بندگان
 و حرب روزگار برده این شهر را بحرب نتوان گرفت چه بس حصین و متین
 است و خندق ژرف و بندها استوار دارد اما بدر بندگان بزودی فتح توان
 کرد خاصه اکنون که هنگام رفع غله و موسم حصد مزروعاتست و الا که
 بادشاه جهانگیر هراة را بس بشت کند و ملک اسلام غیاث الحق و الدین
 را دوست دار و مطیع خود داند ازان فساد کلی در ممالک بادشاه راه
 Fol. 237a. یابد و نکودری و غوری و هروی و بلوچ و خلج و سجزی که در هراة
 متوطن اند تمامت مراکب ما را ببرند و خیل خانها را که در بادغیس
 است یمن که غارت کنند و اگر چنانک بادشاه بمبارکی بطرف نیشابور
 و آن حدود حرکت میفرماید و بدر بندگان هراة درنگ نمی کند من بنده
 متقبل که باده هزار سوار تا هنگام مراجعت بادشاه هرات را گرفته
 باشم بعد ازان خبربوست زمین خدمت مقبل گردانید و گفت - * شعر *
 سراج قمری زهی صیت عدلت همه جا گرفته مقامت محل ثویا گرفته
 نسیمت جهان خوشتر از خلد کرده ز ذاتت شرف دین و دنیا گرفته

اگر این خبر صادق باشد از خراسان عراق روم و سلطان ابو سعید را
 بر تخت نشانم و مخالفان و مغازیان ملک او را قلع کرداییده مراجمع
 نمایم و الا که دیرخ بود و سلطان ابو سعید بر تخت مزبونی جلوس
 مملوک فرموده باشد از حدود ما زندران باز کردم اما چون از شاهزاده
 یسور این سخن بشنودند متروک و بریشان خاطر کشند و شاهزاده یسور
 چون نس گریز و محیل و خردمند بود از سرفرط کیاسب سخنی با سماع
 امراء لشکر خراسان رساند که جمله اتفاق گفتند که بر ما واجبست که حق
 نعمت و خدمت نادشاه مغفور اولجایتو سلطان بجای آریم و فرورد
 خلف شاه نسب او را کوچ دهیم و ما طایفه که مغازیان ملک او بود
 حرب کنیم و اگر نه^۱ بحقیقت شاهزاده یسور میدانست که نادشاهزاده
 جهان سلطان ابو سعید بر تخت نادشاهی جلوس مملوک فرموده و امرا
 و وزرا همه طبعاً و رغبتاً کمر انقیاد و مطاوع او بر میان بسته اند بعد
 از آن شاهزاده یسور گفت که اگر ما از شرارت مکدریم ملک اسلام غیث الحق
 و الدین لشکر یاروری ما فرستد و منعتم ما نکودرینی که بر حکم او بود
 بدرستی بیاوند^۲ و ایشان نند عظیم در وجود آید و اگر جدانکه محصور
 شهر هراة راخذ ملک اسلام غیث الحق و الدین لبث می نمایم این نمانی
 که حالیا در خاطر است دست نمیدهد چه عساکر منفرقه خراسان جمع
 شوند و رفتن ما مازندران میسر نکند درین اندیشه بر کس سخنی
 نگویند تا بر آنکه که خاطر قرار گیرد میهم بیش از همه امرا مملوکشاه موحنی
 زمین خدمت در بیش شاهزاده یسور برسید و گفت - * شه *

محمد :

ای از نو سنجیدی و سری نام بنفد

وز تخت روزگار همه نام بهرست

* اگرچه « دل جامع » « خواج » ۱۱۵ = ۱۱۶

نماند. In ۱۱۵ = ۱۱۶

نیست ایشان درکار خود به دانند و ما از هرات صد سوار نامدار
فرستاده‌ایم تا تحقیق احوال آمدن شاهزاده یسور کنند چون خبر دیگر
برسانند فی الحال قاصد بدان طرف روانیده آید و بمزار متبرک جام بکوتر^۱
فرستاده شود *

ذکر صد و بیست و یکم^۲ در نامها که شاه زاده یسور و ملک اسلام غیاث الدین بهم نوشتند

راوی چنین تقریر کرد که در اواسط جمادی الاخر^۳ سنه مذکور
شاهزاده یسور اردوی خود را بپسر خود شاهزاده جوکی سپرد و روز دیگر
بطالع خجسته سوار شد و با سباه بی اندازه بمقام متبرک و مزار مبارک
جشت درآمد و زیارت مقبره مطهره معنبره شیوخ جشت نور الله
مرقد هم دریافت و بوقت صلوٰۃ الظهر از جشت بیرون آمد و امراء بادغیس
چون بکوت و دلچک و مبارکشاه و بسر بوجای بیش او آمدند روز دیگر -
* شعر *

فردوسی جو خورشید بنمود رخشان کلاه جو سیمین سبر دید رخسار^۴ ماه
بترسید ماه از بی گفت و گوی بخم اندر آمد ببیچید روی
شاهزاده یسور امرا را گفت که مرا عزیمت آنست که بخراسان روم
جه چنین می شنوم که بادشاهزاده ابو سعید بر تخت مملکت جلوس
مبارک نفرموده و امرا بسر خود درکار ملک داری مدخل می سازند

^۱ In the MS. کبوتر .

^۲ In the MS. صد و نوزدهم .

^۳ In the MS. جمادی الاول، و ذیل جامع التواریخ .

^۴ In the MS. رخسار .

* نظم *

خسروی

طیار نامه ان بهتر که از نام خدا باشد
که با نامش سخن را قیمت و قدر و بها باشد
خداوندی که آیات کمال بی زوال او
و رای نیک ابراهیم و عقول اندیسا باشد
نه در صدش حلل بیعی نه در امزش رلل یانی
نه در ملکش دعا عرور نه در حکمش خطا باشد

خداوندی که بی واسطه عمد اس قده حصراء معلق برانراش و شمش
رخا اس آید بیلگون و طارم آنگون را تفکشف و نایه مرتعت اسال را
بر ساد موجودات برتر گردانید اما بعد بر رای امرلی عظام حراسا نموده
می آید که رموز از متلعان و منقذال ما که در حدرد عو و کالستان
منظرش اند و از کلی احوال شاهزاده یسوز واقف حدین نوشته اند
و عریحه داشته که شم درین حدد روز شاهزاده یسوز با سناهی ندی
درا و شگوه که و عظم عمام از رمین دارور بهراة حواحد آمد و از سمت
غراب بطرب طوس و پیشانور حرکت کرد و بران عزم امت که اکه لشک
حراسا بمداوم او ناعم متفق و مکدل نمائند بکسر بممالک عراق بود
حس حل برین حمله بود نموده آمد تا لشکر برانکه را کرد کدخد و در
نلس و حرم و شایط قزاول و دنده نلس و حفظ راهها و خدمت میرده
لشکری و عملات حصن بلاد و قذخ حدل حدیم او قداوند و آزاد مقداد
ابشل سرد سعی تابع مندول دارد و شب و روز مبرمرد و مترقب باشد
و از محاربات و حدل حواشی و مواشی حوشش را بهروز حشرها
و شهرها آورد چه اگر آمدن شاهزاده یسوز متحقق است نیک شده
اگر یسوز بر امر شهاب بهراسا قبول حواحد کرن زیادت تکند حاجت

آنست که بطرف ممالک خراسان درآیم و از خراسان بعد از قلع و قمع
اعادی بدار الملک سلطانیه رویم *

ذکر صد و بیستم^۱ در نامه^۱ که ملک اسلام

غیاث الحق و الدین بامراء خراسان نوشت

چون شهر سده ثمان عشر و سبعمایه در آمد در صفر این سال مذکور
جماعتی از حکام و ولات ولایات غزنین و کرمسیر مکتوبات فرستادند
بخدمت ملک ملوک اسلام غیاث الحق و الدین ناطق در معنی آنکه
بر رای انور اعلی ملک ملوک اسلام عرضه میدارند بندگان بر آنجمله که
بحقیقت شاهزاده یسور درین یک دو ماله با لشکر کران بخرابی خراسان
و اعتاب عساکر آنجا خواهد آمد و چهل روز میشود که سباه او اسب فربه
میکند و در ترتیب امور محاصره بلاد و تبریج و تفریق جیوش خراسان
اجتهاد بلیغ و سعی تمام دارند چون مکتوبات بملک اسلام غیاث الحق
و الدین رسید روز دیگر که شمع مهره بازان این کفید دوالک باز جهره
برافروخت و زاغ شب بروانه وار بسوخت و از رخ رومی وشی روز عالم
میزوفر شد و از خنده ترک سپیده دم خاک درج کهر بست - * شعر *

اهلاً بِفَجْرِ قَدْ نَضَا ثَوْبَ الدُّجَى   بِالسَّيْفِ جُرْدٍ مِنْ سَوَادِ قِرَابٍ

شاعر

* شعر *

سلطان صبح رایت مصقول برکشید   بر خیل شام لشکر زرین کمر کشید
ملک اسلام اشارت راند تا صدر خواجه شهاب عزیز نامه نوشت بامراء
و ملوک خراسان بدین نسق -

شاعر

را از ایشان بقتل آوردند و شاهزاده یسوز تاده فرسنگی سبجستان بدش بیش
 بیامد و دو سه حصار را در روستاهاست بعد از آنکه از سناة او قرب سیصد تن
 بقتل رسید فتح کرد و حلق اینجا را بکش و در خاطر داشت که نزدیک
 شهر سبجستان آید باسم محاصره و در بددان که سمع او رساندند که سر
 اناحی^۱ تمور بملک نصیر الدین نام^۲ نوشته و حنین و حنین حکایندی
 نار نموده و او را بمخالفت و حرب بادشاه اعرا کرده شاهزاده یسوز روز
 دیگر از ولایت سبجستان بیرون رفت و بواسطه آن نامه تمور را بقتل
 آورد و سناة او را بخرنوسب^۳ داد و چون حمشید حورشید قاج رزی بر سر
 حمل بر سر نهاد و بتاثیر پیور اعظم جهان بپیر خلعت جوانی در پوشید -

* شعر *

سراج قمری

جهان بپیر نوروز سار بپا شد
 دم ربیع شمع روح حور مسیحا شد
 شکوه تا ید بیضا نمود حور موسی
 حن ر نور تجانش طور سینا شد
 ر زاله ران بدستان هزار بیضا ر زاع
 شکست بیضا و روز سر طوطی اساسد

مطلب خود رسید و حدد روز متعاقب طوبهها شکر کرد و شاهزادگان
 و امرا و روس سناة را خلعتها و کرامتیه داد و رعما و اکثر اعیانستل
 را بدواحب و عاطف تمام محظوظ گرداند و باندک روزگاری لشکر اندوه
 و حرائر مملو و فرمان فرمود که لشکر یکسر در فربه کردن مراکز
 و برداختن سار و عدت بدر و ما بحتاج سحر اکتفا نماید که ما را عریضت

^۱ In the MS اناحی

^۲ In the MS بخرنوسب .

ستاره فرو ریزد از آسمان بچند زمین و بنالد زمین
ازین نوع در نامه تعدید و تحویف تمام نوشت و سوگند بر زبان بآورد.

* شعر *

دقیقی بوزدان داور خداداد جان که چرخ آفرید و زمین و زمان
بعرش و سروش و بچنان نبی بطاعت عثمان و علم علی
برخوان و حور و بخترم بهشت بدات بمرتن نیکو سرشت
که چون پیش من آبی بچنان تو قصدی نکند و بغیر اعطاف و اشفاق در
حق تو بچندنی دیگر اشارت نراند چون مکتوب بملک نصیر الدین رسید
اندیشه میزد شد و بعد از آنکه با برادران و عشایر و نواب و مدبران ملک
خود مشورت کرد در جواب سخنها بسنجدیده نوشت و ایلمجیان شاهزاده
یسوز را با تحفه های بسیار و هدیه های بیشمار و نوازی که از سجستان خرید باز
کرداد و خراجگذاری و طاعتداری را التزام نمود و دران بود که بر خواجگان
و زعماء شهر سجستان مالی توزیع کند و پیش شاهزاده یسوز فرستد در
اثنا این عزیمت تمور بسو اباجی^۱ نکویری نامه فرستاد که ملک اسلام
نصیر الحق و الدین باید که از شاهزاده یسوز اندیشه میزد نکرد و وهنی
و تردبی بخود راه ندهد چه من با چند تن از امراء نامدار با تمامت
Fol. 235a لشکر نکویری بخون جان او تشنه ایم و فرجی می طلبیم تا او را بگیریم چه
از قدم او در خراسان خرابی بسیار حاصل شد و میان امراء اختلاف تمام
ظاهر گشت خاصه که ناقض عبودیت که با پادشاه و امراء عراق کرد
و ملک اسلام غیاث الحق و الدین که ملک ملوک خراسان است پیش
او نیامد و مالی نداد چون نامه تمور بملک نصیر الدین رسید کار حرب را
ترتیب^۲ داد و بفرمود تا هنگام مراجعت ایلمجیان شاهزاده یسوز سی تن

^۱ In the MS. لسوانجی .

^۲ In the MS. ترتیب .

سجستان مالی بخزیده معمور^۱ ما فرسیده می باید که مرحلاف گذشته
 بیش رایت منصور ما بیرون ای و شرایط خدمت و طاعت خون سایر
 ملوک و حکام خراسان تقدیم رسانی تا بهنگام مراجعت بادواج عاطف
 شاهنشاهی و اصناف الطاف پادشاهی مخصوص و معظوظ سنوی و میان
 ما و قواعد^۲ محبت و ولا مستحکم گردد و طریق یگانگی و مخالفت
 مسدود ماند و روز بروز تربیت و پیور غامیسی در باب تو در زیادت باشد -

* شعر *

ربعی	و نوزان دیوان کشیدم گسام	بقیصرور اختر بهر خنده نام
	کشیدم بدین نوم و مرز و دیار	دلبران شمشیر زن صد هزار
	سناهم بکیتی سر ابرار کسب	همه مرز ایران بمن باز کشت
	سراسر مکردار یاد بران	شما نیز باید که اندر زمان
Fol. 234b.	حراین در سخن می نباید مرد	بیایید تا ساو و نا باج زد

و الا که برخلاف این ذکر رفت خواهد رفت اینک تا لشکری بعد
 یک بیان و شمار قطرات باران می آیم تا سجستان را محاصره کنم
 و بعد از فتح دران دیار از شهری^۱ دیار نکرانم -

* شعر *

مولف کتاب	بخاک اندر آرم کلاه مهیب	سورم سر و بوم شاهنشاهی
	بردم سی خون حو فلان و میغ	دین مرز کرشامب از زخم تیغ
	چرا که کران و شیران کم	دژ و تاره را بست و ایران کم
	و هیبت میبرد دریا دهنگ	نودانی که چون من در این بچنگ
	دید آید اندر جهان رستخیز	نکاهی که من تر کشم تیغ تیر
	مرغ و را تنفسی بجایی آرم	مرزیکه من رای کیس آرم
	هوان بیه سر اندر کشید	فغان دریا فغان مر کشید

^۱ In the MS شعری^۲ In the MS مر

Fol. 234a. ذکر صد و نوزدهم^۱ در رفتن شاهزاده یسور

بشهر سجستان و مراجعت او

راوی چنین گفت که درین سال مذکور شاهزاده یسور با سپاه بی حساب از حدود تگنا باد بجانب شهر سجستان حرکت کرد و بیشتر نامه نوشت بملک عادل نصیر الحق و الدین که ملک سجستان بود - * شعر *

بنام بزرگ ایزد داد بخش نظامی که ما را ز هر دانش او داد بخش

خداوند روزی ده دستگیر بندها زده را از درش ناکزیر

فرورنده کوکب تابناک بمردم کن از مرده تیره خاک

برآرنده آسمان بلند ز داینده خاطر هوشمند

بازعام او نیک و بد بهره‌ور بفرومان او می‌رسد خیر و شر^۲

این نامه ایست از شاهزاده جهان یسور خان بملک نصیر الدین سجستان

محرر در معنی انک^۳ بحکم سلطان مغفور سعید سدید اولجایتو سلطان

و فرمان شاهزاده جهان سلطان ابو سعید حکومت ممالک خراسان تا حد

مازندران و وسط قیس و مکران و شط سند^۴ درید حکم ما ست و تمامت

ملوک و امراء خراسان بعضی رغبه و اختیارا و قومی عجزا و اضطراراً مال

ببکد و تحف و غرایب ببعد بحضرت جهان پناه ما آوردند و فرستادند

و جمله سرکردنکشی بر خط انقیاد و خشوع نهاد و در سلک طاعتداری

و رعیتی و خراج گذاری منخرط گشت و درین دو سال که بمبارکی از

ما وراء النهر درین حدود با عسکر منصور در آمده‌ایم تا این غایت از شهر

^۱ In the MS. صد و هفدهم.

^۲ Cf. رسیدن نامه دارابنورد اسکندر " سکندرنامه." There is some difference in readings.

^۳ In the MS. انک که.

^۴ In the MS. شد.

لشکرهای برا کفده بخراسان فرستاد ایسن قتلغ جون محدود سرخس رسید بکوت از بادغیس بیش او رفت امراء لشکر و ملوک خراسان باهم گفتند که جون بکوت بیش ایسن قتلغ آید در حال ایسن قتلغ او را بگیرد چه ماده فتن و خرابی خراسان و تخلف عساکر با امرا [و] او بود برخلاف کمان ایشان ایسن قتلغ بکوت را بذواخت و التما نوشت که بر منوال گذشته بیرامشاه و ابو یزید بوجای و امرائی که با بکوت خلاف کرده بودند همه هم درین هفته بادغیس روند و در حکم بکوت باشند چه حکم یرلیغ جهانکشی نادرشاهزاده جهان سلطان ابو سعید خان و التما مدارک نوین اعظم جویان بیک بران موجب بفاذ پیوسته است که امراء مذکور بیش بکوت باشند و از فرمان و حکم او عدول و تجاوز نجویند القصه روز دیگر بکوت را با خلعت کران مایه باز گردانید و ارا حیف جفین گفتند که ایسن قتلغ را دل ناساهازاده یسور بود و در فهان مکتوب فرستاده بود شاهراده یسور که در ممالک خراسان زیادت سباهی نیست و کار عراق فیر در لرزل و اضطراب است اگر جدانک نادرشاه عادل ناساهاهی بخراسان حرکت فرماید خراسان بروسی در تحت تصرف نادرشاه درآید و ممالک عراق بیز نازدک روزکاری بتدعیست خراسان مسلم گردد بدین واسطه بکوت را بذواخت و عیالفت مخصوص گردانید بعد از چند روز پسر بوجای و بعضی از امراء لشکر بیرامشاه بادغیس درآمدند و کار بکوت بار بتجدید رفعت تمام گرفت و هر خیر و شر که در خراسان واقع شدی بکوت انرا علی التفصیل سمع شاهراده یسور رساندی و شاهراده یسور را روز بروز بر اعتماد واثق تر کشتی و التفات خاطر بطرف او بیشتر شدی *

خود بسلامت بیرون رفت باقی تمامت سباه با زن و فرزند و مال و مواشی در دست لشکر شاهزاده منقلان افتاد و از امراء لشکر بوجای دو امیر بزرگ بقتل رسید و جندین دیگر از امراء [ء] سده بکتوت زخم خورد و بکتوت آن شب بتعجیل تمام می رفت تا آن هنگام که بَاغَ اللَّیْلُ غَايَتْهُ وَ رَفَعَ الْفَجْرُ رَأَيْتَهُ بدرگاه شاهزاده یسور رسید هم از کرد راه کلاه برزمین زد و احوال عرضه داشت شاهزاده یسور بنفسه سوار گشت و باسم مقدمه سباه بسر خود جوکی را با بکتوت و مبارکشاه بوجای و خربوست با هفت هزار سوار بفرستاد و فرمان فرمود که تا اینجا که مراکب شما بروند بروید و شاهزاده منقلان را با امرا باز کردانید شاهزاده جوکی بفرمان بدر با آن لشکر در عقب شاهزاده منقلان بر نهج شتاب براند و در حدود سرخس بشاهزاده منقلان رسید بعد از چند حمله از جوانب شاهزاده منقلان مغلوب شد و خیل خانه خاص و خواتین و برستاران او در دست سباه شاهزاده جوکی افتاد و بیرامشاه براه دیگر رفته بود لشکر شاهزاده یسور بدو نرسید اما بعضی از حواشی و مواشی بکتوت را از لشکر بیرامشاه باز ستاندند و بهنگام مراجعت چند باره دبه را از دیپهء سرخس غارت کردند و مردم اینجا را باسیری گرفت چون شاهزاده جوکی و بکتوت بیش شاهزاده یسور آمدند شاهزاده یسور روز دیگر بر سر جمع بکتوت را بنخواست و تشریف کوانمایه داد و بسیاری از اسب و سلاح نبرد و جامه و اوانی و خيام و خرگاه در باب او مبدول داشت و از سباه خود هزار مرد نامدار در فرمان او کرد و در بادغیس مقام او تعیین کردانید و خود بجانب کرمسیر رفت و در راه بسر بوجای با دوپست مرد از شاهزاده یسور بگریخت و در خراسان در حدود ابینورد ساکن شد و بعد از چند روز از عراق امیر بزرگ امیر جوانان ایسن قتلغ را بجهت ضبط ممالک خراسان و نظم مصالح

بر سفیران ممکنات بحزم راه آمد شد عدم ندد
 آفتاب از خجالت وایش پرده بر روی صدکدم ندد
 ناطق در معنی آنکه ما ضرورت سر بیعت و تعینت شاهزاده یسوز و نکوت
 در آورده ایم چه اگر تخلف می نمایم لشکر شاهزاده یسوز نزدیک است
 و بسیار و مفر ما دور است و مددگار اذک می ترسیم که نداید که بر ما
 غالب شوند اکنون همه دران عزیمت متعق و یکدلیم که نکوت را بگیریم
 و ندد کرده بحضرت بادشاهزاده جهان سلطان ابو سعید فرستیم که ملک
 اسلام ما را درین معنی مدد میدهد و نصیر و معارن ما می باشد این
 تعمی برودی دست میدهد و از قوت بفعل می پیوندد چون مکوت
 ملک اسلام غیاث الحق و الدین رسید روز دیگر بهلوان حاجی را که از
 خورشاندان بوجای بود و مرد دلیر و جنگی و ارشده متاعان و ملازمان
 او بیش خواند و گفت با صد مرد آهن بوش رزم از ملی بیش شاهزاده
 منقان رو و مصاحب او بطرف لشکرگاه نکوت متوجه شو بهلوان حاجی
 بفرومان ملک اسلام - * شعر *

نوسید خفتان و بر شب است برآمد نکر دار ادر کشب
 و با صد سوار نامدار خنجر گزار بخیل خانه شاهزاده مدقان و بیدامشاه
 و بهلوان حاجی لشکر کرد کردند و نافعان خون راغ شب دیبچور سه از
 آشیان باز سفید بر نور روز بر آورد و جهان کسوت تعاسیان در بوسید و زری
 افاق چون جعد زنکیان قیرکون و شده شده کشب - * شعر *

چو شب زبور غیبی ساز کرد سر دانه مشک را بار کرد
 چو زلفین زنگی جهان تیره شد امر روم شاه حمش حیوة شد
 بر خیل خانه نکوت زدند و از یمین و یسار لشکرگاه او دران شب دیبچور
 با لشکری معدد ملج و مور حمله کردند نکوت با منج تن از جوانین و اولاد

ذکر صد و هزدهم^۱ در تخلف کردن شاهزاده منقان و امرا با بکتوت

راوی چنین گفت که چون بکتوت بکلی در بیعت و متابعت شاهزاده یسور درآمد و شاهزاده یسور را بر گرفتن امراء خراسان و مخالفت بادشاه عادل سلطان ابو سعید دلالت کرد و کار او روز بروز در پیش شاهزاده یسور بالا می گرفت و شاهزادگان و امراء لشکر و ارکان و اعیان مملکت شاهزاده یسور بی تدبیر و رای او کاری نمی کردند شاهزاده منقان که بیش ازین تاریخ بچند سال از ماوراءالنهر بایلی بادشاه Fol. 232b. مغفور اوجایتو سلطان بخراسان آمده بود و بیرامشاه بن محمد دلدای و بعضی از امراء سباه بکتوت باهم عهد کردند که شبی ناکاه بکتوت را بقتل رسانند و خیل خانه او را غارت کنند و بطرف طوس و رادکان روند چه ایشانرا بر شاهزاده یسور و بکتوت اعتمادی نبود باتفاق هم نخست نامه نوشتند بملک اسلام غیاث الحق و الدین برین کوزه - * شعر *

عطار طراز نامه نام ایزد باک که دریا آفرید و کوه و افلاک
خداوند جهان دانای بی عیب شناسای نهان داننده غیب
بر افرازنده نه چرخ کردان بدید آرنده خورشید تابان
این نامه ایست که در قلم آمد از جانب شاهزاده منقان و امراء بطرف
ملک ملوک اسلام غیاث الحق و الدین شمس الاسلام و المسلمین -

* شعر *

سیف انکه عدلش در ستم بندد دیده جور متهم بندد
اسفرنگی و انکه مر خواب فتنه را هر شب بخت بیدار او بدم بندد

حضر رسید که شاهزاده یسوز عوری را که امیر ده هزار مرد نکو دبی بود
 مقتل آورد امرا متروک شدند از مولانا سیف الدین عصبه برسیدند که اگر
 شاهزاده یسوز تا ما دل یکی دارد عوری را که در آن سرحد نامرد مرده بودیم
 حرا عمل رساند مولانا سیف الدین عصبه گفت که جواب آن سخن بر ما
 بعدگان بیست و سه آن حال بعد از خروج و در گذار حادث شده اگر ما از آن
 معنی سخن عصبه داریم فصولی کرده باشیم اما آن قدر میدادیم که بیش
 از آن که شاهزاده یسوز ما بعدگان را بر سبب و ستادی در دوش سواد برلغ
 جهانکشی سلطان معفور سعید اولکاتو سلطان دوز الله مرقده و طیب
 مصححه بود عوری فرستد و گفت که بموجب حکم برلغ سلطان معفور
 اولکاتو سلطان امان بیش من آی عوری در امثال آن معنی تعلی
 می نمود و امور و فردا میگوید شاید که بجهت آنکه از حکم برلغ نبرد
 نمود او را مقتل آورده باشند امرا را این سخن رسیده افتاد و مولانا
 سیف الدین عصبه را بسیاری بستودند و گفتند که رسول حکیم بیش بیش
 هرچه گوید و کند از صواب و دجیح مرسل نباشد - * شعر *

تَخْتَرُ إِذَا مَا كُتِبَ بِي الْأَمْرُ مُرْسِلًا   فَمَنْ لَيْسَ أَرَاءَ الْيَحْيَى سَوَاهِلًا   شاعر

احتیاج کن حوس ناشی تو در کاری فرستاده

سبب آنکه رسانده راههای مردان رسول آن مردانست

که رسول حضرت و سفیر مملکت کسی ناند که موهب علم و ثبات ای
 موصوف باشد و نکمال شهامت و حصاب معروف که رسول زبان نادرشاه
 و سعید صمد اوسب و هرچه از صواب و خطا در وجود آند بر اندازد
 دها و طعنه و مقدار ثبات عزم و قوت زانی نادرشاه دلیل کردید بعد از آن
 دور دیگر انلجیان شاهزاده یسوز را تا تشریف نادر و حلقه نادران
 و مل بیحساب و شما بخوشدلی هرچه تمامتر اجازت مراحت برمودد * ۱

مروافقت باشد سعی و اجتهاد بایغ نعمایم این عهد بدین موجب گردیم
 بشمار آسمان و زمین ایند بخشایدند جهان افروز و بابتوت نعمت انبیا
 و مرسلین خصوصاً محمد مصطفی خاتم انبیین صلوات الله علیه و علیم
 اجمعین و بقولان کیم و عهد خطیم و مشعر حرام و وفات و مقام - - -

انوری

بفیض ثقیل مسجود که ایست منابع خیر

بلفظ نفس معارف که ایست مدافع شر

بنفس فاطمه کو راست بول کیم ذر

بروح عاقه کو راست شیر فرمان بر

بالتزام وجودات آخرین مصحف^۱ بدات ایند داور بدین بیغمبر^۲

باعتماد ابوبکر و هدایت فاروق بنیس کابی عثمان و حکمت حیدر

سوکند میخوریم که بهیچ وجه از وجود و بهیچ سبب از اسباب ازین عهد

و شرط بر نکریم و تا امکان باشد بران وفا کنیم و میگوییم بِاللهِ الظَّالِمِ الغَالِبِ

الدُّرِّكِ الْمُهِلِكِ النَّحْبِيِّ الَّذِي لَا يَمُوتُ که این سوگندها از دل راست یاد

کردیم و هیچ تاویل نذیادیم وَاللهُ المستعان و علیه التکلیف بادشاهزاده جهان

خلد ملکه بحضور ایلچیان و رسولان مذکور بدین مذوال عهد و میثاق فرمود

و امرا و وزرا و اعیان و ارکان دولت فاعله همه بدین موجب بیعتان بستند

و سوگند یاد کردند و جمله باتفاق خدای تعالی را و رسولان او را علی الله

علیم و ملائکه آسمان و زمین را علیم السلام و مجموع حاضران را بر خود

کواه گرفتند و هر یک گفتند وَ كَفَى بِاللّٰهِ شَهِيدًا بَيْنِيَّ وَ بَيْنَكُمْ الی اخره

راوی چنین گفت که دران روز که عهد نامه سلطان ابو سعید می نوشتند

1 In the Diwan مقارن نفس مقارن .

2 In the Diwan محشر بحق مصحف ابجد .

3 In the MS. بیغمبر .

همان داور و شاه ایران توئی   معالہ حوایین توڑان توئی
 حردمدد و ریبا و جیره سخن   حوائی نسال و ندانش کهن
 همی تاج و تخت از تو گیرد ورغ   ز تو شرحه گوی بیاید دوزخ
 ندین دوت ایرد دکه دار ناد   دلب شادمان بخش بیدا ناد
 همیشه بری شاد و بیدور بخش   نغو شادمان کشور و تاج و بخش

بدادین مقدمات بحکم یرایع حفاکشای نادشاهزاده جهان سلطان ابو سعید
 بهادر حال خلد الله ملکه این کلمات نوشته شد و از لسان مبارک نادشاهزاده
 اسلام در قلم آمد که من که ابو سعید بن سلطان مرحوم معزور
 اولجایتو سلطانم با تمام امرا و صواحب عهد کردیم با بسور اقا و امرا
 و نادشاهزادگان دیگر که ما او متفق و موافق و یکدلند و هم با اباوزی
 و تملعخواحه^۱ که هم درانمرحب که میان بدر دیکوی ما و ایشان
 عهد و بیمان رفته بود و درین وقت ایشان بآن وفا نموده عهد نامه بناکید
 تمام در صحت شاهزادگان تملع بوقا^۲ و اشکان و ایلتمور و مولانا
 سیف الدین حصه و مولانا حمل الدین و بیسونوقا^۳ و بطوعو [۴]
 و تولاگیتور مرستاده اند با ایشان از سر یکدلی دوستی کنیم و با دوسب
 ایشان دوسب و با دشمن ایشان دشمن باشیم و آنچه وطیعه مددکاری
 و حانداری و شرطه معونت و یاری باشد بجای آریم و مال و لشکر و عدت
 بهیج وجه از وجوه دریغ نداریم تا کار ایشان قرار گیرد و امور ایشان استوار
 دیرد و الوس دگران ایشان بایشان باز رسد و تا مادام که زندگانی بطریق Fol. 231b
 یکانگی کنند و از مخالف محترور باشند و از معارعت احتداد نمایند در
 اعرار و اکرام و توقیر و احترام ایشان ابراییم و در جمیع ادواب دراج از ناب

^۱ In the MS تملعخواحه .

^۲ In the MS « قتلع بوقا » قتل جامع التواریخ .

^۳ In the MS بیسونوقا .

در اظهار آثار یکدلی و رسوم راست روی ید بیضا و دم مسیحا نمایند
و مشارب و مشارع محبت و ولا را برخاء صباء وفاء بقا و صفا افزایند
و بر مقتضای ^{لَحَبِّ} ^{یَتَوَارَثُ} محبت ایشان ثابت شده باشد و چون درین
وقت یسور اقا و امرا و جمع شاهزادگان که مصاحب اویند بیش ازین
از راه دور و دل نزدیک راست و درون صافی بشت بر خان و مان و ملک
و املاک کرده روی بجانب بدر نیکوی ما نهاده و در حدود خراسان
باتفاق عساکر منصور کوجهاء نیکو بسندیده دادند و از جانبین اساس
اخلاص استحکام بذیرفت و قواعد معاهدان اتفاق و وفاق بتاکید عهد
و میثاق موکد [و] مذهب کشت و تافوبت دولت بمارسید با وجود اراجیف
مختلفه بران جاده استمرار نموده و هم بر آن قاعده مستقر بوده طریق
متابعیت و مطاوعت سپرده اند و ایلجیان و رسولان معتبر را با عهد نامه
بتاکید هرچه تمامتر فرستاده التماس تجدید عهد و بیمان کرده و ما جنانک
در مقدم تقدیم یافت اقتدا بمراضی احوال و اقوال بدر نیکو فرض واجب الادا
و قرض لازم القضا میدانیم جهت تعطش ضمائر و تسکین خواطر یسور اقا
و امرا و شاهزادگان که بسخن خود رسیده اند و بر وفا و عهد و میثاق با ما
Fol. 231a. اتفاق دارند و آنچه از شرایط وفاداری و حق گذاری تواند بود بجای آورده
و می آرند ملتمس و مامول ایشان را مقبول و مبدول داشته می فرمایم
تا از زبان ما عهد نامه موکد بنویسند و شما همه متفق الکلم شده بران میثاق
اتفاق کرده خطوط خویش در آخر مثبت گردانید و هماره آنچه بتکمیل این
قواعد عاید باشد بی اهمال بتقدیم رساند همکنان لب ثنا و تحسین و دعا
و افرین کشادند بی نفاق و شقاق باطباق و اتفاق گفتند - * شعر *

دل ما یکایک بفرمان تست همه جانها جلی قربان تست
همه بندگانیم و فرمان کنیم روانرا به مهرت کروگان کنیم

داد و نائیس مردانگی نغای و نغی و نغای

ادوات اشاعت معدلت و افاضت مرحمت بر عالمیان کشاده و حوال انه
عام بیش اصداف خاص و عام بهاده بنظر همب بلند ناساهانه د نمهد
قواعد مصالح ممالک تامل نموده و از مقتضای رای ارجمند خسروانه
تدبیر ان رعایت بهای متدی و زری فرموده از ان جمله انک و اندان
و لانات امارت و حامیل مملکت وزارت فواید اعظم صاحب دولت و امراء
عادل مهیب صولت حوال^۲ و ارنجین و حسن و سونج و انس و نعل
و دستوران حوال بحک تدبیر و زدن صاحب رای ثاب صمیر حواحه
رشید الدن و حواحه ناح الدن و سادر طغقات ازکل دولت فاهره و حمایر
اعیان حصرت ظاهره را حاصر فرمود و نعلط درادشال ده همکشان شنواید

Iol 230b که حور حامه داران عذاب اولی خلعت نعم هدایت لم برلی
نردرش همب مادماده اند و اندکل دوان نوبی ائملک من ساء [و] ال
قال الله تعالی
حلال ذلک فصل الله نوبیه من یشاء بر مشوراه و سلطان مادماده همی
همب و حملگی نعم بران مصروف است و ددان موصوف که در
جمع قصایا متاعب سنده شاهدشاهی بدر دیکوکه دار آثار مجاری اولد
سرانیه ناطهار رسایم و منابی معانی اولد العر یعندی دبابه العر مشید
کردایم - * شعر *

نراة نردن و شرح شوم نیاما کبی بود اند مادمه
و طریقه ایی ترکب ملکه قوم لایومدن ملوک داشته اسعدرا بر حده
انأوحذنا انأونا علی امة و انا علی آثارهم مهتدون حواشم نمود و بر دو
نک نعلطه نلمحه در اعداد مراد اعداد اس معنی آورد خصوصاً د
مخالصت نا درستان صبی و دان و موافقت نا محفل وانی اندک که

^۱ In the 318 فواید

^۲ In the 318 حوال .

و عهد نامه از حضرت علیا طلب دارند تا در ضمن آن صلاح دین و دنیوی
 بحاصل آید و اشهاد کردند برین جمله امراء عظام و مشایخ کرام را که
 قال الله هر یک معتمد الحال و صادق المقابلند و چون عهد نامه بسططان ابو سعید
 تعالی رسید فرمان فرمود تا عهد نامه در قلم آورند برین منوال که **يَا أَيُّهَا الَّذِينَ**
آمَنُوا أَوْفُوا بِالْعُقُودِ و قال ایضاً عز شانه و **أَوْفُوا بِالْعَهْدِ إِنَّ الْعَهْدَ كَنْ مَسْئُولًا**
 تعالی مبنی بر دلالات این آیات باهرة و مبنی بر اشارات کلمات این فصوص ظاهره
 مضمون این فصل بلاغت شعار و محصول این ذکر براعت آثار مبنی از انک
 Fol. 230a. بادشاهزاده جهان خلاصه نتیجه دوران مظهر سر رحمن سایه لطف یزدان

نور حدقه شهنشاهی و نور حدیقه نامتناهی سلطان السلاطین فی العالمین
 المفترض الطاعة على كافة المسلمين ظل الله فی الارضین خان بن خان
 و سلطان بن سلطان ابو سعید بهادر خان - * شعر *

سیف آن شاه شه نژاد که در ملک عدل او
 اسفرتگی آن سایه خدا که ندارد جو افتاب
 ضحاک ظلم راست فریدون راستین
 در سایه سراق هفت آسمان قرین
 ظاهر شود کتابه فتح از طراز ملک
 هر جا فشاند زایت انصافش آستین
 در عهد او که غره نوروز عالم است
 از صدمت هوا نبود ابر را ازین
 تیر سحر که بگذرد از درع آسمان
 در خانه کمان نهد اعداش را کمین
 لا زالت الوجة جلالة مرفوعة على الافلاك و قوايم سریر اقباله موضوعة فوق
 السماك بطالع میمون و اختر همایون سریر سلطنت موزون را بجلوس
 قال الله مبارک مزین گردانید و هاتف فیض فضل ربانی نداء و رفعة مکانا علیا
 تعالی و صداء و آتینا الحکم صبیحا بکوش هوش جهان و جهانیان رسانید و عرصه
 ممالک دین بروری از رونق بازار داد کستری لوائی نو یافت و افتاب
 کامکاری از مطلع بختیاری بر خواص و عوام ابناء ایام تافت - * شعر *

فردوسی جو دیهیم شاهی بسر بر نهاد جهان را سراسر همه مؤده داد

نَاللهُ که در آنج بر زبان را ندیدم در دل تغییر آن چیزی دیگر اندیشه نداشتند
و عزمه میداریم بیش از استنلال و اسمان کمال که حور حورا که نطاق
مرصع از ثریا بددد کمر حرم و هوا داری بسته‌ام و حور ماء که لشکر
از احرام کشد لشکر از برای قمع اعاندی او کشیده‌ایم تا اگر و العیاذ بالله
جاهلی عدی سرار رنقه طاعب و مطاوعب ایشان نکشد بقدر الوسع در قمع
ان بگوئیم و اگر مخالفی خواهد که بر آمده صمیر صمیر ان سکندر بحسب
حمشید بخش عاری انکیرد التماس و متوقع انسب که بصیقل
ما سَمِع و ما اسمع ادرا از بیش روی ایده جهان نمای بردایند^۱
و یقین دادند و تحقیق تصور فرماید که این خاطر خاطر و صمیر روش
ایشان ادا مستعد و مستنکر سُمرود ما ازان دور بوده‌ام و حواهم بدس
و اگر ساطن عادل حواهمض سلطان ابوسعید بحال ان کمینه آباان
نظر عایب مندرول فرماید او داد و ما کمینه آقائل بیز اگر در فرمال
بوداری و مطاوعب و هوا داری تصویر را دارم از اوج نا دروغ نداشت
جهانگیر حدگیر حل نداشتیم و مناع دس محمد رسول الله بی و مرخصت
حدای تعالی را دروغ کوی داشته باشیم در آنج گفته است و بسویدده باشد
که هر که متذرع بی‌عمر را ترک کدد و مرخصت حدای عرو حل
را دروغ کوی دارد او مسلمین بدود و مستوجب لعنت حدای عرو حل
و ملایکه و انبیاء گردد و بدود بالله عی مخالفته و ارس جانب فرستاده شد
از آیدیل تلع (۶)² توقا و اسدای را و از امرا ایلتموز و از ائمه مولانا
علامه العهد سیف الدین عصبه و مولانا جمال الدین عید العرب را تا صورت
حال گذشته عزمه دارند و اینج در صمیم دل و سوزدای سینه محترم مقتوم^۳
بوده باشد بار نمایند و بحکم و کالت ما نا آن حضرت علیا عهد و بدمان کنند

^۱ In the MS در انداد .

^۲ In the MS 'تلع توقا' and 'تعلق توقا'، بدل جامع العوارض .

^۳ In the MS مقتوم و عکرم

قال الله تعالى مى نهد بریشان باءطاء نعمت و ابقاء عهد و بيعت قوله عز و جل يَا بَنِيَّ اسْرَآئِيلَ اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّتِي اَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَ اَوْفُوا بِعَهْدِيْ اَوْفٍ بِعَهْدِكُمْ

و ما دران عهد سابق و درین بیعت لاحق که با حضرت سلطان ابو سعید خان خلد الله ساطنة کردیم صادق و وثاقیم و در آنچه گفتیم مکرری و تزویری نیست که اگر مکر و تزویر کنیم با خود کرده باشیم کما قال

قال الله تعالى عز و جل فى محکم تنزیله و لَا یُحِیْقُ الْمَکْرَ الشَّیْءُ إِلَّا بِأَهْلِهِ و بعد عرضه میدارد این شاهزاده یسورو بر موافقت او لهاوری و تغلغخواجه^۱ که اگر

خصوصت سلطان ابو سعید خلد الله ملکه این کمینه آقاییان و فروتر برادرانرا با شاهزادگان مذکور برورده تربیت دارد و تقویت و معاضدت فرماید ما بدل و جان کوچ دهیم و با دوستان او دوست و با دشمنان او دشمن باشیم و از برای آن تا حضرت سلطان السلاطین را معلوم و باور کرد که در آنچه گفتیم راست گفتیم و در آنچه خواهیم گفت اکنون بتازکی بصدق عقیدت و صفای طویت بر لسان خویش می رانیم که با الله الطالب الغالب المدرك المهلك الحی الذی لایموت که آنچه بر زبان ما رفت در سابق و لاحق دران راست کوئیم و خواهیم بود با الله الرحمن الرحیم با الله مالک يوم الدين بخدای آسمان و زمین و بخدای که نهان بداند و بخدای که نهان بداند - * شعر *

نظامی بدارنده آسمان و زمین کزو مایه دارد همان و همین خدایی کزو هرکه آگاه نیست خرد را بان بیخرد راه نیست

* شعر *

حریری فَوَالَّذِی تَعْنُوا النِّوَاصِ لَهُ یَوْمَ وَجُوۃَ الْجَمْعِ سَوْدٌ وَ بَیْضٌ که بدل و جان متابع فرمان سلطان السلاطین سلطان ابو سعیدیم بالله و الله

۱ In the MS. 'تغلغخواجه' and in the 'ذیل جامع التواریخ'.

مظهر کلمه الله العليا حامی حوزة الحق راعی بیضة الخلق ظل الله
فی الارضین المخصوص بعنايت رب العالمین سلطان ابو سعید حل -

* شعر *

سب
اسفونکی

انکه تا بر بالش شاهی و دولاب نکیه رد
رونق مسدد فروز و رب ایوان تازه شد
ار هوای حصرت او تازه شد شمع روان
همجو خاک مرده کر تاثیر نازان تازه شد
روز عرص حسروی تا تبع مردی ترکشید
در رانها داستل زال دستل تازه شد
از سحاب دسب دریا شکل کوهش ناز او
کلستان ساطع حور ناع رضوان تازه شد

حلد الله سلطنة و رفع على شامة البحریس معتقته مستعین و مستدشر
کشم و درات وحدود می ازان اصوات قوت کرم و تشریفات می قیاس
همال اسلس دمارسید الحمد لله رب العالمین نامی عرصه میدارد ان
شاهزاده سوز و بر مواضع او شاهزادگان بهاری و تعلعخواه^۱ که ما برهمال
عهد مودکم که تا حصرت سلطان الدنیا و الاحرة اولکانتو سلطان اقا کرده
بودیم بیش ازین تاریخ ازان قول بر گذشته ایم و ان عهد را شکسته
اللهم احفظنا عن مُخَالَفَتِهِ وَ انْصُرْنَا عَلَى مُدَابَعَتِهِ بِرَأَاكِهِ دُؤَسَ عَهْدٍ وَ بَعْلٍ دَعَا
بحقیقت در حسرت و هرکه بحصرت خداوند می مرود برآستی عهد
کند و دران صادق باشد الله تبارک و تعالی اعاد عهد او گردد علی سعدی 229a ol
المکانات و المختارات حدانک ار حال بی اسرائیل حیر مددشد و مدت

^۱ In the MS. 'تعلعخواه' and in the 'نورس' 'تعلعخواه'

اولجایتو سلطان اقا طَیِّبُ اللّٰهُ تَرْبَتُهُ بتشریفات بی قیاس و کرامات
بی احساس ما را مشرف گردانیده بودند و از برای تالیف قلوب
و خاطر محبوب با کثرت فراسخ عهد راسخ درمیان آورده و در ضمن آن
عهد نامه امر فرموده که در متابعت ما مباحثت درمیان آرند و عهد نامه
بفرستند بحکم امر محکم اَطِيعُوا اللّٰهَ اِلٰی اٰخِرَةِ طوق انقیاد و حبل و داد
در جید وجود انداخته بودیم و عهد نامه از روی خطاب نه از قبل قیل
و جواب برداخته و بآن حضرت علیا رُوحُ اللّٰهِ روحه و نور ضریحه عهد و میثاق
درمیان آورده و سرایر مستکنه ضمایر را ظاهر گردانیده و جوهر مقصود
خودش را بر تخت عَرْضِ عَرْضِه داده و از سر کرم جبل و عنایت خلقی آن
بادشاه انجم سباه گردون درگاه عرش بذاته انرا در رسته بازار عاطفت
شاهنشاهی در رشته قبول کشیده بودند و از وجه من یزید خریداری کرده
اما چه توان کرد که غمامه عمامه دولت سایه سلطنت از سرما دور انداخت
و تاج مرصع مکرل مملکت خورشید سعادت از فرق ما ببرداخت آه آه جز
این نتوان گفت که اِنَّا لِلّٰهِ بعد از شرایط تعزیت چند روز در خلوت حسرت
Fol. 228b. سر بر زانو حیرت نهاده بودم و بر حسب اِطَاةُ الْفِکْرِ تَقْضِیُ الْحِکْمَةِ در راه
دور و دراز بقدم وهم سیر می نمودم تا منتهی بگوش هوش جانم این آیت
قال الله فروخواند که فَانْظُرْ اِلٰی اَثَارِ رَحْمَةِ اللّٰهِ کَیْفَ یُحْیِی الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا
تعالی در تفسیر این آیت و تعبیر این عبارت تفکر و تدبر میکردم که ناکاه بتوفیق
الله ایلجیان رسیدند و این بشارت رسانید که شجره طیبه سلطنت یافت نما
قال الله بر شکلی که اَصْلُهَا ثَابِتٌ وَ فَرْعُهَا فِی السَّمَاءِ و افتاب مملکت و ستاره
تعالی سیاره دولت از افق جلال و مشرق جمال طلوع کرد و از اوج کمال و برج
بی وبال بر سکن هفت اقلیم تافت یعنی افتاب سلطان الدنیا و الدین
و غیاث الاسلام و المسلمین خاقان الاعظم و قهرمان الاکرم محرز ممالک الدنیا

دست تعدی عسکر او خلاص یافتند و در دعاء ملک اسلام غیاث الحق
و الدین امروند *

ذکر صد و هفدهم^۱ در عهدنامهها که سلطان ابوسعید و بسور بیکدیگر فرستادند

درین سال مذکور اولکانتو سلطان بوحکم حق بدوسب و سلطان
ابوسعید بحای او بشاهراده بسور رسید عهد نامه دوشب تری منوال که قال الله
يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ بِرَأْيِ أُولَى الْأَلْبَابِ و دادندکل
ام الکتاب و ارباب دانش و اصحاب بخشش پوشیده نباشد که لناس
تقوی بر بالای مردی راسب آید که عهده و تکه ان لناس از عهد موحد
و میثاق موید باشد و تاج رهاج ایمان بر فرق مردی شایسته بود که آن
تاج را بخواهر بیعت و ایمان مرصع کرده باشد پس راجب اسب بر کانه
انام و متابعان دین محمد علیه السلام که دران کوشدند که لناس و اُناس
النَّبَوِيِّ ذَٰلِكَ حَذْرًا كُمْ مشرف شود تا در دار احوت مقام انسان بشکست
بر نعمت گردد که اِنَّ لِلْمُتَّقِينَ فِي حَقَائِقِ وَعُيُونِ معارف اشارات عقلیه
و دلالات نقلیه میگوید راجب منصور حبیب و انه تَصَرَّ مِنَ اللَّهِ وَ تَمَّ
قَرْنُ دُرِّ حَذَقِ انسانی و دور حدیقه حدیث حای بادشاه اسلام بسور حل
ادام الله علوه و کس عدوه که حصر ساطل الدنیا و الاحرة و شعع
العدیدین يوم القيامة -

* شعر *

خسرو

شاه عادل خسرو عاری شهشاه جبل

بادشاه عهد ظل انردی سلطان دس

* شعر *

Fol. 227b.

جو خورشید تابان بکسترد فر سیه زاغ بران فرو برد سر
طایفه را از فصحاء نامدار بیدش شاهزاده یسور فرستاد و گفت بگوید که لشکر
بادشاه خرابی میکند و بررای عالی بادشاه پوشیده نمازد که هفت سال
شد که درین ولایت متعاقب ملخ آمد و مردم این ولایت را غله حاصل
نشد امسال اندک زراعتی کرده اند تا باشد که تخمی حاصل شود سباه
بادشاه انرا نیز در تلف دارند و من نمی گذارم که مردم اینجا بجهت
محقر غله در روی لشکر بادشاه تیغ کشند و تیر اندازند اگر بادشاه باسم
شکفتگی بهر قریه مرد بنج نامزد فرماید حاکم است آن فرستادگان روز
دیگر بیدش شاهزاده یسور آمدند و نخست برو آفرین خواند و گفت -

* شعر *

معزی

ای بلند اختر شاهی که ترا بار خدای
شاه ایران و خداوند همه توران کرد
نیست بر تیغ تو تاوان ظفر و نصرت و فتح
هرجه کرد ای عجبی تیغ تو بی تاوان کرد
جاودان همت میمون تو زر افشان باد
که قضا بایه اقبال تو بی پایان کرد

بعد ازان انچه که ملک اسلام غیاث الحق و الدین گفته بود عرضه داشتند
شاهزاده طایفه را از مقربان درگاه خود نامزد کرد که بر اطراف ولایت بگردند
و نکهت دارند که هیچ لشکری مردم را زحمت دهد و غله ایشان تصرف کند
درین معنی مبالغت تمام نمود باوجود آنکه شاهزاده یسور از معتبران
سباه جندیون را بقتل رساند لشکریان همچنان خرابی میکردند بعد ازان
بیک هفته شاهزاده یسور از هرات ببادغیس رفت و ساکنان هرات از

روی بخصار و بطار کرد و کعب که مثل حصین شهر حصین در روی رمین
 نشان نمی دهد امیدوارم که این خطه مرا مسلم گردد - * شعر *

کر این تند نثر را ددس اوزم و کردون بفرح تنی نکرده (نوعی)
 کمینکاه کدد آوزان سارمش خو میدوی خرم بندارمش
 درین حای باشد شدستان من همل بخت و کدج فراوان من

نوعی از شاهزادگان گفتند که اگر نادرشاه جهانگیر نام زیارت روز پنج در
 مزارات این شهر مقام کدد از مصلحت دور بود و ما نیز در شهر
 در آیم و شعر را ده بدیم که سالیان میشود که صیص حصاب این خطه
 دما رسیده است شاهزاده یسوز کعب که صواف و کج در انس که درین
 شهر در بیاید چه ازان روز که بهمی بی اسعددار این شهر را بنا افکنده است
 تا امروز حدیثی نادرشاه کامکار و ملک نامدار و امیر کبیر را درین شهر بقتل
 آورده اند القصه روز دیگر ملک اسلام عیث الحق و الدی سر خود
 مخدوم زاده خواند بخت حافظ کلام الله امیر حافظ را و شیخ الاسلام حواحه
 اسمعیل و مولانا عقیق الدی معنی و مولانا نظام الدی نسفی را
 با طایفه دیگر از ائمه و اکابر هراته دوش شاهزاده یسوز و استاد شاهزاده
 یسوز مخدوم زاده امیر حافظ را بفواح نادرشاه مکرم گرداند و کعب
 که ما مهمل ملک اسلام عیث الحق و الدی هر چند که میرنل حمل
 نمی نماید اما نعمت او در مهمل متوادی و متعاقب است که حق
 تعالی عمر بخشد و در احل قاحیسی روز عذر رحمت او بخواهیم این
 گونه سخنان دلفریب باز راند و روز دیگر مخدوم زاده امیر حافظ را احزاب
 مراجعت فرمود و سنا و او حوس کرسنه بودند حرمها را عزت میکردند
 و مردم را بدهد میکردانید حوس این حجر ملک اسلام عیث الحق و الدی
 رساندد که لشکر شاهزاده یسوز دسب بخواهی درآورده اند و شو کس که
 علم شهر می آرد بکوز آرد باز می ستاندد روز دیگر -

نمونه ایست ز آثار رای تو بیرون
 نشانه ایست ز اجزای قدر تو سلطان
 ز روی جاه و معالی توئی باسحقاق
 خدایگان جهان شهباز و شاه جبهان

بعد از ادای خدمت و دعا عرضه داشتند که ما بندگانِ جان فدای
 خداوند است و تا زنده خواهیم بود سر بر استان آسمان محفل بادشاه
 جهانگیر خواهیم داشت و رازی چنین گفت که بعد از قتل امیر یساول
 بجند روز که خسرو کواکب لواء ضیا بر قمه ذروه برج جوزا زد و هنگام
 حصاد شد شاهزاده یسور با تمامت سباه خود بروی خانه هراة درآمد
 و بامدادی با سوار جند بمقام متبرک و مزار مبارک کازرگاه رفت و چون
 بدان مقبره شریف رسید از یک تیر برتاب بیداده کشت و بر اصحاب قبور
 که خفتگان بیدار و خاموشان گویا اند سلام کرد و گفت **عَلَيْكُمْ السَّلَامُ يَا
 اَهْلَ الْاِيْمَانِ غَفَرَ اللهُ لَكُمْ كَمَا غَفَرَ لِفَيْيَكُمْ عَلَيْهِ السَّلَامُ** * نظم *

فخر عمید **سَلَامٌ عَلَى اَهْلِ الْقُبُورِ الدَّوَّارِ** کاذب **لَا يَجْلِسُوا فِي الْمَجَالِسِ**

سلام باد بر اهل کورها کچنه شونده

گوئیا که ایشان نفشسته اند در جایگاه نشستن

وَلَمْ يَشْرَبُوا مِنْ بَارِدِ الْمَاءِ شَرِبَةً و **لَمْ يَأْكُلُوا مِنْ كُلِّ رَطْبٍ وَيَابِسٍ**

و نیشامیده اند از آب سرد شربتی

و نخورده اند از هر تری و خشکی

Fol. 227a. و ساعتی بر سر تربت معطره مطیبه¹ شیخ الاسلام قطب الاقطاب سر الله

فی الارضین قدوة الحق و الدین خواجه عبد الله انصاری قدس سره و نور
 رمسه بتسبیح و تجلیل بسربرد و چون بطرف شهر هرات ملتفت شد

¹ مطیبه. In the MS.

و عربی تاریخ قتل امیر یسارل را در قطعه آورده و آن قطعه اینست که -

* شعر *

شاعر

بر هفصد و هفده دهم صا محترم
سال و مه و تاریخ ده بقصل ده زیادت
شد میر حراسل رسول بیش اجل نار
نهاد سراجا که قصا بود و ارادت
حرج فلک انرا که بر امراخت بینداخت
اینست مرورا صف و سیرت و عادت

چون امیر یسارل بقتل رسید شاهزاده میمنه^۱ و بکتوت و معارک شاه و پیرامشاه
و محمد دلدای بعضی طمعا و اختیلا و طایعه عسکرا و اضطرا را سر انقیاد
برخط حکم شاهزاده بسوز دادند و رقم سیاه حقوق نعمت بر خرید
طاعتداری و ولاد اولکاینو ساطرا کشید شاهزاده بسوز ایشانرا بدواجب Tol 226b.
و معاطف و اصطناع تمام مخصوص گردانید و هر یک را داخور حال
و حرم او اسب و قنا و کلا و صاحب حرب داد و کعب امیدوارم -

* شعر *

که دادار داور خداود داک که رد جمع او نقش به لوح خاک نظامی
جهاں آمردفنده مردان که حسب و عزم ا. جمله ناک و نسب
ممالک انرا را من ارزانی دارد تا به یک ار شما ملکی را در تصرف
آرد و خداود مال و حاة شود امرا و رجوة سناه در امیرن وراول حوادث
و بعد از رمین دوس گفتند - * شعر *

ازرقی

انا سهر شرف را ستاره سا
ایا حبل کرم را طناع و ارش

* شعر *

فردوسی

دو رویه بتذک اندر آمد سیاه
 یکی ابر گفتی برآمد سیاه
 ز بیدگان بولد و بر عقاب
 سیه کشت رخشان رخ افتاب
 سنانها نیرزه بکرد اندرون
 ستاره بیالود گفتی بخون
 ز افکندن کرزله کار چهر
 تو گفتی همی سنک بارد سپهر
 درفشیدن تیغ الماس کون
 شده ابر و باران ازو بر ز خون
 بکام و بمغز اندرون کار و خاک
 شده غرق ترک از سرش جاک جاک

مبارکشاهیان آسوده بودند و یساولیان مانده و خسته مقاومت نتوانستند.
 نمود قضا را تیری بر امیر یساول رسید و از بشت مرکب در کشت -

* شعر *

رباعی

ز دستش بیفتاد کوبال او بخاک اندر آمد سر و بال او
 برادران و مبارزان امیر یساول چون دیدند که امیر یساول از بالا زمین زین
 بر خاک خواری افتاد روی بهزیمت آوردند مبارکشاه بفرمود تا سر امیر
 یساول را از بدن جدا کردند و کسانی را که گرفته بودند بعضی را بقتل
 آوردند و بعضی را بکذاشت -

* شعر *

فردوسی

چنین است هر چند مانیم دیر نه فیل سرافراز ماند نه شیر
 دل سنک و سندان بترسد ز مرک رهائی نیابد ازو بار و برگ

* شعر *

لَدَيْ عَقِبِ الْإِيَّامِ بُؤْسٌ^۱ وَ اَنَعُمُ نَعْمَ وَ اِنتِعَاشُ نَارَةٌ وَ عِشَارُ شَاعِرِ

مر خداوند از بی در آمدن روزها را سختیهاست و نعمتها

از بی نیکو شدن حال است یکنار و سرور آمدن است یکنار

مَا اَمْتَلْتُ دَارَ حَبْرَةٍ اِلَّا اَمْتَلْتُ عَرَفَةَ وَ مَا كُنْتُ فَرْحَةً اِلَّا تَبِعْتُهَا نَرْحَةً - قال السبي شهر و اموال ما از آن امیر است اگر شهر در آید حاکم است امیر ساسان

بر ملک اسلام امیران خواند و کعب مصلحت می در آید که رود تو دوم

چه لشکر در عقب مدد و اگر حفاک می در بوقت درنگ نعمان

و ایلخیا ناطراف حراسا و حضرت اولخایتو سلطان بفرستد کار ممالک

حراسا نکلی صعب و وهی بدیدد - * شعر *

نکه کی که اس نوم و بران شود نکام دلبران نوران شود فردوسی

ندیر و حوا ماند ایدر ده شاه ده کج و ده اسب و ده تخت و کلاه

ملک اسلام عیاش الحق و الدن حد سر است و آید ما بختاح سفر باشد

نا حیمه و حرکاه و سرا برده و طفل و علم بجهت امیر ساسان ترتیب داد و بسم

ن از نوم دافل و راه شناسان را مصاحب او کرداد امید ساسان ملک اسلام

را وداع کرد و از هرات برآمد و آن شب نا دور بر سبیل شتاب براند حوا

حورشید چهل فرور بعل طلسم از حیره دلفرور نار کرد مبارکشاه بوحالی 226a

نا بدکاه سوار بد و رسید امیر ساسان ناسی سوار نا مبارکشاه در محاربت

آمد و نانک بر برادران و اواب و ملارمان حوا رد و گفت بیش رود

و اس قوم عامی بد کرداد را برجم تیغ و نیز سرکشته و دستگیر کدند آن

جماعت تیغها برگشیدند و حوا شیران شوره و دلا حنکی روی نیرم

آورد -

^۱ In the MS بُؤْس.

امیر یساول را بکرفت با جاریه ترکیه که آفتاب تابان را از تابش روی او عرق
 خجالت بر جبین مبین نشستی و ماه رخشانرا از لعله تاب چهر دلربای
 او از حسن عذار خود شرم آمدی - * شعر *

خسروی

سه چیز از رخ زیباء او خجل کرد

یکی بری و دوم زهره و سیم بیضا

سه چیز بنده لعل و جمال او شده اند

یکی بهشت و دوم کوثر و سیم حورا

بکتوب مبارکشاه بوجای را با بنجاء سوار دربی امیر یساول بفرستاد
 امیر یساول با ده سوار جبال و صحراواتی را که دیورا در وی امکان مرور
 نبود و دهم را مجال دخول [نه] - * شعر *

Fol. 225b.

انوری

ریکش جو نیش کردم و سنکش جو بشک مار

زین طبع را عفونت و زان روح را زیان

در آب او سمک نرود جز بسلسله

بر کوه او ملک نشود جز به نردبان

قطع میکرد بعد از دو روز بیش از طلوع آفتاب بهرات رسید و در قریه
 کلچرد نزول کرد و ملک اسلام غیاث الحق و الدین را طلب داشت
 و چون ملک اسلام را بدید گفت ای ملک بکتوت فاحق شناس بجای
 من چنین کرد اکنون مرا عزیمت آنست که به نیشابور روم و هم درین
 ده روزه با لشکری باز کردم ملک اسلام غیاث الحق و الدین او را دل داد
 و گفت که امیر عادل باید که اندیشه بد بخود راه ندهد چه داب و عادت
 سپهر ازرق همین است که گاه فرح بخشد و گاه تعب - * نظم *

فردوسی

چنین است رسم سرای فریب

ازو شادمانی و زو مستمند

کهی با فراز و کهی با نشیب

کهی بر زمین که بابر بلند

و صدقه بوحالی دادند که او پرید کودک اسب و امارت را نمی شاید چه
برگان گفته اند - * شعر *

حسین
عز و زودی
شَیْلَیْ یَعِیْزُ دُرُ الْکِیَاسَةِ عَدِیْمًا   وَ اُمِّ الْبَسَاوِ وَ اُمِّ الْصَّیْلِانِ
در چیر است که عاجز می آیند خداوند ربکی از آن شد در چیر

Fol 225a

رای ردن رنک و حکم کردن کودکان

داید که امیر طوغان را والی و حاکم خود دادند و حدانگ بوحالی
را خدمت می کرده اند و انقیاد می نموده او را بیز مطیع باشند و از امر
و بهی او عدول نچویدند چون التمعاء امیر یسارل نامراه سقاء رسید همه
بیش طوغان رفتند نکوت روز دیگر بیش شاهزاده بسوز روم و عرصه داشت
که امیر یسارل بحکم التمعاء خود سر بوحالی را که یرلیع اولحایتو سلطان
نمدکی نادرشاه عادل آمده معزول کرد شاهزاده بسوز از آن معنی در
عصب روم و گفت بر یسارل ما را اعتماد نماد و آمدن او بطری ما از
مکر و خدیبع خالی دیسب نکوت را گفت که بیش از آنک از یسارل
شری و فتنه بظهور بیودد او را نکیر روز دیگر - * شعر *

فردوسی
حو روز درخشان برآورد چاک   نکسترد یاقوت بر تیره خاک
امیر یسارل بخیلخانه نکوت رسید نکوت ترتیب صیانت کرده بود چون
از اول نامداد تا بیم حاشب شراب خوردند ناکاه در حر کاهی که طوغان
بود شور و شمع برآمد و تمامت طعانیل را نکرفتند امیر یسارل را امیری
از امراء نکوت خبر کرد که نکوت قصد تو دارد و اینک طوغان بی دانشمند
نادر را نکرفتند امیر یسارل ما سوار بجای نام آنک بطرف محتر می روم
از لشکرگاه نکوت بیرون آمد چون نیم برسمکی برمت لشکر شاهزاده بسوز
خود را بر حیل خانه و خریده امیر یسارل زد و بسیزی را باسیری گرفت
و تمامت اموال و احضاس را بعزت برد و مغرکشته بوحالی حدانگ حاکم

Fol. 224b. مال بیدد از ساکنان خراسان بجبر و تحکم بستاند تا خزینه مملو بزر و کوهر

و کلاهپاء مرصع و قباها زرنکار و اوانی زرین و اسبان تازی و غلامان ترک
و سیصد خرور از خوردنی و شراب و دو هزار سر کوسفند - * شعر *

نظامی زر و سیم و کوهر بخروارها ز سیفور و اطلس شتر بارها

ز جنس حبش خامی نیز چند، بدیدار نیکو بدالا بلند

بسی نافه مشک و دیدای نغز کزیشان فروده شود هوش مغز

زمرّد نکیفتا چون آب رنگ در و لعل و فیروزه بی وزن و سنگ

یکی تاج زرین زمرّدنکار برآورد از لؤلؤ شاهوار

برند مکلل بیدقوت و در همه کردش از کرد کافور بر

متوجه اردوی شاهزاده یسور شد و بیش از آمدن امیر یساول بکتوت

چند کورت بسمع شاهزاده یسور رسانده بود که امیر یساول بگرفتن بادشاه

می آید شاهزاده یسور از آن سخن در شک افتاده بود تا اتفاق جنان افتاد

که ابو یزید بن بوجای بحکم یرلیغ اولجایتو سلطان بحکومت لشکر پدر خود

آمد و از امیر سونچ امضاء احکام حاصل کرد و بیش بکتوت رفت امیر

یساول از آن برنجید که ابو یزید بیش امیر سونچ رفته بود و احکام حاصل

کرده سوگند خورد که - * شعر *

سیف بدان خدای که تاثیر آتش قبرش نباد کی فنا برجبین ملک قباد

اسفرنگی¹ نکاشت بی رصد طبع جرخ را هیئت² نکند بی مدد و هم خاک را بنیاد

کشد روی سخن را بدقش بند ضمیر نمود شکل خرد را بفکرت استاد

که تا ابو یزید بن بوجای را با طایفه که مقوی و مربی اویند چون بکتوت

و مبارکشاه و تا شتمور و امراء دیگر بقتل نرسانم از بای نذشینم روز دیگر طوغان

بن دانشمند بهادر را خلعت بوشانید و التمغا نوشت که امراء هزاره

¹ In the MS. اسفرنگی .

² In the MS. هیات .

ذکر صد و شانزدهم^۱ در صفت جوری که

امیر یساول بر خلق هراة کرد

راوی چنین گفت که در پی سال مذکور امیر یساول نام اندک شاهزاده
یسور را طوی خواهم کرد و ازو دختری خواهم خواست مبلغ سیصد
هزار دینار بر ولایات خراسان قسم کرد و دهکاه هزار دینار بر خلق
شهر هراة نوش و دیوار و عمال خود را گفت که می خواهم که در
یک هفته این سیصد هزار دینار را بخورید معموره من رسانده باشید
در روز عید قربان از حمله دیوار او یکی خضر و دوم ویدور تا دهکاه سوار
بهرات آمدند و هم از گرد راه خلق شهر را برجم دیوار و حنائی مکتوب
کردانید و خلق را از مسجد جامع بدمدی کردن بسته بیدون آورد و هر کس
که میخواست صد دینار و دیوار و دیوار و دیوار و دیوار و دیوار و دیوار
قرب دیوارش را بشکست حسنه و یگار کردانید و دیوار و دیوار و دیوار
بهنگام روال مبلغ دهکاه هزار دینار از سکن هراة بستاندند و بعد از حدای
و در حل حله در شهر هرات و حله در کل بلاد خراسان زبان بدعای بد
و نفرین امیر یساول بکشادند -

* شعر *

که ر مه ازان راه و آیین از کشاده زبان بدعای او

دعای

ذکر صد و شانزدهم^۲ در رفتن امیر یساول

بیش شاهزاده یسور و قتل امیر یساول

حس شهر سده سده عشر و سده سده در آمد در محترم این سال مذکور
امیر یساول بقتل دیوار و سبب آن بود که حسن امیر یساول

^۱ صد و شانزدهم In the ۱۶۴

^۲ صد و شانزدهم In the ۱۶۴

نکین فلک زیر نام تو باد همه کار دولت بکام تو باد
 ملک اسلام عرضه میدارد که بدان واسطه بحضرت بادشاه نیامدم که
 با بادشاه جهان اولجایتو سلطان عهد کرده‌ام که بی فرمان و اجازت
 او بیش هیچ شاهزاده نروم و بر رای انور بادشاه پوشیده نباشد که شکستن
 عهد از نقص ایمانست - * شعر *

فردوسی تو دانی که مردان بیما شکن ستوده نباشند در انجمن
 بادشاه مرا بدین خدمت معذور دارد و بهر امر و نهی دیگر که حکم
 یولیع باشد بران موجب بتقدیم رسانم و ازان تجنب و عدول ننمایم -
 * شعر *

نظامی چه فرمایدم شاه فیروز رای که فرمان فرمانده آرم بجای
 شاهزاده یسور ازان سخن اندیشه‌مزد کشت و روی بسوی شاهزادگان
 و امراء سباه کرد و بزبان مغولی گفت که ملک غیاث الدین
 با ما دل یکی ندارد و بیش ما نخواهد آمد شاهزادگان و امرا گفتند که
 بادشاه جهان‌گیر را بجهت این معنی متردد نمی باید بود چه اگر ملک
 هرات بطوع و رغبت مطیع و منقاد بادشاه جهان نکرد بکرة و جبر سر برخط
 فرمان اعلی نهد بعد از دو روز شیخ الاسلام خواجه ابو احمد را باز کردند Fol. 224a.
 چون شیخ الاسلام خواجه ابو احمد به هراة آمد و انج شاهزاده یسور
 دیده بود و شنوده بسمع اشرف ملک اسلام غیاث الحق و الدین رساند
 و از زهد و عبادت و عرفان او بسیاری باز نمود ملک اسلام غیاث الحق
 و الدین فرمود که اگر شاهزاده یسور را از خدا شناسی و ایمان شمه حاصل
 بودی در خون جان جندین هزار مومن و مومنه نشدی بر مقتضای
 الْعَمَلُ مَعَ فَسَادِ الْأَعْتِقَانِ مُشَبَّهٌ بِالسَّرَابِ وَالرَّيْطَانِ خَسَنُهُ ظَاهِرِيَّةٌ أَوْ رَا
 اعتباری نیست * من کلام العرب

در دود در دیگر ملک اسلام شیخ الاسلام حواجه ابو احمد حشتی را
و مولانا معظم نظام الملة و الدین و شیخ بزرگوار صاحب و حواجه خلیفه
شیدانی را تا مره دیگر از مشاییر و فصحاء هرات دیدن شاهزاده یسور
فرستاد این نام در آن مذکور در حدود فارس شاهزاده یسور بدو شدند
شاهزاده یسور حواجه ابو احمد و مصاحبان او را تا عوار هرحه رسانیدند
حوار بارگاه حواص خود فرود آورد و از احسان و تکمیل هرحه ممکن بود
در باب ایشان مدد دل داشت و از ملک اسلام عیث الحق و الدین بجز
یاد کرد و کعب الفتنه ملک اسلام را بیش ما می ناید آمدن حه

Fol. 223b

از ملک ملوک حراسان و والی ولایت این حدود است اگر او دیدن ما
بیاید تمام ملوک و حکام و رعما و لشکرکشان ممالک حراسان طعنا
و احتیارا ناستعمال ما راعب و مایل شود و الا که از آمدن انا نماد
مقتدب از همه از ما منتظر گردد و حق میداد که ما بدین ولایت
دروستی ملک اسلام آمده ایم - * شع *

شاعر
فَمَا يَدْلَانِ عَيْبِ أَرْجَلِكْ حَاحَةً   وَلَا يَبِيْ دَاوَدَ عَيْبِ وَدَّكَ مَوْعُ
بس بیست شهرها حر رمن تو حاجتی
و بیست در درستی حر درستی تو رعنتی

شیخ الاسلام حواجه ابو احمد و مولانا معظم نظام الملة و الدین
و صاحب شاهزاده یسور آمدن بسیار خواندند و از برای مصلحت
ملک را حدادنگ ممکن بود بستودندش - * شع *

نظامی
دعا ناره کردد بر مریدان   بدلس کشادد بکسر زبان
که تا سده زنده باشد رنای   کل - ح تدد خووش حراج
رحمت نک حوس کل بر این پخته   حمل از تو سرسری آموخته

رسید با وزرا و ندما و اصحاب تدابیر گفت که در خاطر من چنین متصور
 میکرد که از شاهزاده یسور هیچ خبری بما و امرا و ملوک این دیار
 لاحق نخواهد شد چه بواسطه قدم و دم او ماوراءالنهر خراب گشت و جندی
 هزار مسلمان در دست و پای لشکر بی باک او بیجان و بیجان^۱ شدند
 شما از من این سخن بر موجب ظنُّ الْعَاقِلُ کَیْفَانَهُ یاد دارید که عاقبت
 این شاهزاده یسور درین دیار فتنه انکیزد که عساکر اقالیم سالها و دورها
 دفع آن نتوانند کرد نواب و مقربان و خواص حضرت چون از لفظ دُرُّ بار
 ملک ملوک اسلام غیاث الحق والدین این معنی را سماع کردند بر او
 آفرین فراوان خواندند و ثناء بیکران و گفتند - * شعر *

من کلام
العرب

ای که موکب همتت بر چرخ اعظم می برد

سین حسن

وی که دامن طلعتت بر سعد اکبر می کشد

آفتاب کیمیاگر تا نبخشی کوه کوه

ذره ذره سوی کانه از عدم زر می کشد

صدق بو بکریت بر عدل عمر دارد همی

شرم عثمانیت سوی علم حیدر می کشد

خان ترکستان ز خوان تو ذخیره می نهد

غاشیه بیش سر اسب تو قیصر می کشد

بعد از آن عرضه داشتند که انچه خداوند ملک ملوک الاسلام میفرماید
 ما بندگان را همان معنی در خاطر می آید اما چون حکم اولجایتو
 سلطان برانجمله بنفغان پیوسته است که مقدم او را عزیز دارند و ملوک
 و امراء خراسان بیش او روند و شرایط خدمت بتقدیم رسانند اگر ملک
 اسلام جماعتی را از ائمه و شیوخ و معارف شهر بیش او فرستد از مصلحت

شاهزاده یسوز ارانی داشتیم و امرا و ملوک حراسان حیدرآباد امکان دارد
در حدیب و توقیر او نکوشند و هیچ شرط از شرائط انقیاد و امر و بی
او نامرعی نگذارند و تسریعاً کراس مانده و حلقه‌های نادرشاهانه از دیره زدن
و قدا و کلاه و کمربند و سار ببرد و حوکه و حیان رنجه و شک زوان
شاهی و طفل و علم و توق و کوس فرستاد شاهزاده یسوز برسیدن آن
احکام و تشریفات رعایت متعین شد و حق تعالی را سجدات شکر بجا
آورد و شکر آنها بر خود واجب دید روز دیگر نامه نوشت بملک اسلام
عیث الحق و الدین برین گونه -

* شعر *

طراز سر نامه بود از بخشب	مقامی کز نامها شد درست	نظامی
حداوید بی یار و یار همه	بحدود رده و رده دار همه	
جهلی آوردن اند کارسار ^۱	تواناکی و ناتوانان سوار	
علم برگش روشناس ^۲ سپهر	قلم درکش دبو تارک چه	
روش بخش بر کار جندش بربر	سکونت ده نقطه حامی کثیر	
دید آذر هرچه آمد ^۳ بدد	رسانده شده خواهد رسد	

حداویدی که شمع مهر را دین سیر لکی سپهر بد قدرت او بر انراحت
نادرشاهی که در فضا هوا ادراک معرفت او شاه باز عقل کل نال و بر سوخت
این نامه اسب از شاهزاده یسوز بملک معظم عیث الحق و الدین ناطق
بر آنجمله که ما بر مقتضای حکم دربار نادرشاه عالم بداد اولکاتبو سلطان
از مقام اصلی و وطن مالوف خود بر موجب مِلِّ لِلْمَعْنِ دِرَ حُرکت
کردیم بملک اسلام ناید که بدین ما آید و بدانی تواند لشکر مأمور ما را
مدد دهد چون مکتوب شاهزاده یسوز بملک اسلام عیث الحق و الدین

^۱ از حبل بی شمار (Bombay Ed. 1298 A II)

^۲ روشناسی (above ed.) سکندر نامه ۱۱۰

^۳ آمد (above ed.) سکندر نامه ۱۱۰

بگذرانند و بلاد و بقاعی را که در تحت تصرف شاهزاده کبک بود خراب کرد و مردم آنجا را باسیوری گرفت امراء خراسان غنیمت بی اندازه گرفتند و قرب بنجگاه هزار آدمی را باسیوری برد بعد از هفته امراء خراسان مراجعت نمودند و ماک اسلام غیاث الحق و الدین بطرف قلعه محروسه خیسا حرکت فرمود و امیر یسار و امیر علی و دیگر امرا از راه بادغیس و رودخانه هراة بحدود طوس و نیشابور رفتند و شاهزاده یسور فرمان فرمود که چون زمستان است خلق از شبورغان تا حدود مرغاب ساکن شوند تا چون فصل بهار شود این ولایات را بر امرا قسمت کنم تا بحال معموری باز آرند چون روز پنج بگذشت شاهزاده کبک سپاهی کرد و بشهر پاک ترمذ آمد و عزیمت آن کرد که از آب آموی بگذرد و با شاهزاده یسور حرب کند چون این خبر بشاهزاده یسور رسید فرمود که خلق تمام باید که از فاریاب و مرغاب بولایت هراة درآیند خلق بیجاره کرسنه و برهنه و بیاده دران بیابان روان شدند و قرب صد هزار آدمی از زن و مرد از سرما بر موجب *البرد یقتل و الحر یدیب* هلاک گشت و درمیان ایشان کارقسط بجائی رسید که یک من طعام بیک دینار شد و راوی چنین تقریر کرد که چون شاهزاده یسور از آب آموی بگذشت هم دران روز ایلجی از Fol. 222b. مقربان درگاه خود با خزینه مملو بجواهر و آلی - * شعر *

نظامی جواهر نه چندان که جوهر شناس کند نیم آن را بسالی قیاس ظرایف نه زانسان که دنیا برست یکی آورد زان بعمری بدست با چندین نفر غلام ترک و مراکب کوهری و ثیاب^۱ چینی بخدمت اولجایتو سلطان فرستاد اولجایتو سلطان ایلجی او را بنواخت و بعد از سه روز یرلیغ جهان کشای نوشت که از آب آموی تا حد مازندران

^۱ ثبات . In the MS.

نعرش و کرسی و طوبی و سدرة و کوثر

بمعشر و عرصات و بهشت و لوح و قلم

که بجهت ایللی و یکدلی و خدمت پادشاه جهان اولجایتو سلطان
بخراسان می آیم و در این مکر و تزویر ندارم چون مکتوب نامیر بساؤل رساند
روز دیگر - * شعر *

که صبح از رخ روز برق کشاد ختن بر حبش داغ حرمت بهاد نظامی
امیر بساؤل با امرا چون امیر علی و امیر قومشی و امیر ناز از سمت
هرات بطرف ما وراء النهر متوجه شدند و ملک اسلام غیاث الحق و الدین
با لشکر غوری و هروی و نکودری و بلوچ و خلج و سجزی - * شعر *

بجیش جاش بالفُرسان حتی ظَنَنْتُ النهرَ نَحراً مِنْ سِلَاحٍ لواحد
مصاحب امرا روان شد و چون امرا بکثوت و بیرامشاه محمد دلدادی من الشعرا
و طوغلان بن دانشمند بهادر پیوستند بعد از شش روز بکنار آب آموی
رسیدند و در اوایل رجب سنه مذکور از آب بکشدند و دران روز که لشکر
خراسان نزدیک لشکرگاه شاهزاده کمک رسید شاهزاده پسر و شاهزاده
کبک در حرب بود چون راهات همایون لشکر خراسان بدید آمد
شاهزاده پسر بقوت و مظاهر ایشان با لشکر خود بر شاهزاده کمک
زد و چون بیشتر شاهزادگان و امرا لشکر با شاهزاده کمک تخلف
کردند شاهزاده کبک مغرور شد خلق مارزادانهر را از لشکر شاهزاده
کبک و سپاه خراسان نکبتی تنظیم رسید و ملک اسلام غیاث الحق و الدین
در خطه محروسه معصومه ترمذ حمایتا الله تعالی عن العلیات سی را
از اکبر و اشراف ما رزادانهر در حمایت گرفت و سی را از اسیری
و فعاغه رعیت از عساکر جانیین باز ستاند و از شهر ترمذ تا حد سمرقند
شاهزاده پسر تمامت سکان و قطان و تریات و قصعات را از آب آموی

بلندی ده آسمان بلند
کشایندۀ دیده هوشمند
زمین را بمردم بر اراست چهر
کمربست گردش ز کردان سبب
نیام زمین را بشمشیر آب
بر افروخت چون چشمۀ آفتاب
بر از حکمت و حکم او شد جهان
بحکم آشکارا بحکمت نهان

Fol. 221b. خداوندی که عدل و احسان را قرین اقبال و دولت و نیکو کاری و کم

ازاری را رفیق فتح و نصرت و عقاید صائیه را مقارن نیل مآرب و نیت سلیمه را مقارب ادراک مطالب گردانیده است و هرکه ابواب امن و امان بر بندگان او گشاده و مواید بر و مرحمت بر پدید ارندگان او کشیده می‌دارد

قال الله بدان وسایل حمیده بر قضیت ان احسنتم احسنتم الانفسکم فوق قدرتش را

تعالیٰ فرقدسای میگرداند و بدان شوافع اکید بر حسب اِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ اَجْرَ

قال الله
المُحْسِنِينَ صِيَتْ عَظْمَتُش رَا جَنَانِ بِيْمَايِ مِيكَندِ جَرَحِ دَوَارِ جُزْ
تعالی

بمهر او و مدار روزگار را جز برای او مسیر نمی باشد و بخت با او جز دم

مساعدهت نمى زند و اقبال جز طريق موافقت نمى سپرد اما بعد اين

نامه ایست از شاهزاده یسور بامیر یساول که اگر جفانکه با سباه خراسان بدین

طرف می آیی من جنگ خانه خود را با شاهزاده^۱ دیگر بخراسان

میں آرام و چون سایہ پادشاہ زادگان دیکھ کر کمر خدمت و والی بادشاہ عادل

با ذل، اولکاتو سلطان، بهمنار، حار، مسعود کمانده دیکوچ داد، و حانسیار .

قوله : فاما : فاما : قسم بان من كذب : مكذوب - * شعري *

ادیب صابر   بدان خدای که هست از صفات لم یزلش

جدا مکان و زمان و بری حدوث و قدم

بحق خاتم پیغمبران² و حرمت آن

کہ ہوں معجزۂ ملک او سبب خاتم

¹ In the MS. *بادشاه*; *داد*.

² In the MS. بیغامبران.

Fol 221a همه در خورشید تا ناح ^۱ نعلین تحب تو مدد کمر
 سپارده پادشاهی تو سپرد از همان شرحه خواهی بدو
 بعد از دعا بار دمود که اگر حدانکه شاهزاده نسور ما را از ریس منع نمی کرد
 تا ما بردن آن بخوایستیم ریس و اکثر لشکر خراسان را بعد از آمدن و رفتن هزار
 پهلوان نامدار خراسانی را که ما گرفته بودیم ایشانرا بکشد و همه اولاع
 و دوشه داد و بطرف شهر هرات فرستاد نادرشاه استغویا^۲ گفت که حالنا
 هنگام آن نیست که شاهزاده نسور را تحب این معنی طلب داریم چه
 اگر او از بخارا و آن حدود بفرستد لشکر حرکت کند لشکر خراسان بی عیبی
 از آب بگذرد و از آن مسافت کلی ظاهر شود و خراسانی و همه در ما وراء النهر
 راه نماند چون فصل شد داد لشکری از آن دینار بفرستیم تا مددکار تو باشند
 و او را طلب داریم و در حضور شاهزادگان و امراء بزرگ بر معصاه حکم
 بولع نادرشاه حکم کنان سخن او را بپرستم شاهزاده کنک از آن سخن
 خوشدل گشت و بشادمانی شرحه بمامتر از پیش برادر بدوین آمد و بولانی
 که در تحب بصرف او بود قبول کرد بعضی از امراء که تا شاهزاده نسو
 بکذل و بکعب بودند بسمع او رساندند که نادرشاه استغویا حسن و حسن
 فرمود و شاهزاده کنک قصد تو دارد شاهزاده نسور اندیشه مند شد بعد
 از آنکه تا شاهزادگان مشرب کرد امرای را که در حکم شاهزاده کنک بودند
 بعضی را بعمال و بعضی را بوعدهای خوب بفرست و همه را در بیعت
 خود بآورد و بعد از سه روز نامتر بساؤل که آمد خراسان بود نامت دوش
 بری گوید - * شعر *

همه نام جهاندار پاک برآرد رسد ما را خاک نظامی
 چهل آدمی و از چهل بی بدر هنگام بجزای کرامت

^۱ In the ۱۶۰۰ سر

^۲ In the ۱۶۱۸ استغویا

ذکر صد و چهاردهم^۱ در حکایت شاهزاده یسور و تخلف او با شاهزاده کبک

راوی چنین گفت که در جمادی الاول سنه مذکور شاهزاده یسور
ماوراءالنهر را خراب کرد و با لشکر بی حساب و خلق انبوه در رجب سنه
مذکور از آب آموی بگذشت و سبب آن بود که بیش از آمدن شاهزاده
یسور بخراسان بچند سال شاهزاده کبک بیش پادشاه ايسنبوقا^۲ که برادر او
بود عرضه داشت که شاهزاده یسور دل بجانب خراسان دارد و دعوی ولا
و محبت اولجایتو سلطان میکند نباید که قتنه انکیزد و خلق ماوراءالنهر
را از آب بگذراند و بخراسان درآید اگر حکم یرلیغ جهانکشای شود او را بقتل
رسانم یا بکیرم بادشاه ايسنبوقا^۳ بدانچه که او باز نمود التفات نکرد و گفت
ای برادر شاهزاده یسور با ما خلاف نکند چه ما را برو اعتماد کلیست
القصه هرجند گاهی شاهزاده کبک بیش برادر از شاهزاده یسور حکایت
تخلف و یاغی کری عرضه داشتی و پادشاه ايسنبوقا^۴ آن حکایت را رد
کردی تا آن سال که بوجای را بقتل رساندند و شاهزادگان با غنیمت و اسیر
بی شمار بماوراءالنهر درآمدند شاهزاده کبک بیش برادر رفت و گفت -

* شعر *

جهان خسروا زیر هفت آسمان	طرف دار بنجم توئی بی کمان	نظامی
جهانرا بفرمان جندیں بلاد	ستون در تست ذات العمدان	
همه شب که مه طوف کردون کند	جراغ ترا روغن افزون کند	

^۱ In the MS. دوازدهم.

^۲ In the MS. السبقوا.

^۳ In the MS. السبقوا.

^۴ In the MS. اسنبوقا.

تا تبعه‌ها مسلول حورن هژران حشم آلود تا اشکر اوحی نلا در مقارعت
و مکارب آمدند آن روز تا نمار بیشین از هر دو جانب حربی کردند
ناهم که صفت شدت و حدت آن معار و کتلب در بیاید بعد از نمار
بیشین ملک اسلام عیث الحق و الدین مرکب نکرداند و ارناللی سمد
بولاد سم دلدل دل بر سب رخس جهان کیه سوار شد - * نظم *

ناسب عفاف اندر آورد ملی برانگیخت آن نارکش را ر حلی بردوسی
تو گفتی یکی ناره آهنگس و ناکوه العرر در حوشنسب
نبیش سناه اندر آمد بچنگ یکی نبع رحسان کوفته بچنگ
تا تمام سناه^۱ بر لشکر اوحی نلا حمله آورد و سیللی از اشال بقتل رساند
حورن اوحی نلا آن دلیری و بس ملک اسلام عیث الحق و الدین و عسکر
او مشاهده کرد روزی از حرب نذاب و ناسیاه حورن مدمرم شد و رن و بچه
و کله و رمه و حیل خانه و خیمه و حرکاه نداشت اسیر سیلار از حواتین
و اقله سپاه ملک اسلام عیث الحق و الدین رسید ملک اسلام حق نعماللی
را ندان موهبت مرکب و فتح عظیم سجدات شکر بحالی آورد - * نظم *

حورن دشمنان شاه شد کامکار شد از فرجی کار از حورن نگار نظامی
فرود آمد از خنک حنلی حرام که دید آنچه مقصود بودش تمام 2206
لشکر خدا روی بر خاک سرد که فتح از حد نمود او خاک بود
چو کرد آفرین دارد خویش را همان کدکها داد درویش را
روز دیگر مطهر و کامیاب تا غنایم بی حد و اسیران مائة حد بطرف شهر شاه
حرکت فرمود و رمره را که درلن روم گوشش نطهار رسانده بودند بخواحب
و هر یک را علی حسب مرتبه نشتیف نادر و جلعت کدکها به ملکانه داد *

خطه نزل کرد و فردا بر عزیمت سفر است ملک اسلام غیاث الحق
فردوسی و الدین جون ان خبر را سماع فرمود روز دیگر - * شعر *

جو خورشید بنمود بهنای خویش

نشست از بر تند بالای خویش

با لشکر ساخته از بیداده و سوار که هنگام کارزار بشمشیر شیر افکن کرد از
دریای قلزم برآرند و بزخم کرز کاوسار کوه بیستون را با زمین متساری
کردانند - * شعر *

منتنبی قوم اِذَا مَطَرَتْ مَوْتًا سَيُوفُهُمْ حَسِبْتَهَا سُحْبًا جَاءَتْ عَلَى بَلَدٍ

ایشان گروهی اند چون بیارد مرگ را شمشیرها ایشان

بنداری تو آن سیوف را ابرها که می بارند بر شهر

بر هیچ شتاب در عقب آرجی بلا براند و چون به نیم فرسنگی لشکرگاه او رسیده

بفرمود تا نای رزمی در دمیدند و کوس حربی فروگرفت آرجی بلا

با هزار سوار نکو درمی قتال بی باک با ملک اسلام غیاث الحق و الدین Fol. 220a.

برابر شد و در زمان از طرفین نفیر و فغان و خروش رکبان و فرسان و غریو

و فریاد طبل و نای بر فلک نیلی نمای برآمد - * شعر *

نظامی در آمد بغریدن آوای کوس شد از کرد روی زمین آبنوس

شعبه‌اء شیون از آهنگ تیز جو صور سرافیل در رستخیز

دهلهاء کرکینه جرم از خروش در آورده مغز جهانرا بجوش

زمین لرزه مقررعه در دماغ زده آتشین مقررعه جون چراغ

بلارک جنان تافت از روی تیغ که در شب ستاره ز تاریک میغ

ترنک کمانهای بازو شیکستن بسیج خلق را برده از خویشتن

درفشیدن تیغ آیینده تاب درفشان تر از چشمه افتاب

شجعان و مبارزان سباه بحکم جهان براه ملک اسلام غیاث الحق و الدین

و الطاف و صنایع حمیلۀ آن صدر کبیر بیکو دل شمعۀ بوشتم تا بر برای انور
ملک ملوک الاسلام ادبائی بود که بعد از لطف حضرت النبی و کرم
عربی شاهنشاهی غیر صدر معظم حواحه شهاب الدوله و الدین د، مدت
برداشتن این کتاب از ارباب و اصحاب کسی در باب مددۀ بتحدی حق
ثابت نکردید اندرش بفر دولاب دور افروز ملک ملوک الاسلام حلد الله
ملکه بربح بیکو نامی و حادثۀ سخاوری مستقیم دازاد نمده وجوده *

ذکر صد و سیزدهم^۱ در حرب ملک اسلام غیاث الحق و الدین با آوجی بلا و انهزام آوجی بلا

حون شهور سنه سب عشر و سعمایه درآمد درون سال ملک اسلام
بیات الحق و الدین . * نظم *

در دریکه طالع برومند بود بطرها سراوار بیورد بود نظامی
بطرف قلعه محروسه حبسز حرکت درموند و یک ماه در قلعه حبسار مقام
کرد و بر موحب حیو ما اونی اعددی می ادبیا افران بکنکب کلام الله قل البی
تعالی . * شع . * علیه السلام

نخطی حو ربحر مشکین مسلسل
ولیکس زوان شبحو آب ار روانی

مشغول شد و بعد از یک ماه از قلعه حبسز بفرود آمد و حون بقطه
اسراوار رسید بسمع مبارک او رساندند که امیری از امراء بکو دی آوجی
به نام حانۀ حون را از هسقل بفرستد بفرود و ادبک در سه بربحی این

یساول بعد از دو روز با بنج سوار بولایت فوشنج درآمد و تا ده روز از خواص و نواب و حجاب امیر یساول و وجوه سباه خراسان یکان و دوکان و ده کان بیاده و برهنه مجروح به هراة می آمدند و ملک اسلام غیاث الحق و الدین خلد ملکه ایشانرا اسب و سلاح و جامه و زواد می داد و بدل خوشی تمام بجایز نیشابور و آن حدود کسبل میکرد و امیر محمد دلدای نیز درین ماه که بوجای بقتل بیوست وفات یافت و حق تعالی بکرم عمیم خود جنین دو خصم قوی حال را که سالها دران بودند که نکبتی بملک اسلام غیاث الحق و الدین لاحق گردانند هلاک کرد و این حکایت درمیان خلق هراة تاریخی کشت بس معتبر ایزد بیچون بفضل بی نهایت وجود بی غایت خود حضرت علیاء ملک ملوک اسلام سلطان الکاج و الزایرین غیاث الحق و الدین خلد ملکه را از نکبات ایام و حوادث لیالی محروس و مصون داراد و اعادی و حساد جناب جنات حیات ایشانرا که مربع سعادتست و کرامت و مبدع جلالت و حشمت مخدول و منکوب بحرمت مَنْ لَا نَبِيَّ بَعْدَهُ و صدر معظم معدن اللطف و الکریم خواجه شهاب بن صدر اعظم عزیز الدین شهاب سق را که منشی حضرت علماء ملک اسلام است و مربی اهل فضل و هذر از عز و جلال و دولت و اقبال برخوردار دهاد چه دعای این صدر شریف خطیر نیک اعتقاد جواد بر من از لوازم است بدان واسطه که اگر تربیت و تفقد و انعام مترادف او نبودی این تاریخ نامه که صد و بیست تا کاغذ ست سالها بانجام نبدیوستی و بی کرم و تقویت او جنین کتاب معتبر در دو سال و نیم بآخر نرسیدی Fol. 219b. و اگر آن نوازش و بنده بروری و عطا که در باب من بنده در اوان برداختن این تاریخ نامه مبدول داشته است در کفایت آرم این نسخه بتطویل انجامد اما بر مقتضاء شُكْرُ الْمُنْعَمِ عَلَى الْمُنْعَمِ وَاجِبٌ از جمله اعطاف

اندارد مناری از سناه شاعران ارجمین او درآمد و دیره در دناکوش
آورد بوحای ازل رحم خون ناره کوه از شب مرکب در کشف

و نالی آن بماره تاندناک سر نامدارش درآمد بجاک بدوسی
حلیس اسب کردار حرج بلند بدستی کلاه دگر کمد
خو شادان بشید کسی نا کلاه بضم کمدش رساد رگاه

خون بوحای بقتل بیوست سراں سناه و اعیان درگاه او کلاهها از سر
بیداحتند و بغیر و جروش نکوش فلک سفرپوش رساد - * شعر *

همه لشکرش خاک در سر ردد درده سرای آتش اندر ردد
و آرزو تا هنگام عرب شاعرانک تا تمام سناه در عقب لشکر
حراسل بریند و قرب هزارتن را از معزول و امراء لشکر دستگیر کرد و هزار
دگر را بقتل آورد - * نظم *

لشکرسی را که خون ریختند گرفتند و بستند و آویختند نظامی
و سناه شاهراده بسور شرکس را که از حراسایان می گرفتند اسب و سلاح
و حاتم او می ستاندد و می گذاشت و لشکر شاعرانک دیگر خون
کنک و داون حواحه می گشتند - * شعر *

خو شب قفل بیرویه در زد بکج تراروی گاور شد مشک سنج نظامی
شاعرانک عربم آن کردند که در عقب لشکر حراسل در شب دور
بود شاهراده بسور گفت که صواب آنست که بار کردنم چه امراء
حراسل بیشتر گشته شده اند و اکثر ابطال و معزول سناه انشل محجوج
اند و روزگار اختر شناس و قتل هدمود در عقب شرمعی زدن مدموم
داشته اند - * شعر *

خو بیور ناشی مشو در ستر مکن سده بر خصم راه کبر
مشورت از شاعرانک کدک و داون حواحه و مولان و حایجان {۶} در گشتند آمد

بسلا مت بیرون رفت و بوجای با چهل مرد دلیر جانباز درمیان لشکر بماند
و جز تسلیم و رضای بقضای یزدانی جاره دیگر ندید تیغ برکشید و با آن
جندان سباه در حرب آمد و بانک بر ایشان زد و گفت ای سباه کینه خواه
منم بوجای بن دانشمند بهادر که هنگام نبرد بزخم خنجر آبکون از خون
اعدا جرم فلک نیلکون را ارغوانی کنم و گاه زور بتوان سر دست کردن
فیل مست را بر تابم از آوای زهره برمن شیر شرزه در بیشه در فالش آید
و از صدمه کوبال من اوتاد جبال راسیات متزلزل گردد - * شعر *

نظامی

جو بر جوشم از خشم جون تند میخ
در آب آتش انگیزم از دود تیغ

Fol. 218b.

کفلکاه شیوان در آرم بداغ
زپیده نهنگان فروزم چراغ

جو تیر از کمان در کمین افکنم
سر آسمان بر زمین افکنم

کرم زرق دریا بود هم نبرد
ز دریا بر آرم به شمشیر کرد

* شعر *

شاعر

وَ اَدْرِكْ سُولِي حِينَ ارْكَبُ عَزْمَتِي
وَ لَوْ اَذْنُ فَي جَبَّةِ الْاَسَدِ الْوَرْدِ

در می یابم مطلوب خود را آن هنگام که بر می نشینم عزیمت خود را
و اگر چه بود آن مطلوب در بیـشـانی شیر کلکون
قرب هزار سوار جنگی او را با آن چهل تن در میان آوردند بعد از
ساعتی که آن چهل تن را که ملازم بوجای بودند بقتل آوردند بوجای
خود از سر بر گرفت و آهنگ آن کرد که کمان از قربان بیرون کند و تیر

برآمد یکی از جوی سندروس همی نوسه داد از بر آنوس
 سر سرکشان زیر کمرز گران جو سفدان شد و تنک آهنگران
 ز خون رود گفتی همه می شدست زیوره هوا بیشه بی شد سب
 امیر یسارل جوی شیر خشم آلود بر روی صفای بر می آمد و بسوی
 میمنه و میسره میناخت و دلیوان و مبارزان را بر حرب حریص
 می گرداند و هر دم با خواص و اعلیٰ خود جوی کوه آهن بر سناه دشمن
 می زد و بسیاری را از ایشان بعدم می رساند - * شعر *

لواحد من
 الشعرا

كَانَ اَلْمَنَآيَا جَارِيَةً بِأَمْسِرَةٍ
 إِذَا اخْتَلَفَتْ أَرْمَاحُهُ وَ مَنَآئِلُهُ
 گویا که سرکها روده اند بر همان او
 جوی مختلف شوند نیزه های او و تیغ های او

شاهزادگان جوی تجلّد و دلوری خراسانیانرا مشاهده کردند بیکبار
 روی معروف آوردند و راوی حنین گفت که لشکر شاهزادگان هفت صف
 بود هر صف هشت هزار سوار و سناه امیر یسارل یک صف بود بنحیل
 ده هزار مرد امراء و عساکر خراسان روی به زیمنت آوردند و گفتند - * شعر *

فردوس

یکی خود از ایشان ز ما سیصد سب
 دین رزم که غم کشیدن بدست

امیر یسارل و بجای با سوار شرابی نهادند نانی تعامت لشکر
 خراسان قرار را برقرار و آویختن را بکپیختن و اقبال را نادیده دل گردانیدند -

* شعر *

دریده درفش و نوسه کوس روح رندگان بر جوی آنوس
 به بیچارگی نشت برآشتند سرا برده و خیمه بکاشتند
 امیر یسارل بعد از جنگها سخت و چاههای معب با هفت سوار
 ۳

* شعر *

فردوسی

تو این اندکی لشکر من مبدین

مرا جوی با کرز بر بشت زین

من امروز با این سبه آن کنم

که از آمدنش آن بشیمان کنم

بدین نوع که بتقریر بیوست در تدبیر حرب و ضرب بود - * شعر *

فردوسی

جو خورشید تا بنده بنمود جهر خرامان برآمد بخم سپهر

شاهزادگان کبک و یسور و داود خواجه و حمرجان^۱ با سباهی چون کوهآهن و دریای موج بمرغاب رسیدند امیر یسارل فرمود تا^۲ نقباء لشکر صفها

راست کردند و مواضع حرب بر امرا و وجوه سباه بخشش کرد و بیدش

از آنکه شاهزادگان آهنگ جنگ کنند و بمحاربت مسابقت نمایند امیر

یسارل با تمامت سباه خود بر ایشان حمله کرد شاهزادگان از آن معنی

Fol. 218a. بغایت در غضب رفتند همه یکدل تیغها بر کشیدند و روی برزم آورد از

طرفین مبارزان با یکدیگر در منازعت و مضاربت آمدند و در یک زمان

جندانی از هر دو سباه بقتل بیوست که از موج خون مرغاب چون دریای

بی بایب در موج زدن آمد و تمامت صحراوات و جبال از خون کلکون

کشت و از غریدن کوس و نالیدن نای شیران بیشه و نهنگان دریا را دل در

بر در طبیدن آمد و اجزاء زمین در لرزیدن - * شعر *

فردوسی

ز بس ناله کوس و بانگ درای همی آسمان اندر آمد ز جایی

جفان شد ز کرد سبه آفتاب که آتش برآمد ز دریای آب

درفشیدن تیغ و زربین و خشت تو گفتی شب آمد هوا لاله کشت

ز بس ترک رومی و زرین سبر ز جوشن سواران زرین کمر

^۱ Later on جمرجان.^۲ In the MS. با .

ز شوریدن برق رویغه طاس   نکرودن کردان در آمد هراس
 ز بس کوفتن بر زمین کرز و تیغ   ره رغار بر شد غساری نه میغ
 ز منقار بولاد بران خدنک   کوه بسته خون در دل خار سنگ
 کمان کز انور همزگان تیر   ز بستن جوشن برآورده شیر
 کمند کوه داده بر بیج بیج   بجز کرد کردن نمی گشت هیچ
 بوجائیلان آن شب تهور و جسارت تمام نمودند و قرب مدتن را از
 سباه عدو بقتل رسانیدند و امیری منکلی فام را که از خوبشاندان
 امیر نوروز بود بگرمی چون بر بجای متعق شد که شاهزادگان نزدیک آمد
 و لشکر بیحساب بوقت صبح مراجعت نمود و چون مرغاب رسید و احوال
 که مشاهده کرده بود پیش امیر یسارل عرضه داشت امیر یسارل کار جنگ
 ساخت و آن شب تا روز با امرا و وجوه سناه در کار جنگ با شاهزادگان
 مشورت کرد بجای گفت که سباه شاهزادگان بسیار است و ما اندکیم
 مصلحت آنست که تنگنای مرغاب را بگیریم و هزار هزار بیرون میرویم
 و با ایشان حرف می کنیم چون دهن نوع با ایشان در محله آیم ایشانرا
 بر قلت سناه ما اطلاع حاصل یابد و لشکر ما دیر تر کثرت و جمعوت
 ایشان واقع نگرددند بگفت که صواب آنست که در سنگ بس
 نشینیم و در غنات و کوه نابها کمین سازیم و چون سناه خصم نرسد کمین
 بکشیم شاه بدخشان گفت که ما را ندانم فردیک شهر هرات می دیدم ۱۷۵۸
 تا اگر نعوذ بالله لشکر ما مغرب شوند دلدانی نزدیک نشد امیر یسارل من کلام
 گفت که من با این لشکر مقابل خواهم شد و بیج نوع سناه خود را از المومنه
 ایشان مخفی نخواهم داشت و بر قضیت من کثر بکوه بی العواقب علی رب
 لم یسجع نار خواهم کرد و از سبیلی سناه دشمن و اندکی لشکر خود باک
 نخواهم داشت -

جهان داور آفرینش بنهاله   بنهاله تو باد ای جهانگیر شاه
 بهرجا که روی آری از دشت و کوه   مبادت کردند و مبادت ستوه
 چون یک ساعت بگذشت قرب بیست سوار از لشکر بدخشان جدا گشت
 بدان نیت که بیش شاهزادگان روند ناکاه در میان لشکر بوجای افتادند
 کمان بردند که سباه ما و راه الذیمر است بی تحاشی با بوجائیان در سخن
 آمدند بوجائیان ایشانرا گرفته بیش بوجای آوردند بوجای بتخویف تمام
 از ایشان از احوال شاهزادگان و جگونی و جندی لشکر بپرسید گفتند که
 شاهزاده کبک و شاهزاده یسور و داودخواجه و ایلاجکدای و بولد
 و جبر شاه با شست هزار سوار آهن بوش از آب آموی گذشته اند و از شما
 تا ایشان فرسنگ ده بیش نباشد بوجای چون این سخن ایشانرا فیم کرد
 در حال در تن را بیش امیر یسارل فرستاد و دیگرانرا بقتل آورد شاه
 بدخشان گفت مصلحت ما درانست که باز کردیم بوجای گفت که
 من فرسنگ پنج دیگر بیش خواهم رفت تا تحقیق احوال کنم بعد ازان
 با آن سیصد سوار براند چون دو فرسنگ برفت از قضا را با قراول لشکر
 شاهزادگان مقابل افتاد و آن جنان بود که چون شاهزادگان کبک و یسور
 و داودخواجه از بلخ بشبورغان آمدند بانصد سوار گردیده را فرمودند که
 تا مرغاب بروند و از لشکر خبری گیرند آن سواران بفرمان شاهزادگان
 یکشنبه روز تمام رانده بودند دران تیره شب ناکاه با سباه بوجای برابر
 افتادند و هر دو قوم دران شب دیجور تیغ در روی یکدیگر کشیدند و کوبال
 بر سر و بال یکدیگر کوفتند و از جانبین خروش و غریو مردان و اسبان بر فلک
 کردان برآمد - * شعر *

Fol. 217a.

نظامی   جنان آمد از هر دو لشکر غریو   کز آن هول دیوانه شد مغز دیو
 کمره در کلوها فرو بست کرد   ز بی خونی اندامها گشت زرد
 ز کز کران سبک و شمشیر تیز   میانچی همی جست جان در کویز

که حراسان را در سخت تصرف آورد امیر یساول و بوحالی و بدرامشاه بن محمد دلدای بعد از گذشتن ایشان از اموی در مرعات جمع شدند امیر یساول در حربه نکشاد و امراء لشکر و روس سناه و انطال و کماة عسکر را بر و ستم و ساحت نفوذ برزوم حستی و کفنه اندرختن حرص کرداد و بوحالی و عداث الدین علیشاه را که ملک بدحشال بود کعب نا هزار سوار حراز نامدار حاکم کدار تا انکا که سناه حصم است بروید و ربان گیری بدست آورد تا از کفایت و کمیّت آن لشکر ما را اعلامی دهد بوحالی و شاه بدحشال روز دیگر - * شعر *

حو کنتی در روشنی نار کرد   جمال ناری دنگر آغار کرد   بطامی
بآتش بدل گشت مشتی شرار   کلبه شد آن سم کارس و
نا آن هزار سوار برسد بدل رکعت برآوردد حو فرسنگ ده برآوردد بوحالی
شاه بدحشال را گفت که ما را بکعبه یقین معلوم نیست که لشکر از آب
گذشته اند یا بی بدن نوع که ما می روم بمامت مرکب ما بخواهد
ماند مصلحت در آنست که می و خدمه شاه نا سوار سبند کرده   Fol 216b
بشتر برآیم شاه بدحشال گفت ووا شد بوحالی و شاه نا سبند مرد
نامدار جنگی آن شب بتعمیل هرچه تمامتر برآوردد حو به دست
فرسنگی شد و رعل رسیدد در صحرا و اب طریق بدحشال آتش سوار دندد
بوحالی گفت که حو گمل نرم که آن آتشها لشکر بدحشال ست که
به مدد شاعران می آیند همور از شب ثلثی بدست شم دیس
حرا ما و اطلال مقام کدم چه شاد که از شر دو لشکر طنعه بسوی شم و ده
ناشد و کدر انشال برین معر [شود] که ما بم بوحالی آن بدد را بسدد
شمرد و بر شاه بدحشال آن بی و اولی حوارد - * شعر *

که شاهنا حرد و همسوی دود   طغر بلر و دشمن رمی تو داد   فردوسی

ذکر صد و جوازدهم^۱ در قتل بوجای بن

دانشمند بهادر و انهزام لشکر خراسان

بعد از چند روز که ملک اسلام غیاث الحق و الدین خلد قدرة و جلاله
بر سریر حکومت در خطه محروسة هراة کفیت عن الحدثان والعاهات
جلوس مبارک فرمود و بيمين عدل نوشیروانی و فر دولت سلطانی
متحیران بادیه ظلم را بامن روح و راحت آورد و خلق شهر هرات را از
دست متعدیان بی دین و جابران بر کین خلاص داد و هیبت باس Fol. 216a.
معدلت او طرق مسدوده را بکشد و اصحاب سرقه و قطاع راهها را در
کوشه دهشت و وحشت منزوی گردانید و بقوت طالع سعد او از برج
شرف دول اختر ازهر دین بروزی ظاهر شد و در باغ عز و حشمت زهر
انور تذاسانی و آرام پیدا آمد -
* شعر *

سید حسن کر جهان از عدل شاه اسوده شد بس دور نیست

هرکه دردی میکشد از بهر درمان میکشد

هرکه جان دارد برو شه را حقوق نعمت است

کفر باشد هرکه برحق خط نسیان میکشد

جرخ تاوان دار بود از جورها ما مضی

الحق اندر عهد شه انصاف تاوان میکشد

بوجای که از اکابر اعادی حضرت جنت مثال ملک اسلام غیاث الحق
و الدین بود بقتل رسید و سبب آن بود که درین سال مذکور شاهزادگان
کبک و یسور و داود خواجه باده شاهزاده دیگر با لشکری بعدد یک
بیابان و شمار حیتان ابحار و اوراق اشجار از آب آموی بگذشتند بران عزم

و حامی هر دیار را نا خلعت تمام احارت مراجعت فرمود و ایشافرا
بر عدل و استمالت رعایا و تحمیل در حق سایر مرایا و تعظیم اهل علم
و تحقیق رموز اهل فسق و قمع تطاع طریق حرص کداید
و شمس الدین عمر شاه خوانداری و تاج الدین فشتوی را که در طاهر در
خدمتکاری و فرمان برداری ملک ید بیضا می نمودند و در ناطق
نا اعادی و حساد او طریق مصادق و یگانگی می سپردند اراں که
بر مقتضای شرع مطهر نبوی دیوب ایشاں ثنوت بیوست هریک را
داد بلوغ و بطش عظیم مالشی تمام داد و دسب حیف و تعدی
شعکل و ملازم ایشاں از سر رعیت کوتاه کرداید و انوار عدل
و احسان بر خلائق نكشاد و حکمت ادرات علماء اسلام و عمارات
مزارات و جمعیت حائقات خطه ناک هراته علحده تمام هریک و هر
موقع التعماد مبارک ناطق بر مال معین و علم منین ازرانی داشت
و بر حسب الرَّحُلُ بِي طَلِّ مَدَفْنِهِ حَتَّى يُقْضَى بَيْنَ النَّاسِ مال

بی حد بر فقرا و عرما و عرنا و مساکین صدقه کرد و بر موجب اَنَا صَامٌ قُلُ الْبَبِي
بِالْحَنَّةِ لِمَنْ أَدَّى زَكَاةَ مَالِهِ وَ الْعُشْرَ وَ احِبَّ زَكَاةَ وَ اعْلَمْ حَوِشَتَن رَا اِيضاً
مستحقان رساید و خلق را در مقتضای تَشَابُهِ الْخَمْرِ مَلْعُونٌ وَ طَعَامُهُ زَكْوَةٌ اِيضاً
وَ شَرَابُهُ حَمِيمٌ وَ لِبَاسُهُ قِطْرَانٌ از شرب حمر منع فرمود و بوجه گران
بر قصمت لَعَنَ اللَّهُ الْفَاحِشَةَ سَعِينَ لَعْنَةً وَ لَعَنَ الْمُسْتَمْعَةَ ثَمَائِي لَعْنَةً اِيضاً
از آنک در ماتهها ندادند و بوجه گفزد نازد و امر شعله را ندادند و
طی داد *

شاهین مثال کار جهان باز راست کرد
انصاف و عدل کرد ترازوی ایمنی

از بسکه خورد خون جگر تیغ ابدار
تا مشک زاد نافع آهوی ایمنی

از بسکه ابر چشم ستم دیده آب زد
بسترد کرد حادثه از روی ایمنی

و از اطراف و اکناف خراسان ملوک و حکام و اعیان و زعماء و جماهیر به
هرات آمدند و بشرف تقبیل رکاب ملک اسلام غیاث الحق و الدین
مکرم و مشرف کشت ملک اسلام در باب هریک خاصه ملک قطب
الدین اسفرار و ملک قطب الدین تولک و امیر شمس الدین حمال
قاضی و تاج الدین علیشاه که نایب کل ملک یفالتکین هرات بود
و ملوک غور و غرجستان و جرزان اعطاف بی کران و الطاف بی پایان
مبدول داشت - * نظم *

شاعر

همه همکروهه براه آمدند	سوی انجمنگاه شاه آمدند
بدان آمدن شادمان کشت شاه	ازان نامداران لشکر بنه
جداگانه با هریکی عهد بست	که در بایه کس نیارد شکست
در کنج بکشد بر هر کسی	خزینه بسی داد و کوهر بسی
جو نام آوران آن دهش یافتند	سراسر سر از سرکشی یافتند
نهادند سر بر زمین یکزمان	کله کوشه بردند بر آسمان
گرفتند بر شهریار آفرین	که یار تو بادا سبزه برین
سر تخت جمشید جای تو باد	سریز سران خاک بای تو باد
و ملک هر بلده و جاکم هر بقعه و والی هر قصبه و حارس هر حصار	

ر یاقوت و از کوهر با نسود   ر سیم و زر شرکوا شرحه بود
 حه مایه که باهم درامیختند   همه راه یکسر همی ریختند
 چهل شد خو فردوس اراسته   ر نس کونه کون هدیه و خواسته
 ندس عظمت و شکوه در اواسط شهر الله الامم رحب رحب الله قدرة -

* شعر *

نقال همانوس و فرجندة اختر   نغضب موی و سعد موثر ازرقی
 موقتی که هست اندر و فال یکی   بروری که هسب اندر و سعد اکثر Fol 215a
 دولتخانه شهر هات کعبی عی الامات در آمد و نتحدید بر سر عرت
 حلوس ملوک فرمود - * نظم *

شهر را تا حداران بار آمد بر سر
 دنده عوعاء دوران بار ماند از داروگر
 سرور انصاف شد اهل جهنم خوانگاه
 معبد اقبال شد ارباب دس را بارگر
 حوس نسیم صمدم از کرد شد دران^۱ گرفت
 موکب دارایی عالم اسمان را در تنگ
 و تشنگ نادیده ظلم دعوی سکن هراة فواطمه و مول موکب میمون . رانت
 همانوس ملک اسلام از موارد امس و امل و مملوع روح و راحت سدا
 گشتند - * نظم *

نمود دو عروس ملک روی ایمی
 آمد ز در بهار چهل بوی ایمی
 بشگفت دوستل مراد و کل نشاط
 خوش گشت بوی عودت و گوی ایمی

شیخ الاسلام خواجه شهاب الحق و الدین مد ظله ملازم بود روز چهارم ملک
معظم شمس الدین امیر رزنه و ملک زاده اعظم جوانبخت شمس الحق
Fol. 214b. و الدین و مولانا صدر الدین قاضی و شمس الدین عمر شاه خواندزی
و حکام و عمال و صدور و بدور شهر هراة باستقبال ملک اسلام بجام آمدند
روز پنجم ملک اسلام غیاث الحق و الدین از جام حرکت فرمود و از حدود
جام تا دروب شهر هراة در هرده کامی طایفه از ائمه و معارف شهر
با طبقه زر و سیم مترصد ایستاده بودند - * شعر *

عطار زر و کوهر در زمین میریختند مشک و عنبر در هوای بیختند
و بوجای بسر خود ابو یزید را با بنجای سوار از اوبه تا کوسویه باستقبال
بفرستاد و شکذکان شهر جون ابر[ا]هیم و یوسف و کوجری و ایوب و اسغ
و تمامت وجوه سبایه بکتوت و بوجای و محمد دلدای که در حدود هراة
متوطن بودند همه باستقبال بیرون آمدند و خلق شهر از مرد و زن بیاده
و اطباق زر و سیم بر فروق نهاده باسم بذیره بیش باز رفتند و صنایع و اهل
حرفه هر کس بنوعی دکاکین و مساکین خود را بالوان اثواب و انواع
فواکه و اجناس اسلحه بر آراستند و از جب و راست و فراز و نشیب
بخور عود و عنبر و لخلخته مشک و عبیر دماغ فلک اخضر را خوشبوی
کرداند - * شعر *

ریعی	جو مردم بشهر اندر آگاه شد	بذیره شدن را سونی راه شد
	زن و مرد از شهر بیرون شدند	بذیره ز باره بهامون شدند
	ز اندازه افزون فراز آمدند	به بیش جهان جوی باز آمدند
	در و بام را همجو چشم خروس	بر آراستند و بنالید کوس
	جهان تا جهان از بنی شاه را	ببستند آذین همه راه را
	همه خاک راه را بمشک و کلاب	زدند از برای جهانجوی آب

ر یاقوت و از کوهر نا نسود   ر سیم و ر زر هرکوا شرحه بود
 حه مایه که ناهم نرامیختند   همه راه بکسر همی ریختند
 چهل شد خو فردوس ازاسته   ر نس کونده کون شده و خواسته
 بدس عظمت و شکوه در اواسط شهر الله الاعظم رجب رجب الله قدره -

* شعر *

بغال همایون و فرخنده اختر   نصیب موی و سعد موی ازرقی
 بوقتی که هست اندر و دل بیکمی   بروزی که شب اندر و سعد اکثر Tol 215a
 دولنخانه شهر هرات کفایت عی   الافات درآمد و تنهید در سر عرت
 حلوس مدارک فرمود -   * نظم *

شهرنار فاحداران نار آمد بر سر
 فتنه عومار دوران نار ماند از داروگیر   سیف
 مورد انصاف شد اهل جهانرا جوانگاه
 معهد اقبال شد ارباب دس را نارگرد   اسفونکی
 حوس نسیم صمغدم از کرد شد درون^۱ گرفت
 موکب دارایی عالم اسمندرا در عذر
 و تشنگل نادیده ظلم دمی سگان شراره بواسطه و محول موکب ممنون . راست
 همانس ملک اسلام از موارد امن و امان و مسلح روح و راحت سندان
 کشند -   * نظم *

ندمود دو عروس ملک زوی امنی
 آمد ز فودها چهل بوی امنی
 شعلت دوستل مراد و گل نشط
 حوش گشت موی سیمت و کوی امنی

شیخ الاسلام خواجه شهاب الحق و الدین مد ظله ملازم بود روز چهارم ملک معظم شمس الدین امیر ورنه و ملک زاده اعظم جوانبخت شمس الحق Fol. 214b. و الدین و مولانا صدر الدین قاضی و شمس الدین عمر شاه خواندزی و حکام و عمال و صدور و بدور شهر هراة باستقبال ملک اسلام بجام آمدند روز بنجم ملک اسلام غیاث الحق و الدین از جام حرکت فرمود و از حدود جام تا دروب شهر هراة در هر ده کامی طایفه از ائمه و معارف شهر با طبقه زر و سیم مترصد ایستاده بودند - * شعر *

عطار زر و کوهر در زمین میریختند مشک و عنبر در هوای بیختند و بوجای بسر خود ابو یزید را با بنجاه سوار از اوبه تا کوسویه باستقبال بفرستاد و شکنکان شهر جون ابر[ا]هیم و یوسف و کوجری و ایوب و اسغ و تمامت وجوه سباه بکتوت و بوجای و محمد دلدادی که در حدود هراة متوطن بودند همه باستقبال بیرون آمدند و خلق شهر از مرد و زن بیاده و اطباق زر و سیم بر فروق نباده باسم بذیره بیش باز رفتند و صنایع و اهل حرفه هر کس بنوعی دکاکین و مساکین خود را بالوان اثواب و انواع فواکه و اجناس اسلحه بر آراستند و از جب و راست و فراز و نشیب بخور عود و عنبر و لخلخته مشک و عبیر دماغ فلک اخضر را خوشبوی کردند - * شعر *

ربعی	جو مردم بشهر اندر آگاه شد	بذیره شدن را سوی راه شد
	زن و مرد از شهر بیرون شدند	بذیره ز باره بهامون شدند
	ز اندازه افزون فراز آمدند	به بیش جهان جوی باز آمدند
	در و بام را همجو چشم خروس	بر آراستند و بنالید کوس
	جهان تا جهان از بی شاه را	بیستند آذین همه راه را
	همه خاک راه را بمشک و کلاب	زدند از برای جهانجوی آب

طرب سرای شهنشاہ کل مکرچن است
کہ غذایب درو فالہ رباب انداخت

کنز لالہ صحرا نشین بخون غرقست
خدنک برق همانا فلک صواب انداخت

نہاد مجمر بر درو لالہ بیش مبین
ز برق بین کہ درو اسمان چہ تاب [انداخت]

زال برق صفا دہ مرا کہ نعرہ وعد
ہزار مشعلہ در قبۃ سحاب انداخت

و باد نوروز از نسیم کل و سنبیل و رایحہ سمن و سوسن دماغ عالم و عالمیانرا
معطر و معنیر گرداند و فراش براش ربیع بالوان فراش بدیع صحن بستین
و ساحت باغ را مزین کرد . * شعر *

نو روز باز قاعدہ کار کل نہاد

بر سمت باغ رستہ بازار کل نہاد

از آستین ناتہ برون کرد باد سنگ

آورد و زیر دامن کلدار کل نہاد

در ملک باغ ابرسی جہدہا نمود

تا تخت کل^۱ زمانہ سزاوار کل نہاد

یارب زمانہ آن چہ گزی وجہ ناز کیست

کذر قد بفضہ و رخسار کل نہاد

اندک تو ست ہر نفسی صبرِ غذایب

تا دیدہ بر کوشہ وسیلہ کل نہاد

بمقام متبرک جام علی ساکنیہا^۲ السلام درآمد و سہ روز بخدمت

^۱ مادحت کل . In the ۱۸۹۴

^۲ ساکنیہا . In the ۱۸۹۴

و از خروش نای رویین رعد طاس نکون کردن بر آواز می شد و از نهیب
صیحه او نفخه صور بیدا می آمد - * شعر *

شاعر

کهی کابر تیره فغان داشتی بیالا که برف انباشتی
رخ آب کشتی بسان بلور فسرودی دم اندر تن نره کور
چون یک منزل از لشکرگاه اولجایتو سلطان بیرون آمد باسم ابلغ بشارت
مولانا ملک الحکما حکیم سعد الدین منجم غوری و امیر اباجی را
بجانب هراة فرستاد و متعائب ایشان بر نهج تانی حرکت فرمود و بهر
بلده و خطه و قصبه و بقعه که نزول کرد ملوک و امرا و جماهیر و مشاهیر Fol. 214a.
آن مواضع باستقبال بیرون آمدند و شرایط دوستی و محبت و هوا جوئی
بتقدیم رسانیدند و بهنکامی که مشاطه ربیع جمال با کمال عروس جمن را
بوسمه سبز و کلغونه لاله بر آراست و بر تخت زمردین بوستان بعصابه
کل افشان جلوه داد - * شعر *

ظهیر

دوش آوازه در افکند نسیم سحری که عروسان جمن راست که جلوه کری
و نقاش تاثیر فلکی بنوک خامه اعتدال هوا بر صحایف اوراق اشجار
صد هزاران نقش و نگار ظاهر کرداند و عطار صبا جان برور بشام و سحر
در جمن و کلشن سر طبله نوافجات ختن باز کرد - * شعر *

سید حسن

صبا نقاش و عطار ست بنداری که هر ساعت
جو نقاشی بیایان برد عطاری ز سر گیرد
و از فردولت شهنشاه مملکت بهاری عامل عالم بین^۱ بخلعت فاخر
جوانی مشرف کشت - * نظم *

شمس

طیسی

جهان چه خدمت شایسته کرد کردن را
که باز در بر او خلعت شباب انداخت

عارفان محقق نژادان موحّد
 بتیاری مطهر باولیاو مکرم
 ذات خالق بیچون بجان احمد مرسل
 بقدر مسجد اقصی بجای کعبه اعظم
 بنعم فرض مقرر بجای کتب مختیر
 بهشت قصر معمر نه هفت نور مقوم
 بنور درخش سید نساک مشهد یاران
 بسفک خانه کعبه بآب چشمه زمزم
 که ما حضرت بادشاه جهان بنای عادل نازل شاهنشاه و شهریار جهان -

* شعر *

مَلِیکُ مُلُوکِ الْأَرْضِ شَرْقًا وَ مَغْرِبًا   عَزَائِبُهُ أَزْرَتْ تَرْهَرِ الْکَوَاکِبِ رَشید و طواغ
 او پادشاه پادشاهان زمین است در مشرق و مغرب
 عزیمت‌های او خوار گرد روشنی ستارگان را

* نظم *

آن شاه شه نژاد که از راه مرتبت   وایات دین نقشه اخضر برآورد سراج
 از حسن اعتقاد ز دربار ننگه   در حد یوم نایم منبر برآورد قمریحا
 اندیش برای روشنی چشم اختران   کرد از زمین ندیده اختر برآورد ol. 212a
 تهرمان کیهان او ارجا بنو ساطن خلاف بکنم و ما اعانی و مخالفت او
 حزره مخالفت و منازعت نسیم چون ملک اسلام غیبت الحق والدین
 تا امرا و صحابه آمد کرد روز دیگر او را پیش اولجا بنو ساطن بردند اولجا بنو
 ساطن در باب او نه چندان الطاف و عنظفت شدفتشی و کرامت
 و عنظت پادشاهی مجرب داشت که شرح و تقریر ادرا تمیل و بیان در حد
 امکن توان آورد و فرمان فرمود تا منجد بدید برلغ نوشتند و خطه حیا را

قال الله
تعالى
قال الله
تعالى
سنائی

هفت سپهر رفیع را بر آورد و اوراق اطباق هریک را بکواکب ثواقب
بیاراست و بساط ربع مسکون بر بسیط عالم بکسترانید و بارتاد اطواد محکم
و مبرم گردانید و اجناس حیوانات را از کتم عدم در عالم ظهور آورد
و انسان را از میان ایشان بگرامت و لَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ مَكْرَم و مشرف
کرد و بذات پاک رسول عربی که زبدۀ آفرینش و خلاصۀ موجوداتست
و بتشریف و مَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ مخصوص - * شعر *

هاشمی نسبت مبارک بی چون کل نو بهار درمه دی
توتیا گشت اندر ایامش خاک یثرب ز عزّ اقدامش
چون باعزاز باز شد مشتش ماه دو نیم شد ز انکشتش
فصحّا را بوقت در سفتن کرد بر سر لکام نا گفتن
روز غار ایزدش جو یاری کرد عذکبوتیش برده داری کرد
و به صحابه کرام که انجم سباه شرایع و لالی اصداف حقایق و جواهر کان
مفاخر و ثواقب مکان فضایل و عقود قلاید مهتری و تمایم وشاح
سروری اند -

قسم بخالق خلقی که خلق کرد مهیا
قسم برازق رزقی که رزق کرد مقسم
بعرش پاک و بر و بر فرشتگان مقرب
بفرش خاک و در و در پیامبران مقدم
بمهد مولد زهرا بعهد مبعث احمد
بمهر عصمت حوا بطهر صفوت آدم
بحق کزاری موسی بحق کزینی هارون
بپاک زادی عیسی بیارسائی مریم

با شرط که سوگند خورد که با ما دل دیگر نکند و با دشمنان و منافقان
 ما دشمن باشد و با اولیا و احبای ما دوست امرا و صوابان ازان
 است و حسن اجازت در حق ملک اسلام غیاث الحق و الدین بغایت
 شدل و مستبشر گشتند و بار دیگر بر بادشاه آفرین فراوان و ثنای بی کران
 اندند و گفتند - * شعر *

فرید کشی

ای جهاندار خدیوی که ز جان هر نفسی

سجده بر در که تو قیصر و کسری کرده

آسمان از اثر صبح دم دولت تو

خفته بر مبعدم عالم عقبی کرده

رای خورشید نمایی تو که صبح املست

سرمه روشنایی دیده اعمی کرده

دست در گوشه فتراک تو اقبال زده

دشمنانت بسقر مسکن و ماری کرده

ز دیگر بشارت نواخت و عاطفت بادشاه عادل اولجایتو سلطان
 ملک اسلام غیاث الحق و الدین رساندند و بر موجب حکم اولجایتو
 ظن از دست عهد خواست چون ملک اسلام را از بادشاه بغضی
 خاطر نبود از صفاء طوبیت و خلوص عقیدت نام بلری تعالی و تعظم
 زبان راند و گفت بالله العظیم ثم بالله العظیم بدان خدای جلت
 حاره و عمت نعماره که اوهام خلاق از معرفت کنه امتحان الطائف
 قهر ست و انهام عالمیان از اعداد آلا و نعماء او عاجز و بدان جبابری
 کمال جلال او از وصمت نقصان منفزه است و موارد ارادت او از
 وایس غرض مبرآ نه غواص عقل در دیلی کبریایی او مباحثت تواند
 و نه مساج و هم ساحت نظمیت او را تواند بیمود بدان قدری که

قال النبی بر مقتضای مَنْ بَلَغَ سُلْطَانًا حَاجَةً مَنْ لَا يَسْتَطِيعُ إِبْلَغَهَا ثَبَّتَ اللَّهُ قَدَمَيْهِ
 علیه السلام یَوْمَ الْقِيَمَةِ حکایتِ راست دلی و هواداری او را بحضرت بادشاه رفع
 کردانید صواب مذکور گفتند که فرمان برداریم و جندانک امکان دارد
 در آنچه بر لفظ مبارک شیخ رفت بکوشم القصه جون از پیش شیخ الاسلام
 نور الحق و الدین بیرون آمدند هم در آن هفته امرای را که با ملک اسلام
 بد بودند بر سر رضا آوردند و بعد از چند روز دیگر امرا و صواب باتفاق
 بخدمت اولجایتو سلطان آمدند و زبان بنشر مدح و سباس او بکشادند
 و گفتند - * شعر *

ولو الجی ای ملک بی تو بوی بقا در نیافته
 عزم ترا سقیر صبا در نیافته
 بی عون قدرت تو و تعلیم حکم تو
 طبع قدر مزاج قضا در نیافته
 سیاح کشته ابر و ششده بیک افتاب
 دست ترا بجود و سخا در نیافته
 هفت اسبه رفت تیغ کشیده شه نجوم
 خصم ترا براه بقا در نیافته
 بی سیل ابر دست تو در مرغزار خلد
 طوبی کمال نشوونما در نیافته

Fol. 212a.

بعد ازان ملک اسلام غیاث الحق و الدین عرضه داشتند و بجهت
 مراجعت او حکم یرلیغ طلبید اولجایتو سلطان فرمود که ملک غیاث الدین
 را به هرجه دلخواه او باشد باضعاف سیورغامیشی و عاطفتی که بدران
 نیک و جدان بزرگ مادر باب ابا و اجداد او فرموده اند باز کردانید اما

مقصد ارباب ملک مرجع اهل هنر

حامی انداز کیتی کف شرع مصطفی

Fol 211b

عِلْمُهُ يَهْدِي إِلَى التَّوْحِيدِ مِنْ دَهَجِ الْعَمَلِ

حِلْمُهُ يَحْكُمُ جَمَى النَّقْدِيسِ مِنْ وَجْهِ الْعُلَى

دانش او راه می نماید بسوی یکی گفتن در راه عمل کردن

بردباری او نگاه میدارد حق ناک گردانیدن را از روی برزکوارى

قدس سره آمدند شیخ دوز الدین بعد از آنکه یک زمانی با ایشان

سر برد کف چهار سال میشود که ملک اسلام عیاش الحق و الدین که

ملک عادلست و از دودمان برزکوارى و از خاندان نامدارى و تعلیم

عدل و نذل اراسته و بصورت و معنی ستوده و بسندیده - * شعر *

لواحد

من الشعرا

قَتَى كَمَلَتْ أَخْلَاقُهُ عَيْرَ أَدَّ حَوَادُّ مَا يَفْقَى مِنَ الْمَالِ نَقِيًّا

حوانیست که تمام شده است حویلهای او حر آنکه او

حوانمردیست که دانی دمی ندارد از مال حیبرى را

* شعر *

آن سخاوتى که گردون دام اوست گوش کیدوان سغنه انعام اوست شاعر

مر خردمندان فصل اندوز را کز امیدى هست در انام اوست

در نگاه آن پادشاه ملازم است شما که مدبران ملک و ناظم مصالح

آن درگاهید چرا تا آن عاقبت در مراجعت او تاخیر و دعوت حاضر

شمرده ابد و سخن طایفه که شیوه ایشاں حیف و تعدست و بشه

حق و محوز او را بیانی کبری و خلاف گردن منسوب گرداننده و بواسطه

نعمت او خلق شرافه و سکن آن ديار را بدست امراء حاضر و حاتم

بد دین که متوطن آن حدود اند باز گذاشته اند من بعد بر خلاف گذشته

هراة را در تصرف آورد و ابواب انصاف و انتصاف بر موجب شرع مصطفوی کشاده داشت و رسوم دین احمدی را بحسن خلق و اعتقاد مبین مجدد گردانید و در تقویت و تربیت اهل علم و تقوی معاونت هرچه تمامتر فرمود و در قلع و قمع فسقه و فجرة اجتهد بلیغ بجای آورد تا بکلی معالم سرور و فجور محو شد و اعلام علوم دینی در اهتزاز آمد و امور شرعیة رونق تمام گرفت *

ذکر صد و دهم^۱ در نواخت اولجایتو سلطان ملک اسلام غیاث الحق و الدین را

ثقات هراة چنین تقریر کردند که درین سال مذکور اولجایتو سلطان با ملک اسلام غیاث الحق و الدین بر سر عنایت آمد و زنک تهمتی که ازو بر آینه ضمیر او ظاهر شده بود بمصقله رضا و یقین بزود و بحکمة حکم افواة بد کویان و حساد او را بست و چشم رعایت بر جمال حال او بکشاد و سبب آن بود که چون درین سال مذکور اولجایتو سلطان بدارالملک بغداد نزول فرمود خواجه رشید الدولة و تاج الدین علیشاه بخدمت شیخ الاسلام قطب الانام سلطان السالکین قدوة الفاسکین نور الحق و الدین شیخ الشیوخ عبد الرحمن اسفراینی که شیخ وقت و بیر عصر و جنید ثانی و شبلی زمان -

شهاب
بغدادی

با یزید عهد نورالحق و الدین آنک هست
آسمان قدر و کوه حلم و دریای سخا
شبلی ثانی دلیل خلق کز سیر و سلوک
کشف شد بر وی رموز ابتدا و انتها

^۱ In the MS. هشتم.

احتیاط نماید و در حفظ ترکات و اموال ایقام مسجد مجتهد باشد و مساهلت و محابا درین معنی خصوصاً و در همه معانی عموماً بیکسر دهد و در قطع خصوصیات و امضاء حکومت فتوی مقتیان مصیب را دستور اعمال خود سازد و نواب و کماشنگان خود را از اخذ و قبول رشی و از میل و مدهانت اجتناب کلی فرماید سبیل ایام و سادات و معارف و اصحاب مذاهب و عموم رعایا و کاکه برایا خطه معموره هراة حمیت عن الافات و العاهات آنست که در توقیر و احتشام مولانا معظم صدر الحق و الدین زیدت فضایله اجتماع هرجه تامتر بجای آرند و در رعایت جانب او هیچ دقیقه از دقایق مطارعت و مظاهرت فرونگذارند و منصف قضا و خطاست و امامت و احتساب و شیع الاسلامی و تصرف منابر و مساجد و مدایس و خانقاهات و تولیت اوقاف و سبیلات و انچه از لوازم و عوارض منصف قضا باشد بدو مقروض دانند و او را در استخلاف و استنادت و عزل و تقلد ذوات و تزویج صغایر و حفظ اموال ایقام و عابدان و ابع از شغل قضاست مطابق العنان شناسند و در کل امور شرعی رجوع دور و دواب او کنند و احکام او را مطاوعت و افعال او را متابعت نمایند و در خطه هراة

و ولایات او هرقاضی که برلیغ و التعمای و مثالی داشته باشد مولانا. Col 211a. معظم صدر الحق و الدین تسلیم کند برین جمله بروند و حکم برلیغ جیدنکشی نودشاه عادل و امثله عالیه را بجان ثانی نمایند تا باحماد بوندند انشاءالله و حده و ملک اسلام ثبات الحق و الدین غیر بر امضاء این برلیغ و اقمغا مثل عالی نوشت و مولانا معظم صدر الحق و الدین را ده هراة فرستاد چون مولانا معظم هراة رسید روز جمعه در مسجد جامع احکام نودشاه و امرا و مواهب بخواند و امیر محمد م علی نصرت را معزول کرد و برلیغ و امثله که در دست داشت از او بستند و تمام شهر

او به علوم اسلام و تدبیر در معرفت شرایع و احکام بدرجه ایست که ابتداء روزگار از بهار خصایص او مغترف اند و بفضل سبق و مزیت تقدم او مغترف بذابترین مقدمات منصب قضاء خطه محروسه هراة را با ولایات او چون فوشنج و جره و کوسویه و آزاب و تواک و هراترود و فیروز کوه و غرجستان و جرزان و اسفرار و دره و قلعه کاه و فراه و غور و کر مسیر تا حد سند بدو مفوض کرده آمد و این مهم بزرگ را که از معظمت شرع سید المرسلین است بصدق امانت و صیانت و حسن هدایت و کیاست Fol. 210b. او باز بسته شد و فرموده آمد تا این مهم را بذیت صافی و عقیدت قال الله و عزیمت صادق تقلد کند و بر مقتضای اِنَّ اَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ اَتْكَمُّ و رع تعالی و تقوی را که بپترین زادی و نیکوترین عناد است شعار و دثار روزگار خود ابوالفتح سازد - بستنی

* شعر *

مَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ

هر که بترسد از خدای عز و جل ستوده شود در آخرهائ کار خود و کفایت کند ازو بدی افکسانی که عزیز می شوند و افکسانی که خوار می شوند

و در سر و علانیه اعتصام بحبل متین دین مبین کند و ایام و اوقات خود را بر معرفت حقایق معانی سبع المثانی و کشف دقایق تنزیل آسمانی مقصور و موقوف دارد چه هر که بآیات ان تمسک کند و در مبانی و معانی ان تفکر و تدبیر بجای آورد به همه امان و امانی برسد و مبتغاه همت بر تفتیش اثار و تحقیق اخبار و درک اصول اجماع که قریب کتاب رب الارباب است و سنت سنیه صرف گرداند و حدیث

قال النبی صلی الله علیه و آله و سلم اَصْحَابِي كَالْجُحُومِ بَابِهِمْ اِقْتَدَيْتُمْ اِهْتَدَيْتُمْ نصب العین ضمیر خود سازد و شاه راه حکومت را بخطوات معدلت مسلوک دارد و در استماع شهادت

که از جمله بیرایها که صورت سربت را بیاراید بعد از حلیۀ ایمان و حلقۀ اسلام
 بر مقتضای **اَلْعِلْمُ اَحْسَنُ حَلِیَّةٍ وَ الْعَقْلُ اَفْضَلُ غُفَّیَّةٍ** هیچ بیرایه آن و تنب
 و عزت و آن حرمت و آن منقبت ندارد که بیرایه علم و خداوند
جَلَّتْ قُدْرَتُهُ وَ عَلَتْ کَلِمَتُهُ هر که را که بدین حلیه مخصوص کرد نام
 او را در سورة مجید بر لوح شرف ثبت گردانید و ذات شریف او را در
 مقام شهادت با هادیان سل و جمع رسل صلوات الله علیهم اجمعین جمع
 آورد قوله تعالی **شَهِدَ اللَّهُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَالْمَلَائِكَةُ وَأُولُوا الْعِلْمِ** و سید کایذات
 و مغفتر موجودات علیه افضل الصلوات الثامات علماء امت خود را
 با انبیاء گذشته در رسوم درجه دعوت این تشریف فرموده است که
عُلَمَاءُ أُمَّتِي كَنَائِبِيَا بَنِي إِسْرَائِيلَ و هر که از وطن مالوف و مسکن
 معبود خود قدم در راه تعلم نهاد سکن ملای علی را برساند تا قوادم
 خود را در شاه راه بسط کنند و نعلین قصد صدق او را از خروابی
 خردنش سارند قوله علیه السلام **إِنَّ الْمَلَائِكَةَ لَتَضَعُ أَجْنَحَتَهَا لِطَالِبِ**
الْعِلْمِ **يَهْمًا يَمَّا يَضَعُ** و این درجات کسی را بحاصل آید که غره خوانی
 و غفوان زندگانی را در تحصیل علوم و تذکار روز و تکرار شب
 و تقوی و عفت و وزع بسر برده باشد و در استعدادات از شیوخ اسلام
 و کلمه ایست مستغرق گردانیده و سکن و وطن بر ساحل بحر فضل متوقفین
 دین ساخته و از برای دور فواید و غرر مراید بتحمل نثر تلمذ و میثاق
 تعلم غوص کرده و امروز کسی که بتجلیه علم محلی است و بلدس فضل
 و وزع آراسته مولانا معظم هلم مکرم محمد الحق و الدین مولانا انظم
 اعلم ملک الزهاد و المتقین فخر الملة و الدین خیرست که بدین
 مغزات حمیده موصوف و بدین اثر سفیدپرده معروفت و احاطت

Fol. 209b. خیسار بمبارکی بدولت خانه هراة آمد [۴] نزول فرمود قضاء شهر هراة

را بمولاناء معظم صدر الحق و الدین مفوض کردانید و دران وقت قاضی
هراة امیر علی نصرت بود مولاء معظم بکرم غریزی و حسن خلق
امیر علی را معزول نکرد چون مولاء معظم صدر الحق و الدین بعراق رفت
ایمه و مشایخ و اکابر و اعیان شهر هراة احسن الله احوالهم محضری نوشتند
برانجمله که امیر علی که قاضی خطه محروسه هراتست از علم عاریست
و در امور شرعیّه بخلاف احکام شرع مصطفوی شروع می نماید و آن
محضر را بعراق فرستادند چون صواحب عظام و مدبران ملک بر مضمون
آن محضر مطلع گشتند بخدمت اولجایتو سلطان عرض کردند چون
اولجایتو سلطان با ملک اسلام غیاث الحق و الدین بر سر عنایت و رعایت
آمده بود چنانکه ذکر آن بتقریر خواهد بیوست فرمود که ملک
اسلام غیاث الحق و الدین هر کس را که تعیین کرداند منصب
قضاء هراة را بدو ارزانی دارید ملک اسلام غیاث الحق و الدین در
تقلد آن معنی مولاناء معظم صدر الحق و الدین را مشارالیه
کردانید بعد ازان روز دیگر حکم یرلیغ اولجایتو سلطان بنفان بیوست
که قاضی ممالک هراة مولاناء معظم صدر الحق و الدین باشد و بر
امضاء آن امثله صواحب دیوان بکتابت بیوست برین نسق که بر
رای عالم آرای ارباب ادیان و ملل و اذهان نور افشان اصحاب علم و عمل
محقق و مبرهن است که در هر ذره از ذرایر سوست و در هر نقطه از
صنایع لطفی تائیده هر دلی که بکحل تائید و تسدید مکحل بود و بستان
هر سینه که بنور معرفت حضرت ربوبیت انور و شمع عقل هر خردمندی
که بلطف الهی و احسان بادشاهی منور در آیات بینات او نظر کند
در هر ذره بیانی بیند و در هر بیانی نشانی مشاهده کند و بحقیقت بداند

با نعمت بیحد و غنیمت بی حساب مراجعت نمودند و امیر رمضان
 ناسرخس در هیچ مسکن قرار نگرفت و چون خبر جبن و فرار او از پیش
 لشکر مادر او الذهر بسمع اولجایتو سلطان رسید او را معزول کرد و سباعش را
 بیکتوت داد و سی هزار مرد دیگر از عراق نامزد خراسان فرمود *

ذکر صد و نهم^۱ در فرستادن ملک

اسلام غیاث الحق و الدین مولانا

صدر الدین را بقضاء ممالک هرات

چون خسرو سیارکن جنگ آهنگ در جبل مرغنگ خرجنگ زد و از
 تاب خانه ربیعی ببادخانه صیفی نقل کرد و درستان صبا از جمار
 گوشه عالم بید بیزن صوحی میوه داری اعاز کردند و کلابیان سائین
 حیاض ریاض را بزال نسیم مالا مل کردند - * شعر * خاقانی

مهر ست نازربن مدف خرجنگ را یار آمده

خرجنگ با یواز تف دیوانه باز آمده

بیمار بوده جرم خور سرطانش داده زب و فر

معجون سرطانی بکر داری بیمار آمده

آن کعبه محرم نشان وان زمرم آتش نشان

در کاخ مه دامن کشتن یک مه دیوار آمده

دین فصل مذبح فضل مولانا صدر الحق و الدین قاضی محکم ملک

اسلام غیاث الحق و الدین بحکومت قضاء ممالک شرافه بهرا آمده

و سب آن بود که چون ملک اسلام غیاث الحق و الدین از قلعه محوره

تا آن زمان که خروش خورس سحر برآمد و شیطان شب از سلطان روز
بگریخت - * شعر *

ابوردی فَلَاحُ الصُّبْحُ مُبْتَسِمُ اللَّيْلِ وَ عَادَ اللَّيْلُ مَقْصُوصَ الْجَنَاحِ

بس ظاهر شده صبح در حالی که کم‌ارنده دندانها بود

و باز گشت شب در حالی که کوتاه شده بال بود

نظامی دل بر جنک داشت چون افتاب طلوع کرد چون جیفا معنی - * نظم *

گریز به هنگام با سر بجای به از رزم جستن بنام و برای

را دریافت و سر

لواحد فَلَوْكَانَ لِي نَفْسَانِ كُذِّتْ مُعَاتِلًا بِإِحْدَيْهِمَا حَتَّى تَمُوتَ وَ أَسْلَمًا

من الشعراء بس اگر بودی مرا دو نفس بود می من حرب کفنده

یکی از آن هر دو نفس تا به روی یکی از آن نفس و سالم ماندی

یکی از آن نفس

واقف گشت و سباهی مشاهده ناکرده روی به هزیمت آورد امراء

دیگر چون بکثوت و بیدارم شاه و مبارک شاه برجای چون دیدند که

Fol. 209a. امیر رمضان هزیمت کرد ایشان نیز بگریختند جاشکاه را شاهزادگان

بدان موضع که امیر رمضان معسکر ساخته بود نزول کردند خرگاه و خیام

و مواشی بسیار دیدند و از لشکر نشانی نه سه فرسنگ در عقب لشکر

امیر رمضان بر کیفیت هرچه عظیمتر براندند چند تن را از لشکریان او

بگرفتند و تفحص و تحقیق احوال کرد گفتند بوجای غایبست و ما

نمی دانیم که امرا را چه شد و اگر نه همه بران عزیمت بودند که با شما

جنگ کنند شاهزادگان اندیشه مند شدند بعضی گفتند که فرسنگ چند

دیگر در عقب ایشان لشکر کشیم طایفه گفتند که هم ازین جایگاه باز کردیم

چه شاید که مکرری کرده باشند آن روز دران منزل قرار گرفتند روز دیگر

د لشکر جمع کرد و کار حرب را ترتیب داد حوین شاهزادگان بمعاونت رسیدند
 میل هر دو سناة قرب دفع فرسنگ راه داده بود امیر رمضان و نکوت
 امراء سناة بوحالی و بسر محمد دلدادی بران معین گردانیدند که ودا
 فو 208b مداد بتغلق با سناة شاهزادگان مقابل شود - * شعر *

چون بر زمین طلیعه شب کشف آشکار
 افق ساخت کسوت عباسیان شعار

بر رمضان اطراف معرکه را بر امرا قسم کرد و لشکر یکسر دران شب
 ترتیب اسلحه و مراکب قیام نمودند و همه بران اندیشه متفق شدند
 بر دامن حوین شیر و ازدها متوجه میدان رعا شوند و حوین بیول و شدول
 انانسی حمله آرند حوین از شب ثلثی بگذشت امیر رمضان بوسه
 " و ساز نبرد بر تن خود راست کرد - * شعر *

بختی و روح فنی زده حس و حقیق و خود کمی^۱
 تن را بختی زده که بود آن ز دوزخ سیارش زده
 خفتان روم از برش دگر هرچه ران کوفه بد در خورش
 شب قرب ده نوبت بر میمنه و میسر لشکر طواف کرد و امرا
 سناة را بوعدها خوف و امیدها دلپذیر بر جنگ حریص گردانید
 * شعر *

فامداران بیروز روز دایران گردنکش کینه توز
 بفرید بر کینه سخت داک خدای و انبیری سخت
 از آشفته جنگ آرید سر بدسکالان باجنگ آرید
 از تیغ بیجان کنید ز خون روی کینی حوین جان کنید

کر انجمنی کر انجمن کر فیلی و کر فیلتن
 کر صفدری کر صف شکن کر بهلوی کر بهلوان
 کرالشی کر سرکشی کر ناخوشی و کر خوشی
 کر مهری و کر مه وشی کر دلبری کر دلستان
 از مرک سرکردان شوی بیجان و بس بیجان شوی
 با خاک ره یکسان شوی کم کرددت نام و نشان

القصة چهل روز برین صفت که ذکر رفت تمامت خلق غور و کرمسیر
 در وفات او بسر بودند و بهر خطه و بلد از خط و بلاد خراسان خصوصاً
 شهر هراة حمیت عن الآفات که نعات خبر مفعج موجع وفات او برساندند
 سه روز سکان و قطان انجا بر لباس ماتم نشستند و لباس دود اندود
 در پوشید و گفت - * شعر *

شاعر
 اندر فراق روی تو جامه کبود به وز آتش هوای تو دمها جو دود به
 بیراهنی که صبر کند از برای عقل از هجر جان کداز تو بی تار و بود به
 ایزد تعالی روح با روح آن ملک سعید مغفور را در جوار رحمت
 خود آسوده داراد و از زلال بی زوال و کاسا دهقا سیراب بمحمد و عترته
 الطاهرین و اصحابه الطاهرین *

ذکر صد و هشتم^۱ در حوب لشکر خراسان
 با لشکر ماوراءالنهر و انهزام لشکر خراسان

چون شهر سنه اربع عشر و سبعمائه در آمد درین سال شاهزادگان
 دوائی از ماوراءالنهر با بنجاه هزار از آموی بکشدتند چون بحدود فاریاب
 رسیدند امیر رمضان که بر سر سی هزار مرد بهکم اولجایتیو سلطان امیر

۱. In the MS. ششم.

شاعر

ای اهل علم و نقل ازین داورى دريست
 با حکم کردگار جهان اين چه داورىست
 معلوم نيست نزد شما کين ميرد مرکب
 اندر ميلان خلق جو طواف هر دريست
 هر سر نهادنى که درين خاک قيرو هست
 حقا که آن بحکم خداوند آن سريست

اى ارباب دولت و اى اصحاب ملت و اى خداوندان ثروت اين نه نخستين
 جنازه ايست که دروازه ادم بيرون شده است و اين نه اول تابوتيست
 که از بيوت فنا بحدوث بقا نقل کرده است آن را که معتبر عالم و بهتر
 بنى ادم و خلاصه موجودات و زنده مكنونات بود و بطغريل او آدميان
 و عالميان را بر مايداد حيدت نشانديدن اين شريعت در دادند و اين نام نهاد
 که اِنَّكَ مَيِّتٌ وَاِنَّهُمْ مَّيِّتُونَ ابو البشر که مطاع تخلق بود مقطع قول الله
 اين تفریق گذاخته شد خليل الله که قدم خلت بر معرش آتش نهاد تعالى
 درين دام افتاد سليمان که زين دوت بر پشت داد نماده بود از اين حادثه
 نقلتست كه بر پشت نوح عمر دراز دريست و دريست لقمان هزار سال
 نمائند و نه اند . * شعر *

اگر سال گردد هزار و دريست بجزر خاک نبره دگر حلى نيست فردوسي
 اگر جرح گردان كشد زين تو برانجام خشتست نالين تو
 شاه و كدوا اين شريعت جشيد نيست و امير و ناظر را اين حام
 نرشيدي و عالم و جاهل را اين راه رفتنى و عشاق و معاني را اين
 در كوفتنى . * شعر *

مؤلف
کتاب

گر شبيري و گريزي گريزى گريزى
 گر بادشاهى گريزى گريزى گريزى

احزاب عرفان و وجدان و اقوام علم و حلم و زمره دین و یقین ازان
 Fol. 207b. قطیعت و معیفت تاسف بسیار و اندوه بیشمار خوردند و روح مروح
 و قالب معطر ملک مرحوم مبرور مغفور علاء الحق و الدین را بعطر دعاء
 صالح و عبیر ثناء خیر معطر و معنبر کرد و گفت - * شعر *

ایضاً له

طایر سدره نشین مرغ سحر خوان تو باد

خازن خلدبهرین هر شبه مهمان تو باد

هرجه در عالم ارواح نشان دارد و نام

همه در دار جنان بیش کش جان تو باد

بر سر جلوه حوران بهشتی شب و روز

شقه رحمت حق حله غفران تو باد

هر کجا در حرم قدس کنی مجلس خاص

جان ادیس ندیم دل بزمان تو باد

بر در بارکه انس جو ستری بکشی

بر تو روح ملک شمع شبستان تو باد

و مشایخ نامدار و زهاد کبار دران حلقه ماتم حاضر گشتند و از راه

بند و نصیحت اکبر و مشاهیر و امثال و جماهیر را که خداوندان

تعزیت و مصاحبان مصیبت بودند گفتند -

لواحد
 يَا قَوْمٍ قَدْ سَاءَتْ الظُّنُونُ وَ اضْطَرَبَ الصَّبْرُ وَ السُّكُونُ

من الشعراء

ای گروه من بدرستی که بد شد کمانها

و در حرکت آمد شکیبائی و آرمیدن

أَمَّا عَلِمْتُمْ بِأَن فَيْكُمْ يَنْتَظِرُ الْمَوْتَ وَ الْمُنُونُ

ندانستید شما باین که در میان شما

چشم میدارد متراک و مرگها

بر سفرهای خاک نو دعد آر و لاس اس
 هر ساعتی موعده دیگر گریسته
 بی خطه حالات و فلم تو هر زمان
 محراب فوج کرده و ممد گریسته
 حشم سرشک باز جهانی بدرد تو
 با اسر و بهار سراسر گریسته
 در آتش تراق تو هر مخدم هوا
 برز هر خنده‌های گل تر گریسته
 و حشم و خدم و منتسل غنچه و ملقومان سده او در خاک حشرت
 می‌عاطیدند و از سر درد میگفت . * شعر *

ایضاً له
 بی صورت تو روز جوانی سیاه باد
 وز نوحه تو بیت توبه گناه باد
 آردا که بوی خاک تو صحت فرای نیست
 آب حیات همچو اجل عمر گاه باد
 و آن را که نیست جان و دل از درد تو حریف
 بی جان و دل خو صورت مردم گیاه باد
 در پرد‌های زوج عروسل قدس را
 در جلوه دانی تو آینه ماه باد
 گر می تو لاله بیش بخشد و بگوهر
 زوی از سموم حادثه خون ترک کاه باد
 روز قضا که تراست حاکم کفایت
 بر چرخ بر ترازو نیست کاه باد

آسمان در آن ماتم جامه فوطه کرد و مردمک چشم او در آب غوطه خورد
 خاک اقدام تاج مفارق شد و خون دیده غالیه خدود کشت و از جب
 Fol. 207a. و راست درگاه و فراز و نشیب بارگاه و ویلا و واحسرتا و وامصیبتا و این
 ندا بر آمد - * شعر *

ایضاً له
 چون او نمازد اختر و افلاک کو مبادش
 جمشید رفت لشکر ضحاک کو مبادش
 زهر کزنده کوزه غم کشت خلق را
 در هیچ طبله مهره تریاک کو مبادش
 چون از طذاب خیمه جاهش کسسته شد
 چون خیمه کوه دامن بی جاک کو مبادش
 کو آفتاب خرمین بی کاه مه بسوز
 در کشت زار سنبله خاشاک کو مبادش
 چون بارگاه نماند که برده برو کشند
 نه برده منقش افلاک کو مبادش
 چون شکست کفکرة قصر خسروی
 این سال خورده قاعده خاک کو مبادش
 مامور و امیر غنی و فقیر و ضعیف و شریف بیر و جوان بهلو و بهلوان بالاسها
 در کردن افکندند و سر و پا برهنه چون بیهوشان و متحیران در فریاد
 و نفیر و ناله و وای و هلی آمد و کفیت - * شعر *

ایضاً له
 ای بر تن تو جان دویبگر کریسته
 در هفت برده چشم سه خواهر کریسته
 تا در ندید از صدف جان نشان تو
 المناس برق بر دل کوهبر کریسته

خداوند بحق سگان قناب قرب تو و عظمت غمام عم دم عاریان حلال
تو و محرمات نم رمزم دیدم عاشقان وصال تو - * شعر *

سعدی

بزرگ نر خدايا بحق مردانی

که عاشقان وصال اند و طالعان حمال

که حرایم و خطیئات من بنده حانی عالمی را نکرم بی بهایت و فصل
بیغیبت خود عفو کن بعد ازان بر اشارت بشارت لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ حِصْنِي فَمَنْ
دَخَلَ حِصْنِي أَمِنَ مِنْ عَذَابِي کلمه توحید بر زبان داد و شربت احل
نوش کرد و از دار فنا ملک بقا رفت بیکبار و حوض سناه و اعین درگاه
و گرداران مملکت و نامداران حضرت از کمرها از میان بکشادند و همه آنها از
سربینداخت حزع و فزع و حر و ش و حوش از میدان سمک نابوان
سماک رساند و گفت - * شعر *

سنگ
اسفونگی

ای بر [ده] دار برده درویش که راه نیست
هنگام نر دادن شایسته و شایسته نیست
بی سوننی سیرس و خامس روزگار
کل شده نسل کجا ست که در بارگاه نیست
دم در کش ای دغیب [و] کم ترشات کید
حوس داروگیر داد ده و داد حراست نیست
ای ناعل حرا فکوحی که در حمس
ان مود با قفا و مه با کلاه نیست
آسرا که در دغال شکرپوش نهش بود
انفس ز رعب حادثه حرازه آه نیست
خلایست در شگفت کسری و آتیه حرا
حر بشود را حرمه با کلام سبب نیست

لَيْسَ الْيَتِيمُ الَّذِي قَدْ مَاتَ وَالِدُهُ إِنَّ الْيَتِيمَ يَتِيمُ الْفَضْلِ وَالْأَدَبِ

شاعر

نیست بی پدر آن بی پدری که بمرد بدر او

بدرستی که بی پدر آنست که بی فضل و فرهنگست

بلند همت باش ای بسز که عزت تو

جذناک همت تست آن قدر تواند بود

اگرچه کار بزرگست هم طمع به مبر[؟]

بجان بکوش چه دانی مگر تواند بود

بس از آن نواب حجاب خود را گفت که بعد از حفظ و حیاطت ایزد

بیجون فرزند صالح را بشما سپردم چه از میان ابناء من او رفیع الشأن Fol. 206b.

و عظیم المحل خواهد بودن و کارهای عجیب بردست او خواهد رفت

چون برادر اعز غیاث الحق و الدین ابقاه الله تعالی فی الاقبال و الجلال

از ممالک عراق بسلامت و سعادت مراجعت نماید و کامیاب در خطه

مکروسه هراة حمیت عن الافات همه با فرزند صالح پیش او روید و مفاتیح

خزاین و قلاع و حصون مرا بخزنه و حفظه وی تسلیم کنید چون ازین

نصایح و وصایا فارغ گشت روی نیاز بحضرت بی نیاز آورد و از درگاه

رب الارباب مطلق بخشوع و بکا طلب رضوان و غفران کرد و گفت -

لَكُنْ عَظَمَتْ ذُنُوبِي يَا اِهْيَ فَاخُذْ بِالْعَفْوِ اِنَّ الْعَفْوَ اسْنَى

اگرچه بزرگست گناهان من ای خدای من

من
الطرایف

بس بگیر در گذراندن را بدرستی که در گذراندن بلند ترست

مَتَمَّا اَزْدَادَ وَجْهَ الذَّنْبِ قُبْحًا فَإِنَّ الْعَفْوَ فِيهِ يَزِيدُ حُسْنًا¹

هرچه گاه که زیادت شود روی گناه از روی زشتی

بدرستی که در گذراندن دروی افزون کند نیکوئی را

و الدین انقاء الله تعالى برسانید و بگویند که وصیت آنست که اگر در خاطر
عاطر تو از طرف من برادر غبار آزادی نشسته باشد آن را آب کرم و لطف
خود معطر کن و از سر مقالات و حکایاتی که بواسطه اصحاب عرض میان
ما واقع شد در گذر که من برادر طاعراً و باطناً خاطر ما خوش کردم -

* شعر *

علک
علاءالدین
کرت

میان ما و تو کریش ازین غباری بود
ازین طرف همه برخاست از میان ملکه
و کر حدیثی گفتیم که خاطرت رسید

نکفته دایم جز از سر زبان ملکه (۹)

و فرزند امیر محمد را طال نقاره که ملازم ارست تدریب و تقویب الطرف
و اعطاف بدوی و تحریر بر کسب علوم محظوظ و مخصوص دار حه
مدانش و هنر انفا کرام نام نیک آباء عظام و ازنده و بتی دارند و مدادی
و بی فرهنگی مرده و منظمس گردانند و بعد از آن امیر عالی را که به
دوم او بود بیش خواهد و گفت ای فرزند برادر بزرگتر تو محمد علیست
و برادر امیر غیاث الدوله و الدین انقاء الله تعالى می السعادة و السلامه
در عراق مقوطن و از اولاد و اقرب من جر تو کسی دیگر نیست که ما
مقام من درین قلمه صحبه روزگار تواند کرد و تو حوریدی و در امور
ملک داری خوص فتوائی و بد که در کل مهمت بهوج و در اب ای بدر کسی
و شب و روز در اندوختن مردمک و دانش معجزه باشی و نفس دانی
که قدر و قیمت مردم به فضل و ادب است و در عمل و ادب

و انش فی الخیر المبرر الی مقصود و ابی محمد از ان کراماً دوی حسب
مس نسبت و انهم کردی مود الی مقصود
و المبرر مشرد برادر بزرگتر تو در ادب حسب

ماده فتن و شور بودند بقتل رسانید و اسیر بسیار گرفت و مظفر و کامیاب
مراجعت نمود و در جوار هراة معسکر ساخت *

ذکر صد و هفتم^۱ در وفات ملک موحوم علاء الحق و الدین طاب ثراه

راوی چنین گفت که برادر ملک اسلام غیاث الحق و الدین ملک
علاء الدین درین سال مذکور رنجور گشت و حرقت تب محرق بر
اعضای او مستولی شد و سر بر سریر بالش نالش نباد و جون دانست
قال النبی که سُلْطَانُ الْحُكْمِ رَايْدُ الْمَوْتِ بر سریر مملکت شخص بیذخیر او تاج
علیه اسلام کُلُّ شَيْءٍ سَيَمُوتُ بر فرق خواهد نباد و عسکر قهر ملک الموت قصد شکست
جیش قوتهای ظاهر و باطن او خواهد کرد و آشیان نفس از طوس
جان تهی خواهد شد و انفاس معدوده بانجام خواهد پیوست فرزندان
و ارکان دولت و اعیان حضرت خود را طلب داشت و گفت بدانید که
هنگام رحلت من نزدیک شد و وقت آن رسید که از خرابه دنیا
قال النبی بکاشانه عقبی روم و دستگاه عالم فانی را که بحقیقت خوابیست بدرون کنم
علیه اسلام و بسوی مهمان سراى الْقَبْرِ اَوَّلَ مَنْزِلٍ مِنْ مَنْزِلِ الْقِيَمَةِ قدم زنم و بر اسرار
طومار - * شعر *

لِدَوَا لِمَوْتٍ وَ اَبْنُوا لِلْخَرَابِ فَكُكُّكُمْ يَصِيرُ اِلَى ذَهَابِ شاعر

بزایید از برای مردن و بنا کنید از برای خرابی

بس همه شما میگردد بسوی رفتن

Fol. 206a. واقف کردم میباید که بعد از وفات من سالم مرا بدرادر اعز غیاث الحق

کل و لاله و درکس و ارمغان سرآورد بار دگر پوستی
 سر سر اراد با کرمیت میاں حمی بلبل اوا کدیت
 درخشد لاله سال حراج شمع بوی مشک آمد از باغ . راع
 . محتفل قضا و قدر رمور کدور **نَظُّوْا اِلَیْ اَثَرِ رَحْمَةِ اللّٰهِ کَفَّ**
تَعْلٰی **قُلِ اللّٰهُ**
تُعَلِّی الْاَرْضَ نَعْدَ مَوْتِهَا بر حواظر اناف ملوف و اشل عوفان کشف کردد
 و دعاشان کن دیکون بند قدت اورد بکون دعوش مگدون بر الواح بساط
 دوامون ظاهر گردانیدد - * شعر *

آه بی بردسب نقاشی که بی دوک نام
 صورت رنگی بستان ا نکاسلی کد
 کلاه از رنگار نقش درکس شمع کشد
 کلاه ا شکوف رنگ لاله بعل کد
 از بیوع لاله و ارمغان باغ و راع بر شمع . حراج کشت و ا نکب کل
 . سبل دماغ باد سحر معطر و مدو کشت - * شعر *

ادوخته بهر طریف از کل حراها
 خون روی دلفرا شده از لاله
 از بوی حل برای کل و نکبت سم
 کدیده دمدم معطر دمدم
 آمد بسارل امرا را با عساکر دنگدرد بر سفل شامزاده داور حه حدش
 از رسول لشکر حراصل حرمت کدیده بود و حمل حده حص خون
 مددی بود حص امرا لشکرکاز او سددد حمل حده و حرا و د ا ا
 نم کدودد و بدی قرار سواد در قف او دودد . بهب حقه و تلم و اون
 حص او را به دست و حادانی از امول ، احاس و اسب و مدد مدس
 اورد که حد . دد آن را دس و انداره معنی دود و دود را که درلی دد

این براق بود دار الملک غزنین را در ضبط آورد و با لشکر بی عدد در آن سرحد قرار گرفت ابواب عدل و رافت بر خلق بکشد و راهها را از دزدان و بی باکل پاک کرد و دست ظلم ظالمان از سر رعایا کوتاه گردانید Fol. 205a. و معدلت او نامه امن و امان بر جهانیان فروخواند و مکرمت او صیت بخشش بی سوال در ربع مسکون منتشر گردانید و اگرچه کافر بود اما بعدل عمری او ارباب ادیان و ملک و اصحاب فرمان و دول در اماکن و مساکن آسوده حال بودند و بدعای دولت و ثناء حضرت او مشغول و مشعوف چون آن حدود را بکل مسلم و مسخر کر [د] اندیشه بدست آوردن دار الامان خطه محروسه هراة را که از دور بهمن تا این زمان بادشاهان جهان و سلطانان کامران جهت حکومت او باهم تیغ کشیدند و می کشند در خاطر خویش ممکن گرداند و عزیمت آن کرد که با سباهی ناکاه بهراة گذری کند و در بادغیس معسکر سازد بعد از چندگاه طایفه از محبان بادشاه اولجایتو سلطان امیر یساول را که امیر خراسان بود از آن حال و اندیشه که شاهزاده داور خواجه در خاطر داشت اعلام کردند امیر یساول را که باتمامت عساکر خراسان و مازندران بتعجیل تمام سوار شد و بعد از سیزده روز برود خانه هراة درآمد خلق شهر را بواسطه نزول و مرور آن لشکر خرج بسیار شد بعد از چهار روز که خورشید جمشید آسا شرع شعاع خویش را بدست اعتدال^۱ بایوان زمان بر کشید و منشور عمل بنام حمل تازه کرد -

بدرج حمل مهر بنمود جبر زمین کشت ارسته چون سپهر
 هوا بوی مشک تناری گرفت زمین یکسر ابر بهاری گرفت
 همه باغ و گلزار و بستان و کشت شد از خرمی جانفزا چون بهشت

¹ In the MS. اعتدال.

نه بر قولسال آیتی و دلیلی

نه در عدلشاحتی و کواشی

حو تمثال عفریب محض خطایی

حو اشکال سلس عین کناهی

و محمد دلدای در حواری مسعود ملک الدس از رن^۱ و مورد رعیت نازاری
ساحت و ادرا سرق السلطان مسمی گردانید و فرمود که اهل سرق و دیم
دس نازار آیند و نوع و شعی در سر چهار سوی اس سرق کنند و بیش
ازن تازیم مذکور در سه سال امیر سارول نازار قدیمی طوف جنوبی شهر
را که مدروس شده بود بحال عمارت باز آورد و شحده ابوب نام در می
نصب کرد و بوحلی بیز بیزون درت خوش نازاری بنیاد انداحب و حد
سرای و حدار ناعات خلق را بواسطه عمارت او حراب کرد و بحش
و حسر مساحد و مدارس آن نازار را معمور گردانید و سکن شهر هر کس
حد را بمنعلقی و خدمت کاری شحده از شحکنان شهر منسوب
گردانید و شحکنان و عسسل ردود و اوش را بر می کاشتند تا مردم
را برنا و لواطه منعم میکردند و از شک منالعی مال میسندند و در دعاری
و خصوصیات خلق مدخل میساختند و رشوت میگریب و بخزان
محمد دلدای میرساند الفصه اس سل مذکور دس گونه که مذکور بیوسب
بر ساندل شهر هراة حمیت عن الایات و العلات ناح آمد *

ذکر صد و ششم* در رفتن لشکر خواسان بتکناباد بحرب شاهزاده داود خواجه

حوس شهر صد و ثلاث عشر و سعمانه درآمد از توابع اس سل مذکور
یکی آن بود که حوس شاهزاده داود خواجه که سر شاهزاده دوا

^۱ In the MS و

^۲ In the MS صد و چهارم

بُلَيْفًا بِقَوْمٍ يَدْعُونَ رِيسَةً
لَهَا طُرُقٌ يَعْيِي عَلَيْهِمْ سُلُوكُهَا

مبتلا کرده شده ایم بکروهی که دعوی میکند بزرگی را
مران ریاست را راههاست که کران می آید بریشان سبیدن آن راهها

فَتَعَسَا لِدَهْرٍ قَدَمَتَهُمْ صُرُوفُهُ
فَمَا خَيْرُ قَوْمٍ هُوَ دَلَّ مَلُوكُهَا

بس هلاکت باد مر روزگار که بیدش کردست ایشان را کردشاه او
بس چه بود نیکوی گروهی که آن گروه بادشاهان ایشانند

کجا رفت آن عهد و دولت که مردم

Fol. 204b.

بیداسود از خویشستن گاه گاهی

بخصاصیت دور اهل هنر را

ز خود بود اگر بود آبی و جاهی

کنون بر بخواهی ز شاهی نشانی

کنون کر بجوئی بصدری بناهی

بمحراب بر یابی از صدر سنگی

بشطنج در بینی از جوب شاهی

بدرست کردن ازین حال و هر شب

برآرد ز آینه صبح آهی

سرانند امروز قومی که دارد

در انساب ایشان خرد اشتباهی

نه زنده نه مرده جو مار طلسمی

جو کرزه کشاده دهان سیاهی

مقابلت و مقاومت شروع نمودن مصلحت نیست و باشارت ملک راده
شمس الحق و الدن حد کورت احتیاج الدین محمد هارون و شمس الدن
عمر شاه خواندنی با سدا عوزی و هزی و حاح و بلوح و نکودری
عربم ان کردند که از شهر پیروز روند و نابو حلی و سدا او حرب کنند
شکستن حو قرتقا و ایوب و ابراهیم عربم او را فسح کردند و ان بهنیج
را تسکن داد و کعب که نوحلی دوزن دناز امیرنست با ده هزار مرد
اگر بوقت دهاف و اناف بمحقر حدری او را حوشدل کردایم ریاں ندارد
و در راهها و کوهادها و رستاقات معلعل نوحلی مردم را میکوفتند
و رحمب میداد و محمد دلدای بیستراوقات در هراة توطن میساحب
و هر روز نکاری از ناندل و کارداران مالک اسلام عیث الحق و الدن
خدمتی توقع میداشت و معلول کرسده و درویش حال طام بد اصل را
بر سر حلق حدای عروحل نام ناطری و شکستی نص میکردند
و حو ان طامعه را نعمتی و ثروتی حاصل میشد ایشل را معلول
میکرد و آن کرسنگان و پرومایکل و مرکا دنگو را بر کار میداشت و مشرومی
تعا و دار الصرب و دروب و قنطرات را بدشال مقوص می کردایند
تا انشل بیر توندرو معتبر شود و حدام و ملازمان محمد دلدای و سرهنگان
مسافر و تاجر را که در شهر می آمدند بعلب انکه بسلام امید و شجده
و بلاں و بهمال بیامدند مطالعه معتمد دند و مصرتی بدشال ملحق
میکردایند تا کار طام بحالی انحامید که خلق را راء از رصیع و شریف
و معار و کار بنگار در بعد و ناله آمدند و کتزدند * شعر *

و مکتوبات متواتر فرستادند و محمد دلدادی و بوجای را آگاه کردانید که بادشاه جهان اولجایتو سلطان از ملک اسلام غیاث الحق و الدین بغایت در غضب است و او را در اردوی بزرگ باز داشت فرمود و ممکن نیست که او را بیش بهرآه نامزد فرماید چه ما مدام حکایت طغیان و عصیان خلق هراّه و آن دلیریها و بی ادبی ها که از ایشان صادر گشت و در روی بادشاه تیغ کشیدن و تیر انداختن و از کماّه و ابطال عسکر منصور بادشاه جند تن را بقتل آوردن و خلاف ملک فخر الدین و غدر جمال الدین محمد و عمارت ملک اسلام غیاث الحق و الدین قلاع و حصون را بسمع بادشاه می رسانیم و آتش غضب او را در تلهب می آریم و در باب ملکش بی رعایت و عنایت می کردانیم باید که شما در آن مقام من بعد خوشدل و آسوده حال زندگانی کنید و جندانک ممکن باشد و متصور گردد بر حشم و خدم ملک اسلام غیاث الحق و الدین زور و زیادتی نمایید و از تمرّد و تعذّبی خدام و عمال او آنچه حادث گردد به اضعاف آن باز نمایید و متعاقب قاصد فرستید بدین سبب محمد دلدادی و بوجای دست حیف و ستم برآوردند و بوجای^۱ هر چند روز بدر شهر می آمد و بعلت آنکه بدر من دانشمند بهادر را درین شهر بقتل رسانیده اند از متمولان و منعمان هر کس را که می گرفت مصادره میگرد و از نواب و نصب کردگان ملک اسلام غیاث الحق و الدین خرج و مایحتاج لشکر می طلبید و اگر ایشان بدفع شرور و قلع موافقت او میخواستند که لشکری کشند ایمن و سادات و اکابر شهر هراّه مانع می آمدند و میگفتند که در غیبت ملک اسلام غیاث الحق و الدین با بوجای

Fol. 204a.

عناك الحق والدس تربیتی میفرمود و موالای میمرد و ملک اسلام
برانشان ادب میخواند و می گفت - * شعر *

انسانامداران روح بژاد   خدمان زر بخش نازای و داد   زبعی
چهل داوران حاکمته منش   برکان ناحوی و داد و دهش
همه بیک نامیست ایستاد   خردمندی و مردمی دنداد
برادی و آرادی و نیک و نام   مگوی خوش و سروراری و نام
سراور دهنم و بختی همه   هورده چهر بختی همه
همیدرفتار^۱ زور و زور ناد   شغل زور و زور ناد
امراء عظام و صواب کرام در مقلد ان سلس و نگو خواهی او را
عزیز و محترم منداشند و در باب او هم یک عاطف و کرامی بحد

میفرمود و میگفت -

Fol 203b * شعر *

شاه حسر عناك دولاب و دس   حسر کامگار مرج نام   ادیب صابر
حوس حلال حدای حاه نوحاص   حوس عطای حدای حود تو عام
اصطفاعت حو اب جان روز   انقام حو خاک حوس آشام
شاکر نعمت و صمغ و شریف   مایح خدمت حواص و عوام
زیر طرق تو کردن شب و روز   لوح داع بو شانه دد و دام

ذکر صد و یینجم^۲ در جور و تعدی محمدم
دلدادی و بوجایی بر مردم   هراة

حوس شهر سده اثنی عشر و سعمانه در آمد

و امیرانی که تا ملک اسلام عناك الحق و ال

خود را بانواع نعمتهای رفکارنک و طعامهای لذیذ هنی بیش او
 Fol. 203a. فرستادندی و بیغام کردندی که ملک اسلام غیاث الحق و الدین را بر مال
 ما حکم است و بهرجه رای عالی او اقتضا کند بفرستیم و خویشتن را
 بتقبل آن رهین و رهی منت ملک اسلام دانیم و باید که ما را دوست
 و نیکو خواه خود داند - * شعر *

فردوسی

همه دوستداریم و خسرو برست

من و کیو و کودرز و هرکس که هست

و بر قضیت من کانَ وَصْلُهُ لِأَخِيهِ إِلَى ذِي السُّلْطَانِ فِي مَنَهِجٍ بَرٍّ أَوْ
 بَتَيْسِيرٍ عَسِيرٍ أَعَانَهُ اللَّهُ عَلَى إِجَازَةِ الصِّرَاطِ يَوْمَ تَدْخُلُ فِيهِ الْأَقْدَامُ حکایت
 هواداری و نیک اعتقادی ملک اسلام را در خدمت بادشاه عرضه
 میداریم و مدبران بادشاه چون خواجه رشید الدوله و تاج الدین علیشاه
 و بعضی از امرا که حامی و محب ملک اسلام غیاث الحق و الدین
 بودند گفتند که ای ملک اعظم اگر بر خاطر بادشاه عادل باذل
 اولجایتو سلطان بواسطه سعایت و شکایت اعدا غبار آزاری نشسته است
 ازان معنی اندیشه بخاطر مبارک خود راه مده و از نکایت هموم خسته دل
 قال النبی و متردد مباش و رمزهُ اَللّٰهُمَّ نِصْفُ الْيَوْمِ را برضمیر منیر بکدران ازان
 علیه السلام کاه که تو بدین دار ملک نزول کرده جدد نوبت سخن تو در خلوت
 بیش بادشاه عرضه داشته‌ایم و بررای اعلی و بطلان سخنان اصحاب
 غرض را هویدا گردانیده و امیدواریم که رغم آن جماعت را بزودی
 ترا بخدمت بادشاه در آیم و با حصول مرادات مع مزید حکومت
 ولایات ببلده معموره هراة فرستیم و حالیا ملکی هر خطه بزرگ که در ممالک
 عراق و عراقین تعیین کردانی بحکم یرلیغ بادشاه جهان اولجایتو سلطان
 بنواب تو حواله داریم ازیں نوع هر تن از امیر و وزیر در باب ملک اسلام

اولجایتو سلطان آمدی و بعد از آن که یک زمین را ایشان مجالست داشتی
دو ثاق خود آمدی و گفتی - * شعر *

سنای در که خلق همه زرق و نسوخت و هوس
کار درگاه خدایند جهان دارد و بس
و اوقات و ساعات را بطاعت و عبادت حضرت ربوبیت باری تعالی مدهی^۱
کردندی و ملازمان و مصاحبان خود را گفتی که ای اصحاب -

* شعر *

بسیار تار و سراه آوریم سدرگاه یزدان نثار آوریم ربیعی
ز دادار جویم نیروی خویش نه از بخت و زور بازی خویش
دین و رطه که ما افتاده ایم باوجود جندین خصم قوی حر آنکه حاکم
امید بحبل المتین عون عدودیت و نصر خشوع و خضوع استوار کردایم
هیچ جاره دیگر نیست و بر حسب الصَّابِمْ لَا تُرَدُّ دَعْوَتُهُ بدجشده و دوشده قال النبی
و ایام بیض روزه داشتی و بر موجب مَنْ كَثَرَ صَلَوَتُهُ بِاللَّيْلِ حَسَنَ عَلَيْهِ السَّلام
وَجْهَهُ بِالْأَهَارِ اکثر ساعات شب را نماز و نیاز سر بردی - * شعر * شاعر
گفت صلح سعادت آرزو هست ده حق کبر و شب بیدار میباش قال النبی
و در مَقْضَاؤُ نَعْمَ الشَّفِيعُ الْقُرْآنُ لِصَاحِبِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ تلاوت کلام الله عقیب علیه السلام
عملوات الخمس مشغول بودی و در سر - * شعر *

اول و آخر قرآن رجه تا آمد و سین
معنی اندر ده دین دهد تو قرآن بس
تا مل بلوغ بجای آوردی و ساعت ساعت امرای که تا او بر سر عبادت
و رعایت بودند و وزرای که بر دهج محبت و مروت مغربان درگاه

اما چون حساد و غرض خواهان ملک اسلام حاضر بودند و بانواع روز بروز عداوت ظاهر میکردند و خبرهای دروغ بسمع پادشاه میرسیدند پادشاه اجابت مراجعتش نمی داد و می گفت که ملک اسلام غیاث الحق و الدین در اردوی بزرگ ما ساکن باشد تا آن هنگام که آن جماعت که از حکایت تخلف و یانگی گوی باز نموده اند حاضر گردانند بعد از آن که در مشافهه کذب و صدق آن بثبوت پیروند در باب او حکم مطلق فرمایم و چون شرف و میلان اولجایتو سلطان بیشتر اوقات بشرب خمر بود اعداء ملک اسلام غیاث الحق و الدین قصد محاصره پادشاه شهر هرات و قلعه امان کوه را و نمود ملک فخر الدین و واقعه دانشمند بهادر سرا و جبرا باهم مکرر گردانند می و گفتندی که ماوک غور ملکان بس عظیم الشان و رفیع المحل اند و آنچه از تخلف تعدی ایشان بعساکر پادشاهان جنکیز خانی تحقق شد از شیخ شهباز دیابی و ملکی ملکی Fol. 202b. در وجود نیامد و نخواهد آمد نیز و در اقطار و اکفاف اقالیم سبعه شهری محکم تر و خطه شریف تر از بلده هرات نیست چه لشکریهای آفاق از فتح آن عاجز اند و سلاطین روزگار از محاصره آن قاهر خاتم که جند قلعه منیع و حصن حصین در نواحی اوست ازین گونه سخنیهای تهمت آمیز در حال مستی بسمع پادشاه فرومیخواندند و او را از طریق تربیت و عنایت منحط میکرداند و هاتف غیبی دمبدم این معنی را باسماع آن طبقه فسقه میرساند -

* شعر *

شاعر
ای دشمن شه بقا مبادت   وز عمر بجزز عنا مبادت
وی حاسد تیره بخت هرگز   یک مشرب با صفا مبادت
از لذت عیش و کام دنیی   جز رنج و غم و بلا مبادت
و ملک اسلام غیاث الحق و الدین در هفته سه بار بدیدن امراء و وزراء

بر دامن سزادق جاء تو میگرد
يَا أَيُّهَا الْمَلِكُ الَّذِي الْوَزَىٰ اعْظَمَ رَبِّ الْعَرْشِ مِي اعْظَمِهِ

ای نادرشاه آن نادرشاهی که می بیند مردمان

بزرگ داشتن حدارود عرش در بزرگ داشتن او

Fol 202a بعد از دشر دعا و ثنا هر جوانی که ملک اسلام عیث الحق و الدن
گفته بود عرصة داشتند اولحایتو سلطان را آن احوه مسدیده آمد
و هیجان عصب او تسکینی ندیروم و رنگ کیده از آینه سیده او
ردیده شد و تلهب پیران قهاری او ناک حلیبی ابطعی یاب -

تو کفنی سروش آمد از آسمان فرو حوادد در گوش شاه جهان مولف
که شاهها کذا خسرو داروا خدیوا سرا بر سران سروزا کتاب
مشو سوی ندی و کس آزری که رسمیت رسم و ره داری
مظوری خوش و بیک نامی و داد جهان داران شهنشه سواد
جهانرا گرفتند و دیهم نام نهادند هر سو بدخسواوه گاه
با ملک اسلام عیث الحق و الدن بر سر رضا آمد و حمل روح حل
شامل ستوده او را بنظر عذاب منظور گردانید و مواک نص و احن را از
مواک با و داد نیزی قوت عاطفت شاهنشاهی قلع کرد و شجر تشاوش
و بدکمانی را که در شجره خاطر او بود ابو مسلم وار بتدرجس آثار بود
و هر تصور شررا که از کرده بود بخیر و خوبی بدل گردانید -

کسی بددند انکار اگر نگاه کرد مثل دوش مصری دهدنخودی لواحد بر
و کر بعین اراذات نظیر گردد در دیو و ریشه ایش و میند بخشم کردی لشعرا
و عَمَّ الرِّجْمَا عَنْ كُلِّ تَيْبٍ تَلْبِيلَةً وَ لَيْسَ عَيْنُ السَّخَطِ دُونِي أَحْمَدُ شاعر

و چشم حوشمندی از شر تعنی کد است

لیس چشم طاعنر مکنده بدبا ا

سزاوار بیمان شکستن کسیست * که از ناکسی نزد کردان خسیست
 بویژه بزرگان با دین و داد * که فیروز روزند و فرخ نژاد
 نکردند از گفت و سوگند خویش * نکردند بد با خداوند خویش
 و اگر چنانکه ازین دروغی جند که این طایفه بد نژاد که از خبث طبیعت
 و لوث بذیت خویش باز نموده اند اندیشه مند بودمی متوجه این
 جانب نکشتمی و امیر اوتک شاهد حال است که چون حکم یرلیغ
 جهانکشی بادشاه عادل بمن رسانید بر فور عزیمت سفر این دارالملک
 مصمم گردانیدم و چون دمه من از آنچه که عرضه داشته اند بری بود قوی
 دل و مجموع خاطر بر نهج خفت و شتاب روی بدین جناب عالی مآب
 آوردم امرا و وزرا ازان^۱ جواب باصواب ملک اسلام غیاث الحق و الدین
 متفکر و متعجب شدند و گفتند ای ملک اسلام میدانیم و بر ما چون
 افتاب روشن است که از چون تو ملکی که بصورت و سیرت و روش
 و بروزش افضل ملوک خراسانی امری در وجود نیاید که موجب تغییر
 خاطر بادشاه جهان و شاهنشاه جهانیان باشد بعد ازان که - * شعر *

سیه زان شب چون بفرخنده فال * برین آبکون خیمه بکشد بال
 جهان کشت چون چهر دیوان سیاه * بدیدار شد انجم و جرم ماه
 زمین قیرکون شد زمان دودوش * درخشیده اختر ز جرخ بنفش
 بدرگاه بادشاه و بارگاه شاهنشاه آمدند و بعد از تشریف بار بیکبار زبان بذا
 بکشدند و گفت * * شعر *

سیف ای خسرو که تیغ نغان تو میکند * بر آسمان ملک جهان آفتابی
 رمح سماک شکل تو دیوان عهد را * در رقبه جهان نماید شهابی
 این آبکون محیط که بر لای میروند * در کار کاه عدل توجه بود عتابی

^۱ ازان is repeated in the MS.

که شوکر خلاف حکم نادرشاه عادل بحسنه و در مود و برماں از بددیل
و تعمیر و تقصیر حایر شمرده و آنکه که حساد از من بفرز کرده ادد و سمع
اشرف شاهنشاهی رسانده دروغ اسب و بواسطه دفع شور و عساکر باعی
و حفظ رعایا ولایات نادرشاه عادل قلاع عور و حصون هرات و ولایاتی را که
بحکم یرلغ نادرشاه جهانگیر حاکم حانی و معکو حال و شلاکو حال
و انعا حال و عازان حال در حکم ندران من بوده و امروز برماں عالی
نادرشاه رماں اولکایو سلطان در تصرف من اسب عمارت کده ام چه اگر
اس قلعه و حصنها حرات باشد سناة عدو می خوف و دهشت
بولان اول نادرشاه در آند و اول تربس و سیور عامشی که بدر
برک من ملک معور شمس الحق و الدس محمد بن ابی نکر
من کرت طاب ثناء از دنداشان چهل حاکم حانی ناته لشکرکشی
و سیداری بوده اگر من در عهد دولاب روز اوز نادرشاه مرد حد
سفاهی را دران سرحد که ممر حیوش حراسل و مار او الدهر اسب و موع
فش و حدثن از برای محافظت راهها و تفحص احوال یابی و سر اذل

یعنی و ناحب حفظ اعدای آن حضرت و قصد و قصد دبار بدخواستن من کلام امیر
آن درگاه والا جمع کردام از مصلحت در [از] دعوت و ازان روز دار که ما دواب
نادرشاه عادل عهد کرده ام در انعا آن بر موجب نَا عِدَدَ اللّٰه اَنْعَوْا اللّٰهَ
وَلَا تَفْضُوا الْعَهْدَ نَا رِنْدَ ام بحال حواجم گوشتید -
Fol 2016 * ش * * * * *

سَاحِقُ عَهْدِهِ مَدْمَتُ حَقًّا * وَحَقُّ الْعَهْدِ مِنْ كَرَمِ الْفَخَّاسِ شایر

ردن بود که نگاه دارم عهد از او تا مادام که رنده بشم

و نگاه داشتن عهد از کرم اعلی

شیر انکسوز بیماں خود نگین * خردمند او را نکس بشم

نمند سر از اجمت خود و شمد * کز انبیر که بشش آندش صد کرد

جهاندارى كه تير آسمان بر صفحه تيغش
 كند از خون بدخواهان مثال فتح را طغرا
 اكر طوفان قهر او بمشوق حمله آرد
 بجز مردم كيا در جين نمازد صورتى برپا
 و كر الماس خشم او بكوه قاف روى آرد
 هواى تير او از تف بسوزد سينه عفا
 اكر در چشم نابينا رود كرد سياه او

عطار را توان ديدن بنور چشم نابينا

Fol. 201a. جنين و جنين ميفرمايد ملك اسلام غياث الحق والدين گفت كه بر آراى
 همگان مبرهن است كه من در سرا و ضرا ثنا كستر و فرمان بر حضرت
 علياء بادشاه جهان بوده ام و هستم و با اعداى و منازعان ملك او دشمن
 و با اولياء دولت او دوست -

انورجى بخداى كه از كمان قضا * تير تقدير را روان كرد ست
 چشمه افتاب رخشان را * خازن نقد و بحر و گان كرد ست
 ابر لولؤ نثار نيسان را * بر گلستان كهر فشان كرد ست
 ماه را بر سپهر قدرت او * كه سپهر¹ گاه چون كمان كرد ست
 محضت آباد ظلمت تن را * روشن از نور عقل و جان [كرد ست]
 قلم صنع او هزاران نقش * بر زمين و بر آسمان كرد ست
 ذات غواص عقل اول² را * غرق در بحر بى گران كرد ست
 شاه باز جلال معرفتش * برتر از وهم آشيان كرد ست
 قهرمان جلالت صفتش * جاي بر اوج لامكان كرد ست
 در دل سنك خاره آتش را * اثر قهر او نهان كرد ست

¹ In the MS. سپهر .

² In the MS. اولى .

عذایب و عاطف بوده و باصناف آنچه نادرشاهان جهانگیر و خسروان
 تاج و سرور درباره ایشان فرموده اند ما در حق تو مددول داشته ایم و از انواع
 اعطاف و اصناف الطاف هرچه متصور کردن فرموده ایم امروز بر رای عالم
 آزایی ما حقان رفع گردانیده ادد که ما خلاص و یاعی کری در خاطر
 داشته و خون برادر خود ملک مغر الدین در ایصاح طعیان و ایصاح
 عصیل کمر احتیاد بر میان بسته^۱ و قلعه و حصارها آن حدود را بحال
 عمارت باز آورده و در جمع کردن سار و سلاح مدد و استعکدام اهل تهوز و نلس
 بحال کوشیده و بطرف شاهزادگان توران رمین میلان نموده و سعرا و
 ابلجیل ایشان را خدمتها کرده اگر این معانی که مذکور بیوسب راستست
 هر آئینه که عذاب غصب براینه صمیر معیر ما بشیدد و آتش قهر
 و سخط در سینه بی کیده ما در التهاب آید - * شعر *

گر ایدون که من حشم و کین آرم * بلند آسمان بر رمین آرم
 دققی
 والا که دروغ بود بصعب تربیب گذشته مخصوص و محطوط^۲ کردی
 و مخدراں آن اخذار بعداد الیم ما در ماندد امرا و مزاحب از بیش
 اولکایتو سلطان درون آمدد و ملک اسلام غیث الحق والدین را طلب
 داشتند و گفتند که نادرشاه حم مرتب و شاهنشاه سلیمان حشم
 و خسرو درون حاکم و شهریار کارس کا - * شعر * سن

شهنشاه ملک رعیت که حق در صف کین آید
 محکوف کردن از قییش حر نازک بید ادا
 سکندر آیتی کر روز موسی وار بمساید
 سنان در کوه نازک دل حصمش بد بیضا

^۱ From و چی to مثل بسته is repeated in the MS

^۲ In the MS محصری.

تا هشت ماه و سال و شب و روز عزتش

فرمان روای روز و شب و سال و ماه دار

و از جام بر سبیل شتاب بجرب^۱ طرق صحرافات و قطع سبل و عقبات جبال
اجتهاد تمام نمود و بهر خطه و بلده که رسید ملک و زعیم آنجا بخدمت
شتافتند و بتکف و مرکب راهوار و ما یحتاج اسفار آثار نیک خدمتی
باظهار رسانیدند - * شعر *

ربعی

سران و بزرگان ایران زمین * هما نامداران کرد کزین

بر خسرو کنج بخش آمدند * ابا کوهر و تیغ و رخس آمدند

و ملک اسلام غیاث الحق والدین هریک را علی حسب مرتبه^۲ می
نواخت و بوعدهای خوب قوی دل میکردانید و بهر شهر که نزول میفرمود
قال النبی بر موجب اِذَا تَخَيَّرْتُمْ فِي الْأُمُورِ اسْتَغْنُوا مِنْ أَهْلِ الْقُبُورِ بِمَزَارَاتِ مَتَبَرَكٍ
عليه السلام آن مقام میرفت و از ارواح مقدسه علماء بزرگوار و شیوخ نامدار استعانتی
قال النبی می طلبید و بیشتر بر حسب اسْفَرُوا بِالْفَجْرِ مَا اسْتَطَعْتُمْ فَإِنَّهُ اعْظَمُ لِلْأَجْرِ
عليه السلام بوقت سحر بودی و همچنین شهر بشهر و قصبه بقصبه حرکت میفرمود
تا بمبارکی و سعادت باردوی بادشاه اولجایتو سلطان رسید روز دیگر که صبح
عالم افروز نقاب ظلام از روی شاهد روز باز کرد - * شعر *

سیف

شب جو برداشت نقاب سیه از روی سحر

اسفرائینی

فلک از جلو ایام فرو بست نظر

تا جهان روی بشوید ز غبار شب تار

شد روان از لب دریای فلک چشمه خور

اولجایتو سلطان امرا و ضواحب را پیش خواند و گفت ملک غیاث الدین Fol. 200b.
را بگویند که بدران بزرگوار و جدان نامدار ما را در باب ابا و اجداد تو همه

^۱ In the MS. بحر .

^۲ In the MS. مرتبته .

بر قلب و بر حلاج سفاک تو زور زرم
 مد نداده همجو رستم و دستان سام ناد
 بوش سرای عیش و مراد تو در حوشی
 حور باغ حلد و کلشس دار السلام ناد
 رخش نهاد عزم تو را زور قاحتس
 میدان اسمان بهم زبر کام ناد
 ناهب اسمان و زمین و زمان ناد
 اقل و خا و دولت و دس بر دوام ناد

زور دنگر که زوردهم رنج الاول سعد مذکور بود علی عریض بر سمب
 ولایت موشع تامب و بر سبیل قلب و حقیقت از مازمل نامدار و دلیران
 حاکم مودی ده در زکات همانوں او و اول سدد حور بعام مندرک حام
 نورل فرمود دو زور در خدمت شیخ الاسلام حواحه شهاب الحق والدس
 سر برد زور سیم شیخ الاسلام را و داع کرد شیخ الاسلام حواحه شهاب الحق
 والدس او را در کنار کرب و دعای حذر کرد و گفت - * شعر *

مولف
 کتاب

یا رب عیادت دولت و دس را نگاه دار
 از حادثات دور زمان در نگاه دار
 ای شاه شهر باز بسب را بصل حورش
 محظوظ لطف شر ملک و دادشاه دار
 دایم ناطف حورشدهش ای کدم ناک
 تا عرو زور دولت و نام ملک [و] حاه دار
 و ز سعد دشمن او را که حال مساعد
 از تاریکی^۱ واده حور شب سیاه دار

مستعد هارون سپرد و شریک ازین نواب و عمالی را بکارمی که فواخور حوصله
او بود نصب کردانید و بوقت وداع ملک معظم شمس الدین امیر
ورنه و نصب کردگان مذکور را گفت که ای امیر صاحب منی باید که بر موجب
وَأَحْسِنُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ در حق رعیت نیکوئی و تجمیل
تعالی بجای آرید - * شعر *

قال الله
تعالی
خالدی

دل زیر دستان بدست آرید * ز فرموده ایزدی مکنید
و بر بندگان خدای عز و جل خوف و ستم مکنید و سَوَاءٌ مَا مِنْ عَبْدٍ بِسَوْءِ عَمَلِهِ
اللَّهُ رَعِيَهُ يَمُوتُ يَوْمَ يَمُوتُ فَمَّا يَمُوتُ فَمَّا يَمُوتُ إِنَّ حَرَمَ اللَّهِ عَلَيْهِ الْجَنَّةُ در اندیشید
و بر مقتضای المؤمنین من أملة الناس على أنفسهم و دَمَائِهِمْ وَأَمْوَالِهِمْ
قاصد اهانت نفس خلق و طالع اوراق دمار ایشان مسوید و در اموال
و اجناس ایشان طمع مکنید و از دغای ستم رسویدگان بتوسید *

بد خسوا قدر جاه تو از حادثات دهر
مبجروح زخم خنجر و ضرب حسام باد
از واقعات روز و شب و جور سال و ماه
صبح بقصر حاسد تو شمع و شام باد
کف کریم و طبع جواد و دل سخیت
ریشک بختار و غیبت کل و غم باد
طاق رواق بار که اقتدار تو
بانی شفت کذب زنگار فام باد
کمتر کسی ز حزب عباد عبید تو
فرمان زوای ملک ملوک عظام باد

عیات الدن را طلب دارم و حکایتی که از و باز نموده اند نمسأله و مواحه
صدق و کذب انرا بتحقیق رساییم بعد از آن از مقرن درگاه خود او یک^۱ نامی
را مامور گردانید که بهرگاه روز و توقف و درنگ را محال مده و بعد از
و وعدهای خوب ملک عیات الدن را بدرگاه ما حاضر کردای روز دیگر درین
باب یرلیع بغداد بیوس و امرا و دروازه هر یک ملک عیات الدن دامه
داشتند و ملک را بآمدن بدرگاه نادرش تعرض کردند *

ذکر صد و چهارم^۲ در رفتن ملک اسلام غیاث الحق والدين بعراق کربت دوم

حوس شهر سه احدى عشر و ستمائة در آمد درین سال امیر او تک
شهر هرات کیفیت عن الافات آمد و حکم دلایع اولجایتو ساطن ملک اسلام
عیات الحق والدن رسایید که ملک اسلام روز دیگر عریض سفر عراق
مصمم گردانید و فرمود که اگر در رفتی و امتثال این دلایع توقف و تمهل
حاضر شمرم آنچه که اعادای بسمع نادرش رسانده اند محقق شود و گویند که
بواسطه آنکه ما ما حلاف و یاعی گری در خاطر داشت بیامد روز دیگر از
حصار بطلع فرجده و ساعتی ستوده بیرون آمد و در بدین شهر درول فرمود
و حکومت شهر را بعم خود ملک شمس الدن امیرورده و بامر خود
محدوم راده شمس الحق والدن محمد مقصود گردانید و تمام حل
و عقد و رازت را بمولانا ناصر الدن عبید الله باز گذاشت و راه بیعت را
بشمس الدن عمر شاه خواندنی ارزانی داشت و حواحه عمر الدن
شهب را بظم مصالح امیر دوانی نصب گردانید و حصار را ناحق الدن

^۱ In the MS او یک

^۲ In the MS صد و دوم

و تسکین از سالها شروع باید کرد و از اطراف ممالک عراق و عراقین و شام
و شامات و اکذاف ارمن و روم عساکر بختراسان کشید و بمحاصره شهر عراق
و آن دیار رفت - * شعر *

معزّی

باز کیتی بر ز مرد و جوشن و مرّوب شود

باز از کرد دلیران روز روشن شب شود

باز دیگر از شعاع خنجر و بخش سندان

Fol. 199a.

روی کیتی شمشیر بشت جرخ بر کوکب شود

باز از زخم سندان و فیضای سار شکل

موج بخت خون ز دشت رزم بر عقرب شود

آن یکی را نیوزا اندر مهره کوبن بود

وین یکی را نازک اندر ماسم غیب شود

امرا و وزرا بیکبار جباه در پیش تختگاه پادشاه عادل اولجایتو سلطان

بر خاک خشوع و مسکنت مایندند و گفت - * شعر *

سیف

ای جو آصف صد هزارت بنده دستور آمده

اسفرائینی

لشکر ملک تو هر جا رفتی منصور آمده

کمزین بندگان حضرت اعلی تو

صد جو رای و قیصر و خاقان و فغفور آمده

تیغ داران قضا با نیرنگهای زهردار

بر سر اعدای تو جون خیل زنبور آمده

قوس طاق بارگاهت بر جبین روزگار

خوب و زیبا تو ز طاق ابروی حور آمده

هرجه رای انور پادشاه عادل جهانگیر جمشید سریر فرماید بندگان بران

موجب بتقدیم رسانند اولجایتو سلطان گفت که رای آنست که ماک

سه روز شراب خوردن و طرف انگیختن مشغول شد روز چهارم بوقت
مدح طایفه از امرا و هرزه محمد حقی بر زمین مددی و سرانگدگی
سالدند و بر بادشاه ثنا و مدح و امین فراوان خواند و هر یک از مردم
بال و حل بر زبان راند *

اسفرائیمی
سید
انا حدودو چهل شهریار دس پروز
که هسب از نف تیغش در اضطراب اش
نامنحصان سعادت قصص نگار شود
شب چهارده از نور ماهتاب اش
نانقسام طبیعی سموم بهرت بود
که بار داد بکیغیب سداد اش
دور دولب بیدار تو بیلود سوخت
طرار برهن شمع را نتاب اش
در آشداده سیمرج می رند هر شب
حدنگ عزم تو از شهر عتاب اش
رحشک سال حلاب تو در ولاب حصم
نماید اسر بهاری بفتح باب اش

بعد از اداء سنایش و دعا عزمه داشت محمد دلدلی را بادشاه نمودند
و تذکرة حواحه علاء الدین هدد و را بدر عرص کرد بادشاه عدل اولیائو
سلطان حون بر مصمون آن تذکرها مطلع گشت اندیشه معد شد حواحه
رشید الدوله و سعد الدین صاحب دول و امراء لشکر را کفایت که حماقتی
از ملک شمی ملک سنک الدین حسن و حسن حکانگی نوشته اند
مصلحت حسنت بداد که خلق شهر شواة باز نامی کردند و ملک
سنک الدین حون بر اینر خود ملک معتر الدین فقه انگرد که باز ما را مدح

شاعر

كَانَ الرِّيَاضَ وَ اَنْوَارَهَا * وَ اَغْضَانَ اَنْوَارَهَا الدَّعْسِ

کوییا مرغزار و شکوفه‌های او

و شاخه‌های شکوفه‌های خواب شوندگان

طَوَارِيسُ اَجَلَى بِلاَ اَرْجُلٍ * اَرَاْفِمُ تَسْعَى بِلاَ اَرْدُوسِ

طاووسانند بی پایها

ما را نند که میروند بی سرها

و بواسطه ابر کوه‌ها بار نهال یاسمین لولو با میدا در یک سلک کشید و شاخ

ارغوان لعل با زبرجد در یک رشته بیوست - * شعر *

بر زمین از ابر لولو بار و باد مشک بیز

شاعر

فرشهای چون منقش بر نیان آمد بدید

در و میدا از نهال یاسمین آمد برون

لعل و بسد از درخت ارغوان آمد بدید

گلستان ارنیست چون ارزنگ مانی بس چرا

نقشه‌های مانوی در گلستان آمد بدید

در چنین فصل خرم و آوان دلبذیر بادشاه عادل اولجایتو سلطان بتماشاء

Fol. 198b. باغ و راغ و تفرج لاله و کل و نوشیدن جام مل عزیمت کرد و گفت -

* شعر *

با حسن باغ و فر بهار و جمال کل

ادیب

نیکوست حال ما که نکو باد حال کل

صابر

بر نقش آزی شد و بر صورت بری

باغ از بهار خرم و چشم از جمال کل

با کل نشین و نغمه بلبل سماع کن

بیش از رحیل بلبل و بیش از زوال کل

و سه روز شراب خوردن و طرف انکیضتن مشغول شد روز چهارم بوقت
مدوح طاعنه از امرا و هرزه محمد حدیس بر زمین معدکی و سرانکدکی
مالیدند و بر بادشاه ثنا و مدح و امری فراوان خواند و هر یک از صدم
دل و جان بر زبان راند *

ایا خدبو چهسل شهرنار دس پور
که هسب از تف تیغش در اضطراب آتش
نامتصل نقادت قصه نگار شود
شب چهارده از دور ماهتاب آتش
نافتقام طبیعی سموم مهوت بود
که بار داد تکفیب سداب آتش
دور دولب بیدار نو بیلرد سوخت
طرار بیرهش شمع را نثار آتش
در آشپاده سیمرع می ردد هر شب
حدنگ عرم نو از شهر عقال آتش
و خشک سال خلاف نو در ولایت حصم
نمایند امر بهاری بفتح باب آتش

بعد از اداء ستایش و دعا عزمه داشت محمد دلدلی را بادشاه نمرددد
و تذکره حواجه علاء الدین هدد و را بیز عرص کرد بادشاه عادل اولتایقو
سلاطین حوس بر مصمون آن تذکرها مطلع گشت اندیشه معد شد حواجه
رشید الدوله و سعد الدین صاحب دول و امراء لشکر را گفت که جماعتی
از ملک شهری ملک عنایت الدین حدس و حدس حکایتی نوشته اند
مصلحت حسمت بناید که خلق شهر هراة نار نامی کردند و ملک
عنایت الدین حوس برادر خود ملک مختار الدین نقه انکند که نار ما را بدع

شاعر

كَانَ الرِّيَاضَ وَ أَزْوَارَهَا * وَ أَغْضَانَ أَزْوَارَهَا الدُّعَسِ
 کوییدا مرغزار و شکوفه‌های او
 و شاخه‌های شکوفه‌های خواب شوندگان
 طَوَاوَيْسُ أَجَلَى بِلَا أَرْجُلٍ * أَرَأَيْمُ تَسْعَى بِلَا أَرْدُوسِ
 طاووسانند بی پایها
 ما را نند که میروند بی سرها

و بواسطه ابر کوه‌ر بار نهال یاسمین لولو با می‌نا در یک سلک کشید و شاخ
 ارغوان لعل با زبرجد در یک رشته بیوست - * شعر *

شاعر

بر زمین از ابر لولو، بار و باد مشک بیز
 فرش‌شمار چون منقش بر نیان آمد بدید
 در و می‌نا از نهال یاسمین آمد برون
 لعل و بسد از درخت ارغوان آمد بدید
 گلستان ارنیست چون ارزنگ مانی بس چرا

نقشه‌های مانوی در گلستان آمد بدید
 در چنین فصل خرم و آوان دل‌پذیر بادشاه عادل اولجایتو سلطان بتماشاء
 Fol. 198b. باغ و راغ و تفرج لاله و کل و نوشیدن جام مل عزیمت کرد و گفت -
 * شعر *

ادیب
صابر

با حسن باغ و فر بهار و جمال کل
 نیکوست حال ما که نکو باد حال کل
 بر نقش آزری شد و بر صورت ببری
 باغ از بهار خرم و چشم از جمال کل
 با کل نشین و نغمه بلبل سماع کن
 بیدش از رحیل بلبل و بیش از زوال کل

* شعر *

شاعر

قطرها کر انریسای می خکد

حوس کهر در گل نستانل می خکد

ان قیامبا بین که نازان حوس حکوم

از ملک تر صحن کیهان می خکد

اشک چشم انر بر رحسار گل

همکو حوی تر زوی حانان می خکد

زاله تر رحسار لاله کویشا

دره تر حورشید تانل میخکد

طعل رصیع نبات ار نستانل انر مطیر شیر ترشیع دریب نوشید و در

حکمر لطف دایه نامیه بعد بلوغ رسید و خاک از نسیم لایع حامیب آب

حیات دامت و اطراف و دواهی ناع و نستانل از انوار ربیع جمال دنگر

کرم و زوی رمین حوس نگار خانه حیث و کارگاه مانی شد - * شعر *

زوی رمین ر سدره و گل تر نگارها سب

ور چشم انر تر سر هر دو نگارها سب

نا حورده شیخ ناده و نادرده شیخ مست

در چشمهای نوکس شایلا حمارها ست

کوی که عد شرار حراعت و مشعله

از نس دوج لاله که در لاله زارها ست

و دست قدرت زمیں را از کسوت کابوئی لغاس رنگبری بدل داد و عرص

حوب حصن را بنخط ربحد رنگ سدره بیلاست و عرصه نستانل از کثوب

ناحس عد شرار رشده و مروض نمود و ساطع خاک ارامی از لطائف انوار

آسمانی بر اختر شد -

ادیب مائر

بند قبای غنچه کشاید بدم صبا

نقش نسیج لاله کند خامه ازل

از فیض ژاله جام بلورین شود سحاب

وز جام لاله کان عقیقی شود جبل

از درّهای خاک که برخیزد از صبا

کردد بیداض دیده ایام مکتحل

از قطره‌های خون دل و چشم عاشقان

بندد بیداغ شاخ گل ارغوان کل

باد عقیم چون بوزد در هوای باغ

آرد بدید مادر اشجار را حبل

باغ و جمن از سرو و یاسمن نمودار کلشن خلد برین کشت و کوه

و بیابان چون روضه رضوان نزهتگاه سرور و حیدور شد - * شعر *

از خرمی که روضه باغست نذکرد

رضوان همی بروضه خویش از رضای باغ

با باغ و سبزه قصد قدح کن که در بهار

جانراست رای سبزه و دل را ست رای باغ

چون روی دوست شد جمن باغ دلکشای

بکشای دل برین جمن دلکشای باغ

گاهی اسپر کوشم و گاهی اسپر چشم

آن از برای بلبل و این از برای باغ

و سحاب با آب از چشمه چشم سرشک باران از جو هوا بر صحن صحرا

نثار کرد و کوش و کردن عروسان جمن را بکوه‌های قیمتی بیدار است -

ادیب
صابر

بستجهای راسب مانند نار نمودند و حواجه علاء الدین هندو علی حده
 تذکرة پوش و ناصعاف آنچه * محمد دلدا [ی] و بوجای عرصه داشته
 بودند عرصه داشت و دران مدالغف تمام نمود و سوگند یاد کرد که درد من
 دنده که برورده نعمت انحصرت و بر آورده تربیت آن درگاهم حوس
 حورشید پیدا ست و حوس روز روشن هودا که ملک اسلام غیاث الحق والدین
 نفاذ بقاعه محروسه خیسار حواحد برن و بهج ایللی و یکدلی را
 بر سب و بطاق طاعب را نکشاد و توحه باردوی شاهزادگان نوزان نمود
 و زاری چنین گفت که حوس قائمندان محمد دلدای و بوجای و حواجه
 علاء الدین هندو و دار الملک سلطانیه رسیدند و هر یک مکتوبات و عرصه داشت
 Tol 1976. مرسلاں خود را بامیری که متعین بود داد نوادر راند و داشت محمد دلدای
 که او را هرره محمد کفندی ملازم درگاه نادرشاه اولجایتو سلطان بود
 و اولجایتو سلطان در باب او تربیت و عداوت شرحه تمامتر داشت
 مکتوب محمد دلدای را جواب پوش که بدرم امیر بزرگ محمد آقا
 نداند که بیشتر امراء این ملک با ملک اسلام غیاث الحق والدین بر سر
 رنجش اند اگر بخش یازری دهند و سعادت همراه باشد عرصه دایم ترا
 بمشورت این امرا حلال عرصه دارم که بسعدیده بود بعد ازان بحکم طعماق
 که از رمه اعادی حصرت ملک اسلام غیاث الحق والدین بود نار نمودن
 آن عرصه داشت را فرمتی می طلبد تا آن هنگام که بفر اعظم از درگاه
 حوت نتختگاه نقطه حمل خرامید و شاهنشاه ملک روح نامیده در ممالک
 کپال نورب عمل بر گرفت -

* شعر *

حسن خیمه رد شهنشاه سلیقه در حمل

سب
اسرائیلی

تائیس روح دایم رد دوست عمل

نردبک شد که نار عرساں باغ را

حلاوت کرد صفا کرد از برسل حلال

* شعر *

عزیزی

ستوده بادشاه بادشاهان مظفر فر

مغیث حق غیاث الدین معین ملت یزدان

محیط عزت و قدرت مدار حشمة و دولت

سپهر رافت و رحمة جهان بخشش و احسان

بناه دین خدا بنده محمد داور کیتی

گزیده سایه حق در زمین اولجایتو سلطان

شهنشاه فلک قدر [و] زمین حلم [و] عطا کستر

که کشت از فراقبالش جهان جون روضه رضوان

ز رسم و رای میمونش فزون شد^۱ رونق ملت

ز عدل و داد افزونش قوی شد قوت ایمان

هم اندر جانب هندی هم اندر وادی ارمن

هم اندر ملکت مغرب هم اند [ر] حد ترکستان

ز جیش او بود قوت ز جوش او بود قدرت

ز حزم او بود حجت ز عزم او بود برهان

عرضه میدارند بندگان کمترین بران جمله که ملک اسلام غیاث الحق

والدین اندیشه آن دارد که با حضرت جهان بناه جنت مثال بادشاه

جهانیان تخلف کند و جون برادر خود ملک مرحوم فخرالدوله والدین

فتنه انکیزد که مواد آن واسطه فساد کلی و سبب خرابی عالمی باشد

و تا از بندگی بادشاه غیبت کرده و بهراة آمده شبها روز درکار عمارت قلاع

و حصون و مرمت خرابی دیوب و بروج شهر است و سائح میسازد و مرد

جنگی جمع میکند و ذخیره می نهد ازین گونه دروغ چند متزین

^۱ In the MS. . فزونشد .

مستعملی راسب مایند نار نمودند و حواحه علاء الدین همدو علی حده
 تذکره نوشت و باعقاب انکه محمد دلدا [ی] و بوحای عرجه داشته
 بودند عرجه داشت و دران مدالعبت تمام نمود و سوگند ناد کرد که بود می
 نداده که برورده نعمت انحصرت و بر آورده تربیت ان درگاهم حوس
 حورشید پیدا سب و حوس زور روشی هوندا که ملک اسلام عدت الحق والدین
 نداده تقاضه محروسه حبسار حواحد بود و نهج انلی و یکدلی را
 بر سب و نطاق طاعب را نکشاد و توجه باردیدی شاهرا دکل دوران نمود
 و زاری حوس کلب که حوس فامدان محمد دلدای و بوحای و حواحه
 علاء الدین همدو مدار الملک سلطانیه رسدند و هر یک مکتوبات و عرجه داشت
 Tol 197b. مرسلان خود را نامیری که متعنی بود داد بران رانده داشت محمد دلدای
 که او را هوره محمد کفندی ملارم درگاه بادشاه اولکانتو سلطان بود
 و اولکانتو سلطان در باب او درینست و عدالت شرحه تمامتر داشت
 مکتوب محمد دلدای را جواب نوشت که بدرم امده برک محمد آما
 نداند که بیشتر امراء ان ملک نام ملک اسلام عیث الحق والدین بر سر
 رعیش اند اگر بخت یازوی دعد و سعادت شمراه باشد عرجه داشت بران
 بشورب ان امرا حلال عرجه دارم که سددده بود بعد اران بحکم طمعان
 که ار رمره اعادی حصرت ملک اسلام عیث الحق والدین بود نار نمودن
 ان عرجه داشت را درجتی می طلبید تا ان شغاکم که بیر اعظم ار درگاه
 حوس نتحتگاه نقطه حمل حوامید و شاهنشاه ملک روح نامده د ممالک
 کمال بوقت عمل روز گومت - * شعر *

حوس حیمه رد شهشه سیاره در حمل
 قائم روح نامده رد دویست عمل
 بردنک شد که سار عروسا ناع را
 حلوه کر منا کدد ا درسل حائل

* شعر *

عزیزی

ستوده بادشاه بادشاهان مظهر نور

مغیث حق غیاث الدین معین سلامت یزدان

محیط عزت و قدرت مدار حشمة و دولت

سپهر رافت و رحمة جهان بخشش و احسان

بنای دین خدا بنده محمد داور کیتی

کزیده سایه حق در زمین اولجایتو سلطان

شهنشاه فلک قدر [و] زمین جام [و] عطا کستار

که گشت از نور اقتباس جهان چون روغن و شمع

ز رسم و رای میمونش فزون شد^۱ بوقامت

ز عدل و داد افزونش فوی شد قوت ایمان

هم اندر جانب شدند هم اندر وادی ارمن

هم اندر مملکت مغرب هم اند [ز] حد ترکستان

ز جیش او بود قوت ز جوش او بود قدرت

ز حزم او بود حجت ز عزم او بود برهان

عرضه میدارند بنندگان کمترین بران جمله که ملک اسلام غیاث الحق

والدین اندیشه آن دارد که با حضرت جهان بنای جنت مثال بادشاه

جهانیان تخلف کند و چون برادر خود ملک مرحوم فخر الدوله والدین

فتنه انگیزد که موافق آن واسطه فساد کلی و سبب خرابی عالمی باشد

و تا از بندگی بادشاه غیبت کرده و به راه آمده شباه روز درکار عمارت قلاع

و حصون و مرمت خرابی درب و بروج شهر است و سائج میسازد و مرد

جنگی جمع میکند و ذخیره می نهد ازین گونه دروغ جند متزین

^۱ In the MS. فرونشد.

و فواهی تو داد ارس دوع سیاری ناطف و تعطف بحای آوردند الا
 حواحه تلّاه الدس هددو که طاعراً حوشش را تماک اسلام عیث الحق
 والدس محب و هوا حواه می نمود و ناطفاً نزل اهدب و عظم او
 حسد می برد و از دقیقه آن اَلْحَسَدَ لِیَاکُلُ اَلْحَسَنَاتِ کَمَا نَاکُلُ الدُّرَّ اَلْحَطَبِ
 بدل می ماند و ملک اسلام عیث الحق والدس بر مصلای آن لله
 عِنَادًا یَعْرِیُونَ اَلنَّاسَ بِالنَّوَسْمِ آثار بعض و حسد در حین او مشاهده میکرد
 و بریل حال اس مقال را جاری می داشت *

قل النبی
 علمه السلام
 قل النبی
 علمه السلام

شاعر

اِنْ نَحْسُدْنِیْ فَاِنِّیْ عِیْسُوْ لَآئِمِهِمْ
 فَاِنِّیْ مِنَ النَّاسِ اَهْلُ الْعُکْمِ وَذُ حُسْدُو^۱

و دواعی صفا و قدر هر رمل اس شعر را در کوش شوش چهل
 بر میخواند *

سعد	هر رمل بر نقش حفاها ناد	حاسد شاه را بلاها ناد
نا جروی	محببت و شدت و عداها ناد	بهیاهش از حیات ده دره
	دمدمم بازگ قصاها ند	از بغداد حرج بر دل او
	بدل دارد [و] دراهم ناد	بر دل دردمند او عم و سور
	سید از حرم و از خطاها ناد	نامه عمر و دفتر عروش
	در نفس هدمم دواها ند	می کل عیش بلبل حاشش

۷۱۱ حوس امرا و مواحب و کنای حراسان از شرافت برتقد محمد دلدلی
 و بوحای و حواحه تلّاه الدس هددو و مشورت نگذیر بحصرت ددشاه عادل
 اولخانقو سلطان عرصه داشتی پوشند برس سق که در بارگاه چهل نداه
 ددشاه چهل و چهاردهن حمشید العهد و اسکندر الزمان برمن فرمی ادانم
 کفیل -

ذکر صد و دوم^۱ در اسایش و فراغت خاطر خلق شهر هراة

چون شهر سنه تسع و سبعمایه در آمد درین سال خلق هراة بواسطه عدل شامل ملک اسلام غیاث الحق والدین خلد ملکه و جلاله از نوایب حدثان روزگار امان تمام یافتند و از امرا و کبرآء عساکر توران و ایران زحمتی بدیشان لاحق نشد *

ذکر صد و سوم^۲ در بد گفتن امرا از ملک اسلام غیاث الحق والدین در پیش اولجایتو سلطان

چون شهر سنه عشر [و] سبعمایه در آمد درین سال امرا خراسان چون امیر یساول و توکال و صواحب چون علاء الدین هندو و جلال الدین محمد شاه بهراة آمدند ملک اسلام غیاث الحق والدین مبالغی مال و بسیاری از تکف و غرایب قیمتی بدیشان داد و در رضا جوی و باس خاطر هریک باقضى الغایة و الامکان اجتهاد نمود و تمامت امرا و صواحب و حکام و جماهیر ممالک خراسان برو آفرین خواندند و از بزم اموال و ترتیب رسوم ماکانه او در تعجب ماندند و با هم گفتند که از ان کاه باز که این خطه محروسه را ساخته اند و بفاء این حصن حصین انداخته مثل این ملک ملک خصال درین دیار نبوده و دیده فلک بیر نظیر این خسرو جمشید سریر ندیده و هر تن از امراء عظام و صواحب کرام او را جامه و اسب و قبا و کلاه و کمر داد و گفت که ای ملک نامدار وای وای کامگار خزاین و عساکر و ولایات ما خاص از آن تست و بر جمله اوامر

Fol. 196b.

^۲ صد و یکم. In the MS.^۱ In the MS. مدم.

* شعر *

شاعر

در جوار خدمت تو از نکایات سبزو

خلق شد آسوده تن جون در جوار کعبه حاج

منت ایزد^۱ که اقبال و شرف را هر زمان

هست سوی حضرت تو افتخار و ابتهاج

رایه کبار و نقباء نامدار و معاشر شرف و اقبال و زمره فضل و انضال و طبقه

دین و دولت و فرقه عز و ثروت بتازگی مراسم محامد و مدایح بمحل ادا

رساندند و گفتند - * شعر *

سیف

خسرو ملک داروری شاه جهان غیاث دین^۲

اسفراینی

ای ز حصار قدر تو حصن سبزو دار

در رصد چلال تو کمر مفلسی رصد

بیشی و کم نه آسمان دید کم از ستاره

زورق چرخ جیست در بحر محیط جاده تو

ابرج سفینه نهی مانند بر کناره

جلر مثلثست در مجمر شش سوی جهان

بنیچ یکی مریعش از غضبت شراره

و تباشیر مبعی انصاف او نظایف ولایت شراة رسید و شعاع آفتاب معدلت

او بر کانه رعایا و زبردستان تفت و رنج و شریف سکان شراة آبت ذلک

نَقْلُ اللَّهِ عَلَيْنَا وَ عَلَى الْاَلسِ بر خود خواندند و در عیش نام این سال

مدکور را تا آخر رساند *

^۱ In the MS. ایزد را.^۲ In the MS. معات الدین.

و حصار داربرا مسلوک داشت و بواسطه آنکه ملک مرحوم فخر الدوله والدین
اسفرار را خراب کرد و برادر او ملک عز الدین را تا روز وفات در حبس داشت
چنانکه ذکر آن پیش ازین در تواریخ ملک فخر الدین بقره و تکریم بیوسته
است عداوت خاندان بزرگوار و دودمان نامدار ملک مغفور شمس الحق
والدین طاب ثراه در دل گرفته بود و بحصانت حصار شهر اسفرار و مردان
کار دیده مغرور گشته و از معنی - * شعر *

ای بد سگال شاه اگر چون غضنفری * از زخم تیغ شاه جهان بی روان شوی
بر آستان حضرت او سر نهی اگر * از زان قدر و مرتبه بر آستان شوی
غافل مانده ملک اسلام غیث الحق^۱ والدین بحال او چندان التفات
نمود و جماعتی را که قلاع و حصون آن خطه را بدیشان سپرده بود
بنواخت و همه را از انعام عام و اکرام تمام به حظ او فر و نصیب کامل
منواعل گرداند و بر حسب من تَأْتَتْ نِعْمَتُهُ وَأَمْبَةٌ كَأَنَّتْ طَاعَتُهُ وَأَجِبَةُ
همه با طرق خدمت و تضرع کردن دل و جید و جود را مطوق گردانیدند
و غاشیه بندگی و اخلاص برکتف فرمان برداری نهادند و از اسفرار بعد از
سه روز بطرف خطه محروسه شراه که دولتیخانه قدیم و مرکز جلال و نقطه
اقبال و دایره امانی و آمالست حرکت فرمود و به بهترین وقتی بشهر در
آمد و بتجدید اسباب سرور و سلوت و فراغ و رفاهیت خلق در هم بیوست
و خاص و عام در ظل عاطفت و کنف مرحمت او آسوده گشتند و در بنای
امن و امان از مخالف نوایب و حوادث خلاص یافت - * شعر *

حسام
ترمذی
من کلام
العرب

غَدَتْ بِكَ آفَاقُ الْبِلَادِ حَصِينَةً * وَ هَلْ تَحْمِلُ الدُّنْيَا وَ أَنْتَ ثِمَالًا
کشت بتو کنارهء شهرها استوار و هیچ فرو میبرد دنیا و تو بنای اوی

شاعر

طناب حیمه جهانداری این ملک ملک خصال فرخنده دل را بمسامیر
 خاود بسته^۱ و عقود شهریزی این خسرو جمشید جلال را در سلک
 دوام بیوسته و کلزار خرمی و بیغمی این فرمان فرمای عالی رای را از
 خنر اشک و هموم بیزاسته و زاریات مکتب این عدو نغد قلعه کشای
 را بآیات فتح و نصرت آراسته و افتاب اعدل این شمع دودمان سبزه و کُرت
 را بر درجه شرف و نغمة اوج ثابت و از چشم رخم کسوف و اوب
 نقصل مسلم -
 * شعر *

حضرتش سجده جای جادها کی * مدحتش حلیه رانها کی لواحد
 سینک کان ده در محبت اوس * دوسه جای لب سناها کی عن الشعرا
 قدر دانش بر آسمان آمو * برتر از قوت کماها کی
 اثر طیب خلق حال بخشش * مدد راحت روانها کی
 از رسوم حلال قدرت او * بر حبیب ملک نشاها کی Fol 105b
 مدح کوبش دات ناکش را * خون مدد بر درز دشاها کی
 و بعد از دو ماه ملک اسلام عیث الحق و الدین عدل برسمت
 خطه استقرار قامت و آن بنده را بقدم مبارک خود رنک تازه داد
 و مداح و رواج ملحا و طلحا و خلق استمرار را بافتاب ملک اقبال و طل
 حترها بون دل نایش و آرامش [و] راحت بخشید -

روح مداح انکه تو بروی گذر کنی * پیروز روز انکه تو دوی بطور کنی سعدی
 اراد نغده که بود در زلات تو * حرم ولایتی که تو انکا سحر کنی
 ملک قطب الدین من ملک زکی الدین که ملک اسعد و حاکم ان درو بود
 بخدمت ملک اسلام عیث الحق و الدین شدامت و در طاهر شرایط
 خدمت و سر اندوکی بقدم رسیده و در نطق طریقه حرم و تیب

رشید و طواط   فَفِي سَيِّئِهِ لِلَّذِينَ مَحِبَّةٌ * وَفِي سَيِّئِهِ لِلْمُكَاشِحِينَ شُعُوبٌ

بس در عطای او سر دوستانی را زندگانی است

و در شمشیر او سر دشمنان او را مرگست

Fol. 195a.   ملوک و امرا و حکام اطراف و اقطار آن ولایات روی بسوی قلعه خیسار

آوردند و بتقبیل بساط همایون که بوسه جای مملکان نامدار و حاکمان

با اقتدار است عزّ اعلی و سعادت کلی یافتند و بتشریفات کرامتیه

و خلعتهای فاخوره فایز و بهره مند گشت و در دعا کوی و ثنا گستری

و سباس ورزی آن حضرت جنت مثال و آن جناب حیات بخش -

* شعر *

شاعر   هِيَ الْخَضِرَةُ الْغَنَاءُ تَبْتَزُّ نَضْرَةً * وَ تَزِي بِأَنْوَارِ الرَّبِيعِ الْمَهَلَّةِ

این حضرتیست بسیار آواز در جاذبش می آید از روی نازکی

و خوار می گرداند شکوفه‌های بهار تابان را

افزود و از سر صدق نیاز گفت که ای کریم ام یزل و ای حکیم بی علل

و ای رافع کذب خضرا و ای خالق خیر و شر و ای قیوم بی عیوب و ای

عالم غیوب -

شاعر   عَالَمٌ غَيْبٍ حَاطٌّ عَنْ عِلْمِ الْوَرَى * عَالٍ تَعَالَى عَنْ عِلَالَتِ الْعِلَلِ

دانا غیب فرا رسیده بعلم آدمیان   بلندست بزوکست از عللها

باقی قدیم لا ینا جیه الفنی * حی حلیم لا یزاحمه الا جل

باینده است همیشه است راز نکوید با او نیستی

زنده است بردبار است زحمة ندهد او را هنگام

بحرمت آن مشرف تشریف طه ما انزلنا و بعظمت آن مبشر بشارت

اِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا و بکرامت آن مسافر سُبْحَانَ الَّذِي اَسْرَى که

طلب خیمه جهاندارى این ملک ملک خصال ورخنده دل را بمسامیر
 خاود بسته^۱ و عقود شهریارى این خسرو جمشید جلال را در سلک
 دوام پیوسته و گلزار خرمى و بیغمى این فرمان فرمای عالى راى را از
 خاى اشکان و هموم پیراسته و ریاى مکنت این عدو بند قلعه کشای
 را بآیات فتح و نصرت آراسته و افتاب اقبال این شمع دودمان سبزه و کرب
 را بر درجه شرف و نقطه اوج ثابت و از چشم زخم کسوف و آفت
 تفصل مسلم -

* شعر *

حضرتش سجده جلی جانها کن * مدحتش حلیه رانها کن لواحد
 سینه کان نه در محبت اوست * دوسه جلی لب سناها کن من الشعرا
 قدر ذاتش بر آسمان علو * بر تر از قوت کماها کن
 اثر طیب خلق جان بخشش * مدد راحت روانها کن
 از رسوم جلال قدرت او * بر حدین ملک شاهها کن Fol 103b
 مدح کویان ذات ناکش را * خون صدف بر درز دهاها کن
 و بعد از دو ماه ملک اسلام عیث الحق و الدین عمان عریمت بر سمت
 خطه اسفزار ثابت و آن بلده را بقدم مبارک خود رهبت تازه داد
 و مدح و روح ملحا و طلحا خلق اسفزار را بآفتاب ملک افعال و طل
 جتر هماون فل ناکش و آرامش [و] راحت بخشید -

فرح ملحا آنکه تو بروی گداز کنی * پیروز روز آنکه تو بروی دگر کنی سعدی
 آزاد بنده که بود در رکاب تو * حرم و لایبی که تو اینجا سر کنی
 ملک قطب الدین من ملک رکن الدین که ملک اسفزار و حاکم آن دیار بود
 بخدمت ملک اسلام عیث الحق و الدین شدت و در ظاهر شرایط
 خدمت و سر آمدگی مقدم رسانید و در باطن طریقه حرم و نیقظ

رشید و طواط   فَفِي سَيِّئِهِ لِلنَّاصِحِينَ مَعِيشَةٌ *   وَفِي سَيِّئِهِ لِلْكَاشِحِينَ شُعُوبُ

بس در عطای او مر دوستانی را زندگانی است

و در شمشیر او مر دشمنان او را مرکست

Fol. 195a. ملوک و امرا و حکام اطراف و اقطار آن ولایات روی بسوی قلعه خیسار آوردند و بتقبیل بساط همایون که بوسه جای ملکان نامدار و حاکمان

با اقتدار است عزّ اصلی و سعادت کلی یافتند و بتشریفات کرانمایه و خلعتهای فاخره فایز و بهره مند گشت و در دعا کوی و ثنا کستری و سباس ورزی آن حضرت جنت مثال و آن جناب حیات بخش -

* شعر *

شاعر   هِيَ الْحَضْرَةُ الْغَنَاءُ تَنْتَزُّ نَضْرَةً *   وَتُزِي بِأَنْوَارِ الرَّبِّيعِ الْمَهْلِكِ

این حضرتیست بسیار آواز در جنبش می آید از روی تازگی

و خوار می گرداند شکوفهای بهار تابان را

افزود و از سر صدق نیاز گفت که ای کریم لم یزل و ای حکیم بی علل و ای رافع کذب خضرا و ای خالق خیر و شر و ای قیوم بی عیوب و ای علام غیوب -

* شعر *

شاعر   عَلَامٌ غَيْبٍ حَاطٌ عَنْ عِلْمِ الْوَرَى *   عَالٍ تَعَالَى عَنْ عُلَّالَاتِ الْعِلَلِ

دانا غیب فرا رسیده بعلم آدمیان بلندست بزرگست از علتها

باقِ قَدِيمٍ لَا يُنَا جِيْبِهِ الْغَنَى *   حَيٌّ حَلِيمٌ لَا يُزَا حِمَهُ الْآجَلُ

باینده است همیشه است راز نکوید با او نیستی

زنده است بردبار است زحمة ندهد او را هنگام

بکرمیت آن مشرف تشریف طه مَا أَنْزَلْنَا وَبِعَظَمَتْ أَنْ مَبْشَرِ بَشَارَتِ فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا وَبِكِرَامَتِ أَنْ مَسَافِرِ سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى كَه

معهود خود باز گشتند و ملک اسلام غیاث الحق و الدین بر سریر
نظمت و حکمرانی در خطه هرات جلوس فرمود و آن سال را بخیر
و سعادت و داد و اشاعت نام نیک منقضی گردانید *

ذکر صد و یکم^۱ در رفتن ملک اسلام غیاث الحق و الدین بقلعه محروسه خیسا^۲

چون شهر سنه ثمان و سبعصاید در آمد درین سال ملک اسلام
غیاث الحق و الدین رکاب عالی لا زال عالیا را در ظل فیروزی مرموب
ولایت غور حرکت داد و به بهترین ساعتی از ساعات نعلمه محروسه
خیسا متوجه شد و بجهت ضبط آن حدود روز [ی] جند انجا توقف
فرمود و احبا و اعدا و موالی و معادی آن دیار را از لطف و تهر
خود محفوظ گردانید -

* شعر *

ای ز لطف دوستان در نعمت و ناز و طرب
دی ز تهر دشمنان در درد و رنج و اضطراب
آسمانی کرجه ثابت رای نبود آسمان
انسانی کرجه زاید نور نبود انسان
سیر امرت چون مسیر اختران می ارتدال
روز عزمت چون قضا آسمان می انقلاب
بای حلم تو ندارد خاک شکام درنگ
نای حکم تو ندارد داد شکام شتاب

* شعر *

خاقانی صبح چون جیب آسمان بکشد * هاتف صبحدم زبان بکشد
 بر فرو کوفت مرغ صبحدمی * دم او خواب باسبان بکشد
 دست صبح چنان نقاب ظالم * از رخ شمع آسمان بکشد
 بیدش امیر سونچ آمد و برسم مأموران و محکومان زبان بنشر محامد
 و ستایش او بکشد و گفت - * شعر *

ظہیر

Fol. 194b.

ای خسرو که در که قدر ترا سپهر
 تا روز حشر مقصد اهل زمانه کرد
 غوغای فتنه دست بجای که بر کشاد
 حزم تو دفع آن بصر تازیانه کرد
 برواز کرد کرد جهان طایر جلال
 تا در بنای دولت تو آشیانه کرد
 در خون بد سگال تو حزم بهانه جوی
 هر قصد بد که آن بتوان بی بهانه کرد
 چون طاق کبریای تو اقبال بر کشید
 از طاق آسمانش قضا آستانه کرد
 بعد از آن حکایت خود بر آن گونه که بسمع امیر یساول رسانده بود در
 بیش او عرضه داشت امیر سونچ براه تلافی و التماس ملک اسلام
 غیاث الحق و الدین را فرمود که تا مبلغ مال ببجای داد و یرلیغ
 و احکامی که در دست بجای بود باز ستاند و بجهت دفع و قلع مراد
 آن تغازع بختیار نامی را که خزینه دار ملک مرحوم فخر الدوله والدین
 بود با شخصی که او را عمر جامی گفتندی امیر سونچ بقتل
 رساند و روز دیگر بباد غیس رفت و [از] امرا هر کس بوطن و یورت

شد لطف و قهر و کینه و مهر تو تا اند

ربح و شفا و سود و ریان جماییان

بیش از وجود عالم و آدم بدید شد

مهر ولات بر دل و جان جماییان

نرد ضمیر روشن تو اشکار گشت

چون جرم جمله جهان جماییان

بشت و نفاذ خلق جهانی بدان سبب

آمد در تو جای و مکان جماییان

ملوک و عنادید^۱ و رؤس و لایات خراسان و حکام و اکابر قومادات هرات چون. Vol 1936

انجم بر آستان آسمان محفل و سده درگاه سده مثال او اجتماع کردند و در معان

فرمان برداری و مکان خدمتگذاری و شرایط نذیکی و مراتب سرانگدگی

دادا رساد و گفت - * شعر *

انوری

ای جهان را مرسوم آزادی ایام تو

نذده کرده یک جهان اراد را انعام تو

سرمه چشم قدر کردی و آن اراده تو

حلقه کوش ملک حروری و آن ار نام تو

دست تقدیر آسمانرا میکند گردون او

کام بردارد برون از امر و حکم و کام تو

تو جهان کاملی اندر جهان مختصر

هفت اقلیمت که مئی باد شعت اندام تو

جندش فیض کرم آرام طوفان دیار

تا ابد مقصور شد بر جندش و آرام تو

^۱ In the 319. سناده

ملکیست که بدرخشید از بزرگیها عزت او بندگی منصبها
 بر بالید ابرهائی کروه او در میان خلق باران می بارد برغبته
 از وجود جود کف بحرسان کان و شش
 ابر نیسان هر نفس در اضطراب دیگر است
 هر مثالی کاسمان در منصب جاهش نوشت
 بر سر و بایان هر خطی خطابی دیگر است

رای نور افشان او در کشف و حل مشکلات
 بر سبهر جاودانی افتابی دیگر است
 هر که دیدش روز بار خسروی بر تخت ملک
 گفت این دارای دین افراسیابی دیگر است

طارق احداث را سوی سرای حاشدش
 از نشاط آمدن هر دم شتابی دیگر است

و خطه معموره هراة را بمعمار انصاف و انتصاف معمور گردانید و بمیا من
 همت بلند رنگ بروی بازار عدل و مرحمت باز آورد و توقیر و احترام
 علماء دین که ورثه انبیا و خزینة علوم شریعت و حقیقت اند بر حسب

قال النبی اکرموا العلماء فانهم ورثة الانبیاء بر خود واجب دانست و روز بر
 علیه السلام احوال ملک اثار لطف و عنایت او ظاهر تر شد و امداد نعمت و فیض
 فضل او بیشتر گشت و کافه خلق خراسان بآوازه کف کبر بار در افشان دریا
 مثال او روی بهراة آوردند و عنان همت علی تبعاعد الدیار و تدانیها
 بخدومت درگاه آسمان رفعت او تافت و خود را ذره کردار بر آفتاب عالمتاب
 حضرت جنت خضرت آدم علم او جلوه داد و گفت -

* شعر *

ای حضرت تو کشف و امان جهانیان

وی مدحت تو ورد زبان جهانیان

مولف
کتاب

ملک بنصر الدین همه نیک خدمتی و حق شناسی در وجود خواهد آمد
 امرا و وزرا در کار ساختگی مراجعت ملک اسلام غیاث الحق والدین بودند
 که ناکه سمع نادرشاه اولجایتو رساندند که بتجدید ملک بنصر الدین عروزی
 آتش فتنه برانگیخت و از مرید صفا و مشرب و با روی بمنازل بغلق آورد
 و سر از رفته طاعت بیچید و نای از حد خدمت و دایره عدو دین بیرون نهاد
 و مکر و غدر دانشمند بهادر و لاعری و طعنای و کجروی و منکوبی و حیور
 بهادر و آشنی و کرای طغیان را تا سیصد تن از اکثر و اعیان لشکر منصرف
 نادرشاه عادل جهانگیر بقتل آورد نادرشاه اولجایتو سلطان اران خمر هایل
 متفجع در غضب رفت و امرا و کمرای سپاه دریشان و عیناک کشتند
 و عساکر یکسر در گفت و گوی افتادند که این جسارت و دلیری که ملک
 بنصر الدین کرد نه همانا که در هیچ دوری در کشوری از داری در
 وجود آمده باشد و یا از ملکی در ملکی طاعن شده و عوام الدین باوواع

Fol 102a. خمرهای اراخیف در میان خود منتشر گردانیدند بعضی گفتند که
 اگر ملک بنصر الدین دانشمند بهادر را بقتل آورد نادرشاه بخون او ملک
 غیاث الدین را که برادر ملک بنصر الدین است بگیرد و طلبه کند
 که بیشتر است که نادرشاه بفرقه عساکر طرف شرافت برد و حمایتی
 گفتند رهی بر نادرشاه که شهر شرافت است که شر حقد گاهی در حبیب
 آنها ظهور می یبودد و حسن ملک اسلام غیاث الحق والدین مکتوب
 دانشمند بهادر را بامر او نظام او رسانیده بود همه باو نیک بودند و حذانه
 از آراء متین و تدابیر با صواب ایشی سر آتش خشم نادرشاه را منطقی
 گرداندد و خاطر او را از بهیج و اغطراب تسکین داد حقد مان ملک اسلام
 غیاث الحق والدین در لشکر نادرشاه اولجایتو سلطان بودند و حسن
 خمر رساندند که بوحشی بدولت قاهره و وزیر امین نادرشاه حقد مان شرافت را منع

بادشاه اولجایتو سلطان رسید روز دیگر بخدمت بادشاه رفت و چون شرف بار یافت شرایط خدمت و دعا بجای آورد و برسم ملک الملوک عجم زبان بمدح بادشاه بکشد و گفت - * شعر *

لواحد من
الشعرا

Fol. 191b.

بادشاهها رایت قدرت همایون باد و هست
اخترت فرخنده و ایام میمون باد و هست
عدل و بذل و فضل و لطف و حلم و حکمت تابکشر
شامل اطراف ملک ربیع مسکون باد و هست
بیش درگاه معالی بپشت آسائه تو
خسرو سیارگان جون عید مادران باد و هست
در صف هیجا ز خون دشمنان جاه تو
تیغ تیزت همچو تیغ صبح کلکون باد و هست
از برای عزت ایام و بذل ماله
در جهانیت عمر نوح و کنج قارون باد [و هست]
تا زمین و آسمان بر ذره و انجم بود
لشکرت از انجم و از ذره افزون باد و هست

بعد از آن امراء عظام و صواب کرام سخن اورا در پیش بادشاه عرضه داشتند بادشاه عهد الچایتو سلطان چنانک از کمال^۱ شمایل خدایگانی او بود در باب ملک اسلام غیاث الحق والدین تربیتها و عنایتهای فرمود که تمامت امیران و وزیران مملکت او بران حسد بردند و اشارت راند که بموجب یرلیغ بدر بزرگوار او ملک شمس الدین خطه معموره هرات را تا شط سند و حد آموی بدو مغوض گردانند و در تضاعیف خدم و حشم او جندانک امکان دارد اجتهاد نمایند که میدانم که ازین ملک نیک اعتقاد برخلاف برادر

۱ In the MS. کمال.

* شعر *

تَقَى الدَّهْرُ بِالْتَّعَرُّقِ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ * قِيَّالَتْ شِعْرِي مَا الْقَصَاؤُ بُرِيدُ شاعر

حکم کرد روزگار بجدائی میان من و میان شما

ای کاشکی ردایمی جیست که قضا میشود آن حیر را

بعد از آن ملک اسلام غیاث الحق والدین برادر را وداع کرد و گفت * شعر *

شاعر

أَرِدْكُمْ وَأَرِدْكُمْ جِسَدِي * وَأَنْتَ عِبْرَتِي مِثْلُ الْجَمَانِ

وداع میکنم شما را و ودیعت می دهم شما دل خود را

و نثار میکنم اشک خود را مانند مروارید بزرگ

فَلَيْسَ لَا أُرِيدُ بِكُمْ وَرَاقًا * وَلَكِنْ هِدَىٰ حُسْنُ الرَّمْلَانِ

ددرستی که من نمیخواهم شما حدای را

ولیکس این حدای حکم رورکار است

روز دیگر بیش دانشمند بهادر آمد دانشمند مگر او را بفراخت و بخوشدلی

تمام وداع کرد و امراء اردویی اولجاایتو سلطان دامها پوشت و از و شکر بسیار

ہمارے قلموں کا مقصد: دیکھو! ملک اسلام عیدِ الحق والدين خلد ملکہ ار لشکر کا

دانشمند بهادر حرکت فرمود چون بمرکز مندرک و مقام مندرک جام رسید^۱

شہم الاسلام شہاب الحق والدہ مدظلہ در باب او شہقت و کرامت

بی حد و حساب مبدول داشت و هم در آن روز او را وداع کرد و گفت:

• شعر •

شماره

دو که افضل است از تست * قصر قیصر امیند خلد تست

از لڑپس وقت ہر کجا خواہی • کہ رمیں تو لڑمکہ نست

حسرم خورشید ما بلندی قدر • بایت طل آسندگ نیت

¹ From *Islam: Shah al-Haq wal-Din*, is repeated in the

ماید هاء بهشت و نعمت الوان * ما حضر شهریار دولت و دین
 وعدۀ گردون بصد هزار بزرگی * مدخر شهریار دولت دین
 مهرومه و مشتری بجای جواهر * بر کمر شهریار دولت و دین
 صحت و راحت و بی غمی و غنیمت * هم سفر شهریار دولت و دین
 نصرت و اقبال هر کجا که کزد روی * راهبر شهریار دولت و دین^۱
 چون بحصار در آمد و بیش ملک فخر الدین رسید ملک فخر الدین او را
 در آغوش گرفت و آثار مهر اخوت ظاهر گردانید و آب بجشم در آورد
 و گفت *

أَهْلًا بِمَقْدَمِ أَيْمَنِ الْأَخْوَانِ * فَخَرُ الْمُلُوكِ خُلَاصَةُ الْأَرْكَانِ

جمال
الاسلام

نیکوئی باد مقدم خجسته مر برادران را
 نازش باد شاهان باکیزه عناصر

بیزدان که دادار جانست و هوش

ربیع

بگردون گردان و شید و خروش

که جانم بدیدار تو شاد شد

روانم جو میمنوی آباد شد

ملک اسلام غیاث الحق والدین بر برادر ثناء فراوان خواند و مدایح
 بی پایان و گفت *

* شعر *

بفرکیانی و فرمان دهی * بکیتی ستانی و شاهنشهی

دقیقی

بما شادمان بزی خوش منش * که بی توش بادا تن بدکفش

دوروز بیش برادر بود روز سیم اجازت خواست ملک فخرالدین ما یحتاج
 سفر او را مرتب گردانید و هر اصطناع و تعطف که ممکن بود در باب او
 مبذول داشت و بشفاعت او جماعتی را که در بند و زندان داشت بکداشت
 و او را در کنار گرفت و گفت -

¹ The whole poem appears to be out of metre.

هرگز این نوع تخلف و تعذد نفورده اند و خلاف احکام پادشاهان
 نموده می باید که بیش برادر روی و او را بوجه احسن نصیحت کنی
 باشد که دست از ستیز و حرب باز دارد و ملی از دایره رزم جستن
 و کین آوری بیرون نهد ملک اسلام غیاث الحق والدین خلد مایه فرمود که
 بدر مرحوم و مغفور من شمس الحق والدین مرا وصیت کرده است
 که بیش او نروی چه او روی پادشاهان ندیده است و با عساکر ایشان
 نیغ کشیده و در اوامر و فواهی که او را فرموده ام از آن اجتناب
 و عدول جسته دانشمند بهادر را آن سخن بسندیده افتاد بر ملک اسلام
 غیاث الحق والدین خلد مایه آفرین بسیار خواند - * شعر *

مدین فرت ای شاه ایران زمین * نکهدار دادا جهان آفرین فردوسی
 بعد از آن روز دیگر او را بالبحار سیار و تکلیف تمام بیش ملک مضرالدین
 فرستاد چون ملک مضرالدین را خبر شد که برادر او شهر می آید تمامت
 ثواب و حجاب و ارکان دولت و اعیان درگاه خود را چون انتظار الدین
 عیسی ینال و اختیار الدین محمد هارون و شمس الدین ابو برید و سراج الدین
 عمر هارون و شمس الدین قادسی و شمس الدین عمر شاه خواندزی و بهلولان
 بلر احمد و ابونکر سدید و شمس الدین خلیج با اطلاق اشراف و حمایت
 و مدد و اکابر شهر هرات باسقتال برادر بیرون فرستاد چون ملک اسلام
 غیاث الحق والدین شهر هرات در آمد خلق از غمیغ و شریف و معارف و کداز
 بر رایت حمایت و موکب پیامون و تلک مبارک او در و دنانیر نثار کردند
 و گفتند * شعر *

دین عمر شهریار دولت و دین * قلعه در شهریار دولت و دین
 عمره الاک و بر و بحر امام * در نظیر شهریار دولت و دین

و برادر تو ملک فخرالدین بمقاومت و ممارات در حرب و ضرب آمده حرکت فرمودن بدانطرف از صواب بعید مینماید ملک اسلام غیاث الحق والدین گفت که چون ما متوجه اردوی بادشاهیم و برادر خویش را نخواهیم دید دانشمند بهادر قصد ما نکند و ازو در باب ما جز لطف و تکریم و اعزاز

چیزی دیگر در وجود نیاید روز دیگر بر موجب قضیت **إِنَّ الْحُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ [وَعَلَيْهِ] فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ** ⑤ بطالع وقت و ساعت قال الله تعالى

فرخنده از قلعه محروسه خیساں بیرون آمد چون بهفت فرسنگی خطه هراة

رسید قاصدی بیش برادر خود ملک فخرالدین فرستاد و دیگری^۱ نزد

دانشمند بهادر و چون دانشمند بهادر از رسیدن ملک اسلام غیاث الحق والدین

خبر یافت بغایت مبتهج و خوشدل کشت بسرائر و برادران خود

را با تمامت ملوک و امراء سباه تاجهار فرسنگ باستقبال او فرستاد چون

ملک اسلام غیاث الحق والدین نزدیک دانشمند بهادر رسید دانشمند بهادر

اورا در کنار گرفت و از زحمت راه بسیاری بپرسید و گفت که ای

ملک ملک سیرت باک سرپرست بدران مرحوم و جدان مغفور تو از Fol. 189b.

بادشاهان ما همیشه نیکوئی و عاطفت دیده اند و از حضرت ایشان

بجمیع منتظر و مرجو خود رسیده امروز بر خلاف ملوک ماضی

علیهم الرحمة و الغفران برادر تو ملک فخرالدین با بادشاه عادل باذل

کامیاب کیتی ستان^۲ اولجایتو سلطان عناد و یاغی کری ظاهر گردانیده

و جند هزار نکودری دزد سفاک بنی باک بدکار واجب القتل را در

حمایت گرفته و خلق خدای عز و جل را از درون بیرون در دریاء

مقاسات و معانات انداخته و در تیه حیرانی و بریشانی متحیر گردانیده

این خطه همانست که ابا و اجداد و اعمام تو در وی ملک بوده اند

^۱ In the MS. دیگری

^۲ ستان is repeated in the MS.

هرگز ازین نوع تخلف و تعند ننموده اند و خلاف احکام پادشاهان
نکرده می باید که بیش برادر روی و او را توجه احسن نصیحت کنی
باشد که دست از سنیز و حرب بار داود و نای از دایره رزم جستن
و کین آوری بیرون نهد ملک اسلام غیث الحق والدین خلد ملکه فرمود که
بدر مرحوم و مغفور من شمس الحق والدین مرا وصیت کرده است
که بیش او نیروی چه او روی پادشاهان ندیده است و نا عساکر ایشان
نگاشته و در او امر و نواهی که او را فرموده ام از آن اجتناب
کنند و نثار دانشمند بهادر را آن سخن بسندیده اتنا در ملک اسلام
مستحق الحق والدین می آید که خلد ملکه ازین بسیر خواند- * شعر *

لله من انی شاه ایران بدستی کن زمین * که بهدار دادا جهان آفرین فردوسی
مدد لایق از دیگر او را نالعام و لیکن این سخن بسیار و تکلیف تمام بیش ملک فخرالدین
بهنگاه حق ملک به او . ند بهادر امداد آید که برادر او شهر می آید تعامت

و برادر تو ملک فخرالدین بمقاومت و ممارات در حرب و ضرب آمده حرکت فرمودن بدانطرف از صواب بعید مینماید ملک اسلام غیاث الحق والدین گفت که چون ما متوجه اردوی بادشاهیم و برادر خویش را نخواهیم دید دانشمند بهادر قصد ما نکند و از در باب ما جز لطف و تکریم و اعزاز

چیزی دیگر در وجود نیاید روز دیگر بر موجب قضیت این الحکم قال الله تعالى

إِلَّا لِلَّهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ [وَعَلَيْهِ] فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ ﴿٦٠﴾ بطالع وقت و ساعت

فرخنده از قلعه محروسه خیساں بیرون آمد چون بهفت فرسنگی خطه هراة

رسید قاصدی بیش برادر خود ملک فخرالدین فرستاد و دیگری^۱ نزد

دانشمند بهادر و چون دانشمند بهادر از رسیدن ملک اسلام غیاث الحق والدین

خبر یافت بغایت مبتهجم و خوشدل گشت بسرائر و برادران خود

را با تمامت ملوک و امراء سباه تاجهار فرسنگ باستقبال او فرستاد چون

ملک اسلام غیاث الحق والدین نزدیک دانشمند بهادر رسید دانشمند بهادر

اورا در کنار گرفت و از زحمت راه بسیاری بپرسید و گفت که ای

ملک ملک سیرت باک سرپرست بدران مرحوم و جدان مغفور تو از Fol. 189b.

بادشاهان ما همیشه نیکوئی و عاطفت دیده اند و از حضرت ایشان

بجمیع منتظر و مرجو خود رسیده امروز بر خلاف ملوک ماضی

علیهم الرحمة و الغفران برادر تو ملک فخرالدین با بادشاه عادل باذل

کامیاب کیتی ستان^۲ اولجایتو سلطان عناد و یاغی کری ظاهر گردانیده

و چند هزار نکودری دزد سفاک بنی باک بدکار واجب القتل را در

حمایت گرفته و خلق خدای عز و جل را از درون بیرون در دریاء

مقاسات و معانات انداخته و در تیه حیرانی و بریشانی متحیر گردانیده

این خطه همانست که ابا و اجداد و اعمام تو در وی ملک بوده اند

^۱ In the MS. دیگری .

^۲ ستان is repeated in the MS.

و ادب حقد^۱ و حسد با من حرف می کند من باری بر خلاف آن
خواهم رفت چون ازین حکایت جند کاه بر آمد [ملک] اسلام
نجات الحق و الدین عزیمت سفر ممالک عراق مصمم گردانید و با
برادران و اقارب و ملازمان خود گفت که مرا در خطر آنست که بیش
اولجایتو سلطان روم و ممالک عراق و عراقین را به بینم چه بارها از لفظ
مبارک بدر مرحوم خود طاف ثراه شفیده ام که مرا گفته که ای نوزند -

* شعر *

اگر ناج خواهی و زرینه طشت * بملک عراقت ببايد كدشت فردوسی
چه در طالع تو دیده ام که در کاه ندشاه وقت کار نو بالا گیرد و همچنانکه
خرزفنه و دنیفه و حشم و خدم من دتو رسد از آن برادران و اقارب تو
شم دتو رسد و اولاد و احفاد ایشان بیش تو در سلک خدمتکاری و طاعت
داری منقسط گردند و اولیا و اعدای خاندان نزرگووار و دودمان نامدار
ما در عهد دولت تو در سرور و حدیث و شعوه و شعوه روزگار گذرانند
و در روز بروز اعلام شمایون دولت قاشره و ملک سفیه ملوک خراسان
و حکام زمان در ایام دولت و دولت ایام تو انراشته نر گردند و قاعده عدل
و داد و انقیاد علاج و فجاج مستحکم تر شود -

* شعر *

بجای رسد کارت ای شوشمند * که مرسد رکاب سحر باد نظام
جهانت رشی جرح جا کر شود * خرد زانمور سخت یار شود
وجوه مرقمان درگاه و بیس اکثر حداه او گفتند که شرحه زانی اخبار ملک
ملوک اعلام مصاحبت بیفتد امثال آن بر ما مدد بین خون قورمندی ابروی
و ستمانی محمدی از جمله واجدات و اولاد است اما دین سر و مت
که دانشمند دهاد ما لشکرهای اطراف شمر خجسته^۲ ر^۳ محصوره کرده است

و افعال و حرکات و سکذات او را بدآء فرایض الهی و قضای سذن نبوی
 مشعوف و مصروف یافت و بخدمت امتثال امثله خویشتن مایل
 و مشتغل تمامت مملکت و خزاین و دفاین و قلاع و حصون ولایات خود را
 تملیک او کرد و روس حشم و وجوه خدم را بمطاوعت و متابعت او مامور
 گردانید چون برحمت حق بیوست و باشارت اشارت قِیلَ اَدْخُلِ الْجَنَّةَ در Fol. 188b.
 دارالقرار قرار گرفت ملک اسلام غیاث الحق والدین بعد از چهل روز که شرایط
 عزا و مصیبت بجای آورد بجای او جلوس مبارک فرمود و ولایت غور را در
 ضبط آورد و ولایة و حکام آن حدود را در سلک خدمت و طاعت منخرط
 گردانید و ابواب عدل و بذل بر خاص و عام بکشد و طرق عشم و تعدی
 را بدست و از سخاء غریزی و جود خلقی^۱ بر مقتضاء کلام نبوی که
 قال النبى السخى لا يَدْخُلُ النَّارَ وَاِنْ كَانَ فَاسِقًا وضيع و شریف را محظوظ
 علیه السلام بهره مند گردانید و در جمیع امور شرعی و سیاسی تتبع باثار مرضیه
 و رسوم محموده بدر مرحوم خود ملک مغفور شمس الحق والدین
 کرد و تغییر و تبدیل^۲ در مواعظ و وصایا و فرموده او از محض خطا
 و عین حفا شمرده ملک مغفور علاءالدین که برادر او بود و از و بسال
 بزرگتر و از ملک فخرالدین کمتر طمع در خزاین بدر مرحوم و قلعه
 محروسة خیسار کرد و میان ایشان بجهت این معذی قیل و قال
 و جواب و سوال بسیار رفت و عاقبت برنجش انجامید و جند کورت قلاع
 یکدیگر را محاصره کردند و ملک اسلام غیاث الحق والدین در لباس
 خاطر برادر جندانکه ممکن بود اجتهاد نمود و از زعما و روسای ولایات
 و قلاع او هر کسی را که بدست آورد بجهت حفظ شرایط اخوت آنکس
 را تشریف داد و گفت که اگر برادرم بجهت سخن غرض خواهان

^۱ In the MS. خلقی را .^۲ In the MS. تغییر و تبدیل .

ر شخص شیر ملک سهم او رنوده حیات
 ر ورق گاو رمی ناس او شکسته سون
 نامر داند او دهر حاکم و مفقاد
 حکم عالی او حرج دنده مکن
 بیمی همت او حال عافان مشغوف
 دسب ممت او شخص فاعلان مرشون
 ر شر دیوب دل او مدره است و بی

ر شر عیوف نر او مطهر اسب و مصون

شکام داد خون ناله جهنده بر قوی و صعب و خون آفتاب تا ندده بر وضع
 و شریف بهمت خون در بای که در دشتش از کاشش ناندشد و در تهر
 خون سیلی که از شیب و هزار بدره پود حدیث در الفاعل اثر او در مقابل
 عدو خون تصاکره کشای و رای عالم آرای او در ظلمت حوادث و توان
 دهر خون سناره را خدملی .
 * شعر *

رای او را دلیل کشته مدر * عرم او را مطامع کشته قصاص عود سعد
 حدیث عدل او نموده شد * که شر ملک او رنوده بهما
 تسع او بر دای عمر دلیل * خود از بر بهاء عمه کوا
 جسم گنتی حکم او محکم * حشم کردن و رای او مدد
 اثر حکمت و شجاعت در شمائل او روش و صدا و دلاول من و سعادت
 در حرکت و سکون او هویدا .
 * شعر *

هر ساطنی و شال خلال * در حدیث حرمه و مه دداست
 مسد قدر و کامرانی اوست * که در دست کند حصرا س
 دشت کف گریه نال معش * از حجل مردن یکی بهما س

معجز

شه مسیح دم و خسرو سلیمان قدر
 که مرده از نفسش زنده شد مسیح آسا
 قضا کمین و قدر صولت و ستاره حشر
 سکندر آیت و جمشید ملک و خضر بقا
 محیط دست [و] رکاب آسمان [و] صاعقه خشم
 سپهر عرش [و] جناب افتاب [و] ابر عطا
 هزار جیز که کان در هزار سال اندوخت
 درست شد که ز یک جود او شد ست هبا
 جنان بدو همه اجزای خاک در طربند
 که ذره رقص کنان میرون میان هوا
 ز روی قدر بجای رسیده حضرت او
 که عقل کل بدو منزل نمی رسد انجا
 کاه کوشش جون ضرغام قتال همه باس و عذف و وقت بخشش جون
 غمام هطال همه کرم و لطف - * شعر *

رشید و طواط

هزار صاعقه در یک شکوه او مضمهر
 هزار فایده در یک حدیث او مضمون

بقدر مرتبه دارش بسان کیکاوس
 بجای غاشیه دارش بشکل افریدون

محیط جود و کرم را ضمیر او مرکز
 حساب مجدد و شرف را جلال او قانون

Fol. 187b.

هوای نرم بطیب سخاو او ممزوج
 زمین رزم بخون عدوی او معجون

آورد و در طاعت و عبادت افزود و انعامات و صدقات در باب علما و فقرا جاری داشت و نیت خیر کرد و در عمارت مساجد و مدارس اجتناب بلیغ مددول داشت *

ذکر نمود و هشتم در صفت خصال و فضایل ملک اسلام غیاث الحق و الدین خلد ملکه

ملک اسلام غیاث الحق و الدین که سر ملک معزز مدبر شمس الدوله و الدین ظاف ثراه اسب و دیباجه ابن تاریم نامه بعد از حمد و دعوت نظام نزرگوار و القاب عالیله او موشع و مرین ملکست ملک مفت و ملکست ملک بخش مخصوص بعون الهی و آراسته ناپس نادشاهی و موصوف نارصاف جهاندار و منجلی سعادت شهریار *

* شعر *

مَلِكٌ سَأَلَ قَدَتِهِ وَ نَكْتَهُ * يَقْتَارِي دِمًا وَ عُرْفًا سَاكِبًا مَتَبِي

نارضا ملکست که سر بیداره او و سر انگشت او

برایی میکند نام در خون و در بیکوی از روی ریختن

كَأَمْدٍ مِنْ حَيْثُ انْقَضَتْ زَائِنَةُ * يُهَيِّئُ إِلَى عَيْفَتِكَ دُرًّا دَمًا

چون ماه شب چهارده از رخا که انقضات کمی تو بیدی او را

شدیده می فرستد سوری در چشم تو روشدای آورده

كَشَمْسٍ بِي كَيْدِ السَّمَارِ وَ صَوْدَا * يُعْتَبِي الْبِلَادَ مَثَلًا وَ مَعَارًا

حوس آفتاب درمیل اسفل و روشدنی او

می روشد شهرها را در مشرقها و در مغربها

بای من کوی بدرد کژروی ما خود بود

بای را این درد^۱ بر بود از سر سودای من

بعد از چند روز بوجای جمال الدین محمد سام را نامزد عراق گردانید
باسم آنکه در پیش پادشاه و امرا عرضه دارد که من دانشمند بهادر را
بفرمان و اشارت ملک مرحوم فخر الدوله و الدین بقتل رساندم و از
قربان بوجای بهلوان حاجی جمال الدین محمد سام را تا طوس ببر
و بهر بلده و بقعه و قصبه که میرسیدند مردم آنجا از وضع و شریف
بدیدن جمال الدین محمد سام می آمدند و نعمت فراوان می آورد
و از آن هیكل و شکل و شمایل بهلوی او در شکفت می ماندند و از
حضرت عزت بابتها و دعا خلاص او می جست امیر یساول را خبر
کردند که بوجای جمال الدین محمد سام را بدهلوان حاجی سپرده
تا بعراق پیش پادشاه زمان اولجایتو برد امیر یساول امرا را گفت که
اگر جمال الدین محمد سام سلامت بعراق رسد هر اینه که از من شکایت
کرد و خواهد گفت ما که بنده یساول بردیم مال ما بستاند و فرزندان
ما اسیر کرد و ما را بدست بوجای باز داد مصلحت آنست که او را
باز گردانیم و بوجای را بگویم تا او را بقتل رساند امرا گفتند که صواب
در آنست که امیر میفرماید در حال صد سوار را نامزد کرد تا بهلوان
Fol. 187a. حاجی را^۲ با جمال الدین محمد سام باز گردانند و چون بوجای
از مرغاب مراجعت نمود و بمرغزار بشوران نزول کرد بحکم امیر
یساول جمال الدین محمد سام را بقتل رساند و از آنجا بزور آباد رفت
و خلق هراة از شر او باز رستند و حق تعالی را سجدهات شکر بجای

^۱ In the MS. سر .

^۲ In the MS. را باز گردانند با جمال الدین .

آورد و در طاعت و عبادت انزود و اقامات و صدقات در باب علما و قرا جایی داشت و نجات خیر کرد و در عمارت مساجد و مدارس اجتهاد بلیغ مبذول داشت *

ذکر نمود و هشتم در^۱ صفت خصال و فضایل ملک اسلام غیاث الحق و الدین خلد ملکه

ملک اسلام غیاث الحق و الدین که بسر ملک مغفور مبرور شمس الدوله و الدین طاب ثراه است و دباجه این تاریخ نامه بعد از حمد و نعمت بنام بزرگوار و القاب عالیه او موشح و مرین ملکیت ملک مملکت و ملکیت ملک بخش مخصوص بعون الهی و آراسته بآیین نادرشاهی و معروف باوصاف جهاننداری و متعلی بحلیت شهریارانی .

* شعر *

مَلِکُ سُلْطَانُ قُدَّتِهِ وَ نَفْسُهُ * یَقْبَلُ یَا دِمَا وَ عُرْسًا سَاکِبًا متنبی

نادرشاهیست که سر فیروزه او و سر انشای او

برایی میکند دایم در خون و در بیکوئی از زوی ریختن

کَلْدَرٍ مِنْ حَيْثُ اتَّخَذَتْ رَأْسَهُ * یَهْدِي إِلَى عَذِيبَتِكَ نَوْرًا ثَمَرًا

چون ماه شب چهارده از هرجا که انگشت کنی نو بینی او را

شده می فرزند بسوی در چشم تو روشنائی اندرده

كَشَمْسِ فِي كَعْبِ السَّحَرِ وَ خَمْرُهَا * يُعْشِي الْبِلَادَ مَشْرِقًا وَ مَغْرِبًا

حون آفتاب در میان آسمان و درخشانی او

می روشد شهرها را در مشرقها و در مغربها

بای من کوی بدرد کژروی ما خوذ بود

بای را این درد^۱ بر بود از سر سودای من

بعد از چند روز بوجای جمال الدین محمد سام را نامزد عراق گردانید
باسم آنکه در پیش پادشاه و امرا عرضه دارد که من دانشمند بهادر را
بفرمان و اشارت ملک مرحوم فخر الدوله و الدین بقتل رساندم و از
قربانتان بوجای بهلوان حاجی جمال الدین محمد سام را تا طوس ببر
و بهر بلده و بقعه و قصبه که میرسیدند مردم آنجا از وضع و شریف
بدیدن جمال الدین محمد سام می آمدند و نعمت فراوان می آورد
و ازان هیکل و شکل و شمایل بهلوی او در شکفت می ماندند و از
حضرت عزت بابتها و دعا خلاص او می جست امیر یساول را خبر
کردند که بوجای جمال الدین محمد سام را ببهلوان حاجی سپرده
تا بعراق پیش پادشاه زمان اولجایتو برد امیر یساول امرا را گفت که
اگر جمال الدین محمد سام سلامت بعراق رسد هر اینه که از من شکایت
کرد و خواهد گفت ما که بنده بیساول بردیم مال ما بستاند و فرزندان
ما اسیر کرد و مارا بدست بوجای باز داد مصلحت آنست که او را
باز گردانیم و بوجای را بگویم تا او را بقتل رساند امرا گفتند که صواب
در آنست که امیر میفرماید در حال صد سوار را نامزد کرد تا بهلوان
حاجی را^۲ با جمال الدین محمد سام باز گردانند و چون بوجای
Fol. 187a. از مرغاب مراجعت نمود و بمرغزار بشوران نزول کرد بحکم امیر
یساول جمال الدین محمد سام را بقتل رساند و از آنجا بزور آباد رفت
و خلق شراره از شر او باز رستند و حق تعالی را سجدهات شکر بجای

^۱ In the MS. سر .

^۲ In the MS. را باز گردانند با جمال الدین .

و سوخته نمائینی که کفنی که سائست که درین شهر تعمیرتی نبوده
و بیشتر شهر و بازار را قزاقیان و اسقزاییان خراب کردند و نقوش و صوریرا
که بدبواریها [ی] باز کاه حصار و خانقاه ملک مرحوم پسر الدوله و الدین
بود تخریش و خراشش ناجیز گردانید و جمال الدین محمد سام را بوجای
بند کرده تا خود بدر موانع کتاب بنده ضعیف سیفی شروی در دیوار
شبی موثق جمال الدین محمد سام رسید بقندی دید بر نالی جب از
بوزن درارده من و دست راست او را سلسله بجانب نالی جب از
محکم گردانیده آن شب تا روز نضرع و مسکنت از درگاه لایزالی
بلری تعالی و تعظم طلب غفران میکرد و از تبدل زمان و ثقل احوال
و جفا و سهر دون خس بروز می نماید و از آن مذکوران و حدس دنگیر
شکوه و غصه می نمود و می گفت -

* شعر *

خاقانی

مژ دبدی در کیا بیجان شده^۱ در عاز غم
مژ دین بیچوده^۲ در ساق کیا آسای من
از دغای حلقه کشته بیدم^۳ اندر دامم^۴
ران نه بیچم^۵ نرم آگه گردد از درشمنی من
تا نرسد این در طفل شفق^۶ اندر مهد چشم
زیر دامن روشم از درشمنی حن^۷ برشمنی من
دست آشفته مرا در مار محسوس^۸ کشید
کفر ادبدرن چه سود اندر دل دانی من
آتشین آب از جوی خروبین بر ادم تا نرسد^۹
تا سفا سفاست بر نالی^{۱۰} برشمنی من

۱ در دبدی در کیا بیجان شده

۲ در دین بیچوده در ساق کیا آسای من

۳ از دغای حلقه کشته بیدم

سازیدند علیهم الرحمة و الرضوان بعد از آن بدو روز بوجای بحکم امیر
یساول از هراة برفت امیر یساول اعیان و جماهیر ارباب ولایت هراة
را طلب داشت و گفت ای قوم حکم یولایغ - بادشاه جهان اولجایتو
سلطان بر آنجمله است که هیچ آفریده بر رعیت هراة تعدی و زور
نکند از فردا بامداد تا نماز بیشین روز دیگر همه باید که بشهر در آید
و بر نهج گذشته و عادت معهود باشغال و امور خویش مشغول باشید
خلق شهر [هر] اة بر امیر یساول آفرین فراوان و ستایش بی پایان
خوازدند و گفتند - * شعر *

ادیب صابر   تا باد و خاک و آتش و آبست در جهان
تا آفتاب و ماه بتا بزد بر جهان

تا هست شیب رایت عام علی زمین
تا هست در حمایت عدل عمر جهان
بردار حظ لذت عیش و طرب ز عمر

بگذار در بزرگی و جاه و خطر جهان
کشته ترا بدانچه تو خواهی قرین قضا

داده ترا بدانچه تو خواهی ظفر جهان
عزت ترا ز تیر تبدیل زره فلک

حال ترا ز تیغ تغیر سپر جهان
وَ كُنْ فِي الْمَلِكِ يَا خَيْرَ الْبَرِّ يَا

ابوالعلا

سَلِيمَانًا وَ كُنْ فِي الْعَمْرِ نُوحًا
و باش در بادشاهی ای بهتر بادشاهان

سلیمان بن داود علیهما السلام و باش در زندگانی نوح علیه السلام

روز دیگر تمامت خلق بشهر در آمدند شهری دیدند خراب و کنده

زبان و از رود خانه شرافت در وجه حکم یولیع بدان گونه دفعند بیروسته
 است که بوجای حر کشندگان بدر و برادران خود شیخ آوریده دیگر
 را زحمت ندهد و شهر را خراب نکند که اگر شهر شرافت ویرانی نبرد
 ممالک خراسان بکل خراب شود روز دیگر بوجای بحکم امیر یسارل
 و اعولی بعضی از ملوک و امراء لشکر تاج الدین یلدر و بهلوان لقمان
 را با بیست تن از فامداران عوز بر سر بل شرافت قتل آورد و بعداً معیف
 مولف کتاب سیفی شروی را در امروز بپر کردند و سب آن بود که
 طایفه از حساد بد نژاد در اساعت که بهلوان عوز بر بدست می
 آوردند در پیش بوجای عزمه داشتند که درین شهر شاعر بیست سیفی
 نام و مداح ملک مرحوم بختار الدوله و الدین است و بحکم حمل الدین
 محمد سام کذابی نظم کرده قرب بیست هزار بیت و آن کتاب را سام
 دامه مسمی گردانیده و در کار لشکر کشی و محتصر امیر مرشهر شرافت
 را طعن سیل کرده و حاسب عوزیل و شیرویل را بهمه ادواب را حیم داشته
 اگر حکم امیر شود او را ببر بقتل رسانیم انصاف نداده را بکوتند و سر و پای
 برهفته بش بوجای بد و برحم خوب و حقایق مخرج گردانید بوجای
 برمود که آن کتاب را بیازید ما به عدم حوی کتاب را بدست بوجای
 دادند کذابی دید قرب مفتحاء حرب مصور و برداخته ل را یکشاد قصار
 ذکر عظمت و لشکر کشی داشتند بهانه و معیت معوزی حیل خانه
 او بر آمد بوجای گفت که درین کتاب بدر بزرگوار سرا بسوزد
 است اما حوی شاعر عوزیاست او را ببر بقتل رسانند بدده را در
 سلک قتل داشتند بهانه معخبط گردانیدند حوی بدتی نامی بود
 از بهلوان هفتاد و هشت تن بدده و شخصی حسن مقرب نام بعد از آنکه
 بوجای خط بددی و کلاه بگری دادند حواس پندند نامی را بادل

میکردانید بدان امید که باشد حصاریان همه بیکبار بیش او آیند
 و حصاریان هرروز بنوعی بیرون آمدن خود را در تاخیر می داشتند
 و امروز و فردا میگفت و یکان و دوکان با جمال الدین محمد سام تخلف
 میکردند و سر خود میگرفت و سجزیان بیشتر بنهاله بملک یذالتکین بردند
 و در حصار مد مرد بیش نماند و جمال الدین محمد سام و اختیار الدین
 یزشه و تاج الدین یلدز و لقمان و یحیی و علی جب باهم قرار کردند
 که ایشان نیز از هراة بروند و تا بوجای خبر دار شود خود را در حوالی
 قلاع غرجستان اندازند باز از ان قرار بر کشتند و بدنامی کریز و جبن
 ایشان را دامن گیر شد بقضاء ربانی و تقدیر یزدانی رضا دادند و رازی
 جنین گفت که بیش از انک جمال الدین محمد سام با بوجای صالح
 کرد قاصدی فرستاده بود بیش امیر یساول که امیری بس بزرگ و متمکن
 و امیر الامراء خراسان بود و عرضه داشت که اگر امیر عادل با ذل
 یساول نویان زیدت معدله بدین طرف حرکت فرماید بنده با جماعتی
 که در اهتمام اوست بیش او آید و این خطه را بامیر سپارد و اگر سزاوار
 قتل یا عفو باشد حکم آنرا امیر داند هم دران هفته که بوجای شهر را فتح
 کرد امیر یساول با بندهزار سوار بشهر هراة آمد و ایلچی کرک مست نام
 بیش جمال الدین محمد سام فرستاد و بر مقتضاء لا تَخَفْ و لا تَحْزَنْ
 گفت که خوفی و وهنی بخود راه مده و بیش من بیرون آی تا
 ترا تربیت کنم و از دست تعدی و ظلم بوجای نکاه دارم و درین
 معنی سوگند بسیار خورد جمال الدین محمد سام بر یساول اتمام کرد
 و با تمامت ساکنان حصار بیش او رفت امیر یساول جمال الدین محمد
 سام و یاران او را بگرفت و ببوجای سپرد و گفت خصمان ترا بتو دادم
 بحکم یرلیغ جهانکشی بادشاه عادل اولجایتو سلطان ایشان را بقتل

Fol. 185b.

قال الله
 تعالی

تا از حواص نرگاه من مردی حمد در آن حصار در آیدد جمال الدین
 محمد سام کعب که هرحه امیر فرماید نعدده نکاح و دل دران احضار تمام
 نکاحی او و نوحای بتصرف خاص او را اختصاص داد و حکم کرد تا تمامی
 امرای سماء او را شراب دادند^۱ و هریک چیزی بدر بخشیدند بعد از
 ساعتی نوحای نرگاه خاص خود روم و جمال الدین محمد سام را طلب
 داشت و شراب خوردن مشغول شد چون مستی بر جمال الدین محمد سام
 مستولی کشید نام استعراج از خرگاه خود بیرون آمد و در نرگاه روم
 و زوی بیژان خود چون لقمان و فرح راد و میرک عروزی و یحیی و سلیمان
 و آلشی و رستم و ابوالفتح کرد و کعب ای اصحاب نوحای مستمسک
 و در خرگاه مرد ده بیش بیست مصلحت در آنست که نیعها ترکندم و او را
 تا محالسان او بقتل رسانیم و بتحدید صیغ نامداری و دلاوری
 خویش در جهان منتشر گردانیم یاران او [که] اسامی ایشان تذکر بیوسب
 گفتند ای حدیدرود این کار درودی نسیب میدهد اما اگر ما نوحای
 را بقتل رسانیم سماء او تمام حلق هراة را بمصادرة و شکنجه هلاک
 گردانند و چون ما اندکیم عوعا کنند و ما را امکان بیرون شدن نباشد
 جمال الدین محمد سام، اس اندیشه را بعی کرد و شمار شام را ناحارت
 نوحای مراجعت نمود و بحصار در آمد روز دیگر شاه اسمعیل تا
 سحری ده بیش نوحای آمد هم تران منوال که جمال الدین محمد سام
 را بواخته بود او را بمواحب روز دیگر ناح الدین بلدر از حصار بیرون آمد
 نوحای او را داعمف آنچه که جمال الدین محمد سام و شاه اسمعیل
 سحر بر او بواخته بود بمواحب سیرده روز بیکی هر روز از اعیان حاصل یکی
 بیش نوحای می آمد و نوحای او را اسب و حمام میداد و خوشدل دار

^۱ In the MS داشتند

بنالکس و مبارکسای و ناحوی گفتند که چون ما حمال الدین محمد سام را
 بقتل خواهیم آورد امیر را مصلحت نبود که عهد نامه فرستد چه از بعض
 عهد گرفتاری و حسران دس و دینی حاصل آید ملک قطب الدین بولک
 و بهلوان حاجی و ناشتمور و تعلجی گفتند که گازی که بعهده نامه تا آخر
 خواهد رسید او را در ناحیر نباید داشت امیر را مصلحت است که عهد
 نامه نفرستد بعد از آنکه حمال الدین محمد سام ناحریایی دیگر بدست اند
 بدیواران بکنیم که بکه نوع او را با مصالحانش هلاک گردانیم نوحای را
 این رای بسندیده افتاد عهد نامه در ولم آورد بدین معنی - * نظم *

انوری

بدان حدای که در حسب و حوی و درت او

مسامران ملک را مدم فرسودست^۱

کمال لم برل لا لبرال دانی او

و هرچه نسبت نقصان بود بر آسودست^۲

دراز دسینی ادراک و ستر گامی بهم

طدات دوسینی از حصرش نه پیمودست

حداب قدرت او را بقدر وسعت بطوق

زبان سوس و طوطی همیشه بسودست

که بجان تو که حمال الدین محمد دس سامی قصد نکند و کسی را بفرمانم

و بحق نعمت بادشاه عادل نادل حمشد ثانی او بحدادو سلطان - [نظم]

انیر

سوکندد میبحورم بکمال مبارکش

کادرو بصلای محرکه نافع رشفرست

^۱ مدم فرسود In the MS of the Diwan

^۲ کمال لم برل و لا لبرال دانی او - و هرچه نسبت نقصان
 کنی بر آسودست

هر کدام را که بیدش او می آوردند می نواخت و فراخور حال او غله
 و سیم میداد بعد از پنج روز دیگر خلق شهر هراة بباي حصار آمدند
 و فریاد و فغان بکوش فلک سبز بوش رساند و گفت که ای امیر
 جمال الدین از خدایتعالی بترس فرزندان ما همه از آتش کرسنکی
 بسوختند و از بی فانی از زندگانی سیر آمد ما را بییش طاقت
 محاربت و مبارزت نماند بفرمای تا دروازاها بکشایند و ما را بیرون گذارند
 و روز جمعه در مسجد آدینه نیز طایفه بر منبر خطیب و تخت مقریان
 بر آمدند و جامها برتن باره کرد و نفیر و جزع جوع بفلک اثیر رسانید
 جمال الدین محمد سام دانست که کار از دست بخواهد رفت و اگر
 با بوجای صلح نخواهد کرد تمامت خلق از کرسنکی هلاک خواهند شد
 روز دیگر فرمود تا ضعفا و غربا و اوباش قرب پنج هزار آدمی را از شهر
 بیرون کردند و گفتند بلشکر کاه بوجای روید لشکر بوجای این جماعت
 مسکین حال سر کشته را بزخم تیغ و ضرب جوب باز کردند و گفتند که
 Fol. 184a. بشهر روید که حکم بوجای برانجمله بنفاد بیوسته است که هرکه از شهر
 بیرون آید بازش بشهر فرستند اکثر انجماعت در آب کار تبار هلاک شدند روز
 دیگر جمال الدین محمد سام و باتفاق عظماء و کبرای حصار بند از بای ملک
 قطب الدین تولک برداشت و خلعت بوشانیده بیش بوجای فرستاد
 و عهد نامه طلب داشت چون ملک قطب الدین بلشکر کاه بوجای رسید
 تمامت ملوک و امراء باستقبال او بیرون آمدند بوجای از آمدن ملک
 قطب الدین چنان شادمان شد که گفتی مکر دانشمند بهادر زنده شده است
 و یا خبر زندگانی ابدی بکوش رسانده اند در حال ملوک و امرا و روس
 سباه و ولات و لایات را طلب داشت و گفت که جمال الدین محمد سام
 صلح میکند عهد نامه طلب داشته چه میکویید عهد نامه بفرستم یا فی ملک

چنانکه ملک تولک را بکداری تا بیش من آید و تا من نیامان
 که سرصلح محمد دادای در نیازی و مفقود سخن او نشومی من
 خون بدر و برادران خود در خیزم و بهر سو گذد که عظیم تر باشد قسم
 را نام که قصد تو نکند و کسی را نفرمایم و در رعیت جر نگوئی
 بیل و عدل چیزی دیگر نرسام جمال الدین محمد سام آن مکتوب را
 جمع باز کرد و حاصل مکتوب را دشنام بسیار داد و سخن همه از درم
 اش گفت و پیغام از آویزش و خود پریش کرد و چون خبر بدجایی رسید
 مال الدین محمد سام جفایی و جندی منگوید در کار محاصره و در زندان
 بت بیشتر نمود و در شهر روز بروز تنگی عله ریادت میکشست
 فقط ظاهر تر میسند تا کار عسرت بجایی رسید که صد من گندم بهشتاد
 شد و نطق طاعت از مقامات این ناله و معانات این غذا تنگ آمد
 را از نایبانت فوت قوت نماد و مریدان ادا حَصَلْتُكَ يَا مُوتُ هَانَ
 الدَّرِّ وَالْيَا قُوتُ بَغْلُكِ و ملک رسید و نازدک روزگاری کل رخسارها بزمیده
 و نصارت خدرد چون ترک خزان می طراوت گشت و حشمتی
 در در مغاک افتاد و ایهای شیرین منقلص شد و مغنی ناطقه را بر
 زبان اوتار نطق فرو فرو گسست و سندان آسمان بر سندان زمین حسد برد
 که بر چون دانه در قیمت کرم و در ادبانه ای اهل احتکار از غله آثار
 و دلاکین حفاظان بسته شد و شکمها منعمان چون طول تبی گشت
 بان نشان نماد و طعام معدوم گشت و بجای انجامید که قرب شش
 آدمی بقا پیوست و کس غسل و تکفین و تدفین آن نمی رسید و در
 شهر بیک نعره وار مساوت در بازار بجایی صد من گندم بد و دیدار
 و صد من شیرینی بهفت دینار و هر کرا آن توانائی بود که بگریزد
 نال و الطاف بشب از بازه فرو میرفت و ترک عیل و اطفال میکرد و بجایی

Fol 183b

من کلمات
 جار الله
 العلام

ذکر نود و هفتم^۱ در صفت قحط و قتل جمال الدین محمد سام و خرابی هراة

راوی چنین روایت کند که چون خبر بوجای رسید که جمال الدین Fol. 183a.

محمد سام بهلوان بار احمد و محمود فهاد را که شیران بیشه شجاعت و نهنگان بکار بسالت بودند بقتل رساند دلتنگ شد و قلق و اضطراب تمام بحال او راه یافت و بعد ازان ساعتی روی بملوک و امرا کرد و گفت که کار ما بر در این شهر بر بالا که خاکش بخون چندین هزار ملک و امیر مخمر است بتطویل انجامید من بعد حکم افست که اگر بشنوم که کسی یک سیر بار از غله و طعام بشهر فرستد بعقوبتی بقتلش رسانم که چشم و سر و کوش و هوش هیچ آفریده از فرزندان آدم مثل آن ندیده باشد و نشنوده و امیری بود او را محمد دلدادی گفتندی ده هزار مرد در فرمان داشت بحکم یرلیغ اولجایتو سلطان و آلتماغی امیر یساول بهراة آمد و بجمال الدین محمد سام پیغام کرد که اگر جزائیکه تو با من سر بصلح در آری و دروازه بر روی لشکر من بکشی ترا با اتباع تو و با تمامت رعیت این خطه در حمایت گیرم و نگذارم که از بوجای و سباه او کزندی و زحمتی بشما رسد جمال الدین محمد سام در جواب او سخنها و دلفریب و حکایتهای صلح آمیز فرستاد روز دیگر بسمع بوجای رساندند که جمال الدین محمد سام با محمد دلدادی ایل خواهد شد و شهر را بد و خواهد داد بوجای ازان خبر در رنج شد و گفت که اگر محمد دلدادی شهر هراة را فتح کند این همه زحمت لشکر کشیدن و محاصره ما ضایع شود و صیت نام او منتشر گردد نه آوازه ما باتفاق ملوک و امراء سباه نامه نوشت بجمال الدین محمد سام

¹ In the MS. نود و پنجم .

بسته تا بفتح تن از عیاران هراة بیش آمد چون فریدک محمد سام رسید
 سلام کرد جمال الدین محمد سام بر نای خواست و بهشاش تمام
 از سر خون بدر و برادران سلام او باز داد و گفت فرما بدشین بهلوان نار احمد
 بر زبان رانم که قصد تو بکنم و داد و در محکات جمال الدین محمد
 و تجمیل و عدل چیزی دیگر فرسام ساعتی جمال الدین محمد سام گفت
 بر سر جمع ناره کرد و حامل مکتوب را باز کن بهلوان نار احمد بر فور آن
 و برخاش گفت و بیعام از آو برش و خودید جمال الدین محمد سام گفت
 که جمال الدین محمد سام جفن و جفن کردی بهلوان گفت چه کردم
 مدالغ بیشتر نمود و در شهر روز در اندیشه کرده بودی بهلوان نار
 اثر قحط ظاهر ترمیسد تا کار عسرت دیگر هیچ سخن نگفت و از صعه
 بیزار شد و نطاق طاقت از مقاسات این گفت این نار احمد بد طالع را
 کسی را از نایاب قوت قوت نماز محمود بهاد را نکر و نغد و آن شب
 لَمَّا الدَّرُ وَالْيَا قُوتُ بَقْلُک و ملک رسید در دورا بر سر جهل سو بقتل رسانیدند
 بد و نصارت خدود چون ترک الحاکم خود دیگر کند سرای از ایدمس
 و کسین در مفاک افتاد و لدهای شیدین نیم دوان روز قوت صد مرد دلار و
 غنور زبان اوتار نطق نو فرو گسست و بودند خود را از ناروی شهر بیرون
 دانه بر چون دانه در قییم کر جمال الدین محمد سام یکنی زیر کر را
 ماند و دلاکین حفاظان بسته شد و دو هزار دیعار نقد و بجه سر اسب
 از نان نشان نماند و طعام مع که ناو تخلف کرده بودند و از شو بیرون
 راز آدمی بقذابیوست و مده نگرفت و از هر یک مبلغ مال ستاند
 رون شهر یک نعره و از بران کرد و اشجار مثمره باغات ایشان را برد
 و محمد باب شهنی اق را بر آورد و حکم کرد که حر مردم سناهی شیخ

دید که هر یک با مردی چند در مقابل یکدیگر نشسته بودند با خود
گفت که مصلحت در آنست که من راز خود با جمال الدین محمد
سام پیدا کردم بعد از آن بیش آمد جمال الدین محمد سام زنی
ای بهلوان یزکبی از کجا میوسی و خبر چیست گفت از بجای رسید که جمال الدین
مغولی چند از لشکر بوجای در فیستان متواری شدند با که شیوان بیشه شجاعت
که ایشان را بگیرم چون ما را بدیدند بجانب جغوتان دناک شد و قتل و اضطراب تمام
محمد سام گفت که ما را اینجا ساکن بودن مصلحتی نیست و ما را کرد و گفت که
بیرون آمد روز بآخر رسیده بود چون بحصار رسیدن چندی هزار ملک و امیر
خود رفت یزکبی تیر کر بیش او آمد و هر چه میخواستند که اگر بشنوم که کسی
و محمود فهاد دیده بود و شنوده از جز و کل تقرر شد و بانی بقتلش رسانم که چشم و سر
محمد سام از یزکبی تیر کر این سخن بشنود که در منزل آن ندیده باشد و نشنوده
اکابر حصار چون اختیار الدین یغشه و تاج الدین هزار مرد در فرمان داشت
و امیر محمد سنکه و شاه اسمعیل را طلب داشه
تیر کر گفته بود باسمع ایشان رسانید و گفت که من سر بصلح در آری و دروازه
بینید همه باتفاق گفتند که مصلحت در آنست که بمانست رعیت این خطه در
و محمود فهاد را بگیری و بعد از ثابت شدن این
بقتل رسانی چون برین تدبیر مقرر و معین گردانیدند و بکشدی و زحمتی بشما رسد
محمد سام بیرون آمدند و آن شب در کار حفظ حاکمهای دلفریب و حکایتهای صالح
بلیغ بجای آوردند روز دیگر هنگام طلوع خورشید دیدند که جمال الدین محمد سام با
و محمود فهاد بر قاعده هر روز بحصار در آمدند جمال و خواهد داد بوجای از آن خبر
بر کنار صفت جنوبی صحن سرای حصار نشسته بود و بر هر راه را فتح کند این همه
Fol. 182b. دلاوران غوری و مبارزان هروی و نامداران سجری
بهلوان بار احمد شمشیری در دست داشت و نیم خنجر می
جمال الدین محمد سام

گفتند درمیدان ملی حصار در صفا نر اسب برسید که نا او مرد بسیار
اسب یا نه گفتند مرد ده بیش بیست در حال سوار شد و دو شاق محمود
بهاد آمد و کعب دیدن جمال الدین محمود سام مبروم محمود بهاد
و از مداران هروی فرد هشتاد تن مصالح او روان شدند چون میداد
در آمد روی بحاکم محمود بهاد کرد و کعب که مصالح هسب که
جمال الدین محمود سام را هم درین میدان بقتل آرم حه او نا مردی
ده بیش بیست محمود بهاد کعب که این کار ناسانی دسب می دهد
اما فساد اسب که مداران عوری حو تاح الدین پلدر و لقمان و یکی
و سحریان غایب اند اگر ما فتنه انگیزیم حصار را نما ندهند
صواب اسب که جمال الدین محمود سام را در حصار بقتل رسانیم تا
حصار بیر دسب آید بهلوان نر احمد کعب روا باشد و نا آن هشتاد
مرد بیگمار بیش جمال الدین محمود سام آمد جمال الدین محمود سام
حو نر احمد را نا آن طایعه بدید مدععل کشب روی بیاران خود کرد
که بگریزد که این اصول کشتی گیر بجه صعب میروند یاران در حواب
گفتند که رو ستای اسب و هر کر خود را این تحشم و برزگی دیدند ۱۲۵
اسب که امروز بعد از ان جمال الدین محمود سام یکی را کعب که
بحصار رو و خواهر راده من ابو العتج و بهلوان لقمان را نا سب مرد
طالب دار و بگری تا معردها یگان و دوکان بیش ما ایند القصه بعد از
ساعتی همه میداد بر از مرد عوری و هروی کشب و دمدم بهلوان
نر احمد بحاکم محمود ملتعب شدی و گفتی که بر حیرم
و جمال الدین محمود سام را بگریم محمود بهاد گفتی که مصالح بیست
یک امروز دیگر صبر کن در اثداء ان حل یفتی تیر کر نا مردی ده
میداد در آمد حو بهلوان نر احمد و جمال الدین محمود سام را

ببوشم زره شیب خفتان جنگ * بدژ اندر آیم بسان بلنگ
 مرا چون در دژ^۱ ره و روی هست * در آرم بکاخ اندرون مرد شست
 نخستین تو تنها بدالا بر آی * بخواهشگری از در دژ در آی
 از ان بس ز گردان تو جند مرد * بدوشند بر تن سلاح نبرد
 بجاره سکالی و خواهشگری * یگایک بر آیند بی داوری Fol. 181b.
 از ان بس بر آرم در دژ خروش * کزان بانگ کیتی برآید بجوش
 بیکبار صد مرد فرخنده بخت * یکی حمله آرند چون کوه سخت
 گرفتم که با بور سام دلیر * بود جارسد مرد چون نره شیر
 بیکدم بر ایشان در آید شکست * ز پیشش کریزان شود هر که هست
 نخستین من از تاب داده کمند * تن بسورسام اندر آرم ببند
 بدین بهلوی خنجر جان کسل * رخ خاک از خون کدم همجو کل
 یل سنکه را ببندم دو دست * بدرم بخنجر سر بلغه بست
 ز لقمان جنگی بر آرم دمار * تنش [را] بخاک افکنم خوار و زار
 سر افراز محمود فهاد کرد * جو رستم نماید یکی دست برد
 تن شاه سکزی ببند آورد * سرش در طناب کمند آورد
 تو ای بهلوان ینکبی با کروه * بیلدز یکی حمله بر همجو کوه
 کسی را که دانی ز نام آوران * ز بای اندر افکن بکوز کران
 بعد ازان باهم عهد بستند که ازین اندیشه بر نکردند و فردا بوقت آنکه
 جمال الدین محمد سام بار دهد درین کار شروع نمایند چون برین
 جمله مقرر داشتند هر یکی بطرفی متوجه شدند بهلوان بار^۲ احمد
 نزدیکان و یاران خود را طلب داشت و هر یک را علی قدر مرتبه جیزی
 بخشید در اثناء این حالت برسید که جمال الدین محمد سام کجا ست

^۱ In the MS. دراز .^۲ In the MS. یار .

بمن سباری حکومت شهر هراة بتو ارزانی دارم و بنام تو از بندگی
 پادشاه عادل یرلیغ و بایزة بستانم و از خزینة خود مبلغ ده هزار دینار
 نقد تسلیم مصاحبان تو کدم اکنون اگر شما درین اندیشه با من مددکار
 میباشید بزودی این مراد میسر میگردم محمود نهاد گفت هرچه بملوان
 مصلحت بیزد من بر آنجمله بروم یغکبی تیر کر گفت که ای بملوان
 در حصار مرد بسیار است و ما اندکیم نباید که بر ما جیره شوند و جان
 و تن و زن و فرزند ما در سر این کار شوند بملوان باز نماید که بجه جیلت
 این امر عظیم بی آنکه زحمتی بما رسد دست دهد چون یغکبی تیر کر
 این سخن بگفت - * شعر *

ببخندد از گفت او بملوان * بد و گفت ای ترک روشن رولن
 مرا نیز مرد سبهدار هست * درین بوم و مرزم بسی یار هست
 همانا که هشتصد فزونیست مرد * که غمخوار مایند روز نبرد
 چنان دان که چون من بگیرم حصار * فزون کردم مرد از ده هزار
 بگویم که درمان این درد چیست * سزاوار این رای و اندیشه کیست
 کز آن جاره آنست ای نیک زاد * که در دژ در آیم هم از با مداد
 بیالا بر آرم شبستان خوبش * سلاح فبردی ز اندازه بیش
 عد و شست شمشیر زهر آبدار * بر آرم ببالا کاخ حصار
 نود جوشن و شست ترک و سفان * فراوان ز کوبال و کرز کران
 دوز سی کمند و سه ده جل زره * همان شست جاجی کمان بزه
 جو از آلت جنگ دژ بر شود * از آن بس همه کار چون در شود
 بسزر سروران [را] دلیری دهم * بخواهش همه زور شیدی دهم
 دگر روز کز بر تو شمع مهر * شود روشن این کفد سبز چهر
 زمین گردد از شید چون شیدروس * بشوید جهان تخته ابدوس

و اعظم او امر^۱ صواب دید ملک شروع کردی و آن را بفر فرست و رای
 رزین خود جنان بساختی و بدراختی که بیش ملک مرحوم
 فخرالدوله و الدین بسندیده و محمود بودی و قرب دوست تن از
 مبارزان و عیاران هر وی مرید و هوا خواة او بودند چون ملک مرحوم
 فخرالدین جمال الدین محمد سام را قائم مقام خود در هراة نصب
 کردانید و جمال الدین محمد سام دانشمند بهادر را بقتل آورد و در شهر
 هراة والی قادر و آمر قاهر کشت بهلوان بار احمد را حسد دامنگیر شد
 مبارزی بود نخشبی از زمره شجعان و نامداران درگاه ملک فخرالدین
 محمود فهاد نام دلیری بود کار دیده و چند نوبت در میادین حروب
 افتاده و بقلعه گیری نام تمام داشت و ترکی بود هم از زمره مبارزان
 ملک فخرالدین او را ینکبی تیرگر گفتندی صد مرد نامدار مامور او
 بود بهلوان بار احمد روزی این هر دو مبارز جانباز نامدار را بوثنای خود
 طلب داشت و برخلاف قضیه لَا تَجْعَلْ صَدُوقَ السَّرِّ إِلَّا صَدَرَ الصَّدُوقِ
 جار الله العلام الحکمر اسراری که در ضمیر او متمکن بود با ایشان در میان نهاد و گفت
 ای اصحاب که هر یک چون رستم دستان بمردی و دل و زهره در جهان
 بر آورده اید و چون اسفندیار روئین تن برزم جوئی مثل شده بدانید
 که جمال الدین محمد سام بغایت فضول و بزرگ منش شده است
 و بواسطه قتل دانشمند بهادر خود را ملکی فرض کرده و بر جماعتی که
 در همه ابواب صد هم چون او یزد تفوق می جوید مرا در خاطر آنست
 که او را بقتل رسانم و حصار را بگیرم و بوجای نیز بمن بیغام کرده که اگر
 جمال الدین محمد سام را بگیرم و قاتلان بدر و برادران و اقارب مرا

من کلام
 جار الله العلام الحکمر

Fol. 181a.

ذکر نود و ششم^۱ در قتل بهلوان بار احمد و محمود فهاد

چنین میگوید بنده ضعیف بحیف گناه کار بر اوزار^۲ سیعی شرری
ررقه الله علماً تابعاً که شخصی بود در غایب جلادت و روز و دهاب
تهور و دانلی و توانای او را بهلوان بار احمد خوانددی محتدش
از شهر سجستان بود و مولدش خطه هراة صابها الله عن الدلیات
والا فات بیشتر ایام و لیالی خود را نکستی گیری و تیر اندازی منعی
کردانیده بود و هر دو هنر را نکمال حاصل کرده نقادر اندازی حدان ماهر
بود که بروز جنگ تیر نیز بر عقاب بر حدیک او از سر زرین مهر
سهر چهرسان حریر و سندس بران بیرون هستی و در خود خون
آلود مریخ قتال که صاحب حمل است ترازو شدی و در صف میدان
بروز روشن محقر ترین درگاه از درایر افتاب را در دیده سهی تاریک سیماء
سادرختی و در لیالی مظلمه دموک بیکان سهام مسمومه حال از رخ رنگی
بربوده و هر دم از سر دعوی گفتی -
* شع *

ز قربان جو حاجی گمان ترکشم * رمانه بر آورد سر از ترکشم
ننابید نظر آفرید کار تعالت صفاته و توالب هفاته و مساعدت روزگار
و معاونت انصار بخدمت ملک مرحوم و خوالدوله والدین از منته
کشتی گیری بمعمری رسید و از معمری برروز ایام و نعانف لیالی
بجانداری نقل کرد و تقریبی هر چه بیشتر یامت جفانک سایر اوقات
در خلوات و ملوات ملازم ملک مرحوم بودی و در اقام معمرات ملک

^۱ In the MS بود و حصارم .

^۲ In the MS اوزار .

زینبار که با هیچ آفریده نکویی که چنین نامه یافته ام روز دیگر بوقت طلوع
 آفتاب عالم تاب آن شخص که حامل مکتوب بوجای بود بدروازه خوش
 رسید قضا را جمال الدین محمد سام برپا می‌دروازه بود آن شخص را پیش
 او بردند از وی پرسید که تو چه کسی گفتی من فلان پسر فلان الدین ام بوجای
 مرا در بند داشت بعلمت آنکه تو از پسران قاتلان بدر و برادران منی
 دوش بند بشکشته ام و وی بحضورت خدازند آورده جمال الدین محمد
 سام دانست که دروغ میگوید از میان جمع بر حجه دروازه رفت و آنشخص
 را پیش خواند و گفت راست بگویی که بوجای ترا بچه ناز فرستاده
 است و بکسی پیغام کرده یا نامه نوشته و از که دروغ گویی بفرمایم تا از
 بالای دروازه سرنکونت بپندازند آن شخص بتدریس [و] گفت بجان زینبار
 بعد ازان کر کار خود را بشکافت و آن نامه را به جمال الدین محمد سام داد
 جمال الدین محمد سام چون مهر نامه بکشود و نامه را بخواند دانست
 که بوجای فریب و غدر میکند شاه اسمعیل را بخواند و نامه را بدر داد
 و گفت شاه بداند که بوجای ملعون میخواهد که میان من و تو بهم برآرد
 بتجدید بار دیگر با هم عهد بستند و مکتوب نوشتند بفخرالدین زنگی که
 جند گاه شد که بر عزیمت آنکه بوجای را بقتل خواهیم رساند غیبت کرده
 تا امروز دران کار خوض ننموده می باید که چون مکتوب برسد ما را خبر
 دهی که [ع] - تقصیر درین کار پسندیده جراست - و بجماعتی دیگر که از هراة
 رفته بودند و بخدمت بوجائی در آمده بهر یک بر حسب - * ع^۱ *

شاعر

بدر

دمرآجی [؟] نامه فرستاد چون نامه را ببوجای رساندند دانست که جمال الدین محمد سام
 بر غدر و فریب او واقف گشته است غمناک شد و شب و روز با دانا [یا] ن و اهل
 بصارت بجهت فتح هراة رای میزد و هر کس بر مزاج او سخنی میگفت *

نامه نوشت بخط پدر خود شاه اسماعیل سکری که حدد درر شد که نما
 بیعام کرده که جمال الدین محمد سام را بخوابم کوفت تا امروز آن وعده
 نوبت دیوسب اگر حدانک آن سخن راستست و بدوستکاری^۱ نادرشاه عادل
 اولکایتو سلطان گفته باید که هم درین هفته جمال الدین محمد سام را با
 حماعتی که مصاحب او بود بگیریم والا که این کار از دست تو بر نمی
 آید مردم شهر را طلب داری و با ایشان بکونی که کار علیه تنگ شد و مردم
 اری نادبی مضطر و حدرا کسنته ادد بیابند برای من و بدیر شما حدانک
 صواب ببید جمال الدین محمد سام را بگیرم و شهر را بدست بوحانی
 ناردیم چه بوحالی من عهد نامه نوشته که بکلی حلق هراة بدی نه
 اددش و از اصطفا و احسان حدانکه ممکن بود در حق انسان مددول
 دارم اری کرده سخن حدد تهمب امیر بدوشت و نامه را مهر کرد و یکی را
 از هر دو آن که در دد داشت بپیش حوادم و کعب ای تازیک هر وی نوا
 بقتل حواستم رساند اما بکعبت حاندراری نادرشاه جهان اولکایتو سلطان حان
 ترا بدخشیدم می باید که هم امروز باسم اذنه من از دد کربنده ام بشهر روی
 و این نامه را بر در وثاق شاه اسماعیل ببعداری و نامه دیگر نوشت از زبان
 حماعت هر دو آن که پیش او ملازم بودند که جمال الدین محمد سام بدادد
 که شاه اسماعیل دل نابوحالی دارد و درین هفته حدد مقتوف بوحالی بدو
 رسیده خود را اری نکاه دار بدادد که جسم رحیمی نگار دو لاحق کردن
 و این نامه را بر تبری بستند و بسوی شهر انداح از رمره علامان
 جمال الدین محمد سام شخصی موسی نام آن بدو را بیابد در حال بدش
 حمل الدین محمد سام آورد جمال الدین محمد سام کعب ای موسی

آبا و اجداد ملک قطب الدین مطیع و معتقاد ملوک اسلام غور
 بوده اند و بدل راست و اعتقاد صافی خدمت کرده اگر چنانکه
 ملک ما را بزرگ می فروشد خریداریم و اگر میگوید که با بوجای
 تخلف کنید درین فرموده نیز بآهستگی شروع کنیم چون نامه بجمال الدین
 محمد سام رسید در جواب نوشت که بچنین سوگند که من با
 ملک قطب الدین کینه در دل ندارم و قاعد شاک او نیستم اگر شما
 راست میگوئید که بجهت ملک خود مترد [د] و بریشان خاطرید با بوجای
 تخلف کنید و چند سراسب برانید و به راه آورید والا که این امر میسر
 نکرد مبلغ ده هزار دینار نقد و بانصد خروار غله و بانصد کوسفند و بنجاه
 سراسب و سی نفر برده بفرستید تا او را بکنارم چون مکتوب بتولکیان رسید
 و مکتوب دیگر ملک قطب الدین هم درین معنی که جمال الدین محمد
 سام نوشته بود در کتابت آورده ببوجای رسانیدند بوجای بخواند و چون
 بر مضمون آن واقف گشت امرا را گفت که تدبیر این چیست امرا گفتند
 که حالیا خروار چند آرد و کوسفند چند ببايد فرستاد تا زبان بندی باشد
 و الا که تولکیان چیزی نفرستند جمال الدین محمد سام و غوریان دیگر ملک
 قطب الدین را برنجانند و بیم آن بود که بقتل رسانندش بوجای گفت
 که مصلحت در آنست که چیزی بفرستند روز دیگر تولکیان سی خروار
 آرد و سی سر کوسفند و بنجاه من دوشاب و دو خروار میوه تر و من بنج
 شیر خشت و دوباره کمان برشط جوی انجیر جمع کردند و نیم شب را
 بشهر در آوردند و گفتند که بوجاییان خبر ندارند که ما چیزی بشهر می
 آریم حالیا این باسم آتش بار جمال الدین محمد محقری آورده ایم ده روز
 دیگر را که فرستادگان ما از آزاب و تولک برسند آنچه خدمت جمال الدین
 محمد سام طلب داشته بیاریم چون ازین حکایت روز بنج بگذشت بوجای

در بنای درکه اقبال و نام قدر تسب
هفت کوب در مسرو ده ملک اندر مدار
دست جود آسمان از دست جودت مایه خواه
نقد جاه اختران در سنگ قدرت کم عیار
اثر جودت کریمسان فطوه بارد بر زمین
در بهاران با درم آید برون دست جبار

آن روز تا هنگام شام شراب خوردند و چون شب در آمد بوجائی خواص
و دماء خود را بیش خوراد و کف مصلحت هست که فردا بچک
در شهر رویم یا نی بعضی گفتند که مصلحت در آن است که هر روز
در بار حرب کنیم جماعتی گفتند که مصلحت در آن است که دو هر
هفته یکبار بیش^۱ نرویم چه در شهر تنگی نان ظاهر گشته و مردم از
گرسنگی نگران آمده اند ما را بیش رفتن و مرد ودا کردن و سر در باختن
چه کار می آید اگر هم برین نوع که شهر را محاصره کرده ایم و طریق در
دندان را مسلوک داشته تا سلخ این ماه شرایط محاصره را رعایت واجب
شمریم و حورونی در شهر نگذاریم بی هیچ مغایرت و محاربات هرا
نفع شود بوجای گفت این تدبیر بصواب اتر است اما ما را تدبیری
می باید اندیشید که غزری ملک قطب الدین قووک برسد چه وی
سبب ما در بند افتاده امرا گفتند که مصلحت در است که تولکیان
نامه بیش جمال الدین محمد سام فرستند و بار نمایند که ما را بستم
و زور بچریک آورده اند و جمال الدین و تمامت اعیان هرا و دواب
و حجاب ملک مرحوم فخر الدوله و الدین میدانند که از عهد قدیم بار

Fol 179a

^۱ In the MS عش is repeated.

شدن ملک قطب الدین تولک همدم هم و ندیم ندیم شد و دو روز بار
 داد و بجز بشرب خمر بکار دیگر قیام نمود روز سیم ملک ینالتکین Fol. 178b.
 و قطب الدین اسفرار و زعماء و امرآء سبأه بکاه بدر خراکه بوجای آمدند
 و بعد ازان که بوجای را دیدند گفتند که امیر را مصلحت نیست که
 خلوت کزیند و دربار بر روی امرا و سبأه به بندد و بهر چشم زخمی
 بریشان خاطر شود اگر یک ملک گرفتار شد ما جندین ملک و امیر
 دیکریم که جانهای خود را بدوستی تو بر کف دست نهاده ایم اگر
 خواست باری تبارک و تعالی باشد و سعادت فلکی مساعد کرد و در
 اجل تاخیری رود ده روز دیگر را این شهر را بکیریم و بهر تار سوئی امیری
 که درین بلد بر فتن بقتل رسیده است از غوریان و هراوی و سجزیان
 نامداریرا بقتل آوریم بوجای بریشان آفرین خواند و هر یک را بحسب
 مرتبه زر و جامه و مرکب و قبا و کلاه و سلاح فبرد داد و گفت ای برادران
 و دوستان من بدین دیار بمعاونت و مظاهرت شما آمده ام بے شک چون
 این شهر را فتح کنم ملکی این حدود را بشما مفوض خواهم کرد اند چه
 حکم یرلیغ جهانکشی بادشاه عادل اولجایتو سلطان بر انجمله بنفاد
 بیوسته است که بعد از فتح شهر هراة و قتل قاتلان بدر خود معسکر
 بر شط آب آموی سازم ملوک و امرا و روس و کبراء سبأه جمله بر بای
 خاستند¹ و بر بوجای ستایش فراوان خواند و گفت - * شعر *

ای بجنب همت تو بایه اجرام بست انوری

وی به بیش طلعت تو چشمه خورشید تار

دارد از لطف تو بر جیس و ز قهر تو زحل

این سعادت مستفاد و آن نکوست مستعار

¹ In the MS. خواستند .

میگونی و از حدود افترا میبکشی و حقیق سو گند که دروغ است
و دوش نزاری مکتوبی بخط ید ملک بحر الدن رسیده اگر حق تعالی
عمر بخشد سرت را بدست خود بفرم و بوحای و امراء سناة او را دشنام
داند حوس بوحای آواز لقمان بشنید رسید که چه میگوید گفتند که منکبوند
ملک بحر الدن رنده است و امروز نامه بخط او رسد بوحای عمداک
کشت و بهلوان مطهر را طلب داشت و گفت که حکایک و نایب ملک
بحر الدن تحقیق هست یا خود حیلتی ساخته است بهلوان مطهر
کعب من اینجا بودم که در گذشت و حاضر بودم که دوشش کردند
بوحای خوشدل کشت و تا دو سال در خراسان و عراق و ماوراء النهر
این حدرشایع بود که ملک بحر الدن کورت رنده است و بی از دنیا
گردانیده است و در قلعه محروسة حیسان ساکن شده القصة آن روز تا وقت
عروب آفتاب و ظهور شفق از طریق جنگ فام بود و دایها هایم و طفل
در ناله و بی در میان و احل در عمل و رمی مرتعش و رمان متعیر
چهار روز بیانی هر دو طریق بدین طریق ناهم حرف کردند روز نهم بوحای
بفکرة بیاده کشت و بر مواضع و متاعب او تمام ملوک و امرا
بکنار بیاده گشتند و تبعها بر کشید و سفرها در سر آورد و بیک حمله ناشط
حندق رسید جمال الدن محمد سام نا هزار مرد دلیر حاضر از عربی
و عروبی^۱ و سحرری و حلب از دروازه عراق بدر رفت و بحمله اول ایشان
را برحم تیر و تیغ و سنان و کوبال مقداد یک تن بر ناف بس نشاند
و شفت هشت کورت هر در سناة برهم حمله کردند و در شرکت قرب
دوستان مرد گشته و محجوج کشت و درین حرف دلیران عوی ملک
طلب الدن تولک را گرفتند بوحای حایب و معوم باز کشت و از گرفتار

^۱ In the MS عروبی is repeated

حسام و سهام در بریدن و پریدن آمد و مبارزان و مراکب در دویدن و گردیدن و جندانی از طرفین مبرد جنگی بقتل بیوست که مراکب را گذر بر ظهور و بطون مقتولان بود و قاتلانرا ممر بر رُوس و صدور مجروحان و بهلوان مظفر سبزواری آنروز باواز بلند ندای وفات ملک فخر الدین در داد و آن خبر غم فزایی جگر سوز را فاش گردانید و گفت ای اصحاب^۱ و جماعتی که بر خود ستم میکنید بدانید و آگاه باشید که دی بامداد ملک فخر الدین در گذشت من دوش از قلعه محروسه امان کوه می آیم می باید که سر بصلح در آرید و سخن من بشنوید که امیر بوجای بر سر عفو و عنایت است مردم هراة از احرار و ابرار و صغار و کبار در میان کارزار از آن خبر غمکین شدند و شرایط شداید هموم و غموم بر قلوب و صدور ایشان غالب گشت -

و قالوا ملایک قضی نحبہ * وَ صَیْحَةٌ مِّنْ قَدْ نَعَاةً عَلَتْ

شعر

و گفتند بادشاهی بگذار حاجت خود را

و آواز آنکس که خبر مرگ او آورد بلند شد

فَقُلْنَا وَمَا وَاحِدٌ قَدْ مَضَى * وَ آكِثَّةٌ أُمَّةٌ قَدْ خَلَتْ

بس گفتیم ما نیست یک کس بدرستی که بگذشت

لکن او گروهیست بدرستی که خالی شد

Fol. 178a. لقمان غوری بر بام حصار شواپنان بود چون از بهلوان مظفر سخن وفات

ملک فخر الدین بشنود از برای آن تا خلق دل نیندازند و وهنی

و ضعفی لاحق ایشان نکردد باواز بلند بغضب هر چه تمامتر بانک

بر مظفر زد و گفت ای اسفراپی ناکس خون گرفته کذاب آنچه تو

* شعر *

وَأَنَا الْبَيْ وَكَتَبَ التَّجَلُّدَ وَالْوَعَى * يَا لَجَرَزِهَا مَاتِ الْأَسُودِ أَدَقُّ سَهِيلِ

من انکسم که هنگام جلدی کردن و کارزار

نگرز تارکهای سر شیران را می گوم

أَنَا اِنْ رُكِّنَ الدَّوْلَةُ الْمُجْتَمَى * لَا تَهْمِسُ إِلَّا قُدَّارُ مِنْ خُصِيهِ اَبُو الْعَبَّاسِ

من پسر رکن الدوله برگزیده ام ^۱ آواز نرم نمیکند تقدیرها از ترس او

همه شب برین گفته که بدکر بیوس در کعب و کوی رزم بودا بودند

و در نیکرو دیار حام صبا روز دیکو که شهباز میادین افلاک با رایب روز

امشان و تیغ [د] بخسان از دار الملک حاور سر برزد و شاه سیاه بوش سناه

شب با مشاعل نور بحوم سر در نقاب حجاب کشید از درگاه بوحلی

صدای کرس و بغیر و اوای طفل و نای نعلک بیلای نعلی بر آمد

و تلالا اسیاف و تشعشع اسنه شعاعات جرم دیر اعظم را مستور گرداند. Tol 177b.

بوحلی با تمام سناه سوار گشت و زوی نسوی شهر آورد و ملوک و امرا

و روس لشکر را کعب که امروز آن روز است که این شهر متین و حصن

حصین را که نسوز و لک را اشیلان در حصیس اوسب و صوامع ادیار ملایکه

را انبیه در حوار او بدولت قاهره روز امروز اولحایتو سلطان بخواهم کرمب

و از خون دلیران عوزی و سحرری و مناروان هرری بر هر طرف این

خطه دریای طاهر گردانید و از اشخاص اعادی و حمالحم مخالفان در

هر غوری کوشی پیدا آورد می ناید که همه یک عزم و یکدل با نیعمانی

مسلول و سناهد مصقول خون اسود و سیول بر دروازاها و بعدها حمله آرند

و از شهر نیز جمال الدین محمد سام با دو هزار مرد تیر انداز بیرون رست

و در حوار دل در فراه و آب کار تغار با سناه^۱ بوحلی مقابل شد از حاندین

بس غافل مشو از شراب بامداد خوردن

باک مدار بآنکس که باز میدارد ترا از بانگ برزدن

و چون حرارت شراب طرب انگیز بر امزجه ملوک و امرا و طباع ابطال
و شجعان سباه مستولی شد بخود ستائی و تصلف باهم در مقالات
آمدند یکی گفت -

* شعر *

فردوسی جو فردا بر آید بلند آفتاب * من و ^۱ کرز و میدان و افراسیاد

دیگری گفت -

* شعر *

مولف جو فردا بر آید خور خاوری * من و کرز و میدان کین آوری

کتاب

دیگری گفت -

* شعر *

معینی من آنم کز حسام من تن فیلان شود بی سر

منم آن کز سنان من دل شیران شود از جا

بر افرازد بپندازد ببندد پیش درگاهم

علم کیوان سبر مهر و قلم تیر و کمر جوزا

جو اندر رزم دل بستم بدان شمشیر شیر اوژن

جو اندر کیفه بیوستم بدان کوبال کوه آسا

بلرزد کوه از خورم بچنبد دشت از ترسم

بر آید ماهی از شیب و در افتد ماه از بالا

دیگری گفت -

* شعر *

فردوسی بنه دلیران ایران منم * که خو کرده جنک شیران منم

* شعر *

بسی سر جدا کرده دارم ز تن * که جو خاک تیره نبودش کفن

دیگری گفت -

هر کرا در ماتم تو سوز نیست * تا ابد جز خوار و سرگردان مباد
 بی حسام و خنجر و کوبال تو * رزم مردان و صف میدان مباد
 بی نهیب قهر و روح لطف تو * ابر کریان و کل خندان مباد
 از خدای لم یزل^۱ بز جان تو * ... ..
 در جوار اذیبا و اولیا * جای تو جز روضه رضوان مباد Fol. 176b.

بعد از شرایط دفن و عزا بر موجب وصیت ملک مغفور فخر الدوله و الدین
 طاب ثراه امارت قلعه محروسه امان کوه را باختیار الدین محمد هارون
 که لیث و غا و غیت سخا ست مسلم داشتند و قرب دویست مرد
 نامدار نیم شب از قلعه محروسه امان کوه بیرون آمدند و مفاعاء خود
 را بر سباه بوجای زدند و بیش از ظهور تابشیر صبح بشهر در آمد و در سر
 جمال الدین محمد سام را از وفات ملک فخر الدین آگاه گردانید
 و جمال الدین محمد سام بعد از تاسف و بکا گفت که مصلحت در
 آنست که این خبر جانکداز موجب مفتح مولم را و این حادثه دردناک
 دلسوز را مخفی داریم چه از اشاعت این خبر مردم شهر از خاص و عام
 شکسته دل شوند و لشکریان بریشان خاطر و بوجای بر حرب و محاصره
 مولع بس در خلوت بفرمود تا از^۲ زبان ملک فخر الدین نامه بنوشند
 که ما را اندک تکسری بود چند روزی اما بحمد الله تعالی که بفضل
 ربانی و دعای عزیزان بصحت کلی مبدل گشت و آن زحمت
 برحمت بیوست می باید که اکابر و اهالی هراة مجموع خاطر باشند
 و محمد سام را در جمیع امور مدد دهند اینک برادران اعزان من
 غیاث الدین محمد و علاء الدین محمد ابقا هم الله تعالی و اسعد هما

¹ The word یزل is repeated, and the corresponding line is missing in the MS.

² از is repeated in the MS.

می الداریس تا ده هزار مرد عوی همه مستعد حرب میسرند و روز
دگر این نامه را بر اشراف و اعیان شهر و رؤس و رعما و سناة حواند راوی
حنس کعب که هم در آن شب که ملک فخر الدین بر محمد حق تعالی
دوسب بهلوان مطهر اسفرای که از صلاح داران ملک فخر الدین
بود از قلعه محروسه امان کوه ناسم آنکه سپهر هراة مدروم بیش بوحای
آمد و احوال وفات ملک فخر الدین عرض داشت بوحای از اشارت آن
حدر می حدر از معنی - * شعر *

ای دوسب بر حدارۂ دشمن خو نگذری
شادی مکی که تا تو همی ماحدا رود
حدارۂ نقبه برد و فنا و کلاة خود بهلوان مطهر بخشید و کعب * شعر *

خو برحاسب از بیش آن نره شیر
کمون اندر اسلام نه پیشه دلیر
انتهاج فراوان و مسرت نگران بدل او راة نایب و هم در شب نوسم حدبول
برمی بر ازاسب و ملوک ممالک و امراء لشکر و ولات و لانات را طلب
داشت و حدر وفات ملک فخر الدین تا سماع انشال رسانید و فرمود تا
کسان حمور و حمامات راحت در دوران آوردند و نشانمایی آن حدر آن
شب تا صبح و هنگام حی علی العلاح راج روح برور نوشید و حام مدام
گرفت - * شعر *

إِذَا أَنْشَبَ فِي الظُّلَمَاءِ نَجْدًا * وَأَسْبَ الْمَصَاحِبِ مِنْكَ شَكًّا
حور بدی تو در تاریکی صبر را
و بدد حادهای حواف از تو بریدن را
فَلَا تَحْقُلْ عَنِ السَّوَّاحِ إِمْتِنَاعًا * وَلَا تَحْقُلْ بِمَنْ نَدِمْتَ دَعْرًا

هر کرا در ماتم تو سوز نیست * تا ابد جز خوار و سرگردان مباد
 بی حسام و خنجر و کوبال تو * رزم مردان و صف میدان مباد
 بی نهیب قهر و روح لطف تو * ابر کریان و کل خندان مباد
 از خدای لم یزل^۱ بز جان تو * ... ..

Fol. 176b. در جوار انبیا و اولیا * جای تو جز روضه رضوان مباد

بعد از شرایط دفن و عزا بر موجب وصیت ملک مغفور فخرالدوله و الدین
 طاب ثراه امارت قلعه محروسه امان کوه را باختیار الدین محمد هارون
 که لیث و غا و غیت سخا ست مسلم داشتند و قرب دوستان مرد
 نامدار نیم شب از قلعه محروسه امان کوه بیرون آمدند و مفاجاء خود
 را بر سباه بوجای زدند و بیش از ظهور تباشیر صبح بشهر در آمد و در سر
 جمال الدین محمد سام را از وفات ملک فخر الدین آگاه گردانید
 و جمال الدین محمد سام بعد از تاسف و بکا گفت که مصلحت در
 آنست که این خبر جانکداز موجب مفتح مولم را و این حادثه دردناک
 دلسوز را مخفی داریم چه از اشاعت این خبر مردم شهر از خاص و عام
 شکسته دل شوند و لشکریان بریشان خاطر و بوجای بر حرب و محاصره
 مولع بس در خلوت بفرمود تا از^۲ زبان ملک فخر الدین نامه بنوشتند
 که ما را اندک تکسری بود چند روزی اما بحمد الله تعالی که بفضل
 ربانی و دعای عزیزان بصحت کلی مبدل گشت و آن زحمت
 برحمت بیوست می باید که اکابر و اهالی هراة مجموع خاطر باشند
 و محمد سام را در جمیع امور مدد دهند اینک برادران اعزان من
 غیاث الدین محمد و علاء الدین محمد ایضا هم الله تعالی و اسعد هما

¹ The word یزل is repeated, and the corresponding line is missing in the MS.

² از is repeated in the MS.

بنی رایت جلالت و تاج شهنشیت
 دیبیم و تخت ملک بجز خوار و زار نیست
 بی تو سریر سنجبر و اقدار کرت را
 قدر و بها و منزلت و اعتبار نیست
 مردان مرد صفدر و کردان رزم را
 بی کوشش تو بیش سرکار نیست
 در هجر جان کداز تو امروز در جهان
 بی داغ و درد یک شه و یک شهریار نیست
 از آتش فراق تو ای آمیزی ملک
 سلطان تخت و تخت بجز خاکسار نیست
 بی تو عار عالم اخلاق ساک تو

کس را هوای باغ و گل و لاله زار نیست

و انصار دولت و مملکت و افراد حشم و خدم او از بی گلستان جنت سل
 جمال با کمال مخدوم مرحوم خود جبهه زعفرانی را از اشک
 ارغوانی خضاب میکردند و از کثرت جوش و خروش و فراط جزع
 و فزع و بسیاری تاسف و تلهف و قلق و فاله و زاری دل فلک زنگاری را
 دردم می آورد و میبخت - * شعر *

خسروا بی تو فلک کردان مداد * ملک کیتی را کسی سلطان مباد
 می ضیاء آفتاب رای تو * جبرم مه رخسند و تان مباد
 می سبهر جاه تو بر آسمان * مهر و تیز و زهره و کیوان مباد
 بی بهار دولت و اقبال تو * گلشن و باغ و گل و ستان مباد
 می ذقاند امر و حکم حکمت * در جهان فرماده و فرمان مباد
 می شکوه براه جاه تو * قصر و طاق و منظر و ایوان مباد

رفت از دُنْیای دُنْیای لَدُنْیَم * سوے نِزْهت سِرای ناز و نَعیم
 رفت ازین موضع فریب و غرور * سوئی منزلکِه نشاط و سرور
 رُوس سبّاه و خواص درگاه او مویها بپریدند و جامها باره کردند و نفیر
 و ناله و واویلا و وا^۱ دریغا و وا حسرتا از منزل سفلی بعالم بالا رسانید
 و گفت - Fol. 176a.

* شعر *

حسن
سمنائی

شاهها بسوخت آتش مرگ تو جان ما
 از تن ز فرقت تو روان شد روان ما
 بی فر خسروانی و دیدار انورت
 بر شد بر اوج جرخ نفیر و فغان ما
 بی کف در نثار جهان بخشش کان و شت
 چون بحر کشته دیده گوهَر فشان ما
 بی رزم و حزم و مردی و کردی و بردلایت
 در ناله اند خنجر و تیغ و سنان ما
 در ماتم تو در غم و شادی و محنت اند
 جانهای دوستان و دل دشمنان ما
 از شرح درد دوری تو خوار و خسته اند
 کلک و بزان و خاطر و دست و زبان ما
 و خواص و عوام انام و صغار و کبار قلعه محروسه امان کوه ذرایر اقدام
 را بر بر مفارق افشاندند و هر دم از تواتر سیول دموع طوفانی ظاهر
 کردانید و گفت -

* شعر *

سراجی

شاهها ز فرقت تو جهانرا قرار نیست
 در ماتم تو جرخ بجز سوکوار نیست

جهت آنکه واسطه قیام اندان اعدیه اسب و ضعف و وهن او قلب
 حورش تمامت امراء و ملوک در بوجای آفرین و ثنا خواندند و آن
 تدبیر را از محمود شمرند روز دیگر لشکر نعمان او کلی سدل و طرق
 و بندها و بناها را گرفتند و بر سه هرلی و ممبری امیری و ملکی بدست
 و بصفتی راهها را نگاه داشتند که بیش هیچ آفریده را از شهریان محال
 آن نماند که یک می ناز و یک شاخ هیرم شهر توانستی آورد و حکم
 جمال الدین محمد سام هر شب حدد مرد عیار بنشیند از شهر بیرون
 رفتندی و از کلهای بوحاییل اسب سوار شهر آوردندی بمثانی که یک
 کس صد سر و دروست سر^۱ اسب بیاوردی و هر حکایتی که از حائنین
 واقع شدی و هر حرب که از طریق بطور بدوستی جمال الدین بقلعه
 محروسه امان کوه فامد دوازدی و ملک مختار الدین را از آن اعلام کردی
 و ملک مختار الدین در حراب از سخنها بدیده کفتی و باندیشه عالی
 حرد او را حوص کردن در کارها دلالت کردی *

ذکر نواد و ینجیم در وفات ملک مرحوم فخرالدوله والدین طاب ثوابه

در اوایل ماه شعبان سده مذکور جوهر نعیس ملک مرحوم
 مختارالدوله والدین بعرض مرض مقرون شد و مزاج لطیف از جانب
 اعتدال بجانب اعتدال حرکت کرد و قوای بدیه و حواس
 ظاهره او که هر یک مدبرک مدبرکات محسوسات و معنویات بود تضعف
 و تدریجاً متواعل گشت و بحساره اعوانی لاله سیمای او که مدظر نظرات

^۱ In the MS. لیر

* نواد و سدهم In the MS.

جب و راست کشته ز دریای خون

سواران جنگی ز زینها نـکـون

سر سرکشان دور مانده ز تن

براکنده در خاک و خون بی کفن

سه روز بدین منوال بر در شهر آتش حرب و ضرب در زبانه زدن بود
و شاه باز اجل در بروز و افواه و حوادث در تلقم و خنجر مولع خنجر
و قراب شمشیرها رقاب ابطال و ارماع مفتون اشباح و اسیاف عاشق
اعناق و سناها مایل سینها و کوبالها مدقق یالها و دروع در دما و دموع
مخضوب و مبلول و جواشن بر بدنهای مغرق خوی و خون - * شعر *

دقیقی

ز خون کشته روی زمین لعل کون

سواران فتاده ز زین سرنکون

در و دشت مرد و سلاح نبرد

نهان کشته در خاک و در خون و گرد

بعد از سه روز که بوجای بر فتح هراة دست نیافت و بسیاری از مبارزان
و نامداران سباه او بقتل رسید از در شهر برخاست و در جوار بل مالان
معسکر ساخت و روی بامراء سباه و وجوه درگاه کرد و گفت حالیا مارا
جنگ بدراین شهر بدن مصلحت نیست چه بند و دروازه و باره این
شهر بس منیع و حصین است هیچ تدبیر به از ان نیست که مداخل
و مخارج اطراف این شهر را بگیریم چنانک از خوردنی و پوشیدنی
هیچ چیز بشهر نتوان برد تا در شهر عسرت و فقدان عسرت و عزیزی طعام
Fol. 175a. و خوار انام ظاهر گردد و خلق این خطه از بی نانی در گاهش جانی
و زندگانی افتند و در مخالف قحط و انیاب نوایب گرفتار شوند بعد
ازان جنگ بیش بریم چه مردم قحط زده را نیرو و شوکتی نباشد

ار شهر بیرون فرستاد و کعب لی اصحاب این گروه بد نژاد خود پیر نقد
و حصد این ولایت آمده اند و از برای اهلاك و تفكیل ما كمر اندقام بر میان
دسته و تبع بعض کشیده همه باید که بر مقتضای **وَمَنْ يُقَاتِلْ مِنِّي سَعِدَ اللَّهُ** **قَالَ اللَّهُ**
بِقَتْلِهِ أَوْ يُعَاقَبْ تَسَوَّفَ بُرُونُهُ **أَحْرًا عَظِيمًا** امروز از سر جان بر خیزد و با
این طایفه بیدار داناك سعاك که در طلب مال و اطفال شما اند بر **قَالَ النَّبِيُّ**
حسب حدیث رسول که **مَنْ قَتَلَ دُونَ أَهْلِهِ فَهُوَ شَيْدٌ هَيْجٌ** دبیقه از شرایط
مردی و مردانگی در وقت حرب و صرف مهمل مکنارید بحکم جمال الدین
محمد سام بیکدار آن هزار و هفتصد مرد دلاور بهخاش حوی از دروازه عراق
بیرون رفتند و با تبعه مسلول حرن شیران آشفتند و دیلان جنگی حمله آورد
و از آن طرف پیر سناه روحانی بیش آمدند از جانب هر دو و بیتی درهم
افتادند و بی محابا و نکاشی بگون ریختن یکدیگر در حرکت آمد و آتش
تراج و دفاع را مرتفع کرداید و خندان^۱ را بقتل رساند که در هر کام
از دماء دلازان دریای در موج رس آمد و در هر گوشه از شخوص منازران
و جانداران کوهی پیدا شد -

* شعر *

و هر سو سر آمد همی دار و گیر

روانشد حب و راسب شمشیر و تیر

سدانسب یکتا نشیب و فرار

به بیگانه از اشدا پیر یار

تسو از اسر گشتی بجای تکرار

بجوشتید حور و بباد تکرار

سکروز کمران و شمشیر تیر

شب تیره پیدا شده و مستخیز

۱ The MS has را هم از خندان

خداوند عالم خداوند حزم * خداوند بزم و خداوند رزم
 بهفتاد نهمه خداوند تاج * سر افراز و شایسته تخت عاج
 جهاندار و فرمانده و کامیاب * بشاهی درخشنده چون آفتاب
 همی تا بود آسمان و زمین * تو بادی شهنشاه تاج و زمین^۱
 همی تا بود بنج و هفت و دوشش * گفت راک باد و دلت باد خوش
 همی تا بود گردش آفتاب * بنیک اختی در جهان کامیاب
 همی تا بود زهره و ماه و تیر * بفروماندهی جاودان نامکیر
 بعد از آن عرضه داشت که بر رای اعلی ملک ملوک الاسلام شیریار الا نام
 فی الایام نموده میشود که بو جای هم درین هفته بدر شهر خواهد آمد اگر
 حکم عالی ملک ملوک اسلام نافذ گردد بندگان از شهر بیرون روند و برشط
 رود صف کشند و با سیاه او بمکاربت و بمقارعت قیام نمایند والا که درین
 معنی حکم جهانمطاع نباشد هم در شهر ساکن باشند تا چون اعادی نزدیک
 رسند از شهر بیرون روند چون نامه جمال الدین محمد سام بملک فخر الدین
 رسید در حال در جواب نوشت که حرب اولست چندانکه تواند و دست^۲
 قال النبی دهد اجتهد و بسالت را مبذول دارید و معنی الصبر عذد الصدمة اولی^۳
 علیه السلام را کار بندید و تا بل در فراه و شط آب سیاه بیش بیش مرود روز دیگر که
 غره ماه شعبان سنه مذکور بود بوجلی با تمامت سیاه برخاست قبله شهر
 در مقابل برج خاکستر صف بر کشید و فرمود که کوسپاه رزمی را فرو
 کوفتند جمال الدین محمد سام از دلیران غوری و مبارزان هروی و عیاران
 سجری و بلوچ و خلیج هزار و هفتصد مرد آهن پوش رزم آزمای جان باز

^۱ In the MS. this hemistich is followed by تو بادی شهنشاه تاج و نکین .

^۲ The word دست is repeated in the MS.

^۳ The MS. has الصبر عذد الصدمة الاولى .

ار شهر بیرون در ستاد و کعب ای اصحاب اس گروه بد نژاد خود بر قصد
و قصد اس ولایت آمده اند و از برای اهلک و تکلیل ما کمر انعام در میل
سته و تبع بعض کشیده همه باید که در مقتضای و من یقاتل فی سبیل الله
قال الله تعالی یقتل او یقتل فسوف نؤتیه احرأ عظیما امروز از سر حان بر حیرد و نا
اس طایفه بیناک داناک سفاک که در طلب مال و اطعاع شما اند بر
حسب حدیث رسول که مَنْ قُتِلَ دُونَ اَهْلِهِ وَهُوَ شَهِيدٌ هِیْج دونه از شرایط
مردی و مردانگی در وقت حرب و صرف مهمل مگذارند بحکم جمال الدس
محمد سام بنگار ان هزار و هفتصد مرد دلارز بر حاش حوی از دروازه عراق
بیرون رفتند و نا قیعهاء مسلول حوس شیران اشفته و فیلان حدکی حمله آورد
و از ان طرف بیر سناه بوحلی بیش آمدند از جانب هر دو برق درهم
انادند و بی محابا و تعاشی بخوس ریختن بکندکر در حرک امد و انش
مراع و دفاع را مرتفع کرداید و حدانی^۱ را بقتل رساند که در هرگاه
از دماء دلارز درانی در موج رس امد و در هر گوشه از شعوص مداران
و خاندان کوهی پیدا شد -

* شعر *

ر هر سو بر آمد همی دار و کیر

روانشد حب و راسب شمسیر و تیر

سدانس یکتش نشیب و سرار

به بیگانه از اشنا بیر سیر

تو از اسر گیتی بحالی تکرار

بحوشد حور و بخت تیر

بکرز گران و بشمشیر تیر

شب قمره پیدا شده رستخیر

ز خاکدان غم افزای تا تو رفتی رفت

زدست قوت و آرامش و توان بسر

روز دهم ایلچی بیش ملک فخرالدین فرستاد که جمال الدین محمد سام بدر مرا با سیصد تن بقتل رسانیده اگر این کار بفرمان تو کرده اند ما را اعلام ده و الا که بی اجازت و اشارت تو درین امر عظیم خوض نموده باشراف و زعما و اعیان شهر هراة نامه نویس تا اورا باجماعت خونیان بدست ما باز دهند و مال و اجناس و مراکب و اسلحه که گرفته اند تسلیم کنیید تا آتش این فتنه فرو نشیند و این گفتگوی بمحاربت و مقارعت نه انجامد والا تمامی این دیار در سروکار این انتقام خواهد رفت ملک فخرالدین در جواب گفت که بچنین سوگند که من جمال الدین محمد سام را و هیچ آفریده دیگر را بقتل بدر تو مامور نکردانیده ام و بدین کار راضی نبوده او برای و راس خود این دلیری نموده مردم هراة بفرمان من اورا بدست باز فتوانند داد چه حالیا دو هزار مرد تیغ کش تیر انداز تبع اویند تو دانی و ایشان مرا درین میان کاری نیست چون جواب بیوجایی رساندند در غضب رفت و گفت که ملک فخرالدین بدر مرا بقتل آورده Fol. 173b. و در یاغی کری و تمریدی جماعت خونیانرا اغرا کرده امروز میکویید که من خبر ندارم آری اگر بخت یاری دهد و مساعدت فلک باشد هم جمال الدین محمد سام را بقتل رسانم و هم قلعه محروسه امان کوه را خراب کنم و بخون بدر خود جندانی از ساکنان این بلده را بقتل ارم که حساب انرا در فهم و وهم نتوان آورد بعد ازان بفراة و اسفرار و قلعه کاه و سجستان و تولک و آزاب قاصدان دوانید و ملوک و حکام این ولایات را طلب داشت و از فرنگستان چند استاد منجذیقی با خود آورده بود ایشان را بکار ساختن منجذیق و برداختن آلات و ادوات او مامور کردانید

بودند جمال الدین محمد سام بیرون فرستاد طوعان شمس الدین ابو پرید
را رها نکرد تا سه ماه طوعان با سباه بدر خود باسم در بغداد در یک
فرسنگی شهر معسکر ساخت و از قلعه محروسه امان گوه و شهر حدد
کرت دلبران غوری و هروی بر طوعان شصت تن بردند و بسیاری را از سباه او
قتل آورد *

Fol 173a.

ذکر نمود و چهارم^۱ در آمدن بو جای بن دانشمند بهادر بمکاسوه شهر هوا [۴]

بعد از واقعه دانشمند بهادر مدح ماه بحکم پادشاه عادل اولکایتو
سلطان بوحالی بن دانشمند که شجاع و مبارز قتل و نامدار بیباک
و سفاک بدین بود و طمعش با ملل ایداد مسلمانان [و] و قلش مفتون
ریختن خون ناحق در اوایل رحب سده مذکور براه آمد طوعان که
برادر او بود و امراء لشکر دانشمند بهادر شرایط قهریب را باز محدود
کرد آیددد بوحالی ده روز در مانم بدر دزد و سرور و شیون و رازی تمام سر بود
و هر لحظه گفت - * شعر *

خاکالی

ایا ز قتل تو سر کشته کشته جل سر
ز درد عجز تو حیران شده روان سر
ز سر سینه و سیل در حشم در عم تو
در آب و آتش انده شده مکن سر
ز خاک تیره یکی سر برآز و بس بشو
دکوش شورش دمی دالتش و معال سر

^۱ The MS has دوم

لاغری دو بسر دیگر بود یکی را بوجای گفتندی و دیگر را طوغان بوجای
 در دیار فرنگستان راه حرامیان و قطاع طرق نگاه میداشت و طوغان در [این] ایام
 [در] شهر آباد طوس بود چون خبر بطوغان رسید که دانشمند بهادر را در شهر
 هراة در حصار ملک فخر الدین بقتل رساندند در حال با سباه خود متوجه
 هراة شد و چون بهراة رسید در پیش او امراء سباه و لشکر یکسر کلاهها بر
 زمین زدند و موها بپزدند و عبرات حسرت بر وجنات جاری گردانید و
 نفیر و صدا و ولوله وادلا و یا مصیبتا و یا حسرتا باوج جرخ زنکاری
 رساند طوغان در پیش امراء لشکر بدر در خاک غلطان شد و از سوز فراق
 بدر و برادران و اقارب سینه را کباب و دیده را بر آب کرد و گفت * شعر *

شاعر

ای جان ز تن بیرون رو و ای عقل نیست شو

و ای دل ز عبرت بکسل و ای دیده خون کری

بعد از سه روز که از شرایط عزا ببرد اخت سبل و طرق جوانب شهر هراة
 را بر لشکر قسمت کرد و هر راهی را بکینه خواهی سپرد و بس از
 جند نوبت که ایلچیان پیش ملک فخر الدین فرستاد جمال الدین
 محمد سام باشارت ملک فخر الدین و شفاعت شیخ الاسلام قطب الحق
 والدین الجشتی شیرین خاتون را که زوجه دانشمند بهادر بود بیرون
 فرستاد و شیرین خاتون که مفتنه روزگار بود هم در آنروز که از شهر هراة
 بیرون آمد قرب درویش تن را از رعیت هراة بقتل رسانید و مبارزان غوری
 چون تاج الدین یلدز و ابو الفتح و لقمان و یحیی و محمد سنکه بسیاری
 کوشیدند که شیرین خاتون را بقتل رسانند جمال الدین محمد سام
 ایشانرا مانع می آمد و در قتل و قتل او رخصت نمیداد بدان واسطه که
 شمس الدین ابویزد غوری را که از مقربان درگاه ملک فخر الدین بود
 دانشمندیان گرفته بودند تا شیر [ین] خاتون^۱ و خواتین دیگر که در حصار

^۱ In the MS. خواتون .

بودند جمال الدین محمد سام بیرون نفرستاد طوغان شمس الدین ابو برید
را رها نکرد تا سه ماه طوغان با سعاد بدر خود باسم در بندان در یک
در سنگی شهر معسکر ساخت و از قلعه محروسه امان کوه و شعر جدد
کرت دلبران غوری و هروری بر طوغان شبتخون بردند و بسیار پیرا از سعاد او
قتل آورد *

Fol. 173a.

ذکر نمود و چهارم^۱ در آمدن بوجای بن دانشمند بهادر بمحاصره شهر هرا [۴]

بعد از واقعه دانشمند بهادر بمنج ماه محکم نادرشاه عادل اولچایقو
سلطان بوجای بن دانشمند که شجاع و معارز قتل و نامدار بیباک
و سفاک بدین بود و طبعش ^۱ایل ایدآء مسلمانان [ن] و قلش معنوی
ریختن خون ناحق در اوایل رجب سنه مذکور بهرات آمد طوغان که
برادر او بود و امرآء لشکر دانشمند بهادر شرایط تهریب را نار مجدد
گردانیدند بوجای نه روز در مانم بدر بدرد و سوز و شیون و زاری تمام بسر برد
و هر لحظه گفت -

* شعر *

خاکانی

ایا ز قتل تو سر کشته کشته جان سر
ز درد هجر تو حیران شده روان سر
ز سوز سینه و سیل دو حشم در غم تو
در آب و آتش انده شده مکان سر
ز خاک تیره یکی سر برآر و بس بشنو
بکوش شوش دمی ناآش و مغان سر

لاغری دو بسر دیگر بود یکی را بوجای گفتندی و دیگر را طوغان بوجای
 در دیار فرنگستان راه حرامیان و قطاع طرق نگاه میداشت و طوغان در [این] ایام
 [در] شهر آباد طوس بود چون خبر بطوغان رسید که دانشمند بنادر را در شهر
 هراة در حصار ملک فخر الدین بقتل رساندند در حال با سپاه خود متوجه
 هراة شد و چون بهراة رسید در پیش او امراء سپاه و لشکر یکسر کلاهها بر
 زمین زدند و مویدها ببردند و عبرات حسرت بر وجنات جاری گردانید و
 زغیر و صعدا و ولوله راویلا و یا مصیبتا و یا حسرتا باوج جرخ زنکاری
 رساند طوغان در پیش امراء لشکر بدر در خاک غلطان شد و از سوز فراق
 بدر و برادران و اقارب سینه را کباب و دیده را بر آب کرد و گفت * شعر *

شاعر

ای جان ز تن بیرون رو و ای عقل نیست شو

و ای دل ز صبر بکسل و ای دیده خون کری

بعد از سه روز که از شرایط عزا برداخت سبل و طرق جوانب شهر هراة
 را بر لشکر قسمت کرد و هر راهی را بکینه خواهی سپرد و بس از
 جند نوبت که ایلجیان پیش ملک فخر الدین فرستاد جمال الدین
 محمد سام باشارت ملک فخر الدین و شفاعت شیخ الاسلام قطب الحق
 والدین الجشتی شیرین خاتون را که زوجه دانشمند بنادر بود بیرون
 فرستاد و شیرین خاتون که مفتنه روزگار بود هم در آنروز که از شهر هراة
 بیرون آمد قرب دوستان تن را از رعیت هراة بقتل رسانید و مبارزان غوری
 چون تاج الدین یلدرز و ابو الفتح و لقمان و یحیی و محمد سنکه بسیاری
 کوشیدند که شیرین خاتون را بقتل رسانند جمال الدین محمد سام
 ایشانرا مانع می آمد و در قتل و قتل او رخصت نمیداد بدان واسطه که
 شمس الدین ابویزد غوری را که از مقربان درگاه ملک فخر الدین بود
 دانشمندیان گرفته بودند تا شیر [ین] خاتون^۱ و خواتین دیگر که در حصار

^۱ In the MS. خواتون .

ظم و عذاب الیم حدود گرفتار کرد و رجال فرج حال خیال عوز را به ما
 من کلام
 العرب
 سلط کرداید آنی الله آن یقع می الییر الا من حبط و ان یحقیق المکر
 سبی الا یس مکر می باید که همه یكدل شوید و طریق تسع و
 سکت و بدل اموال را مسلوک دارید و بیش جمال الدین محمد سام
 ید و بخواهر راهر و بغایس اطلاق و تقبل اموال در استخلاص من احداث
 بلع بجای آرید و جماعتی بیش ملک فخر الدین رود و حال نار نماید
 دانشمندیان حوس اوار یوسف اباز شغودند پیشتر آمدند و گفتند که ای
 امیر یوسف یک کس دیگر را از امیر رانگل و نواب امیر دانسمدد بگوی
 تا بناد تا ما او را به بییم و همخانک از زبان تو بیعام امیر دانسمدد
 شدیم از و بیر شغوم دختری بود ارمک نام که خود را ناماس مردان
 ملوس داشتی و بر سواری و تیر اندازی بغایب فادر و ماهر بود
 بر اساعت که دانشمندیان را بقتل میرساندند او سیقه خود برهنه کرد و
 بر باد بر آورد که ای جمال الدین محمد سام من عورتم از برای رضای
 جدای عروجل که مرا بگوی تا بقتل برساند جمال الدین محمد سام
 او را بحال اصل داد بر شیوة اول بفرمود تا حمامهای مردانه در پوشید و
 بر شرفه حصار آمد و گفت ای قوم منم ارمک امیر دانسمدد بهادر همه
 را سلام میرساند و میگوید که خاطر بر نشان مدارید که من تا مردان و
 براندل و خدمتگراں سلامتیم می نلد که رود بر بار کردید و سخی می که
 یوسف اباز شما رساده نامرا رساید دو روز بدین گونه آمد و شد میکردند
 و بلیت [و] لعل حیات دانسمدد را امید میداشت روز سیم بریشان محقق
 گشت که دانسمدد بهادر از رمرة محسوسل خاک است و از فرقه سکان
 بزیات نامه غارته و از سرحتگان نار حامیه و دانسمدد بهادر را غیر طاعتی و

عالم حیات اند ما را اعلام ده تا بدانچه دلخواه و رضای تو باشد برویم
جمال الدین محمد سام در جواب نوشت که دانشمند بهادر بقصد من
و طایفه که ملازم منند بحصار در آمد او را بگرفتیم و در بند کردیم [و امیرزادگان
لاغری و طغتمای و کاجوی و کرای و میذکو و جیغور بهادر همه سلامتند
چون امرای دانشمندی بر جواب مکتوب واقف گشتند شادمان شدند
و برزندگی دانشمند بهادر و سلامتی نفوس اتباع و اشیاع او ابتهاج عظیم
نمودند روز دیگر که زورق زرین بیضاء ضیا بخش در بحر نیلی آسمان سیماب
کون روان شد و از طارم چهارمین غلام^۱ مهر روشن چهر ظاهر کشت -

* شعر *

سفری ظاهر خورشید جهان جمال بنمود * رنگ از رخ شاه زنگ بر بود

طایفه از دانشمندیان ببای حصار آمدند و گفتند که سلام ما بجمال الدین
محمد سام رسانید و بگوئید که ما را امرای فرستاده اند که اگر راست
راستست که دانشمند بهادر و ابنا و اخوان او زنده اند از نواب و حجاب
لو یک دو کس را بفرمائید تا بیالای حصار بر آیند تا ما ایشان را به بینیم
جمال الدین محمد سام از نواب دانشمند بهادر شخصی را یوسف ایاز
نام بجان امان داده بود بفرمود تا او را بر بام حصار بر آورند و مامورش
کردانید که باین طایفه جنین و جنین حکایتی بگوی یوسف ایاز گفت که
Fol.172a. ای اصحاب امیر دانشمند بهادر فلان ملک و فلان امیر و فلان بهادر را سلام
میرساند و میگوید که من سلامت و فرزندان طغتمای و لاغری و خاتونان همه
قال النبی در حصار اند چون نیت بد کرده بودیم که نِیَّةُ الْفَاسِقِ شَرٌّ مِنْ عَمَلِهِ که این
علیه اسلام حصار را بگیریم و جمال الدین محمد سام را بقتل رسانیم و ساکنان این
شهر را بطرف عراق باسم اسیری متفرق کردانیم حق تعالی ما را بنظر

¹ The MS. is doubtful.

تس و از شرفان صد تن نصب گردانند و بر پندها و بهما مرد نهشند
و حصار صد مرد از کمانه رجال و شعلان موی حبل را فرمود که سه سب
و نور بر سر حصار سوی شهر مقام سازد قا اگر از حای حمانی بختانی
اندسند شما از برای دفع انشان معد ناسید و در دیگر * شعر *

چون حسرو نور بخش انکم * بر کرد سه از ان ظم
نای جماعت مذکور عمد نسب و رعنا و مقتران و اشاف و مردان شه
را طلب داشت و با هر طایفه عالی حده نمان کرد که با من الی
و رعنا شما باشم شیخ رحمتی و نکستی از من شما برسد شما در ناند که
شماره سوگند خوید که بر خلاف رحمانی دو دردم و در امه که ما ا ندان
مامور گردانی بحال دران امر قیام نمائیم و زاری حدس کعب که جماعتی
از امرا و حده و شراره امیر دانسمند نهاد که در شهر نیامده بودند چون
ملک بدالکنس و طوطک بلا و فرقه که از نای حصار که بکشد بودند
و متعاقب انشان حده داشمند بدر و احوال از ده حصه و عوعی حای
و بقتل رسیدن رمه داشمند که در رهانا و دیوان حرات بودند
بیکبار نمان برآوردند و حمامها بر دندما صرف کرد و با دل به درد و سده
حرات و حشم بر آب و حایط مقترب بصر سول دموع عدون * شعر *

الصَّوْنُ مُلْتَمِیْ وَاَئِلْتُ مُصْطَرَبٌ * وَاَلْدَمْعُ مُسْكِبٌ وَاَلْعِیْشُ مَعْمُودٌ
سینه رده رنده است و دل نیک حفعال شونده

و اشک حشم رنده است و رندانی کم شده است

از ان داشمند بدر و در نمان و بران و درستان خود د نمان و در ش
آمدند بمثلتی که سبک حار از انشان دل بسوخت و انسا نه حای
از قتل داشمند نهاد اعلام بقول مژغای دانه پوشمند بحمل ادبی مامور
سام که اگر امده داشمند برآورد و در نمان و حای نمان و بران و در

خصم قوی و عدوی عظیم بود در حال در جواب نوشت که محمد سام
 بداند که چون حادثه باظهار بیورست و کار جذین بزرگ بردست او رفت
 در محافظت شهر و حصار و رعیت سیل حزم را نگاهدارد و بر دوازه
 و بندها مردان کار دیده معتمد و مبارزان جهان دیده دانا نصیب میباید
 کرد و البته ظبور این فتنه را بمن حواله نکند و گوید که من این کار را برای
 خود نکردم و ملک من مرا بدین کار مامور نکردانیده چون دانشمند بتادر
 بقصد من بحصار در آمد و جند تن از ملازمان و یاران مرا مجروح کرد Pol. 171a.
 و خواست که مرا بکشد از ترس جان خود این کار کردم بعد ازان از سنگن
 قلعه امن کوه صد تن را با عدت و ساز حرب بتوا فرستاد و گفت که در جمیع
 امور مطاع^۱ و مشار الیه گفت و صوابدید جمال الدین محمد سام باشید
 و از اوامر و نواهی او تجنب و عدول مجوئید و باشراف و اکابر حصار
 نیز نامه نوشت و ایشانرا در حفظ حصار و تعیین مرد باس و طلایه
 و تفحص احوال رعیت مامور کردانید چون مکتوب ملک فخرالدین
 بجمال الدین محمد سام رسید ببوسید و بر چشم نهاد و تاج تارک -
 ساخت و گفت -

* شعر *

شاعر   فَلَوْ كَانَ وَحْيٌ بَعْدَ وَحْيٍ نَبِيًّا * لَمَا كَانَ ذَاكَ الْوَحْيُ إِلَّا كَلَامَهُ

اگر بودی الهامی بس الهام بیغمبر ما

هر آئینه نبودی آن الهام مگر سخن او

شاعر   خطاب عالی دربار از آنجذاب رسید * بسان صحف البی و وحی ربانی

بعد ارانکه نامه را تمام بخواند بمشورت اکابر حصار چون اخنیار الدین

نیشه و امیر محمد سنکه و تاج الدین یلدر و لقمان و یحیی و فرخ زاد

و شاه اسمعیل بر هر دروازه از دلیران غوری بنجاء تن و از سجزیان بیست

۱ The MS. has امور و مطاع .

غوغای عامه ظاهر کشت بمثبوتی که گفتی که مکر روز قیامت قنیم کشت
و هرکس از عوام الناس بطرفی میدوید و نعره میدزد و گری و واهی میدوید
و اگر از دانشمندیان در زوایا و بیوتات و قمار خانها کسی را میدانست می
کشت آن روز نا نماز بیشین بدین نوع در شهر خونریزش بود بعد از نماز
بیشین جمال الدین محمد سام حکم کرد که کسی را از دانشمندان بقتل
نرسانند و در قلعه محروسه امان کوه چون دیده بان بود دید ملک بنخر الدین
را اعلام داد ملک از آن خبر متردد کشت و گفت انشا الله که خیر باشد
و ظفر و نصرت اصحاب ما و مهوری و مخدای اعالمی و تاریخ قتل
دانشمند بهادر را عزیزی از شعرای جام نظم کرده است و آن نظم
اینست -

* شعر *

سال هفصد^۱ و شش در محفل شهر هرات
بحکم لم یزلی کرد کار بی مانند

ز دست برد قضا از کف محمد سام
کشید جام سعادت امیر دانشمند

چون جمال الدین محمد سام از کار دانشمند بهادر دل برداخت
بخدمت ملک بنخر الدین نامه نوشت و کلی آنچه که واقع شده
بود باز نمود ملک بنخر الدین چون بر مضمون آن نامه وانف
کشت ظاهراً خود را جفا نمود که از کار دولت و اعیان
مملکت او کمال بردند که ملک بنخر الدین را از قتل دانشمند بهادر
ناخوش آمده است و ظنور آن فتنه را از جمال الدین محمد سام مدموم
و مقیم شمرده و ناظراً بغایت مبالغه و خرم شد چه دانشمند بهادر را

خبر بامرا رسانیم که ملک در فیل بزد است و یقین که چون جمال الدین
 محمد سام بشنود که خدمت ملک اینجاست بیرون آید باستقبال
 ملک ینالتکین گفت که شما زحمت مکشید که من یکزمان دیگر که امیر
 دانشمند از طوی فارغ شود بالا خواهیم رفت چه این ساعت اینوهی و
 ازدهام تمام است و چندین مغول کرسنه جمع شده اند و ما نیز لقمه
 تذاول کرده ایم باکل و شرب میل نداریم چون ملک ینالتکین این بگفت
 ناگاه بر زبان یکی از بواب فیل بزد رفت که اگر خواست خدایتعالی
 باشد بزودی جمعیت این ملاءعین بتفرقه بدل گردد ملک ینالتکین چون
 از آن شخص این سخن بشنود در حال از فیل بزد بیرون رفت و بر در فیل
 بزد متفکر و مترصد بنشست تا آن زبان که آن سجزی که ذکر او بتقریر
 بیوست از فیل بزد بیرون آمد ملک ینالتکین گفت که ای نقیب کجا
 میروی امرا از آتش خوردن فارغ شدند یا نی سجزی گفت که ای
 ملک سر خود گیر که دانشمند بهادر را بگرفتند و بعضی میکوبند که شاه
 اسمعیل سجزی برادر زاده خود را بیش ملک ینالتکین فرستاد و بیغام
 کرد که ملک زنهار که در حصار نیاید که مصلحت در آنست القصه چون
 جمال الدین محمد سام و دلیران غوری و سجزی از قتل دانشمندان
 بدردا ختند بر بام حصار بر آمدند و ندا در داد که ای مردم شهر هراة
 دروازه را به بندید که ما بتوفیق باریتعالی و تعظم و یمین دولت روز
 افزون ملک ملوک اسلام فخر الدولة والدین دانشمند بهادر و مصلحان او
 را بقتل رساندیم و آتشی بلندی بر افروختند تا ملک فخر الدین را از آن
 تنبیهی حاصل شود بعد از آن جمال الدین محمد سام سوار شد و با مبارزان
 غوری و هروی و سجزی و مغول باش از حصار بیرون آمد و دور شهر از
 دانشمندان هر کس را که یافتند بقتل آوردند و در شهر شور و شغب و

داد ملک یثالثین در حوال کعب که تربیت و عیایت امر برک
 در باب این مخلص بسیار است انشاءالله که عذر حواله تواند بود بعد
 از آنکه از پیش دانشمند بهادر بیرون آمد لاجری سماع او سدید که ند
 فرموده که تو و فلان بهادر و بهمان بهاولان با ملک یثالثین بومب انک
 نآش خوردن مسعول ناسم جمال الدین محمد سام و شاه اسمعد
 سحری و بلد [و] را نگیرد ملک یثالثین خدمت کند و کعب و
 برم اما از آن معنی اندیشه مدد میفود و با خود کعب که شمس
 ما قاصد جمال الدین محمد سامیم او دیر قاعد ما باشد مرا مصلحت
 آنست که بحصار بروم چون انس اندیشه را با خود مقرر گردانید در آن
 ساعت که بنای حصار رسید از شدیدی متحکم رسید که از روی محوم
 رفتن امیر دانشمند را بدین حصار چون می بینی شدو گفت که
 بغایت تریشان و مدموم می بینم توهم ملک یثالثین دشمن کسب
 چون دانشمند بهادر بحصار در آمد ملک یثالثین به ده میل مدد داد
 نمود و بعد از ساعتی بعد در آمد و بر دکانچه بیامدند دشمن و او
 و اعیان دانشمندی هر کدام که بغیلتند می رسید او را میگوید که
 موقوف خدمت خواجه قطب الدین ام چون خواجه قطب الدین
 رسید او را کعب که ملک نالای می آید گفت که بعایت ادویه رفته اند
 و همه بارگاه و محض سرای و معر بر مرد ست و مرکب چون از آش
 خورن نارغ کردند نالای ام خواجه قطب الدین گفت روا باشد ای
 کاشی مرا بیز پیش ایشان بیاستی رت حد خاطر می میباشد و شرکر
 حدس مقص و خاطر تریشل دود ام که امروز انس بگفت و دست از
 آمد ملک یثالثین را وشم و وش مضاعف کشت حمایتی که بواب و
 حفظ بیامد بود که ناعد که ملک حوال نالای می بود اگر اجازت باشد ما

و مراکب کوهری بدست آورد که حد و عد آنرا نهایت و غایت ممکن نبود
 و بر بشارت اشارت و قدَفَ فِی قُلُوبِهِمُ الرُّعْبَ فَرِیقًا تَقْتُلُونَ وَ تَأْسِرُونَ فَرِیقًا
 تعالی همه را باسیری گرفت و ازین حالت هیچ تن را از بیرون حصار اکاهی
 نبود و ملک یذالتکین و طوطک بلا و طایفه از اکابر و اعیان سباه
 دانشمند بهادر بر در فیل بند حصار بودند سجزی از دوستان ملک
 یذالتکین از حصار بیرون آمد جو بفیل بند رسید حفظه و حراس قیلبند
 گفتند که ای نقیب کجا میروی سجزی گفت که مرا خداوند
 جمال الدین محمد سام بجهت کار دروازاها فرستاده است در فیل بند باز
 کردند تا بیرون رفت چون ملک یذالتکین آن سجزی را بدید گفت ای فلان
 خیر هست که بشتاب میروی گفت انشاء الله که خیر باشد بعد از آن
 از وی پرسید که امیر دانشمند بهادر از طوی خوردن و ضیافت جمال الدین
 محمد سام فارغ شده است یا نه سجزی گفت که امیر دانشمند بهادر
 همان طوی میخورد که امیر نو روز خورد چون ملک یذالتکین از این
 سخن بشنید متحیر گشت و بر فور سوار شد و با طوطک بلا از در فیل بند
 بر سبیل رکضت بگریخت چون بدروازه فیروز آباد رسید دروازه را دید که
 بسته بودند و قفل کرده بانک بر مصاحبان و ملازمان خود زد و گفت که
 بیاده شوید و در را بشکنید شخصی از جمله شمعانیان عمر کرتی نام بزخم
 تبرزین قفل و زنجیر در را بشکست تا ملک یذالتکین و طوطک بلا و قرب
 صد مرد دیگر از فراهی و دانشمندی از شهر بیرون رفتند و بعضی از راویان
 چنین گفتند که واسطه فرار ملک یذالتکین آن بود که چون دانشمند بهادر
 او را گفت که ای ملک نیمروز چون من بدولت کیتی افروز بادشاه
 عادل اولجایتو سلطان بحصار درآیم و جمال الدین محمد سام و تمامت
 غوریانی را که در حصار و در شهر باشند بگیریم ملکی شهرهراة را بتو خواهم

و جماعتی که در بازگاه بودند هیچ حارّه ندانستند و متصلی نیافتند
 حر آنکه شمشیرها بر کشیدند و در بازگاه را از اندرون بدست از نام حصار
 دربختایی را که شیشه کوفته بودند بشکستند و برحم بزرگ را لایقی و اقبال
 او بغیر برآوردن لایقی در نکساد و ما بیع کشیده از بازگاه بیرون آمدیم
 بر شب نام بر در بازگاه بقتلش رسانیدند گاحوی و دیگران از بزم حل
 خود را از در بازگاه بطرف شمال بیرون انداختند اکثر را اعتناق و اصلاح
 در هم شکست فاقی را که رنده ماده بودند از در دریده [با] رمه از سکان
 حصار بیرون رفتند و اسافرا بر شط حدیق بقتل رسانید و حواتس و نبات
 و عمارت و حالات و احوال دانشمند و دانسمندانی در حصار آمده بودند
 حور قتل المیعاد فرع و احوال و برلول و عید بوم بقر المرو من احیه
 و اُمّه و اِنیه و ماحدته و بدیه مشاهده کردند بغیر و بغیر بحرح اثیر رسانیدند
 جمال الدین محمد سام فرمود که از عیال و اطفال دانشمندان هر کدام که
 در حصار آمده باشد عارب کنند حصار بی شیرین جانور را که روجه دانشمند
 نه اند بود و بیشوای دله مخفاله و در مکر و بلیس و همدلی انلس نکردار
 رشب و بدداز سرای بقرس -

* شعر *

لَمَّا اِنْفَحَكِي حُرُطُومَ بَيْلٍ * اِلَى شَعْنَسٍ مِثْلَ الْكُلُومِ

مرو را ببینی اسب که ما بندگی کرد ما ندی بیل

ما در لب مانند در گرده

ما حواتس و بسرائ و بدوکل او که شربک در حس و حمل حور لایق
 و سلمی ماده فنی و آشوب انجم بودند و در اطمینت و دلال حور ثبی
 و روح محص و ملک ملک دایری -

* شعر *

شمه ماء روی و شمه مشک روی * شمه سر قد و شمه دم - من
 سرت کردند و حدادی از در دلی و حواجر و زورده و حاملی میمنی

یلد[و] از دست دراز کرد و کوبان او را بگرفت و بدست دیگر گریزی
 بر سرش زد ابوبکر سدید که از خواص درگاه ملک فخر الدین بود از بس
 در بالا کمین بکشد و چون شیر غرنده و ببر خشم آلود بیرون جست
 و شمشیر بر گردن دانشمند بهادر زد جفانکه نکونش از زینه بایضا بیفداخت
 طایفه که متعاقب دانشمند بهادر بودند چون مولانا رحیم الدین و هندو
 جاتی و جیغور بهادر و آشی و میذکو و طغایتمور و غالی بهادر و کرامی طغایندوقا
 و یوسف ایاز و هندوی منجم و زمره دیگر که شوک خود را امیری
 فرض میکردند و رستمی در حساب می آورد چون آن حالت شدید و امر
 مفجع موجب را مشاهده کردند بس جستند و با شمشیرهای کشیده عازم
 آن شدند که از حصار بیرون بزنند ابواب حصار را بر روی ایشان فرو بستند
 و از یمین و یسار و بالا و شیب فریاد و نعره و واوله و زلزله برآمد و سر
 و زلزله و زلزله شد ظاهر شد لایران غوری و سجزی و نامداران غوری
 کمین بکشدند و جفانک کرکان کرسنه در ربه بریشان افتند روی بسوی
 دانشمندیان آوردند دانشمندیان سراسیمه و متحیر گشتند و بر موجب
 یَصْطَرَحُونَ فِیْهَا نَفِیر و فغان بکوش کردند کردان رسانید و ابطال غوری بیک
 طرفه العین تمامت دانشمندیان را که در صحن سرای حصار بودند بزخم
 تیر و تیغ و سنک بیجان و بیجان کردند و جفانکی خون بریختند که همه
 دیوارها و اراضی و ابواب و حجر و ممر حصار از غوانی کشت و شین
 الاسلام خواجه قطب الدین جشتی در میان دو در مانده بود و هر چند
 که فریاد میکرد و آواز بر میداشت که ای قوم بیباک این چه فتنه است
 که بر انگیخته اید و این چه شور است که ظاهر گردانیده اید از خدای
 عز و جل بترسید و بر خلاف حکم ملک فخر الدین مرید و مردم شجر هراة
 را بای بند بالا و عفا مگردانید هیچکس بدان التفات نمیکرد و لاغری

Fol. 168b.

قال الله
تعالیقال الله
تعالی

نران جامها بهاد و بدلال و خوش خرام و تائی روی نسوی در ناز آورد
و خواص و انواع او همه در زیر جامها زدها نویسد بود و از معنی
إِذَا وَقَعَتْ سِهَامُ الْقَصَايَ قَشَرَتْ حَلَقُ الذُّنُورِ لِقَصَايَ أَعْلَ مَادَّة و حون
سلسله ایشانرا در حصار راه بدادند شمشیرها و خنجرها بر میان بسته
بودند و کاردهای برزک در ساق موره دهاده و برخلاف دقیقه -

إِنَّ اللَّهَ لَمْ يُصَرِّكَ مِمَّا تَخَافُ * فَلَا الدَّرْعُ مُنَاعٌ وَلَا السَّيْفُ قَاتِلٌ

حون حق تعالی نگاه ندارد تو را از انج می ترسی تو از

س نه زره نار دارده بود و نه شمشیر برده

اعتماد نران حناجر و سکاکیں کرده در عقب دانشمند بهادر روان شدند
و جمال الدین محمد سام تعیین کرده بود که حون دانشمند بهادر از رنده
بایه‌آ در بالا بگذرد و برد در رسد کار او را انجام بتمام رساندد و بعد کمر کار
سلر و آب تیغ آتش باز سر اسر حوی او را در خاک حواری اندازد و از
دم‌آ انواع و اشیاع و نبات و حجاب او علر و سفل و ازاسی و حذر حصار
را بگونه ازغولان و لون لاله نعمان گردانند حون دانشمند بهادر بریده بایه‌آ
در بالا بر آمد تاج الدین یلد[و] بیش آمد و دست او را بوسه داد
دانشمند بهادر گفت ای بهلوان بیش رو و ما را دلیل باش تا بدوگاه برود
ملک بختر الدین در آیم تاج الدین یلد[و] گفت که خداوند بیش رود
که راه برد یکست و معر روش مدده خود را حد آن نمیداند که بازحد
امیر برزک قدم تقدم بیش دهد دانشمند بهادر بخندید و گفت ای بهلوان
از بهلوانان و مبارزان کار دیده همین سرد که در شر مکن که باشد و در شر
زمان که بود طریق ادب و بهج عروت را مسلوک دارند اسی بگفت و کام
برداشت حوی مقدار دو قدم از تاج الدین یلدوز بیشی گرفت تاج الدین

بروری قدیمست نه امروزینده بعد از ان دانشمند بهادر براند چون بمیان
حصار رسید از اسب پیاده گشت بر یکدست او مولانا وجیه الدین نسفی
بایستاد و بر دیگری کرای طغایندغا که هم در ان روز بهراة آمده بود و یرلیغ
آورده که الغ بیتکجی هراة باشد مولانا وجیه الدین بفصاحت هرچه تمامتر
بآواز بلند گفت که ای جمال الدین محمد سام امیر بزرگ عادل لشکرکش
خراسان صفدر عراق امیر دانشمند بهادر امیر بزرگ و عادل است در ایام
دولت او کرم درنده با میش جرنده از یک آبشخور آب میخورند و در یک
مقام آرام میگیرند ابر نیسانی با عطاء کف کریم او از بذل خود بشیمانی
میخوررد و آفتاب عالمتاب از عکس رای انور او سر در نقاب حجاب میکشد
و شیر شرزه از هیبت او چون روباه لذلک بضعیفی خود اقرار میکند امروز
بحمد الله تعالی که از تمامت ممالک خراسان ملوک و امرا و اشراف
و جماعیر و ارباب فضل و هنر و طبقات علم و عمل در خدمت او کمر افکند
و داد بر میان بسته اند - * شعر *

رشید و طواط جهانرا عدل او ظل ظلیست * هدیرا حفظ او حصن حصین است
ز بهر قهر بدخواهان جاهش * نشسته حادثات اندر کمین است
بدخشش آفتاب روز مبرست * بکوشش ازدهای روز کین است
بر منج خطی و شمشیر هندی * هژبر قاتل و شیر عوین است
* شعر *

سلیم ربیعہ رَجُلٌ إِذَا مَا النَّايِبَاتُ غَشِيَتْهُ * أَكْفَى لِمُعْصَلَةٍ وَإِنْ هِيَ جَلَّتْ

او مردیست چون حادثها بیایند بدو

بسنجیده تر است و کار دشوار را و اگرچه او بزرگ باشد

Fol. 168a. ازین گونه در مدح و سباس او اطرابی می نمود و بعد از ان جمال الدین

محمد سام دو تانج قیمتی بر روی زمین بکسترد تا دانشمند بهادر قدم

من تمدد بحسب و تعددی ظاهر نگردانید و حکم جهانبطاع نادرشاه عادل
 نازل اولجایتو سلطان را بجان اقیاد و امتثال واجب شمرود و بر مراد
 و مآرب امراء سباه رمت تو ما چند تازیك مكحول بشوك خود معوز
 شده و نژاد بدین حصار آورده و خود را در سلك معاندان نادرشاه همان
 منضوط گردانیده می خواهی که بفرمایم تا بزخم تیغ آتش نشان دمار
 از تو و مصاحبات برآورند و این حصار را با زوی زمین برابر گردانند حوس
 ارس نوع غاظتی ظاهر کرد حمل الدین محمد سام گفت ای خداوند
 من بنده بدان سب بخدمت امیر برك عادل بیامدم که مرا ملك
 فخر الدین سوگند داده است که ازین حصار بیرون مرو و بر رای عالی
 خداوند امیر برك مخفی نباشد که حق خدمت حدام و ماموزان
 آنسب که سر از اوامر و نواشی خدیوان و خداوندان خود ندانند و تا
 حان دارند از امثله و احکام ایشان نتجیب بگویند و بیمان ولی نعمت
 خود را نشکند و بر حسب و مَانَدَلُوا تَدْبَلًا^۱ در اشارت^۱ و حکم ایشان تعبیر
 و تبدل جایز بشمرند دانشمند دمار را از تمهید عدد و بار نمودن حدیث
 وفاداری و ایفاء عهد او بعیب بسندیده آمد بعد از ساعتی او را بیش
 خواهد و در کنار گرفت و گفت ای سر سام همچنانك^۲ رفتن اعراس
 طعلی و لاغری بیش من عرو اند تو نیز عرویی گناه ترا عفو کردم و از
 برای دوام دولت قاهره نادرشاه همان کبر اولجایتو سلطان قلم معج بر حرد
 حسارت و نصیان تو کشیدم حمل الدین محمد سام بل دیگر شرایط حضور
 و غرامت مجدد گردانید و در آنرین مراوان خواهد و کمت لطف و تربت
 مر خداوند امیر برك عادل را که خلایقست نه کسی و کمتر نواری ، ۱۵۱۰

آن می که بوی و لذت و دیدار و فعل او

روح خواص و روح عوامست ساقیا

آن می که بی وجود طرب بخشش روشدش

عیش حلال عمر حرامست ساقیا

در اثنای این حالت کاجوی نیم مست از بارگاه بیرون آمد و باسم تفرج
مناظر و ابراج حصار بهر طرف نظری می افکند ناگاه چهار تن از دلاوران
غوری را دید که با سلاح تمام در بس خمها که بر بام حصار بود در کمین نشسته
بودند جمال الدین محمد سام را گفت که ای بهلوان این طایفه چه کسافند Fol. 167a.
که در بس آن خمها با آلت حرب نشسته اند مکر بجهت گرفتن ما مرد
در کمین نشانده جمال الدین محمد سام گفت که ای امیر مبادا که هرگز
از من کاری در وجود آید که خلاف حکم ملک فخر الدین باشد یعنی ملک
فخر الدین با شما بر سر عنایت بدر و فرزند نیست^۱ من بجهت دلیری با شما
بدی اندیشم این بکفت و جماعتی بگرفت و حمله بر آن مردانی که در بس
خمها بودند کرد و ایشان را با مرد ده دیگر بفرمود تا از حصار بیرون کردند
این خبر بدانشمندان بهادر رسید که جمال الدین محمد سام جماعتی را که
مردان کارزاری بودند بزخم جوب از حصار بیرون کرد دانشمندان بهادر از آن
معنی شادمان گشت و چون دو ساعت از روز منقضی شد با صد
و هشتاد مرد از صفدران حشم و نامداران خدم بحصار در آمد جمال الدین
محمد سام پیش درید و شرایط تعظیم و تکریم بجای آورد دانشمندان بهادر
از سر غضب بانگ بروی زد و کفت ای تازیگ فصول معاند بجهت دلیری
و تمکین پیش من نیامدی ملک تو با همه ابهت و جلالت از سخن

^۱ In the MS. عنایت و بدر فرزند نیست

ساعت جمال الدین محمد سام بیش انشاں می آمد و نعمتی می
آورد و خدمتی میکرد و لاعری و کاحری او را میستودند و شراب میداشد
و میگفت - * شعر *

يَوْمَنَا يَوْمُ شَرَابٍ وَ سَمَاعٍ وَ كَفَابٍ * وَ قِيَالٍ وَ قَدَالٍ وَ اعَابِيٍّ وَ تَصْلِيٍّ

روز ماه و شراب و شنیدنست و گدازست
و مطربانست و صراحیهاست و آوارهاست و عشق نازیب
امروز روز داده و خامست ساقیا
امروز روز عشرت و کامست ساقیا
در ده مدام حام شراب مدام لعل
زیراکه وقت حام مدامست ساقیا
بیش از آن شراب که در تیرگی شب
نا بدده همجو ماء تمامست ساقیا
آن می که بیش دردی ندری شعاع از
صبح چهاں بروز حوشامست ساقیا
آن می که بز نور معالی لعلی او
سیملی لعل همجو ظلامست ساقیا
آن می که درخش عکس برور جمال او
براق همجو برق و خامست ساقیا
آن می که طعم و رنگ و عیار نسیم از
مؤدد حمر دارلامست ساقیا
آن می که در بطرز معا و ثنا و لطف
ماء الحیوة و آب عمامست ساقیا

مولف
کتب

قال النبی
علیه السلام

لا یَعْلَمُهَا إِلَّا هُوَ و قصه صادقه من آمن بالذبحوم فَقَدْ كَفَرَ بربین معنی برهان
متین است و خبر صحیح صریح کذب الْمُتَجَمِّعُونَ بِرَبِّ الْکَعْبَةِ برین معنی
بیّنه صادقه و من بنده دعا کوی جند سال در علم رمل زحمة بردم و تتبع
کتب حکماء روم و هند و مغرب و بربر کرد [م] مرا تحقیقی حاصل
نشد و از سرایر و ضمائر اندک چیزنی که باز میخواند و موافق اقوال می
آید بنده آن نیز بر فراست و تبکیث احوال سائل یافتم و بیش از زمان ما
این علم را اعتباری بوده است بدان سبب که طالبان و عمال قسم رمل
سالها ریاضت کشیده اند و بتجربت بسیار در احکام او شروع کرده امروز
هر کس که بر معرفت خطوط و امهات و بذات و اشکال شانزده کانه
وقوفی یافت خود را رمال ماهر و استاد حاذق در حساب آورد لاجرم
هرجه میکوید برخلاف آن واقع میشود دانشمند بهادر را این کلمات مموه
و حکایات مزخرف خوش آمد بر مولانا وجیه الدین آفرین فراوان خواند
و بکصار رفتن را راغب و مایل کشت و بسر خود لاغریا بیش خواند
و با بیست تن از شجعان سپاه و مبارزان در گاه فرمود که بکصار رود
و در عقب او کجوی را با مردی ده دیگر از کماة رجال بفروستاد و بس از
وی مینکوی را با مرد جند دیگر چون لاغری بکصار در آمد جمال الدین
Fol. 166b.. محمد سام بهشاشت تمام او را ببارگاه ملک فخر الدین در آورد و در
عقب او کجوی و مینکوی را در یکساعت قرب هشتاد مرد دلاور
دانشمندی در بارگاه جمع شدند و جمال الدین محمد سام فرموده بود تا در
بارگاه شراب و نقل مهیا کرده بودند و از بخور عود و مشک بارگاه را معنبر
و معطر گردانیده و مطربان خوش آواز را طلب داشته و فرشهای ملون
کسترانیده و اوانی زرین و سیمین مملو به فواکه و مشکون باثمار کوناگون
نهاده لاغری و مصاحبان او بشراب خوردن مشغول گشتند و ساعت

منادا که من از عند خود ند کردم و بجای حمل الدن محمد ساه ندی
 اندیشم و در حصار از برای ظهور فتنه در ایم بعد از آن در جنوب سورن
 خود طعنائی و لا عوبرا کعب که شما و ملک بنایکین متبرعد بشید و
 حشم و هوش نسوی من دارند هرچه گاه که من در حصار کمان خود از
 علاج دار طلب دارم شما حمل الدن محمد سام و طایفه را که مصاحب
 او باشند بکیرد انشل گفتند فرمان برداردم حوین دس بدبیر و برودر مهر
 کردادیدند داشمعد بهادر سوار شد و حکام سر حد رسوی آمد حوین از
 حمام بر آمد همدوی مدح را که دعوی رمایی کردی و خود را ربائی
 وقت و طرانلوس [۶] ^۱ رمای شمردی ندش حواند و گفت رمای نرس و
 نرس که ما از ادنی حصار رفتن مصلحت هسب ناده همدوی مدح رمای
 برد و کعب ای حدارند عرب ربفتن حصار دسج می باید کرد حد ان
 رمل بیک پیامده و اشکائی که نکور و نفع مسلول دلائل دارد در دوسه
 حاده مکرر شده اند و بدویتی که تعلق دعالی دارد و منازعل ستمهای
 سعد بیرومدند و بدطراب محمودة حوین دتلیف و سدس رموی
 حل کشته اند داشمعد بهادر از آن سخن ادنبشه مدد شد و عربت آن
 کرد که نکتب وطن خود دود و کار حصار را در بوقف دارد مولانا
 وحیه الدن نسعی گفت که ای امیرستجن ای رمل بدشال حل کار
 مکی حد او دعوی عیب منکعد و از مقتضای آن الله عذده علم السانه الی
 آخره عملست و دزی نعلی و بهظم نکتب خود را دعدو دایم اسلام دداد
 و محمد رسول الله را علوات الله علانه که رده مکود و حلامه
 مروحوداب اسب و منشرف اول کائما حاءت الالاک متبرع داب بی
 تدوب او را بر اسرار دوی خود واقع بکیرداید که و ^۱ عذده معذنه آفتاب
 تقالی

بباشم فراوان کهر بر سرش * نیکساز و نماز آورم بر درش

شیخ الاسلام خواجه قطب الدین بعد از ساعتی از حصار بیرون آمد و چون نزد دانشمند بهادر رسید و آنچه از جمال الدین محمد سام شنیده بود Fol. 165b. بسمع او رساند تمامست امرا و روس سباه دانشمند بهادر از آن معنی مبتهج و خرم شدند و یکدیگر را مژده دادند که حصار نیز بدست ما آمد بعد از آن دانشمند بهادر از خواجه قطب الدین پرسید که در حصار چند مرد سباهی بود خواجه قطب الدین گفت که قرب دوستان بنجاء مرد غوری و بنجاء سجزی که هریک بهنگام رزم با شیر شریزه در آویزند باشند مولانا رجیه الدین نسفی گفت که ای شیخ بزرگوار آخر در همه این ولایت بانصد مرد غوری بیش نیست چهار صد تن ملازم ملک فخر الدین اند در قلعه مکروسه امان کوه و مرد عد که اینجا مانده اند اکثر آنست که ساز و عدت نبرد ندارند من تفحص و تفتیش تمام بجای آورده ام و منشیان و جاسوسان ذکی القلب فرستاده و محقق گردانیده که در حصار با جمال الدین محمد سام سی مرد کارزاری بیش نیست باقی بپر چند بیکار اند که حفظه و حراس اندارهها اند شیخ الاسلام خواجه قطب الدین روی بدانشمند بهادر آورد و گفت اگر چنانکه تو امروز بحصار بجهت آن میروی که فتنه انگیزی مرو و سخن من بشنو و از آن اندیشه اجتناب نمای چه جمال الدین محمد سام و تاج الدین یلدوز و لقمان و یحیی و فرخ زاد و ابوالفتح جماعتی بس بیباک و مفتن اند نباید که چشم زخمی بکار تو رسد و این همه سعی و تکرر ذهاب و ایاب ما از برای اصلاح جانبین ضایع شود و از آن شرمساری و نام بد حاصل آید دانشمند بهادر بخندید و در جواب گفت که ای کشف شیوخ اسلام و ای ملجاء عرفاء انام و ای هادی خلائق و ای منظور نظر عنایت خالق هرگز

والدین جمال الدین محمد سام را بقتل دانشمند بهادر و اتباع او مامور
گردانید و چون مثال غائی ملک مختار الدین جمال الدین محمد سام
رسید مقتول گردانید و بر مردمک دیده بهادر و کعب - * شعر *

دستم جو نویسدن دستش درسد * ناری حظ و نام و نامه اش می بوسم
بعد از فتح چون بر مصومین آن واقف گشت باغیاق مقدمان و ارباب حصار
سند^۱ مورد نامدار از عوی و سحر و هیروی در دو سه موضع در کمین نشاند
و خود با تاج الدین بلذور و حواهر رانده خودش ابوالفتح و علی حب
و حمد دنگر ا بدران و حواری نگار طوی و صیانت قنار نمود و تمام
حذر و محنت حصار را بکست و دهانه ملون و دیوارهای قدیمی چون بکا حذر
مانی بهار است و در سه قدمی از طعمه های لطیف مشتهی شدند در
آوانی ریس و سیمین خندان میها گردانید که خودش را کاس و عدش
را نایل نمود و در دیگر که ... .. * مع سه مذکور بود دانشمند
بهادر مقتول ملک محرم مختار والدوله والدین را بدست شدیم الاسلام
قطب الانام حواحه قطب الحق والدین حشنی بود جمال الدین
محمد سام در ستاد چون مقتول جمال الدین محمد سام شد گفت که
که ملک اسلام فخر الدوله والدین فرموده باشد بر آنکمله بنفدم سام
که میل آمد دانشمند بهادر و ملک اسلام قاعده بدر [و] فرودنی مستحکم
کشته شد که گاه که عرب و عجم حصار مصمم کردند در بری سده او بکشانم و
چون سایر خدمت ملک مختار الدین بنش او کمر خدمت و طاعت مسلوک
داشته بر مثل جان ملازم ناشم - * شعر *

بنفدم کمر بنش درگاه او * شوم از دل و جان که حواحه او

۱ The Māhāsāda - The Mahāsaḍa or Mahāsaḍa

۲ The Māhāsāda - ۲

طوطک بلا گفت امیدواریم از حضرت باریتعالی و تعظم که احوال جانبین را بانچه که به بود^۱ مقرون گرداند و دلها را بصدق و صفا مملو و مشحون دارد و از احن و بغضا خالی ملک فخر الدین البته بسخن ایشان راضی نشد چند نوبت دیگر شیخ الاسلام خواجه قطب الحق والدین بجهت کار حصار بقلعه محروسه امان کوه رفت تا عاقبت ملک فخرالدین مکتوبی فرستاد بجمال الدین محمد سام که بدرم امیر دانشمندی بهادر با خواص خود بدیدن حصار خواهد آمد می باید که در رضا جوئی او هیچ نقصیر نکند و بعضی از راویان چنین میگویند که در نهانی مکتوبی دیگر فرستاد بجمال الدین محمد سام که خویشترن را از مکاید و شرور دانشمندیان نگاه دارد و شرایط کمین میکنی و اختبأء مبارزان و مردان کارزاری در بیوتات علوی و سفلی بجای آر و خود با مردمی^۲ بی سلاح و آلت حربی پیش دانشمندی بهادر رود و آنچه از خدمت و تواضع باشد باظهار رساند، اگر چنانکه بصلح و مجامعت میلان نماید و جز طریق درستی و نیک عهدی نسپرد در خزینه موروثی ما بکشد و برو اطباق درر ولالی و نفایس جواهر و اعلای نثار کند و صحن بارگاه و فراز و نشیب صدر و بیشکاه را ببخور عود و عنبر معطر و معبر گرداند و از نعمتهای لذیذ و شرابهایی خوش رنگ و نقل مهنا بزم را رونقی تمام دهد و از زمزمه رود و سرود و ترنم و آوای جنک و نی مجلس را چون باغ ارم و نزهتگاه جنم منوضع سرو و حبور و مجمع طرب و عشرت گرداند و اگر خود بدی اندیشد و در اهلک و تعریک حصاریان اشارت راند بگوید تا دلاوران کمین بکشایند و از جوانب دانشمندیانرا در میان آورند و دران کوشد که اعادی را بتمام دستگیر کند و تا مانفرمایم کسی را بقتل نرساند اما اصح آنست که ملک مرحوم فخر الدولة

۱ In the MS. به بود دران است مقرون .

۲ In the MS. مردمی .

همه احکام تو بامر و نهی * همچو احکام شرح معتد-
 جرخ در جنب قدر تو خاکست * بگو در بیش دست تو ثمر است
 سورت خسروی ترا یاد ست * آیت مردمی ترا ز-
 خدعباد مخالفان که جنگ * بیش شمشیر تو همه شد اسب
 داد یزدان ترا بحمد الله * هرچه آن از محاسن سیرب
 بس از آن گفت که امیر دانشمند داند بر سر عهد و پیمان خودست
 و مرادش از طلبیدن حصار شهر آنست که اگر دادشاه عادل اولجایتو
 سلطان از آن حصار سخنی نرسد فرستادگان امیر دانشمند داند راستی
 از عهده جواب بیرون توانند آمد ملک اسلام باید که درین مامول و متوقع
 دیگر خاطر امیر دانشمند داند را بدست آرد حصار از شهر شرافه که بعد از
 ثانی و مکه مسلمانست^۱ اعظم تر نیست ملک اسلام در بدل و اعطاء آن
 سخنی نگفت و خوشنیتی نمود و من بنده بتجدید سوگند میخورم که
 درین امر حصار امیر دانشمند داند بر سر صلح و عقد و ارتضایین است
 ملک نخر ایدین گفت که آنگه که امیر طوطک میگوید بر وجه صداس 161
 و محبت طرفین است اما می اندیشم که ندید که دیو مرور امیر دانشمند
 داند را از راه جواب نکراند و قصدی کند که مردم حصار که شریک در رزم
 و زور شیر شریزه اند با او مقاومت نمایند و دست بحریب و ضرب او برآورند
 و بفرو باز آنکه ظهور بیرونند که تلاقی آن سالار دست ندش و انظفائی تمام
 نوابر از عمرها حاصل نشود خایه محمد سام که ماده اتن و حلاوتست
 و اعظم شجاعان زمیره غبر .

بغز و وقت کیس برانگیزد * عذقش از حشمت حیات داند
 بیشه ارست برین ابواب * عادت اوست نخرت اعجاز

کرایم همیدون سوی نیک-وئی

نبویم^۱ ده زشتی و بد خوئی

کرایدون که بزد مرا بشنوی

ز راه جهان-داری و خس-روئی

کزون کت بشهر اندون گشت جای

بجز در نک-وئی مزن هیچ رای

نکو کفت فردوسی نامه-دار

که چون بر زمانه شوی کامکار

بفیروزی اندر بترس از کزند

که یکسان نیکردد سپهر بلند

من از اول روز کفتم که این ترک بد کنش بر عهد خود ثابت نباشد

و از عهده عهد بیرون نیاید - * شعر *

از عهد اگر برون آید مرد * از هوجه کمان بری فزون آید مرد

شیخ الاسلام قطب الحقیق والدین گفت که ای ملک جوان بخت فیروز

روز کنج بخشش از مکرو غدر دانشمند بهادر اندیشه مزد مشو و همی و

غمی بدل دریا مثال خود که جهان مبرات و احسان و آسمان مکرمات و

افضال است راه مده وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُ فِي ضَيْقٍ مِّمَّا يَمْكُرُونَ - بعد

قال الله
تعالی

ازان طوطک بلا بر بای خلست و زبان بذشر فضل و کرم و اشاعت عظم و

اقتدار و اداء شکر نعم ملک فخر الدین بکشاد و بادب هر چه تمامتر

گفت - * شعر *

خسروا تیغست آتشیست کزو * جان دشمن جو دود بر شبر است

شاعر

حشمت^۲ جسم ملک را جانست * فکر تم چشم عقل را بصر است

^۱ The MS. has نبویم همی .

^۲ The MS. has حشمت .

همه احکام تو نامبر و دبی * همکو احکام شرع معتد است
 حرج در حب قدر تو خاکست * بعد در بیش دست بوئم است
 سورت حسروی تو را یاد است * آب مردمی تو را در دست
 خدعاه محالعلی که حبس * بیش شمشیر تو همه هدر است
 داد یردان تو را محمد الله * هیچه آن از محتاس است
 پس از آن کعب که امیر دانشمند داند بر سر عهد و پیمان خود است
 و مرادش از طلبدی حصار شهر آنست که اگر بادشاه عادل اولیاد و
 ساطل از آن حصار سختی نرسد دستادگل آمد دانشمند داند بر راستی
 از تهدد جواب بدو تو داند آمد ملک اسلام داند که درین مامول و متوج
 دیگر خاطر امیر دانشمند داند را بدست آورد حصار از شهر شریکه که بعد از
 ثبی و مکه مسلمانیست^۱ اعظم تر نیست ملک اسلام در بدل و اعطاء آن
 سختی نکفت و حشری نئی نمود و من ندهد نیکدند سوگند معصوم که
 درین امر حصار امیر دانشمند داند بر سر علی و مدق و ارباب حدیث است
 ملک دیگر ابدی کعب که آنکه که امیر طوطک میگوید بر وجهه مداوم 164
 و محتسب طریق است امامی اندیش که داند که درو سرور امیر دانشمند
 داند را از راه صواب نبرداند و صدی کند که مردم حصار که شک در راه
 و روز شیر شریه اند تا از مقاومت نمایند و دست تحریک و تحریک او برآورد
 و بعد از آنکه ظهور نمودن که قلابی آن ساه دست دند و اطعمانی نام
 دوا بر او عمرها حامل بشود حاتم محمد سام که ماده اتی و حلال است
 و اعظم شکر علی رمره ع . *

بشرح وقت کیس برانگیزد * عدتش از حشمت حدیث داند
 داند ارست برین اوج * عدت اوست بر اعتبار

کرایم همیدون سوی نیکوئی

نبویم^۱ ده زشتی و بد خوئی

کرایدون که بزد مرا بشنوی

ز راه جهان‌داری و خسروئی

کنون کت بشهر اندون کشت جای

بجز در نیکوئی مزین هیچ رای

نکو گفت فردوسی نامه‌دار

که جـون بر زمانه شوی گامگار

بفیروزی اندر ترس از گزند

که یکسان نیکوید سپهر بلند

من از اول روز گفتم که این ترک بد گذش بر عهد خود ثابت قدم نباشد
و از عهده عهد بیرون نیاید - * شعر *

از عهد اگر بیرون آید مرد * از هرچه کمان بری فزون آید مرد
شیخ الاسلام قطب الحق والدین گفت که ای ملک جوان بخت فیروز
روز کنج بخشش از مکر و غدر دانشمند بنادر اندیشه مند مشو و همی و
غمی بدل دریا مثال خود که جهان مبرات و احسان و آسمان مکرمت و
افضال است راه مده وَلَا تَحْزَنْ عَلَیْهِمْ وَلَا تَكُ فِی ضَیْقٍ مِّمَّا یَمْکُرُونَ - بعد
از آن طوطک بالا بر بامی خاست و زبان بنشر فضل و کرم و اشاعت عظم و
افزار و ادای شکر نعم ملک فخرالدین بکشاد و بادب هر چه تمامتر
گفت - * شعر *

قال الله
تعالی

خسروا تیغت آتشیست کزو * جان دشمن جو دود بر شدر است
حشمت^۲ جسم ملک را جانست * فکر تبت چشم عقل را بصر است

شاعر

^۱ The MS. has همی نبویم.

^۲ The MS. has شمت.

خواهد پرسید که ملک فخر الدین آن حصار را که چون البرز کوه است و در رفعت چون فلک جودی باز گذاشت یانی اکنون از آن فرزندان ملتسم است که بجمال الدین محمد سام مقتوی فرستد و از او مأمور کرداد که فرزندان لاغیر را با بیست تن از معتمدان من بدر در حصار گذارد تا سخن او در حضرت بادشاه عادل در محل قبول واقع شود و بوقت سوال از عهده جواب بیرون تواند آمد و تواند گفتن که من ندیده بدان حصار رفتم و حفظه و حراس او بیش آمدند و خراج و خدمتگذاری را اتمام نمود دانشمند بهادر این تدبیر بغایت دلپذیر آمد و بر مولانا وجیه الدین آمدین بسیار خواند و گفت *مُحِبَّةُ الْعُلَمَاءِ أَفْضَلُ الْكُفُورِ* روز دیگر شیخ الاسلام قطب الحق والدین را با طوطک بلا و یکی از اقارب خود مقتوی نام بیش ملک فخر الدین فرستاد و در جستن حصار مدالغه تمام نمود ملک فخر الدین از آن سخن برنجید و شیخ الاسلام خواجه قطب الدین را گفت که ای شیخ نژادگار از من دانشمند بهادر را بکوی که مردان آمد و بیمان چنین گفتند که نو *

من کلا
العرب

مک
و الدین
کوت

۱۶۱۱

چنین است سرگذشت ای بد گفتش
که فاسد مدد داد و دشت
حقیق سر ز سرگذشت بر تفتی
باده مددی زود بشتافتی
نو دانی که مردی که بیمان شدت
میان مهادش دیند دست
نگفتی که حوی بر فرازم کلاه
در این شهر اندرون با سواد

قال الله تعالى
 بپیر و جوان شود لاَعَذْبَهُ عَذَاباً شَدِيداً اَوْ لَذْبِكَهُ اَوْ لِيَاثِيْنِي بَسْلَاطِنِ
 مُبِيْنٌ ⑤ بعد ازان بسران خود لاغری و طغتنای را بیش خواند و گفت
 با ملک ینالتکین حصار را محاصره کنید تا بعد از فتح بگویم که با جمال الدین
 محمد سام چه باید کرد مولانا وجیه الدین گفت که ای امیر مصلحت
 در آنست که بی جنگ و آهنگ این حصار بدست آید دانشمند بهادر
 گفت که ای امام روزگار و ای مشیر خردمند بجه نوع این معنی
 بظهور بیوند و این دولت مساعدت نماید مولانا وجیه الدین گفت که
 مصلحت آنست که امیر شیخ الاسلام خواجه قطب الدین جشتی را
 بیش ملک فخر الدین فرستد و بعد از سلام و عرض اشتیاق و نزاع و بسط
 تعطف و اشفاق بدر فرزندى باز نماید که فرزند ملک معظم بداند که هم
 درین بنج روز فرزند اعز لاغری را با زمرة از قواد سباه و وجوه درگاه ببندگی
 بادشاه جهان اولجایتو سلطان میفرستم تا عرضه دارند که ملک فخر الدین
 حکم یرلیغ جهان کشای بادشاه عادل را امتثال نمود و شهر را تسلیم لشکر
 منصور کرد و نواب و حجاب و عمال خود را بیش امراء سباه فرستاد و
 شرایط ایلی و یکدلی و انقیاد بتقدیم رسانید امید واریم که ازان حضرت
 علیا بجهت تربیت او یرلیغ بزرگ و خلعت خاص مبدول فرمایند چه
 این دیار بی حکم و اهتمام ملوک غور ابادانی نمی پذیرد و راهها از
 قطاع طرق سالم نمی ماند اما آوازه این حصار حصین که شرف بروجش
 با رؤس کنکریهای فلک ثببات راز میکوید و ساکنان او دست در کمر
 فلک می زنند و زمزمه تسبیح ملک میشنوند - * شعر *

دقیقی بتندی جنانست بالای او * که با آسمانست بهمنای او
 و مقتل و مطرح نوروز و نوروز یانست^۱ بی هیچ ریب بادشاه عادل

حدود تن از ششعل سناه را در دروازه نشاند چون شهر در آمد بفرمود تا
 163a ندا در دادند که شهر شعر نادرشاه عادل او لکایقو سلطان اسب و حکم حکم
 امیر بزرگ دانشمند بهادر رعیت باید که هیچ اندیشه بد نکود راه ندهند
 و بطاعت حق تعالی و دعالی دولت زور ازیون نادرشاه عادل جهان
 بخش اولکایقو سلطان و اعمال و اشعل خود قیام نمایند که از طرف
 امیر دانشمند من بعد همه احسان و مننات و تعطف و مرحمت بحوال
 شما لا حق خواهد شد مردم شهر ازین احراز خوشدل شدند و شه و بازار
 رونق و زوای تمام کرمیت و حصص رعیت و رخص اشعل حاصل شد و
 خلق در ظل راحت قرار گرفتند و از مبالغ و مشارب عدل و داد سیراب
 کش * شع *

شاعر

آرام یابم در حرم ادس وحش و طیر
 و اسوده کشت در کنف عدل ادس و حس
 کردین و سر کشاد کمند از میان تیغ
 ایام بر کرمیت ره از کردن کمان
 از عصه چون کرمیت خو می ظلم را حک
 و رحدده نار ماند خو کل عدل را دحل
 زور دگر دانشمند بهادر طوطک ملا را بیش حمل الدن محمد سام
 فرستاد و گفت میداد که بیش من ائی و سر طاعت بر خط فرمان من
 دهی حمل الدن محمد سام در جواب او سخندهای درشت و بدنامی
 حکمک امیر فرستاد دانشمند بهادر اراں جواب در نص شد و اتم که
 اگر عمر وفا کند و تدبیر انسانی ما تقدیر بردانی موافق آید محمد سام را
 بدانی و بمقایی بیحال کدام که ال سیاست مدبیران و موعظ

طارم فلک نیلنی حصار بر آمد و از بیدش قیل فیلق صبح تیغ کش سباه
شاه زنگبار منبزم شد - * شعر *

خاقانی

صبح بر آمد ز کوه جون مه نخش شب ز جاه
ماه بر آمد بصبح جون دم ماهی ز آب
شب عربی وار بود بسته نقاب بلفش

از جه سبب جون عرب نيزه کشید آفتاب
عزیمت دخول شهر کرد و بفرمود تا نامی رزمی در دمیدند و کوش
حربی فرو گرفت و رایات ازدها بیکر بر انداشت و بر طالع مختیر
بعظمت خرجه تمام تر سوار گشت و با تمامت سباه بسوی شهر راند -
* شعر *

دقیقی

ز در کاه مبتدر سباه از بگاه * خروشیدن کوس بر شد بماه
بفرمان مبتدر سبه بر نشست * بکوبال هریک بر آورده دست
تو گفتی مکر رستخیز آمدست * و یا خود جهان در گریز آمدست
ز کرد سواران دشت زبرد * جهان قیرکون شد فلک الجوز
درخشید تیغ و خروشید کوس * قضا در فسانه قدر در فسوس
جون بدرج خوش رسید و آن شکوه خاک ریز و بلندی دیوار بارو و ژرفی
خندق و محکمی بنده مختارچ و مداخل استوار دروازه بدید متفکر شد
مولانا وجیه الدین بیدش راند و گفت ای امیر نیکو ضمیر ستاره منیر ماده
طغیان و عصیان هرویان حصانت این برج و بارو و محکمی دروازه‌هاست
مصلحت در انست که امیر بفرماید تا دروازه‌ها را خراب کنند
و بوابان و حفظه بروج و بندها را بقسر و تعریک برانند دانشمند بهادر
بدلالت و تدبیر مولانا وجیه الدین حکم کرد تا یک در بند را از دروازه
خوش خراب کردند و نگاه بانان و دروازه بانان را بزخم جماق دور کرد و

صاحب قران ملکی و بر تخت خسروی
 هرگز نبوده مثل تو صاحب قران دگر
 برای دیر و بخت جوانی و کرده ادد
 اندر نژاد جاه تو دیر و جوان مقام
 کیتی زبان کشاده بمدح تو و ملک
 سته ز دهر خدمت تو بر میان کمر
 با مرکب سیادت تو هم کشف شرف
 با مرکب سعادت تو هم غفلان طغر
 از فیض مکرمات کف داد تو نماید
 در قعر بحر لولو و در جوف کان کمر
 کینسی ز امر تو نشود یکنفس جدا
 کردن ز حکم تو نکند بکسرمان کدر
 تا عدل تست بدرقه شدها بهیچ راه
 از درد و راه زن نکند کاروان حذر
 تا بر فراز کند فیروزه کون شود
 هر مه دوزخ چون سحر و خون گمان نذر^۱
 دادا ولایت را ز سهود سدهر نفع
 دادا عدوت را ز مروت زملن ممر

بعد از ادای دعا و خدمت گفت که دادا کمترین را خان دادای
 تواب اسنان اسمان سابی حضرت اعلیٰ مستخوم^۲ و دهمان و دهمان ملک
 اسلام است بعد از عین ایرد بخشیده دین آمد بطیم نذر توانایی
 خوشن بگویم و دین دولت ملکی ملک اسلام شرایط حفظ و احسان
 بجلی آرام ملک فخرالدین بر سر جمع اوزا رفواحت و شرف کوالماجه

* شعر *

لواحد من قالوا عوالکلب جدأ وکان قبلُ ضعیفاً * فَقُلْتُ الْأَمْرُ سَهْلٌ الْقَوَا إِلَيْهِ رَغِيفَا
الشراء

گفتند که بانگ کرد سک راستی را و بود بیش ازین ضعیف

بس گفتم کار آسانست بیندازند بسوی او کوده را

و بعد از آن ساکنان حصار چون تاج الدین یلدوز و اختیار الدین یزسته [؟]
و محمد سنکه و لقمان و یحیی و فرخ زاد و علی جب و سلیمان و الشی
و اکبر غور را بیش خواند و همه را خلعت پوشانید و گفت ای اصحاب
Fol. 161b. باید که همه باتفاق بی نفاق محمد سام را مددگار و معین باشید و در
جميع امور رجوع بدو کنید و او را در شهر هراة نایب و ناصب من دانید
و احترام و احتشام او را بواجب تمام بجای آرید و شب و روز از احوال
دانشمند بهادر و اتباع او متفحص و متجسس باشید و ظاهراً خود را با
دانشمند یان دوست و یکدل نمایید و باطناً ازیشان نا ایمن باشید و از کید
و غدر دشمنان دوست نمایی احتراز واجب شمرد تا موجب نواخت
و تربیت ما کردید و از سجزیان شاه اسمعیل و از هرویانی بهرام کنده سر
را با دوپست مرد سجزی و هروی نامزد فرمود تا مصاحب جمال الدین
محمد سام باشند و بهرجه که او فرماید و مصلحت بیند اقدام نمایند
بعد از آن شمشیر خاص خود بجمال الدین محمد سام داد و گفت هر که
سخن تو نشنود و از فرموده تو تمرّ جوید بدین تیغ ابدار آتش فعل
سر خاکسارش را بینداز جمال الدین محمد سام زمین خدمت بدوسید
و زبان به ثنا بکشاد و گفت - * نظم *

رشید و طواط ای از مکارم تو شده در جهان خبر

افکنده از سیاست تو آسمان سبر

و بخدائی که نهان بجهان بداند بداد

جلالت است و کل روح بخشش

رسولی که بر ذات او سروری شاعر

که چون ملک اسلام فخر الحق

دانشمند بهادرم بجای حجاب و

را نفرمایم و هر نکوی و عاطفه

شهر هراة مبذول دارم و قصد

برادران و خویشا [و] ندان و هم

رفت خطوط و اسامی خرق

شیخ الاسلام قطب الحق والاد

چون تمام بجای آرید و شب و روز از احوال

بدات خداوند و جان مع انوری

بپاکی هر حکم از شرع ایر ایید و باطن ازیشان نا ایمن باشید و از کید

بهحق دم پاک عیسی مریم واجب شمردن تا موجب نواخت

بتیمار یعقوب و دیدار یوسف * بزمعیل و از هرویان بهرام کفده سر

که من که ملک فخرالدین ام بجای امیر دهمود تا مصاحب جمال الدین

اندیشم و چون سلامت بقلعه محروسه امان کوه بصلحت بیند اقدام نمایند

حصول مآرب باز کردانم و تا ما دام که امیر دانشمند سام داد و گفت هر که

باشد و نهج بدر فرزندی را مسلوک دارد با او تخلف نه تیغ ابدار آتش فعل

او را و فرزندی خود را رعایت واجب شمرم با الله و الله خدمت ببوسید

حقا که از آنچه گفتم و بخط خود نوشتم بر نکردم و اگر این * نظم *

و ازین بیمان بگذرم از حق تعالی بیزار باشم و مستوجب عذاب

Fol. 161a. چون برین گونه عهد نامه بپرداختند روز دیگر شیخ الاسلام قطب

او صلح کند و او را بگذارد تا بقلعه رود که شهر بی رحمتی نامید میسرود روز
دگر مولانا وحه الدین سعی را و نمود که عهد نامه بدوین از زبان من
مولانا وحه الدین در حال عهد نامه در علم آورد درین نسق که - * شعر *

محضر

ندان حدای که بر در که حلال او

سجود کرد امید و فقیر و شاه کدا

ند از حدای که در ملک لا برای خویش

فدیم ورق رساند و حالن الاشدا

نکایها و دیاسین و ایة الکرسی

بدون و صاد و نالکف و سورة السعرا

بهر حتم رسالت که دوش دارو صاحب

نسم دعوتش از نیکهای رهبر کیا

صدق همدم هکرت بعدل شمع بهش

بخون کشه عوعا و صف شیر و عا

بدوق لیکه بودر بدوی اه اودس

ببور سینه سلمان ددر بودردا

بمفتیان شریع بمعدان سکی

بسالکان طریقت نره وان صفا

بشف حانه معمر و خار حد حرم

برکی کعبه و رنجور مسجد^۱ الانصا

بهیب نس طور و هول لا اقسام

بحرم شب معراج و قرب او ادنی

نالله العظم ثم نالله العظیم بخدای زمین و آسمان و بخدای که بهل دادند

^۱ The MS has مقصد

که مرا بمکر و غدر بدست آورد چه من چون متوجه قلعه محروسه امان کوه
 شوم راه بر من بگیرد و از جوانب کمین سازد شیخ الاسلام قطب الحق Fol. 160a.
 و الدین گفت که از ابنا و اقارب دانشمند بهادر هر کدام را که ملک
 اسلام تعیین فرماید بگویم تا دانشمند بهادر او را باسم کردگان بشهر فرستد
 ملک فخر الدین گفت از بصران دانشمند بهادر لاغری بقلعه محروسه
 اسکلجه رود و طغتمای بشهر آید تا چون من بقلعه روم لاغریا باز فرستم
 چون برین جمله مقرر داشتند روز دیگر شیخ الاسلام قطب الحق و الدین
 پیش دانشمند بهادر آمد و آنچه که ملک فخر الدین گفته بود بسمع او
 رسانید دانشمند بهادر از ان خوشدل گشت چه از محاصره شهر و
 محافظت لشکر و خوف شبیخون شب و روز اندیشه مند بود و از
 حضرت باری تعالی و تعظم بتضرع و ابتهال صلح می طلبید چون شب در
 آمد ملوک و امرا و رؤس سباه را طلب داشت و گفت بدانید که میان
 من و ملک فخر الدین قاعده بدر فرزندی مستحکم شد و اساس محبت
 و یکدلی رسوخ تمام بدیرفت اکنون شیخ الاسلام خواجه قطب الحق
 و الدین جشتی را فرستاده است و از من عهد نامه طلب داشت و گفته
 که فرزندان طغتمای و لاغری را بفرستد بکروکانی تا من بقلعه امان کوه
 روم و شهر را بتو تسلیم کنم درین قضاها چه صواب منی بیند و به بود در
 چیست بعض از ملوک چون ملک ینالتکین و ملک جلال الدین و ملک
 قطب الدین اسفرار و طایفه از امرا چون مبارک شاه و اشتی و جغغور و
 کاجو گفتند که ای امیر مصلحت نیست که امیر زادگان لاغری و
 طغتمای را بدست غوریان و هرویایان باز دهی ملک فخر الدین را بکناری
 تا بغاه بقلعه امان کوه برد که ازان فتنههای عظیم در وجود آید که سالها دفع
 آن نتوان کرد و جماعتی دیگر گفتند که مصلحت در انست که امیر با

او صلح کند و او را بگذارد تا قلعه رود که شهری رحمتی نامیر می‌رسد روز
دیگر مولانا وجه الدین تسعی را فرمود که عهد نامه بدویس از زبان من
مولانا وجه الدین در حال عهد نامه در قام آورد درین تسعی که - * شعر *

ندان خدای که بر در که جلال او

سجود کرد امید و وقیر و شاه کدا

بدان خدای که در ملک لایزالی خویش

دیدم رزق رسالت و حال الاشد

نکاهها و بیاسین و آیه الکرسی

دین و صاد و نالکف و سورة الشعرا

بهر ختم رسالت که دوش دارد صاحب

دستم دعوتش از بیخهای رهبر کیا

صدق همدم هجرت بعدل شمع بهشت

بخون کشته عوا و صف شیر و عا

سدرق لهجه بودر بنوی آه اویس

سور سینه سلمان ددر بودردا

مفتیان شریعت بمعدعان سخن

سالکان طریقت نره روان معا

سقف خانه معمور و خار حد حرم

سرن کعبه و رنجیر مسعد^۱ الاقصا

بهیب نفس طرز و هول لا اقسام

بهر شب معراج و قرب از ادبی

بالله العظیم ثم بالله العظیم بخدای زمین و آسمان و بخدای که بهان دادند

مقصد The MS has 1

که مرا بمکر و غدر بدست آورد چه من چون متوجه قلعه محروسه امان کوه
 Fol. 160a. شوم راه بر من بگشود و از جوانب کمین سازد شیخ الاسلام قطب الحق
 و الدین گفت که از ابتدا و اقارب دانشمند بهادر هر کدام را که ملک
 اسلام تعیین فرمایند بگویم تا دانشمند بهادر او را باسم کردگان بشهر فرستد
 ملک فخر الدین گفت از بسران دانشمند بهادر الاغری بقلعه محروسه
 اسکجه رود و طغتمای بشهر آید تا چون من بقلعه روم الاغریا باز فرستم
 چون برین جمله مقرر داشتند روز دیگر شیخ الاسلام قطب الحق والدین
 پیش دانشمند بهادر آمد و آنچه که ملک فخر الدین گفته بود بسمع او
 رسانید دانشمند بهادر از آن خوشدل گشت چه از محاصره شهر و
 محافظت لشکر و خوف شبیخون شب و روز اندیشه مند بود و از
 حضرت باری تعالی و تعظم بتضرع و ابتغال صلح می طلبید چون شب در
 آمد ملوک و امرا و رؤس سباه را طلب داشت و گفت بدانید که میان
 من و ملک فخر الدین قاعده بدر فرزند می مستحکم شد و اساس محبت
 و یکدلی رسوخ تمام بذیرفت اکنون شیخ الاسلام خواجه قطب الحق
 والدین جشتی را فرستاده است و از من عهد نامه طلب داشت و گفته
 که فرزندان طغتمای و الاغری را بفرستد بکروگانی تا من بقلعه امان کوه
 روم و شهر را بتو تسلیم کنم درین قضایا چه صواب می بیند و به بود در
 چیست بعض از ملوک چون ملک یفالتکین و ملک جلال الدین و ملک
 قطب الدین اسفرار و طایفه از امرا چون مبارک شاه و اشتی و جغور و
 کاجو گفتند که ای امیر مصلحت نیست که امیر زادگان الاغری و
 طغتمای را بدست غوریان و هرویای باز دهی ملک فخر الدین را بکذاری
 مان کوه برد که از آن فتنه های عظیم در وجود آید که سالها دفع
 جماعتی دیگر گفتند که مصلحت در انست که امیر با

خواهم اما اگر فرمان پادشاه عادل اولجایتو سلطان را دیگر میکنم فردا روز
ازان عصیان در معرض تلف و هلاکت می افتم اکنون ملک مرا بجای
فرزند است. اگر جند روزی بجهت فاموسی حکم پادشاه اولجایتو
سلطان بقلعه امان کوه رود و از بصران من یکی را در شهر فایم مقام خود
نصب گرداند از مصلحت بعید نبود و اظهار این معنی واسطه صلح
و صلاح و نجات و فلاح جانبین می شود دیگر آنکه مرا بدان مامور گردانیده
اند که معسکر در کنار آب اموی سازم نه در جوار شهر هراة ازین گونه
حدیثهای دلفریب و سخنها می صلح آمیز بگفت شیخ الاسلام قطب الحق
و الدین روز دیگر پیش ملک فخر الدین آمد و هر چه از دانشمند بهادر
شنوده بود بشمع او رسانید ملک فخر الدین در جواب گفت که هر چه
که شیخ الاسلام که نیکو خواجه مسلمانان و بنای عالیهانست مصلحت
بیند بران جمله بروم و ازان عدول نمایم شیخ الاسلام قطب الحق
و الدین گفت که ای ملک اسلام مصلحت درانست که جنگ نکنی
چه خلق این خطه دل بر صلح دارند بجهت آنکه درین ولایت ذخیره
نیست چون وقت کارزار و روز کار پیش آید حرب نتوانند کرد و اگر
بجزر ایشان را بیش رانی تا جنگ کنند از صد یکی بیش بیش نروند
وَلَا تَأْتُونَ الْبَاسَ إِلَّا قَلِيلًا و این جند دزد نکودری بی باک را که در
بودن ازیشان طاعت است و نفرین کردن بر ایشان از عبادت بیرون
فرستی چه ازین طایفه واجب القتل جز فرار و جبن نهوز و شجاعانی
ظاهر نخواهد شد و روز جند بقلعه امان کوه روی تا چون این سباه
براکنده شوند و آتش عداوت و فتن منطفی گردد بعد ازان بشهر آئی
ملک مرحوم فخر الحق و الدین گفت که دانشمند بهادر میخواهد

مِنْ أَكْرَمَ عَالِمًا أَوْ مُتَعَلِّمًا فَكَانَ مَا أَكْرَمَ شَبْعَيْنِ نَبِيًّا كَرَامِي دَاشْت و زمام
 تدابیر و آرا را بکف کفایت او باز گذاشت مولانا وجیه الدین او را بر
 محاصره کردن شهر و حرب با ملک فخر الدین تحریر نمود و گفت ای
 امیر این شهر وقتی مسخر گردد که بر سر هر بل طایفه را بنشانی و از
 خوردنی مقدار یک شبروار در شهر نگذاری تا خلق شهر با ملک فخر الدین
 تخلف کنند و یکان و دوکان و دهکان بزند تو آیند دانشمند بهادر
 بدالالت مولانا وجیه الدین در هزار سوار را بر سر [هر] بل و راه^۱ گذرهای
 شهر نامزد فرمود و هر مأمور را بسروزی سپرد و هر راهی را بکینه خواهی
 داد و چون وقت حصار و هنگام رفع غله بود و در شهر طعام تعدی تمام
 داشت خلق شهر بیکبار متحیر و مضطرب شدند و ملک فخر الدین نیز در
 شهر کار جنگ را بساخت و ابواب خزاین و دفائن و ذخایر را که اسلاف
 بزرگوار او بتدبیر و تقریر وزراء کامل ذات و عواحب ستوده صفات فراهم
 آورده بودند بر وجوه حشم و قواد لشکر و طبقات خدم خرج کرد و هر یک
 را از شجاعت و مبارزان و وجوه عساکر جنانک فراخور قدر ایشان بود
 بتشریفهای کرامتیه و صلوات و مبرات بادشاهانه بنواخت تا دلهای ایشان
 بر مطاوعت و متابعت او قرار گرفت و همه مایل حرب و طالب ضرب
 شدند و جند نوبت از شهر دلبران نامدار شهبخون بیرون بزدند و بسیاری را
 از سباه دانشمند بهادر دران شهبهای قیر کون در خاک و خون غلظانید چون
 ازین حکایت روز ده بگذشت دانشمند بهادر شیخ الاسلام خواجده
 قطب الحق و الدین جشتی را طلب داشت و او را بیش ملک
 فخر الدین فرستاد و بیغام جنین کرد که من با ملک جنگ نمی کنم
 و طالب و قاصد خرابی این ولایت نیستم و اهراق خون مسلمانان نمی

^۱ In the MS. بر سر بل هل و راه.

کیانی کلاه و کمر بخشمب * دامن زر و من کهر بخشمب
و کر خود درستی دمانی و روز * دادر کردن و تا بعدد هور
نمیدوی حارید و حرم رول * بشس^۱ سوی کیتی و هفت اسمان
که به تو بشوراسم ایام را * کران رشب بیمنی سر انکام را
نعم حو شیر و حروشم حو انر * در ایم بفرخاش تو حون هر بر
جهان را بر ار شور و عوعا کم * ر حون روی کیتی حو دریا کم
بتیغ کهردار آتس منان * بیندارم از تن سر سر کسان
ر در لشکری سوی دشب اوزم * سرت را حو گردون نکش اوزم
نددم بفرخاش تو کرده کاه * بحمله در ایم حو انر سیاه
ندان سان در ایم بدش بدرد * که بیجان شود کدد لاجورد
حون طوطک بلا و مدد و حق بیش دانشمند بهادر آمدد و سخن ملک
فخر الدین عرصه داشت دانشمند بهادر بر اشعب و هم دران روز بفراة
ملعه کاه و ده و اسفراز و ازاب و تولک قاصدان دوازد و در حاضر شد
ملوک و امراء این مواضع مذکوره تاکید و مغالعب تمام پوش و بعد از
حدد روز ملک حلال الدین و ملک یغالتکین فرایه و امیر عمر دره و جمال
فاضی و ملک قطب الدین اسفراز و ملک قطب الدین تولک و امیر
زین الدین ازاب شریک نا لشکری از نیاده و سوار بیش دانشمند بهادر
[آمدد^۲] و بیش از رسیدن دانشمند بهادر شهر هراة مولانا وحیه الدین
نفسی که بحکم ملک فخر الدین فاضی ممالک هراة بود از ملک
فخر الدین احارت حواس که باسم طواف بخراسان کدزی کدد حون
بحدود بیسانور رسید بدانشمند بهادر بیوسب دانشمند بهادر او را بر موجب

^۱ The MS has بش

فخر الدین فرستاد که حکم بادشاه عادل - * شعر *

Fol. 158b. شاه کیتی ستان که در صف شرع * تیغ عدلش سر شر اندازد
سک درگاه او قلاده حکم * در کلموی غضنفر اندازد
از شکوه همای رایت او * کورکس آسمان بر اندازد
دهر دربان اوست بر خدمش * نایک ظلم کمتر اندازد
سلطان اعظم و خان اکرم او بچایند سلطان بر انجمانه بغداد پیوسته است که
ماک فخر الدین نکودریان را بمن سپارد و مردمی را که از سر و اینور [د]
و سرخس و جام و خواف برآه آمده اند و متوطن گشته بکدارد تا بمقام
مالوف خود باز رود و محصول سه ساله تمغار دار انضرب را بمعال و حساب
من رساند تا ایشان بشکر منصور بادشاه جهان رسانند و اگر جفانک برخلاف
این احکام رود تو که دانشمند بنامی^۱ شعر را محتصره کنی و در استجماع
مرد سبایش و عدت و ساز زبرد اجتهاد تمام بجای آری چون طوطک بلا و
دانشمند بنادر سخن بادشاه غزان بمک فخر الدین رساندند ملک
فخر الدین در غضب رفت و در جواب گفت که دانشمند بنادر را بکویند
که اگر جفانک از راه درخواست و حق القدوم از ما توقعی میداری دران
مرجو و ملتمس هر چه از دست ما بر آید برسانیم و الا که بتندی و
تفوق خواهی که درین دیار نام بر آری و ما را بمتابعت و مطاوعت
خود منسوب گردانی این اندیشه از محالات است و این عزیمت از
خیالات - * شعر *

اگر بوزش و مهریانی کنی * بنرمی درون زندگانی کنی
کشایم در کنج بر روی تو * فرستم بس خواسته سوی تو

* شعر *

هَاتُوا الصُّدُوحَ فَوْحُهُ الصُّحُحُ لَا قِيْنًا * وَ ادْفُوا الكُرَى بِالْحُمَيَّا عَنْ مَآ وِيْدَا
 بیاورید سُراپی را که در نامداد حورند بسبب آنکه روی صبح دیدار کرد با ما
 و دور کنید خواب را بقوت شراب از گوشه‌های حسَم ما

* شعر *

سایب در ده می کلربک را * مطربا مر کش دمی اهدک را
 حام سنگین در ده و در هم شکن شیشه طامات نام و رنگ را
 دور کن راینه دلهای ما * از می خون رنگ رنگ رنگ را
 عالم خاکی حو باد سب لی صم * خیر^۱ بیش از آب آتش رنگ را
 یکنفس در رقص آور ساقیا * شاهدان جست [و] سُوح [و] شدک را
 حرمه در کام راهد زیر و زو + رود بستان خرقة نرنگ را
 صوفیان از جمل [مناج] میشوند * ناده کلکمون و ناسک حنک را
 و دم بدم ساعر دز می احمر در حام بلورین میزینخ [۹] و نسامی ستم ساق
 لحظه لحظه نکاسات راحت دور از سر میکروب و مجلس را رینب
 دیگر میداد - شعر *

سناغر کهر از دهان مرو رینخ * سامی شکر از زبان مرو رینخ
 در حام صدف دو بحر دارد * یک حله بحرعه دان مرو رینخ
 خون خورن سیا و شان صراحی * حو ناب دل از دهان مرو رینخ
 دور دیگر کدای ملک را وداع کرد و بدادعیس رعب بعد از حد روز
 دانشمند بهادر برود خانه هواة در آمد و جماعتی از معولان خون طوطک
 حلا و منذر حاق را که از اعظم سناء و اکابر درگاه او بودند بیش ملک

۱ The MS has خیر .

و جهان جشیده با لشکری بخطه هراة رود و ملک فخر الدین را با نکودریان بدرگاه ما آرد و سکه و خطبه آن حدود را بنام نیک و القاب بزرگ ما کرداند امراء عظام و وزراء کرام و جمهور سنه و اعیان درگاه بعد از تدبیر و تفکر بی حساب تقلد و تقدم این امر عظیم را حواله بدانشمند بهادر که مبارز یگانه و شجاع زمانه است کردند روز دیگر دانشمند بهادر بحکم اولجایتو سلطان با ده هزار سوار نامدار از عراق متوجه خراسان شد چون بحدود نیشابور رسید از خویشاوندان خود کدای نامی را با هزار سوار نامزد کرد که بهراة رو و راهها را بگیر و مردم رعیت را زحمت مده و مضرتی بدیشان مرسا تا آمدن من چون کدای بقرا باغ رسید جماعتی را پیش ملک فخر الدین فرستاد و بیغام کرد که امیر بزرگ دانشمند بهادر با سپاهی کران می رسد و بحکم یرلیخ جهانکشای بادشاه جهان و خسرو زمان اولجایتو سلطان درین دیار معسکر خواهد ساخت و در جمیع امور و کل ابواب معین و یار ملک اسلام خواهد بود ملک فخر الدین از سر کیاست و فراست شاهنشاهی به بدیجه عقل دانست که انچه کدای بیغام کرده خلاف است و دانشمند بهادر بمحاصره شهر می آید و بر عزم مقاتلت و محاربت است فرستادگان کدای را بدلیخوشی تمام باز کردند روز دیگر کدای بدیدن ملک فخر الدین آمد ملک او را بنواخت و شرط دوستی بجای آورد و بزم خرم بر آراست و آن روز تا نماز شام شراب خوردند چون صبح صادق ظاهر شد ملک فخر الدین بفرمود تا مغزیان خوش آواز رود و ساز را بنواختند و از نغمات جنگ و جغانه اسماع حریفان شبانه را خوش کردند و ساقیان سیم تن ماه بیکر خورشید عارض جام زرین گردان کردند و [از] مجلسیان هر یک سراز خواب مستی برداشتند و با آواز بلند بقوت بخت ارجمند این معنی را مکر [ر] کردند -

و الدین طاب ثراه و جعل الجنة مثواه ختم مران کرد و استاد نذده ضعیف
 مولف کتاب مولانا ملک الحکما سعد الدین حکیم منجم عوی در تاریخ
 ملک سعید طاب ثراه قطعه گفته است و آن قطعه اینست - * قطعه * حکم عو
 روز پنجشنبه از صفر ده و دو * سال هجرت رسیده هفتصد و بیست
 شمس دین^۱ کرت خسرو آفاق * شد نفردوس از سرای سدی

ذکر نود و دوم^۲ در آمدن دانشمند بهادر بمحاصره شهر هراة

چون شهر سنه ست و سعمایه در آمد درین سال نورمان اولجایتو
 سلطان دانشمند بهادر بمحاصره شهر هراة حمت عن الآفات آمد و سب
 آن بود که چون اولجایتو سلطان بر تخت بنشیند بر خلاف ملوک
 خراسان ملک فخر الدین ناسم تهذیب بدرگاه او نوب اولجایتو سلطان
 اراک معنی در غضب شد روزی بر سر جمع روی ناسرا و وزرا کرد و گفت
 که ملک فخر الدین در روی من تیغ کشید و حلق هراة با من حرف کردند
 امروز که حق تعالی و تعظم سریر سلطنت را با ازانای داشت و ناچ
 جهاننداری را بر فرق فرود سالی ما دهان و عالم و عالمیان را مستخر و مدلل ما
 گردانید بحضرت ما رعب ما دیامد و چون ملوک آفاق شرایط تهذیب
 و انقیاد و خدمت و اعتقاد بتقدیم رسانید اکفون میخواستیم که از بهادران
 لشکر کش و از شجاعان دشمن کش نامداویرا که مرورش از دایه شمشیر
 یابته و شیرازستان شیر خورده و صحبت با کماة انطال داشته و در کرداب
 دریاه مواج حروب و ضرب عرض کرده و گرم و سرد وقایع و حوادث زمان

^۱ In the MS شمس الدین .

^۲ The MS has دوم .

و ملوک اطراف و ولات و حکام و اشراف خراسان در خاک و خون
می غلطیدند و نفیر و زفیر بفلک اثیر می رساند و میگفت - * شعر *
بدیع ترکوی بی ملک ملک در جهان بگریست * عیسی از غم بر آسمان بگریست
شهریار سبهر هر ساعت * بر دربخ خدایگان بگریست
بی دل و دست بکروگان مفتش * بکرو خان کشت و کن بگریست
شرع بی سایه سیاست او * زار بر امن و برامان بگریست
بی صف رزم و روز میداننش * خنجر و نیزه و سنان بگریست
و علما و فضلا و شیوخ هر نفس اِنَّا لِلّٰهِ می گفتند و از درد این معنی را
مکرر میکردانید - * شعر *

ابوالحسن نَوْمُ الْعُیُونِ عَلَی الْجُفُونِ حَرَامٌ * وَ دُمُوعُهُنَّ مَعَ الدِّمَاءِ سَجَامٌ
العلوی
خواب چشمها بر بلکهاء چشم حرام است
و اشکها آن چشمها با خون آمیخته است

مَاتَ الْمَعَانِیَ وَالْعُلُومُ بِمَوْتِهِ * فَعَلَى الْمَعَانِیَ وَالْعُلُومِ سَلَامٌ
بمرد بزرگواری و علمها بمردن او
بس بر بزرگواری و علمها سلام باد

بدیع ترکوی بر سر تربت معظم او * قدسیان داشتند ماتم او
رفت اندر جوار خاک آسود * ذات آسوده مکرم او
نیست بزمش همه خراب کنید * منظر و قصر و طاق و طارم او
نیست رزمش در آتش اندازید * علم ازدها و برجم او
شخص او چون نمازد باره کنید * جامه‌های نفیس معلّم او
بعد از هفت روز ملک فخر الدین برسم سلاطین کامکار و قاعده ملوک
نامدار در مسجد جامع باسم ملک سعید مغفور مرحوم شمس الحق

بس بخواب در کس دیده * خاک را همگو لاله زار کدید
 روی در روی بی کس ازید * شب درکار روز کار کدید
 سدابها آه دیده خویش * سیاه حرج را و کار کدید
 کر و حال جهان نه اید آگاه * نظری سری شهریار کدید
 و ملک و خرد دین کلاه از سر بیفدا حب و کمر شهرزادی از میان
 فامداری نار کرد و بپراهن بر بند حوس کل حمس خاک رد * شعر *

عَلَيْكَ الْإِسْعَادُ إِنَّ كَلَّ دَاعِيًا * بِسَقِّ قُلُوبٍ لَا سَقِّ حُيُوبٍ
 بر ما^۱ مر ترا یاری کرد بسب اگر باشد آن یاری کردن سود رساننده [نه]
 ناره کردن دلها نه ناره کردن گردنهایها

بی تو ام خسرو قرار مباد * بهر از درز روز کار مباد
 بی رخ فرح تو بر دل من * حر عم و درد بی شمار مباد
 قنص ساهی و تاج روز بهی * بی تو حر بی بها و حوار مباد
 روز بر روز همگو شب بی تو * حر سیاه دوش و سوکوار مباد
 بی جهان داری و شهسایب * در جهان شاه و شهریار مباد
 ارکان دولت و اعیان مملکت از تن نفس شرایط ناله و شیرین نقدیم می
 رساندد و میگفت - * شعر *

۱. اهد و حد با زمانه سود نداشت * شاه روم از میانه سود نداشت بدیع ترکوب
 با قصاهای اسمانی هیچ * رعب اسمانه سود نداشت
 ملک الموت خون و سر از رسید * ملک و مال و خزانه سود نداشت
 قاصد جان حو استیسی برود * حیل بر آستانه سود نداشت
 با قدر ایس حدیب در بکرم * با قصا ایس بهانه سود نداشت

از عالم فانی بعالم جاودانی خرامید - * شعر *

جو زین خاکدان ستم رو بتافت * بمیذودرون جاودان جایی یافت
جو شد سوی یزدان و کیتی بهشت * خرامان در آمد بخرم بهشت

* شعر *

رَشید و طَواطُ طَوَى شَمْسُ الْمُلُوكِ بِسَاطِ عُمَرَ * وَ عَطَّلَ مِنْ مُحَيَّاهُ السَّرِيرِ

در بیچید آفتاب بادشاهان شاد روان زندگانی را
بی زبور کرد از روی خود تسخت را

دَعَاهُ اللَّهُ وَ هُوَ أَجَلٌ دَاعٍ * فَعَجَّلَ نَحْوَ حَضْرَتِهِ الْمَسِيرَ

بخواند او را خدای تعالی و او بزرگتر خداده ایست
بس بشتابانید بسوی حضرت او رفتن را

حَوَى الدُّنْيَا بِقُوَّةٍ سَاعِدِيهِ * وَ صَادَفَ مُلْكَهَا مُلْكًا صَغِيرًا

کرد کرد دنیا را بزور دو دست خود

بس یافت بادشاهی دینا را بادشاهی خرد

بعد از هفت روز خبر بملک فخرالدین رسید که بدر بزکوار تو از سرای
غم و غرور بداد نعم و سرور رفت روز دیگر در مسجد جامع عزای بدر
مرحوم مبرور خود بداشت و تمامت سکن و قطن و اهالی شهر هراة
حمیت عن الافات چون سپهر کبود لباس دود اندود در پوشیدند
و غلغلة آه و وادلا و ولوله مصیبتا و حسرتا بفلک و ملک رسانید
و گفت - * شعر *

زار بغالیـد و ناله زار کنیـد * بر جهان عزم کارزار کنیـد

بدیع

بزر و زور اجل جو باز نکشت * کار زارست و ناله زار کنیـد

بس بخور تاب فرکس دیده * خاک را همجو لاله زار کفید
 روی در روی بی کسان آرید * بشت برکار روز کار کفید
 بسزانهاء آه دیده خویش * سیقه جرخ را فکار کفید
 کر ز حال جهان نه اید آگاه * فطری سوی شهریار کفید
 و ملک فخر الدین کلاه جاه از سر بیفداخت و کمر شهریاری از میان
 نامداری باز کرد و بیراهن بر بدن چون گل چمن جاک زد - * شعر *

مَتَنَبِی
 عَلَیْكَ اَلْكَ اِلْسَعَادُ اِنْ كَانَ فَاغِعًا * بِشَقِّ قُلُوبٍ لَا بِشَقِّ جُوبٍ
 بر ما^۱ مر ترا یاری کرد نشت اگر باشد آن یاری کردن سود رساننده [به]
 باره کردن دلها نه بایه کردن کپیها

جمال
 خوانی
 Fol 157a. بی تو ام خسروا قرار مباد * بهر از دور روزگار مباد
 بی رخ فرخ تو بر دل من * جز غم و درد بی شمار مباد
 تخت شاهی و تاج روز بهی * بی تو جز بی بها و خوار مباد
 روز بر نور همجو شب بی تو * جز سیئه و بوش و سوگوار مباد
 بی جهانبداری و شهنشاهیت * در جهان شایه و شهریار مباد
 ارکان دولت و اعیان مملکت او تن بتن شرایط ناله و شیون بتقدیم می
 رساندند و میگفت - * شعر *

۱۰۰. اچند با جد با زمانه سود نداشت * شاه رفت از میانه سود نداشت بدیع ترکری
 با قضا ههای آسمانی هیچ * رفعت آسمانه سود نداشت
 ملک الموت چون فراز رسید * ملک و مال و خزانه سود نداشت
 قابض جان جو آستین برزد * خیل بر آستانه سود نداشت
 با قدر این حدیث در نکرمت * با قضا این بهانه سود نداشت

^۱ The MS. has مالک .

از عالم فانی بعالم جاودانی خرامید - * شعر *

جو زین خاکدان ستم رو بتافت * بمینودرون جاودان جای یافت
جو شد سوی یزدان و کیتی بهشت * خرامان در آمد بخرم بهشت

* شعر *

رشید و طواط

طَوَى شَمْسُ الْمُلُوكِ بِسَاطِ عُمَرَ * وَ عَظَّلَ مِنْ مُكَيَّاهُ السَّرِيرِ

در بیدجید آفتاب بادشاهان شاد روان زندگانی را
بی زبور کرد از روی خود تسخت را

دَعَا اللَّهَ وَ هُوَ أَجَلُّ دَاعٍ * فَعَجَّلَ نَحْوَ حَضْرَتِهِ الْمَسِيرَ

بخواند او را خدای تعالی و او بزرگتر خدایده ایست
بس بشتابانید بسوی حضرت او رفتن را

حَوَى الدُّنْيَا بِقُوَّةٍ سَاعِدِيَةٍ * وَ صَادَفَ مُلْكَهَا مُلْكًا صَغِيرًا

کرد کرد دنیا را بزور دو دست خود

بس یافت بادشاهی دنیا را بادشاهی خرد

بعد از هفت روز خبر بملک فخرالدین رسید که بدر بزرگوار تو از سرای
غم و غرور بداد نعم و سرور رفت روز دیگر در مسجد جامع عزلی بدر
مرحوم مبرور خود بداشت و تمامت سکن و قطن و اهالی شهر هراة
حمیت عن الافات چون سبهر کبود لباس دود اندود در پوشیدند
و غلغلة آه و وایلا و ولوله مصیبتا و حسرتا بفلک و ملک رسانید
و گفت - * شعر *

بدیع

زار بنالید و ناله زار کفید * برجهان عزم کارزار کفید

بزر و زور اجل جو باز نکشت * کارزارست و ناله زار کفید

تا خطیب را در بند کردند و چند تن را از گرفتگان پوست کشیدند و قومی را کوش و بینی و انکشت ایهام ببردند و جماعتی را جوب زدند و گروهی را که بطفیلی در مجلس ایشان آمده بودند ببخشیدند و این حکایت در میان خلق هراة تاریخی شد *

ذکر هشتاد و نهم^۱ در خلعت فرستادن اولجایتو سلطان بملک فخرالدین

چون شهر سنه ثلاث و سبعمایه در آمد درین سال بادشاه خریده Fol. 156a.
خان بجای برادر خود بادشاه غازان بر تخت مملکت بنشت و امرای بزرگ او را اولجایتو سلطان نام کردند چون سریر پادشاهی بجلوس اولجایتو سلطان مزین شد شاهزادگان اقالیم کینان و تاجداران اطراف ربع مسکون و ملوک نامدار ولایات روی بدرگاه او نیادند و هر یک باسم تهنیت بحسب طاقت و ثروت خود خدمتی عرضه کرد و زبان بدعا بکشان و گفت -

شاعر
خسروا شاهیت مبارک باد * اخترت مطلع تبارک باد
خاک درگاه تو بزرگان را * سرمه چشم و تاج تارک باد
بادشاه اولجایتو سلطان در باب هر یک سیورغا میشی و عنایت شاهنشاهی مبدول داشت و بهر ملکی که در ملکی بود تشریف کرامایه و خلعت ثمین فرستاد و بملک فخرالدین یرلیغ نوشت و جامه خاص خویش بدو ارزانی داشت و در حاضر آمدن او بدرگاه خود حکم کرد چون ایلجی بشهر هراة آمد و تشریف و یرلیغ بادشاه اولجایتو بملک فخرالدین داد ملک ایلجی را بذواخت و قرب ده هزار دینار بدو داد و گفت فرمان

۱ هشتاد و هفتم . The MS. has

یکی گفت خورشید رای منست * سر آسمان زیر جای منست
یکی گفت کو رستم زاولی * که بیدند ز کفد آوران بر دلی
چون نوبت بخطیب رسید گفت -

بکثري وَاَنَا الَّذِي أَوْضَعْتُ غَيْرَ مُدَافِعٍ * نَهَجَ الْقَوَافِي وَهُوَ رَسْمٌ دَارِسٌ

منم آنکس که بید [ا] کردم جز باز داشته شده

راه شعرها را و آن راه نشانی بود کهنه شونده

وَشَهْرَتٌ فِي شَرْقِ الْبِلَادِ وَغَرْبِهَا * فَكَانَ لِي فِي كُلِّ نَادٍ جَالِسٌ

و مشهور کرده شدم در مشرق و در مغرب شهرها

بس کوپیا که من در هر انجمن نشسته^۱ ام

بعد از آن روی بحضور مجلس کرد و گفت ای اصحاب اگر شما همه با من
یک دل و یک عزم شوید من باندک روزکاری ولایتی را در ضبط آرم
و مملکتی را مستخرسازم و خلقی را منقاد گردانم و هر یک از حاضران را
نامی فهاد یکی را شهسوار اعظم و دیگری را سام دیوبند و یکی [را]
بهلوان مشیت زن و دیگری را مفتن تیغ کش بدین گونه هر تنی را
باسمی مسمی گردانید و گفت اسامی شما را در کتب نامه خواهم
نوشته تا بعد از ما باز گویند که شاعری بود از فوشنخ هراة با چندین مرد
مبارز نامدار و از و جنین و جنین کارهای خطرناک در وجود آمد تا هنگام
غروب آفتاب ازین نوع سخنها خیال انگیز بر زبان میزند و اندیشه‌ای

Fol. 155b.

من کلام
فسد در خاطر می آورد و از معنی رَبِّ قَوْلٍ أَوْرَدَكَ مَوْرِدَ الْقِتَالِ^۲ غافل
می ماند خطیب را شاکردی بود خوافی سوزنی نام کاه کا [ه] شعرکی
جار الله
علامه

^۱ The MS. has نشیده‌ام.

^۲ The saying is repeated in the MS.

تا بود افلاک دوار و بصفح ایـرانی
 ثبات و سیار در اطراف او تابان شده
 سال و مه نادا و تَف آتش احراق جرح
 سیفه حصم جفا و فرح بر زبان شده
 باد و بران بقبه آءِ سُرک از شمسیر تو
 در مساعی تو قصر ملت آبادان شده

ol. 155a ملک و خردالدين او را بهشائست تمام ندرسيد و بر موال مامی درميان
 دما دسب فرمود و بظاهر خود را چنان نمود که حطیب کعب که
 ملک اسلام با من بر سر عدايت و رعای است و بباطن بواسطه
 بی ادبیهی او چنان بود که میخواست که بقتل او فرمان برماید و هر زمان
 بران حال میگفت - * شعر *

لَا تَحْسَبَنَّ هَٰذَا سُنَّتِي لَكَ عَنْ رَمِيٍّ * فَوَحِشِي وَكُلَّكَ اَدْنَى اَتَمَلُّقُ مِنْ الْاَدْنِ
 مبددار هیچگونه که کسادگی (و) [ی] من مرترا از حوشدوبسب
 پس بحق و عال تو درستی که من جانلوسی میگویم
 و باشارت ملک و خردالدين تمام اعیان و فصلا و اکابر و شعراء شهر شراة
 اسلام حطیب رفتند چون ازین حکایت بفتح ماه بگذشت شعی حطیب
 مجلس شراب بر آراس و طایفه را از خویشاوندان و ابناء خود طلب
 داشت چون شراب در ایشان اثر کرد در کعب و کوی در آمدند و کوی
 دعوی بی معنی در میدان تصاف و خود سنائی انداخت و در اظهار
 هفروکهر خود مغالط نمود - * شعر *

شاعر یکنی گفت من شیر بیل افکنم * بیک حمله کوه از زمین بر کم
 دگر گفت چون من خویش آورم * زمین و زمان را بچویش آورم

بران شهر یار [ی] جهان کز علو * جو صد سنجر است و جو صد اردوان بعد
از شرایط ثنا و دعا حکایت خود از جزو کل عرضه کرد و از ملک فخر الدین
امان نامه طلب داشت چون نامه او بملک فخر الدین رسید بر فور
جواب نوشت و بسو کزد موکد کرد انید بدین نوع . * شعر *

سید حسن بدان خدای که از بهر روح سلطان وش
که باشد او را بر تخت دل همیشه ممکن

برید ساخت ز کوش و طلیمه از دیده

وزیر کرد ز هوش و وکیل در ز زان

بدان رسول که بر فرق آسمان سایش

ملک تعالی [؟] تاجی نهاد از فرقان

بحسن نغمت داؤد و رفعت ادیس

بصولت عمر و شرم روزی عثمان

برزم رستم دستان و بزم کیخسرو

ببذل حاتم طائی و عدل نوشیروان

که بچان او قصد نکند و کسی را نفرمایم چون این عهد نامه بخطیب

قال الله رسید بخواند و گفت ذَلِك هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ بعد از هژده روز بشهر هراة

تعالی آمد چون بدست بوس ملک مرحوم فخر الدولة و الدین مشرف شد

زبان بژدا و دعا بکشد و گفت - * شعر *

رشید و طواط ای خداوندی که تیغ عدل تو در ملک دین

حافظ اسلام گشته راعی ایمان شده

وقت سرعت بیش سیر مرکب میمون تو

عرصه کل جهان کمتر ز یک میدان شده

کسری و دارا بر غمت صدر و درگاه ترا

کمترین فراش گشته کترین دربان شده

حظّه محروسته بهراة عرض حواء و حاسد مسيار اسب و کاشی کعبی که
میدادم که شعر من بسندیده و مستحسن اوسب و عالی الذرام در خلا
و ملا در باب من لطف و عنایب را رعایت و واحد شمرده ده همانا
که بقصد جان من سعی نماند -
سعر *

وَقَدْ نَبَّ نَسْرَتِي كَلَيْمًا * اسعی و انعد من طُدّة سمال صاحب
نامی ماندادم میال در عرسمه در
رونده در سب و وان در اسب از دیر دهان اش سر ندرة
هَمَّ نُسْرَتِي اِلَى طَلَبِ اَلْعُلَى * و هوَى مُحَا دُنَيَّ اِلَى الْاَوْطَانِ
همه نایسب از روم ندی نماید مرا نسوی حسن بلندی
و عقیسب میکسد مرا نسوی ارامگاهها

احرار الامر بران ادنسه معرر گردانند که مکدوبی دوند بخدم ملک
فکر الدید و حال خود عرصه دارد بعد از ان اگر حواب مکدوب بخط بد
ملک فکر الدن برسد بهراة رود نامد در قام آورد ددن صعب * شعر *
سلامی که بر قصر ادراک او * دفعکد فکر کمکد کمال
سلامی کرد دل برد رندکی * سلامی کرو جان شود شادمان
بران حضرت حبب اسما که شد * ر جان بدده اش هم رمن هم رمان
بران دهن اظهار که در بیش او * یعیس شد سراسر کمان جهان
بران طبع اندوز که در ندل وجود * فرونسر رانسب و از بکسر و کان
بران شاه کپی که در داد و عدل * حواسکندر سب و حو دوشیروان
بران قدر بحسی که در شرق و غرب * حو او بیست یک فله و بهرمان
بران کامکاری که هسب و سرود * همیدون جهان داور و کامران
بران نامداری که مثلش دند * زمانه یکی شاه کدسی ستان

بد تو بود بگوید و پاک ندارد -

محدثی

نمناز را بدحضرت عالی که راه داد
هم محدث تو هم جو تو یار بود سخن داری
امروز اگر نگوشی عجبی گسرد پیش تو
فردا نگوشی تو گسرد دین داری

خطیب از فستاق بیات بود از چاند روز دهم ملک فخرالدین میزاد
که خطیب فوشانی از حضرت خدایان در پیش شاه ملی کاه کرده و چنان
و چنان سخنهای بزم کرده گفت شاه ملی او را بدان واسطه از در خود
براند و حالیه در نیشابور است و در خطب مزبوت تواق دارد ملک
فخرالدین دانست که خطیب شاه ملی بی بیات و بزم کرده گوشت اندازد
که بسبب اغرا و تحریص احمدی سخنانی گوید که بر روی بیاد آثار آن
میزاد در حال مکتوبی نوشت بدو و او را با تلویح فاطم و عاطف و مدد
کرد خطیب از آن نامه شاه من گشت و گفت -

شاعر

اَنَاسِي كَتَبُ زَاك سَوِيْدَةُ قُدْرِي * كَمَا جَاءَ وَحْيِي اَللّٰهُ فِي اَيَّلَةِ الْخَدْرِ

آمد بمن نامه افزون کرد آمدن او اندازد مرا
چنانک آمد وحی حق تعالی در شب قدر

عمری نسفی

آمد بدم عاشق بهچرور مستمند
مروغی ز استانه مستخدم نامه نام
روحش لقب نهاده که یا ایمن الحدیث

عقلش خطاب کرده که یا احسن الکلام

چند روز در تدبیر و تفکر بسر برد گاهی گفت که اگر مراجعت کنم و پیش
ملک فخرالدین روم شاید که باهلاک من فرمان فرماید چه مرا در

و تکدر من که شیخ نادرشاهی را معقود نکشتم از جروانات و کلیات
 علی التخصیص بر دهج شاهنامه در نظم آو خطیب پوشید سس سال د
 ساختن و بر داختن آن کتاب بسر برد و آن کتاب را نکوت نامه موسوم
 گردانیده موددد و هرچه از اصطلاح و تاطف و احسان که در اوهام و اندهان
 آمدی ملک اسلام مخیر الدین در باره او معدول داشت و خطیب بس
 معرب و مواش بودی و بیشتر اوقات شراب خوردی و گفتی - * شع *
 عدای روح بود ناده ریحیق محقق * که لوس او کدد از دور رنگ گل ا دن سرخطب

بریک رنگ رداید ز حاس ادهکیس * همدای کدد اکر حرعه بیاد بی کچه
 بطعم تاج حو دزد بدر و لیک معید * بدرد باطل باطل بدرد دانا حق
 حلال کشته باهام عقل در دانا * حرام کشته بدوی سرج بر احمی
 و هر ماه هزار دیدار از حواءه ملک مخیر الدین بدر رسیدی و از دنا
 مداعب نکردی و بیشتر طمع داشتی و بعزیز الشعراء اُمراء الکلام مرقعه
 بودی دوری بواسطه حسودتی از ملک مخیر الدین حایف کسب و هم
 دران روز از هراة برم و منوچه بهستان شد و خون بیش شاه علی بس
 ملک نصیر الدین سجستان که ملک بهستان بود رسید از ملک مخیر الدین
 شکوه بسیار کرد و دو سر اسب و دو سب دیدار نقد بد و داد و کعب نو
 لایق حضرت ما بیستی ازین ولایت بدو دولت و حجاب او کتند که
 خداوند عالم را در کامرانی و حلال مواواں سال زندگانی داد چرا حدین
 شاعر سخن گوی را که در خراسان و عراق مثل ندارد معارص قبول نمی
 فرمائی شاه علی کعب که هر حدد این خوشنکی بکده هدرمند و سخن
 دانست اما بی وفاس بواسطه آنکه ملک هراة ملک مخیر الدین او را
 ده سال بدور و محضرت خود مقرب و ستاج گردانید امروز که از و رانجیده
 در بیش می بد او میگوید بردا که از ما بدیر برحد در بیش دیگران هر چه

گذشت بیست و یکم روز از ربیع نخست

نماز شام مع القصه روز آدینه

بنامه ملک اسد الدین ابوسعید نبی

ز دست برد قضا خوردن کار بر سینه

ملک فخر الدین بخون اسد الدین ابوسعید امیر عز الدین را بانواع

عقوبت کرد -

سَنَ الْبَدَنِ اَبَحْ وَ سَا مِنْ يَدِ الْاَدُّ اللّٰهُ فَوْقَنَا * وَ لَا ظَالِمٌ اِلَّا سَيِّئُ بَطَالِمِ

و زیارت دستی مکر دست حق تعالی یعنی قدرت او بانه اوست

و زیارت ستمکاری مکر مبتلا گردانیده شود بستم کاری

شکر ششستاد و ششستم در حکایت صدر الدین خطیب و یاران او

چون شهرور مدینه افندی و سیدعمیده در آمد [؟] از توارنج این سال

حکایت در بدن افتاد. صدر الدین خطیب فوشنج است و سبب آن

بدن که بزرگ مرحوم فخر الدین و الدین طایب ثواب بزر خطیب فوشنج را

که او را در شب صدر الدین خواندن و در شعر خود را بنیعی خواندی

در آنجا بیرون بر شوب کون افتاده بود چه او مدعی داشت در غایت نازکی

و مدعی غایت نازکی و مدعی مدعی و مدعی مدعی و مدعی مدعی و مدعی مدعی

او را قوی بود که حکایت و سر گذشت جان و بدنی و بزرگوار و سیر

و مدعی و مدعی و مدعی و مدعی و مدعی و مدعی و مدعی و مدعی

و مدعی و مدعی و مدعی و مدعی و مدعی و مدعی و مدعی و مدعی

هم درین هفتۀ سخن تو بخدایم ملک بخیر الدین عرصه حواهم داشب
امید هسب که سخن من مقبول افتد و توا دوست کام مع حصول مقاصد
و مارب بحادب اسفرار فرستم ناید که هیچ همی و اندیشه بخاطر عاط
خود راه دهی و در صبر و سکوت کوشی - * شعر *

إِذَا مَا أَتَاكَ الدَّهْرُ يَوْمًا بِمَكَّةَ * وَبَيْنَ بَهَا صَفَرًا وَ وَسَّعَ لَهَا حَدًّا

شاعر

حون بیارد متورور کار در روزی دردی را

اماده کن بدان نکته شکستائی را و مراح کن از برای او مردانگی را

* شعر *

صدرسب دواى مرد حون کار افتاد * کمر صبر توان شد ر بیدادان داد
و همدوانه ناره کرده بود و هر ساعت ناره همدوانه نامیر عر الدین دادی
در اثناء این حالت اسد الدین ادو سعید بحاننى ملقب شد امیر
عر الدین کارد از دست او بستاند یعنی که همدوانه ناره حواهم کرد
و ناره همدوانه بر سه کارد برسم توگان درو داد اسد [الد] بن ابو سعید ناره
همدوانه را از سر کارد بداشت و کعب حدادود ملک زاده لطف
میرماید درین سخن بود که امیر عر الدین بقوت هر چه تمامه کارد را
در سینه او رد و هم بدان رحم کارش را مآخو رساند و تاریخ این حالت
را خطیب موشنکی که بعد ازین ذکر کرد واقعه او نکاتست حواهد
بدوست بظن کرد که - * شعر *

حوا خواست تا که گفت ناره در حبلان کیسه

دعای

سببر خیره کش یاره کرد دریده

بمفصد و یکم از حکمت رسول حدای

که در در دیبا عالمی دین او دیس نه

کردند بر سر چهار سوی او را بقتل رسان حقی نعمانی و اسامه است بی آنکه
زخمی از و بمن تعلق شود از دست او خلاص داد چون مکتوب
ملک عزالدین رسید و بر آنچه که بدش ملک رکن الدین نوشته بود
مطلع گشت از آمدن بخدومت ملک اسلام فتح الحق و الدین بشیران
گشت اما متعجبی آنکه مراجعت نماید دستش نداد چه ملک فخر الدین
طایفه را از کما غور فرموده بود که شب و روز از حال او با خبر باشد
انصاف بود از ملک روز که ملک رکن الدین آمد نامه نوشت که چون
ملک اسلام فخر الدین به راه باز گردد در غایت او بمانم و من بعد بانی جمع
را بخدومت و مطرعت منتظی گردانم و به زانی مانی ملک اسلام
منتظی نباشد که من بخدمت او بمانم منتظی امشب فخری از حوازه برفتم و دران
دیار فرار را بر فرار بدل گردانید [م] -

عن کفر
الملافة
لقد قطع الواكشون حبل اجتماعنا * لما قطع الحبل مقبول من و شی
مدبستی که بیدزدند بد کویان بهسمان فرادم آمدن مارا
ای خداوند بخشاینده دور بمانده شده آنکسی که نمایی کرد

چون آمد ملک رکن الدین ملک فخر الدین رسید روز دیکه از اسفرار
بیرون آمد و عذر عزیمت بر سمت شوق یافت و بعد از چند روز
که از آمدن ملک رکن الدین به راه رجاء منقطع گردانید امیر عزالدین را
در بند کرد و قرب یکسال دران بند بداشت و او را نایبی بود از ده
سجستان او را اسد الدین ابو سعید خواندند روزی این ابو سعید در
پیش امیر عزالدین نشسته بود و چنانکه رسم بزرگان باشد و قاعده ارباب
دولت امیر عزالدین را دل باز می داد و می گفت ای ملک زاده

Fol. 153a.

سوخت شب مشک را آتش خورشید و مرد
 نکبت باد سحر قیمت عود فمار
 برقع زرین صبح جرخ بر انداخت و کرد
 بدش عروس سحر زر کواکب فشار
 زان شب فیر کون رفت سوی فیروان
 تا نکند قاکجان باز سفیدش شکار

از هراة باسم زیارت خانچه داد بیرون رفت بعد از هژده روز ملک
 فخر الدین لسكر باسفرار برد بسر ملک رکن الدین که او را بلقب
 عزالدین گفتندی بیش ملک فخر الدین آمد و چون خبر ملک
 رکن الدین رسید که امیر عزالدین بی اجازت شما بیش ملک فخر الدین
 رفت و ملک فخر الدین در باب او تکریم و الطاف عظیم مبدول داشت
 و فرمود که اگر بدر تو ملک رکن الدین مطیع منقاد من نکرد ملک
 اسفرار را بنو ارزانی دارم چون ملک رکن الدین آن سخن شنید
 سراسیمه و مضطر گشت و به سر خود امیر عزالدین مکتوب نوشت
 که ای بسر بی فرمان من این چه بود که تو کردی و بی رضا و اجازت
 و مصلحت دید من خود را در کام ازدها و نفعه ایست و عا گرفتار
 کردانیدی اگر چنانکه می توانی زنهار زود توبه کنی و با جان عزیز
 خود نستیزی که مرا چون آفتاب عالمقاب روشن گشته که ملک فخر الدین
 قصد جان من دارد هنوز برون^۱ بوده که مسعود آمد زبکی را فرمود که
 فلانی را تا سم غیاقت بخاند خود برو زهر ده و تا علی سجری را
 نیز مامور گردانید که چون شبانگاه^۲ از حصار فرود آید و متوجه وطن خود

^۱ The MS has برادر

^۲ The MS has شادکار .

Fol. 152a. دوم با سباهی از مغول و مسلمان همه آمادهٔ حرب باسفرار رفت و بعد از چند روز که حربهای سخت کرد و بسیار را از سباه ملک رکن الدین بقتل رساند باز کشت کرت سیم بانشکری از هروی و با خورزی و تولکی و غوری و نکودری باسفرار رفت و برادر او ملک علاء الدین با سه هزار مرد پیاده و سوار از ولایت غور باسفرار آمد بمعاونت و امداد برادر بس از هفت روز حصار شهر اسفرار [ر]ا بکرفت و بسی را از مخالفان و معاندان اسفراری بکشت و قرب هفتصد تن را در زنجیر کشید و حصار چند که در روستاها بود فتح کرد و تمامت مردم اسفرار را از زن و مرد و آزاد و بنده بهرگاه فرستاد و دوپست تن را از خواجگان و متمولان در شاخه کرد و سر و پا برهنه پیاده بشهر هراة آورد و بکل کشیدن و خندق کردن و خشت زدن مامور گردانید و بعد از چند ماه ملک رکن الدین بشهر هراة آمد ملک فخر الدین در باب او عنایت و رعایت هرچه تمامتر مبذول داشت ملک رکن الدین یکماه در هراة بود شبی طایفه از اصحاب غرض بسمع او رساندند که ملک فخر الدین یار علی سجزی را فرموده که ملک رکن الدین را بقتل رسان ملک رکن الدین از آن سخن غمکین و مضطرب گشت و آن روز تا شب در تردد و تفکر بسربرد و هر زمان گفت -

شاعر

فَلَلَمَوْتُ خَيْرٌ لِّلْفَتَى مِنْ مَّقَامِهِ * بَدَا هَوَانٌ بَيْنَ وَاثٍ وَ حَاسِدٍ

بس مرک بهترست مرجوان را از مقام کردن او

بسرای خواری میان بد کوی و بد خواة

روز دیگر با دل بر هموم و خاطر مقبوض بوقت آنکه - * شعر *

خسرو چین از افق آینه چین نمود

لادری

ز آینه جرخ رفت زنگ شب زنگبار

* نظم *

ازان شراب که در دردیش نقاریکی

هلال عید توان دید روز سنگ ادداز

مئی که بر تو عکسش ز سطح ظاهر چشم

برون کند ز صمیم ضمیر نکته راز

چون راج روح افزای روح بروز در مزاج او اثر کردی بفرمودی تا راویان
بآواز خوش اشعار دلکش خواندندی و در بحث و نقیثش معافی
و الفاظ آن با ندما و جلاس و شعرا سخن راندی و در عهد دولت او
جبل شاعر نامدار مدح او گفتندی و جمع کفندۀ این تاریخ نامۀ را در مدح
او هشتاد مصلحه و صد و پنجاه قطعه است *

ذکر هشتاد و هفتم^۱ در رفتن ملک فخر الدین با سفار و حکایت ابو سعید نهی

چون شهر سنه اددی و سبعمایه در آمد درین سال ملک
فخر الدین با لشکری باسفراز رست بواسطۀ انک ملک حسام الدین
و ملک رکن الدین که ملوک اسفراز بودند با او مخالفت می نمودند
و بهیچ نوع انقیاد و خراج گزارا قبول نمیکرد [؟] چون باسفراز رسید
ملک حسام الدین هم دران چند روز وفات یافت بداد او ملک رکن الدین
بمقاومت ملک فخر الدین لشکر جمع کرد و بعد از جدد حرب شما روزی
از شهر اسفراز بیرون آمد و بناء قلعه دیوانه که قلۀ اش در اوج برج شیر کردند
می سود برد ملک فخر الدین روز دیگر از اسفراز مراجعت نمود و کرب

^۱ In the MS. بنجم .

داد و هر رستخان هزار حقه بکعب ایتام و صغفا و عورات درویش حال
 تعیین فرمود و بر حسب صدقة السر تطعم عَصَب الرَّبِّ در رواج و صباح قال المبی
 صده سر و بر مخفی را رعایت و احب شده و هر روز هزار من نان
 و ده سر کوسفدد در آش بار خود مصروف کرداید و در مرارات و مقابر
 حور کارگاه و حیادوان و مسرق و حواحه انوار الولید و حائجه نان و حواحه
 طاقی و حادقاه شیخ محمد الدن طالبه حتم نزل فرمود و شب و روز
 فقرا و مساکین دمن زیارتگاهها و مقامهای بزرگوار نعمت او خوردندی
 و از صمیم دل و میان حال در دعای خیرات عالی صفات او گفتندی

* شعر *

حدایا مرن شاه اسلام را * مرن بیک زای بیکو نام را
 مرن تاج بخش جوان بخت را * مرن حسرو امیر و تخت را
 مرن کینگی امروز میروز را * مرن دوست روز عدو سور را
 همیدون معین و نگهدار باش * بهر کار او را مدد کار باش
 رح دولتش را فرورنده دار * مه عرتش را در حشده دار

ذکر هشتاد و ششم در امور معروف و نهی منکر

که ملک فخر الدین در شهر هراة فرمود^۱

حور شهر سده سبع مایه در آمد درس سال ملک مرحوم بعه الدولة
 والدن طالب ثراة و جعل الحدة مثواة حکم فرمود که عورات بروز از خانه
 بدر بیایند و هر عورتی که بروز بیرون آید شمس الدین قادی که محتسب

^۱ In the MS هشتاد و چهارم در رفتن ملک بخر الدین با سفراء و حکامت
 ابو سعد نبی

و بند خندق شهر هراة را عمارت کردند و دیوار بارو را بیفودند و برجها را مقدار چهارده کز بر افراشتند و از میان دیوار بارو و دیوار فصیل شش کز خاک برداشت و بدان خاک خاک ریز را تند گردانید و بر هر درب بندی بزرگ ببست و تمامت رعایای هراة و اسفرار و غور و غرجستان و آزاب و هراة رود و فوشنج و خبة و کوسویه و با خورز را بعمارت برج و بارو و خندق مامور گردانید و در عهد دولت خود شهر را چنان استوار گرداند که هیچ پادشاهی و شهریاری با لشکرهای کران بمحاصره او چشم در ندیدند چه از هیچ طرف غیر دروازهها امکان در آمدن و سجال بیرون شدن نبود چنانکه دقیقی گفته است در صفت بلندی و تندی او - * شعر *

دقیقی

چنان تند بد برج و باروی او * که بر زنده را ره نهد سوی او

بعد از آن که بند و خندق معمور گشت و برج و بارو و فصیل و خاک ریز عمارت تمام گرفت و حصانت هر چه تمامتر یافت در بای حصار میدانی ساخت بس بزرگ و باسم عید گاه دیواری کرد او در کشید و در بای حصار فیروزی خانقاه عالی منقش بر آورد و فرمود که مسائران و عزیزان و ابنای سبیل که برسند درین خانقاه نزول کنند و هر هفته یک بار بخانقاه آمدی و با درویشان صحبت داشتی و در باب ایشان احسان و تکریم بذل کردی و صحبت ایشان را غنیمت بزرگ شمردی و گفتی - * شعر *

جهان سلطنت درویش دارد * که از سلطان فراغت بیش دارد

و در بای حصار در اندرون شهر دو خندق عظیم بکند و فیل بندی بس بزرگ بساخت و مسجد عبد الله عامر را بحال معموری باز آورد و در مقابل درب برامان مسجدی که معروفست بمسجد ترة فروش آبادان کرد و بازاری در بای حصار بساخت و هر ماه هزار دینار باسم صدقه بدرویشان

شهر در آمدند و آنکه که شیخ الاسلام گفته بود بسمع والی شهر رساندند
و اعیان و اکثر هراة در حال محسب حال مال بر هر کس حواله کردند
و بنابر پیشین را سی هزار دینار دیون فرستاد و از برای ناموس نادرشاه
خریده او آرة کرد که صد هزار دینار بدادیم تا نادرشاه ما را بکمال امان داد
روز دیگر نادرشاه خریده از او بود خانه هراة بوم حلق هراة حق تعالی
را سخبات شکر بکلی آورد و شکوایه بسیار داد و بیات خیر کرد
که کوفتی هراة بقدر حق تعالی نمود اگر نه نادرشاه بدین عظم با
سناهی بدین اندوهی حدانک امکان بود کوشد و در شرائط محاصره
و مقابلت هیچ دقیقه مهمل و نا مرغی نگذاشت و چون خبر ملک
محمود الدین رسید که نادرشاه خریده از محاصره هراة و فتح او عاجز آمد
و مراجعت نمود شادمان گشت و در حال چهار هزار دینار بفقرا و صعا
داد و بعد از سه روز احوال و حال را راجع کرد و از حیسار بظالع سعد
بیرون آمد و چون شهر هراة رسید طایفه را که در آن حرب نسی
و شکاعتی ظاهر گردانیده بودند همه را حلق حلق بوشاید و مردم
رعیب را از قلانات و عوارضات دیوانی معاف و مسلم داشت و حتمی
قران فرمود و مذهبهای خیر بهاد را ایمن و سادات و شیوخ و رهان را از بیض
انعام عام و نعم تام * بکسوط گردانید *

Fol 100b

ذکر هشتاد و بنجم^۱ در^۲ عماراتی که ملک فخر الدین در شهر هراة کرد

چون شهر سه سده تسع و تسعی و ستمانه در آمد درین سال ملک
محمود الدولة والدین طوب ثراة بفرمود تا برج و نار و خاک بر

^۱ The MS has سم

^۲ The MS has ذکر instead of در.

و گفت ای بادشاه عادل ملک فخرالدین در شهر نیست و نکودریان
 غایب اند چرا جنک میکنی و بذحق خون مسلمانان میریزی و درایند آه
 بزدگان خدای عز و جل می کوشی و از وعید اُولَئِكَ الدِّينَ لَهُمْ
 سَوْءُ الْعَذَابِ وَ هُمْ فِي الْآخِرَةِ هُمْ الْاَخْسَرُونَ - نمی اندیشی مرا یقین
 است که اگر بادشاه یک سال بر در این خطه معسکر خواهد ساخت
 فتح او [را] دستش نخواهد داد چه درین شهر سی هزار مرد شمشیرزن
 تیر انداز هست بلکه بیشتر که همه حرب را میلان بسته اند و از سر جان
 برخاسته اگر بادشاه با جاه بکرم جبلی و عفو بادشاهانه بر موجب کلام
 رسول ثقلین صلی الله علیه و علی آله که میفرماید که يُنَادِي مُنَادٍ يَوْمَ
 الْقِيَمَةِ مَنْ كَانَ لَهُ عَلَى اللَّهِ حَقٌّ فَلْيَقُمْ فَلَا يَقُومُ إِلَّا مَنْ عَفَا كَذَاةً وَ جَسَارَتِ
 Fol. 150a. مردم هراة را ببخشید از غایت بذل شاهنشاهی بود و از نهایت کرم
 بادشاهی امراء لشکر و زعماء کشور یکسر بموافقت شیخ الاسلام عرضه
 داشتند که ای بادشاه شفاعت شیخ الاسلام را قبول می باید کرد چه
 مصلحت درین است و نیز خایفیم که نباید که ناموس ما بشکند چه
 ملک فخرالدین غایب است و شاید که از جانبی لشکری بیارَد بادشاه
 خربنده از در شهر برخاست شهریان همچنان بآس و تهور می نمودند
 و طبل و دهل می زدند و سخنهای ناسزا می گفت شیخ الاسلام
 شهاب الحق و الدین جماعتی از مریدان را بشهر فرستاد و گفت ای قوم
 هروی را بگویند که این چه فتنه و شورش است که بر اندکیخته اید دست
 از حرب کوتاه کنید و بای از مقارعت و مقاومت بس کشید و هم امروز
 مبلغ صد هزار دینار از نقدینه و فرمینه و مواشی بیرون فرستید که بادشاه
 عادل خربنده فردا مراجعت می نماید چون فرستادگان شیخ الاسلام

قال الله
 تعالى

قال النبي
 عليه السلام

نهاد تمامت سیاه از حاکم و محکوم بیکبار بیاده گشتند و در یک زمان قلعه شیب را بگرفتند و جندانی زر و نقره و عدلی سیاه و جامه و ساز Fol. 149b. نبرد بدست آوردند که حد و عد آن را ضیظ و حصر ممکن نبود و روز دیگر حرب سخت کردند بر امید آنکه باشد قلعه بالا را فتح کنند و صوب صد و پنجاه مرد از کماة سیاه پادشاه خرنفده بقتل بیوست و آن مرد میسر نشد و آن فتح دست نداد پادشاه خرنفده بعد از سه روز دیگر بمحاصره شهر هرات عازم شد امراء لشکر چون ایسن قتلغ و هلاجو و هر قداق و مولاید و مولای و دانشمند بهادر و نکوت و تومان و رمضان و ایسن بهادر از جوانب شهر صف بر کشیدند و از درون شهر افتخار الدین عیسی و اختیار الدین محمد هارون و جمال الدین محمد سام و ایلچی خواجه و عمر شاه خواندیری [۹] و ببلوان یار^۱ احمد کار حرب را مرتب گردانیدند و از دروازه ها با مرد فراوان فرود آمدند - * شعر *

یکی جنگ کردند با هم جفان * کر امروز ز تا گاه بیشین زمان ربیعی
زمانه ندید و ندارد بیاد * شمار از فریدون کن و کیقباد
ز بیگان و نیزه ز کو بال و تیغ * فرابنده خون همچو باران ز میغ
جهان تا جهان کشته دریای ژرف * دهر سو ز شگرف رودی شگرف
سر سرکشان همچو گشتی بر آب * گرفته میان خوبی و خون شبان
جب و راست هم مرد و هم بزرگی * بخون اندرون خفته یکبار کی
هژده روز پادشاه خرنفده بدین نسق که بدگر بیوست هرات را محاصره کرد و از طرفین قرب ده هزار مرد سباهی بقتل بیوست روز نوزدهم شینخ الاسلام خواجه شهاب الحق و الدین جامی بیش پادشاه خرنفده و ب

^۱ The MS. has بار .

تخت ابنوسی^۱ افسر دغانی بر سر نهاد و خسرو دار الماک نورانی
در بس برده تیرکی متواری شد - * شعر *

شب آمد جهان سر بر تیره شد * شه زنک بر در میان جیره شد
ملک فخر الدین با جند سوار نامدار از قلعه امان کوه بیرون آمد و در آن
شب سیاه با آن جند مرد کینه خواه ناکاه خود را بران سپاه زد
و سلامت بشهر شواله در آمد و از شهر هم در آن شب با حد مرد مبارز
بیرون رفت و عذر عزیمت بر سمت شور قامت و بعون لطف یزدانی
در آن شب ظلمانی چون باد مباد در پی راه و راه میشتافت - * شعر *

تکاور بر ره باریک می راند * خدا را در شب تاریک می خواند
ابوردی اَمْدِقْ جِلْبَابِ الظَّلَامِ کَمَا تَسْمِی * اَخُو الْحُزْنِ مَا ظَلَّتْ يَدَاہُ مِنْ الْبَدَنِ
بارہ می کنم جامه تاریکی را چنانکه بارہ کرد

مالزم اندوه آنچه را که یافت دو دست او از بود

وَقَدْ عَبَّ فِي كَأْسِ الْكُرَى كُلِّ رَاكِبٍ * فَمَالَ نَزِيْفًا وَ الْجِيَادُ بِمَا تَسْرِدِي
بدستیکه شراب میخورد در کاسه خواب شر اشتد سواری

بس میل کرد مست و اسبان می بویند ما را

لشکر بادشاه خربنده را چون معلوم شد که از قلعه طایفه فرود آمدند آن
شب راهبا را بگریختند ملک فخر الدین در میان لشکر افتاد و بیشتر مردم
سباهی او در آن شب تاریک راه غلط کردند بعضی بشهر آمدند و بعضی
در غارها و مواضع مزیع متواری شد و ملک فخر الدین با دو سه تن از
مردان کار دیده بیرون رفت سلامت روز دیگر بادشاه خربنده بنفسه تیغ
بر کشید و چون شیر خشم آلود بیاده روی بسوی درب قلعه امان کوه

بهاد تمامب سناه از حاکم و محکوم بیکبار بیاده گشتند و در یک زمان
 قلعه شیب را گرفتند و حدانی رز و قرة و عدلی سیاه و حامه و سار Fol. 149b
 نبرد بدست آوردند که حد و عد آن را صغ و حصر ممکن نبود و زور
 دیگر حرب سخت کردند بر امید آنکه باشد قلعه بالا را فتح کنند و قرب
 صد و نجاه مرد از کماة سناه نانشاه خربنده بقتل بیوست و آن مراد
 میسر شد و آن فتح دست داد نانشاه خربنده بعد از سه روز دنگ
 محاصره شهر هرات عارم شد امراد لشکر خون ایس قتلع و هلاحو
 و هر بذاق و مولاید و مولای و نانشاه بهادر و بکتوب و نومان و مصان
 و ایسن بهادر از حوانب شهر صف بر کسیدند و از دیون شهر افتخار الدین
 عیسی و احتیار الدین محمد هارون و جمال الدین محمد سام و ایلکی
 خواجه و عمر شاه خوانداری [۹] و بهلوان یار^۲ احمد کار حرب را مرتب
 گردانیدند و از دروازه ها تا مرد فراوان بود آمدند. * شعر *

یکی جنگ کردند تا هم حدان * کر امور را تا گاه بیشن زمان
 زمانه دید و ندارد بیاد * شمار از پریدن کی و کیفان
 و بیگان و بیره ر کو مال و تبع * مرانده خون همکو ناران ر میع
 جهان تا جهان گشته در بانی ژوب * بهر سو و شکرت زودی شکوف
 سر سرکشان همکو گشتی بر آب * کوفته میان حوی و خون شداد
 حب و راسب هم مرد و هم نازکی * بخون اندرون حفته بیکار کی
 شهزده روز نانشاه خربنده بدن بسق که ندر بیوسب هراة را محاصره
 کرد و از طریق قرب ده هزار مرد سناهی بقتل بیوسب روز نهم شیب
 الاسلام خواجه شهاب الحق و الدین حامی بیش نانشاه خربنده روم

^۱ The MS. has نار .

تخت ابنوسی^۱ افسر دَخانی بر سر نهاد و خسرو دار الملک نورانی
در بس بوده تیرکی متواری شد - * شعر *

شب آمد جهان سربسرتیره شد * شه زنک بر رومیان جیره شد
ملک فخر الدین با جند سوار فامدار از قلعه امان کوه بیرون آمد و دران
شب سیاه با آن جند مرد کینه خواه ناگاه خود را بران سیاه زد
و بسلامت بشهر هراة در آمد و از شهر هم در آن شب با صد مرد مبارز
بیرون رفت و عذان عزیمت بر سمت غور تافت و بعون لطف یزدانی
دران شب ظلمانی چون باد صبا در بی راه و راه میشتافت - * شعر *

تکار بر ره باریک می راند * خدا را در شب تاریک می خواند
اَمْدِقْ جِلْبَابَ الظَّلَامِ کَمَا تَسْرِی * اَجْوُ الْكُزْنِ مَا نَالَتْ يَدَاهُ مِنَ الْبَدْرِ
باره میکنم جامه تاریکی را چنانکه باره کرد

ربیع

ابیوردی

ملازم اندوه آنچه را که یافت دو دست او از برد

وَقَدْ عَبَّ فِي كَأْسِ الْكَرَى كُلُّ رَاكِبٍ * فَمَالَ نَزِيغًا وَ الْجِيَادُ بِنَا تَرْدِي
بدرستیکه شراب میخورد در کاسه خواب هر اشتهر سواری
بس میل کرد مست و اسبان می بویند ما را

لشکر بادشاه خربنده را چون معلوم شد که از قلعه طایفه فرود آمدند آن
شب راهها را بگرفتند ملک فخر الدین در میان لشکر افتاد و بیشتر مردم
سباهی او دران شب تاریک راه غلط کردند بعضی بشهر آمدند و بعضی
در غارها و مواضع مزیع متواری شد و ملک فخر الدین با دو سه تن از
مردان کار دیده بیرون رفت بسلامت روز دیگر بادشاه خربنده بنفسه تیغ
بر کشید و چون شیر خشم آلود پیاده روی بسوی درب قلعه امان کوه

¹ The MS. has ابنوسی .

بیج نوع صلح و آشتی و الترام خواجه کواری تن در مداد بادشاه حریده
 اران معنی در غضب رفت و روز حرف اخقیار کرد و بهیبت هرچه عظیمتر
 خنک بیش بود و قرب ندجاء هوار مرد بیاده شدند و بر زوی ان حذل
 خون روی ناحداحر مسلول به امددد ملک مغز الدین ساکدان ملعه را بیش
 خواند و کف بدانید که بادشاه خرنفده ناحددین هوار مرد سناهی ار
 خراسان و عراق ناحد و قتل ما و شما آمده اسب و اگر دعود دانه که
 برما دسب یاد یکی را رنده بخواهد گذاشت می ناید که همه یکدل
 و یک عرم میان در بددید و نکان نکوسید و از مرک حوی بدل راه
 ندهیه - * شعر *

تا کسی ر جهان سر کرد اندیشه
 تا حد ر جان مستمند اندیشه
 این کر تو توان ستد همین کالد اسب
 یک مرله کو معشاش حدد اندیشه

بعد اران هرحد که در حریده رز و حامه داشت بدیشان داد معارار
 عوزی هرپیک خون بلدکی از نالای سنگی زوی نکتک آوردد و از
 حادین دایره طعن و ضرب در شعله رن امد و طفل و کوش در نالش
 و عرش - * شعر *

نفالید طفل و بعزید کوس * همیرب خون از هری تا بطوس
 همه دشب و صحر و که مرد بود * ر زوی رمین تا ملک کرد بود
 ز شیب و ز نالا معان بود و لای * قدده فراوان سر و دسب و سایی
 ان روز تا نمار دیگر از طریقین مدین معب حرف کردند و قرب دو هوار
 مرد از سنا بادشاه حریده بقتل بیوس و سه هوار دیگر رحم خورد
 و خون شب رنگی صف بر زوی روز میروز کش و شاه قیروانی بر

شیخ انوسعین
 قدس سره

مؤلف
 کتاب

ol 149a

چون بحدود نیشابور رسید ایلچی نزد ملک فخرالدین فرستاد که اگر
 میخواهی که ولایت تو از فلب و قتل سالم ماند بوقا و محمد شاه
 لکک و امیر علی و نورین و مهتران و امراء هزاره و صدۀ لشکر نکودری
 را با تمامت اتباع و اشیاع بپیش ما فرستی چون ایلچی بشهر هراة آمد
 و پرایغ بادشاه خربنده بملک فخرالدین رسید ملک فخرالدین اندیشه مند
 کشت و بوقا و امرای نکودریا طلب داشت و گفت ایذک بادشاه
 خربنده با لشکری بعد در مال نمال می آید می باید که همه با من عهد
 کنی که تا من نفرمایم و اجازت ندهم بهیچ طرف نروید نکودریان بشمشیر
 و آب زر جنازک میان مغول معهود است سوگند خوردند که تا ملک
 Fol. 148b. اسلام نفرماید پیش بادشاه خربنده و بجای دیگر نروند ملک فخرالدین
 روز دیگر ایلچی را تشریف خاص بوشانید و سی نفر برده داده گفت که
 یکماه باشد که بوقا و اکثر امرای نکودری بتاخت افغانستان رفته اند چون
 برسند به بغدادی بادشاه عادل آیم و ایشانرا بنواب بادشاه سبارم ایلچی
 باز کشت و آنچه که از ملک فخرالدین شنوده بود عرضه داشت بادشاه
 خربنده دانست که آنچه ملک فخرالدین گفته برخلاف آن خواهد بود
 بر سبیل تعجیل متوجه شهر هراة کشت چون برود خانه هراة نزول کرد
 لشکر را بمپیا گردانیدن عدت و ساز حرب و عراده و منجنیق و خرک
 و نردبان مامور گردانید و ملک فخرالدین بنه بقلعه محروسه اسلحه که
 او را امان کوه میخوانند برد و نواب و کماة سپاه غور و هراة و خلج و مغول
 باش و سجزی را بر دروازهها نصب کرد و چون بسمع بادشاه خربنده
 رسانیدند که ملک فخرالدین بقلعه امان کوه رفته است روز دیگر با
 تمامت لشکر بپای قلعه امان کوه رفت چهار روز قلعه را محاصره کرد
 بر امید انکه شاید ملک فخرالدین سر بصلح در آرد ملک فخرالدین

* شعر *

وَوَصَّ النَّبِيُّ فِي مَوْعِ السَّيْفِ بِالْعُلَى

مُصِرَّ كَوْعِ السَّيْفِ فِي مَوْعِ النَّبِيِّ

و بهادن عطا در حلی بهادن سمشیر بنلدنی

کدند رسادده سب همکو بهادن شمشیر در موع دم

همه را اسب و صالح و حمامه داد و فتاح و لایقی که ولایت ان اذقیاد

نمی نمودند مامور گردانید علی الخصوص بهستان و فراه و سگستان و

حرروان و ایشان حدد نوبت این موع را که برگر بیوسب فتاحند و

سیاری از مسلمانان و صفائی رعیت را بقتل رسانیدند و از بخوف

وَالَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْ هَؤُلَاءِ سَيُصِيبُهُمْ سَيِّئٌ مَّا كَسَبُوا إِلَى آخِرَةِ عَاقِل مَادِد

بدین واسطه از اطراف حاکم فساد حوایل و مظلومان بدراة عاران

رفتند و از نکودریان بدالید نالدشاه عاران بهادر خود نالدشاه حرمیده برلیع

نوشب که باید که لشکر بهراة برد و نکودریان را از ملک بخر الدین

طلب دارد اگر حفاظت در مرستدس ایشان تعللی نماید و یا انکی ظاهر

کد شهر هراة را محاصره کد بعد از فتح رعیت را رحممت بدهد عویل و

سکریان و نکودریان و اهل قن و شور را مستاصل گرداند حو برلیع

نالدشاه عاران بدالدشاه حرمیده رسید در دیگر از ماردوران - * شعر *

برو کومب کوس و مرد کره دلی * بشدیک قاز[ی] در آورد نامی

بس نشب او لشکر بیگران * دلیران و کردان و کد آوردان

ژمان رنر حقتان و خوش همه * ر سر تا بنای اندر آهن همه

سرا سر شندان همه ررم حواة * نه بیش اندرون نام بردار شاة

دروران حودق و حروشل حوانر * حو آشفته شیر و حو شوریده بر

دوش از بس و بیش برداشته * ر حرح بسن کرد نکداشته

متممی

قال الله
تعالی

نظامی

بود که بادشاه غازان که برادر بادشاه خر بگده است بوقا و نکودریان را در ممالک عراق یورت و علفخوار و مواضع شتا و صیف تعیین کرده بود و از ایشان خط کذاه کاری باز ستانده که درین دیار دزدی نکند و معاون و شریک قطاع طریق نشوند چه عادت و طبیعت نکودریان از عهد قدیم با^۱ دزدی و راه زدنست و از هفنگم ظهور ایشان تا این زمان باهیچ بادشاه و ملکی و حاکمی وفا نکرده اند - * شعر *

شاعر   لَا أَدَبُ عِنْدَ مَمْرَدٍ وَلَا حَسَبٌ * وَلَا عَهْدَ لَكُمْ وَلَا ذِمَّةٌ

نیست فرهنگ نزدیک ایشان و نه حسبی

و نه عهدهاست مرا ایشانرا و نه زنها را

سعدی   نه نیکی شناس و نه دانا بژوه * جهانی زکردار شان در ستوه
همه بد شرست و همه دزد و تزد * همه در خور نغت و شمشیر کند
سزاولر نفرین خلق خدا * که بر جانشان باد رنج و بلا
مَلْعُونِينَ اَيْنَمَا ذُفِّرُوا وَ اُخِذُوا وَ قَتِلُوا تَقْتِيلًا نکودریان از ان حکم بغایت مضطرب
و متحیر شدند و اکر طایفه دیگر راهی بزندگی ایشانرا بگرفتندی و گفتندی
که این فعل شماسست و امثال چنین کارها از شما آید از ان تهمت
و زحمت نیک بجان آمدند و بعد از چند کاه از عراق بقمستان در آمد
و مدتی بیدش شاه علی بسر ملک نصیر الدین سجستانی ملازمت
نمودند و از قمستان نیز متغیر گشتند و به راه آمد ملک فخر الدین ایشانرا
در شهر جای داد و رؤس و وجوه ساکنان هراة را طلب داشت و هر طایفه
Fol. 148a. بمحلتی نامزد فرمود -

* شعر *

وَوَضَعَ الدِّدْيَ فِي مَوْضِعِ السَّيْفِ بِالْعُلَى

مُصِرَّ كَوْصَعِ السَّيْفِ فِي مَوْضِعِ الدِّدْيِ

و نهادن عطا در جلی نهادن شمشیر بدلدی

کدند رساننده ست همجو نهادن شمشیر در موضع دم

همه را اسب و صلاح و جامه داد و مناقب و لایقی که ولایت آن انقیاد

نمی نمودند مامور گردانید علی الخصوص بهستان و فراه و سنجستان و

جرزوان و ایشان جدد دوش این موضع را که برگر بیوسب بنا کردند و

سیاری از مسلمانان و ضعیفای رعیب را بقتل رسانیدند و از تحریف

و الدِّينَ ظَلَمُوا مِنْ هَؤُلَاءِ سَيِّئَاتٍ مَا كَسَبُوا إِلَى آخِرَةِ عَاقِلٌ مَانِدٌ

بدین واسطه از اطراف خراسان دیار حواریان و مطلوبان بدرگاه عاران

رفتند و از نکودریان بدایند نادر شاه عاران برادر خود نادر شاه خرمیده برلیع

نوشته که ناپیدا که لشکر به راه برد و نکودریان را از ملک مخر الدین

طلب دارد اگر حفاک در فرستادن ایشان تعللی نماید و با ادنی ظاهر

گذر شهر هرات را محاصره کند بعد از فتح رعبا را رحم ندهد عوزیان و

سجریان و نکودریان و اهل قن و شور را مستاصل گرداند چون برلیع

بادشاه غازان ببادشاه خرمیده رسید روز دیگر از ماربدران - * شعر *

دیو کوفت کوس و سرد کوه دای * بشدیک ناز [ی] در آورد بای نظام

مس نشست او لشکر بیکران * دلیران و کردان و کند آوزان

ذهل زیر خفتان و جوشن همه * و سر تا بای اندر آهن همه

سرا سر شتابان همه رزم خوا * نه بیش اندرون نام بردار شاه

فرزان جو برق و خردشان جوانر * جو آشفته شیر و جو شریده بدر

دفش از بس و بیش برداشته * ز حروح برپس کرد بکداشته

مثنوی

قال الله
تعالی

بود که بلادشاه غازان که برادر بادشاه خر بنده است بوقا و نکودریان را در ممالک عراق یورت و علفخوار و مواضع شتا و صیف تعیین کرده بود و از ایشان خط کلاه کاری باز ستانده که درین دیار دزدی نکند و معاون و شریک قطاع طریق نشوند چه عادت و طبیعت نکودریان از عهد قدیم با^۱ دزدی و راه زدنست و از هذکام ظهور ایشان تا این زمان بادهیج بادشاه و ملکی و حاکی و فاعله اند - * شعر *

شاعر   لَا أَدَبُ عِنْدَ مُمَرِّدٍ وَلَا حَسَبٌ * وَلَا عَهْدٌ لَهُمْ وَلَا نِمْمٌ

نیست فرهنگ نزدیک ایشان و نه حسبی

و نه عهدهاست مرا ایشانرا و نه زنجارها

سعدی   نه نیکی شناس و نه دانا بژوه * جهانی زکردار شان در ستوه
همه بد شرست و همه دزد و تزد * همه در خور نطف و شمشیر کند
سزاولار نفرین خلق خدا * که بر جانیشان باد رنج و بلا
مَلْعُونِينَ أَيْنَمَا تَفَرُّوا أَخِيدُوا وَ قُتِلُوا تَقْتِيلًا نکودریان از ان حکم بغایت مضطرب
و متخیر شدند و اکو طایفه دیگر راهی بزدندی ایشانرا بگرفتندی و گفتندی
که این فعل شماسست و امثال چنین کارها از شما آید از ان تهمت
و زحمت نیک بجان آمدند و بعد از چند کاه از عراق بقهستان در آمد
و مدتی پیش شاه علی بسر ملک نصیر الدین سجستانی ملازمت
نمودند و از قهستان نیز متغیر گشتند و بهراه آمد ملک فخر الدین ایشانرا
در شهر جای داد و رؤس و وجوه ساکنان هراه را طلب داشت و هر طایفه
Fol. 148a. بمحلتی نامزد فرمود -

* شعر *

کافی لِيَهَيْكَ أَنْ مُلْكِكَ مِىَّ اِرْدِيَادِ * وَ أَنْ مُلْكِكَ وَ اِرْبِئَةِ الرِّبَادِ

گوارده ناد ترا انکه نادرشاهی تو د اوردن شدتست
و انکه نلدیدی تو بیرون آدده آتش بهاست

انوری دمددم پاهات رفیع تو است * هر رمایید دولت ذکر است
این اثرها که دنده حرویس * کار کلی هور در قدر است
ناش تا صبح دولتت دمد * کین هور از دایح سحر است

Fol 147b ملوک اطراف و ولایات از عور و عرجستان و حوروان و حواف و نا حرر و حام
و اسرار بهاء امدد و شرایط خدمت و تہذیب بتقدم رساند و حراج
کدازرا انگرام نمود ملک و بحر الدین همه اندوخت و حددانی اصطناع
و بدل و احسان در باب ایشان از رانی داشت که - * شعر *

شاعر ده قلم شرح آن تواند داد * ده زبان وصف آن تواند کرد
و ساکنان و متوطنان شهر هرات حمید علی الحدثنان و الابات و سایر ارباب
خراسان در ظل رام و معدلت او مروه الحال در آسایش و اطمینان
عیش و دکانی کردند - * شعر *

كَانَ النَّاسُ مِى الدُّنْيَا يَطْلُكُمُ * قَدْ حَيَمُوا بَيْنَ حَمَاتٍ وَ اَنْهَارِ

گونا که مردمان در دنیا به سایه شما

ند رستیکه خیمه رده اند میان بوستانها و حوضها

ذکر هشتاد و چهارم در آمدن اولجایتو سلطان
بمکاحیره شهر هرات و مراجعت او

حون شهر سده ثمان و تسعین و ستمایه در آمد درین سل امیری
نکودری بوقت دام با سه هزار مرد شه هرات آمد و سب آمدن او بهرات آن

دروغ از جفان خسرو دین نرسب * که حقدین بقا ترا بهم [در] شکست
 دروغ از حنان شاه حورشید حبر * که بد را می [او] رایب ماه و مهر
 دروغ از حنان دارو که نژاد * که بودش همه راندی و دین و داد
 سبها چه بیداندی و کیدباسب * که هر دم ر تو بر دل و سیدناست
 سبها ترا مهر و ازرم بیست * ر کردار خویشتی یکی شرم بیست
 سبها همه سوری و درد و رنج * نداری وفائی نکر زور ننج
 یکی را ر تو کج و دبهیم و تخب * دگر از تو بد اختر و شور نخب
 ر تو هر که ده زور گامی کرم * بغیروری و زور نامی کرم
 ر بایش در آردی و خار کرد * نشاگ اندویش نکودار کرد
 و هم در اندرور ملک فخر، الدین تمام برادران و حویشاوندان امیر
 نور را بقتل آورد بعد از قتل امیر نورور سده زور امیر قتلشاه مراجع
 نمود و خلق شهر هراة از آن محاصره و مقاتل حلا [ص] یافتند و آیب با
 هدایب و قال الحمد لله الدی اد شب عما الحزن ان ربحالعور شکور زرد
 حال و طبعه امال خود ساختند و مولانا وحیه الدین نسفی نارنج قتل
 امیر نورور را در طعه گفته و آن طعه ایست - * شعر *

مولانا وح

نشصده^۱ و بود و شش داون شهر هراة

کدش از مه سوال بیست نایک زور

ol 147a

ر هفت زور در شصه میانه دو دمار

رسید لشکر عاران و کشته شد نورور

^۱ In the MS نشصده

بدروازها و بندها و برجها فرستاد و گفت نوروزیان را برفق و خضوع بگویید که شما را امیر نوروز طلب داشته و گفته بزودی بیایید که با شما کاری مهمی دارم القصه نوروزیان یکان و دوکان ترک حرب میکردند و بتعجیل تمام متوجه حصار می شد و با خود می گفت که مگر امیر نوروز ملک فخر الدین را بخواند گرفت که طلب داشته چون بحصار در می آمدند مبارزان غوری ایشانرا می گرفتند بعضی را Fol. 146b. بقتل می آوردند و گروهی را در جاه می کوبد برین نسق که ذکر رفت در یک ساعت سید و نود تن از نوروزیان را بگرفتند بعد ازان ملک فخر الدین دو تن را بیش امیر قتلغشاه فرستاد و گفت بعون ایزد آفرین و بیدم دولت بادشاه روی زمین امیر نوروز را که از هیبت او شیر شریزه در وحشت بود و فیل مست با دهشت بگرفتم - * شعر *

ز گاه کیومرث تا این زمان * کرابد چنین دسترس در جهان

که نوروز یک را بگیرد بزور * مکر من که هستم ز شاهان^۱ غور

امیر قتلغشاه آن فرستاده کانرا خلعت خاص بوشانید و از مقربان درگاه خود جمجای نامی را بفرستاد تا امیر نوروز را بسته بیش آورد چون نظرش بر امیر نوروز افتاد در حالش بقتل رساند - * شعر *

بر و کتفش از کرز در هم شکشت * سرش را بخنجر ببرد بست

بخواریش بر خاک خارا فکند * سرو دست و بایش بهر جا فکند

دریغ از جنان نامدار دلیر * که توش بلمکش بد و زور شیر

دریغ از جفا بر فراز که دیو * ز بیمش بدی سال و مه در غریو

دریغ از جنان مرد یزدان شناس * که بد در خور آفرین و سباس

ملک
فخر الدین
کرت

و ناعی کری نباشد روز دیگر ملک مختار الدین این معنی را سمع امیر
 روزور رسانید امیر روزور تمام برادران و برادرزادگان و کماة رحل سناة
 خود را بدروارها فرستاد چون شب در آمد نا حواص و مقربان درگاه
 خود گفت که تدبیر کار ما چیست بعضی گفتند که ای خداوند
 مصلحت در آنست که امشب همه باغلق سوار شویم و خود را بر
 لشکر حصم رئیس و طرف مرعاب بیرون رویم و یکی^۱ که بیشتر امرای
 سناة امیر قتلعه‌شاه نا او تحالف کدند و معارن ما شوند طایفه گفتند که
 اگر امیر قتلعه‌شاه دست عهد دهد و سوگند خورد که قصد ما نکند امیر
 را مصلحت است که پیش او رود امیر روزور گفت نبود بلکه که می
 بر قول و پیمان امیر قتلعه‌شاه اعتماد کنم ما را هیچ سناهی و جایگاه بهتر
 و محکم تر از هراة نخواهد بود حالیا درین شهر قرب درگاه هزار مرد
 جنگی سب اکثر سناة امیر قتلعه‌شاه کشته شود یا بدی شه طغر یابد
 و مصان و ازوک رشع بهادر گفتند که در محکمی شهر و حصان حصار
 و کثرت مرد سناهی هیچ ربنی نیست اما اگر خداوند امیر بزرگ عادل
 میخواست که درین شهر سالم و ایمن ماند و سناة دشمن حوار و محروم
 مراجعت نمایند مصلحت در آنست که ملک مختار الدین را نگیرد
 و حصار را از غوریان باز ستاند چه بیاید که بدی اندیشد و مرد ما
 نراکند است و بیز حدین شغودة این که ملک مختار الدین نا سوتانی
 دوس عهده کرده است که امیر را بهر نسق که دستش دهد نگیرد البته
 ما ندیده گانرا در خاطر آمد عرصه داشتیم ناتی حکم امیر راسب امیر
 روزور گفت که می نا ملک مختار الدین مکر و عذر بیعدشم چه مکر

^۱ In the MS تمکی .

* شعر *

إِذَا مَا حَمَامُ الْمَرْءِ كَانَ بِلَادَةً * دَعَتْهُ إِلَيْهَا حَاجَةً وَ تَطْرَبُ

جون مرک مرد باشد بشهری

بخواندان مرد را بسوی آن بلده حاجتی و در طرب ارد او را

Fol. 145b. بشهر هراة در آمد و در حصار شهر ساکن شد ملک فخر الدین در باب

خدمت و اظهار یکدلی و محبت چندانکه ممکن بود سعی کرد بعد
از چهار روز امیر قتلغشاه با هفتاد هزار سوار جنگی بدر شهر هراة رسبد
و روز دیگر علی الصباح شهر را محاصره کرد و هزده روز از طرفین محاربه
و مقارع بود - * نظم *

دو لشکر جون دیوان مازندران * بشمشیر و تیر و بکرز و سندان

بسجای رساندند کار نبود * که سر کشته شد کذب لاجورد

و راوی چنین گفت که جون امیر نوروز با سیصد مرد نامدار که هر یک
بثبت^۱ هزار سوار بود بحصار در آمد ملک فخر الدین از جمعیت و کثرت
ایشان متردد شد و شب او با خواص وزرا و اکابر ندما و اعظم صواحب
بعد از تدبیر تدبیر و تفکر بسیار بران اندیشه مقرر گردانیدند که بسمع امیر
نوروز رسانید که درین شهر خلقیست مختلف بعضی سنجری و طایفه
بلوچ و قومی خلج و گروهی مغول باش و فرقه ابیوردی و سرخسی
اندیشه مندیم ازان معنی که نباید که قومی یاغی شوند و دروازه بدست خصم
باز دهند^۲ اگر چنانکه امیر مصلحت داند از اخوان و خالان و ملازمان
خود بر هر دروازه چند نامزد گردانند تا هیچ آفریده را مجال خلاف

^۱ In the MS. بشبت.

^۲ In the MS. باز هد.

* شعر *

انوردی وَ الرُّكُ يُسْرُونَ وَ الظُّلُمَاءُ رَاكِدَةٌ * كَأَنَّمْ مِی صَمِیرَ اللَّیْلِ أَسْرَارُ
و اشتر سواران شب میرفتند و حال این بود که تاریکی مقیم شونده بود
گویا که ایشان در صمیر شب سرها ادد
حون بیک فرسنگی شهر هراة رسید روی نه برادران و اقارب خود کرد
و کعب که ملک فخر الدین داماد معصب و بجلی او بیکوی و اعطای
و تکریم تمام معدول داشته ام حداد که همکاران اران معلوم است من
بهراة خواهم رفیع چه روزه نماز قضا دارم برادران او گفتند که هر چه
حدادند فرماید و مصلحت بید ما بران موجب تقدیم رسانیم طایفه
از امراء سناة او حون رصیل و سدوم و سابل و نانک و سورا گفتند که ای
حدادند مصلحت و صواب دید ما بعدال این است که امیر از بدکار
نگردد و درین شهر در بیاید و بر ملک فخر الدین و خویشاوندی او بهیم
دوع و بهیم رحه اعتماد نکند -

شاعر عَدَاوَةُ لِي الْقُرْنَى أَشَدُّ مُصَاغَةً * عَلَى الْأَمْرِ مِنْ وَقَعِ الْحُسَامِ الْمُهَيَّجِ
دشمنی حدادان نزدیکی سخت بر مرد از افتادن شمشیر کوه‌دار [۹]
الا قارب کالعقارب امیر دوزور در عص رب و کعب که مرا بر ملک
فخر الدین اعتماد کلیس مثل هر کدام [کسی] را که از شما خاطرش^۱
بطرفی مایل است گوید که احارت دادم در حال نانک [رندد] و سدر
و سابل^۲ ناصد سوار دطرف مرعاب رفتند دوزور دیکر بطالع وقت بر
مقتضا -

^۱ In the MS خاطرف .^۲ In the MS سابلان .

يَا دَهْرُ هَبْنِي أَلْأَشْكَو إِلَى أَحَدٍ * مَا ظَلَّ مُتَتَبِعًا شُلُوبِي مِنَ الذُّوْبِ

ای روزگار انکار مرا شکایت نمی کنم بسوی یکی

تا ما دام که روز گذارد مار کزنده اندام من از حادثها

در حال از نیشابور باز کشت و بواسطه این خبر بیشتر لشکر باو تخلف

کردند و هر کس روی بطرفی آورد طایفه بنهاله بقلاع و حصن بردند و قومی

بجانب لشکر هرقداق رفتند - * شعر *

و النَّاسُ أَعْوَانُ مِنَ اللَّهِ دَوْلَتُهُ * وَ هُمْ عَلَيْهِ إِذَا عَادَتُهُ أَعْوَانُ

ابو الفتح
الهیستی

مردمانی یاری کران انکس اند که دوست داشت او را دولت او

و ایشان بروی چون دشمن گرفت او را دولت او یاری کران اند

امیر نوروز با هشتصد سوار بماند چون بحدود جام رسید دانشمند بنادر

روز دیگر متعاقب بجام در آمد با هزار سوار جرار آهن پوش امیر نوروز

ان روز تا نماز پیشین با او حرب کرد بعد نماز پیشین روی بهزیمت آورد

جه تمامت مردان سباهی او عازم نوار و متوجه انیزام بودند و هر

جند که برادران و امراء لشکر خود را میگفت که یک زمان بایستید

و ثبات قدم نمایید تا من بدین تیغ ابدار آتش فعل از دماغ این

جماعت خاکسار باد غرور^۱ بدر کنم - * شعر *

بدین تیغ هندی خونریز تیز * بدید آورم هر زمان رستخیز

ایشان بدان سخن التفات نمی کردند چون بکوسویه رسید جبار صد سوار

بیش با او مصاحب نماد و از کوسویه نماز شام سوار شد و با نزدیک

طلوع صبح در هیچ موضع مقام نساخت -

ذکر هشتاد و دوم در حکایت تخلف امیر نوروز و قتل او در شهر هراة

چون شهر سنه ست و تسعين و ستمایه در آمد دین سال امیر
امیر نوروز از نکودهی و غیره جمع کرد در عریصه اندک عواقب بود و فتنه
انگیزد چون به نیشابور رسید برادر او امیر اوردای غاران بد و پیوست
و گفت حکم یرلیغ بادشاه غزان شده است که دوزبانی را بقتل رسانید
بعلت آنکه امیر نوروز سلطان مصر مکتوب نوشته که اگر سلطان اسلام
ازان دیار لشکری بفرستد من از خراسان دیر سباهی بیارم تا بادشاه
غزانرا از میان براریم چه میخواهیم که بمعاقبت و مظالم سلطان
اسلام دین محمدی تنجیدید تقویته دهم و اعلام کفار و رایات زندیقان
نکوساز شود و قانون مدموم را [۱] بین شوم جنکیر خانی مندرس و منظم
کردد بحقیقت برادران حاجی و لکری و سران امیر را و سنگینش و نوای
را که در اردو بودند بقتل رسانده اند و اینک معارفت سونای نوین
و هر قداق بولاد آقا با لشکر کران می رسد و متعاقب امیر قلعه‌شاه بحدود
جابر و اسفزاریان رسیده و در هر شهر و قریه که از نص کردگان
و متعلقان امیر کسی را می یابند بقتل می رسانند چون امیر نوروز
از برادر خود این سخن بشنود بغایت بریشان خاطر و دلنگ شد
و گفت -

* شعر *

نَمُ تَجْـمَعُ عَیْطًا نَعُورَ بِهِ * جَوَانِحَ بَتَّ أَطْوِیْهَا عَلٰی لَهَبِ

نوروزی

چند اهره می حشانی خشم را که بجوش می آید بدو عیظ

بهلوهایی که شب گذاشتم در بیجم آن جوانی را بر ناله زدن آتش

که از نوروز یان شصته و ناظر و عاملی باشد ایشانرا بقتل آوردند و بجبر
 ملک فخر الدین را مامور گردانید تا بر امضاء التمغاء او مثال نوشت
 و اختیار الدین محمد هارون را برساندن آن احکام نامزد فرمود روز دیگر
 بزد از بای اختیار الدین محمد هارون بر داشتند و دو مرکب نیک
 دو ته بدو داد تا هر جا که رسد گوید که من بگریخته ام و از ملک
 فخر الدین و حکومتی احوال خبری ندارم بعد از چند روز دیگر ملک
 فخر الدین نیز از بزد خلاص یافت و واسطه آن بود که از موکلان او
 شخصی بود او را شمس الدین ابو بکر ازابی گفتندی شب با او یکی
 شد و هر دو از لشکرگاه امیر سوتای بیرون آمدند و در قطع مراحل
 و منازل و جوب طرق و مسالک بر مهالک اجتهاد تمام بجای آوردند تا
 بسعادت و سلامت بجام رسیدند و از جام با طایفه از اهل نبرد بهراة
 آمدند و از هراة بعد از سه روز بیش امیر نوروز رفت چون امیر نوروز
 ملک فخر الدین را بدید در کنار گرفت و بغایت خوشدل شد اما برو اعتماد
 نکرد چه بعضی از امرا چون رمضان و بانک و اروک جرخ انداز
 Fol. 144b. و بسوقا گفته بودند که ملک فخر الدین با امیر سوتای عهد کرده است
 که چون مرا بکزاری من امیر نوروز را بکیرم چند روز از و محترز و مجتنب
 می بود تا از بیش امیر سوتای دو تن از خواص امیر نوروز بگریختند
 و چون بیش امیر نوروز آمدند عرضه داشتند که ای امیر ما را بحقیقت
 معلوم است که ملک فخر الدین از لشکرگاه امیر سوتای بگریخت
 و قرب دو هزار سوار سه روز در عقب او برفتند چون امیر نوروز این سخن
 بشنید با او بسر عنایت آمد و حکومت هراة را بدو مفوض گردانید *

دوروز با نادرشاه عاران مخالفت و عداوت ظاهر کرد نادرشاه عاران سوتای
و هرقداق را فرمود^۲ که نور را بگیرد ایشان را بیست هزار سوار طلب
Fol 144a. امیر نور بخراسان در آمدند چون محدود را دکان رسیدند دران مواضع
با امیر نور حرف کردند امیر نور از پیش ایشان مفهم شد دفاع نکلات کوه
برد چون شب در آمد از نکلات کوه دیرون رفت و عیان عریضه سمب
هراة تنب ملک و خیر الدین امیر نور را گفت که اگر امیر در یک احارت
دهد دروم و حشر خود امیر حاجی را بیدم که نکاسب و در کدام قلعه
و حصن و یا در کدام حظه متوطن است امیر نور گفت احارتست اما در
مراجعت حد آنکه ممکن باشد مبالغه می ناید نمود ملک بخیر الدین
می الحال با حمدین از کماة^۳ رحال چون اختیار الدین محمد هارون
و سراج الدین عمر مرکانی و تایتیمور بهادر مطهر و محمد برک از
لشکرگاه امیر نور دیرون آمد چون رسیدند ده قطع مسافت کرد با
آن ناصد سوار از سناه امیر سوتای مقابل افتاد آن روز تا نماز دیگر ناهفت
تن که مصاحب او بودند با آن ناصد سوار جنگ^۴ کرد بعد از نماز دیگر
او را و اختیار الدین محمد هارون را گرفتند و پیش امیر سوتای آورد
بعد از نه روز امیر سوتای التعمای پوش که امراء و رعما و اعیان
و شجعان حواص و ناخوز و حام و کوسوبه و مرو^۵ و پوشه و هراة و اسفار
و هراة و عوز و تولک و ازاب و هراة رود و عربستان و حوزان باید که
بر موجب حکم برلیع جهانکشی نادرشاه عادل عاران خان در شهر مومع

^۱ کماحال ۱۹ repeated in the MS

^۲ The MS has کماحال

^۳ In the MS حدد

^۴ In the MS حرد پوشه

جوانب دلالت بران می کند که اگر ما بیشتر درین دیار مقام سازم
مضررتی بما لاحق شود که آن موجب هموم خواطر دوستان و شماتت
دشمنان باشد شاهزاده‌گان و مدبران مملکت او گفتند که فرمان بادشاه
عالم راست اما بواسطه این اخبار اراجیف اگر بادشاه کوچ فرماید عاری
عظیم بود و بانواع ایرانیان زبان طعن دراز کنند و گویند که مراجعت
بادشاه جهان از خوف و وهن عساکر بود تدبیر مریخ و مصلحت منفع
آنست که اوازه کنیم که از جانب چین و ما چین لشکری سیاهی کرده
اند و می‌خواهند که بدار الملک بادشاه دوا آیند بعد ازان برویم بادشاهزاده
دوا این اندیشه راستوده شمرد و گفت این رای بصواب و صلاح اقربست
روز دیگر بواسطه این اوازه بباد غیس رفت و بنج شبها روز سباه او با چندین
هزار اسیر و مواشی از جانب شهر هراة بر سبیل تعجیل بگذشتند -
* شعر *

جنان کرم راندند در دشت و کوه * که آمد زمین و زمان در ستوه
و مبارزان هروی تا حد شبورغان در عقب ایشان برفتند و بسیاری از اسیران
و غنیمتها از ایشان بازستانند *

ذکر هشتاد و یکم^۱ در بند^۲ افتادن ملک
مرحوم فخر الدولة والدین
و خلاص او

راوی چنین گفت که درین سال مذکور ملک مغفور فخر الدولة
والدین طاب ثراه در بند بادشاه غازان افتاد و واسطه آن بود که چون امیر

^۱ In the MS. هفتاد نهم .

^۲ In the MS. دبند .

کشت و عدل عربست بر سمب هراة ناهب حوڤ بصحرای [۱] شکیدن
 رسید برسید که این حه حاسب امرا گفتند که این ان موضع است
 که نادرشاه براق نا نادرشاه اتفاقا حرب کرد نادرشاهراة دوا کعب که حوڤ
 این ولایت بر دند بر کرار مامدلوک دیامده مصلحت در انست که ترک
 محاصره هراة گدیم راوی حین کعب که نادرشاهراة دوا نا ش که
 بیب محاصره هراة کرد در حواب حنل دید که از طرف مرا مندک .
 مقبره شریف کادرگاه جمع سوار انوه همه نکسوت ازو مجلس بر اسنل
 حنک سوار نا تبعهاه کشیده و علمها بر افراشته نلسک گاه او در امدندی
 و نادر بروی رددندی و گفتندی ای ترک ترک محاصره شهر هراة
 کعب عیالات و العاهات می گیری و الا بدی احناحر مسلوله
 حوڤ را بر خاک حواری زبزم و دمدم اهنک قتل و قتل^۲ او
 کردندی حوڤ از حواب در امد اندیشه مدد و حایف کشت و در اثنای
 این حال معدن زرات و شمار انفس از جانب شمال مشرق مرعل
 سعید از کدوتر بزرگتر پیدا گشتند و بر شهر هراة نکدش نادرشاهراة دوا
 از ظهور ان طيور رعب هرحه تطیمر بر دل مستولی شد و هم در ان ساعت
 نسمع او رسادند که ملک شمس الدن کر[ت] از عوز و عربین و انباستل
 لشکری جمع کرده و بسر او ملک مختار الدن بیر از حوڤان^۳ و عربستان و
 و دیرور کوه و تولک و هراة رود سناهی هراة می ارد نادرشاهراة دوا بری
 نسوی شاه زاده گل و امراء و روس لشکر کرد و کعب که صواب و صحیح م د
 انست که بی المی و حشم رحمی از ایران بروم حه دوش حوایی
 برشلی دده ام و مدد آمدن این مرعل سعید و رسیدن احنا مساکر

^۱ In the MS حناح

^۲ In the MS قتل .

^۳ In the MS حوڤان

فوشنچیان بغایت مضطر و مضحیر گشتند و با وجود تشنگی در روز دیگر
جذک کردند روز دیگر بوقت زوال لشکر بادشاه زاده دوا حصار را بگرفتند
بادشاهزاده دوا فرمان فرمود که تمامت مبارزان و بهادران فوشنچی را
بقتل رسانند و زن و بچه ایشانرا بمار الذبح برند - * شعر *

رباعی

۱ ده ساله تا پیر کیتی بسود * بشمشیر از ایشان برباید دود
ممانید زنده کسی^۱ را بجای * فرستید از پدر بدیگر سرای
بخون ریختن دل کروگان کنید * چه باشد بتر در جهان آن کنید
سراسر بفرمان و رای دوا * چنانکیر کین تو ز فرمان روا
سباهش بریشان ز اندازه بیش * بخون ریختن دست آورده بیش
ببیر و جوان می در آریختند * کران تا کران خون همی ریختند
بریده سر نوجوانان ز تن * ز خون ساخته از غوانی کفن
بر چون سبی سر روی جوشید * تن ناز پرورده موی سفید
نترسیده از داد کریک خدای^۲ * ... ..

زن و کودکانرا همه دستگیر * بزاری و خور[ا]ری گرفته اسیر
کران تا کرانرا بدر جگر * همی درد بودند از یک دگر
بدر کشته از زخم بیکان تیر * بسر کشته در دست ترکان اسیر
بدر جان سپرده بشمشیر تیز * بسر بر در خیمها اشک ریز
بدر را بریده سر افکنده بست * بسر را پیاده دوان بسته دست
و تمامت اولاد و عورات و مخدرات فوشنچیانرا اسیر کردند و از قتل^۳
و نهب هیچ باقی نگذاشت روز دیگر بادشاهزاده دوا از فوشنچ

۱ In the MS. کس.

۲ The second hemistich is wanting in the MS.

۳ In the MS. واصل.

سرصلح در بیابان القصه هر چند که شمس الدین الحاکم کرد که ای قوم
 در کشائید که یرلیغ نادر شاه آورده ام مستعمل مرا عطا و الطاف و باطن
 بر امان و احسان موشکیان و سران او گفتند که ما را یرلیغ نگار نمی آید و
 حد تیر بجانب شمس الدین میوان و ایلکیان نادرشاهرا ده انداختند
 شمس الدین میوان از آن حالت بغایت بریشان دردمند گشت
 مراجعت نمود و بیش نادرشاهرا ده را آمد و گفت که جماعتی از
 حوینک و مقتدل و اودش و لایب موشخ سران مرا گرفته اند و در بند
 کرده و نا لشکر جوار نادرشاه جهان باعی شده نادرشاهرا ده را در عصب
 رب و کف ای نیز هم [و] عم مخور حوین موشخ را مسام گردانم حمله
 کردند و متعلقان ترا بتو دهم روز دیگر ده هزار مرد بفرستاد تا حصار
 موشخ را محاصره کنند هفت روز متعاقب هر روز پنج هزار و ده هزار
 معول می آمدند و حرب می کردند و از حاندین بسیاری مقتل می
 میوستند و مجروح و مقروح می گشت .

* شعہ *

وَكَمْ مِنْ طَرِيحٍ بِالْعَرَارِ مُجَدَّلٍ * وَكَمْ مِنْ حَرِيحٍ بِالْذَمِّ مُصَرَّحٍ

شاه

و حندا افکنده نکیاه انداخته شد

و حندا مجروحی بخودها رنگ کرد شده

روز هشتم میان موشخجیل اختلاف و در گروهی پیدا شد طایفه گفتند که^۱
 صلح میکنیم چه این حصار را بیش از بیش حاصتی بیست جماعتی
 گفتند که حرب می باید کرد که اگر دعوت ناله بر ما غالب آیند مایهقام
 مردم کوسوند دملار از بهاد ما بر آرد و مرردل ما را باطراف و اکناف
 ترکستان متفرق کند آمد در اثناء این حالت حصار از بیمه جا در افتاد

143a

بسموی ولایت فوشنچ تافت و ایلجی بفوشنچ فرستاد که مردم فوشنچ باید که باستقبال بیرون آیند و با لشکرها ما طریق معامله و سودا مسلوک دارند [فو]شنجیان در جواب گفتند که ما رعیت منقاد بادشاهیم اما می ترسیم که بیش بادشاه آیم چه بادشاه از خلق کوسویه در غضب است شاید که ما را بکین ایشا مستاصل گرداند ¹ ایلجی باز کشت و آنچه شنود بود بسمع بادشاهزاده دوا رسانید بادشاهزاده دوا در خشم رفت ده هزار سوار نامزد گردانید تا با خلق فوشنچ حرب کنند آن روز جنگ کردند هیچ فتحی ظاهر نکشت روز دیگر فوشنجیان باتفاق شمس الدین میران را که والی فوشنچ بود بیش بادشاهزاده دوا فرستادند تا بجهت ایشان امان نامه بستاند شمس الدین میران چون بیش بادشاهزاده دوا رسید و شرایط خدمت بجای آورد بادشاهزاده دوا گفت ای پیر غریب بچه رنجه شده و حاجت تو چیست شمس الدین میران گفت که اگر بادشاه جهانگیر مزید ² سلطنت بادشاهی و دوام عظمت شاهنشاهی ³ را مردم این خطه را از قتل و نهیب امان بخشد از کرم غریزی بادشاه جهان هیچ عجب و غریب نبود بادشاهزاده دوا گفت که مال و زن و بچه رعیت فوشنچ را بتو بخشیدم اما مواشی و برده که داشته باشند بیرون فرستند برین موجب بفرمود تا یرلیغ نوشتند شمس الدین میران از ان تربیت بغایت شادمان شد و بطایفه از خواص بادشاهزاده دوا مراجعت نمود چون بدروازه رسید در بروی بیستند و سبب آن بود که چون شمس الدین میران از فوشنچ بیرون آمد بمران و خویشاوندان او و طایفه مردم قلعه قاهی که در فوشنچ متوطن بودند باهم عهد بستند که با بادشاه زاده دوا

¹ The word گرداند is repeated in the MS.

² In the MS. مزید .

³ In the MS. مطمت .

شهاب الدین زبرک از حصار بیرون آمد مرد [م] کوسویه باهم گفتند که بد
 کردم که شهاب الدین زبرک را بیش پادشاهزاده دوا فرستادیم چه بهیچ نوع
 مبرا بر لشکر او اعتماد نیست بلکه که جفدین مرد دامدار و امراء کنار
 ساه او را بقتل رسانده ایم شمس الدین مهدب را که از رعما و [۱] عیان
 کوسویه بود بر سر خود والی کردند و باهم عهد بستند که تاجان ندارد مالشکر
 کفار حرب کنند القصه چون شهاب الدین زبرک را در حصار بگذاشتند
 بیلان بیش پادشاهزاده دوا آمد و آنچه که دیده بود و شفوده عرضه
 داشت پادشاهزاده دوا در غضب زب فرمان فرمود که درین نزدیکی
 هر جا که درختی و دربی و بنی باشد^۱ و حوبی و بلی همه بیاورد و در
 مقابل حصار بلندی بسازد سه روز دیگر تمام لشکر از بنم فرسنگ
 اشجاری که بافتند بنای حصار آوردند و حدادان درخت و خاک و
 خاشاک بر زیرهم انداختند که بده کر^۲ از بلندی حصار بلند تر شد از
 حصار مداران تیرانداز قرب دوست تیر را بیکانها در آتش بناتند و سری
 آن بلندی که ساخته بودند اند [ا]خت در حال فرمان ملک متعال
 آتش در آن دوختها افتاد و بنجاه معول بسوخت و شاهزاده ایان^۳
 حادریا مجرب باطبار رسانید جداگ بر موجب اَلَسَّو حَقِّ در شها زور
 پادشاه سخت زمت و سرماه عظیم شد اما بعضی حق تعالی هیچ نکرد
 و زحمت مردم کوسویه رسید روز دیگر پادشاهزاده دوا فرمود تا
 شهاب الدین زبرک و برادر او نجیب الدین^۴ را در بنای حصار کوسویه
 بقتل رسانند و از کوسویه بوقت نماز بیشین سوار شد و عدان عریص

^۱ In the MS ماسد .^۲ In the MS کر .^۳ In the MS. ایان .^۴ In the MS. محب الدین .

جند مرد باشد امرا گفتند حالیا آنچه ما می بینم که حرب میکنند مرد
دویست بیش نباشد بادشاهزاده درآ گفت تا این دویست مرد را
بدست خواهیم آورد دو هزار مر [د] ما [ن] بقتل خواهد پیوست و دو
سه هزار مجروح خواهد شد مصلحت در آنست که ترک این حصار
کنیم امرا گفتند که هرچه حکم یرایغ بزرگ بادشاه جهان باشد بران
موجب بتقدیم رسانیم در اثنای این حالت باتفاق اشراف و اکابر کوسویه
شهاب الدین زیرک با دو تن از حصار بیرون آمد و چون بیش بادشاهزاده
دوا رسید شرایط خدمت و دعا بتقدیم رساند و گفت بادشاه جهان و
جهانیان را تا انقضاء عالم و انتهای بنی آدم زندگانی باد من بنده والی و
مرزبان این قصبه ام مرا رعیت ببندگی بادشاه جهان فرستاده اند و
میکویند که اگر بادشاه جهان از سر کمال قدرت بادشاهی قلم و رقم عفو و
صفح بر جویده عصیان و طغیان ما کشد ایل می شویم و بیش لشکر جرار
و سباه نامدار او بیرون ائیم بادشاهزاده درآ از ان معنی خرم و مبتعج
گشت امیری بیلاق نام را با بست تن نامزد فرمود که بالین والی
کوسویه بحصار درای و یرایغ امان بر خلق حصار خوان روز دیگر
شهاب الدین زیرک و بیلاق ببلی حصار آمدند مردم حصار بانگ بریشان
زدند و گفتند که اگر بیشتر خواهند^۱ آمد تیر خواهند خورد شهاب الدین
زیرک گفت که ای قوم مگر شما دیوانه شده اید^۲ که ازین نوع سختنیا
میکوئید یرایغ و خط امان و ایلچی بادشاهزاده دوا خان آورده ام در
بکشائید تا در آئیم مرد [م] کوسویه گفتند که ما از ان اندیشه بر گشتیم و
آن جهان بود که چون بمشورت اشراف و اکابر و اعیان و امثال کوسویه

1 In the MS. خواهد آمد .

2 In the MS. شده اند .

هزار مرد بنای حصار رفتند و حصار را حوض حلقه انگشتی در میان آورد
دوارة شنا روز از حارس - * شعر *

تیر و کمان و تیغ^۱ و سنا * یکی جنگ کردند باشم حسان
کر آورد شال حصر نا نایدار * سحر در نیجید و گرسب راز
رس کوشش و کیسه و شور و جنگ * بدرنا فتاد انش اشادر بهنگ
رس موج حوض خاک بداد نماید * کسی را امیدی نفردا نماید
دس دوارة شنا روز قرب هفصد مرد نامدار و چهار امیر در رک از سنا
نادر شاهزاده دوا بقتل رسید و حدتس از شمعان و مغارای کوسونه کشته شدند
و با وجود انک دوارة مدحس نص کرده بودند انشانرا فتحی بسب
داد نادر شاهزاده دوا از آن حالت نعالی مضطرب و مدفع کشت
و در شاهزادگان و امرا و وحده سنا عصب هرچه نامتر ظاهر گردید
و گفت که می این عاز و شمان را کجا برم که دو هزار مرد نامدار از
فتح این حصار که بمقابل چهار دیواری بنش بسب عاجز آمده اند
تس از امراء و مداران سنا او یکی حوض حواحه بنادر و دیگری طعانی
بنادر و سم حله بنادر را آوردند و گفتند که اگر نادر شاه جهان ده هزار مرد
و بنکاه حرک نما بدکان [از رانی فرماید ما بدر لب و امرو نادر شاه
جهان در یک زمان این حصار را ویران کنیم نادر شاهزاده دوارة هزار مرد
بدشال داد روز دیگر از اول نامداد بنای حصار آمدند و از جانب بسب
تیر انداختی و سنگ مدحقیق رس بر آوردند آن در نا هنگام شام از
طرفین حرب کردند روز دیگر بنار بنش را حله بنادر و حواحه بنادر بقتل
رسدند نادر شاهزاده دوا از قتل انشان عمتاک شد بسد که دس حصار

و جمله بیاده کشتند و چون فیلان آشفته و شیران خشم آلود با خلق کوسویه در حرب و ضرب آمد شهاب الدین زیرک که مهتر مردم کوسویه بود [با] طایفه از دلاوران و نامداران چون بهلوان محمود^۱ بن اسد و تاج الدین علیشاه بعلی Fol. 141a. و نجیب اسد و وجیه الدین ابوبکر و ساه رمزه [و] دیگر از کماة رجال کوسویه از حصار بیرون آمد و با جندانش هزار کافر ملعون بمقاتلت و مقاومت قیام نمود و ساعت بساعت قوم از لشکر بادشاهزاده دوا باواز بلند می گفتند که ای گروهی که بدین کلاته خاکی از بیبایگی مغرور گشته اید و بدین چهار دیوار مختصر مسرور شده و قدم در دایره جنون نهاده هیچ میدانید یا نه که این بادشاهزاده جهانگیر در توران زمین جها کرده است و بجه صفت قلاع و حصونی را که سر برج هر یک سر بالا تارک فلک البروج می سود شعاع بصر از حضيض او نمی گذشت و وهم تیز^۲ تک بذروه آن نمی رسید فتح کرد و بجه نوع از خون اعادی و باغیان و منازعان روی زمین را محمورا [ر] غوانی گردانید و نسور و طيور و سبع و ضبع را از اجساد دشمنان و جماجم مخالفان قوت^۳ ابدی و طعمه سمی^۴ بخشید -

* شعر *

ابوالعلا فَتَنَّهُلُّ مِنْ أَعْدَائِهِ الْبَيْضُ وَالْقَنَّا * وَتَشْبَعُ مِنْ حَسَادِ الدَّيْبِ وَالنَّسْرُ

بس سیراب میشود از خون او شمشیرها و نیم نیزه

و سیر میشود از بدن بدخواهان او کرک و کرکس

خلق کوسویه آن سخنانرا باد می بندداشتند و بسانت آتش برروی کفار تیر می انداخت روز دیگر بادشاهزاده دوا فرمان فرمود تا بست

^۱ بهلوان محمود is repeated in the MS.

^۲ تیز In the MS.

^۳ In the MS. قرب.

^۴ The MS. has اسمدی.

کلشن روشن گردانید بادشاهزاده دوا بال لشکر بی^۱ حساب نلی در
رکاب آورد و روی نسوی حصار کوسویه نهاد معابتنی که ارکان زمین از
بلر سلاح مواکب تزلزل بپذیرفت و سقف آسمان نیلگون از زخم فعل
مرا کب در جنبش آمد - * شعر *

شاعر إِذَا نَحْنُ سِرْنَا بَيْنَ شَرْقٍ وَمَغْرِبٍ * نُحَرِّكُ يَعْظَانَ التُّرَابِ وَنَائِبَهُ

چون ما برویم میان مشرق و مغرب

در حرکت آوریم بیدار خاک را خواب کفنده خاک را

و کرد کردان از صفه اغر خاک بطایم معظم اخضر الالاک رسید و بر
روی هوا از نکاثف^۲ غبار ابر تیره بیکر یک^۳ زمین دیگر بیدا شد -

* شعر *

شاعر أَظْلَمَ لَيْلٌ مِّنَ اللَّذَّجِ كَمْ يَكُنْ * سَوَى الْبَيْضِ وَالْأَسْمَرِ الْإِدَانِ كَوَاكِبُهُ

سایه انداخت دریشان شنی از کرد^۴ نبود

جز شمشیرها و نیزه‌ها، قرم ستارگان آن شب

چون بزم فرسنگی حصار کوسویه رسید نزول کرد و از شاهزادگان و امرا
سباه چهارتن را بیش خواند یکی چون شاهزاده ایاکن و دوم شاهزاده
سابلن و سیم نیمور که امیر لشکر بود چهارم یسوز بزرگ و از سباه
خود دوازده هزار مرد جنگی بدیشان داد تا دوازده منجذیق و صد مرد
نقط انداز و گفت جفان خواهم که در یک حمله حصار کوسویه را فتح
کنید و تمامت سگان او را بقتل رسانید این نام بردگان با دوازده هزار
سوار روز دیگر بیش از طلوع نیز اعظم از چهار طرف حصار کوسویه در آمدند

^۱ In the MS. لشکری حلب .

^۲ The MS. has تکلف .

^۳ In the MS. ملک .

^۴ In the MS. کرت .

جهانگیر دوا خان با چندین هزار مرد جنگی می رسد باستقبال آیند.
و شرایط ایلی و انقیاد^۱ بتقدیم رسانید شهاب الدین زیرک که ملک
کوسویه بود و اشراف و صدور ولایت گفتند که ما پیش سپاه بادشاه دوا
بیرون نخواهم آمد چه تمامست ممالک خراسان را خر[ا]ب کردند
و قرب دویست هزار نفر مردم از عورات و اطفال مسلمانان اسیر گرفت
میان ما و ایشان جز حرب هیچ چیز دیگر صورت نخواهد بست ان
سواران غمناک^۲ کشتند و پیش بادشاهزاده دوا آمدند^۳ و عرضه داشتند
که ساکدان کوسویه باغی اند و جذین حکایتها گفتند بادشاهزاده دوا در
غضب رفت برسید که آن موضع که ایشان بناه بدانجا برده اند از
سنگست یا از کل^۴ گفتند که از کل است بادشاهزاده دوا بتخندید
Fol. 140b. و گفت که من خود^۵ فرض کردم که از روی و اهنست بیک حمله ان
حصار را با زمین برابر گردانم - * شعر *

دقیقی
کرایدون که سنگست یا آهن است
و یا جای شیران و اهرمن است
بیک^۶ حمله اش بست و ویران کنم
جرا گاه کرکان و شیران کنم

روز دیگر که شمسوار انجم خنجر زر اندود از قراب صبح صادق برکشید
و [ر] میدان زبرجدین فلک رابع اشهب روز را در جولان آورد و اما کن
و مساکن مشارق و مغارب را از چهر شعاع بخشش خویشتی چون

^۱ In the MS. انفتاد .

^۲ In the MS. سواران غمناک .

^۳ In the MS. دو آمدن .

^۴ In the MS. از سنگست یا ارکل .

^۵ The MS. has من .

^۶ In the MS. بتک .

* شعر *

آيَا مَلِكًا آتَا مَلَهُ عِيَوْمٌ * تَقِيصُ عَلَى بَنِي الدُّنْيَا مِيَاهًا^۱ رشيد و طواط
ای نادرشاهی که سرهاد آنکسب او اندر هکسب

می ریزد بر سران دنیا نازان خود را

تَقِيصُ مَدَى الزَّمَانِ حَلِيفُ نَعْمَى * تَدْوِمُ فَلَا تُعَدُّ مَدْنَهَا هَا
ناقی مانیای تو در عایب روزگار در حالی که ناشی تو یا نعمتها
که دایم باشد آن نعمتها بس اداره کرده شود احوال [۹] نعمتها

* شعر *

حدیو جهاندار و شاه جهان * نهاد تا هسب دور زمان (نعمی)
دلش شاد و کف راد و بخشیده داد * رح کامر ایش تسابده داد
بعد از آن حکایتی که داشت علی التخصیل عرصة داشت نادرشاه عازان
او را بر سر جمع بتواضع. نادرشاهانه محفوظ گردانید و خلعت خاص
نوشانید و برلیع ملک شهر هراة حمیب عن الحدثنان و الزفاف و طدل
و علم و سرا برده و هراة معول اختصاص فرمود و ده هراة دینار صد
نمار مل و خدم او داد و امیر روزور را کعب که شر اعطایع و یکدم که
ترا دسب دهد در باب او مددول دار *

ذکر هشتادم^۲ در حوب بادشاهزاده دوا بن

براق با خلق کوسویه و فوسنچ

راوی حلیس کعب که حور نادرشاهزاده دوا بنوقت مراجعت
نادر موسکی. کوسویه رسد - و از حدت نکوسونه رفتند و گفتند که نادرشاه

^۱ حناها یا حناها

^۲ In the MS هشتاد و هشتم

و بسر او جمهور را که از [ز]مره امرا و زعماء غرجستان بودند بقتل رساند و چون شب در آمد از غرجستان با چند مرد دالور چون افتخار الدین عیسی و اختیار الدین محمد هارون و سراج الدین عمر هارون و بهلوان افتخار الدین و جمال الدین محمد سام و شمس الدین ابویزید و محمد جب [؟] و بهلوان مظفر اسفراری و عمر زنگی بر سبیل سرعت عزیمت سفر مصمم گردانید و بیراهه^۱ بمیدان زیر^۲ رفت و از میدان زیر بتولک در آمد و از تولک بجانب کوه بایه^۳ خواف حرکت فرمود چون بدزباد رسید طایفه از عساکر بادشاهزاده دوا قرب صد و پنجاه سوار با و مقابل افتاد بعد از چند حمله حرب ملک فخر الدین برکت را بسلامت از میان آن لشکر بیرون برد و روز دیگر را بهنگام زوالگاه بنیشابور در آمد و از نیشابور بطوس رفت و امیر نوروز [۱] انجا^۴ بدید و انچه کرده بود پیش او عرض بداشت امیر نوروز بد و افرین فراوان خواند و بخلعت خاصش اختصاص فرمود و هریک از ملازمان او را مرکبی و جامه بخشید و بعد از سه روز متوجه عراق شد و جو[ن] پیش بادشاه غازان رسید و برکت را بسته بدو نمود و از ملک فخر الدین هرچه شنوده بود و دیده بسمع او رساند بادشاه غازان فرمود که ملک فخر الدین را بپارند تا او را بدینم روز دیگر بوقت (؟) باز ملک^۴ فخر الدین ببارگاه بادشاه غازان در آمد و چون روی او بدید شرایط خدمت بجای آورد و گفت -

Fol. 140a.

^۱ In the MS. بیرایه .

^۲ In the MS. زیر .

^۳ The MS. has رانجا .

^۴ In the MS. با ملک .

او اجارت حاصل کنم و ملک را دوستگام تاج کیانی بر تارک مدارک
 فهاد و دواج بر کتف شریف انداخته و کمر زر خسروانی بر میان
 بسته و قنار مرمع شهر یاری پوشیده و جام گام کامکاری پوشیده و بر سب
 مرکب دولت سوار شده بدارالملک اسکندر و مطلع فتح و طعریعی
 نبطه محروسه هراة کیفیت عن العاهات که خاک عبیر سرشتش بوی
 نقیه او و آب دلال خوشکوارش عدوب میاه حیاض ارم -

Fol 139b

* شعر *

مولف
کتاب

و جان پرور * خاک او مشک نیر و عنبر نار
 و شریف * مرمع عزت صغار و کنار
 حکایات پیورده می کعب و سودا بی حاصل
 مستی ناک بر ساقی می رد و شراب بیانی
 می رد و کاهی رقص می کرد کاهی پیداله
 دواله می انداخت و می کف - * شعر *

مولانا رزم

و علم و سرا برد خراب مست را در خانه خود ره دهی
 دس می ددانی این قدر کین شکم و ان شکم

ان روز را برین نسق نعیش و طرب بسر بردند و روز دیگر بوم طلوع
 انتاب ملک و خیر الدین برکات را ناسی قن از ملارمان او نکومت و اکثر
 و رعاء غرجستانرا حاضر گردانید و گفت که من طایفه را بیش امیر
 نوروز خواهم برد در تن را ازین گرفتگان استجا می گوازم تا جوں دو روز
 از عیدت من بگذرد ابشارا بگذارید تا بیش خوارزمی بکشد
 و احوال که مشاهده کرده اند سمع او رسانند بعد از ان امیر حسام الدین

۱ is repeated in the MS.

۲ In the MS. گردانیدن.

* شعر *

شاعر

به از روی خوبست آواز خوش

که این حظ نفس است و آن قوت روح

ملک فخر الدین دم بدم از دست ساقی مجلس افروز جام زرین بر از

صهبا^۱ روح افزا می ستاند و می گفت -

سافر

گَرَز^۲ عَلَی کُوسِ الرَّاحِ یَا سَاقِی

چون بدر باد رسید

حَتَّى تَرَى الْمَيْلَ فِی عَظْفِی وَفِی سَاقِی

باز گردان بر من کاسهء شراب را ای آب دهنده

تا ببینی تو جسدیدن در دوش من و در ساق پای من

مَالِی أَبْقَى مِنَ اللَّذَاتِ بَاقِیَّةٌ * وَ إِنِّ شَرَّحَ شَبَابِی لَیْسَ بِشَابٍ دَر آمد و از

جه بودست مرا که باقی گذارم از خوشیها باقی ماند و آنچه کرده بود

بدرستی که اول جوانی من نیست باقی خواند و بخلعت

* نظم *

برکبی و جامه

رونق گرفت مجلس ساقی شراب درده

بادشاه غازیان

سغراق^۳ آتش افشان یاقوت ناب درده

در از صدف روان مه در جلال زر کش

کو هر ز کان بر افکن برق سحاب درده

و چون حرارت شراب در مزاج برکت^۴ اثر کرد ملک فخر الدین را گفت

که چون ملک اسلام را بیدش بادشاه دوا خان برم هم در روز بجهت مراجعت

۱ The MS. has صهبا .

۲ The MS. has گَرَز .

۳ The MS. has پیغراق .

۴ The MS. has رکب .

و اذعان انسانی محیط نتواند شد بدان ولایت آیم و قصر و قلل
قلاع جبال آن حدود را با خاک راه یکسان گردانم و سیوف و زماح
را بدماء کماة و انطل عسکر او خضاب دهم - * شعر *

و نَحْنُ مُؤَبَّدُونَ نَزْدَى الْحِلْمِ شَيْئَةً * وَ نَقَصْتُ أَحْيَانًا فَنَزَوَى الْعَوَا لِيَا السَّوْدَى

ما بادشاهانیم ردا می سازیم بود ناری را از زری حوی

و خشم میگیرم گاه گاه بس سیراب میکنم سرها، نیره را

برکت چون نجرستان در آمد روز دیگر بیش ملک و خیر الدین است

ملک و خیر الدین بر موجب ادک گفته اند - * نظم * Fol. 139a.

اگر دشمنیت بیش کید ستیز * شمشیر تدبیر حوش بریز نظامی

بباید نمان چنگ را ساختن * که دشمن همان آورد تاختن

چو شمشیر بیکار برداشتی * بکندار دهان ده آشنی

که لشکر شکران و مغر شکاف * همان حلق حسند و پیدا مصاف

او را نبواخت و جشنی ملکانه ساختن جدا که از عکس شهاب

ارغوانی و ذوق سماع افغانی شوشها لدنی تمام یافتند و گوشها فابده

تطیم و از دسب سبیلان لاله چمر حمامات لعل نام معمار شراف راد

روح بریز مصفا، عشرت انگیز دایر شد - * شعر *

می عاشق اسما زرد نه درد صفا بریزد نه خاتانی

هم رنگ اهل درد نه تلخ شکر باز آمده

و مطربان چون حوز دلفریب و موزون کامثال الماولو، المکدون - * شعر *

مطربانی که بدان معنی اگر درینند

سید حسینی

را اهدان هم تفسیر اندر میروند [۹]

از ترم زبر و دم اسماع زدما و حریفان مجلس انس را لدات اموات

داردی خوش کردند [۹] و گفت -

بادشاهزاده دوا در حدود مازندران و مملکت خراسان متوطن
توانست بود - * شعر *

إِذَا خَلَّتِ الْمِصْمَارُ مِنْ قُرْحِ الْوَعَا * يَجُولُ بِلَى فِي وَسْطِهَا مَهْرَانَهَا

جو خالی شود میدان از جنک

جولان کند بلی درمیان او کرکان او * شعر *

فردوسی

جو پیشه تهی کرد از نره شیر * شغال اندر آید به پیشه دلیر

بعد از هشت ماه مراجعت نمود و اکثر بلدان مازندران و خراسان را
بکند و بسوخت و یزد و نسا و شارسنه و مرو و ابیورد و سرخس را
خراب کرد و مردم آنجا را باسیری گرفت و چون بهحدود نیشابور رسید
برکت نامی را که از زمره خویشاوندان او بود پیش خوارزمی کرکان که
بر سر خیل خانها او بود فرستاد برکت چون نزد^۱ خوارزمی کرکان آمد
خوارزمی کرکان او را نامزد کردانید که برود و ملک فخرالدین را
بدیند و سخن بادشاهزاده دوا بدو رساند و گوید که بادشاهزاده جهانگیر
دوا خان میفرماید که اگر مملکت خراسان میخواهی با^۲ خزاین
مملو و لشکر جرار بزودی متوجه درگاه عالی بگاه ما شو^۳ و از هیچ
روئی اندیشه فاسد بخود را مده - * شعر *

ربیع

گرامیت دارم جو شه زاده کان * نمازت برم همجو دلداده کان

بتخت و بتاجت فزونی دهم * سر دشمنیت را نکونی دهم

و اگر جنانکه بر خلاف حکم یرلیغ بزرگ ما رود و در آمدن بحضرت
علیاء ما تاخیر و تقصیر جایز شمرد با سباهی که طول و عرض او را
فهم هیچ مساح و عقل هیچ مهندس در نیابد و بیمین و یسارش افکار

1 In the MS. برد .

2 The MS. has و .

3 The MS. has شور .

کرده تبریک و انجماعت را که نا امیر نو رور سر بصلح در آورده بودند
 بقتل رساند امیر نو رور بواسطه این معنی ملک فخر الدین را مامور
 گردانید که بغراه رود و نا ملک یغالتکین حرب کن چون ملک فخر الدین
 نا لشکر کران بغراه رسید ملک یغالتکین بماده بحصار برد حدود رور ملک
 فخر الدین در فراه مقام ساخت آخر الامر ملک یغالتکین نا بمعب بی
 حد و تحف بی حد پیش او آمد ملک فخر الدین او را بنواخت
 و خلعت خاص برشانید ملک یغالتکین کعب که اگر ملک اسلام برادر
 ملک جلال الدین را از بند امیر نو رور خلاص میدهد تا، رنده ناشم ملازم
 خدمت ناشم ملک فخر الدین در حواف کعب اگر حواس حق تعالی
 باشد و مساعدت فلک بدردی ملک حلال الدین را بغراه بستم برین
 حمله از جانب هر دو ملک عهدی بسته شد و میثاقی کرده آمد رور
 دیگر ملک فخر الدین از فراه بیرون آمد و بعد از ده رور بنادر الملک هراة
 برول فرمود *

ذکر هفتاد و نهم^۱ در آمدن بادشاهزاده دوا بخراسان و گرفتن ملک فخر الدین بروکت را

چون شعور سنه خمس و تسعین و ستمایه در آمد دین - ل ۱۵۷۶
 بادشاهزاده دوان براق^۲ نا عد هرا و سوار نامدار از مارواکهر بخراسان
 آمد و هشت ماه در مارندران مقام ساخت و بواسطه آنک عساکر
 بادشاه عاران بمسخر کردن ممالک مصر و روم عیبت^۳ نموده بودند

^۱ In the ۷۹th year.

^۲ In the ۳۱st but later on براق.

^۳ In the ۳۱st year.

فخر الدین با پنج هزار مرد بحرب بهلوان محمد بن محمود جردی
فرستاد و این^۱ محمد محمود مردی بود در غایت دلآوری و زور
و نهایت شمامت و شجاعت و قرب هزار مرد جنگی رزم آزمای
Fol. 138a. در فرمان داشت چند نوبت امیر نوروز او را طلب کرد در آمدن
و امتثال امر او بامروز و فردا تعطل می نمود چون کار ابا و طغیان او
از حد در گذشت در غضب رفت برادر و ملک فخر الدین را بحرب
او فرستاد چون امیر او ردای و ملک فخرالدین بخواف در آمدند
محمد بن محمود بنه باحصار برد چهار ماه بیوسته از جانبین حرب
کردند و بسیاری خاق خواف از واسطه مرور عسکرین و حروب فریقین^۲
بقتل بیوست و ملک فخر الدین بیشتر قصابات و بقاع و قری خواف
را بزخم تیغ مسلم و مستخر گردانید و در مواضع و مساکن اعلای^۳
و منازعان و مخالفان ملک امیر نوروز از قتل و ذبح هیچ باقی نگذاشت
و اکثر ولایه و زعام و متمولان خواف را بکرفت و بعضی را بمصادره
و طایفه را بشکنجه و تعذیب مجحف گردانید و چون مراجعت نمود
امیر نوروز او را باضعاف ماضی بنواخت و حکومت شهر هراة را
بد و مفوض کرد و بعد از چند ماهش بحرب ملک ینالتکین
فراة فرستاد و سبب آن بود که بیش ازین تاریخ امیر نوروز بفراة
رفته بود و ملک جلال الدین را که برادر بزرگتر ملک ینالتکین بود
گرفته و در قلعه از قلاع کرجستان در بند کرده در آن وقت ینالتکین در
عراق بود چون مراجعت نمود و بفراة رسید حصونی را که امیر
نوروز فتح کرده بود و بطایفه که اقارب ملک جلال الدین بودند سفارش

^۱ is repeated in the MS. واین

^۲ The MS. has فیلقین.

^۳ In the MS. اعلای.

و خود حلقی او بود بر موجب اَلَسَّخَى مُقَدَّم اَهْلِ الْحَدَقَةِ هر چه
میرود و در می بخشید او دیگران ارزانی میداشت - * نظم *

ر و نعمت اکنون دده گان تسب

که بعد از تو بیرون ر و رمان تسب

کرم کر، سخاوت و یکی نمایی

که تا بیک یابی بهر دو سرای

کرم نای دارد نه دبیم و قضا

دده کر تو این مالد ای بیکمختب

خور و نوش و بحسلی و راح رسان

نکه می چه داری ر بهر کسان

او هم در آن روز ابلجی بیش نادر شاه عاران فرستاد که بدولت نادر شاه
جهان ملک بختر الدین سر ملک شمس الدین کورت بدد شکسته است
و از برای دوستاری و کوح دادن برانستی حضرت نادر شاه بیش می
آمده - القصه روز بروز و ساعت ساعت در حق ملک بختر الدین
مشفق تر میگشت و لحظه بلحظه بدیده و بدیش سر در حمل کمال
حال او بطور می کرد و میگفت - * شعر *

بطرحشم و دلم حر نتر دیس * حشم و دل بین که صاحب نظر بد

ذکر هفتاد و هشتم در رفتن ملک
فخر الدین بخواف و فراه

حون شهروز سده اربع و تسعین و ستمایه در آمد راوی حدس گفت
که درسی سال مذکور آمد بود روز برادر خورد * او ردای عاران و ملک

شمس الدین سوگند خورده بود که او را نه بزند در نظر او نهامد روز دیگر
برادران و خویشانان و احباب و اصحاب را بدام کرد و کشت .

* شعر *

يَوْمَ الْاِخْرَاقِ مِنَ الْقِيَمَةِ اَقُولُ * وَ اَلْعَوْتُ مِنْ قَدْرِ اَنْ حَقَّ اَسْمُكُ

لوامده من
العر [ب]

و اخوان و خلف از هر یک در جواب گفتند .

وَ اِذَا اُرْتَحَلَتْ فِشْرَتُكَ لَتَمُرَّ * مَا تَلْتَقِي اَتْرَافُ وَ تَمُرُّ مَلْجَرُ

متنبی

چون رحلت کنی تو پس روی گمان نواسته ام

هر جا که روی از دیوان شما روی نیک ریزان

Fol. 137b از خوار بیرون آمد جمعی با سواران رسید ملک حسام الدین و ملک

دکن الدین و جمال خان و امیر نور و و تهاست میرزا

مشهدت او گفتند و چون بملاقات رسید بعد از ده روز از شام پیش

امیر نو روز رفت امیر نور روز بوقت ملاقات او را در کنار گرفت

و با هم او انداخ و عسرتان فراتان نمود رعایت معتمد و شاهان

کشت و گفت .

بِمَقْدَمِكَ اَلْمُؤْمِنُونَ قَدْ قَدِمَ الْمُجِدُّ * وَ سَأَمَدُكَ اِزْدِيَالُ وَ الطَّالِعُ السُّعْدُ

شاعر

بمقدم خجسته تو بدوستان پیش آمد بزرگواری

و یاری کرد مرا اقبال و طالع نیک

روز دیگر او را بر سر جمع امرا و وجوه عساکر خراسان بفرخواست و بذات

خواص اختصاص فرمود و شریک ملازمان او را علی قدر منزلت

تشریف کرا نامه داد و جفائی نکریم و تحمل و اصطلاح در باب او

مبدول داشت که تمامت نواب و حجاب و عمل امیر نور روز بر ملک

نضر الدین حسد بردند و ملک نضر الدین از [ا] نجا که کرم عزیزی

برد شیخ الاسلام حواحه شهاب الحق والدین حامی و ششم برزکوار
 قطب‌الحق والدین حشمتی را بیش ملک شمس الدین و استاد و بند خود
 حتی بوش که هر فصلی که از ملک فخرالدین در وجود اید مدکه
 نوروز از عهده آن بدر آیم و دمه ملک اسلام شمس الدین از آن بری باشد
 چون شیوخ اسلام بخیرساز امددد و حظ^۱ امیر نوروز را ملک شمس الدین
 داد ملک شمس الدین عهد کرد که بخان و صد ملک فخرالدین نگیرد و کسی
 را نبرماید روز دیگر شیوخ اسلام بیش ملک فخرالدین رفته و گفتند که ای
 ملک راده و ما آن آمد و هنگام آن رسید که از این موضع دلگیر که شیر
 شرره را دروی برنجیر نکاه نتوان داشت و دعو^۲ را بفرام در مددله نتوان
 آورد برون ائی ملک فخرالدین در حال - * شعر *

رباعی
 بناسخ حدیث کعب کایدون کدم * و لیکن دروماندۀ ام خون کدم
 همی ترسم از ناف و از حشم او * که افتادۀ ام روز از حشم او
 شیوخ اسلام بهی اطمینان دل او سو کدد خوردند - * شعر *

شاعر
 بدان حدای که اندر دل صدق برورد
 بنسطف دادند لولور و طره باران
 بدان حدای که در ابتداء مطلع کن
 بر بطریق بی‌عزود رفت انسان
 بدان حدای که ترکیب عالم و آدم
 همی دما در حکم قدرتش برهان

که از ملک اسلام شمس الحق و الدین مصرقی و شری بنو لاجو
 بخواند شد بعد از آن ملک فخرالدین فرود آمد و خون ملک

^۱ The MS ad la is after حظ

^۲ In the MS دروا

بمائیم بنزدیک تو شرمسار * ز کردار آن بور ناتوس کار
 بعد از آن امیر حاجی از ملک شمس الدین اجازت خواست که ملک
 فخر الدین را سید ملک شمس الدین فرمود که امیر را مصلحت آن
 نیست که باو ملاقات کند چه او را بر هیچ آفیده اعتماد نماید نباید که از
 خوف جان خود چیزی بر تو زند و یا در جواب و سوال شرایط ادب و
 رفق را ذا صرعی گذارد امیر حاجی گفت که انچه ملک اسلام می
 فرماید از سر گذارست و اما بفرموده امیر نوروز مرا مامور گردانیده بدین امر
 که البته بدش او روی و او را نصیحت کنی که بمقتضای امر و نهی بدش باشد
 و از جرایم گذشته عذر خواه ملک شمس الدین او را اجازت داد امیر
 حاجی روز دیگر نزد ملک فخر الدین رفت و سلام امیر نوروز بد و شنید
 برآگ فخر الدین بغایت مریض گشت و از آمدن امیر حاجی بجهت
 کار او حق را شکر و بپای آورد و گفت که مرا درین قلعه خصم بسیار است
 و غرض خواهی شد و بدو تا خوشنود و می ترسم که فروغ آیم اگر امیر
 بزرگ نوروز قویان جماعتی را از شیوخ کبائر و اشراف خواصان بدش بدر
 من فرستد تا مرا ازو بفرستد در خواهند من زمین قلعه شیب آیم امیر
 حاجی برآگ فخر الدین را و نایب کرد و بدش ملک شمس الدین آیم و
 ۱۵۶۶. از آنکه انچه از برآگ فخر الدین شوقیده بود بسمع او رساند ملک شمس الدین گشت
 که تا امیر نوروز بصلوات خون صمدی قلعه بمن نداشت که شرجه از فرزند من
 برآگ فخر الدین از شرف و قوت و خفق در رجوع آید اثر بمن حواله دهند
 من ورا بکشم تا که بدش امیر آید روز عید از خیمه نوروز آیم و بتعجیل
 تمام بدش امیر نوروز وقت و شرجه برآگ شمس الدین و برآگ فخر الدین
 بفرموده بودند سرحد داشت امیر نوروز و من از جفت روز که آمد و بفرموده

او مردیست که در شکام و سالت بس و دل تمام دارد و در درایب
و کیاست ذهن صافی و فکر روش انکساعت بر امیر دوزور آفرین حواری
و گفتند که این کار از جانب مصلحت امیر است چه حدیث ملکی در
ساده امیر می باید امیر دوزور زور دیگر برادر خود امیر حاجی را
بیش حواری و دوسمده خاص را گفت تا مکتوبی نوبست - * شعر *

رمعی

بفرمود تا بر پندش ددر

سیاهی و کاعد^۱ ر مشک و حریر

یکی نامه بدوش بس دلعد

سر از لاله و مکر و پیرسک و دد

بخستین حطش آفرین حدای

که هسب آفریده هوش و رای

حدارود حال و [و]اں آفرین

که کردن مر او را توان آفرین

توانا و دانا و ناک و بلند

کرد آروی و اور کس بی کرد

بهر کار پیروزی و دسب آرد سب

سپهر و رمین و رمان هسب آرد سب

برون از سپهر و رمین و رمان

برون از همو و همین و همان

حدارودی که شمع افتاب در طشت پلک حکمت او بر آفریده است
و دفع صبح که فاعل نور و ظلمت از دیام شب قدرت او بر آفریده
کردگاری که شجره انسان در باغ احسان بر آورده اوست و بر آن شجره
شریف عقل و بطق که ثمره لطیف است دد آورده او -

بر کیفیت آن عالم و مطلع شود او را رجوع بدان کتاب باید کرد القصه
درین سال مذکور ملک فخرالدین بزد خود بشکست و جند تن از
نکاه بازان و موکلان خود را که مقدم ایشانرا قشمر گفتندی بقتل آورد
و بقلعه بالا رفت هر چند که ملک شمس الدین بدو پیغام کرد که ای بسر
ازین سر بالا نزن که اوج غمام دون حضيض اوست فرود آی و برخلاف
سخن من مرو و حقوق را بعقوق بدل مگردان - * شعر *

لواحد من علیک بدر آل والدین کلیمهما * و بر ذوی القربی و بر الأقارب
الشعرا

بر تو باد نیکوئی مادر و پدر هر دورا
و نیکی خداوندان خویشاوندی را و نیکی نزدیکان

Fol. 135b. تا قلم عفو [ر] قم صفحه بر جریده عصیان تو کشم و بر طریق ماضی و نهج
اول ترا از لطایف و اشفاق بدری محظوظ گردانیم و باب رحمت و رافت
آتش سخط خود را انطفائی دهم ملک فخرالدین بهیچ نوع بدان
نصائح و مواعظ بر بدر اعتماد نکرد و از قلعه بالا شیب نیامد و با دوسه
تن بران سر بالا رفیع و قلعه سر بر چرخ اثیر و روزگار می گردانید
و میگفت - * شعر *

شاعر
آخر این تیره شب هجر بپایان آید * آخرین درد مرا نوبت درمان آید
راوی چنین گفت که چون خبر بزد شکستن او بامیر نوروز بن امیر
ارغون اقا رساندند بر ادران و خویشاوندان و امرا لشکر خود را طلب
داشت و گفت که چنین بسمخ می رساندند که ملک فخرالدین بزد
شکسته است و قلعه بالای خیسار را گرفته و بدر او ملک شمس الدین بران
عزیمت است که او را بگیرد و بدتر و سخت تر از اولش در بزد کند چه
صواب می بیند در معنی انک من او را از بدرش طلب دارم و جو بیش
من آید او را تربیت کنم و ملکی خطه هرة را بدو دهم چه میکنند که

Fol 135a. بیارسب نا او نبرد آرمود * همآورد خود در جهانش نمود
 در آب از بهیشت بهان شد بهک * بران سان که در کوه عزان پلنگ
 جهاندار بود و خردمند و زان * خداوند دین و خداوند داد
 و باین همه حصایص محموده حق تعالی او را طبع دراک و دهن صافی
 ارزانی داشته بود که هنگام حل مشکلات معانی اینی بود و در وقت
 اختراع نظم و نثر افتاب حشمه - * نظم *

حاضر خاطر ناکش نکه سرعت نظم * نقطه بون بر باید بنظم حفر کاف
 الشعر [۱]

* شعر *

لَهُ فِي الدِّهْنِ وَالْأَفْكَارِ شَأْنٌ * تَقَاصَّرُ دُونَ عَايَتِهِ إِلَّا نَسْأَمُ
 مر او را در ذهن و فکرها دریدیدیم
 که کوتاه آمدند^۱ پیش عایب او مردمان

و ملک سعید شمس الحق والدین در باب او ده حدادان شفق
 و عاطف داشتی که اندر تقریر و تحریر و بیان و بیان در حیر تصور
 و امکن توان آورد و داداد شاهزاده کان و انداز ملوک او را تحریر
 کردی و هیچ دقیقه از دقائق کمال اشعاع و موط محبت ابوت در حق
 او فرو نداشتی - * شعر *

چو امور کارش فریدون بود * حدادان برهبری هدر خون بود
 از قلعه محروسه حیسار مخطه * مموزه شرارة حمید عن الحدادان والافات
 آمد و سمب آن بود که ملک شمس الدین بواسطه ریجسی و ترک ادبی
 او را در بند کرده بود و با طایفه از حواص و انداز او تا هفت سال
 دران بند داشته و این قصه را خطیب موشحی که او را ربیع
 حو [۱] بند در کتاب کربت نامه سرخ و وسط تمام آورده اگر کسی خواهد که

تقدیر کردند که درین سال ملک مرحوم فخرالدوله والدین که بسر بزرگتر
ملک سعید شمس الحق والدین است و بنذر و فرهنگ موصوف و بنعوت
بذل و کرم بنعوت^۱ - * شعر *

رشید و طواط

هُوَ الْمَلِكُ الْمَنْصُورُ فِي كُلِّ مَازٍ * لَهُ النَّصْرُ مَمْلُوكُ الْأَعِنَّةِ طَائِعُ

اوست بادشاه نصرت داده شده

در هر تفکدای حربی مبرور است^۲

وَ اِنْصَانُهُ لِلْبَرِّ وَ الْبَكْرِ شَامِلٌ * وَ احْسَانُهُ فِي الشَّرْقِ وَ الْغَرْبِ شَائِعٌ

و انصاف دادن او مرخشکی و تبری را فرا رسنده است

و نیکویی کردن او در شرق و غرب روانست

و ذات عالی صفات او که لطف و عنفش سرمایه حیات و ممات است

بفزون فراست اراسته و بصنوف محامد و مدایح ممدوح و مشکور و در

جذب^۳ سخاوت بے نهایت و افضال با کمال او حاتم طائی و یحیی برمکی

بخیل و شکیخ و در بیش شجاعت کوه پیکر و جلالت هوش بر او^۴ رستم

دستان و سام نریمان جبان و خایف - * شعر *

خاقانی

دست رستم بدست کوشش او * نام حاتم ببرد^۵ بخشش او

میلان خاطر خطیر برکوازش در لیالی و ایام بتیغ و حسام و مآرب و مطالب

طبع انور اظهر اظهر او بروز رزم و کین آوری و کاه حرب و داوزی * شعر *

نبودش کسی در جهان هم نبرد * ز فیلان جنکی و مردان مرد

دقیقی

توانائی و افسر و تخت داشت * بلند[ی] و فیروزی و بخت داشت

چه درنده شیر و چه غرنده ببر * تنومند کرک و توانا هنر

¹ In the MS. منعوت .

² The MS. is blank.

³ In the MS. جنت .

⁴ In the MS. هوش بر او .

⁵ In the MS. نبرد .

باشد و از برای بیل حاه دینی و طلب اذات بیست شونده و عرت
عاریتی و دولت بلیح زوره خاطررا برستان و صید را مشوش ندارد انا
و احدات کرام او از حکم و حکومت و ملک و ملک داری چه مدفع
و ریح یافتند که مرزها بیرو طمع آن باشد - * شعر *

شاعر
بیا بگوی که قیصر ریزگار چه یافت * بیا بگوی که پرویز ارمانه چه برد
کز آن بهاد حربنده بدیکری نگذاشت * و زاین کروب زمانه بدیکری نبرد
بحکم نادرشاه زاده از عیون جان همدو نوین را گرفتیم بدین واسطه از حوائج
و اطراف اعادی و حساد برحاسته اند و همه بقصد و اهلاک او [بطا]ق [و]
طاقب بر میان جان حدود گردانیده اگر بدان جانب حرکت می کند
ناچار به مقاومت و دفع شر و مکاید ایسان مشغول باید بود و حد
زری را که از حیات ناقیست بسوداها و تخیلات متدوعه سر آورد مامول
و متوجع از خدمت امیر عادل انسب که این محک مخلص متخصص
Fol 134b را نامدن بهرات و حکومت آن حدود معذور دارند زیادت چه اندام دهد
خدمات را که بدین طرف بار بسته بود و سعی مخلص را [بر] وی اث
نراند و درماید *

این بود تمامی تواریخ حکایات و قصص ملک سعید شمس الحق
والدین که در قلم [آوردم] بعد از این دعوت ملک متعال و تردیت ملک اسلام
عیات الحق والدین حلد ملکه و حلاله در تواریخ ملک مرحوم متخر الحق
والدین شروع کنم و بالله التوفیق *

ذکر هفتاد و هفتم^۱ در آمدن ملک مرحوم
فخرالدوله والدین از قلعه خیسار بهراه

چون شهر سه ثلاث و تسعی و ستمایه در آمد ثقات هراه حدس

^۱ In the MS مدد و بیستم

مقرون بصفا و وفا و مشکون بحسن عقیدت و لا رسید بورود ان مورد
میمون و وفود ان و افد همایون مسرات فراوان و ابتهاج بی پایان محصل
کشت و مهجت را بهجتی بخشید و سینه را سکنه ارزانی داشت

Fol. 134a. و [و] اح را روحی عطا کرد - * شعر *

شاعر کِتَابُكَ قَدَرُ الْمَلِكِ وَافَى فَسَّرْنِي * وَ سَرَى شَجَى قَائِي كَرِيمٍ مَقَالِكَا

نامه تو ای اندازه بادشاهی رسید بس شادمان

کرد ما را و برافد افده دل مرا گفتار بزرگوار تو

ان روز نامه اقبال و افصال^۱ را دستور سعادت بی غایت و کرامت
بی نهایت ساخته شد و بر سلامتی نفس نفیس و عرض کریم
خداوندی حضرت جهان آفرین فراوان و شکر بی پایان تقدیم افتاد و
در مقابل تشریف بزرگوار تحیات و افرة و مدحیات متوافرة ارسال افتاد^۲
صفت تشوق و غرام و شرح شدت تعطش و اوام^۳ با ادراک
خدمت روح بخش که سبب حصول سعادات دارین و وصول
مرادات منزلین است نه چنان و جندافست که اواخر فکر باوایل
ذکر ان بیوفدد یا مقاطع و میخاتیم افهام و اوهام به مبادی و مفاتیح
ان واصل شود - * شعر *

علیق شَوْقِي إِلَيْكَ كَثِيرٌ لَيْسَ بِحُصْرَةٍ * عَقْلٌ وَ فِكْرٌ وَ فِهْمٌ وَ ادَّهَانٌ

ارزوی من بسوی تو بسیارست نیست که بشمارد او را

خرد و فکر و فهم و دهنها

بعد از تبلیغ محامد و ثناء و عرض مدایح و دعا معلوم رای انور لا زال عالیا
باشد که من بعد نیت این مخلص آنست که در قلعه محروسة خیسار ساکن

۱ In the MS. افظامال .

۲ In the MS. انداد .

۳ In the MS. اووام .

دلیغ در اسعاف و انجاح او بدل کنم زیادت کثافت^۱ حاجب
ددود والسلام *

ذکر هفتاد و ششم^۲ در جواب نامه امیر نوروز ملک شمس الدین کهین نویسد

چون شهرز سنه اثنی و تسعین و ستمایه در آمد در اول محرم
این سال مکتوب امیر نوروز ملک سعید شمس الحق والدین طاب
مرفعه رسید موصول نامه را با حصول مایه و مقاعد دور دیگر نار
کرداند و در جواب نوشت - * شعر *

لَقَدْ حَافَظَنِي نَعْدَ إِسْتِنَائِي كِتَابَكُمْ * سَكَدَتْ سَرِيعًا حَبْنُ أَنْصَرْتُهُ شُكْرًا

مدرستی آمد بمن پس از ارز و مفدی من نامه شما

سجده کردم شتادان از هنگام که دیدم او را از برای شکر

مثال عالی واجب الامثال امیر بزرگ عادل خسرو افاق لشکر کش
خراسان و عراق حامی اهل ایمان ماحی کفر و طغیان مرربان کیتی
نون مظفر نادل دوزوز نوپان زیدت معدله اراسته بدون لطایف و
یراسته مصروف طرایف و دایع العاط او حون صورت حادان حان فرای و
معانی او چون سیرت ناکان دلکشای لطایف او مروح روح و مواظ
و نصایح او مفرح دل مجروح جواهر منظور او در کوش حان [حون]
لالی منظوم و فراید تواید او در نظر روح حون در منظور - * نظم *

نامه نگویم که دم روح قدس * بود که این در دل رنجور رد جمال

ساز نسیم سر راسف نتان * لخلخله مر تن مهجور رد

^۱ In the MS زیادت کثافت .

^۲ In the MS. هفتاد و چهارم .

ذکر هفتاد و بنجم^۱ در نامه نوشتن امیر نو روز بملک شمس الدین کهین

چون شهر سده احدى و تسعين و ستمایه در آمد راوی چنین تقریر
کرد درین سال مذکور امیر نوزوز مکتوبی نوشت بملک سعید
شمس الحق والدین و در آمدن او بهراة اشتیاق و نزاع تمام نمود و
گفت که بدولت بادشاه عادل باذل روشن بخت آسمان تخت .

* نظم *

رَشید و طَواطُ هُوَ الْمَلِكُ الْمَيْمُونُ بَيْضُ سَيُوفِهِ * لَقَهْرٍ ضَلَالٍ أَوْ لَدَصْرِ رَشَادٍ

اوست بادشاهی خجسته سفید است شمشیرهای او

از برای شکستن کمراهی یا از برای یاری کردن راه راست

Fol. 133b غازان^۲ خاص خطه هراة که مقرر عز و جلال و محط منی و مال

است آبادانی بندیرفت و باضعاف آنچه که ملک اسلام مشاهده کرده

امروز در وی رعیت است و جمعیت و خصب نعمت می باید

که ملک معظم ازان قلعه محروسه که قللش با اوج فلک اثیر راز می

گوید و حضيضش با تخت ثری بهلو می ساید بدارالملک هراة

حرکت فرماید و تخت امارت موروثی را بقدم خود مزین

کوداند - * شعر *

بشاهنشهی تاج بر سر نهاد * همی تخت از جرخ بر تر نهاد

جهانرا ز سر روشنای دهد * روان را بدان آشنائی دهد

وجون بهراة نزول کند مضارب او بیش بادشاه غازان روم و بهر

ماریه و مطلب که خاطر او بدان ملتفت و متعلق بود اجتهاد و سعی

شاعر

1 In the MS. هفتاد و سیم .

2 In the MS. عازان خاص خطه هراة .

شادمانی و کلبن خرمی و سی غمی شکفته شود و روز کار بدو است و ز
افزون بادشاه ربع مسکون و مزید^۱ کرامات کونا کون دم مساعدت^۲
و معاوضت رند - * ش. *

کردن شود متاع و کیتی شود مطیع

دولت [شود] مساعد و عزت شود قرب

داوی چنین گفت که نازدک روزگاری شهر هواة اندان کشت حد، تک
ر شک بغداد نمودار خطه سمرقند شد و از اطراف ممالک حاکمان
خلق روی هواة آورد و سبب عدل و رعیت سیاست و بعد احکام آمد
نوروز راههای مخوف ایمن کشت و تجار از یمن و یسار و لاهات
و دلدان اسوده حال و ایمن از مخوفات طوق روان شدند و هر یک از
میان جان در امیر نوروز ثنا خواندند و گفتند - * ش. *

خدایا تو این شاه درویش دوست

که اسایش خالق در ظل اوست

سی سر خلاق بایده دار

جسراغ سوز گیسش را رنده دار

سرمه مند داریش درخت امید

سروش سوز و درویش بر محمد سعید

نگه دار یا رب بچشم خودش

سبزه ریز از اسیم چشم بدش

مقیمش در انصاف و تقوی ندار

میرادش ز دینی و غمی سرا

^۱ The word مزید is repeated in the MS.

^۲ مساعدت is repeated in the MS.

امیر نوروز بن ارغون^۱ آقا با بنج هزار سوار بباد غیس آمد و از اند
و ان نواحی را بتاخت و بسیاری از حواشی و مواشی اجا بدره کز رفت
غازان را بهراة آورد بعد از ان یفکی^۲ باورجی را با سرفار فرس
به سچستان و به ملک نصرالدین سچستان و ملک حسام^۳ و الا تمور را
و ملک جلال الدین فراه^۴ آلمغا^۵ نوشت که حکم یرلیغ با نام الدین اسفوار
ارغون خان بن ابقا خان برانجمله بذفان بیوسته است که
شهر هراة را بحال آبادانی باز ارم و از اطراف خراسان رعایاء من که نو روزم
می باید که چون سواد یرلیغ بادشاه عادل غازان و التمغا^۶ هراة را باز طلبم
مضمون ان واقف شوید مردم هراة را که در ان ولایات با من برسد و بر
و در آمدن برین جانب مانع نیاید و از حکم اعلی بادشاه^۷ باشند باز فرستید
و انحراف نجوید تا آن حدود از قتل و نهب سالم و ایمن ما^۸ وقت عدول
Fol. 133a. ماه الا تمور و یفکی باورجی با بنج هزار کدخدای هروی، بهر اند بعد از شش
نو روز یفکی باورجی را بشکفکی هراة نصب گردانید و حراة^۹ آمدند امیر
در سال هیچ افردید از مغول و مسلمان بر رعیت هراة زحمه فرمود که تا
فرسند تا خلق بریشان جمع شوند و ولایت خراب بحال ممتی و کوچی
و بواسطه رافت و معدلت ما سینهای خسته زیرستان مریعموری باز اید
استراحت یابد و لیالی هموم و غموم خواطر مسلمانان بایا^{۱۰} جم راحت و
مبدل شود و شمس مآرب و مقاصد هر یک بمشارق رجا و سرور و حیدر
در چمن ملک و ملت سر و جلالت و نهال سعادت ناضر^{۱۱} توقع بیوند و
و از شجره امان ابنا کیتی را انوار و از هار فحج و ظفر روی برومزد کرد
نماید و دوحه

only. The Rauz has امیر نوروزی ارغون آقا S.

^۱ In the M.S. نیکی با ورجی ; later on یفکی با ورجی.

^۲ In the M.S. آلمغا .

^۴ In the MS. عاران .

^۳ In the M

عایت و نهایت در تصور بیامدی و چون شب در آمدی شیخ آوریده را
 زهرا و دل آن بیودی که میان شهر کدر قواستی کرد چه شهر از حبابی
 و دهشت چون راندی بود که در فراز و سبب او غولان بیاندای ماری
 و مژگی ساخته بودند و یا جو نشسته که از یمین و یسار او شران اشفته و
 فیلان مست رنجدر کسل در عریزش را وا آمده -
 شعبه *

تَوَطَّنَ فِيهَا اللَّيْلُ وَاللَّيْلُ خَادِرٌ * تَجَنَّبَ مِنْهَا الْدَيْبُ وَالْدَيْبُ وَدِرِ
 سلیمان
 وطن گروم دروی شیر و شیر ملازم پیشه بود
 بیکسو شد از کربک و کربک توانا بودن

و هزبر دل که در شب تنها در شهر طواف کردی و حسرت و بدگمانی
 خنن بر وی مستولی شدی که بدداشتی که حالی در جنگال هلاک
 و بنجته تلف گرفتار خواهد شد یک سال بیوسته شهر هراة درین نسی
 که بدگر بیوست از مردم خالی بود و طرق اطراف نا ایمن و مخوف
 و خلق متوطن در ولعها و حصارها و احوال عساکر خراسان بواسطه
 خلاف امیر نو روز در ترلزل و کار ضدت ممالک بادشاه و سب نا مدطم
 و دوایر متن و بریشانی در التهاب و بحر حور و تعدی در توج و صور امن
 و امان و راحت و فراغت در حجب و حوادث و وقایع متجدده
 متواری و سه سال بیوسته که شهر سه سعه تسعین و ستمایه و احدی
 و تسعدن و ستمایه و اثنی و تسعین و ستمایه است در هراة بواسطه
 خرابی حادثه و داهیة ظاهر بکش که تاریخ او بکتاب بیوستی *

ذکر هفتاد و چهارم در آمدن امیر نوروز
 بجهت عمارت شهر هراة

چون شهر سه سعه تسعین و ستمایه در آمد درین سال بحکم بادشاه غزان

فرو کوفتند و از جب و راست ندا در داد که امیر ایاجی حکم کرده است که نماز شام را باید که تمامت خلق از شهر بیرون روند روز دیگر سباه ایاجی دست بغارت بر آوردند و مردم را اسیر کرد طایفه در حصار اختیار الدین بماندند و گروهی در کذب سلطان سعید غیاث الحق والدین نور الله مضجعه و قومی از متعلقان امیر نوروز و دیگر باقی خلق را اسیر کردند و فرزندانرا از مادران جدا گردانید و از بیدادی و نایبکی و دست درازی ان قوم ستم گر بنده کان خدای عز و جل معجز و مقبور گشتند و از اطفال و عیال جدا ماند و سر [و] بابرهنه قدم در راه نیاد و هر یک از سر درد و اندوه و قبض خاطر گفت -

* شعر *

می روم از سر حسرت بقضا می نگریم

سعدی

خبر از بای ندارم که زمین می سپرم
و ایاجی بانصد سوار بفرستاد تا خلقی را که با طراف رفته باشد غارت
کنند قرب بانصد تن را در راه اسفرار بگرفتند^۱ بعد ازان ایاجی با نعمت
بسیار و اسیری شمار از هراة برفت *

ذکر هفتاد و سوم^۲ در صفت خوابی

شهر هراة

چون شهر سنه تسع و ثمانین و ستمایه در آمد راوی چنین گفت
که درین سال در هراة از مردم صد نفر پیش نبود و در محلاتی که صد
کدخدای نامدار وطن داشتند دو تن و یا پنج تن بیش دران محلات نبودند
و از غلبه و اقمشه در نهان خانها و جالها جزدانی مانده بود که [کسی] را

^۱ From خلقی تا اسفرار is repeated in the MS.

^۲ In the MS. هفتاد و یکم.

می رسید در عزم سقر می کرد و سر قیاس سکونت یکی را براد
می رب و داغ فراق بر حکم دوستان می نهاد و دیگری از حویثاوردان
می برید و هنگام وداع می گفت * شعر *

أَنَا الْكَلْبُ إِنْ كَرِهْتُمْ زَحِيلًا * فَأَتَيْدُوا لِلْمُؤَدِّي عَيْسَ فَيَا لَيْلًا

ای معیله اگر نامداد کفید سما در حالیکه رحلت کدمده کان ناشید

بس درک کفید از برای و داغ کدمده کان اندکی

ذکر هفتاد و دوم^۱ در آمدن ایاجی^۲ نکودری بشهر هرات و غارت خلق

حون شهر سه ثمان و ثمانین . ستامیه در آمد در پی سال ایاجی
نا ده هزار سوار جنگی برود خانه هرات برول کرد و زاری حدیث گفت که
بیش از آمدن ایاجی نیکد روز احمد یحیی از قلعه محروسه حبسار بهرات
آمد و مثال ملک شمش الدین نعمر شاه خوانداری و اگا بر شهر رسانید
در آن مثال مسطور بود که در اب و عمال ما دادند که امیر ایاجی باسناه
گران ناستدعاه امیر در روز ددان طرف آمد باید که در رضا حوی او هیج
تأخیر و تقصیر حایر دشمن بود که او عارم انسب که لشکر بخراسان بود و اکثر
طن ما انسب که از و رحمتی مردم هرات برسد اما باوجود این معنی
باید که اعتماد نگذرد و بحصارها در آیدد و خواجه قطب الدس حشتی
بیر میرک رکی جمال را بهرات درستان و کعب که مردم شهر باید که با امیر
ایاجی حرب نیکدد و دروازه بر روی لشکر او بنهدد حون ایاجی بهرات
آمد سه روز سناه او در شهر سودا کردند روز چهارم از حوانس شهر کوز که

^۱ In the MS هفتادم

^۲ Raouz also has ایاجی

ای اصحاب واقعه موجود نشده و لشکر بیگانه نرسیده از شهر مروید
و کربت غربت را اختیار مکند بدان نصیحت هیچ کس التفات نمی
کرد و هر کس بسر خود بذات بشهری و قصبه و قلعه و حصنی می برد
روز جمعه خلقی که باقی مانده بود در مسجد جامع با هم اتفاق کردند که Fol. 131b.

از شهر نروند و دروازه را محافظت نمایند و اگر لشکر بمحاصره شهر
بیایند حرب کفند برین جمله باهم مقرر داشتند و اختیار الدین بوقا را بر
سر خود حاکم گردانید چون شاه سباه شب دیبچور سرا برده ظلمت یزد
و شاد روان ظلمانی بر افراشت در جنین شب تاریک - * شعر *
ابیرودی بَلِيلٌ طَوِيلٌ يَنْشُدُ النِّجْمَ مَبْعَهُ * فَلَا الصَّبْحَ مَسْبُوقٌ وَلَا النِّجْمَ لَاحِقَهُ

بشب درازی که می جست ستاره صبح او را

بس نه صبح پیشی گرفته بود و نه ستاره در رسد بدو

قرب هزار بده وار مردم از شجر بیرون رفت و بگذشت مذنب^۱ سیفی که جمع
کند این کتاب است در آن وقت شش ساله بود و یاد دارد که خلق از
شهر هراة بیشتر بیاده باسفرار و جام و خواف و غور و غرجستان می
رفتند و بهر نوع اخبار اراجیف می گفتند گاهی اوازه می کردند که لشکر
نکودری و امیر نو روز می آیند تا خلق هراة را اسیر کرده بکرمسیر
برند و گاهی گفتند که سباه عراق می رسد و بران عزیمت اند که هراة را
خراب کنند و ساکنان او را باطراف و اکفاف خراسان و عراق ببرند و قومی
را کمان ان بود که ملک شمش الدین لشکر غور و غزنین را جمع کرده و بران
عزم است که بهراة آید و خلق را بولایت غور برد القصه تشویش و دل
نکرانی هر روز در میان مردم هراة بیشتر می شد و هر ساعت خبر دیگر

ذکر هفتاد یکم^۱ در بریشانی شهر هراة و جلاء مرد[م]

چون شهر سنه سبع و ثمانین و ستمایه در آمد درین سال بواسطه گرفتن همدونویں امرا با ملک شمس الدین بد شدند و نابواع اروز بیش نادرشاه زاده ارغون نستغناء برانگنده چون یافعی شدن و گرفتن خزینه و خواتین همدونویں و نا التفاتی ابلجیان نادرشاه و میلان خاطر او بطرف شاه زاده کان عرضه داشتند چون ابن سعایت دسمع ملک شمس الدین رساندند مصلحت دران دید که من بعد در قلعه محترسه خیساار که امنغ قلاع جبال کیهانست ساکن باشد چون ملک شمس الدین در خیساار مقام کرد و ملک علاء الدین نیز از هراة بخیسار حرکت فرمود اخبار اراجیف درمیلان مردم هراة شایع گشت هرکس منوعی سخنی گفتند و در اثناء ابن حالت طایفه از نکودریان مالان هراة را غارت کردند و بسیاری از مردم را با سیری گرفت و از جراب و اطراف قطاع طرق و بی ساکن روی هراة آوردند و ایلچی^۲ بن قنقوردای نویں که بیش ازین ذکر او رفته است با نادرشاه زاده ارغون یافعی شده بود و در حدود کرمسیر ساکن گشته هر چند روز طایفه را بجهت قصد و حصد هراة می فرستاد کار بجای رسید که بیشتر امرا و اکثر شهر چون طعایقوتا و کمسبوتا و ترمغار و بوسف شورانی از هراة برفتند و خلق کروه کروه و فوج فوج بتبعیت ایشان جلاء وطن کردند و هر چند که شهاب الدین زره و بعضی از مشاهیر جماهیر شهر اهالی و ساکن و مطان^۳ هراة را گفتند که

^۱ In the MS. شپست و نم.

^۲ In the MS. ایلچی بن قنقوردای نویں ; see p. 192.

^۳ Probably a mistake for مکناء or for مترطنان .

با ایشان مقابل شد و بعد از ساعتی در میدان راند و معنی - * شعر *
 لا ادری قایله عَلَیْكَ بِإِظْهَارِ التَّجَلُّدِ لِلْعَدَى * وَ لَا تُظْهِرَنَّ مِنْكَ الذُّبُولَ فَتَحْقَرَا
 بر تو باد بیدا کردن جلدی کردن از برای دشمنان
 و بیدا مکن هیچگونه از خود بزمردی کی را بس خوارشوی تو
 بر خویشتن خواند و در جند حمله مردانگی تمام و شجاعت عظیم باظهار
 رسانید و هرچند که کوشید و جندانک جوشید بیشتر مقام نتوانست کرد
 روی بهزیمت نجات لشکر الادونوین در عقب او برانزدند و اکثر مرد سپاهی
 او را بقتل آورد و غنیمت بی حد و حساب از اسب و سلاح و خیمه و خرگاه
 و زن گرفت هذرو نوین دل خسته و محزون از راه قراباغ درآمد و از [۱] آنجا
 بیده بیرون رفت و بس از ده روز بکوه بایهه غور نزول کرد و باخواص
 و خواتین خود بنه بخیسار برد *

ذکر شصت و نهم^۱ در کوفتن ملک

شمس الدین کهین هندو نوین را

Fol 131a. چون شهر سده خمس و ثمانین و ستمایه درآمد درین سال هندو نوین
 بنه بقاعه محروسه خیسار آورد ملک شمس الدین بعد از چند روز او را
 بکرفت و بدش بادشاه زاده ارغون اقول فرستاد *

ذکر هفتادم^۲ در خلعت فرستادن بادشاه زاده

ارغون بجهت ملک شمس الدین کهین

چون شهر سده ست و ثمانین و ستمایه درآمد درین سال بادشاه زاده
 ارغون بواسطه آنکه ملک سعید شمس الدین هندو نوین را بکرفت
 بجهت او خلعت بادشاهانه و طبل و علم فرستاد *

۱ The MS. has شصت و هفتم.

۲ In the MS. شصت و هفتم.

* نظم *

إِنَّ أَلَدِي حَلَقَ إِلَّا شِيَاءَ مَوْرِي * فَأَرَأَيْتَ مِنَ النَّاسِ مَنَ نَحَرٍ مِّنَ النُّحُودِ
 صاحب ادلس

ددرستی ادک بیا فرید حیرها را صورت کرد مرا

اتشی ار حدک در دریای ار حوان مردی [۹]

هذو نوین اران معدنی نعیب درجیدی و حون تا پتمور را در بیش. Fol 130b
 نادر شاه رانۑ از عون حامیان قوی بود هذو نوین عداوت خود نا او ظاهر نکردی
 هم بدین گونه حندکاه دفاق^۱ نا یکدیگر ردگانی کردند تا درین سال مذکور
 آتش حقد هذو نوین بالا گرفت و در تیه^۲ العَجَلَةُ مِنَ الشَّيْطَانِ حیران
 کشب زوری فرصتی نگاه داشب و در میان طوی تایتمور را نکشب
 و حند تن را ار بردیکان او بقتل آورد امرا که در دادعیس بودند الا دو نوین
 و حاردو^۳ و دبقرا^۴ باتفاق لشکر جمع کردند تا بر هذو [نو]ین ردد زور دیگر
 حماعتی ار سناه الادو بیش هذو نوین آمدند و گفتند که الادو و حاردو
 و دبقرا نا عساکر نار کستند و حالیا عربیت مکارب و مقارع ندارند هذو نوین
 نعیب خوشدل و منتبه کشب و لشکر حود را احارت داد و کعت
 هرکس نه یرت حود نار کردید و حون رستگان ناجر رسد^۵ و بهار عالم امروز
 و حیره رنداء دوزور بیروز ظاهر کرد همه اماده حرب و ساخته زرم روی بدرگاه
 بمید امراء هرازه و صدۑ او هرکس بمقام خود مراجعت نمود در اثنای این
 حالت الادو نوین و حاردو و دبقرا نا لشکر کران معکاء بر هذو نوین
 ردد و نا هذو نوین هشتصد مرد بیش بدو تیغ^۵ بر کشید و نا طایفه حود

^۱ In the MS دفاق

^۲ In the MS در تیه .

^۳ Later on الا دو و حاردو اودبقرا

^۴ The MS has رسد .

^۵ In the MS تیغ

* شعر *

همیدونش زربختشی و داد بود * دل زینر دستان ازو شد بود
 عَمَّ الْبَسِيطَةُ وَ الْبَرِيَّةُ عَدْلُهُ * فَاتَّخَذَ شَخْصًا وَ الْبَسِيطَةُ دَارُ
 فرا گرفته است روی زمین و افزود آن را عدل او
 بس خلق بدنی اند و روی زمین سوامی

ربعی
 استاد
 اصفهانی

ذکر شست و هفتم^۲ در آمدن بادشاه زاده ارغون بشجره حواء و مراجعت

چون شهر سده ثلاث و ثمانین و ستمایه در آمد درین سال بادشاه زاده
 ارغون بهرگاه آمد و در باب رعیت حواء چندانگ منمن بود تا طاعت
 و مرجعت^۳ فرمود و ملک تالاندین را بدو باخت و از برای ملک
 شمس الدین خاعت خاص و یوزیغ و یائیوز^۴ زر فرستاد و بعد از چند روز
 بباد غیس رفت و از باد غیس بسرخس حرکت کرد *

ذکر شست و هشتم^۵ در مخالفت هندونوین با امراء باد غیس

چون شهر سده اربع و ثمانین و ستمایه در آمد درین سال هندو نوین
 امیر تا تایتمور نام را بقتل رساند و سبب آن بود که تا یتیمور که امیر تومار
 و نامدار مقرب بادشاه زاده ارغون بود دایم از هندو نوین بد گفتی
 و در مشافیه و مواجهه چون مست شدی خود را بسیاری بستودی
 و گفتی -

^۱ In the MS. البسيط.

^۲ The MS. has و پنجم.

^۳ The MS. adds و after مرجعت.

^۴ The MS. has و ششم.

فقرا و ضعفا هر اعطاف و تکریم که وجود آن میسر گردد عطا کن و تعریف
و تفرزیر دستانرا واسطه خلل ملک شغاس - * شعر *

برو ناس درویش محتاج دار * که شاه از رعیت بود ناسج دار سعدی
رعیت جو بیخند و سلطان درخت * درخت ای سر ناسد از بیخ ساخت
و زمام حل و عقد اعمال و اشغال ولایت را کف کفایت گفاتی سار که
از ستم و تعدی^۱ مبرا و معرا باشند و بحلیت راستی و کم ازاری منعلی
و بر رعیت مهربان و رحیم - * شعر *

خدا توس را بر رعیت کمال سعدی

که معمار ملکست برهیز کار

بداندیش نست آن و خون خوار خلق

که دفع تو جوید در ازار خلق

رباست بدست کسانی خطاست

که از دست شان دستها بر دعاست

و بر سیاست خامه بر قتل و قطع بی وضوح دلیل و ظهور یقین تعجیل مکن

و اعتماد و اعتضاد در محبت و الفت بر طائفه کن که عقاید و قواعد سرایر

و ضمائر ایشان با شواهد ظاهر موافق باشد و در تدبیک و تکمیل مسقه و فجزه Fol. 130a

و قلع مواد شر اشرار جند [ا] ننگ امکان دارد اجتناب نمایی و با نذره گان

خدای عز و جل نوعی کن که همه در عیش و فراغ نال و جمعیت خاطر

در دعاء دولت تو بیاض روز را با کتساب معیشت^۲ گذرانند و سواد شب

را بتحصیل عبادت بعد از آن بچند روز بطرف قلعه محروسه^۳ خیسار حرکت

فرمود ملک علاء الدین مواعظ (و) رعایا بدر برقرار خود را بجای آورد و در

تربیت رعیت و ناس خاطر ایشان هیچ دقیقه مهمل نگذاشت -

^۱ In the MS. تعدی .

^۲ In the MS. میشت .

ذکر شست و ششم^۱ در حکومت ملک

علا الدین بن ملک شمس الدین

Fol. 129b.

کهین در شهر هراة

چون شهر سنه اثنی و ثمانین و ستما[یة] در آمد درین سال ملک
سعید شمس الحق والدین بسر خود ملک مرحوم علا الدولة و الدین را
که بحکمت و حکومت و ذکا و سخاوت و وفا موصوف بود و بفکر
دور اندیشی و ذهن انور و طبع وقاد اعلم و احلم اقرب و اقرب و بکرم
جبلی و فضایل خلقی و شیم مرضیه سزای مدایح و محامد و در خور
سیاس و افرین - * شعر *

وَشَيْدَ وَطَوَاتُ هُوَ الْمَلِكُ الَّذِي مِنْ كَفِّهِ أَبَدًا * لِلْمُعْتَفِينَ عِيُونَ الْجُودِ تَنْفَجِرُ
اوست بادشاه آن بادشاهی که از بنجه او همیشه

مرسوال کفذه کانرا چشمهء جوانمردی [؟]. روان می شود

قایم مقام خود در شهر هراة حمیت عن الافات نصب کردانید و گفت
ای فرزند ایالت خطه معموره هراة را که از اعظم مناصب است و از
امجد اعمال بتو مفوض کردانیدم باید که در باب رعیت شفقت
و معدلت مبذول داری و خلقی را که در اهتمام تو باشند براه خدای
برستی و صدق و دیانت و امانت دعوت کنی و ازنج فباید و نشاید
و بسندیده حضرت مولی تعالی نبود اجترار و اجتذاب واجب
شمی - * شعر *

برستیدن داد کر بیشه کن * ز روز بسین خود اندیشه کن

و خواص و عوام انام را از مایده انعام و فضل خود بهرمند دار و بجا [ی]

ما بنده کانرا امان ده طائفه از ملوک و امرا لشکر ملک شمس الدین گفتند
تا مردم قلعه مالی بیرون آوردند روز دیگر ملک شمس الدین کامیاب از
قندهار با حصول مطالب مراجعت نمود *

ذکر شست و بنجم^۱ در تربیت و عدل ملک

شمس الدین کهین در باب مردم شهر هراة

چون شهر سنه احدی و ثمانین و ستمایه در آمد درین سال ملک
شمس الدین از قلعه محروسه خیسه بخطه هراة که مقر جلال و معط اقبال
و مسکن ظفر و مجمع فضلاست بر سربر دولت دیهیم عزت بر تارک مدارک
نهاد و انوار مبرات و خیرات بر روی خلایق جهت رضای خالق بشکاف
و منطقه داد و سداد بر میان احسان و انفاست - * شعر *

جو بر سر نهاد آن درخشنده تاج * ستاند از خدیوان کینی خراج
جهانرا بداد و دهش رام کرد * همه کارها از بی نام کرد
بخشش تهی کرد کنجینهها * برون برد از سینها کینهها
بکینی بفرزانی و هفر * سر شد سان نیا و بدر
گرفت از سر روز شاهنشهی * جو کرت جهان گیر بخت مبی
و درین سال مذکور سکن شهر هراة بواسطه حسن تربیت و یم^۲ معدلت
او مرفه الحال عبادات حضرت ذی الجلال قیام نمودند و از هیچ طرف
بریشانی [و] و همی بدیشان راه نیافت و همه از ثمرات اسجار گلشن
نفاسانی و نیل امانی محظوظ شدند و از ریاض ستاین دین و دولت
معطر و خوشبوی گشتند و در دعاو خیر ذات شریف ملک مذکور افزود *

^۱ The MS has شست و بنجم.

^۲ In the MS. یم.

* شعر *

وَ خَدُّ الْأَرْضِ يَعْمُرُهُ نَجِيعٌ * وَ عَيْنُ الشَّمْسِ يَكْحَلُهَا الْقَتَامُ

ابیوردی

و روی زمین فرامی بوشانید اورا خون تازه

و چشم آفتاب سرمه میکرد اورا کرد جنگ

سیزده روز برین نسق ملک شمس الدین با ایشان حرب کرد و ان جماعت
همچنان بر طغیان و عصیان اصرار می نمودند و جسارت و مقاوت ظاهر
می گردانید و هرجه که روس سباه و وجوه درگاه ملک شمس الدین ببابی
قلعه می آمدند و می گفت که ای طایفه خون گرفته دست از حرب
کوتاه کنید و فریاد الامان الامان باوج کردن کردن رسانید تا همه بجان وزن
و فرزند و اموال و اجناس^۱ امان باشد و الا که همه بدین گونه بکار
کارزار قیام خواهید نمود بعد از فتح این قلعه همه را بیدریغ بزخم تیغ
بقتل خواهیم رساند مردم قلعه قندهار بدان اقوال التفات نمی کردند
روز دیگر از اول بامداد ملک شمس الدین با تمامت سباه خود ببابی قلعه
راند و گفت -

* شعر *

نظامی بدان سان من امروز لشکر کشم * که مغز از سرشیر نر بر کشم

جو^۲ دریای جوشان نبرد اورم * سر کردنانرا بکرد آورم Fol. 129a.

بعد ازان از پشت مرکب فرو آمد لشکر بیکبار پیاده شدند و بد و حمله
نزدیک دروازه قلعه رسیدند و خواستند که آتش در درزند از بالای قلعه
فریاد بر آوردند که -

* شعر *

رَشِید و طَواطُ یَا شَمْسُ دِیْنِ اللَّهِ یَا مَنْ عَزَمَهُ * فِی قَمْعِ أَرْبَابِ الضَّلَالِ حَسَامُ

ای آفتاب دین خدای عز و جل ای انک عزیمت او

در شکستی خداوندان کمراهی شمشیر یست

^۱ In the MS. احناس .^۲ In the MS. جون .

دربین سال از هراة بولایب عوز حرکت فرمود و فلاع و حصون آن مواع را
نکو توالتن و حارسان معتمد مدار سپارش کرد و رسوم موصیه بدر معفو معذور
حدود را بتحدید موصح و مطهر گردانید و در قلعهٔ محروسه خیسار حدود مائة
ساکن شد و رعایا آن حدود را بمواحب و لطف ملکی و عدل شامل
و بدل کامل بعمارت و زراعت ترعیب تمام داد *

ذکر شست و چهارم^۱ در رفتن ملک شمس الدین کهین بمحاصره قلعهٔ قندهار

حون شهر سده ثمانین و ستمایه در آمد درین سال ملک شمس الدین
لشکر بطرف قلعهٔ قندهار کشید و سبب آن بود که حون ملک مذکور
در خطهٔ هراة بحالی بدر معذور حدود خلوس مدارک فرمود تمامت ولاة
ولایات عوز و عربین از برای بتحدید عهد فرمان بری و تاکید امر حراج
کداری بخطهٔ هراة امددد و بشرف دستدوس و بیل خلعب ملکی
شاهنشاهی مکرم و عزیز کشت الا حاکم قندهار که از انقیاد انا نمود ملک
شمس الدین بوقت خجسته و طالع همایون در ربیع الآخر سده مذکور
از ولایب عوز بجایب قلعهٔ قندهار حرکت فرمود و از اطراف و بواحی
عوز و عرستان و هراة و اسفرار و ارات و تولک زعما و حکام ما لشکر تمام
جمع گشتند بعد از بیست روز که عدت واهب حصار کبری و قلعهٔ کشای
ساخته و بر داخته شد روز بیست و یکم بوقت انک -

^۱ The MS has شصت و دوم

و مسکن اقطاب و اوتان^۱ است معمور کشت و نمودار جنت شد و بواسطه
دین قوی و عدل گستری ملک شمس الدین شرایع اسلام بغایت ظهور
انجامید و مذهب و شعایر مسلمانی بکمال و شرف و اموج بیوسست [شعر]
دین محمد قوی، کشت بتائید او * ملک مصلح قوی یانت بدوران^۲ او
کیتی غدار کشت تابع فرمانش و باز * کذب دوار شد جا کردوران او
و ساکن مساکن هراة را جبره مخدوره مراد از تنق اعیال جمال داد و بیکر
صبح نچیم^۳ از افق امانی روی نمود و شواہت نوایر فوایب از روی جهان
نبدید کشت و داعی حیف و بیدادی که چون آفتاب زایت شهرت
بر می افراخت سر در حجاب افول و خمول کشید و ساعی فساد و فتنه
که بسان عبدلحم خفجور از غمد خاور بر می کشید بای بست شکنجه
قبر و فسر ماند و بتازگی رحمت زانت و ذکر مرحمت ملک سعید
شمس الحق و الدین بکوش ساکنان خراسان رسید و انوار و انوار انصاف
و انتصاف او باقصای ایران بیوسست - * شعر *

ناخت از بیم قبر او فتنه * زان سوی نیستی بصد فرسنگ
شد شعاعات عدل و زانت او * بر تر از اوج بره و خرجنگ
رفت از میقل مهابت او * زنک ظلم از رخ جهان دورنگ

شعر

ذکر شست و سوم در رفتن ملک شمس الدین

کھین بقلعه محروسه خیصار

چون شهر سنه تسع و سبعین و ستمایه در آمد ملک شمس الدین

۱ The MS. has اوتاب .

۲ The MS. has تو for او .

۳ In the MS. صبح نچیم .

۴ The MS. has ششپ یکم .

او آوردند روز دیگر او را بدواخت و فرمود که او را بر لقب^۱ بدر او باز
 حواید و قنجا را باسم شخصکی با [۱] و بهر او فرستاد ملک^۲ سعید شمس
 الحق والدین روز دیگر با خلعت فاخر و یرلیغ و نائیره و طفل و علم از
 اردوی بادشاه انقا بیرون آمد و چون شهر هراة منزل فرمود ابواب عدل
 و نذل بروی^۳ رعیت نکشاد و از تکمید و اصطناع در باب مردم شهر هراة
 هرچه ممکن بود باطمار رسانید و هیچ دبیقه از دوائق ملک دانی و رعیت
 بروی مہمل نکداشت خلق هراة بیکبار روان بمدح ذات شریف او نکشادند
 و گفتند *

قلمی
منصور
هری
 هَٰذَا لَكَ الدَّوْلَةُ الْعَالِيَّةُ * وَلَا رَيْبَ مِنْ حَالَةِ خَالِيَةٍ
 کوانده باد مر ترا دولت بزرگ * و همیشه دانی تو درحالی آراسته

ذکر شست و دوم^۴ در صفت عدل ملک شمس الدین کوہین در خلق شهر هراة

چون شهر سغه ثمان و سمعین و ستمایه در آمد و درین سل ملک
 سعید شمس الحق والدین بحکم استمال و رعایت رعایا و ولایات امثلة
 همایون باطراف و اکناف بلدانی که در حکم او بود بفرستاد بعد از چند روز
 امرا و ولاتی که در ممالک او منشور امارت و رایت ایالت داشتند بهراة ۱, 127b
 آمدند و بتجدید خطه هراة کفیف عن الایات که مستقر سریر سلاطین
 و مطلع خورشید ارباب یقین و قلعه اخیار و ابرار و کعبه اشراق و احراز
 و مرکز وزج و تقوی و منشاء اصحاب فصل و تقوی و مامن رها و مناد

^۱ In the MS لقب

^۲ The word ملک is repeated in the MS

^۳ In the MS بروی

^۴ The MS has شستم .

با عصفور ضعیف حقیر توان زور و امکان زبردستی نبودنی ازان گاه باز که او بعراق رفته است و انجا برحمت حق بیوسته این ملک بی ملکست و این دیار بی شهریار و بر خاطر اشرف شاهنشاهی شاه زاده جهان که شعله افتاب جزوی از رای منیر اوست پوشیده نباشد که رعیت را اگر سومی و سروری نبود همه با یکدیگر بتعدمی و تسلط زندگانی کنند. * شعر *

دقیقی

ملک بی ملک دار باشد نی * در بود بایدار باشد نی
بی شبنشه بناء ملک جهان * محکم [و] استوار باشد نی
خطه را که بی خداوند ست * کار او بر قرار باشد نی
شهر را هیچ حامی و حارس * چون شه و شهر یار باشد نی
شاه زاده تبسین اقoul برسید که از فرزندان و برادران و اقارب ملک شمس الدین درین ولایت کسی هست یا نی گفتند که بسر او ملک رکن الدین محمد درین عراق ساکن اردی بزرگ بادشاه ابقا است روز دیگر تبسین اقoul بیدش بادشاه رفت و گفت مدت عمر بادشاه در کمال امنیت و مزید معالی و بسطت هزار سال باد مناشیر تقدیر بر موافقت تدبیر او موقع و امثله قضا بر موجب رضاء او موشج بر رای اذوار عالی بادشاه جمشید سریر عدل کستر ملک برور که افتاب عالم تاب در جنب¹ او چون سایه تیره نماید و ماله باعزم او چون سہی خیره بود بعد ازان عرضه داشت که این ولایت بغایت خراب است و رعیت ملکی ندارند و هر کس بنفسه و راسه مردم را زحمت می دهد اگر حکم یرلیخ بزرگ شود بسر ملک شمس الدین کرت را بحکومت این حدود نامزد فرمایند حاکم اند بادشاه ابقا در حال ایلچی را سه اسبه بدواند تا ملک رکن الدین را بیدش

Fol. 127c

و عرب عالم شایع تر است و ذکر کردم سیم و محاسن سیر او در اکتاف
و اطراف جهان سایر تر بواسطه قلم دو زبان محال باشد و بواسطه عدالت
ادم ان محال ندارد - * شعر *

إِذَا نَحْنُ أَتَيْنَا عَلَيْكَ بِصَالِحٍ * فَأَنْتَ كَمَا تُنْصِي وَتَوْقَّ الدَّيْ نُنْصِي^۱ ا و فواس
حون ثنا کوم بر تو ندیگی

من تو حدانی ثنا می گویم و نالای این ثنا می گویم
درین سال مذکور بحانی بد معذور خود جلوس مدارک نمود و سنه
ان بود که حون شاه راده تنسین اقول بعد از انک از لشکر کشیدن تعزیر
مراجعت کرد حون شهر هراة رسید شهری دند بی سر و نا و نامصوب
و حلقی پیشی و حاکم سیار و هر کس سر خود والی و هر تن ناتع^۱
خریشتنی پیشوائی خواجه عاری را نامرد برمود که هراة را بتو دادم تا
حلق را استمال داد و بکار عمارت و زراعت مشغول کردانی در اثناء ان
حالب بادشاه انقا بهراة رسید انلحیال او در شهر آمدند و جماعتی^۱ که
پیشوا و رعیم بودند بگرفتند که بادشاه انقا آمد حددن سر کوسهند . حددن
حرور شراب میبیا کرداید و رمه را که از شهر بیش شاه راده تنسین اقول
رفته بودند حراص و مقریان بادشاه از درگاه شاه راده تنسین بحر شهر
آورده در دگر شاه راده تنسین اقول از مردم هراة رسید که حرا ان شهر
بی حدارود است حلق هراة گفتند که تا ملک شمس الدن دن
ولایت حاکم بود هیچ آورده را رهرة و دل ان بود که بر کسی حیعی
کردی حه او ملکی بود که از هیبت سیاست او دره شیر را در بیشه
ر اندیشه رهرة آب شدی و از اثر معدن او شاهین بلد بروار را

و رفعت خاندان سنجر^۱ حسب بحالیت تواضع و خلق نیک چون رسول
رب العالمین علیه افضل الصلوات آراسته بود - * شعر *

شاعر و اخو التواضع من تخلى بالعلی * وَ الْکِبَرُ وَ الْأَعْجَابُ فَعَلَ الْعَاطِلِ

و خداوند فروتنی کردن انست که آراسته شد ببلندی

و خو منشی کردار بی پیرانه است

* شعر *

تواضع بیدیه کن ای مرد عاقل * که تا در چشم جانها جان باشی

تکبر را رها کن کز تکبر * اگر جانی ز دلها دور باشی

و بیشتر اوقات و ساعات صحبت با علما و فضلا داشتی و جز موافق شرع

مطهر نبوی مصطفوی در امر و نهی امارت و قبض و بسط حکومت شروع

نکردی و خلق خدای عز و جل بر موجب السُّلْطَانُ ظِلُّ اللَّهِ فی اَرْضِهِ

از عدل شامل و بذل و افز و عقل کامل و اصطناع^۲ خدایکانی او بفراف بال

اسوده حال بودندی و هریک از میان جان گفتندی - * شعر *

زهی نظیر تو چشم زمانه نادیده

سیاست بسزا کوش جزخ مالیده

خرد که بردو جهان نافدا ست فرمانش

براستان تو جز بندگی نورزیده

ستارگان که بر افاق بر سر آمده اند

ز خط حکم تو یک لحظه سر نبیجیده

یکشته صورت اقبال کرد کل جهان

هزا [ر] باره و افکه دری تو یکزیده

Fol. 126b. و تقریر اوصاف ان ذات خرشید صفت که روز بروز ضیاء تعطف او در شرق

¹ In the MS. سنجم .

² In the MS. اصطاع .

حه او بکصاد عقل و شهاب خرد و ناصاف هدر و نفوس درهنگ
آراسته بود و میان احوان و اقربان مذکور ناحلاق حمیده و موصوف ناثر
سندیده و متعلی تکلیف قوت و مقدرع بغلس مروت اثار کیا سب
از ناصیه او لایح و ادوار فراسد در عرق عراو او واضح خاطر حظیرش مدرک
عیوب ادوار فلکی و ضمیر مدیرش کاسف و دابع اسرار ملکی و در حل
مشکلات معالی ملک داری را عالم ازای او نه مثانتی بود که
افتاب رخشان و ماه تابان را صیا و سنا بخشیدی - * نظم *

بک دره رای او و صد شمس و ممر * یک نکته را لفظ او صد در [ح] کهر^۱ مباحی
و سخاوت بی منتها و روح یحیی بر مکی^۲ و حاتم طائی را صفا و حیره
دور حدور و صیا و لمة دور سرور دانی - * شعر *

اگر حاکمان ندیدی حال او را * ندیده روزتی درگاه او [را]
و گردیدی سخاوتش حاتم طی * روانش را ثنا گفتی بیانی
طغقات انام و اصناف حاصل و عام در سرا و مرا دعاء در لب دور امروز و ثنا
حسرت همایون او را ورد زبان و ورد مشام جان ساخته بودند و این معنی
را مکرر گردانیده - * شعر *

وَبَرَحمَ عَدَدًا تَالِ دِلْکَ اِمِیْعًا^۳ لَا اَدْرِ قَابِلَه
و نامی دارد او را تار دکانی روزگار در نماندی بر مکی
و رحمت گداز بر ندیده که کعب این را که همکین ناد

و یکی از حصایص و فصایل این ملک مشتر [ی] سیرت خورشید طلعب
انسان که با آن همه حالات و اهب^۴ در دمان اسکندر بس و عظمت

^۱ In the MS یک نکته را لفظ او صد در کهر

^۲ The MS has یحیی بر مکی

و برحم الله عددا قال آمعا^۳

^۴ In the MS حالات و اهب

ببندگاه آه‌نین محکم گردانید و بز [ر] کی قطعه گفته است و تاریخ وفات
ملک مرحوم مذکور را د [ر] اینجا ذکر کرده - * نظم *

مولانا وجیه
نسفی

بسال ششصد و هفتاد شش مه شعبان
قضا مصحف دوران جو بنکر یست بفال
بنام صفدر ایرانیان محمد کورت

برآمد ایت الشمس^۱ کورت در حال
ایزد تعالی جان ان پاک تن را در جوار رحمت و غفران خود جای دهد
و صد هزاران روح و راحت و یسر و کرامت بر قالب مطهر و روضه معطره
او رساناد بمحمد و آله و اصحابه الطاهورین *

ذکر شست و یکم^۲ در جلوس ملک شمس الدین کهین بجای بدر خود ملک شمس الدین بزورک

چون شهود سنه سبع و سبعین و ستمایه در آمد درین سال ملک
سعید ملک شمس الدین کهین که بسر ملک مغفور شمس الحق و الدین
است و ملک شمس الدین ا [ز] میان ابذاء نیکو خصال فرخنده حال
او را دوستر و بیشتر داشتی و به تر و بیشتر نواختی و بر کشیدی و گفتی -
* شعر *

و کَم أَبْصَرْتُ مِنْ حَسَنِ وَ لَكِنْ   عَلَيْكَ مِنَ الْوَرَى وَقَعَ اخْتِيَارِي
و چند [ان] که دیدم از نیکو و لکن   بر تو از آفریدگان افتاد اختیار من

من کتاب
المونس

¹ In the Rauz الشمس, but in neither case the numerical value agrees with the date.

² The MS. has پنجاه نهم.

میداد حرج رنگاری تاج شهر^۱ باری از تارک کامکاری بر کوب و حدناگر^۲
 مجلس سهر بر حدی بجای رود و سرود اه و واولا بر آورد و دین اسمان
 سمایی [۹] حمامه و درات سمن بر زمین رد و مشعله دار طارم کوهر نکا شمع
 مصاد و بواب بر افروخت و حواحه رشید الدولة در تاریخ نامه
 عزادی^۳ حقیق آورده است که حوس حور نداد شاه انقا رساندند که ای
 پادشاه جهان اختر حرج معالی ملک شمس الدین کوت از برج افتاد
 و انتقال کرد و کوکب سعادت او از اوج^۴ دولت حانه حلال بخصص^۵ و بل

آمد و از سطوت تند ناد احل سرو بوستان زور بهی او د حوس سروری در Fol 125b
 شکست و از صولت صرصر قهر مرکب کل ناع دل افروزی او برکنش پیروزی
 بزمرد شد و سر رانات مسموم و اعلام همایون او سر نکون کش و شکر
 اتصال و اقبال و اسمان حلال او بی ثمر و قمر مباد - * شعر *

شاعر ماه تمام ملک بر در نقاب شد

اب حیات خلق جهان حوس ساد شد

سوی ر بوستان معالی دو شکست

برخی را اسمان مالی حراب شد

پادشاه انقا کعب که ملک شمس الدین مرد محفل اسب شاد که
 خود را بر ساخته باشد هلقته^۶ نامی را که امیر مساس^۷ دود دهمود که
 دو تخصص تمام بجای آورد بداند که ملک شمس الدین رده باشد هلقته
 تقریر آمد و دهمود تا ملک اسلام معزور را در قانونی بداد و قانون را

^۱ The MS has سرور

^۲ The MS has حدنا

^۳ In the MS عزادی

^۴ In the MS اوج

In the MS بخصص

^۵ In the MS بلغو

^۷ In the Razz مقلی مقلی نام

* نظم *

فردوسی برون رفت زین خاکدان همجو باد * تو کوئی که هرگز ز مادر نژاد
 دروغ ان دل و دانش و دین او * دروغ ان کیان^۱ فر و آئین او
 دروغ ان همه دین و داد و دهش * دروغ ان همه فروزب و منش
 دروغ ان بزرگی و شاهنشاهی * دروغ ان فرازنده^۲ سر و سبی
 دروغ ان بر و بازو^۳ و بال او * کرائیدن تیغ و کو بال او
 دروغ ان دل و زهره [و] کرده کاه * دروغ ان فروزنده روی جو ماه
 دروغ ان سر دست فیل افکنش * دروغ ان خجسته بر روشدش
 بکیتی جو[ان] شاه باداد وجود * نه بیزد دگر چشم جرخ کبود
 نژاید جو او ماه در روزگار * بکیتی برون یک شعی نامدار
 چنین است آیین جرخ بلند * کمی شاد دارد کمی مستمند
 کمی تاج و تخت و نکیس و کلاه * کمی مرک و تابوت خاک سیاه
 ازو کاه شادی و کاهی غم است * کمی تخت شاهي و که ماتم است
 الا ای جهان دار کردن فراز * بدین تخت و دبیم و شادی مناز
 مشو بر جهان جهان شیفته * بمردی و اوازه بفریفته
 که کیتی نکردد بکام کسی^۴ * ... ..
 جهان با کسی بایرداری نکرد * همه ساله با مرد یاری نکرد
 در فراق او هندوی بام سقف مینان جبره شبه سل را از لعل اشک یاقوتی
 کرداند و خطیب^۵ منبر فلک اخضر لباس سیاه سوکواری ببوشید
 و سیاف^۶ کردون شمشیر خرن آلود از قراب قیراندود بر کشید و شمسوار

۱ In the MS. کیتی .

۳ In the MS. با روی نال .

۵ The MS. has از خطیب .

۲ In the MS. افرازنده .

۴ There is a lacuna.

۶ In the MS. سیان .

از بهر زور داد و حرای معاملات * حدیدی^۱ هزار روح و صور آوردند
تا در کمال وصف تو هر دیده نکرد * حدیدی حکاک بیش نظر آوردند

* شعر *

الْهَى وَحَلَّامَى وَحَرَرَى وَمَوْتَلَى * إِلَيْكَ لَدَى الْأَعْسَارِ وَالْأَيْسَرِ أَدْعُ^۱ امیر

ای حدای من و دروژگار من و نداه من
دسوی تو^۲ نزدیک دشواری و آسانی درع می کنم
المومنین
علی رضی
الله عنه

الْهَى لَدَى حَلَّتْ وَحَمَّتْ حَطِيبِي * فَعَوَّلَكَ مِنْ دُنَى احْلُ وَاوْسَعُ

ای حدای من اگرچه نزدیک شد و بسیار گشت گداه من

بس عفو تو از گداه من نزدیک ترسب و بواج تر

بس از آن مربع روح او بردنال شود^۳ زبال نه ناله تصره شب به شب و کمکوره

ملطوره اسماعیل بر آمد و بر وار کمال سوری ازواج عشره مدینه که در حدات عدس

و نعيم مقیم و اسوده اند شتالان رست * شعر *

مَصَى مِنْ لَهْ دَنْلٍ مِنَ الْعَيْبِ ظَاهِرٍ * وَ رَأَى لِدَعِ الْعَصَلَاتِ صَوَابَ رَشْدٍ وَطَوَّافٍ

نگدشت انکس که مرور را دامدیسب از عیب ناک

و رانیسب از برای کارهای مشکل صواب

مَصَى مِنْ لَهْ قَدَرٌ رَمِيعٌ وَ هَمَّةٌ * لَهَا تَوَقُّ هَامَاتِ الدُّحُومِ قَبْلُ [ol 125a]

نگدشت انکس که مرور اسب اندازه نزدیک و همتی

که مرور را بالای قارکهای ستارکل حرکتها سب

مَصَى مَاجِدٌ دَانَتْ وَ لَا تَبْ لَامِرَةٍ قُلُوبٌ لَا سَادَ الْوَعَى وَ رَقَابُ

نگدشت برزگواری که گردن بهاد و نرم شد مرجم او را

دلپای که مرشیدان حنک راسب و گردنها

^۱ The distich is repeated

^۲ In the MS سوری رست

^۳ In the MS زبال

امیر و فالن و زیر سالامی و پیغامی می باید فرستاد تا سخن ترا بوقت
فرصت بسمع ابقا^۱ رساند^۱ ملک اسلام شمس الحق والدین را غیرت
دامن گیر شدی و گفتی که ای خرد بی و بال - * شعر *

خاقانی

Fol. 124b.

در ساحت زمانه ز راحت نشان مخواه

ترکیب عافیت ز مزاج جهان مخواه

در داغ دل بسوز [و] ز مرهم اثر مجوی

با خویشتن بساز و ز همدم نشان مخواه

گر در دم نینک درای نفس مزن

وز در کو محیط درائی کران مخواه

گر درد دل قوی شود کز تاب تن فزای

زین کلشکر مجوی و ازان ناردان مخواه

و چند ماه بدین صفت در شهر تبریز بماند و عاقبة الامر بحکم بادشاه ابقا
داروی بخورد او دادند و بعضی از رواة جنین گفتند که در حمام هندوانه
بخورد و چون بوثاق آمد دانست که بواسطه خوردن آن هندوانه زمانه برو
بسر خواهد آمد در اواسط ماه شعبان در نماز شام بیکاه که نیر اعظم سر در
افق غربی کشید و بیکر نور بخش روز در تارهای زلف معنبر شب نهان
کشت - * شعر *

جو روی خور از بیم شب زرد شد * ز گردون سر روز در کرد شد
در جنین شب اذوه بر سر سجاده راز و نیاز بفشست و زبان بورد تحمید
و تمجید بکشاد و گفت - * نظم *

مولف
کتاب

ای خالق که شمس و قمر آفریده * وی صانعی که سمع و بصر آفریده
از صنع بی ضلالت و از حکم بر کمال * چندین هزار روح و صور آفریده

هر که حوس انکیده کسب لطیف * بر سرش سنگ را اسمان امد
 با قصا بر نمی توان اریحک * ما قدر بر نمی توان امد
 حاة و حلالک عالم بر عم عدار را اعتقاری بیست و لذات نایبه انی مسکن
 بر سیوس^۱ و محض [را] قسم و مقداری بی و کثور معارب و مساق
 و ساطف و مملکت حاور و ناحتر بیک صدمه عم و حمله اندرة بیورد

* شعر *

حوش ری که زمانه عم بیورد * اندیسه بیش و کم بیورد
 و ریش همه بیم حر سجد^۲ * دانش همه یک ستم بیورد
 دل گرمی نور روستانش * دم سردی صمخدم بیورد
 کفتی که کم از کم از داری * بی بی عطی که هم بیورد

* شعر *

رَیْئُکَ بِمَا نَسَمَ اللَّهُ لِي مَوْصُفُ امْنِی اِلٰی حَالِی
 حوشدود سُدم نایح قسم کرد حق تعالی مرا
 بس بار گذاشتم کار خود بسوی آبدکار خود
 لَقَدْ أَحْسَنَ اللَّهُ بِيْ مَا مَصِي * كَذَلِكَ نَحْسُ بِيْ مَا نَقِي
 بدرستی که بیکوئی کرد حق تعالی درایح بکدش
 همچین بیکوئی کدد درایح ناتی مانده

* شعر *

نقدیر اندر بسند [ید] ام * امید از همه خلق بدریده ام
 نکو داشب اندر مرا تا کنون * نکو^۳ دارم دیر تا رده ام
 و هرچه کاه که عقل کامل او رباں حال نکشادی و کفتی که ای ملک بعلان

^۱ In the MS سنوس

^۲ In the MS سجد

^۳ In the MS نکو

ذکر ششم^۱ در وفات ملک شمس الدین بشهر تبریز^۲

چون شهر سنه ست و سبعین و ستماده در آمد دین سال بواسطه
امیر تکه که امیر بس معظم بود و همگی حضرت بادشاه ابقا کار ملک
شمس الدین روی در صلح و نزاج^۳ زیاد و سبب ان بود که امیر تکه
جانوری داشت که مرغوب و محبوب او بود این جانور را علتی بدید شد
که جمله جانور دان ممالک خراسان و عراق از^۴ معالجت ان عاجز شدند
ملک شمس الدین ان جانور را در کورد جنانک بزودی نیک کشت امیر
تکه ازان معنی از ملک شمس الدین بمنّت بسیار داشت و دو سه بار
سخن او را بسمع بادشاه ابقا رساند و بیشتر سکونت ملک شمس الدین در
شهر تبریز بود و هر روز حکام و اکابر و مشاهیر و ارباب تبریز بدش او آمدندی
و گفتندی که ملک اسلام اگر ما بذهکان را محقق بودی که بادشاه ابقا
باموال و ولایات بر سر رضا می آید ما مالی که در امر دواز کرد کرده ایم
و املاک و اسبابی که در تحت تصرف ماست بدهیم و انرا از سرمایه
دین و دینی شمردیم اما جنین می شنویم که بادشاه بیخ نوع ملک اسلام
را اجازت مراجعت نخواهد فرمود خداوند باید که تردد بسیار و دل نگرانی
بخود راه ندهد و یقین داند که انج تقدیر ایزد ست دیگر نشود و با رضاء^۵
رفته و حکمی نوشته کوشش و اجتهاد انسان سود مند نیست * شعر *

بس دلا کر جهان بجان آمد * وای بر انک در جهان آمد

لا ادری
قایله

1 The MS. has بهم بنجاح .

2 The MS. has بشهر .

3 In the MS. در صلاح و نجاح .

4 The MS. has اند .

5 The MS. has وضاء .

واقع شد از خواص درگاه خود خند تن را پیش ملک شمس الدین و استاد
و گفت که ملک را بگویند که در کار تو حددانک ممکنست احتیاج
می نمایم و آن مقدار مال که [امرا] لشکر طمع می دارند میدهم باید که
هیچ اندیشه بخود راه ندهد و بقوت اعتقاد صدر اصول اسرار هموم و عموم
را از بوستان حبس سلیمان صاحب سیف بی کینه قلع کند * شعر *

وَلَيْسَ الْغَنَىٰ مَن حَيْرَ الْخَطْبِ عَمْرَةٍ
وَلَكِنَّهُ مَن حَارَ بِي عَمْرَةَ الْخَطْبِ

شاعر

و بیست مرد جوان انک سرگردان کرد کار بزرگ صدر او را
و لکن او آنکس است که سرگردان شد در صدر گردن او کار بزرگ
حور بیعام شمس الدین صاحب دیوان ملک شمس الدین رسید در
حواف گفت که * نظم *

بهر حکمی که بزدان کرد بر من همی گویم که حکم الله تعالی نظام الدین
رحان گویم که و بیکاه کی دل صوفی کی که آن الصدر اولی موعلی
سیعطی الله یسرا بعد عسر و تقياس فان الليل حلی
من ندس دیار بسخن شما امدم و بر عهد و میثاق شما که عین سئین [و]
مین و محض نقص و نقص [بود] اعتماد کردم * نظم *

أَلَا إِنَّ إِجْوَابِي الدَّيْنِ عَهْدُهُمْ أَقَاعِي رِمَالٍ لَا تُقْصِرُ بِي لِسْعِي مِنْ كِتَابِ
ندان بدرستی که برادر از من آن برادران که عهد کردم تا ایشان العود
ملوان ابعی بیکها اند کوتاه نمی گفتند در گردن من
طَفَعْتُ بِهِمْ خَيْرًا فَلَمَّا تَلَوُّهُمْ حَلَّلْتُ بِرَأْدِ مَدْمُ عِيَرِ دِي نَرَعِ
کمال بدم نایشان بیکه را پس آن شکم که از مردم ایشانرا
مرد آمدم روانی ایشان حر حدادند کشت

جندگاه در اردو بماند و بسر او ملک رکن الدین و برادر او را باسم جربک
 بسوی دربند فرستادند و جند کرد شمس الدین صاحب دیوان و امرا
 لشکر بیدش ابقا آمدند و گفتند که ملک شمس الدین کورت از عهد قدیم باز
 بکوج دادن دود مان بادشاه جهانگیر جنگیز خان نطق طاقت بر میان
 خدمت بسته است و حلقه فرمان برداری در کوش جانسبازی کشیده
 و با مخالفان و منازعان شاهزادهگان جنگیز خانی حربها بهممنی و جنگها
 تبممنی کرده و در اشکار و زبان سحایل بیدمان ورزی و آثار حسن عهد
 بر صفحات احوال او واضح بوده و تابشیر طاعت و متابعت از وجنات
 روزگار اولایح و د[لائل] فرمان برداری و هوا خواهی بمحل اعتماد و منزلت
 اعتضاد رسیده و همگی همت و نعمت او بر رعایت جانب رعایا
 و حمایت سایر برابرا مذوط و مربوط دیار افغانستان را بجهت حق گذاری
 نعمت بادشاهان ماضی بزخم تیغ مسلم و مسخر گردانیده امیدواریم که
 بادشاه جیان جین ملکی را که شناخته بادشاهان است و برورده نعمت
 ایشان بدخشند^۱ و خاطر مبارک را با او بسر رضا آرد و قلم عفو بر جریده
 جسارت او کشد

* نظم *

لادری قایله   مَنْ كَانَ يَرْجُو عَفْوَ مَنْ هُوَ قَوِيٌّ * فَلْيَعْفُوْهُ عَنْ ذُنُوبِهِ مَنْ هُوَ دُوْنَهُ

هر که باشد امید می دارد عفو انک او بالای او ست

کو عفو کندها کنده انک او فرود است

بادشاه ابقا در جواب شمس الدین صاحب دیوان گفت که مصلحت
 من در انست که او را نگاه دارم و بیدش بعراة نفرستم دیگر بیدش من سخن
 او عرضه مدار چون شفاعت شمس الدین صاحب دیوان در محل قبول

خواهه بدان طرف آید بدین جانب حرکت فرمایند از سج و صواب
بعید نباشد امید واثق است و رجا مستحکم که مدده [۱] دین معنی
صادق القول دادند و نکریم حلی. ملکی و لطف عربی ملکی این اعلام
را قبول و محبت فرمایند * شعر *

لَوْ كُنْتُ أَهْدِي عَلَى قَدْرِي وَقَدَّرْتُمْ * لَكُنْتُ أَهْدِي لَكَ الدُّنْيَا وَمَا يَهْبِلا لادری قایله
و کف که خدمت صاحب اعظم زحمات راه نکشد که بر روی خدمت
خواهه خواهیم آمد بعد ازان از شهر هرات بطالع سعد درون آمد و عربمت
سعر عراق مصمم کرد بید بوقتی که سہسوار میادین ستاین ربیع حالہ رنگار
بدیع بدوشید و سراق ربیع و کله دوزانی بر عالم طلسمانی نکستند و فراش
طبیعت فرش زمین را بالوان رباحین چون نگار خانہ حین بیار است

* نظم *

حاقانی

ناغ را مساطکان حرج ز دور بسته اند
شاخ را بر کوش و کردن اِلْکَر تر بسته اند
دختران اختران دقع ر رح نکشاده اند
لعنل ناغ را بر ورق حادر بسته اند
حاک را از ازل و میفا تخت و اسر داده اند
ناغ را در حیب و دامن عود و عنبر بسته اند
تخت بوش سدره در صحرای حمی کستده اند
حار طاق لاله در میقاد احصر بسته اند
انجم ا، دوی ملک رح سوی صحرای کردہ اند
بر زمین رشک ملک را شکل دیکه بسته اند

ضمیر دل و جان انبعاث یافته باشد مقرون بدعوات عالیه و اذنیه فانیه
بمحفل انبیا و موقف عرض معروض می گرداند و صف سعادت ذویه فراق
و شرح انواع اشتیاق نمی گذد چه ضمیر مذکور خداوندی را که از مشکوه
افوار قدسی مستفید است بر صحتایف ضمایر بندگان مستخاص اطلاع^۱ شریحه
تمامت تواند بود

لادری قایله و کَیْفَ اَعْرِفَ اَعْلٰی (؟) حَالَهُ خَمِیْطُکَ مِیْیَیْ بِهَآ اَنْوَفَ

Fol. 122a.

و چگونه تمییز کف از حالتی

که ضمیر تو از من بدو شناسنده تراست

باز یانت ان دولت را که مقام مطائب و قصارای آرزوهاست
از حضرت ایزدی سببی بحدیث^۲ مسالت می بود با جابست مقرون باد این
عبودیت از مقام معلوم معروف است از حال خبر عام الله و کفی به شهیدا
که در سرا و شورا و شدت و رخا بنده کمترین و دعا کوی صادق ترین
را ذکر ایادی و شکر نعم ان جذاب عالی محاب درد زبان و درد مشام جان
بوده و هست و باشد بود از تبلیغ بندگی و عرض سر افتدگی زای اعلی
الزال عالیا را باز می نماید که خداوند صاحب اعظم ملک الوزرا
آصف الزمان بهالحق والدين عز نصره^۳ متوجه ان طرف بود بنده
کمترین^۴ بطایف التحیل حرکت گردنشانرا بدان جاذب در تاختیر
ازداخت چه اگر بدان ولایت گذر فرمایند مبالغی مال مردم را حرج
افتد و تحمل صونت مالزبان و منتسبان او گذر بقای ان ولایات را بریشان
گرداند اگر رای اظهر و ذهن اطهر خداوندی اقتضا کند که بیش از ان که

^۱ In the MS. اطلاع .

^۲ In the MS. بحر .

^۳ The MS. is very doubtful. It is written as غرض .

^۴ In the MS. کمترین .

آوری ددان دیار امدی و شرف ملاقات عرب انیس مولوی که ^۱ سرمانه
امانی و مقاصد داین شمعان است مشرف گردد اما بواسطه اشغال
کونا گرن و مهمات این ممالک این سعادت در توقف ^۲ ماند اگر خدمت
مولوی درین نزدیکی درین حادث حرکت فرماید از مصلحت دور نمود
چه نادرشاه جهان حلاۃ ملکه در سر عقیق و رعایب اسب و مخدوم
عظام و مزاحب کرام همه مشتاق و متعاطش رلال وصال خدمت حور
مومل احوال از کل و حور معجل عرض خواهدد رساد برنات
کتاب تصدیق می دهد بیش از رسول خدمت روح بخش متوج
اسب که مراسلات و مکاتبات متضمن اشارات و سشارات متواتر دارند تا
بوزود این بهک و مسرت کلی بحصول بیوددد لذات ^۳ و کامرانی
را بهایب و عایب مناد بعد از این قاضی و خیر الدین مکشوف دیگر
دوش درین بهج - * شعر *

وَاِذَا لَصْنَا هَبَّتْ فَاِنَّ نَسِيْهَا   تُهْدِيْ اِلَيْكَ تَكِيْنِيْ وَسَلَامِيْ
و حور ناد صبا نورد بدرستی که ناد حوش او
هدیه فرستد نسوی تو تعییب و سلام مرا

مرکز حلال و مستقر عروا ابدال خداورد و مخدوم ملک اعظم عادل شاه
و شاهدشاه نادل اکرم الملوک می افغان مرزبان حراسان و عاق
شمس الدوله والدین المخطوط بالظاف رب العالمین خداالله ^۴ قدره
و حلاله مکشوف لطائف الهی و مشمول نامتناهی ناد بحق الحق
و درده ^۵ کمترین دعا گوین و بهترین مشتاقان خدمتش ^۶ خدمتانی که از

^۱ is repeated in the MS

^{*} The MS has ماند توقف می

^۲ In the MS ثواب

^۴ In the MS حلاۃ .

^۵ The MS has دونه

^۶ The MS has خدمش

صاحب عادل خواجه شمس الدین صاحب دیوان مکتوب شریف نوشته
جذائک بمطالعه اشرف خواهد بیوست که بادشاه با ملک اسلام بر سر
عزایت و رعایت است و چون یار [و] ای رسد من متقبل که با ضعاف
انچه که ملک اسلام را مطلب و مقصد است مشاهده کرده با حصول
مارب و امائی و ارتقاء مزید جاه مراجعت خواهد بود خواجه
بها الدین را این تدبیر بسندیده افتاد مکتوب نوشت بدین نوع که
در قلم آید * شعر *

لا ادری قایله علیک سلام الله طیباً و نفکة * کما فاح من صدغ الحبيب نسیم^۱

بر تو باد سلام حق تعالی از زوی خویش و بویی

جذائک بدمید از زلف دوست باد خوش

بجذائک^۱ و [۱] لاء خداوند و برادر ملک ملوک الاسلام شجر یار الانام

فی الایام سبه دار^۲ و مر زبان خراسان المخصوص^۳ بمواهب الرحمن

شمس الدوله والدین رکن الاسلام و المسلمین مع سایر القاب العالیه زید

قدرة و جلالة و قرن با الخلود عزة و اقباله اصناف تحیت و دعا و انواع

محکمات و ثنا مبرا و معرا از شوایب سمعه و ریا مخلص مشتاق^۴ Fol. 121

بی نفاق ایصال و ارسال می گرداند نیاز و افتقار^۵ بقاء مانوس منولوی

یعلم الله که از مرتبه تجدید و تعدیل متجاوز است ادراک ان مراد جان

برور عما قریب محصل باد بمحمد و اله الطاهرین عرض ان خدمت از

بلده معموره اصفاهان کیفیت عن حدثان الملوان اتفاق افتاد احوال این

حدود بفضل واجب الوجود مستلزم شکرست ارادت ان بود که جند

^۱ In the MS. بحباب .

^۲ In the MS. سهردار .

^۳ In the MS. المحصفاص .

^۴ In the MS. مشاق .

^۵ In the MS. نیاز و افیقار .

و قتل است شاید که از خدمت حواحه نام وثیقه کردگان طلعت
تا عراق آید و یا بنوع دیده اندیشه کند که اولی ساد کلی حدث کرد
مصلحت در آست که حدارود مکتوبی بوسند بدر که ما را بدندار او
اشتیاق و براف هرچه بیشتر است و اوادت است که بدان جانب حرکت
کند و ملاقات عزیز و حضور آید اما بواسطه ادک ساد امر این
ممالک نما حو[ا] که و تعویض رفته است ان معدی د تاحیر می افتد
اگر خدمت انشان بدس طرف حرکت فرماید از مصلحت دور بود چه
نادرشاه و امراء سده همه بر سر عاطف و مرحمت اند بعد ا ان می بدهد
بر مقرران لیس نکران ویس اثقی مکتوب نویسم که حدارود صاحب عادل
الم تا دو هزار سوار از اشراف و حامیه عراق شهر شایه می آمد
تا خدمت ملک اسلام را بنیدد و حد روزی انجا صاحب انشان بروات
ان مورات متذکره روح را ترویجی^۱ و خاطر را استراحتی دهد دام
از اف و هوا و مرار و مقبره آن شهر ناک یاد می کنند بدهد باطائف
الکحل صاحب اعظم را از آمدن بدان ولایت مانع آمد بواسطه انک ملک
اسلام ناموس بزرگ و اوارا عظیم دارن نباید که در اصاحوئی جانب
صاحب عادل تقصیری بزد و بنحیده ملاحظه نماید و حفا که می بدهد
تقدیر کرده ام اگر صاحب اعظم دولایت هراة برول فرماید ملک اسلام
را قرب نگاه هزار دندار نقد بی مراکت و اسلحه و اثواب حاج شود
انکوی اگر خدمت ملک اسلام مصلحت دانند روز تر بدش از انک
صاحب اعظم عربت آن جانب مصمم گرداد بدس جانب حرکت
فرماید تا مصاحب او بزرگ[ی] بزرگ^۲ نادرشاه انقا بوزد حاکم اند حد

^۱ In the ۱۱۹ ترویجی .

^۲ In the ۱۱۹ تا مصاحب او بزرگ بزرگ .

عدل تو بست دست جهان از کجاست
 حکم تو کرد کار ممالک بی‌مرمشی
 بی‌امر عالی تو فلک را نمی‌رسد
 اندر میان کار حکومت قتل‌مشی
 بر در که کتلخی [؟] تو سر در آورند

شاهان بنوکری و امیران بادشی [؟]

ممالک خراسان خرابست اگر ازین دیار لشکری بدان طرف حرکت کند
 این بار بکلی خرابی پذیرد اگر حکم اعلی بادشاه جهان نافذ گردد بنده
 بنده زاده بسر خود بها [ء] الدین را بخراسان فرستد تا ملک شمس الدین
 را جزانک دلخواه بادشاه عالم باشد ببنده‌گی ارد بادشاه ابقا فرمود که
 تو مصلحت بینی^۱ بران موجب این کار را بساز روز دیگر خواجه
 الدین صاحب دیوان بسر خود خواجه بها [ء] الدین را نامزد کرد
 رود قاضی فخر الدین خواجه بها [ء] الدین را در سر گفت که خواجه
 ، حدود حرکت کردن مصلحت نیست سه معنی را اول آنک
 ن خرابی تمام پذیرفته و دروی عسرت عظیم است اگر خدمت
 با طائفه انبوه بخراسان در آید عسرت بیشتر و اسعار گران تر گردد
 انان خراسان را زحمت باشد و هم لشکریان خواجه را و اگر بر سبیل
 با چند تن معدود حرکت فرماید طریق تحشم^۲ و جلالت مسدود
 دوم آنک نام خرابی خراسان مضاف بخداوند شود چه
 و حکام او گویند که بواسطه صدور و ورود حشم و خدم خداوند این
 رابی پذیرفت و اصحاب غرض و حسد این معنی را در بنده‌گی
 بانواع عرضه دارند سیم آنک ملک شمس الدین ملک محیل^۳

۱ In the MS. بین ،

۲ In the MS. تحشم .

۳ In the MS. محیل و فبال .

سد التی سدهر تو را رام کر طغر^۱

صد^۲ داغ بر حین من و حور بهاد^۳

شب و دل بهاره^۴ قوی ناد بهر انگ

نیکاد ملک هرچه قوی تر بهاد^۵

ما بدکاران حال و تن و مال ندای خداوند است بهرچه اشارت و حکم
چنان مطاع باشد ندیده و سرمه‌ها که دادند^۶ و زاری حین تقدیر کرد که
دیش از آمدن ملک شمس الدین بهرگاه نادرشاه اتفاقاً امرا ملک و صواحب
دیوان مملکت خود را که که مصلحت در آید که امیری را با
ده هزار سوار حرا نامدها بهرگاه فرستیم تا آن شهر را^۷ عارت کند و بگیریار رود
و ملک شمس الدین کورت [را] نکند چه دل من دانا از طرف او
مشوش است امرا حنا را^۸ در دیش نادرشاه بر خاک بهادند و گفتند
شر کدام را که از ما ندیده کن نادرشاه همان گیر ددی کار دارک و شعل
حظیر مامور کرد [ا] بد دکان ندان قیام نماید حواحه شمس الدین
صاحب دیوان بر نای حاسب و بر نادرشاه اتفاقاً امیر دیوان خواهد
و که *

Fol 120b

ای خسروی که از ده اقدار ده ملک

با حضرتت نکرد بهرعب یوتا میشی

خان اعظمی که بدرکاهت ایستد

دولت بکاحی و سعادت [ت] بکاشی

^۱ The Diwan reads سدهر تو را دین کر طغر

^۲ The Diwan has تو

^۳ The MS has گردانند

^۴ The MS has بهاره

^۵ The Diwan has نموده

^۶ In the MS عارت

بخدمت شتافتند و نفایس جواهر و جامه‌ها و اسبان تازی نژاد
و اسلحه غریب پیش کشید و بزبان حال گفت *

شاعر
الذَّمْلُ تَعَذُّرٌ فِي إِهْدَاءِ مَا مَلَكَتْ   وَالْعَبْدُ يَعْذِرُ فِي إِهْدَاءِ مَا مَلَكَ^۱

مورچه عذر می‌خواهد در هدیه دادن آنچه مالک شد

و بندۀ عذر می‌خواهد در هدیه دادن آنچه مالک شد انرا

و ملک شمس الدین در باب هفتم از اینجا^۲ که سخاوّت بی نهایت و کرم

فطری و بذل حاتمى^۳ او بود الطاف و کرم و احسان مبدول داشت

و گفت که مرا عزیمت سفر عراق است و اشتیاق دیدار بادشاه افاق جمله

درین اندیشه مددکار باشید و از تحف و غر[ا]یبی^۴ که شما را دست

دهد حاضر گردانید تا بعد از چند سال بیش بادشاه ابقا روم و حکایتی

و سعایتی^۵ که عرض خوانهان و حساد از من بسمع او رسانده اند در

تحقیق صدق و کذب آن همکنان را مطلع گردانم جماهیر و اعیان هراة بیکبار

زبان ثنا و مدح بکشادند و برو افرین بسیار خواند و گفت *

ای خسرو که از رة اقدار و معدلت^۶

ظہیر

مسنند فراز قبه اخضر نهاد

زان دم که از لب تو بشست است دایه شیر^۷

لب را بمیر بر لب خنجر نهاد

1 The MS. has ملکوت .

2 In the MS. اراک .

3 In the MS. حاتمى .

4 In the MS. عربى .

5 In the MS. سعائى .

6 The Diwan (Cal. Edition, p.78) reads کس را فراز خویش نه بینی جو در علو .

7 The Diwan (Cal. Edition, p. 78) reads زان دام که دایه باز گرفت از لب تو شیر .

و دَنَبُ نَوَقُهُ حُمُرُ الْمَنَابِيَا * وَلَكِنْ تَعَدَّ مَا مُسِحَّتْ بِمَا لَا

و دریم روم مآلی^۱ از مرکبهای سرح

ولکن بس 'رانک کردانیده اند^۲ انشدر امورده کل

ددر سدرد ملک شمس الدن روز دسر ان ایلمی را مع حصول مارب
و مطالب باز کرداد و از برای نادشاه انقا و شاهزاده تنسی اقول و امراء
عظام و صواحب کر[ا]م تحفه و هدیه عظیم فرستاد *

ذکر بنجاه[و] نهم در [ر] فتن ملک شمس الدین طاب ثراه بعواق

حر [ن] شهر سده خمس و سبعین و ستمایه در آمد دس سال ملک
اسلام شمس الحق و ادس طاب ثراه دوم انک انر بیره سرا بده سناه در
مضاء عالم علوی می کشید و کلغای دحانی بر روی فلک انش نکا می
نسب و تنق دیلی بر حشمه دور بخش اثبات می پوشاندد و [ن]ا
کعلی بر رخ روشن کردن می کشدد . بواسطه نفس انش سده . شش
دهر قطرات امطا از هوا بر ساکنان حطه عدا می انشاد حدانک ساطل
الكلام حاقانی شروانی فرماید *

* شع *

ح^۱ باز از نف رذن مدد شد اب درنا بخته

200 و انر دنگ اسار کف لَوُؤُرُ لا د بخته

درس خمس موسم از قلعه محروسه حیسار حمیت عن الحدثان و انوار
محطه هراة کفیت عن العاهات بدول فرمود حکام و وة انام از خاص . عام

جهت تسلی خاطر و اطمینان دل ملک اسلام شمس الحق والدین
سو کندی نوشته بدین منوال *

جمال بحق آنک ذاتش بینظیر ست باطف افتاد: کانرا دست کیر ست
بحق آنک داناء نهـا [نهـا] ست ثنایش ورد و تسبیح زبانها ست
بحق آنک دلهـا را صفا داد فلک را سیر و اختر را ضیا داد
بروح مصطفی و جان آدم بعقل اول و سر دو عالم
بخلد و جنت و فردوس اعلی بحوض کوثر و غلمان و حورا
بنور جهر مهر عالم افروز بماء و هفته و سال و شب و روز
Fol. 119b. بداد و عدل و تاج و تخت^۱ شاهی بمصنوعات از مه تا بمـاهی

که کزندی^۲ و مضرتی از ما بدو نخواهد رسید و بر نهـچ اول بعاطفت جهان
نواز و تربیت کار ساز ما محظوظ و مخصوص خواهد کشت بعد از آنک
یرلیغ تمام خوانده شد خلعت کرانمایه بملک اسلام شمس الحق والدین
داد و کمر مرصع کوهر نگار بر میان او بست و شمشیر مصری هندی کردار
مشرف جوهر ذو الفقار اثر قمقام فعل صمصام کهر *

ابوالعلا تَبَيَّنَ فَوْقَهُ ضَحْضَاحُ مَاءٍ * وَ تَبَصَّرَ فِيهِ لِلذَّارِ اشْتِعَالًا

بیدا شده بالای او آب اندک

و می بیننی تو در وی مر آتش را شعله زدن

غِرَارَاهُ لِبَسَانَا مَشْرِفِي * يَقُولُ غَرَابِ الْمَوْتِ اِرْتَجَالًا

دو کرانه او دو زبان شمشیر مشرفیست

می گوید مرکبهای غریب را در حالتی که بدیهه کویزده است

^۱ The MS. has بخت .

^۲ The MS. has و مصرتی .

دواخ^۱ ما موش^۲ باصدا^۳ الطاف شهر یاری برسد می نبردنی هرا^۴
 بود و آن سرحد^۵ را ناقصا زای افغانستان و حدود سندوعلی و امری حدانک
 از امارت و حکومت می رهن او سرد اندان کرداند و در حظه معموره
 هرا^۶ صاها الله عن الآفات که مطرح شعاع افعال و مطمح بصو اقبال^۷
 ساکن شود و رمه را که دست تعدی و تحکم بر او زده باشند مقهر
 و مخدول^۸ کرداند و بزخم^۹ خنجر آردار آتش دشان عرصه دماغ معادان
 را از تعدیل حیالات فاسده نا [ک] کدد و صفحه احوال اشراق و ریز دستان
 [را] بریدت^{۱۰} غنایب و رعایب ملکی آرایش و نمایش دهد و ریان^{۱۱}
 بی [ن] دانی و [ا] قامی^{۱۲} و از باب دواعی را تذکر احسان و دشو احوال
 شاهنشاهی ما نکساید *

* شعر *

ملک را از ددان برردارد   رایست سوزی^{۱۰} بر اندارد   حمید
 راه بیداد و حوز بر بندد   از می دین حق کمر بندد
 نامخالف سخن ده تیغ کند   اندانش بریز میغ کند
 نکسلد حرم بد سکالرا   بسترد حرم بیک حالدا
 خنجر از دشمنان ندارد نار   بشود^{۱۱} ما حسود ما هموار
 برین کوه اشاعت تربیب و افطنت نواخ^{۱۲} سیاری فرموده و در آخر

۱ In the MS نواخت

۲ In the MS موش

۳ In the MS سرحد

۴ In the MS اقبال

۵ In the MS مخدول

۶ In the MS برخم

۷ In the MS برید

۸ The MS has و بان

۹ The MS has قامی را

۱۰ The MS reads بر او زده

۱۱ In the MS. بشود

ذکر بنجاه [و] هفتم در نیکوی حال خلق شهر هراة

چون شهر^۱ سنه ثلاث و سبعین و ستمایه در آمد درین سال خلق
شهر هراة در امن و راحت روزگار کردند و از بادشاه ابقا و شاهزاده تبسین
اقول زحمتی بدیشان نرسید و درین سال نعمت فراوان و نرخها ارزان شد *

ذکر بنجاه [و] هشتم در ایلجی فرستادن ابقا نزد ملک شمس الدین

چون شهر سنه اربع و سبعین و ستمایه در آمد درین سال ایلجی
با یرلیغ و با نیزی^۲ و خلعت از بدیش بادشاه ابقا بخیسار آمد ملک اسلام
اورا باکرام و اعزاز هرجه تمامتر بنواخت بعد از دو روز ایلجی یرلیغ
بادشاه ابقا را بخواند نوشته^۳ بودند که ملک معظم شمس الدین کرد
بداند که ما را درباره او التفات و دلبستگی تمام است و افعال و اقوال
مرضیه او در حضرت جهان بنا [ة] ما بسندیده و محمود بوده است و هر
Fol. 119a. مخبر و قایل که از ذکر خیری بسمع مبارک ما رسانده است انرا بمحل
قبول و رضا رسانده ایم و سخن اصحاب غرض و حساد اورا نا مسموع
انگاشته و درین مدت جند کت پدیدار از تبسین یرلیغ فرستاده ایم با تاکید
و مبالغه تمام که از نواب و حجاب طایفه را که درنکا و دها علم و اعلم باشند
بدیش او فرستد و اورا از ان جایگاه منیع که مساکن بلنکان^۴ و شیرانست
و آشیان کرکس و عقاب بهراة استدعا کند اکنون می باید که چون احکام

^۱ In the MS. شور .

^۲ In the MS. بانیره

^۳ In the MS. نوشته بودند .

^۴ In the MS. بلنکاه .

ابقا ملک بها [ء] الدین مزینانی^۱ را بملکی هراة فرستاد و اقبونا و نجیب نعال^۲ را بشماره خلق چون بهاء الدین بهراة رسید مردم باستقبال تمام پیش او بیرون رفتند چون بشهر در آمد مردم شهر را بنواحب و بوعدها خوب و امیدهای دلبذیر^۳ قوی دل گردانید و اقبونا و نجیب^۴ نعال چون شماره بدر داخله مراجعت نمودند و ملک بهاء الدین دس از جندکاه از هراة پیش اتفاق رفت و فایم مقام خود شهاب الدین زره^۵ را در هراة بکدداشت و مولانا فخرالدین قاضی هراة بنیاد خواجه شمس الدین صاحب دیوان در هراة ساکن شد و از اطراف و نواحی خراسان خلق روی بهراة آوردند و دران سال غله و میوه بی حد بود و خلق ماسانی و فراغت بال زندگانی کردند *

ذکر بنجاء [و] ششم در آمدن امرا بشماره شهر هراة

چون شهر اثنی و سبعین و ستایه در آمد درین سال امیر سوبحانی^۶ و احمد برادر الا دوزوبن و خواجه و جیه الدین و ماک جلال الدین سمنان بشماره هراة آمدند و مردم را چهار بخش کردند و بخشی را یکی از اکابر شهر چون صدر خواجه عزیز الدین شهاب سق^۷ و مسعود شمس الدین حاجی و ابوبکر دیباجی سپردند و مال سیار از رعیت ددیشان رسید و بهنگام مراجعت شهاب الدین زره^۸ تحف سیار بدیشان داد *

^۱ Probably for مزینانی .

^۲ The MS. has نعت .

^۳ In the MS دلپذیر .

^۴ The MS. has نعت .

^۵ Later on زره but here شهاب الدین زره .

^۶ The MS has سوبحانی .

^۷ It is so in the MS

شمس الحق و الدین باز نمود و از ضمیر مذکور ذهن اظہار و طلب تدابیر و اراء متینہ می کرد ملک شمس الدین او را بعدل و داد و سداد و شاد راہ می نمود و بزرگانانی نیک با خلق خدای عز و جل و کسب علوم سیاسی مامور می گردانید و از ظلم و تعدی منع می فرمود و می گفت ای بسر از ستمکاری محترز^۱ باش کہ نام ظالم جندانی بود کہ زندہ^۲ باشد * نظم *
 دران ملک ظالم و فرمان قاطعش * جندان روان بود کہ برآید روان او
 و بعد از ممات کسی از و یاد نکند نمی بینی کہ از جندین ہزار حاکم ظالم
 بدگریک^۳ تن کسی مشعف نیست و از نوشیروان کہ کافر عادل بود تا
 فقرراض عالم نام معدلت و مرحمت خواهد ماند و ہرچہ کا[ا] کہ شاہزادہ
 تبسین اقول بقرآۃ ایلجی فرستادی بملک ترک بیغامہای نیکوکردی
 و نزد ملک اسلام شمس الدین مکتوبات نوشتی و گفتی کہ مصلحت
 در آنست کہ ملک اسلام بقرآۃ آید و این دیار را بمقدم خود مرزین گرداند
 جہ این حدود را بی وجوہ او امانی نمی بینیم و ملک شمس الدین در
 جواب سخندہا بسندیدہ کہ متضمن اتقیاد و ہواداری بودی فرستادی
 و رعایت جانب ملازمان و خدام او را از واجبات شمردی و بیوستہ
 بملک ترک مکتوب شریف نوشتی کہ فرزند ترک باید کہ در سرا و سرا در
 خدمت و رضا جوئی شاہزادہ تبسین اقول کوشد *

ذکر بنجاء [و] بنجم در حکومت ملک

بہاء الدین در شہر ہواۃ

چون شہور سزہ احدی و سبعین و ستمایہ در آمد درین سال بادشاہ

Fol. 118b.

1. The MS. has محترز .

2 The MS. has ریدہ بود کہ جندانی بود کہ زندہ باشد .

3 In the MS. تک .

برین مقالات آن ادبشده را از خاطر خاطر معی گردیم اکنون^۱ ترا نمایی
 هراة می فرستم تا رعیت تراکنده را جمع گردانی و مردم را بمعرفت
 و راعب استدعا کنی و دران کوشی که رعیت از تو خوشنود و مروه الحال
 باشند و در جمع امور التجا نمر کنند القصه روز دیگر ناساه انعامک
 نلن را احارت داد تا شهر هراة [بود] و دو تن را از معتدیان درگاه
 خود یکی را ازاد نام و دیگری را طعی نام شدیکی نامرد کرد تا
 مصاحب او داشند و بمسورت و تدبیر یکدیگر در هراة ساکن باشند و مردم
 را استمالت دهند روز دیگر ملک نلن را ازاد و طعی شهر هراة در آمدند
 و مردمی را که از شهر بیرون رفته بودند شهر در آوردند ملک نلن حصار
 اختیار الدین را بحال عمارت باز آورد و داماد رعیت را از خاص و عام عدل
 و بدل مایل و مشعوف خود گرداند و ازاد و طعی نیز دربان خلق
 هراة چندانک ممکن بود اعطای و احسان مبدول داشتند و بدوئی
 با رعایا زندگانی کردند که همه بیکو خواة ایشان شدند و دایما ماک نلن
 و ازاد و طعی از ملک اسلام [شمس الحق والدین حایف و نا ایمین
 بودند که هر روز بتجدید عوام الناس اواره میکردند که ماک شمس الدین
 لشکر هراة می ارد تا ملک نلن و شهنشاهان را نگیرد و ماک شمس الدین
 ازین معنی فارغ بود تا از هراة رفته بود در ولایت عوز و عربین^۲
 و افغانسان نفع آندی و ضبط ولایت بسر می برد بدین نوع که مذکر
 بدوست یک سال تمام ملک نلن در شهر هراة حکومت داد *

ذکر بنجاه [و] چهارم د [ر] حکومت

ملک ترک در شهر هراة

حون شهر سنه سبعین و ستمائة در آمد بدین سال ماک اسلام

^۱ In the MS. اکنون.

^۲ In the MS. عربین.

وَقَبْلَ يَدِ الْجَانِبِ الَّذِي لَسْتُ وَاصِلًا إِلَى قَطْعِهَا وَ انْظُرْ سُقُوطَ جِدَارِهِ

و بوسه ده دست کناه کاری را ان کناه کاری نیستی تورسند

بسوی بریدن ان دست و نگاه کن افتادن دیوار او را

بدو یرلیغ نویسید مبنی بر تربیت و عاطفت بادشاهی و مبنی از مکرمت و مرحمت شاهنشاهی از مصلحت دور نبود بادشاه ابقا بعد از ساعتی در جواب گفت که همچنان کنم بس از ان شاهزاده تبسین اقول را بیش خواند و گفت که از ملوک و امرا می که درین لشکر اند یکی را اختیار کن تا ملکی شهر هراة را بدو مفوض گردانیم شاهزاده تبسین اقول بمشورت امراء لشکر و صواب عظام ملک بلبان را بیش برادر برد و گفت که این ملک شایسته ملکی هراة است چه ملک خردمند و بیش بین است و بدل را ست بادشاه جهان را کوچ میدهد و با موافقان و مخالفان ملک شاهنشاه طریق عداوت و خصومت را مسلوک میدارد بادشاه ابقا ملک بلبان را بذواخت و عاطفت محظوظ گردانید و گفت ای بلبان بدان که ما را در خاطر ان بود که این شهر پر از فتنه را^۱ خراب کنیم و متوطنان و ساکنان او را باقلیم فرستیم اما چون برادر تبسین و شمس الدین صاحب دیوان و امراء اردو بزرگ ما می گویند که این خطه وقتی بکل ویران گردد که رود خانه را بسوی دیگر گردانیم و انباری را که Fol. 117a. آبادانی هراة بدو منوط است بینباریم حالیا این معنی دست نمی دهد چه مدتیست که [با] اردوها بیرون آمده ایم و عساکر همه مایل^۲ و طالب اوطان و بلاد خود اند و دیگر اندک درین خطه اولیا و شیوخ کبار آسوده اند از برای ارواح مقدسه ایشان را این شهر را خراب نمی باید کرد مبنی

^۱ The MS. has این شهر را تر از فتنه را.

^۲ In the MS. طالب

د[ر] افتاد و جان بجان ستان تسلیم کرد اکنون صواب دید ادب که
 درین شهر از ملوک خراسان و امراء سفاک ملکی و شکنجه نص و مایند
 و ناهستی ناطف و بوارش ملک شمس الدین کورت را در دام آرد
 چه او خود خایف است و از نادرشاه ناایمن حور عمار وحش و زمد
 درانده^۱ خاطر او بشیدد این بار نکل نا اعتماد گردد و ناعی تمام شود
 و حور او ناعی نباشد درین دیار نوبطن و سکونت عسکر نادرشاه جهان متعذر
 بود چه او مرد معتن و دلیر است و لشکر کش و فتنه انگیز از جوانب
 حور هندوستان و ترکستان لشکر بخراسان آرد و از آن فتنه‌ها عظیم طاهر شود
 و ما را حالیا دسب آن دیسب که در و مسلط شوند بواسطه انک ولایت
 غور را کوه نایبا عظیم است و قلعه‌ها مغنیه حاصه قلعه محروسه خیسا حمید
 عن الکدشان و الدوار که انتاب کردش در شیخ حلی آرد^۲ سحابه
 و تعالی شده مثل او د[ر] بلندی و تندری بیا بویده حد دروری او را
 امان دهیم و بروق و احسان دلش را مایل خدمت نادرشاه جهان گردانیم
 بعد از انک پیش نادرشاه آید و یا از خیسا^۳ بدین دیار حرکت کند در کار
 او نه ازین تدبیری اندیشیم این زمان ناری مصلحت در آنست که
 در مقتضای آن که گفته اند -

يَقُولُ لَكَ الْعَقْلُ الَّذِي بَيْنَ يَدَيَّ إِذَا أَتَيْتَ ثُمَّ تَدْرَأُ عَمَدًا وَدَارَةً الْوَالِهَ

می گوید تو! خرد آن خردی [که] پیدا کرد راه راه را

حور تو دفع نکردی دشمن را پس حرب نمی کن ناو^۴

^۱ The MS has درنده

^۲ In the MS آورد.

^۳ In the MS حمار

^۴ The MS is doubtful

بیرون رفته باشد القصه روز جمعه بود که قرب بانصد سوار مغول در شهر هراة از جب و راست می تاختند و خلق را بزور و^۱ زخم جوب از شهر بیرون می کرد روز جمعه خطیب شهر مولانا مرحوم صاحب کرامات ضیاء الملة و الدین بر منبر^۲ بر آمد و بعد از خطبه گفت ای خلق هراة یکدیگر [را] و ناع کنید و حق یکدیگر را بکنارید که ما را بدین نوع که از شهر بیرون می برند همه را غارت خواهند کرد و فرزندان و دلبدان ما با سیری گرفت خلق حاضر بیکبار در مسجد جمعه فغان و نفیر بر آوردند و یکدیگر را در گذار کوفت و سرور با برهنه از مسجد بیرون آمد در اثناء این حالت بسر بزرگتر امیر ارغون اقا با هزار سوار بطرف شهر می آمد بران نیت که چون خلق بیرون آیند او نیز طایفه را غارت کند چون بوسط کوجه بوالیان رسید از پشت مرکب خطا شد کردنش بشکست چون خبر واقعه او باصراء درگاه بادشاه ابقا رسید بغایت غمناک شدند بمشورت شاهزاده تبسین، اقول خواجه شمس الدین صاحب دیوان پیش بادشاه ابقا رفتند و گفتند که بادشاه جهان را مصلحت نیست که شهر هراة را خراب کند چه در کتب پیشینیان چنین خوانده ایم و از بدران عهد چنین شنوده که هرکس که در خرابی خطه هراة و جلاء مردم [ن] کوشد بزودی عزتش بخواری بدل گردد و ختم کارش بکوهش و بدنامی باشد چه درین شهر علماء اسلام و شیوخ انام و کوشه نشینان با عمل بسیا [ر] اند و در مزارات و مقبره متبرکه او اسودالکان بی حساب که همه چون سلطان العارفین صاحب کرامات اند و چون شیخ الاسلام ابو سعید ملازم مذاجات و اینک درین ساعت بسر بزرگتر ارغون اقا از پشت اسب

^۱ In the MS. بزور و زخم خوب.

^۲ In the MS. منبر.

و اکناف^۱ خراسان و عراق فرستد و راوی جبین گفت که سب این عزیمت آن بود که چون نادرشاه اتفاقاً در شاهزاده عراق ظفریاست و سده او را از غنیمت بسیار بسیار تمام حاصل شد بعد از مانده بود لشکر را طوبی نظم کرد و امرا و کلماتی را که در آن حرب سلامت و دلس نمود[د] بودند و شجاعت و [د] لیری ناظران رسانده فواخت و هر یک را در اخور حرمه او تشریف کرانمایه و خلعت فاخر داد و ملوک و زعمای اکبری را که در بلاد و قلاع و حصون خراسان آمده بودند همه را مع حصول مرادات نامرید ولایات و شمعف منصوب و عمل اجازت مراجعت فرمود بعد از آن امیدان حیوش و مشیران ممالک خود فرستید که حکومت شهر هرات را بکند متعوض گردانیم و تمام^۲ این شعل خطیر را که از اعم مهمات ملک داربست در کف کفایت که نعیم و کرا از امنا و کبرا بدین کار نازک مشارائید سازیم طایفه از امرا و دروازه و موالح گفتند که نادرشاه جهان را نا حسابست در جهان دانی نادرانی داد از مال هرات جیبی بخورند معموره نادرشاه نمی رسد و ما بندگان نیز نفعی نمی یابیم و درین ده ماه و ف جمل هزار تومان مال و پنججاه هزار سر اسب لشکر قلع و سبط کشت نا نادرشاه بدین ولایت فزول فرمود و اگر جنانک هرات اندان بدوی شریک شاهزاده عراق لشکر بدین اتلیم نکشیدی مصالحت در است که مرده این شهر را بخواران فرستیم و دروب و بیج او را خراب کنیم تا من بعد هیچ آفریده از ملوک نامدار و رؤس بزرگتر ماوی^۳ و مسکن خود بسازد نادرشاه[د] اتفاقاً این تدبیر موافق تمیر اتفاق در حال فرمود تا در شهر ندا در دادند که از غنیم و شریف و خاص و عام جمله باید که درین ده روز از شد

^۱ The MS has افکن

^۲ In the MS در تمام

^۳ The MS has اماوی.

ابقا قوب بنج هزار تن بقتل رسیده بودند و از نود^۱ هزار مرد شاهزاده براق اکثر کشته و مجروح شده و شاهزاده براق از اسب پیاده شده بود و د[ر] میان کشتگان افتاده و هر چند که هزیمتیان را می گفت که منم بادشاه براق مرکبی بمن دهید تا سوار شوم هیچ کدام سخن او نمی شنود و جندان بخود مشغول بود که بروای او نداشت تا آخر روز از نزدیکان^۲ او مغولی سالی نام او را بشناخت و اسب خود بدو داد بدین صفت شاهزاده براق و لشکر او مغنوم شدند - * شعر *

یکی بی حسام و یکی بی سبر * یکی بی کلاه و یکی بی کمر
یکی بی لکام و یکی بی جنای * چنین رفت از پیش لشکر براق
و این حرب در غر ذی الحجه سنه مذکور بود و یکی از شعرا تاریخ این
جنگ را نظم کرده - Fol. 115b * شعر *

اول ذی الحجه سال خی و سید و حافظ
بر در شهر هراة از حاکم یزدان اتفاق
جنگ لشکرها هفت اقلیم و نصرت یافتن
لشکر شه زاده کان ابقا و تبسین بر براق
شاعر

ذکر بنجاه [و] سیم در حکومت ملک

بلبان در شهر هراة

چون شهر سنه تسع و ستین و ستمایه در آمد در اول این سال بادشاه ابقا عزیمت آن کرد که شهر هراة را خراب کند و خلق او را باطراف

^۱ In the MS. اربود.

^۲ The MS. has بردگان.

سروران را چون کوی در خم جوکان اجل اذلاختند و از زبان سنان ابدار
 انش حرب را در زبانه رن آوردند و انروز بداران تیر حسمه روشن خورشید
 را نبوشیدند و براقیان را چون اسود و جال حملات و صدمات نمودند بدی^۱ Fol 115a
 عفت - * شعر *

شد از هر دو سو آتش رزم تیر پیفزود هر دم همی رستخیز ربیعی
 ز هر سو سوی رزم بردد دست هم ایشان هم اینها ز بالا و بسب
 به شمشیر تیز و بجاجی^۲ کمان هم ادبا هم اینها زمان تا زمان
 همه رزم جستند و کین توختند تن و درج برهم همی دوختند
 حلاوتی هم جنان در عقب هریمتیان^۳ راند و مرد می کشب و غمیم
 می گروست و بهنگام مراجعت چندان^۴ کوشید تا ما لشکر شاه راده براق
 پیوندد و بدوانست که از اطراف دیگر لشکر در آمده بودند و [ا]ها گرفته
 چون شاه راده براق ان حالت را مشاهده کرد و امرا و سنا و بهادران دهکده
 خود را برا گدده دید تا مدتی هرار سوار حمله کرد و یک ساعتی از جب
 و راست روی و گری نمود و طایفه را از سناه نادر شاه انقا بقتل رساند [د] بار
 کشت و روی بهریمت آورد عسکر او چون رمال در صکاروات و جبال بریشان
 شدند و هر سوار که خود را بر آب کار ببار زد هم در آب مجروح کشب که
 تمامت کار نادر را سیاه نادر شاه انقا از تیغ و سنان و کار و سیخ^۵ براراسته
 بودند و قرب دو هزار تن از براقیان نفاه بشهر شراة آوردند مردم شهر ایشانرا
 بشهر در آوردند و همرا را در خانها و جاها بقتل رساند و غمیم بسیار
 گرفت و از محکوم [ا] شد [ا] بان تا در نامیان^۶ همه محکوم بر مرد مجروح
 و اسب بی زین و سلاح نمود بود و زوی جفین گفت که از سناه نادر شاه

^۱ In the MS بدی

^۲ The MS has بجاجی

^۳ The MS. has صبح

^۴ The MS has بانان.

مازندران این لشکر را بخواهم برد بعد ازان با جبار هزار سوار نامدار جوشن
بوش کند اور غضنفر^۱ زور نینک آهنگ بدر^۲ حمله بلبل جنگ -

* شعر *

رشید و طواط هم پیجمون علی العدی فی لمحة * و البعد بین الجحفلین فراسخ

ایشان ناکاه برآیند بر دشمنان در یک لحظه

و دوزی میان دو لشکر فرسنگهاست

عنان ریز کرد و بر قلاب لشکر که ارغون آقا بود حمله آورد و بسیاری از
نامداران او را بکشت ارغون آقا منبزم شد تا بحجرت که از اشکیدایان^۳ تا
انجاسه فرسنگ است برفت و از مکجمن^۴ (؟) تا رباط اندما [ق] و هزیمت
کرد و سلطان کرمان تا ده کند و بادشاه ابقا ازان حالت غمناک کشت
بسفوتای نوین که بیر صد ساله بود و حروب بسیار دیده و کرم و سرد عالم
جشیده سوار را بدواند و احوال منبزم شدن ارغون آقا باز گفت و ازو
در فرار و قرار طلب تدبیر کرد چون سوار بسفوتای رسید و ازج بادشاه ابقا
گفته بود باز راند سفوتای یک زمانی با خود فکر کرد بعد ازان بیاده شد
و در میان دو لشکر صفای زد و گفت بادشاه ابقا را بکوی که هفتاد هزار
مرد آورد^۵ اگر ده هزار را بشکستند^۶ شست^۷ هزار بر جایگاه خود اند
و شکستی بدیشان^۸ فرسیده حرب می باید کرد شاه ابقا بنفسه حمله^۹ آورد
لشکر بیکبار از یمین و یسار چون دریا در حرکت آمدند و بزخم بیکن بولاد
از صخره صما آتش افروختند و از کشته و خسته بروی دشت ممر باد
بر بستند و از خون ابطال رجال نعال مراکب را لعل بدخشان کردند و سر

۱ In the MS. کنندورر عصفور.

۳ In the MS. سکیدبان.

۵ In the MS. شکستند شپست.

۷ In the MS. حمل.

۲ In the MS. بدر.

۴ In the MS. حمایت.

۶ In the MS. بدلشان.

درویش در مشدده نالا کرمب   سر بیسره اوج ثریا کرمب
 ر بس کرد کیتی همه تار شد   دو لشکر کرانی^۱ ده بنگار شد
 و برحاش اسب و ز بیکار مرد   دهن شد حبال سر بسر زیر کرد
 درحشدده از کرد برده تیر   خود تیره شب برق در زیر میع
 نخستین دو لشکر نه تیر و کمان   همی حدک کردند ناهم دمان
 مرد ارمودد و کین توختند   حب و راسب د یکدکر^۲ درختند
 کمان دلیران بیکان ییر   نکای رسانید کار ستیر
 که بر دشت کین حلی بودن^۳ معاند   توان درم حیری فرودن معاند
 و چون موج ران کوفه نالا^۴ کرمب   که در دامن طاس میدا کرمب
 مرغاول از حب و راسب می قاحب و کرمی و کرمی می نمود ناکاه حکم
 اندازی تیر^۵ حیحی بر سینه بر کینه^۶ آورد - * نظم *

حو بیکان دوسید انکشف او   کدر کرد بر مهره بشت او^۷ درسی
 ملک کعب رحم بران دست ناد   هزار افرس در حبال شست ناد
 شاه ران [۴] داق از قتل مرغاول سر کشته و دل شکسته شد و تمام عایه
 الْقِيَمَةُ وَ اسْتَعَاَصَ بِهِ الْخَسْرَةَ وَ الدَّامَةَ [حکم فرمود] حلا بانی^۸ ؟ بش
 رود و نالاس سدا کینه حوا حرب کدد و بخون مرغاول دمار از دهن انرا بیل
 برارد شاه ران داق او را بدواخت و مرکب خاص خود بدو داد و گفت
 از میدان کین بیشتر مرده بدام^۹ که ایشان کمین کرده اند حلا بانی
 بخدید و بتحدید نار دیگر خدمت کرد و کعب بدولت نادشاه تا حدود

^۱ The MS has کرانی.

^۲ In the MS نکدکر

^۳ In the MS فرود

^۴ In the MS نالا

^۵ The MS has بر

^۶ The MS has بر سینه بر کینه

^۷ In the MS حلا بانی

^۸ The MS has برام

چه بدام نیک و ناموس و مردانگی مردن به از عار و شحاتت^۱ دشمن
 امیدوارم بدیشت ارجمند و طالع بلند که براق بزودی مستخوذ^۲ و مقهور
 گردد و ما مظهر و مقصور تعامت سباه با اتفاق بحسب شاه زاده براق سوار
 شدند و الت جنک^۳ برتن خود راست کرد دست راست لشکر به
 شاه زاده تبسین اقول و شدند نوین معین شد و دست چپ به پشمو^۴
 و بورلقای و در قلب لشکر که اذرا قول^۵ کوبند ارغون اقا و سلطان کوبان
 و لشکر مرد [۹] صف زدند که اگر سباه خصم روز بر قلب اراک^۶ ایستی
 بادشاه ابقا در قلب نباشد شاه زاد [۵] براق چون چنان دید مستخوذ و
 مستقبض شد گفت ظن ما خطا بود مرغاول گفت که من بدوشت روز افزون
 بادشاه جهان بیک حمله این سباه را تار و مار گردانم چلبیرقای گفت که من
 بیک حمله این لشکر را قوت و موت کنم و قاب چلبیرقای برشم شکم *

فردوسی

من امروز کاری کنم بی کمان * که بر نامداران سر [۱] بد چنان
 اما فساد است که اسبان ایشان براق اند و از آن ما قوداق و راز آب بر ما
 گرفته اند و تعامت کار تبار را بسلاح نبرد و تیغ^۷ و سنان و زوبین و تار
 بر آراسته مرغاول گفت من بیشتر آنها را باز ستانم و آسما خالی کنم چون
 بدین حمله معزز داشتند بیکبار کوسها فرو کوفتند و طلبها را بنواختند
 و از هر در جانب لشکر روی بحسب آوردند و نفیر و نفیر بغاک ائید
 رسانید - * شعر *

دقیقی بدیسان چو شد لشکر آراسته دم کوس کین کشت برخاسته
 بنالید کوس اندر آورد کاه بیبجید مهر و بلورزد ماه

1 In the MS. شحاتت.

2 The MS. has محدود.

3 The MS. has الب جنک برتن خود.

4 The MS. has پشمو.

5 The MS. has قول.

6 The MS. has لشکر برد.

7 In the MS. نبردا تیغ.

بدره و حکم فرمود که دروازه‌ها را بفرستید و بیش لشکر شاه راده براق فرمود
و کسی را از پیشان در شجر نگذارید و ما را درین امر بطلاق و عتاق سوگند
داده مسعود بیک بخندد و گفت ای قوم مصلحت در آنست که در شعر
نکشاید و بذل^۱ ما حصر این لشکر را نگیرید و از سخن من عدول و انحراف
نگیرید که من بیکو حواة مسلمانانم هر چند که مخالف کرد و التجاج نمود
در نکشادند و برلی^۲ بیرون فرستاد مسعود بیک و فکیده بیش شاه راده براق
روم و احوال عصیان هرویای عرصه داشت شاه راده براق در حشم روم
لیکن از غایت فرج و شادمانی به هروم شاه نداشت اتفاق دادن التفات نکرد
و گفت دهنگام مرا جمع کن خود از مردم بخوارم بعد از آن شاه و ساه
از آب رود نگذشتند همه صحرا بر حیمه و حرکه دیدند در حاتم هرا
کری برون آمدند آن روز سرور و حضور^۳ نگیریدند روز دیگر از اول نامزدان
سوار شدند حرم در برنگ نراندند صحرا می دیدند می گران حرم در بانی
می ناپان از لشکر و میراک و اسلحه در ترموح شدی شاه راده براق بدره
مدل شد گفت . * شعر *

۱. ثَلَّ تَصَارِيفَ الرِّمَانِ عَجِيزَةً * يَوْمًا آيَ عُسْرًا وَ يَوْمًا آيَ يُسْرًا

درستی که کردشما در روزگار عجب است در روزی

می بینم دشواری را و در روزی می بینم آسانی را

نشد شاه اتفاق بعد از برول شاه راده براق امر را حاضر گردانید و گفت
برای و تدبیر شاه براق را بدام آوردم باید که همه از برای حال ورن و برورد
حدود و بکومت حق نعمت قدیم دران بزرگ مایکدل و هم بشت روزی
بکار از آورد و تردد و تعمر خواطر بعضی گفتند و عابت مسعود مدل^۴ رسانید

For 1119

^۱ In the MS برل

^۲ In the MS برلی

^۳ The MS has حضور

^۴ The MS has مدل .

بهلو تهی کند فلک از تیغ تو ولیک

از دشمنان دولت تو بر کند شکم

خشم ترا زمانه بتعجیل می برد

از عرضه وجو [د] سوی حیز عدم

بعد ازان از حال بادشاه ابقا شاه زاده براق را اعلام کرد و حکایت^۱ کویختن خود و گرفتن اسب و آمدنش بر سبیل تبختر بعبارت مضحک باز نمود و گفت این زمان دران دشت بجز خیمه و خرگاه و قبا و کلاه و اسب و اشتر هیچ مردی نیست شاه زاده براق بغایت خرم و خوشدل شد و ان جاسوس را هزار دینار و تشریف خاص داد از حال تربیت و اهبت و شجاعت و کثرت لشکر بادشاه ابقا بتسید جاسوس جواب داد سلاح و ساز و چهار بای بسیار دارند و قرب بنجاة هزار مرد باشند اما در امرا و وجوه سباه زیادت جلاذتی نیست و از بادشاه زاده جهان بغایت در خوف و بیم اند خاصه این دم که همه بسوی خانه و زن و فرزند نگران اند شاه زاده براق ازان سخن عظیم مستبشر و مستظهر کشت مرغاول و جلاپرتای^۲ به تهنیت مباد [ر] ت نمودند و شاه و سباه بشارت فتح و ظفر بیکدیگر رساندند علمی الصباح بیکبار سوار شدند به صلابتی و مهابتی که از حرکت ایشان کوه و هامون در جنبش آمد چون نزدیک شهر هراة رسیدند مسعود بیک با سوار جند بیشتر راند چون نزدیک دروازه رسید در بر روی او ببستند Fol. 113b. و معارف شهر [ر] ا طلب داشت خواجه شمس بیاری و طایفه از اشراف از باروی مسعود بیک را سلام کردند مسعود بیک گفت ای اصحاب دروازه چرا بسته اید خواجه شمس بیاری گفت که بادشاه ابقا بوقت مراجعت شهر را بسپرد و قومی را از ابنا [ء] و اخوان و اقارب ما با خود

^۱ The MS. has حکایتی.

^۲ The MS. has جلاپرتای.

برسان و در خلوت گفت دوتن را نکش و یکی را رها کن ان امیر بدان
موجب که حکم بود دو تن را بقتل رساند و سیم را گفت که مرد
خوب عززت و جوانی مرا بر تو رحم می آید برو سر خود کیر که نذا اراد
کردم ان حاسوس در بیش ان امیر در خاک عطاید خون ساعتی نگذشت
نادر شاه اتفاقا با تمام سنا در عقب هزمتان راه دیدد بوقت انک * شعر *

Fol 113a

سیاهی بر سیدی نقش بستی علم برخاستی سلطان بستی
بدش خنده^۱ که بجهت جنگ جانی معین^۲ کرده بود برود آمد و بشه
هراة ایلچی برستاد که مردم هراة باید که بیش شاه راده براق بروند
و بر روی سنا او دروازه ها بکشایند و طعام بیش ایشان باسم برعو حیبری
بفرستند تا ما را بر ایل و یکدلی ایشان اعتماد کلی حاصل آید و اگر
حدانک بر خلاف اسمی بکنند بروند و برامیان را در شهر راه دهند بچنین
سوگند که یکی را از شما رنده نگذارم خون ایلچی هراة رسید بواب ماک
اسلام و اکثر و مشاییر هراة او را باعزاز نعمان^۳ آوردند و شه حه ایلچی
بدیشان رسانید گفتند که بر ما برداریم و ازان جانب خون ان حاسوس^۴
بجای امان دادند در اثناء ان حالت اسبی بگرفت و سوار شد و روی
بکریز آورد و از خوشدلی در بوسه نمی کشید خدایمان بکراهه شاه راده
براق درآمد و بعد از خدمت گفت - * شعر *

تتمه

ای خسرویی که از ده تابش ز برق
رفت کرمت امیر کسری و تخت حم
روی ملک سیه شود آن دم که رای تو
بر چهره زمانه و تحصیل کشد زلم

^۱ The MS has خنده^۲ In the MS معر

بس فیل مست را که نپیدت فرو شکست

بس شیر شرزه را که شکوهت شکار کرد

بعد از اداء ستایش عرضه داشت که بنج ماه باشد بادشاه جهان از اردوها جدا شده از جواذب و اطراف مخالفان و یاغیان برخاسته اند درین نزدیکی از در بند قبیجاق لشکری بعدد اوراق اشجار و مطرات باران آمدند و اردوها و خانجاء امرا را غارت کردند و دران دیار از قتل و غصب هیچ خالی نداشت و حالیا از در بند تا ارمن و دیار بکر بیکبار سباه بیکانه دارد و اگر در مراجعت بادشاه جهان مسارعت نماید باقی اردوها و الوس از دست بخور [۱] هد رفت امرا چون این سخن بشنیدند سراسیمه و بر^۱ ایشان کشتند و باحوال خانه و زن و فرزند نگران شد و سوز و^۲ سعی در میان سباه ظاهر گشت و هر کس بنوعی سخن گفتی بادشاه ابقا امرا را طلب کرد و گفت که تدبیر چیست بعضی گفتند که مصلحت درانست که باز کردیم طایفه گفتند که حرب می باید کرد [د] چه خصم نزدیک است اگر ما بشت [د] هیم متعاقب بیایند و ازان فساد کلی بسباه رسد همه یک دل و یک اندیشه با براق حرب می باید کرد اگر نصرت و ظفر ما را باشد بزودی با [ز] کردیم و الا که خصم غالب شود هر چه که بمای رسد کو بخانهها و اولاد و احفاد ما رس [؟] ازین نوع هر کس سخنی گفت اخر الامر بران مقرر گردانیدند که باز کردند بادشاه ابقا سوار شد و بشتاب تمام روی براه آورد و تمامت لشکر خیمیا و خرگاهها بکداشتند و بصفتی^۳ هزیمت کردند که گفتی که یک ماهست که ایشان در هزیمت راه گرفته اند بادشاه ابقا بر سر جمع امیری را فرمود که این سه جاسوس را بقتل

^۱ In the MS. بر ایشان.

^۲ In the MS. سوز.

^۳ The MS. has نصفی.

سر مطلع کشت فکر فرمود بغایت باریک و قدیری اندیشید^۱ بس
خردمندان - * شعر *

اِذَا نَكَتَ فِي أَمْرِ تَفَكَّرَ وَحَدَّةٌ * غَدَا وَهُوَ مِنْ آرَائِهِ فِي كِتَابِ شاعر
چون شب گذارد درکاری اندیشه کند در حالیکه تنها بود
بامداد کند و او از رایها خود در لشکرها بود
بعد از ساعتی از سرا برده بیرون آمد و مغول فصیح جلد جهان دیده را
طلب داشت و با او موضوعت کرد تا بشیوه ایلجیان در بارگاه در آید و آن
سخنان باز راند و بعد از زمانی مراجعت فرمود و بر قاعده بر تخت
ساطنت نشست و با خواص به مشورت مشغول شد چون دو ساعت از شب
نگذشت و بادشاه و امرا در سخن براق بودند و در حکایتی عساکر خراسان
و عراق که ناگاه آن مغول که بادشاه اتفاقاً او موضوعت کرده بود سلاح
بوشیده و کرد راه بر سر و روی او نشسته در بارگاه در آمد و [ا] [انجا] چون Fol. 112b.
بسر برده خاص رسید زمین [را] بوسه داد و زبان بدین ستایش بکشد
و گفت - * شعر *

ای خسروی که کوهر اقبال [و] در نتج
در بای دولت تو سعادت نثار کرد
دولت عیان ملک بدست تو باز داد
اقبال بر براق مرادات سوار کرد
تیری که همت تو کشاد از کمان حکم
از روی هفت جوشن گردون کداز کرد
با زور سازوی تو مقرر شد بافترا
شر کس که وصف یستم و اغذبار کرد

لشکر [ر] ا انهمزام و انصراف بود درین مابین عمارت و جوی و جر Fol. 112a. و بلندی و بستی بسیار است از بالا کارگاه تا [ا] شکیدبان بدیدند از بل خنبه^۱ تاسق و سلمان [؟]. خوش کردند درین حالت بتجدید خبر رسید که شاه زاده براق بچهار فرسنگی نزول کرد بادشاه ابقا از چشمه سلوین سوار شد و در هزار گزی فرود آمد و در شب د [ر] انجا^۲ سه جاسوس یافتند ایشانرا بیش بادشاه ابقا آوردند بفرمود تا هر سه تن را برستون خیمه بستند و بتخویف تمام سخن برسید یکی گفت که اگر بادشاه جهان جان من ببخشد و بعفو بادشاهانه از سر جرایم من گذرد انچه دادم عوضه دارم بادشاه ابقا فرمود که جان ترا ببخشیدم و از سر گناه تو در گذشتم راست بکوی و بسوی کژی و خلاف مبنوی - * شعر *

دقیقی بهر کار از راستی یاد کن * برو تا توانی همه داد کن

دو کارست بیداد و نادرستی * که در کار مرد آورد کاستی

بکیتی هر آنکو^۳ براراست کار * شد از راستکاری ز بد رستگار

کر امید تو رستگاری بود * دران کوش تا راست کاری بود

من کلمات من صدقت قطاته قلت عثراته جاسوس نخست بلب ادب^۴ زمین جار الله خدمت در بیش بادشاه ابقا بدوسید بعد ازان گفت که شاه زاده براق

از تحقیق وصول بادشاه جهان هیچ خبر ندارد امراء و وجوه سباه دو کمانزد

بعضی می گویند که شاه زاده تبسین اقول و ارغون اقا با لشکر خراسان

آمده اند و ارازه در انداخته که بادشاه ابقا رسید و طائفه می گویند که

بادشاه ابقا آمده است اما لشکر او اندک است و زیادت ندارد ما بنده کان

را فرستاده اند تا تحقیق حال کنیم و بایشان باز نمایم بادشاه ابقا چون بران

1 The MS. has حنبه.

2 In the MS. دانجا.

3 In the MS. هر آنکو.

4 In the MS. نخست بلب ادب.

حرم عدل جهان کشائی نکوب و نا لشکری بی حد . قیاس همه با سلاح
درد و عدت تمام از ملک عراق بخراسان درآمد *

دگر بنجاء [و] دوم در حرب بادشاه ابقا با شاهزاده براق و فتح بادشاه ابقا

حس شهر سه ثمال و ستین و ستمایه درآمد درین سل بادشاه انقا
با لشکری که حد و عد داشت و عظمتی که ده بیج آمده ددده بود
از مادران حکام درآمد شاهزاده مرعول در قرا ناع بود و قنحاق اموال
و مساو کلا د کالیدرس بادشاه انقا از حام لشکر براند بصفی که در را
با سرعت از محال رفت بدود و مرع را با رکض از امکن بردن بی
و بر لشکر مرعول رد و تمام عظام که از خراسان آورده بودند از یشان
بار ستدد مرعول هرومت کرد و بیش شاهزاده براق دست و احوال
آمدن بادشاه انقا با لشکر ادویه که دشب و کوه ارشال مملو و مشد
است و کرد و عذر سم مراکب اشال تا اوج کردن *

از عذر سم اسل حرج کدال در حکاک
و از شعاع تنع بران مضر دلال نامیا

برمه داشت و کعت اندک متعقب می می رسد شاهزاده بران در حال
سوار شد و از مرعول ردی بخاکب شهر شرافه آ. ت و داری حدس کعب که
سمع بادشاه انقا رسیده بودند که ملک شمس الدین شدهزاده بران بدعام
فرستاده و او را نامدن بخراسان اسرا کرده و حوس شاهزاده بران بددند
درآمد از حیسار دیش او رفته و او را بر کمیت و کیتیب بمکنر

و خضر در شهر ندا در دادند که شاهزاده براق با صد هزار سوار ببادغیس در آمد و بتختگاه عراق می رود رعیت از وضیع و شریف باید که دعاء جان درازی او ورد خود سازند القصه براقیان بر خلق شهر مسلط گشتند و در تمغا و دار الضرب و دروازه ها امضا و عمال خود نصب گردانید و آن جانب بادشاه ابقا خان امیر نوروز و امکجای تسواقا و علی ملک را باسی هزار سوار نامدار بخراسان فرستاده بود چون بنیساپور رسیدند^۱ مرغاول از پیش ایشان قبل الحرب هزیمت کرد و چون فصل ربیع در آمد و عالم چون نکار خانه چین و کارگاه ماننی شد و باغ و جمن از کل و یا سمن نمودار جنت و قیمت فزای باغ ارم گشت و عطار کلبه صبا سر طبله بر از نافه خطا^۲ در صباح و مسا بر اهل دنیا بکشد و نقاش شیوین دست بهار صد هزاران صورت دلفریب بقلم قدرت بر صفحات گلستان و لاله زار بنگاشت * نظم *

انوری

صبا بسبزه بیاراست دار دنیوی را

نمونه کشت زمین مرغزار عقبی را

نسیم باد در اعجاز زنده کردن خاک

ببورد آب همه معجزات عیسی را

کجاست معجزه تا عرض داده دریابد

نکارخانه حسن [و] جمال لیلی را

خدای عز و جل^۳ کوی از طریق مزاج

باعثدال هوا داد جان ماننی را

Fol. 111a.

بادشاه ابقا بکردار شهسوار انجم بای عزم در رکاب عالم ستانی آورد و بدست

^۱ In the MS. رسیدن.^۲ The MS. has خطاد .^۳ In the MS. خل .

در اسه نامرد کرداییدند و شاهزاده براق گفت که ملک را بگویند که
 نزدی باز کرد [د] که سخن حقد دارم میخوانم که تا تو بگویم الا تموز
 فمار شام را سوار شد و ملک اسلام شمس الدین و الدین دمار دیگر سوار شده
 بود بوقت طلوع صبح صادق بملک رسید و آنچه که شاهزاده براق گفته بود
 سمع از رساند ملک شمس الدین می الحال یم فرسنگی باز گشت بعد
 اران بایستاد و خضر و کنگ را گفت که در روز اسب^۱ که قاصد بهوا
 Fol 110b. فرستاده ام و مکتوب نوشته که نزدی تا ایلجیان نادر شاه می رسم باید که
 حنظلی خروار آرد و شراب و میوه جنجین سراسر و کوسعد و حنظلی تا
 جامه و حنظلی و حرة نقد کرداییده اگر همانکه باز حواهم کشان آن
 کارها معطل خواهد ماند و در تاخیر و توقف خواهد افتاد حاضره که
 در شهر حاکمی بیست که مردم آرد و جماعتی که از ایشان کاری
 تواند آمد ایشان بپر دل بسوی امرا نادر شاه اتفاق دارند چه مصلحت
 ببیند خضر و کنگ دو کس خود را تا الا تموز [ر] کرداند و گفت که
 مراجعت ملک شمس الدین و بغدادان بعد کی نادر شاه مصلحت بدو
 اران باز بکشیم الا تموز چون بیش شاهزاده براق آمد و آید شده بود
 و دیده عزمه داشت شاه کرد شاهزاده براق اندیشه مدد شد الا تموز را بر سر
 جمع دشنام داد و گفت ترا فرستاده بودم که ملک شمس الدین را باز
 کردان بسختی حصر و کنگ باز گشته امرا را بوردند و گفتند که نادر شاه عام
 را بفر بوج داد ملک شمس الدین سعاد و حاضره نادر شاه را مشاهده کرده
 هرگز خلاف نکرد شاهزاده براق را آن سخن سعید افتاد و آتش سخط
 او اظهار می دید و چون ملک شمس الدین بشیر شاه رسید کنگ

از برای ملک کیری نیامده بلکه بخوابی آمده اگر ما بیشتر با او صحبت داریم فردا روز که او مراجعت نماید و بادشاه اتفاقاً بدین سرحد آید [۱] عادی و غرض^۱ خواهان این معنی را بانواع بسمع او رسانند اکنون بجه طریق و لطایف الحیل خود [ر] ازین ورطه بسالامت بیرون بریم هرکس از وزرای و ندما را می زد اخرا الامر بران معبر داشتند که ملک باسم انک بجهت بادشاه و لشکر ترغوی و تغار و نعل از هراة اگر اجازت باشد بیارد^۲ سخن خود عرضه دارد و چندانک ممکن بود درین معنی یگانگی و راست دلی باظهار رساند تا براق و امراء او را بر ملک اسلام اعتماد شود روز دیگر ملک شمس الدین پیش شاهزاده براق آمد و عرضه داشت که اگر حکم یرایغ بادشاه شود بشهر هراة روم مرید جوینک بیرون کدم و بجهت تغار و نعل و آنچه که دست دهد معین گردانم شاهزاده براق ملک شمس الدین را اجازت داد و بختاعت خاص اختصاص فرمود و کبک نامی و خضر نامی را و برادر مسعود بیک امیر حسین را مصاحب او نامزد گردانید ملک اسلام روز دیگر بتعجیل تمام با این نام برده کان مذکور از لشکر کاه شاهزاده براق بیرون آمد و فی الحال متوجه هراة کشت بعد از ساعتی براق از انک او را مراجعت داد بشیمان شد با زمرة از خواص درگاه و امراء سپاه خود گفت که بد کردم که ملک شمس الدین کورت را بکذاشتم تا بهراة رفت مصلحت دران بود که او را نکاه داشتی تا بهربلاده و بقعه که ما را بدانجا مرور بودی او را^۳ با خود ببردی تا امرا و وزرا ان موضع بواسطه او پیش ما آمدندی اکنون تدبیر چیست امرا گفتند که در عقب او سوار چند بفرستیم تا او را باز گردانند الا تمور نامی را باده سوار

^۱ In the MS. عرض خواهان.

^۲ In the MS. بنام.

^۳ is repeated in the MS. او ر

و سه روز بیدایی^۱ او را تشریف خاص بوشانید و بعد از سه روز گفت ای
 ملک عزیمت آن دارم که با بادشاه ابقا حرب کنم و ممالک عراق را بگیرم
 و درین اندیشه تدبیر تو چیست ملک شمس الدین گفت بادشاه بهتر داند
 اگر اجازت باشد یک سخن عرضه دارم چنانکه از آن بادشاه را در لشکرکشی
 ننبیهی حاصل شود شاهزاده براق بخندید و گفت ای ملک قدم تو بر
 بادشاه منکو خان مبارک و میمون آمد امیدوارم که بر من نیز مباد [ک
 آید هرچه ترا در خاطر آید بگوئی ملک شمس الدین گفت که بادشاه
 ابقا مرد جمع می کند و تو کار و خر کرد می کنی فردا روز که با سباهی
 بی کران بدین جانب حرکت کند لشکر تو بواسطه آنکه از غنایم غنی^۲
 باشد حرب نکنند و هرکس براسه بمال و نعمت خود مشغول باشد
 شاهزاده براق گفت ای ملک راست می گویی و آنچه ترا روی داده
 من نیز انرا اندیشیده ام اما تا آن هنگام که بادشاه ابقا بدین دیار رسد سده
 من اساری و غنایم خراسان را بماورالنهر رسانده باشد و فارغ البال منتظر
 حرب شده و کمان من آنست که هرچند که بادشاه ابقا لشکر جمع کند
 بهشت^۳ تومان نرسد و حالیا مرا صد و پنجاه هزار مرد نامدار جنگی
 است که هر هزار او بهنگام کارزار روزگار^۴ با ده هزار مقاومت نماید القصه
 ملک شمس الدین هشت روز بیش شاهزاده براق بود جو [ن] بدیده
 خرد در براق و سباه او نظر کرد بادشاهی دید بس جابر و سباهی بس
 مفتر [ی] و بی باک همه طالب قتل و نفل و قاصد غلوت و تاراج
 از آمدن بشیمان شد شبی نهم با خواص و فدماؤ خود مشورت کرد و گفت
 که مرا در میان این طایفه بودن از مصلحت بعید می نماید چه براق

ol. 110a.

^۱ In the MS. بمانی .

^۲ In the MS. غنایم می .

^۳ The MS. has بهشت .

^۴ The MS. is doubtful.

و ملک شمس الدین [را] بدید گفت ای ملک بادشاه براق با سباهی
 بدین صفت در مرغاب است و اندیشه عراق دارد ترا طلب داشته و گفته
 که از آن گاه باز که ملک را در ترکستان دیده‌ایم خاطر عطر ما را با او
 موافقتی و تعلقی حاصل شده و خواسته‌ایم و تمنی برده که چنان ملکی
 که در صفات حمیده ملکیت و در نظر فلکی و در شجاعت غضنفری [و]
 در مبارزت هزبری مصاحب ما باشد می باید که چون یرایغ ما برسید
 بزودی پیش ما آید که - * شعر *

نیاز است ما را بدیدار او * بدان بر هذر جان بیدار او
 تا بعد از آنک تخت جهاندار و ملک کامکاری بر من مسلم کرد
 و ایرانیان چون تورانیان مسخر و منقاد^۱ من کردند او را بنواخت
 Fol. 109b. بادشاهانه مخصوص و محظوظ گردانم و [از] آب اموی تا حد مازندران
 بدو مفروض کنم و درین معنی مبالغت عظیم و تاکید هرجه تمامتر بجای
 آورد ملک اسلام شمس الحق والدین بعد از دو روز که با وزرا و امراء
 درگاه خود مشورت کرد با قتلغتمور پیش شاهزاده براق آمد شاهزاده براق
 او را بنواخت و در میان شاهزادگان بر زمین خود جای جلوس تعیین
 فرمود * نظم *

نشاندش بر خویش و بردش نماز * وزان بس بد و گفت کی سرفراز
 رسیدنت میمون و فیروز باد * همه روز تو عید و نوروز باد
 چنان دان تو ای سرور زورمند * که چون من بنیروی^۲ جرخ بلند
 بایران زمین تاج بر سر نهیم * ز قصر فلک تخت بر تر نهیم
 ترا بر سران سببه بر کشم * ز گردن گردن‌ده بر تر کشم
 بدخشم بتو هرجه بهتر بود * و کر خود همه کنج کوه‌ریود

^۱ In the MS. مدعا.

^۲ In the MS. سرو.

نادرشاه اتفاقاً بحرف ما دیداد بعد از آن نادر عیس را بقدر حقایق قبول داد و مرعاول را کعب بنایب هرات رئیسانوز رود مردم انجا را بدین جانب فرستاد و حدود در طالقان معسکر صاحب مرعاول رود در شعله اواسط رمضان المبارک سده مذکور بشهر دیسانوز درآمد و قتل و کشتن بسیار کرد و وف دو هزار مسلمان را نکشت و راهی حنین کعب که شاه راده براق امیری را ستلیمیش نام ناده هرات سوار نامدار نامرد فرموده^۱ بود تا حلق شهر هرات را عزت کند امیری بود از معرفان درگاه شاه راده براق قتلغمور^۲ نام را فرود و کعب ای نادرشاه همان مصلحت درازست که اول ملک هرات ملک شمس الدین کرت را بدست آورد بعد از آن هرات را حرات قدیم حلقه حلقه او بنایب معتن و سفاک اند و اگر ملک شمس الدین مطیع^۳ ما گردد کل مازوک و امراء حراسان بطوع و رغبت بایلی و نکدلی در آیند و اگر عاصی شود ملکان و والیان حراسان همه از ما متعمر شوند و کار سگوند ما در ممالک حراسان دراز درگشت شاه راده براق کعب اس ندیده نرسیده و محمود است او را بجهت نوع بدست توان آورد قتلغمور کعب اگر حکم بر لیب نداد گردد می دروم و او را بیارم شاه راده براق او را احارت داد روز دیگر

* شعر *

که تا ندیده حورسید از گوه ساز * برد دفع و نکرت بدلی حصار نظامی
قتلغمور بنایبکاه سوار روی بشهر هرات آورد حور بشهر در آمد اعیان و اکابر
هرات گفتند که ملک اسلام شمس الحق والدین در قلعه محروسه حیسار
است روز دیگر قتلغمور از هرات بروم حور بنقلعه محروسه حیسار آمد

^۱ In the MS فرموده

^۲ In the MS here قتلغمور, but later on بنایب, also قتلغمور

^۳ The MS has صنع

* شعر *

مختاری

بمثال ابر غرّده بشکل بحر جوشنده

بشبه جرخ کرده بسان کوه جو [ن] آهن

از آب آموی بگذشت شاه زادگان تبسین اقول و یشمون با بیست هزار
مرد در مرغاب بودند شاه زاده براق قبجاق اقول را با سی هزار مرد نامزد
کردانید که بیش از من ببادغیس درای قبجاق اقول چون بمرغاب رسید
و سباه شاه زاده تبسین اقول را بدید هم از کرد راه مستعد محاربت
و مقارعت کشت شاه زاده تبسین اقول نیز- * شعر *

زیعی

بزد نای زرین و خنجر کشید * بسوی بداندیش لشکر کشید
دم کوس در کوه و هامون گرفت * تو کفتی زمین و آسمان خون گرفت
بذالید طبل نبود از دوروی * جهان شد سراسر بر از کفت و کوی
درفش^۱ از بس و بیش بر بای شد * درخش سنان عالم ارای شد
دو لشکر همه صفدر و کینه در * چون شیران فتادند در یکدگر^۲
ببر خاش^۳ و بیگار کردند روی * جو سیل روان خون در آمد بجوی
سباه قبجاق اقول بسیار بود و شاه زاده براق متعاقب او و از سباه شاه زاده
تبسین اقول دو هزار سوار بجانب قبجاق اقول رفت بعد از چند مقدمه
حرب شاه زاده تبسین اقول روی بفرار آورد و بماندگان رفت و بادشاه ابقا
را از آمدن شاه زاده براق با سباه کران آگاه کردانید چون تبسین اقول
باد غیس را باز گذاشت شاه زاده براق شادمان شد و کفت تفا [و] ل ما نیک
آمد چه ملجا و بشت لشکر ممالک خراسان شاه زاده تبسین اقول است
چون او را بشکستم و غلبه و قهر و قسر ما مشاهده کرده روی بهزیمت آورد

Fol. 109a.

^۱ In the MS. دوش ار.^۲ In the MS. یکدیگر.^۳ In the MS. درخاش.

مراق رساند بعد از هفت روز مراجعت نمودند و نکودار^۱ امول نادرشاه راده
 تناول و بیش بین بود و با فراس و کیلس تمام حوس ان تیر خدنگ را که
 شاه راده مراق فرستاده بود ندو رساندند دانست که دران تیر سر هسب
 در شب ان تیر را شکاوت و آن مکتوب را بخواند^۲ روز دیگر که * شعر *
 خسرو سیارکن^۳ حاکم رز^۴ ترکسید * بر سده رنگدار تیغ خو ارز کشید جوشری
 از حورف ان که نیاید که نادرشاه انقا از ان حال آگاه کردند از و احارت
 حواست که اگر حکم پرلیغ شود نعدده ایی رستان دکر حستان رود نادرشاه
 انقا او را احارت داد و او از در بند ناکو نشاه راده مراق بنعام فرستاد که ریدهار
 که لسنکر بخراسان بدری که نادرشاه انقا را سناه سیار سب و از من طمع
 مددکاری و یاری نداری که من از خراسان رستم و بیش درد من مکتوب Fol 108b.
 ندوید^۵ که من با نادرشاه انقا دیگر [حلاف] بخواهم کرد و ان حایب
 ایلهکیان شاه راده مراق سخن نادرشاه انقا را عریه داشتند شاه راده مراق
 حشم شد و در سر جمع نعدده سیار نمود و کعب کار من بجای رسید که
 منب از انقا برت^۶ و عاخذوار خواهم آمد - * شعر *
 وَلَا أَدُلُّ الدُّنْيَا حَمِيْعًا دِمَّةً * وَلَا أَشْتَرِي عَرَّالْمَوَاتِبِ بِالْأَدَلِّ نیکویری
 و قدول نمی کنم دنیا را همه را دمتی
 و نمی حرم عرت مرتدنا را بخواری
 بعد از یک ماه با لشکری که حصر اعداد ان ما و زای قیاس اناس و
 انام بود و از احاطب جمعیت^۷ و کثرت ان عقول قاصد با حدیث سناهی
 آمده حروب و ساخته ضرب -

۱ The MS reads نکودار.

۲ In the MS بخورد.

۳ In the MS سار کار.

۴ In the MS رز.

۵ In the MS بخورد.

۶ In the MS برت.

۷ The MS has جمعوت.

با امرا و صواب ملک خود مشورت کرد در جواب [گفت] که سلام من
 بشاهزاده براق رسانید و بگویند که اگر از من براه خویشاوندی و یکدلی
 تمامت ممالک عراق و خراسان را طلب داری در اعطا و بذل^۱ آن هیچ
 تاخیر و تقصیر جایز نشمرم و جندانک ممکن باشد در رعایت جوانب
 و باس خواطر شاهزاده‌کلان و امرای که مضاحب تواند اجتهاد نمایم^۲
 و اگر جندانک خواهی که بزور و فریب لشکر بدین دیار کشی و خراسانرا^۳
 که سرحد ایران و توران و نزهتگاه^۴ جهانیان است بگیری و یرت و بنگاه
 خود سازی هرانده که بالشکری حساب با تو مقابل شوم و باز^۵ بتجدید
 بواسطه مخالفت و محاربت ما در عرصه افاق فتن و شورش و اندوهی
 عساکر ظاهر کرد و کار خون ریزش و کین و کمین و قتل و قتل^۶ بجای
 انجامد که سالها بی کران اصلاح و نظم آن دست دهد - * شعر *

فردوسی

بجای رسد کار ما از ستیز * که بیدا شود هر زمان رستخیز

و اگر [خواهی] البته بواسطه آنک نزهتگاه^۷ او محقر است و علفخوار اندک
 و هوا مخالف بر عزیمت آنست که از آسموی بدین سوی آید دارالملک
 غزنین را که تختگاه سلاطین صافی بود بتو^۸ مسلم داریم بدان شرط که از
 منافع آنجا نصفی^۹ بدیوان اعلی ما رساند و نصفی اعمال او تصرف
 کند چون بادشاه ابقا برین نسق بیغامچای درشت با سماع ایلجیان شاهزاده

^۱ The MS. has بدل .

^۲ In the MS. نماید .

^۳ The MS. adds را after خراسانرا .

^۴ In the MS. نزهتگاه .

^۵ In the MS. بار .

^۶ In the MS. قتل .

^۷ In the MS. یرتگاه .

^۸ The MS. has و .

^۹ In the MS. بصفی .

* نظم *

همه دبو کردار عادی نژاد * همه دور از رسم و آیین و داد
بعد از آنک در ماه و نیم نایسلی حرکت کرد و عوف هزار تن از یسا در
قتل آورد. * شعر *

فاجار فرخاش نکداستغند * جب و راست دیباد برداشتند
که ما فده کانیسم مرشاه را * ستوده جهان گیر کین خواه را . 106b.
جهاندار شاهدست و ما فده ایم * همان فده وارث درستنده ایم
دل و جان هر یک نفرمان اوست * کم و بدش یکسر همه آن اوست
نیکتی درون تو نداریم کس * ببخشایش امیدواریم و بس
نه مردان رزمیسم و او یخستن * نه دیبده یسکار اندکستن
نه داریم با او سرداوری * نه یارای فرخاش و جنگ آوری
نه کیست ما را و نی جنگ راه * سرد گردنشد شدیده کداه
سر خدمت در خط امر ملک شمس الدین نهادند و فلاح
و حضور تیراه را نکوتوالان^۱ او تسلیم کرد ملک شمس الدین دحدوة
و اموال و مواشی ایشانرا بر ساه بخش فرمود و از [۱] بجا در سلج دو اعمده
سده مذکور مظفر و منصور با غنائیم^۲ و اساری بی حساب بطرف شراه
حرکت [فرمود] *

ذکر بنجاه [و] یکم در آمدن شاه زاده بواق از
ماورالنهر به ممالک خراسان

چون شهر سده سبع و ستین و ستمایه در آمد ثقات^۳ هرات صابها الله
عن العاهات و البلیات جزیین^۴ گفتند که درین سال مذکور پادشاه انقا

۱ In the MS. نکوتوالان.

۲ In the MS. غنائیم.

۳ In the MS. ثقات.

۴ In the MS. جزیین.

مبلغ مال رشوت گرفته روز دیگر بفرمود تا مولانا جلال را برهنه کردند و صد و پنجاه جوب بر پشت^۱ و سیغه^۲ او زدند و از بالای بام دروازه اش بینداختند^۳ و کیل و کو اهان ان عقد را جند ماه در زندان باز داشتند و بعد ازین سیاست بیک ماه از ملحدان قهستان دوازده تن بهرآه آمدند بر عزیمت آنکه المی بملک اسلام شمس الدین رسانند قرب چهل روز در هرآه بودند و بمقصود خود نرسیدند روزی ملک شمس الدین بکارگاه می رفت چون بسر بل جوی انجیر رسید از ان ملحدان دوتن را دید که بر سر بل ایستاده بودند از یشان پرسید که شما چه کسانید گفتند که غریبیم و از ابیورد آمده ایم ملک اسلام بفرست دانست که دروغ می گویند ملک عز الدین تولک را گفت که بیاده شو و از یشان بتخویف و وعید تمام تحقیق احوال کن بعد از ان که ملک عز الدین تولک هریک را دوپست جوب بزد گفتند که ما از قهستان آمد ایم بران نیت که ملک شمس الدین را بقتل رسانیم و یاران ما در جغرتان اند سوار جند فی الحال بجغرتان رفتند و ایشانرا گرفته بخدمت ملک شمس الدین آوردند ملک اسلام بفرمود تا بر سر میدان بیرون^۴ شهر هر دوازده تن را بقتل رسانند^۵ بعد از ان بدو روز بطرف تیرآه با لشکری حد حرکت کرد و این تیراهیان طایفه بودند دیو کردار و شیاطین هیاکل شیر با شیر و کرک خورده بودند و روزگار با بلند و نهنگ کرده در مواضع سخت و کوه بایهء منیع وطن ساخته و بیج عهد و دور خراج و باز ببادشا[ه] نداده و رعیتی و انقیاد نبدیده و جه هریک خود را رستمی فرض می کرد و هر تن خویشتن را تهمتتی^۵ میدانست -

۱ The MS. has پشت .

۲ In the MS. بینداختن .

۳ In the MS. بیرون .

۴ In the MS. رساندند .

۵ In the MS. تهمتتی .

و حداد کلاه و کمر و اسب و اشتر و حیام و نقود اموال بدست سناه
 نادشاه انقا افتاد که حصه [ا] هیچ محاسب در صمیر نتوانستی آورد
 نادشاه انقا مطهر و منصور مراجهت نمود و ملک اسلام شمس الحق والدین
 را بعد از سه ماه تا تشریفات کرانمایه از مراکب کوهی و اسلحه مصری
 و برلیج و نائیره و طفل و علم احارت مراجهت فرمود *

ذکر بنجاهم در مسخر کردن نیدن ملک اسلام شمس الدین مردم تیراه را

حون شهر سده سب و سنس و ستمانه در آمد ملک اسلام شمس
 الحق والدین دس سال از عاق بهراة آمد و چهار ماه د هراة معام کرد
 و دس چهار ماه^۱ بسیار حالی از مواضع حد حون مسعد و حسه و رباط
 و حوص عمارت فرمود و مولانا حلال الدین عربوی^۲ را که معنی شهر هراة
 بود برحم حوب نکش و راوی حدین کعب که مولانا حلال عربوی^۳ ۱۰
 ملک شمس الدین بس عرب و محترم داشتی و د فلم و قول او اعتد
 تمام کرده بود و وری شخصی^۴ بتقدم او آمد و کعب ای ملک اسلام
 مولانا حلال الدین معکوحه مرا تا یکی از جوانان^۴ شهر عدد بسته اسب
 ملک شمس الدین ازان شخصی در عصب رعب و مولانا حلال را طلب
 داشت و د [ر] حضور ایمنه و اعیان هراة در تصیج آن عقد تعحص تمام
 فرمود احد الامر بشورت بنوسب که مولانا حلال [و] وکیل و کواهان
 و کاتب حجب مهر دران عقد نکاح تا مشروع نکی بوده اند و ازان عوب

^۱ In the MS در هراة معام کرد is repeated

^۲ In the MS عربوی

^۳ In the MS شخص

^۴ In the MS جوانان

رفت و اماکن جهان بر انوار جون اطراف دریای قار^۱ شد و شاه باز سفید

نورانی بزاع سیاه داغ اشیانی ظلمانی مبدل کشت - * شعر *

شب آمد جهان دیو دیدار کشت * درودشت و هامون همه قار کشت

Fol. 105b. هر دو سپاه روی از میدان حرب بتافتند و همه شب در تدبیر رزم و اندیشه

نبرد دوم بسر بردند بادشاه ابقا خان فرمود که از طبیبان و جراحان حاذق

بنج تن امشب بوثق ملک اسلام ملک شمس الدین کرت روند و جراحها

اورا بر بندند و از داروخانه خاص ما انچه بیاید ببرند راوی چنین گفت که

در آن حرب قرب صد ملک و امیر نامدار بعضی خسته و طایفه کشته شده

بودند بادشاه ابقا از هیچ کدام جندانی یاد نمی فرمود که از ملک شمس

الدین جو[ن] شب سیاه بوش باخر رسید و افتاب^۲ بادرفش درخشان سر از

خاور برآورد از جانبین * شعر *

مولف
کتاب

دلبران باز^۳ خنجر بر کشیدند علم بر اوج هفت اختر کشیدند

شعاع تیغ بر بالا بر آمد ز هرسو نعره و غوغا بر آمد

زمین بر نیزه و تیغ و سنان شد زمین گفتی بشکل آسمان شد

دو لشکر همجو^۴ کوه آهن از جای بجنبیدند و جرخ افتاد از بای

آن روز تا نماز پیشین بر منوال روز گذشته از طرفین دارو کیر و نعره و نفیر

و بکیر و بستان و زخم^۵ تیغ و سنان بود و از جانبین آه و وادلا و یا حسرتا

و یامصیبتا و کشش و کشش و خروش و جوش بعد از آن بادشاه ابقا خان

بر شاه زاده برکه خان^۶ ظفر یافت و اکثر عسکر شاه^۷ زاده برکه بقتل رسید

1 The MS. has قار.

2 In the MS. و او اعجاب.

3 In the MS. بار.

4 In the MS. جون.

5 In the MS. رحم تیغ.

6 is repeated in the MS. بر شاهزاده برکه

7 In the MS. عکس.

و چون رعد در گردن و قرب هزار سوار قعقاعی بهادر کار دیده شد، روز
 بر ملک شمس الدین حمله آوردند ملک شمس الدین با ایشان درپرد
 آمد بمثابتی که بهر حمله از ایشان فرقه را دروچ می فرستاد راوی حسین
 کعب بدر می دران حمله بود آن روز نه رحم کران بر اعصاب ملک
 شمس الدین رسیده بود ملک شمس الدین همگنان از غایب دلاوی
 و بهایب شکاعت با آن سواران در می اویخت تاگاه در اثناء آن حرب
 بط شاه راده نرکه حل بر ملک شمس الدین افتاد رسید که آن سوارحکمی
 سر برهنه که با آن جندآن مرد دلاور حمله می کند کیسب معلی ترمطای^۱
 نام ملک شمس الدین را بشناخت کعب ای شاه راده حبل این آن
 ملک است که از ولایت غور پیش نادرشاه منگو حل آمد و در حمله
 کبک حبل دین صعب که نادرشاه راده مشاهده می کند دلیربها
 صعب و حانداریها عظیم نمود - * شعر *

مَلِكٌ إِذَا سَلَ السُّيُوفَ دَنَائُهُ * يَوْمَ الْوَعَا تَسْرَكَ الدُّكُورَانَا رَشِيدُ وَط

نادرشاهیست چون نکشد شمشیرها را سر انگشتان او

در روز حمله ننگ دارد بران را مادیگان

مَنْ يَأْتِيهِ بَيْنَ الْقَدَائِلِ وَالْقَنَاءِ * لَمْ يَلْقَ إِلَّا قَيْعَمًا دَلِيًّا

هر که بیاید او را میل لشکرها و بیره ها

نیفتد مگر شیری بیک شکافته

القصه آن روز تا شب هر دو لشکر برین دستق که دگر و ب تا هم در محارب
 و مقابل بودند و حو شاه رنگ شاه روان عباسی بر ابراش و سرانده
 انفرسی بود و جبهه کافوری روز در محارب جعد عفری مشک سای شب

میدان هر زمان بنوک سنان جان ستان نیزه خطی مار شکل مثقفه عسال
هژده کزی کوه شکاف حلقه حدقه دیده کار دیده کان جهان را می ربو دند
و بشمشیر شیر افکن قمقام اثر قتال و رمح خون ریز^۱ آتش حرب و ضرب را
در التیاب و اشتعال می آورد - * شعر *

ابدخوند

وَ إِذَا زَنَادُ الْكَرْبِ أَخْمَدَ نَارَهَا * قَدْ حُورَا بِأَطْرَافِ الْأَسِنَّةِ نَارًا

و چون آتش زنها جنک فرو شود میرانیده شود آتش او
بزنند اندکروه بکنارها سرها نیزه آتش را
صاحبان جیوش و وازعان عساکر شاهزاده برکه خان ساعه بر روی صفوف با
سیوف مسلوله و رماح مثقفه می تاختند و این ندا در میدادند^۲ که ای
کردن کشان دست قفجاق بزخم شمشیر و جماق افاق را چون اماق برین
لشکر شام و عراق تنک کردانید و بجم^۳ کمند کیانی اعادی را از خانه زمین
بر روی زمین افکنید - * شعر *

نظامی

بدان تاب داد کیانی کمند ببندید با هوی جرخ بلند

Fol. 105a.

بندان خنجر دلدرد ابکون بدرید دل در بر جرخ دون

خاصه^۴ ان جنک سوار خراسانی را که برکستوان احمدی بر رخس رخشان
آهن خانی باد بای انداخته است و بی خود و مغفر بازورقی حریر بر سر
در پیش تیر^۵ و تبر چون غضنفر^۶ و تندتر^۷ می آید و بر حمله طایفه از
نامداران را بیجان^۸ می گرداند و بهر ضربه جماعتی از مبارزان [ا] بیجان
می کند لشکر شاهزاده برکه خان بیکبار چون دیریا در موج زدن آمدند

^۱ In the MS. چون ریز .

^۲ The MS. has میدادن .

^۳ The MS. has بجم .

^۴ The MS. has خاصه .

^۵ The MS. has تیر .

^۶ The MS. has عصفر .

^۷ The MS. has تندتر .

^۸ In the MS. بجان .

و دمدمم ار غایب شادی خود عالی ار سر برگزینی و طلایه الوجه
و عالی الراس در میان میداد زانندی و گفتی ای قوم بی دین حدک
حوی^۱ آتش حوی دیو حمله عفری دندار شیطان هیکل که حوی ناحوح
و ناحوح درین دشب بدید کرد آمده^۲ اید و گرد بر انگیزخته و دشب ار
حل شسته و دل بسته دمم دور دیده سحر^۳ و والی دار ملک اسکندر
شمس الدین کرد - * شعر *

Fol 104b

اَنَا سُّ الْعُلَى وَالْمَعْدِ لَا بَلَّ أَنْوُهَا * وَ حَسْبُهَا فَخْرًا بَدَا وَ لَا قَحْرَ
اسیر
معم سر بلندی و بزرگواری ده لکه^۴ بدر اشنام
و بسده اسب اشانرا ناردن ناس و مرا ناردنی دشب
حسن رسمی
شهر من فرخاش اسب و درم و داب من حواس است و دم [۹] سرمه
اللہ عمه
بیدی دیدی جهان دین من عمار میداد کاراز سب و گرد در بیکار ده
کحل العصر - * شعر *

دُو حُصْبِي يَشْتَرِي آدَا * عَفْرَاتُ الْقَفْعِ بِالْوَسْ
شاعر
حدارند بلکهه^۵ حشمیس می حوک همیشه
کردنها کرد حدک را بحکوات
و اعانی کوش شوش عردو و عرنک کوس حدک اسب ده اوار حدک
* شعر *

دورم ده اوازی حدک و ده کوس * دورم^۶ ده دستان ساه و ده طوس اسدی
و ملازم و حاسداران خدمت ار که محبزه ار حد دبع کوه کنار اشان ده
کشتی و رزه ار دوک بیکان ممی شکاف اشان قصد باره شدی در صف

^۱ The MS has حوی

^۲ In the MS اند

^۳ The MS has سحر

^۴ The MS has ده

^۵ In the MS بزرگم

دریای بی پایان از باد صرصر در تموج آمد و عرصه لشکر گاه از بری سباه
نمودار دشت محشر شد -
* شعر *

هم اندر زمان از دو رویه سباه سباهی ز هم یک بیک کینه خواه
جب و راست میدان براراستند بکین درختن تیز برخاستند
و دشت نبرد از خون چون بکر اخضر در موج زدن آمد و بر فراز و
نشیب معارک فرات^۱ و دجله پیدا شد و از د [ر] بند سیل خون^۲ بجیکون
و سیکون^۳ رسید و دم و نم ان از ثری و ثریا و ماه و ماهی بگذشت

* نظم *

فما زالت القتلى تفور دما و هم * بدجله حتی ماء دجله اشکل
بس همیشه بودن کشتگان برمی جوشید خونهای ایشان
بدجله بغداد تا آب دجله مشکل شد

* شعر *

میادین^۴ کمین کین ز موج خون بد انسان شد
که از هر سو بدید آمد هزاران دجله و جیکون^۵

ملک اسلام شمس الحق والدین از برای نام جهانگیر و صیت عالم بیدمائی
درمیان جندان هزار مرد سباهی چون شیر درنده و ابر غرنده و دریای
موج زن و کوه آهن و فیل زور اور و هزار تیر^۶ بیکر تیغ^۷ بیدریغ می زد
و حمله بر حمله می آورد و می گفت -
* شعر *

مرا مسادر از بهر این روز زاک * که جز با جنین روز کارم مباد

صاحب

اسدی

۱ The MS. has فراد .

۲ The MS. has سلحون .

۳ The MS. has سکون .

۴ In the MS. مبادین .

۵ The MS. has جیکوا .

۶ The MS. has نیر .

۷ In the MS. تیغ is repeated.

حوس بادشاه (۱) حان یا لشکرهای کوران یا شاهزاده در که حان معادل شد
 از حاندیس هر دو سناه صف در کشیدند و طفل و نالی در عرویش و عروید
 آمد و کوس و هندی درای در صدا و لوا نمائندی که گفتی محوی
 إِنَّ رَّكْلَةَ السَّاعَةِ شِعْ طَطِيمٌ حَكَابٌ شَدِيدٌ از یدش و داشت و بحقیق
 سَرَكَادُ السَّمَوَاتِ بِنَعْطَرٍ مِثَّةٌ^۱ بردلها کشاده کشب - * نظم *

معری

از عروید کوس کوش حوح [کردان] کشب کو
 و از شعاع قیغ زری ۱۴۰۰ تالان^۲ شد مدیر
 مرد^۳ مردان رنک حوس دد سکان تا ثری
 کرد کردان رنک تا نالی ادول اند
 از هندی و هینب^۴ ان زور و ان لشکر فتاد
 حوح در حوف و رمای^۵ در قس^۶ و کیکی در رحیر

Iol 104a

و از عکس ربات رنگا رنگ که در سرس کردن دندار می کرداند نضاء شواء
 آورد که ماندد در دو وظاوس کشب و از دوع بیرون کونا کوی که با سماکین
 زار^۷ می کفک رمین مع که دسل کلزار^۸ و لاله ستان شد - * شع *
 دسل قده کسی رمین [۱] زردت^۹ لشک

ش

دشکل حانه مانی عوا از انب الوان

هر دو کوه حوس کوه آشدن در میدان کس صف کشیدند و بس ن.

^۱ Fl & MS reads بِنَعْطَرٍ مِثَّةٌ

^۲ The Rauz has رحشان for تالان

^۳ This verse is omitted in the Rauz

^۴ The MS has هینب but in the Rauz هینب

^۵ The Rauz has مانی for رمای

^۶ The Rauz has لاله for قس

^۷ In the MS زار

^۸ The MS has کلزار

^۹ The MS has زردت

و زره و خود و تجفاف^۱ و رماح و زربین^۲ نزد او^۳ فرستاد چون حکم بادشاه
ابقا خان با جندی خلعت کرافمایه بپاک اسلام شمس الحق [و] الدین
رسید فرستاده بادشاه ابقا خان را بیهتزاز^۴ و هشتاشت^۵ تمام اعزاز کرد
و گفت که خون^۶ اعداء بادشاه جهانگیر شراب منست و جگر
معاندان شهنشاه کوس سریر کباب من کوش مرا خوشتر از بانگ کوس
جنگی نیست و خنجر دل در مرا لذتی^۷ داکشتر از دماء حساد
زنکی نی - * شعر *

غریو کوس و فریاد و نفییر و نعره مردان

بود [د]ار کوش جنگ اور جو بانگ جنگ و نای و نی

مطالب من از حیات عالم فانی حملات متواتره است و مقاصد من
از باقی زندگانی صولات متعاقبه - * شعر *

لُکَلِّ مِنْ بَنِي الدُّنْيَا مُرَادٌ * وَ مَالِي غَيْرُ حَرْبٍ مِنْ ارَادَةِ

آفاقی

مهریکی را از بصران دنیا مراد نیست و نیست مرا جز جنگ خواستی
روز دیگر که آفتاب جهانتاب از افق سپهر کبود تیغ زر اندود بنمود و لباس
قیرکون شبهه بکسوت معلم زر فام مبدل گشت - * شعر *

بفرخنده اختر بنیروی شاه سرا برده بردشت^۸ زد با سباه

اسدی

دم کوس زرین و هندی درای^۹ جو^{۱۰} کاو دم ناله کره نای

ز هرسو جب و راست برداشتند دوشش کیانی برافراشتند

1 The MS. has تجفاف .

2 In the MS. روس .

3 The MS. has برود .

4 The MS. has باهدراز .

5 The MS. has هشتاشت .

6 The MS. has خان .

7 The MS. has لدنی .

8 The MS. has بردشت .

9 The MS. has داری .

10 The MS. has عوگاو دم .

بولاد و داد بر برق مردم سالی محبت [و] اعتقاد بد و کرره کا و ساز گوه شکن
 کوچ دادن را از قردوس بی موس ریز^۱ ریز یک خدمتی بر ارد و حوش
 روش و فاد ناصفا را از برای ددن فیل تن مصادف از عید بی عیب و لا
 بر ارد و نامی رازی ریز^۲ در رکاب ریز تکاور همایو [و]^۳ صرصرنگ عریص ارد
 تا بعد از آنک اه^۴ م عله^۵ و تسلط حیوش اعدای دگون^۶ و بر خون کردن
 و رایات دولک ما بطراز فتح و طغر مطرر^۷ شود او را ناسیور عامیشیهای^۸
 که از هیچ نادشاه مثل ان بدید ناشد و داعزایتیهای^۹ که هیچ دیده شده ان
 دیده دود نار^{۱۰} گردانیم و انعام ما در حق او مترادف شود و اکرام ما
 بحای او متصاعف کردند - * شعر *

مزارم نیکبندی درون نام تو رسادم نتو سر دسر کام تو
 ترا بر سران سو فراری دهم رسیم و کهر بی نیازی دهم
 بدخشم دتو کعب شاهنشهی همان تبع و اسب و کلاه مهبی
 ر ماردردان تا ناقصای عور تو باشد ای سرور شیرور
 و ما را محقق اسب که او ملک مملوک قدم اسب و راز^{۱۰} و رای و رزیب
 و درایب او واسطه سعادت [ت] - * شعر *

و لَیْ (الْأَمُورُ) الْمَشْغُولَاتِ تَمَرَّتْ * طَلَمَاتُهُ تَنْ رَا نِکَ الْعَمَقْدِمِ
 و می بینم کارها مشکل را ناره می شود تازیکه از او رای بیشی کبرده تو
 بعد از ان از صاحب دند دروس مرد را از مرکب و سلاح و حوش 103b. c.

^۱ So reads the MS.

^۲ The MS has همانور .

^۳ The MS. has و نکیون .

^۴ The MS reads عامیشیهای

^۵ The MS has نار

^۶ In the MS ریز .

^۷ In the MS عله .

^۸ In the MS مطرر .

^۹ In the MS. عامیشیهای .

^{۱۰} The MS has راز .

رمکشان وقت طعن خون افشان تیغ شان گاه ضرب آتش بار

* شعر *

فَفِي كَفِّهِمْ عَضْبٌ وَرَمَحٌ وَمِقْرَعٌ * وَفِي سَيْفِهِمْ مَوْتُ وَنَارٌ وَجَوْهَرٌ

مولف
کتاب

در دست ایشان شمشیر است و نیزه و کمان

و در شمشیر ایشان مرکبست و آتش و جوهر

يَشْقُونَ هَامَاتِ الْأَعَادِي بِمَوْقِفٍ * يُسَلُّ مِنْ الْأَعْمَادِ سَيْفٌ وَخُنْجَرٌ

می شکافند تارکهای سر دشمنانرا بجای استادان

می شود کشیده^۱ از میانها شمشیر و نیم شمشیر

و سباهی بدین عظمت که وهم ستاره شمر از احصاء آن باز ماندی و ضبط^۲

کثرت او در عقل و عقد هیچ دانا و محاسب نیامدی بر اختر سعد و طالع

فرخنده از دیار دیار بکر بمساعدت سپهر بلند و بنخت ارجمند بجانب

در بند حرکت فرمود - * شعر *

نظامی جو^۳ آمد با سباه از شهر بیرون

زمین گفتی روان شد همچو جیخون

همی رفت از زمین بر آسمان کرد

بگرد اندر جهان بودند لشکر

که در میخ^۴ تذک تابنده اختر

جهان آمد همه لشکر باندوه

سباهی بی حد و ز اندازه بیر[و]ان

فراز و شیب دشت و کوه [و] صحرای

ز رخس خنجر و روشن^۵ سنانها

و حکم کرد که ملک شمس الدین کرد بمدد ما کمر جانسباری بر میان دوستاری

بندد و شمشیر شیر اوزن فرمان برداری از نیام نام داری بر کشد و خود زر اندود

۱ The MS. has کشیده کی .

۲ The MS. has ضبط .

۳ The MS. has چون .

۴ In the MS. میخ .

۵ In the MS. روش .

و با قوت و مکتب^۱ هرچه بیشتر و بیشتر تا حدین^۲ سناهی حرب را اماده
تا عدت و اهدت تمام کرد که در نگار خانه حیال مثل ان متصور نکرد
[و] شاهین بلند سوار افکار عقال افاق در هوای ادراک کمیاب ان از پرواز
تا [ر] ماند در بد آمده و اگر دعوت ملکه ان جانب در رفتی عساکر بدیع او
تأخیری و توقعی خواهد بود بروی^۳ از در بد نگردار کوه البرد و

مطالب حرج بلند دیدی دیار حرب خواهد کرد^۴ دادشاه انقا * شعر *
Fol 102b
حور بن داستان اگهی دهم بار * بیاراست کیتی ناس و سار فردوسی
حوسیل حروشان و حو[ن] موج تیر * چهل کرد بر شورش و رستخیز
بفرمود تا کوسپاه رزمی^۵ بر گرفتند و طغیاه حوی بدو احتند و زادت
شمار بر انداختند تا لشکری که از حرب از رزم و زمان در نالش و
حدش آمد و کوه و دریا در حوش و حروش همه حور کلس بر آب
لعل بیکرو سال لاله و در کس تا حود و معمر و اندید و عتقه تا
ایلک و رد بین و نگردار برق و عتقه بر حرب و حنک و اتش و دمطل
ناد و اتش که طعل و صراب و صعب خاک و اب وقت درنگ و شتاب .
حور بلند و بهنگ تا حنک و اهنگ و حور بیل و کردی معمر و صعب
شکی . * نظم *

حمله ^۶ کرد و کس شال کرد اگهی	حمله دیره [و] را بدیع کدا	لادی
سخت دایده حرب را تدبیر	بیک بیعده حنک را شصت	قالا
وقت حوشش حور رستم دستان	کاه کوشش حور حود کدا	
ناده شال حور حصم بر شراب	مید شال شد شوره کاه شکا	

^۱ In the MS مکتب

^۲ In the MS بروی

^۳ In the MS کسی سنا

^۴ In the MS باحس

^۵ In the MS گزین

^۶ In the MS حمله

در شهر در ایستد و هر کس بجهت خود عمارتی کند و ایمنه و اهل زهد
و ارباب هنر را مال بی حد داد و رعایا را بداد و بذل برومند گردانید ^۱ *

ذکر چهل [و] نهم در رفتن ملک شمس الدین بدر بند باکو و صفت جنک او

چون شهر سده خمس و ستین و ستم [ده] در آمد درین سال ملک
اسلام شمس الحق والدین کرت از شهر هراة در ربیع الآخر سده مذکور عنان
عزیمت بجانب عراق تافت و چون باردی بادشاه ابقا خان رسید بنجاه
روز مالزم بادشاه ابقا بود بعد ازان خواست که اجازت مراجعت طلبد که
درین میان بسمع بادشاه ابقا رسانیدند که از طرف در بند شاه زاده
برکه خان با لشکری که کثرت انرا جز ایزد کن فیکون که صانع جرخ نیلگون و
آفریننده ریح مسکون است کسی دیگر نداند ذرات ^۲ خاک و قطرات سحاب
و اوراق اشجار در جنب اعداد ان سباه کم از هیچ نماید - * شعر *

عمیدی

و جیشِ مملوءه کالطود کثراً * لَوْ قَتَّ الْحَصْرُ لَا يَحْصِي عِدَادَهُ

بسا لشکر که بری او همچو کوهست از روی بسیاری

بهنگام شمردن شمرده نشود شمار او

* نظم *

عرض او صد بار [باشد] همچون کیوان و باز ^۳

طول او چندانک باشد از زمین تا آسمان

شاه زاده برکه خان اهتراز نموده بذشاط و رغبت هرچه تمامتر و صادق تر

^۱ The MS. has گردانند .

^۲ In the MS. ذرات .

^۳ The MS. has او صدبار همچون کیوان و باز .

در حوانا بیدند و شلوار کشاده چهل و نه حوب بردند و گفتند که دهکاه
و در حوب ردم ملک شمس الدین کعب چهل و نه حوب بیش
بجوده اسب سه حوب نایسب نمی ماند رهن امرا گفتند که این سه
حوب دیگر را بما بخش ملک شمس الدین کعب بدخشم^۱ مرکبائی
کعب که این سه حوب را اگر ملک دمه سر اسب ببرد شد مدب عظیم
ممدارم ملک کعب بفروشم^۲ و بی نامرا کرد و کعب اکثر مرکبائی این
سه حوب دیگر را بخواهد خورد باز دیش نادرش اتفاقا حل بدمه خواهم
داشت که امرا از حکم نادرش انکاران می جویدند و برخلاف فرموده
می روید باز دیگر مرکبائی را بیدداشتند و سه حوب برد و شمس الدین
نیازی^۳ را بعلب انگ از عرصه داسب دوشده اسب سی و شعب
حوب بردند و مرکبائی را از شکستگی معزول گردانید بعد از آن ملک
شمس الدین از درواحب و الطاف ناساهی و اعطای و تربیت سلطانی
بر ملوک عصر بر سر آمد و بوقت مراجعت بربیع حبا دکشائی^۴ بدکدند
و مرید و لایب در ناره او داد کشف و نگرامات وافر حوب سرا بده و برب
و طدل و علم مخصوص شد و تشریفات فاخر از اسب و ساحب و کم
و شمشیر و نرج و جفتل^۵ و خوش و ترکستان و کسوف حصن اختصاص
داشت.

* شعب *

ره دادش و خود و رهن ستر * کلاه و تکیه دبع و اسب و کم
در او سطی الحکمه سده مذکور بطالع سعد و انان عثمان در حرکت او د
و مال عوایف بر صوب عراق دامت و حوب بشهر دهانه رسد بفرمود نا حلق

۱ The MS has بدخشم.

۲ The MS has بفروشم.

۳ The MS has نیازی.

۴ The MS has حبا دکشائی.

۵ The MS has جفتل.

شمس الحق و الدین بسرخس رفت و روز دیگر که بادشاه ابقا خان جتر شاهنشاهی آسمان سای بر افراشت و ملوک نامدار و امرای کبار از یمین^۱ و یسار صف زدند و ولایه و حکام اطراف در دایره خدمت بایستادند و صفداران بر دل و لشکر کشان قاتل جو فرقه عبید و زمهره موالی از دور دست در کمر خدمت زدند ملک شمس الدین^۲ بییش بادشاه ابقا خان آمد و نخست بادشاه را بستود و گفت -

ایا شهی که کشاده است جرخ فیروزه
بر آستان تو درهای فتح و فیروزی
بموضعى که طریق صواب کم کرد
اشارت تو کند عقل را قلا و دزی

ظہیر

برای نسخه تعدیل روز شب خورشید

Fol. 101b.

کند ملازمت عدل تو شبها روزی

بعد از آن عرضه داشت که امیدوارم که بادشاه جهانگیر سخن من ببرد بادشاه ابقا خان در حضور شاهزاده‌گان و امرا و بزرگ همان حکایت را که شاه زاده تبسین اقول برسیده بود بتفحص هر چه تمامتر ببرد و جرم در کردن مرکبای ثابت گردانید فرمان فرمود که مرکبای را هفتاد و هفت جوب بزنید تا بعد ازین بامثال جنین کارها اقدام ننماید امرا از ملک شمس الدین درخواست کردند که مرکبای را بما بخش و جوب وزن ملک شمس الدین سوکند عظیم یاد کرد که تا مرکبای را جوب نزنند من از خدمت بادشاه ابقا خان مراجعت ننمایم اخر الامر بشفاعت بسیار ملک شمس الدین بیست و پنج جوب ببخشید مرکبای را برسم مغول

^۱ The MS. has یمین .

^۲ الدین is repeated in the MS.

توئی از کیان سر بر افراشته * چباد را بداد و دهش داشته
 نیکتی درون هرچه خواهی تراست * خود ایدون زمه ناماهی تراست
 Fol. 101a مگر کیلسی و داد و هقر * کرتی چنان چون فیما و بدر
 نوتاج شاهی روزنده سک * ز سر چشم بدحواء برگزیده داد
 خون ارثا و ستایش فارغ گشت حکایت سعیت^۱ ملک تاج الدین
 حار و مرکتای عرغه داشت و کف که شاهزاده چنان تاسین خان سخن
 من برسد و کناه در کردن ملک تاج الدین حار و مرکتای ثبت گرد ملک
 تاج الدین حار را بدست من بار دادند اما مرکتای را بعضی از امرا
 حمایت کردند امروز که مادشاه کف بخش ویزور [را] در و دوسب نواز
 عدو سار این زمین را ضیاء آفتاب چنان تاب و حسری میور گردانیده
 است و بساط عدل و محبت بر روی بسط شعب اقامت گسترانیده
 امیدوارم که حکم اعلی ورمابد تا سخن مرا بدسند نداشتد ایما خان
 اراجا که مرتبط عاطفمت نداشتی او بود کمت ای ملک دلور ما ما
 تا سرخس بیا اراجا بر روی این سخن بداریم روز دیگر * شعر *
 حو^۲ نمود از گوه کیتی روز * در آمد بدسوز طنوس روز
 کورانه شد شب سوری حارزان * شش تبع^۳ زن حور حورک او اس
 نداشتد ایما خان از هراة بغداد عیس رفت و ده روز در مد عیس معام کرد
 و از دهکا بطرف سرخس حرکت فرمود *

ذکر چهل و هشتم در حکایت جوب خوردن مرکتای شهنه هراة

چون شعور سنه اربع و ستین و تمامیه در آمد درین سال ملک اسلام

^۱ In the MS سعیت

^۲ In the MS حو.

^۳ لیس تبع

و باس او بر سر جمع دوسه کورت یاد کرد و شاه زاد لکن و امرا را گفت که این ملک در پیش جد بزرگ من بادشاه مذکوخان جانشباریهی باظهار رسانیده است که از عهد رستم تا این [دم] مثل آن از کس صادر نشده است چنین ملکی را بعاطفت و نوازش بهرمند گردانیدن از واجبات^۱ بود امرا یک بیک ملک شمس الدین را در گذار می گرفتند و او را بوعدها نیکو و امیدها حسن قوی دل می گردانید و مرکبای بواسطه این نوازش در کاهش و کدازش بسر می برد و هر لحظه از سر درد و حسد می گفت

* شعر *

ای خوش دلی آخر دمی ممکن شود

شاعر

وی محنت غصه ساعتی (؟) ساکن شود^۲

روز دیگر که شیر سوار کردن تیغ لعل فام از پیام برکشید و سبر شذکرفی از روی سپهر زرکاری برآورد و جتر زرنکار بر کوشه افق سیمایی حصار بر افراشت و بسنان نیزه زرین از میدان فلک اولین حلقه ماه سیمین^۳ در ربود -

* شعر *

نیزه کشید آفتاب حلقه مه در ربود * نیزه آن زر سرخ حلقه این سیم تاب خاقانی

ملک اسلام شمس الحق والدین با مال با مال بی حد بدرگاه بادشاه ایقا خان آمد و چون نظر مبارکش بر جهره روز افروز بادشاه ایقا خان افتاد [د] ر حال

* شعر *

فردوسی برسم بز[ر]گان خسرو برست * بپای^۴ ایستاد و بکش کرد دست چنین گفت کی شاه به روزگار * ترا اختر فرخ اموزگار

۱ In the MS. واجبات .

۲ So it is in the MS.

۳ In the MS. سیمین .

۴ In the MS. ایستاد بکش .

ذکر جهل و هفتم در آمدن امرا بهرات بهجهت کارخانه ساختن

حس شهور سده ثلاث و ستین و ستمایه در آمد درین سال بدلو و نومه از بیش انا حان بهرات آمدند و گفتند که حکم نادرشاه انا حان بر انجمله دهه بیسته است که نام من در شهر هرات کارخانه عالی سازد و در بیش او بازاری عمارت کند ملک اسلا [م] شمس الحق والدین گفت که صاحب دراست که انا کارخانه در اند [ر] این شهر بنا کنند تا شهر تنعیم آن آبادان شود مرکزانی و بدلو گفتند که ما را مامور^۱ کردایدند اند تا که^۲ انا کارخانه در دیون شهر بنا کنند نه در اندرون شهر دیگر انگ حکم نادرشاه حکمیر حان و اکذلی حان و هلاکو حان و انا حان است که شیخ ملک و شکوه اندرون شهر هرات را عمارت کنند که از حانی رفتن و خلاصه ملک اسلام شمس الحق و الدین هر چند احتیاج نمود و سعی نکلی آورد تا باشد که کارخانه در شهر سازد انشان بشودند القصة از اطراف حراسان استادان واره و دنان ماهر حاتم کردایدند و نادرک روزگاری بر طرف جنوبی شهر کارخانه عالی که امروز اثر آن لایح است ساختند و در مقابل آن بازاری معمر کردایدند تا در عبور بد حان کارخانه ساخته شد نادرشاه انا حان از حدود ماردندان بیست نور آمد و بعد از دو ماه از دیسا [نو] بر طرف شهر هرات حاتم بن الایات متوجه شد و بطالع سعد بکارخانه برول کرد ملک اسلام شمس الحق و الدین و مرکزی و اکثر و اعیل و مدوز ولایت تا دعب می حد و انداره بخش او آمدند نادرشاه انا حان ملک شمس الدین را سیلر بغواحت و از شجاعت

۱ The MS has صاحب

۲ The MS has تا که

* شعر *

لَا اِدْرِي قَائِلُهُ لَيْسَ الْغَنَاءُ بِمَأْمُونٍ عَلَى أَحَدٍ * وَلَا الْبَقَاءُ بِمَقْصُورٍ عَلَى رَجُلٍ

نیست نیستی امان داده بر یکی

و نه هستی کوتاه کرده بر مردی

مَا يَدْفَعُ الْمَوْتُ عَنْ بُخْلِ وَلَا كَرَمٌ * وَلَا جَبَانٌ وَلَا غُمٌّ وَلَا بَطْلٌ
باز داشته نشود مرگ از بخیل و نه از کریم

و نه بز دل و نه کول و نه دلیر

وَالْعَيْشُ يُؤَدِّنَا بِالْمَوْتِ أَوَّلَهُ * وَنَحْنُ نَرْغَبُ فِي الْأَيَّامِ وَالْأَيَّامُ
و زندگانی می کاهاند ما را بمرگ اول او

و ما رغبت می کنم در روزها و دولتها

Fol. 100a. ملک اسلام شمس الحق [و] الدین جون بعیدگاه رسید تمامت خلق هراة
باستقبال بیرون آمدند ملک شمس الدین هنوز در شهر هراة نیامده بود که

خدام ملک رکن الدین سرو دست و بای ملک تاج الدین خار را
بیاور [د] ند ملک شمس الدین از آن حالت بغایت متحزن شد و بانک

بر ایشان زد و گفت که این دلیوری که [کرد] گفتند ملک زاده رکن الدین
محمد ملک شمس الدین سه روز ماتم ملک تاج الدین خار بداشت

و ختم قران کرد بعد از آن میان ملک اسلام شمس الحق والدین و مرکتمی
مخاصمت و بغضی مشتعلتر می گشت و قاعده مذاذعت محکمتر

می شد و کار بجای رسید که میان ایشان

* نظم *

شاعر بهنگام صبح و بهنگام شام * بشمشیر بودی پیام و سلام

وَمِثْلُ إِذَا قَطَعُوا وَاحْلُصْ إِذَا كَذَّبُوا * وَانْصَحْ إِذَا عَذَّبُوا وَاصْدُ إِذَا مَكَّرُوا شاعر

ونه بیودد حور ندرود و ونزه شو حورن تیره شودد

و نصیحت کن حور عذر کدند و راسب گوی حور مکر کدند

ملک رکن الدین ندان سخن دلغریب و خشوع و حصوع او انذعات

[نکرد] سرش را نتیج از تن جدا کرد و هرکس از ملامت او عصوی

ار اعضاء^۱ ملک تاج الدین حار ندرود * شعر *

حسانش بخاری نکشند راز که از حور او شد رمی لاله راز

دیو نوحه کر شد رمی و رمی که بد بهلوان شهر باز و حوا^۲ Fol 99b

تو ای نامور د دل [و] هوشمند دل اندر سرای سدیجی مند

حر این دست ائس کردان سبزه که که کدنه بیش ازرد کاه مهر

کهی بر سر تخت شاهی درنگ کهی دحه و خاک نارنگ و رنگ

چهل خار دانه نماید نکس که حود خار دانه حدانست و نس

اگر سالیان ناد سائی کسی برکی و فرمای روانی کسی

سر انعام این گردش روزگار بجاک اندر ادم باصدا

حومی ریب باید از این خاکدان بخر نام نکسی^۳ بکیتی ممان

بلکی^۴ گزایدست^۵ بهترست حور این سخت و اهدت بعیش اندرست

نترس و خداوند را بنده باش حیل اویس را ترستنده باش

روز گذشته بیددش تو مکن تکیه بر شستی خویش تو

ندین تاج و تخت کیانی مدار بازایش این جهانی مدار

^۱ اعضاء The MS has

^۲ . که بهلوان بود و شهر باز و حوا The original has

^۳ کسی The MS reads

^۴ بلکی The MS has

^۵ . گزایدست In the MS

العنان بگذارد باندک روز کاری باز مکر و اندیشه و حیلتی سازد که ما را از ان خوف جان باشد مصلحت در اذیت که من او را بقتل رسانم و خاطر خود را ازین تشویش و بریشانی جمع گردانم ملازمان خدمت او گفتند حاکم خداوند است بعد از آن ملک معظم رکن الحق والدين اختيار الدين سالار را گفت که من با چند تن در رباط حمزه مترصد خواهم بود تا چون ملک تاج الدين خار بد افشار رسد او را بقتل رسانم بعد از آن باده تن از کماة رجال غور در رباط حمزه مقام کرد چون اختيار الدين سالار ملک تاج الدين خار را بر در رباط آورد ملک رکن الدين از رباط بديرين آمد تیغ آتش کردار آبدار از میان برکشید و آهنگ آن کرد که ملک تاج الدين خار را بقتل رساند ملک تاج الدين خار چون ملک رکن الدين را بران حالت دید در پیش او در خاک غلطید و گفت ای سرورم - * شعر *

(ربيعی)

کر کرده ام کفاهی بد بود و توبه کردم^۱

آثار تربیت را بنوازم و رها کن

قال النبی و عمل کن بدین حدیث که رسول علیه السلام و الذحیه می فرماید ^عأَلَا أَخْبِرُكُمْ ^عبِأَفْضَلِ أَخْلَاقِ أَهْلِ الدُّنْيَا تَصِلُ مِنْ قَطْعِكَ وَ تُعْطَى مِنْ حَرَمِكَ وَ تُعْفَوُ عَنْ ظُلْمِكَ یعنی هر که با تو باساعت قطیعت ورزد تو با او باحسان قاعده وصلت تمهید کن و هر که خیر خویش از تو منقطع گرداند تو مهربت خویش بدو رسان و هر که^۲ بر تو جریمه ارتکاب نماید تو او را بعفو خویش ببوش - * نظم *

سنائی   انک سیمت نداد زر بخشش   و انک بایت برید سر بخشش
و انک زهرت دهد بدو ده قند   و انک از تو برد بدو بیوند

^۱ The MS. has کرده ام .

^۲ هر که is repeated in the MS.

ورده حند [۱] نک در خراسان نام و اوازه او منتشر ست باضعاف آن
و اقلیم هذد و بلاد ترک^۱ شایع است - * شعر *

بهر بلاد علامات عدل او پیدا * بهر مقام مقامات بدل او مشهور رشید طووان
* نظم *

هَذَا ابْنُ فَخْرٍ عَيْدٍ اَللّٰهُ كَلِيْمٌ * هَذَا السَّعِيُّ الْوَفِيُّ الْقَاتِلُ الْبَطْلُ
جمال
الاسلام
این بسر فایزده شده بنده کان خدای است همه ایشان

این جوانمرد است وفا کفنده است کشفده است شجاعست

سازاده تبسین اقول روز دیگر سخن ایشان را بموجب حکم بادشاه
چنگرخان تفحص کرد کناه در کردن ملک تاج الدین خار و مرکبانی ثابت
شد ملک اسلام شمس الحق والدین را بذواخت نادرشاهانه مکرم گردانید
ملک تاج الدین خار را بدو دادند و کفندد ملک را در قتل و عفو او
رومان دادم و مرکبانی بواسطه آنک امر را و وزرا [را] مال بسیار داد از دست
ملک اسلام سالم ماند روز دیگر ملک شمس الدین درست گام و غم حساک
عناد^۲ اعادی را از اردوی شازاده تبسین اقول مراجعت نمود و بلوان
مستفک و اختیار الدین سالار را ناسی مرد دلور بر سر ملک تاج الدین خار
مورکل فرمود و بطالع سعد عذرا عزیمت بطرف شهر هرات کفیت عن الافات
تأثرت ملک معظم رکن الحق والدین با خواص خود گفت که من میدانم
که اگر ملک تاج الدین خار را سلامت بهرات خواهیم رساند بدرم ملک اسلام
اؤرا شیخ فخر خواهد گفت و بامضاف الطاقش محفوظ خواهد گرداند و چون
ملک اسلام او را بالمی و غمی^۳ ملحق نکرداند و در شهر هراتش مطلق

^۱ In the MS. ملادرک .

^۲ The MS. has a و after عناد .

^۳ In the MS. غمی .

تفسیر اول از سرخس حکایت شهره‌آه^۱ حمیب^۲ عن الافات حرکت
کرد چون سونه رسید امیری طعا تیمور^۳ نام بشهره‌آه برستاد و ملک
اسلام شمس الحق والدین و مرکئی و عمال هراة [را] طلب داسب ملک
شمس الدین و شحنگان نا نجف و هدان و عراب می بیاس بیش شاه
زاده تفسیر^۴ اقول رفتند چون ملک شمس الدین دعوی شد رسید امیری
قیس نام ناصد و دهکاه سوار بیش او آمد و گفت که حکم درلیع نادرشاه
زاده جبال تفسیر اقول اسب که نا بدج خدمت کار بیش بیش ما بیانی
ملک اسلام شمس الحق والدین گفت فرمان نرم نا سم خود رکن الدین
محمد و بهلول محمد دبی و بهاران مستدک و عرالدین کفیل و احتیار
الدین سالار بیش تفسیر اقول رفت روز دیگر بیش او در آمد شاه زاده
تفسیر اقول چون او را بدید گفت ای ملک تاج الدین حار که قراب
تست از تو کله پوشته اسب و خدمت و خدمت حکانتی عرصه داشته ما را از
چون تو ملکی توقع امثال این سخنها که او بار نموده بیست حد بداران
بزرگ ما در باب تو همه تریب و لطف و عاطف و سیو [را] ما میشی
معدول داشته ادد اگر این سخن غیر ملک تاج الدین حار عرصه داشتنی
حاضر ما بدان ملتفت بشدی اما چون قراب تو بار نموده ادبشها
کونا کون در صمیر متمس می کردند ملک شمس الدین گفت نادرشاه زاده
عالم را تا بدج روز ردگانی^۴ و کامرانی باد - * شعر *

در حلال و حمال و عرو و قوج   ناه عورت هزار سال چون قوج   حاکانی)
ملک بدده نک و دهر رهی   می تو شرکر مدد تاج موی

^۱ The MS has حمیه

^۲ In the MS طعا تیمور

^۳ The MS reads بنی   In the Razz بنی

^۴ The MS reads ناهج روز ردگانی

مهر بخوناب کرم غرق شده جون حسین

دهر بالماس قهر گشته شده جون حسن

خواجه شمس الدین بیاری را گفتند تا بخدمت شاه زاده تبسین اقول
عرضه داشت نوشت باطنی در معنی آنکه ملک شمس الدین کرد
اندیشه آن دارد که با نکودر یکی شود و باشما مخالفت کند و سخن همه
از شاه زادگان^۱ جغتائی می گوید و در خاطر دارد که درین نزدیکی بیش
ایشان رود و ملک تاج الدین خار که خویشاوند نزدیک اوست این معنی
را بحقیقت دانسته و از طریق دوستاری حضرت بادشاه زاده جهان با من
بنده که مرکبیم گفت و بنده بخدمت عرضه داشت باقی حکم بادشاه زاده
بز [ر] ک راست جون عرضه داشت بشا [ه] زاده تبسین اقول رسید Fol. 97b.
اندیشه مند شد خواص درگاه و امراء سباه را طلب داشت و ان عرضه
داشت را بدیشان نمود و فرمود که درین اندیشه نیک بجای آرید امیران
و وزیران او که مدبران ممالک و ناظران مصالح امور ولایات بودند همه بران
اندیشه متفق و بران رای یک دل شدند که ملک شمس الدین را طلب دارند
و در حضور او این سخن را که مرکبیم و ملک تاج الدین خار عرضه
داشته اند اگر راست باشد او را بیش بادشاه ابقا فرستیم والا که دروغ
بود و ذمه^۲ ملک شمس الدین از ان بری بود حکم انرا بادشاه زاده
جهان داند شاه زاده تبسین اقول را این تدبیر بسفیدیده و محمود آمد *

ذکر چهل [و] ششم در حکایت قتل ملک تاج الدین خار

جون شهر سنه اثنی و ستین و ستمایه در آمد درین سال شاه زاده

^۱ In the MS. شاهزادهگان .

^۲ The MS. has ذمه .

وَكَرَّتْهَا فَلَا تَعْلَمُ * وَهَرَّ رَتَّلُ مَطْلُوقٌ

و همکو بوی اوسب نس بی بوی منادا

شکووه سدراف ناراز رده

Fol 97a

كَاهِنَرَارِ الْعُصَى مَشِيئَتُهَا * وَهُوَ مَحْذُوفٌ وَ مَسْمُومٌ

همکو حرکب کردن شاح اسب رفتن او

و اس شاح^۱ در حب ناد حذوف رده بود و ناد شمال رده

خواستگاری کرده اند من انا دموده ام امروز منان من و تو القب حقیقی
و محکم عیدیسب تو خود واحد شمردم که نانو حوساربدی سارم و انس
دختر حرشید دندار را بدسر تو دهم تا انس دوستی را فاعده مستحکم مادم
و انس مصادقت را اساس محکم - ملک ناح الدن حار ندان وصلب
مفزع و حرم کشب و نکای نیکو حواء و مداح مرکبائی شد و از ملک
اسلام شمس الحق والدن بد گفتن اعار دهاد مرکبائی گفت که مرا ببر ده
ملک شمس الدن هیچ اعتماد دیسب حد می بیدم که اکحه بطاهر نامی
دوستی و یک دوستی می دماند اما در باطن مرا دشمن می دارد
و ملازمین او شریک تو من تکبر و معاشرت^۲ می کنند اکنون تدبیر
آنسب که من و تو از وکله بشاه راده بدسیر اول بدسم حدانک او را از انس
ندارد حوس او از میان برحیرد تو ملک ناشی و من شکوه بعد از انس
ناسانی و شادمانی روز گذرا بدم شمه شب در من کعب و کوی بودند
حوس -

* شعر *

صبح برآمد ز کوه دامی اطللس کشل

حقا

حوس نفیس حورائیل ارکولوی اهرمس

* شعر *

ظهر

زلفش بچادومی ببرد^۱ و کچا دایست

و آنکه بچشم و ابروی نا مهربان دسد

هذو ندیده ام که چون توکل چنانک جوی

شوچه آیدش بدست بنیر و کمان دسد

با خود بشهر شواله آورد چون ملک اسلام شمس الحق و الدین بطرف

اوغانستان حرکت کرد [د] ملک تاج الدین خوار را که از جمله قزاقان او بود

قایم مقام خود در شهر شواله بندهاست ملک تاج الدین خوار با سرکشی

قاعده دوستی اسلحس نهاد چنانک بیشتر اوقات پیش سرکشی بود [می]

و سرکشی او را بس عزیز داشتی تا کار محبت و الفت ایشان بجای

انجامید که سرکشی این دختر را که ذکر صفات او بقیه و تصویر بیوست

نامزد بسر ملک تاج الدین خوار کرد و ملک تاج الدین را گفت که چندین

شاه داده و ملک از من این دختر بی بکر مباد مظهر عالی نسب بزرگ

کوهر را * شعر *

ابوردی

وَلَمَّا جَدَّ إِذَا انْتَسَبَتْ * بِلَدَانِ الْعِزِّ مَعْلُولُ

و هرور بدربدر ست چون نسبت داده شود

بشیر عزت در باره داده شود

وَأَدِيمُ الشَّيْءِ مَنْ تَوَفَّ * بِالشَّبَابِ الْغَضِّ مَصْقُولُ

و بوست رخساریست از نازکی

بجوانی^۲ تازه زده شده^۱ In the MS. ابوردی .^۲ The MS. has بکافی .

از دای سبیل سلسله ترستن انداخته
و از مسک حالم طیلان در شمع جاو ساخته
هددیری ترک حشم از حوس خادوان دانلی
شرایطه در سحر و مسون دیرک دیکر ساخته

کفنی که اصاد سلیمه او همه محض لطف و خویش و لب خلوت
و ملاحظ

حَبِيبٌ كَأَنَّ الْكُحْسَ كَأَنَّ يُحِبُّهُ * وَآثَرُهُ أَوْ حَارِ بِي الْكُحْسِ فَاسْمُهُ
دو ستیب کوئنا که بیکوئی بود دوسب می دارد او را
س در کرد او را یا حور کرد در بیکوئی بخش کشیده او
نارنجی که ریل حس حویل حکلی و دلبران بربری در صفا حور
مربعلی و عذار بهار دندار او می کوند
* شعر *

اگر از حور مه بر اندازی نقاب ای حال
بیدارد کسی دیگر نظر بر انداز ای حال
و گر خواهی که تا کیتی شود بر لؤلؤ لا
بیفشل کوهر معنی از آن در حوش ای حال
باعت حوس کم بست که مه را بیست اندر لب
می وقتد و نبات و شکرو شیر و کلاب ای حال
بری حوس کوهمب آخر که در رک بری بود

طباب و حلقه و حبس و شکم و بیج و قاب ای حال
زوج بخشی که عمره خادری از ار کامل انرو تیور آرش می
انداحت و از راف همدردش حور بر روی رومی درج داندی می
ساخت.

ظاهر گشت و سبب آن بود که دران وقت که بادشا [ه] هلاکو خان بغداد را فتح کرد مرکبای دختر سلیمان را که از مقربان درگاه خلیفه بود بمبلغ پنج هزار دینار از علم داران خاص بادشاه هلاکو خان باز خرید و این دختر در غایت ملاحظت و خوبی بود و نهایت کشی و خوشی

Fol. 96a.

* شعر *

ابیوردی اَنَا حَاكَاهَا الطَّبِيُّ جَيِّدًا وَ مُقَلَّةٌ * وَ لَيْسَ لَهَا فِي حُسْنِهَا بَعْدِيلُ

آهسته آهسته که مانند کی کرد با او آهو از روی کردن و چشم خانه

و نیست مرورا در نیکوئی او ماندنی

تَمِيطْ لَدَائِمًا عَنْ مُكَيَّا لِدِشْرَةٍ * وَ مِيضُ رَفِيقِ الشَّقَرَتَيْنِ عَقِيلُ

باز می برد روی بندرا از روی که مر تازگی او را

درخشیدن تنگی دو کفاره شمیرست ز دوده

وَ تَوَنُّوْا بِدَجَلَتَيْنِ سَتَرٌ هُمَا * جَبَّأً عَلَى نَظَرٍ يَسْبِي الْقُلُوبَ كَلِيلُ

و می نکرد بدو چشم سیاه که جادوی ایشان را

مقیم شده است بر نظری که بنده می کید دلبران دین

برای تابان از تابش رخسار رخسار جان سدان او غیرت می برد و آید عالمتاب

چهار قوز از عرس غنچه دلربایی او در عرق خچر می نشست

* شعر *

خوشیون تبان بر فلک نور چمن خویش را

مولف

دربیش میسر روی او از دود که کمر ساخته

دکاب

نام دود دانه مشکین فشان اذناخته

بغیر دل زنده حلقه زلف بر حنجر ساخته

کردانید و حق تعالی^۱ را شکر گفت چه کارها صعب بر دست
بهلولان محمد زهی می انجامید و از اینجا ملک شمس الدین در
شوال سنه مذکور عثمان عریضت نسوی قلعه محروسه خیسار تاقت
منقدمان و زعماء اطراف غور با اصناف تحف و عریای بخدمت او
شناختند و ببارگاه عالی بناه او سجده کاه ملکان و نوسه جای صدران
گشت.

* نظم *

تَعَاوَا لِعِزَّتِكَ الْمُلُوكُ إِذَا انْجَلَى * عَنكَ الْوَرَاءُ وَلَاحَ مِنْكَ جَبْنُ

شاعر

کردن می نهند مرعزت ترا نادشاهان خون بددا شود

از تو سیرانی و بدرخشد از تو یکسوی بیسانی

در قلعه محروسه خیسار روزی چند مقام فرمود و بجهت صدق و حفظ
نواحی و نظم امور اطراف بهرجانب رایتی نصب کردانید و زمام
حل و عقد و قبض و بسط بکف کفایت عصر و دهاته دهرداد و بعد از آن
کامیاب و فرخنده بطالع خجسته در طلال طغر^۲ شهر هراة رمب *

ذکر چهل و بنجم در حکایت مرکئی^۳ شکنه

هراة و ملک تاج الدین خار^۴

چون شهر سنه احدى و ستین و ستمایه در آمد درین سال
رواة حنین تقریر کردند که میان ملک اسلام شمس الحق و الدین طاب
ثراة و جعل الجنة مژاة و مرکئی^۵ حواجز می عداوت هرجه تمامتر

^۱ The MS has بعلی .

^۲ The MS has طغرا .

^۳ In the MS مرکئا but later on مرکئی .

^۴ The MS has تاج الدین خار but later on تاج الدین خار .

^۵ In the MS مرکئا .

* شعر *

نظامی

بغرید جون شیر مست وز جامی * بر انکیخت آن اهنین باد بای
 بر هرموز تری حمله کرد هرموز تری جون دانست که لشکر بسیار است
 جنگ می کرد و بس می رفت تا بنا [۴] برکوه برد و در اثناء^۱ این
 حالت برادر هرموز تری دودور نام از میان لشکر بامداد^۲ بیرون رفته بود
 تا ملک تاج الدین کرد [را] خبر کند ملک^۳ تاج الدین کرد در بیدنی گاو
 بود نماز دیگر را بملک تاج الدین کرد رسید و انج از لشکر ملک
 اختیار الدین تولک دیده بود بسمع او رساند ملک تاج الدین کرد بر
 فور کوس فرو کوفت^۴ و با شش هزار مرد اوغانی روی بجانب ملک
 اختیار الدین تولک و بهلوان محمد زبی آورد ملک اختیار الدین تولک
 و تمامت سیاه او با غنیمت بی شمار * شعر *

رباعی

دو لشکر فتانند در یکدیگر^۵ * جهان کشت از یشان بر از شور و شر
 بشمشیر و نیزه بر آویختند * بهر حمله دریا [ی] خون ریختند
 تا نماز دیگر هر دو سیاه باهم حرب کردند و از لشکر ملک تاج الدین کرد
 دویست مرد نامدار بقتل رسید و از لشکر ملک اختیار الدین تولک
 [و] تاج الدین بغنی و عزالدین بشه سیاه کشته شد و [از؟] قوم حساب
 الدین جاول صد مرد [در] دست لشکر ملک تاج الدین کرد گرفتار Fol. 95b.
 کشت جون شب در آمد ملک تاج الدین کرد مراجعت نمود و
 بهلوان محمد زبی هژدهم آن حرب را بیدش ملک اسلام شمس الحق والدین
 آمد. ملک شمس الدین او را بفواخت و بخلاعت خاص مخصوص

۱ The MS. has بناء .

۲ The MS. has نامدار .

۳ ملک is repeated in the MS.

۴ The MS. has کوفت .

۵ The MS. has یکدیگر .

در راه نکوتر مدهرم بدو رسید و ازین جانب ملک شمس الدین ملک احتیار الدین تولک و بهلوان محمد بهی و متحد عرص را با دو هزار [مرد] فرستاده بود تا راهها را^۱ مستحکم و محافظه نماید ملک احتیار الدین تولک [حو] شعب فرسنگی بیدی کار رسید قبیله بود اینجا از او با ن قریب دو هزار مرد و مهتر ایشانرا^۲ هر مورتری گفتندی مرد [ی] بود در غایت خلادت و ناس و دهایب مردانگی و قوت * شعر *

شَرُّهُ نَظْلُ الْأُسْدِ مِنْ عَرِّ قَوْمِهِ * تُخَفُّ بِهِ مِنْ خَلْعِهِ رِأْسُهُ
شیر دست دور می گذارد شیران از حلقه گروه خود
برامی گیرسد او را از نَس او و از بیفش او

Fol 95a ملک احتیار الدین تولک و بهلوان محمد بهی و متحد عرص متحاض
بر حیل خانه او زدند و دست بقتل و بهی بر آورد هر مورتری در
حیله خود تا مطربه شراب میخورد حو اوار وای وای مردان و اسنان
و عمو و کوس و نای نکوش او رسید سراسیمه و بیم مسب از حیله
بدین حسب و دانک بر قوم خود زد در حال در هزار مرد از غایب
دو عفت همه آماده مقتتل و مبارزت در درگاه او جمع شدند هر مور
تری حو کوه اهن در پشت کوه بیکر ناد نای صحرایک سوار شد
و تبع هندی بر کشید و روی سختک آورد متحد عرص با متحاض سوار بر
همین لشکر جمع کشیده بود هر مورتری حو عمرت حشم آورد و تند
مظم حمله بران سوار کرد و دران حمله متحد عرص را با شعب تن بقتل
آورد بهلوان محمد بهی حو حالت را مشاهده کرد -

^۱ The MS has راهها

^۲ The MS reads مهتر ایشانرا

ذکر جهل [و] چهارم در رفتن ملک شمس الدین طاب ثراه بجنگ نکودر

Fol. 94b. چون شهر سنه ستین و ستمایه در آمد درین سال نکودر با بادشاه
ابقا خان تخلف کرد و از مرغاب برفت حکم بادشاه ابقا خان بر انجمله
بنفاد بیوست که شاهزاده تبسین اقول که برادر او بود لشکر کشد و نکودر
را بصلح یا بجنگ باز گرداند شاه زاده تبسین بر موجب حکم برادر^۱
سوار شد چون بشهر هراة رسید ملک اسلام شمس الحق والدین و مرکئی
و ابلقائی [با] هزار و بانصد سوار پیش او رفتند شاه زاده تبسین اقول
در باب ملک شمس الدین تربیت و لطف بی حد فرمود و اشارت راند تا
[از] امراء لشکر هرکس ملک شمس الدین را از اسب و سلاح و جامه
چیز [بی] دادند روز دیگر از رودخانه هراة بجانب نکودر عازم شد نکودر
در اندخای بود چون خبر شاه زاده تبسین اقول با سپاه کران و مصاحب
او ملک شمس الدین کرد بشنید از اندخای بگریخت و روی بطرف
اوغافستان کرد چون بشال و بینگی گاورسید شاه زاده تبسین اقول و ملک
شمس الدین بدو رسیدند^۲ روز دیگر بر سپاه او زدند و بسیاری را
از ایشان بقتل آوردند نکرد بعد از چند حمله که با ایشان مقاومت نمود
منهزم شد ملک اسلام^۳ متعاقب او پنج فرسنگ برفت و چهار صد
نکودری را دست گیر کرد و بفرمود تا همه را میان بد و زدند شاه زاده
تبسین اقول با غنیمت بی حد از بی نکودر باز گشت ملک تاج الدین
کرد با در هزار سوار از مستنک بیرون آمده بود و باستقبال نکودر می آمد

^۱ In the MS. برادر.

^۲ The MS. has رسیدن.

^۳ ملک اسلام is repeated in the MS.

ملک تاج الدین کرد با هزار مردان پیاده و سوار بر در شهر مستنک آمد
 سبلاز غوری با یاران خود سلاح حرب در پوشید ایمه و اشراف و اعیان بیش
 سبلاز غوری آمدند^۱ و گفتند که ملک تاج الدین کرد مرد دلاور و نام دار
 است و از ملک شمس الدین بواسطه سختی اصحاب عرص و مریده اسب
 اکثرون می باید که با اذناع حویشان راستقال او بیرون روی سبلاز نانک
 برایشان رد و کعب ای مرزبان^۲ دوست مول دشمن فعل از مردی
 و مردانگی بود که بعد از انک حذدین سال نام سرکشی و بملوانی برآورده
 باشیم امروز خود را رایگان^۳ و باسوس بدست این کرد ده کردار عاصی
 ناحق شناس سماریم این کعب و در حال با دویست دهکاه مرد دلاور
 از غوری و اوعانی در مقابل تاج الدین کرد صف بر کشید تا بار پیشین
 حنک کرده و قوف صد تن را از کردیان و اوعانین بقتل رساند اما چون
 لشکر ملک تاج الدین کرد [سیار] بود اکثر مرد سبلاز غوری بقتل رسید
 و باقی سلامت مذهب شدند ملک تاج الدین کرد بمستنک در آمد
 و حمایتی را که با سبلاز غوری بیعت داشته و بمذنب او رسانده
 بودند بقتل آورد و اکثر و اعیان و کماة و دهاته مستنک را بمواحب
 و شرکس را بحسب حال و حلال از خلعتی بوشاید و ناندک دور
 کبری قوف ده هزار مرد اوعانی جمع کرد و چون طریقه لشکر کشی
 و محاصره و متخامد ملک اسلام شمس الحق والدین را مشاهده کرده
 بود بیومنه با حرم^۴ بودی و از جانب دیده بان و طلایه بر کار
 داشتی *

^۱ The MS has آمدن .

^۲ The MS reads وکیل

^۲ The MS reads مرزبان .

^۴ The MS has با حرم .

کرده بود از اردوی شاهزاده برکه خان بیرون آمد حون سی فرسنگی
[ار] لشکرگاه^۱ دگر در رسید قومی از دلیران و کما^۲ عز را او مقابل افتادند بعد
از آنک از طریق قرب بیست مرد بقتل بیوسف ملک تاج الدین کرد را
بگرفتند و در شهر تکاناد^۳ در بزد کرد و بتختیسار بیدش ملک شمش الدین
قامدی درآید و از احوال ملک تاج الدین کرد عرصه داشب راوی حسین
تقریر کرد که ملحدی بود او را علا الدین حریر گفتندی^۴ برادر حوادده
ملک تاج الدین کرد بود در مقتضای این قطعه که بررکی فرموده اسب که
* شعر *

دوست مشمارش که در دعوت رند * لاقب یاری و برادر^۴ حواددکی سعدی
دوست آن دادم که کیرد دست دوست * در بریشان حالی و در مابندکی
Fol 94b بیش^۵ سواتسو حاتون^۶ م' در قلعهموز که امیر تکانا باد بود رب و مبلغ
هرار دیدار قبول کر [ن] حهب استخلاص ملک تاج الدین کرد دور دیگر آن
ختون دبیجه سوار دهرسانا تا ملک تاج الدین کرد را از بند خلاص کردند
و در مصاحب او تا حدود مستفک رفتند از رعما^۷ ابعاسنیل شخصی
شونونام با هزار مرد اعل بیدش ملک تاج الدین کرد آمد و در شهر
مستفک بحکم ملک شمس الدین حاکمی بود او را سیدلارغوری گفتندی
حون ملک تاج الدین کرد ده دفع فرسنگی مستفک رسید مکتوبی
دوشت که ایما و رعما و اکبر و عمال مستفک احسن الله احوالهم بدانند

1 The MS has لشکرگاه

2 The MS adds در تکاناد after

3 The MS has گفتندی

4 The MS reads یاری برادری حواددکی

5 The MS has ندی

6 The MS has سواتسو حاتون

7 The MS has رعما

* نظم *

ابوالعلا وَمِنْ غَلَلِ تَحْيِيدِ الرِّيحِ عَنْهُ * مَخَافَةَ أَنْ يَمْرِقَهَا الْقَتَادُ

و جند بیشه که می خسبد باد ازو
از ترس اتک باره کند او را خار
لَوَّانَ بَيَاضِ عَيْنِ الْمَرْءِ صَبَحَ * هَذَاكَ مَا أَضَاءَ بِهِ السَّوَادُ

اگر بد رستی^۱ که سفیدی چشم مرد صبح بودی Fol. 94a.

انجا روشن نشدی بدو سیاهی

یک ماه در راه بسر برد بعد از یک ماه بلشکر گاه شاه زاده برکه. خوان
رسید برکه خان دران روز بتفرج شکار و صید سوار شده بود ملک
تاج الدین کرد بشکار گاه^۲ رفت چون نزدیک برکه خان رسید جبین بر زمین
بندگی نهاد و گفت * شعر *

نظام آملی^۳ تا جهان آباد باشد شاه ما فرخنده باد

آفتاب دولت او جاودان تا بنده باد

دولت و اقبال و قدر و حرمت شاهی او

بر سر شاهان کیهان تا ابد بایزده باد

بعد از اداء دعا و ثنای احوال خود عرضه داشت برکه خان از مقربان
و معتبران درگاه خود ده تن را نامزد فرمود تا ملک تاج الدین کرد
را پیش نکودر برند^۴ تا نکودر را ممد و معاون باشد و جنان سازد که رحمت
و موفقی شهر مستنک بدو رسد ملک تاج الدین کرد بعد از ده روز با
یرلیغ و بانیزه^۵ و خلعت تمام با آن ده تن که شاهزاده برکه خان تعیین

^۱ The MS. reads بدستی .

^۲ The MS. has بشگاه گاه .

^۳ The MS. has آملی .

^۴ The MS. has اورا after برند .

^۵ The MS. reads بانیزه و بانیزه .

حکایت اندیشه منذ شد و دانست که عاقبت ملک شمس الدین
نیز^۱ اور [۱] بقتل رساند معنی * مصراع *

گریز بهنگام را کار دان^۲

بر خود خواند چون شب سیاه بوش جبهه خود را چون فامه افعال عامیان
بعامیان نمود و خسرو انجام از ایوان سیمایی بفتح غریبی خرامید و عارض
جهان فروز روز در نقاب تیرگی متواری ماند بای بر بشت باد بانی^۳
اورد که در وقت^۴ قاختن ناداد صرصر مقابلی کردی و هنگام حمله ناغضنفر

* شعر *

بهاورزی

مِنْ أَنْجَادِ الْوَرَاثَةِ كَلَّ عَوْدَها * نَفُو الْقَصِيصِ لِقَاءَ الطَّغْنِ نَا الثَّغْرِ ابو العلا

از اسبان نیکویمی آن اسبان که برود عادت داده ایشانرا

بسران نصیص دیدار کردن نیزه زدن را بکوهها سیفه

با ننجاده سوار دلاور کردی شیر حمله نیل توان رزم خوی جنگ جوی

* شعر *

نبرد^۵ بهمن گین

شماره در رزم چون^۶ رستم دلیر و سرکش و سر بر^۷

شماره در بزم چون حاتم جواد و زوده و محسن

از تگنا داد بدون [آمد] و روی بطرف شط اموی نهاد و در آن شب

مدام^۸ مسالکی با مالکی را قطع می کرد که از مخالفت و وحشت

آن شیر شریزه مجتنب^۹ و ملنگ دراهنگ محترز^{۱۰} بودی -

1 The MS reads بجز .

2 The MS. reads نادانی .

3 The MS reads گین .

4 The MS has سرور .

5 The MS reads محسن .

6 The Hemistich is vague

7 The MS has در وقت .

8 The MS. has هو .

9 The MS has مدام .

10 The MS has محترز .

ذکر جهل [و] سیم در کریختن ملک تاج الدین کرد از پیش ملک شمس الدین

چون شهر سده تسع و خمسين و ستمایه در آمد درین سال ملک
تاج الدین کرد با ملک اسلام شمس الدین تخلف کرد و سبب آن بود که
چون بهلوان محمد نهی میران شاه و سالار کرد را بقتل رساند بتکذا باد آمد
که ملک اسلام شمس الحق والدین^۱ در تکذا باد بود روزی^۲ بهلوان
محمد نهی روی بیاران خود کرد و گفت ای اصحاب بحمد الله تعالی که
از هیچ جای کسی بحرب ما نمی آید و ما را خصمی و معاندی نماند
و سر سروران و کردنکشان بر خط متابعت ما نهاده شد^۳ و رقاب جباران^۴
مدلک و مسخر اوامر و نواهی ما کشت بعد ازین می باید که خوش
دل و مجموع خاطر باشید و هر روزی را که بجنگ و اهنگ سبزی^۵
کردانیده اید یکسال بطرب و عشرت بسر برید روز دیگر این حکایت
را بسمع ملک شمس الدین رساندند ملک بواسطه این سخن از بهلوان
محمد نهی در خشم شد بر سر جمع گفت که بهلوان محمد نهی
را از من بگوئید که با آن شیر دلیر کردی یعنی ملک تاج الدین کرد بر جای
باشد زنهار که آب خوش فخورید و بهیچ نوع ایمن مبادشید جوانی بود
او را علیشاه گفتندی از ملازمان ملک شمس الدین او را ملک تاج الدین
کرد دوستی تمام بود روز دیگر پیش ملک تاج الدین کرد رفت و آنچه
از ملک شمس الدین شنوده بود با او بگفت ملک تاج الدین از آن

Fol. 93b.

۱ The MS. adds بعد after الدین و شمس الحق .

۲ The MS. reads روز .

۴ The MS. reads حباران .

۳ The MS. reads سد .

۵ The MS. reads سبزی .

دانستی که امروز شراب خوردیم و مست شده قصد ماکردی بخدای که
 جز از خدای دیگر نیست که تا وقتی در تن^۱ من در حرکت باشد ناتوانیغ
 بیدریغ خواهیم زد القصة بدین نوع ساختهاه زهر الود می گفت [و چون]
 شررة شیر^۲ حمله می آورد و در حمله حرب ده مرد را از سناة بهلوان
 محمد نهی^۳ حسنه و مجروح می گردانید چون شب در آمد بهلوان
 محمد بهی با آن ناصد مرد جنگی بیکبار حمله بیش بود سالار را دست
 گیر کرد و میران شاه در حرب بقتل رسید روز دیگر سالار را بگشتند با دوا ده
 تن از خواص میران شاه و باقی مردم ایشا [ن را] باری و بجه دولایب دور
 بستند و بهلوان محمد نهی را بواسطه قتل میران شاه نام و آواره عظیم
 حامل شد چه هژده سال میران شاه در افغانستان و حدود هندوستان لشکر
 کشی کرده بود و چند قلاع و حصون را بدست آورده بود و بمردمی
 و مردانگی و غایت شوکت در روز بعد^۴ با دویست مرد نامدار مبارز
 مغزلی کردی و کفتی *
 بهنگام کین و بهنگام جنگ * مردم حه شیر و حه ببر^۵ و بملک
 ملک اسلام شمس الحق والدین از آن فتح منبج گشت بدان واسطه که
 دایم از جانب میرانشاه متردد بودی و کفتی که درین حدود مردی
 معتبرتر^۶ و دلاورتر از میرانشاه [نیست] *

^۱ In the MS می .

^۲ The MS reads شررة حمله .

^۳ The MS adds را after محمد می

^۴ The MS. has بود

^۵ The MS reads در

^۶ The MS reads معتبرتر

روزگار غدار مکار بی وفاء دون برور را بقولی شراب ارغوانی نفی^۱ می
کردانیدند * نظم *

شاعر خَلَّ الزَّمانَ إِذَا تَدَابَّرَ أَوْ جَمَعَ * وَاشْكَبَ الْهَمُّومَ إِلَى الْمَدَامَةِ أَوْ قَدَحَ

رها کنی روزگار را چون بشت دهد یا سرکشی کذب

و شکایت کن غمها را بسوی شراب یا سوی قدح

وَاحْفَظْ فُؤَادَكَ أَنْ شَرِبْتَ ثَلَاثَةً * وَاحْذَرْ عَلَيْهِ أَنْ يَطِيرَ مِنَ الْقَرْحِ

ونکاه دار دل خود را اگر بیاشامی تو سه بیاله را

و پرهیز کن بران دل از انک ببرد از شادی

هَذَا دَوَاءٌ لِلْهَمِّومِ مُجَرَّبٌ * فَاسْمَعْ مَقَالَةَ ناصِحٍ لَكَ قَدْ نَصَحَ

این درمانیست مرغمها را آزموده

بس بشنو گفتار نصیحت کننده که ترا بدرستی نصیحت کرد

که ناکاه بهلوان محمد نهی با بانصد مرد آهن بوش از در و دیوار باغ

در آمد میران شاه و سالار و کسانی که در باغ بودند شمشیرها بکشیدند و روی

بچنگ آورد تا نماز شام با ایشان حرب کردند و چند تن از شجعان

و نامدران سباه بهلوان محمد نهی را بقتل رساندند و هر چند که بهلوان

محمد نهی گفت که ای ملک میران شاه دست از حرب باز^۲ دار و در

خون جان خود و ازان چندین مسلمان مشو و بیا تا^۳ ترا بخدمت

ملک اسلام شمس الحق برم و بچنین سوکند که از خدمت او در

خواهم تا ترا ببخشند و قلم عفو بر جریده جرایم و خطیات تو کشد ملک

میران شاه باواز بلند در جواب گفت که ای نهی بد قول غدار مردان

چنین کفند که تو کردی مارا بعهد و بیمان بدین جانب آوردی و چون

^۱ The MS. has نخعی .

^۲ In the MS. بادار .

^۳ In the MS. سانا .

باشد و بهر نوع که تواند و دسب دهد ایشانرا بقتل رساند و نا بدد^۱ کرده
بیش ما فرستد و درین معنی تقصیر و اهمال حاکم بشمرد و بیش از آنک
از ایشان فتنه و شر بظهور نمودن ایشان را با تمام انتفاع بعدم رساند که
برنگل حردور حردمند دوسب حلیی گفته اند * شعر *

خواجه
سککات
چو بر ده^۲ سکالت بود دسب روز * فرستش بشمشیر هندی نگر
که بداش کر بر تو باشد توان * برارد دمار از تنب بی کمال
کسی را که در مدارات کرکیست نهاده و انریس نهاده و [در] مقاومت
کوهیست آهین و شیریس چشمکی و در کیاس حکیمیس^۳ دورین
و کاملیس با رای متین * شعر *

انوالعلا
لَهُ الشَّرَفُ الَّذِي يَطْأُ الثَّرَى * مَعَ الْعَلَسِ الَّذِي نَهْرًا سُودَا

مروراس^۴ برزکی آن برزکی که می سدر برزین را
ناحنکی آن حنکی که علفه کرد برشیران

خصوصاً که از حیثشادان و متعلقان او قرب هزار مرد برحم نفع آتش اثر
حون اشام در در [۹] ما بقتل رسیده اند و عزرات و مخدرات و اطفال (بشال
در دست عساکر ما اسیر افتاده حیات او را بکشد و حه مردم حردمند و حر [د]
مردم شماس تصور کند حون مکتوب ملک اسلام شمس الحق والدین
بهاوان محمد بهی رسید اندیشه مدد کشب حه سوکند حورده بود
که با میرانشا [۴] خلاف نکند رازی حلیی کعب که در آن روز که بهاوان
محمد بهی قصد گرفتن میرانشاه کرد میرانشاه و تمام خوشاودان
او در نامی محمعی ساخته بودند و حشعی^۵ در آراسته و یک زمانی
از گشایش روزگار در حاکم حود کام بیکسو شده و شاید هموم [و] حوادث

ol 02b

1 The MS has لا .

2 In the MS حکمت

3 The MS has لا

4 In the MS حلی

عظیم تر خورده ملک تاج الدین کرد که ^۱ از جمله اقارب ماست امروز در پیش ملک شمس الدین میان ملوک مشار الیه و معتمد علیه است ما را بی هیچ تردد و اندیشه بد بدان طرف حرکت می باید کرد سفر دریا بار خطر عظیم دارد خُدَّ مَا صَفَا دَعَّ مَا کَدَّرَ را کار می باید بست و عزیمت سفر دریابار را فسخ می باید کرد که گفته اند - * شعر *

ربیع ز کاری کز رو رفج یابی و درد * کرت هست دانش بکردش مکر ^۲ میرانشاه گفت این اندیشه بصواب نزدیک ترست و این تدبیر بصلاح واصل تر روز دیگر که سیماء جهره زیبای بیضاء سما خضرا بلند ایوان چون ید بیضاء موسی عمران تابان و در افشان کشت میرانشاه روی براه آورد چون بده فرسنگی لشکرگاه بهلوان محمد نهی رسید طایفه را که برسالت آمده بودند ^۳ با زمرة ^۴ از مقربان درگاه خود با بنج نفر غلام و با بنج سراسب پیش بهلوان محمد نهی فرستاد چون بهلوان محمد نهی [را] از آمدن میرانشاه خبر شد - * شعر *

ربعی ز شادی جولک جهره را بر فروخت * بمی خوار کی دیده غم بدوخت روز دیگر با تمامت سپاه باستقبال میرانشاه سوار کشت و باعزاز و عزیز داشت هرجه تمام تر میرانشاه را بلشکرگاه خود در آورد و فی الحال Fol. 92a. مکتوب نوشت بخدمت ملک اسلام شمس الحق والدین و از کلی احوال میران شاه و سالار عرضه داشت چون مکتوب بملک شمس الدین رسید بر فور در جواب نوشت که بهلوان محمد نهی باید که قول میران شاه و سالار اعتماد نکند و خود را از مکر و عذر ایشان نکاه دارد و شب و روز با خبر و هشیار

1 The MS. has نه .

2 The MS. has مکر .

3 In the MS. بودن .

4 In the MS. بارمزه .

* شعر *

فرخی

دور فرو رفت و گشت ورد رخ آفتاب

حیره بر او وحب نار زندگی شب کامیاب

میرداشتن با حواس و دما خود کعب که چه مصلحت می بینید در
[ز] من ما بحائب لسكر ملك شمس الدنس سالار که سر او بود تا حد
نامدار از اعتیال قع او بر نای حاسب و رنای نثنا نکشاد و کعب -

* شعر *

ابوالفتح

تا کامل الاداب منقول العلی * و الکلمات و با کثیر الکاسد

ای تمام فرهنگها ای یگانه در مملکتی

و در برزکها و ای بسیار درخواه [دارنده]

Fol 91b ما را بر بهاوان محمد بهی بهیج ای اعتماد بیست چه مدیست تا او
نامد و حامد ماسب و بواسطه انک دخول سناء عور در ولایت سبیتسان^۱
مژده بود بحرب پیامد^۲ ندان و برادران و اقارب و قنابل ما را بقتل
رسانده اند هدر افغان ان شهدان بحور^۳ آعشته اسب و اددان انشل در
لجود تا دوسیده بکه روی و امید بدش ملک شمس الدنس زوم اگر در
خدمت جداورد رای ما را عوانی و سحن ما را اعتدای شمس ان
زوم را که از بدش بهاوان محمد بهی آمده اند بقتل می ناند رسانید
و شم دین دو زور ازین مکل بروی شرحه تمامتر بدور زوم قوم دنگر
که دلها انشل بخدمت وطن اعلی متعلق بود و از کربت عربت مددگر
کنند ای جداورد بهاوان محمد بهی تا ما حلاب^۴ نکند چه قسم شرحه

^۱ The MS has سبیتسان^۲ In the MS بداد^۳ In the MS دخول^۴ In the MS حلاب

درین سال مذکور از حدود سیستان با تبع^۱ خویش بیرون آمد و عزیمت آن کرد که بدریا بار رود و از انجا^۲ بمصر در آید جو بمستنک رسید بهلوان محمد نهی را خبر کردند که میرانشاه و سالار بمستنک آمده اند و عازم سفر دریا بارند از معتبران سباه خود ده تن را با در سراسب راهوار قیمتی تازی نژاد پیش میرانشاه فرستاد و گفت که چنین شنودم که میرانشاه ماده توطن این دیار را از خاطر مبارک قلع کرده است و جانب حُبِّ الْوَطَنِ مِنَ الْإِيْمَانِ را نامرعی گذاشته و متوجه دار الملک مصر شده بر مقتضای آنکه گفته اند - * شعر *

الْزِمْ مَكَانًا وَلِدْتَ فِيهِ * بَيْنَ أَهْلِيكَ فَهُوَ أَصَوَّبُ

شاعر

لازم کیمر مکانی را که بزادند ترا دروی

میانه خویشاوندان تو بس این لازم گرفتن صواب ترست

می باید که ازین ولایت نرود و هیچ اندیشه بد بخود راه ندهد و بدین جانب حرکت فرماید و با لشکر منصور ملک الاسلام شمس الحق والدین بیوندد چه ملک اسلام بارها در خلوات و ملوات از و^۳ یاد کرده اند و فرموده که اگر پیش آید و سربصلح در آورد ولایت مستنک را با تمامت نواحی که در متصرف ملک شاهنشاه و بهرام شاه^۴ بوده بدر مغوض گردانم القصه در آمدن میرانشاه بطرف خود مبالغتهاء عظیم نمود و سوکندهاء سخت خورد - چون فرستادگان بهلوان محمد نهی پیش میرانشاه رسیدند و سخن بهلوان محمد نهی را بسمع او رساندند خوشدل و خرم شد چون -

1 In the MS: تبع .

2 In the MS. وازنجا .

3 In the MS. ارو .

4 In the MS. نهرمشاه .

راج گذاری و فرمان برداری قبول کنیم و این مقدار مال که ملک
لام فرماید میدهیم امیدواریم که خداوند شفاعت ما بندگان را قبول
د و دست از محاصره این قلعه باز دارد ملک شمس الدین بکر
بلی و لطف غریزی شفاعت ایشان را بقبول موصول گرداند و بفرمود
سپاه از سفن بیرون آمدند ^۱ روز دیگر والی قلعه مبلغ ده هزار دینار
ده خورار بار فرمیدند ^۲ و بنج ^۳ سر اسب تازی و بنجاه نفر برده
چندین تحف و غرایب باسم خدمتی بیش ملک شمس الدین
رستان ملک شمس الدین فرستاده آن والی قلعه را بنواخت و هر
ک را خلعت کرانمایه بخشید چهار روز دیگر درباری قلعه بکر مقام
رد روز بنجیم از اول بامداد عثمان عزیمت بر سمت زمین داد ^۴ و از آن
حدود ثابت *

ذکر جهل [و] دویم در قتل میرانشاه و سالار کرد

چون شهر سنه ثمان و خمیس و ستمایه در آمد (؟) از توابع
این سال حکایت بقتل رسیدن میرانشاه و سر ارست و آن قصه
جفالتست که بیش ازین ذکر بتقریر پیوسته است که میرانشاه و سالار
که دامان و نبیره ^۱ ملک شاهنشاه کرد بودند و دران سال که ملک اسلام
شمس الحق والدین کرت شاهنشاه و بهرامشاه را بکشت میرانشاه و سالار
بجانب سیستان رفته بودند و بنده بگشتموز که حاکم آنجا بود برده

^۱ In the MS. آمدن.

^۲ The MS has ندمند. The Razm correctly reads فرمند.

^۳ In the MS. صج.

^۴ In the MS. داولی.

^۵ In the MS نه بره.

* شعر *

فردوسی چنان تزد رانند^۱ بر روی آب * که گفتی سیه شد رخ آفتاب
از جانبین تیرنه مشت^۲ سندان گذار که اجل بران عبارت اوست
روان شد و جوش و خروش و فغیر و نعره کردان بر اوج کردون کردان
برآمد صدای کوس و طبل و اواز فای کوش هوش فلک را کر
کردانید - * نظم *

خالدی آوای^۳ سروران و نـم خون کشتگان
ان بر فلک برآمد و [۱] ین تا سمک رسید

Fol. 90b. و از هر دو طرف مرد بسیار بقتل بیوست و از ملوک که در سباه ملک^۴
شمس الدین بودند جند تن کشته شدند^۵ بدین صفت دوازده
روز سباه ملک شمس را مساکن در کشتیها بود و ماوی در دریا و کار بیکار
و حرکات^۶ حملات - روز سیزدهم جماعتی از ایمه و اشراف و اکابر
قلعه بخدمت ملک اسلام شمس الحق والدین آمدند و خدمت
و تحیت^۷ حاکم قلعه عرضه داشتند و گفتند که ما بندگان میدانیم که
تا ملک اسلام این قلعه فتح نخواهد کرد مراجعت نخواهد نمود اما
حصول این مراد باز^۸ بسته حرباء عظیم است و یمکن که از جانبین
اکثر مرد سباهی بقتل بیوند^۹ تا این قلعه بدست آید چه درین قلعه
مرد ست و هم ذخیره و اگر این دریای موج بی کران محیط این
قلعه سر بر آسمان نبودی هم از ان روز اول فتح او بظهور بیوستی اکنون

۱ In the MS. رانند.

۳ In the MS. لوای.

۵ In the MS. شدن.

۷ In the MS. تحیت.

۹ In the MS. بیویدد.

۲ In the MS. مشی.

۴ In the MS. is repeated in the MS.

۶ In the MS. حرکات.

۸ In the MS. بار.

* نظم *

صاحب

ندان خدای که از یک جفان بدید آورد
نامر کن فیکون نه سپهر ارزق قام
ندان حکیم که از صنع خویش پیدا کرد

سپهر و مهر و زمین و زمان و بحر و غمام
که تا این قلعه را فتح نکند کمربین و کمین از میان نکشایم و در دل بحر
عزم رزم^۱ چیز دیگر نیارم روز دیگر که شاهد ماه روی خاوری از بس برد
بیوفری عذار^۲ رخشان و دیدار در افشان خود بجهانیان نمود و عالم سیاه
دل چون جهره خویان جگل^۳ روشن شده ملک اسلام شمس الدین لشکر
کرد^۴ در آورد و در مقابل قلعه معسکر ساخت هر ده روز را لشکر سی
کشتی نزرک و صد زورق را ست گردانید روز نوزدهم از اول نامداد ملک
اسلام شمس الحق والدین فرمان فرمود تا دلیران در کشتیها نشستند ظرف
شرقی قلعه را ملک عز الدین توکل و غریبی را ملک تاج الدین کرد
و جنوبی را ملک حسام الدین اسفرار و شمالی را بجهت خاص خود
تعیین گردانید و از قلعه بکر^۵ قریب دو هزار مر[د]^۶ جنگی فیل زور بر ابراج
و مداخل و مخارج دروازه شاه قلعه منتظر و مترصد حرف و ضرب نایستادند
و کشتیها در بیش درگاه قلعه بستند^۷ سیاه ملک شمس الدین ویکبار^۸
بخشیدند و در زورقها بیدر قها بر افتراختند و چون جدل^۹ را سیات
و سحاب مرتفع از جانب قلعه بکر در آمد -

^۱ بحر عزم رزم In the MS.^۳ جگل a city in Turkistan famous for beauty.^۴ نکرد In the MS.^۶ مرچنگی In the MS.^۹ جنگار In the MS.^۲ مراد In the MS.^۵ بکر In the MS.^۷ بستند In the MS.^۹ جدل In the MS.

قلعه رسانم چون آن گروه نام ملک شمس الدین بشنودند از حسن علمدار
عذرها خواستند و گفتند تو در همین موقف توقف کن تا ما خبر
تو بحاکم خود رسانیم - بعد ازان پیش والی قلعه آمدند و احوال عرضه
داشت والی قلعه حسن علمدار را باعزاز تمام بقلعه در آورد حسن علمدار
حکایت که ملک شمس الدین گفته بود بسمع والی قلعه رساند والی
قلعه در جواب گفت که من بکرات و مرات عزیمت آن کرده ام که
بخدمت ملک اسلام شمس الحق والدین آیم و شرایط خدمتکاری
و مطاوعت بتقدیم رسانم اما چون شنودم که با والیان افغانستان و قلاع
ایشان چه کرد ازان عزیمت بر گشتم مرا بر ملک اسلام بهیچ روی اعتماد
نیست از من بخدمت ملک اسلام عرضه دار و بکوی که ملک اسلام
شمس الحق والدین را بدین جانب لشکر کشیدن از مصلحت بغایت دور
مینماید چه آن قلعه را بدست آوردن تعذری عظیم دارد خاصه که درمیان
دریای است که نهنگان دم کش مردم خوار او هریک چون کوهی اند
و انواع مواکن فغور او هر تن چون فیلی - * شعر *

ربیعی نهنگان دم کش درو بیشمار * نه قعرش بدید و نه پیدا کنار

Fol. 90a. کمین جوی او صد جو دریای نیل * کچین ماهیش در بزرگی جو فیل

چون ازین نوع جوابها با مدح و قدح آمیخته و بیخامها چون شکر و شرنک
در یک قالب ریخته بپرداخت^۱ حسن علمدار را خلعت پوشانید
و اجازت مراجعت داد حسن علمدار چون بخدمت ملک اسلام شمس الدین
رسید و آنچه دیده بود و شنوده باز گفت ملک شمس الدین از ان
اجوبه بر اشفت و بسوگند یاد کرد که -

¹ In the MS. برداخت .

نکو کیستی و کجا میروی * حرا در دم از دها منوری
اگر راه کم کرده بار حوی * و کرحود بیامیست رو تر^۱ نکوی
حون حسن علمدار حشونت و تعدی آن طایفه را مشاهده کرد کعب
ای قوم من رسولم از بیش کسی که ریل بیان آسمان در دور صرف و طعان
از را بدین صعب ثفا میگوید که - * شعر *

بِأَفْسَ الْتَخِيلِ تَدْعُوكَ الْعَدَى أَسَدًا * مَا اسْتَفِدَّتْ مِنْ دَيْهِ عَقٌّ مَعْتَرَسٍ ابو العلا

ای سوار اسبان میخوانند ترا دشمنان شیری
که رهایده شد از در دسب او کردن شکری

شهریاری که صیب صولب هوش بر فروش ستان او در اطراف و اقطار
کابل منتشر و شایع است کامکاری که از عدل شامل و بدل کامل او
اشعار و انوار ربع مسکون بهره مند اند - * شعر *

شاعر

حقان اکثر کاسمان بوسد و میفش هر رمان
بر مر قدش^۲ فرقدان سعد مطرا^۳ ریخته
دازای کیفی دازوی حصر سکندر کوشری
عادل ترار اسکندری کو حون دارا ریخته
تبعش در آب آدر شده حرج و رمین مصطر شده
دودش بدلا بر شده رفکش بدنها ریخته
آن قلک انصار دس سردار حق سردار دین
آب از می کلزار دس بروری دیبا ریخته
و مدخواستم که درمان آن درمائی عدد دد بلعه کشای بخداوند اهل انس

^۱ In the MS - دورتر -

^۲ In the MS - فروش -

^۳ In the Kulliyat of Khaqani موطا for the other lines also Khaqani, Lucknow editions, pp 357-359

و بسمع تو رسیده باشد که بجهت نسق بزخم خنجر ذوالفقار که چو در
 اذر اثر سرهای سرکشان یا تمآد و فکدر را از بدنه‌ها نایل بیکر شود و نظر Fol. 89a.

در خاک و خون انداختم و بدد کوبال تمغانی بهمانی چهل مانی
 آتش مفا یا و بلایا در مهیجیات دشمنان خاکسار زدم * شعر *

شَقَقْتُ بِقَمْعِي أَعْدَى بَرَقَ الْإِصْبَاقِ * وَبَسَّ الْأَعْدَى نَوْمَ الْحَرَبِ وَحَسْبُ
 بِشَمْسِيَرِ بِشَقَائِمِ الْإِصْبَاقِ * موبدان خوانما را

مؤلف
 کتاب

سرها دشمنان را در روز جنگ و جدوت

اکفون می بارد که از باد خردمغانی و طغانت ظومار و بکر و از باران طغی
 کفی و بلایا در مهیجیات دشمنان خاکسار زدم * شعر *
 افغانستان بهذویت بی غارت و نظافت بی حساب ما مخصوص
 کشده اند محظوظ گردی و اگر چنانکه بهذویت این معانی که نامهر
 بیوست انده نمی و دم زنی همچو فلک قاعانی سر بر فلک با یا
 زمین برابر کرده این قاعه مذبح و این حتمی حتمی را که کعبه نیست
 خراب گنم و از قتل و قتل چنانکه ممکن بود در میان قوم تو ظاهر
 گردانم روز دیگر حسن حله دار از لشکرگاه ملک استم شمس التتحق و التحدی
 بیرون آمد و چون نزدیک بکر رسید قاعه دید پس منیع در میان دریای
 عظیم و از جوانب او کشتیه‌های بزرگ بسته و حارسان و حافظان از زمین
 و یسار دریا بار ایستاده چون حله دار [را] را بدیدند بانگ برپی
 زدند و گفتند تو چه کسی و آمدن تو بدین زمین که پیشه شیران عربین
 و ملوای فیالان آشفته است واسطه چیست * نظام *

نظامی درین بوم و مرزت بکو کار چیست * ترا بیدشوامی و عبده دار کیست
 ندانسته گذرین بهن دشت * نباشد همی شیور را روی کشت

مِنْ عَمْدٍ اسْكَندَرُ أَوْ قَبْلَ ذَلِكَ قَدْ * شَابَتْ فَوَاعِي اللَّيَالِي وَهِيَ لَمْ تَشِبْ

از روزگار اسکندر است یا بیش ازین بدترستی

بیرشد مردها بدشانی روزگار و او بپیر نشد

شماریم^۱ اصول او با تحت الثری راز میفت و رُوس کفرهای او

ناثر یا بهلر میزد - * شعر *

نه خورشید را سوی بائی او [سر؟] * نه اندیشه را سوی بهتای او در مسعود سعد

بنایش بدوسته افلاک و انجم * بدامانش بزمان شده خاور و خور

در محاذات کمینه منازل او کوه بیستون کم از ستونی نمودی و در جنب

کمینه دُرّه دُرّه او الوند کوه چون برگ کاهی بود [ی] * نظم *

کوه بد بیش او کم از کاهی * مرغ را سوی او نبد راهی نظامی

اوج او را ندید چشم ملک * زانک بد بر فراز هفت فلک

بود خلقتش ندیم زهره و ماه * وز نهانهای آسمان آگاه

و چون بهشت فرسنگی نکر رسید حسن علمدار را با پنج سوار نامدار

سختن گوی حاتم جواد باسم رسولی بدان قلعه فرستاد و گفت

سلام و پیام من به پسر این قاعه آسمان نمایی و والی این طایفه نادانی

ازاد رسایید و نگویید که چند سال شد که ما را لشکرشانی منصور درین

سرحد متوطنیم تعامت اهل قلاع و بقاع افغانستان ناعد سند و هندی

بعضی زنبه و اخنیز و قومی قهرا و قسراً بخراب کذاری و فرمانبرداری

ما بدم و قدم اثر خدمت مظهر رسانیدند - * شعر *

نَكَدُ مَمَالِكُ اتَّفَاقٍ شَوْقًا * نَصِيرُ إِلَيَّ مِنْ كُلِّ النَّوَاجِبِ شاعر

خواست بودند بادشاهها کوانهای دنی از برای آرزو

که بگردند بسوی من از هر سوئی

مرکزی باشارت ملک شمس الدین در جنوبی شهر کوشکی بنا افکند
و طارم و درگاه عظیم بر کشید و تابعان و طایعان خود را بعمارت و زراعت
حریص کرداند و متوطنان ولایت را بنواخت و عاطفت دل داد و در
افشای نام نیک و اظهار حسن روش جد بلیغ و اجتهاد تمام بجای آورد
و خلاف اوامر و نواهی ملک اسلام شمس الدوله والدین طاب ثراه
از عین خطا کاری و محض نقصان دانست *

ذکر چهل و یکم در رفتن ملک شمس الدین بمکاح صوره بکر

چون شهر سنه سبع و خمسين و ستمایه در آمد درین سال ملک
اسلام شمس الحق والدین لشکر بافغانستان برد و از افغانستان در ربیع الاول
سنه مذکور عنان عزیمت بر طرف بکرتافت و فتح حصار بکر را از حضرت
واجب الوجود مطلق و رب الارباب بر حق بر حسب - * شعر *

وَاللَّهُ فَعَّالٌ بِدَعْوَةٍ وَاحِدٍ * مَا لَيْشَ يَفْعَلُهُ بِأَلْفٍ مُّجَاهِدٍ

جار الله

و خدای عزوجل کفنده است بدعآء یک کسی

انچه را که نیست که بکند او را بهزار مرد کارزار کفنده

بتضرع و ابتغال و بکا استدعا نمود چه قلعه بکر صخره بود در میان
دریای و از عهد بزرجمهر هیچ آفریده را از سلاطین و ملوک بر
دوستی نبوده - * شعر *

بَكَرٌ فَمَا قَرَعَتْهَا كَفُّ حَادِثَةٍ * وَلَا تَرَقَّتْ إِلَيْهَا هِمَّةُ النَّعْبِ

شاعر

دو شیزه ایست بس زایل نکرده بکارت او را دست حادثه

و بر نیامد بسوی او همت حادثه

کله بان قریغ است ملک شمس الدین فرمود که او را بیدارید چون او را
 بیش ملک حاضر کردند نانک بدو زد و گفت تو چه کسی گفت من
 کله بان امیر قرغم ملک شمس الدین بواسطه آنکه قرغ را امیر خواند Fol. 88a.
 فرمود تا او را بگریزند و صد جوب زدند و اسب و جامه و سلاح ازو باز
 ستند - رابی چنین تقریر کرد که درین سال مذکور لبلقای و مرگنای
 خوارزمی و مجدد الارکان و شهاب موید فریمان پادشاه مذکور خان بشماره
 ولایت هرات آمدند ملک اسلام [بر] رغم^۱ قرغ ایشان را بدواخت و از قرغ
 شکایت می حد کرد و مرگنای را گفت که چون مراجعت نمائی
 از بیش پادشاه مذکور خان شهنشاه فرستنی که قرغ بدر شده اسب
 و در امور حکومت و امورات مدخل نمی تواند ساخت - چون مرگنای
 باز گشت بیش پادشاه مذکور خان آمد و عریضه داشت بدو بخ که ملک
 شمس الدین مرا از بندگی پادشاه جهان بشکنی درخواست کرده
 پادشاه مذکور خان فرمان فرمود که مرگنای بشکنی هرات رود و لبلقای
 نوکر او باشد چون مرگنای هرات آمد ملک شمس الدین بدین او رفت
 و خندانای بجای او الطاف مدبول داشت که حد و عدد آن را قیاس قایل
 نبود و بر موجب تقدیرا تحسناً روز بروز نزد [یکدیگر] هم تحفههای گرامیایه علیه
 فرستادند میان ایشان محبت و الفت بجائی انجامید که گاهی دو تن اند
 در یک بپوش و در مغزاند در یک دوست کما تل الشعراء - * شعر *

هُمَا بَيْنَمَا تَدَانِ الْفُتَى وَ ذَرَى * وَ سَاكِنَا وَطَنٍ سَيَّارَ وَ احْشَارَ ح

شیر دو شیرخواران یک شیر اند از روی محبت و دوستی
 و ساکنان یک وطن اند فصل و اشکاف کردن

و انقیاد رعایا در زیادت - بعد از ^۱ دو ماه ملک اسلام شمس الحق والدین از قرلغ برنجید و تا غایتی که روزی حشم و خدم خود را جمع کرد و بپای کوشک قرلغ آمد تا قرلغ را بگیرد قرلغ در کوشک رفت و قرب صد مرد جنگی تیر انداز با خود در کوشک برد و در کوشک را فرو بست ملک شمس الدین عزیمت آن کرد که کوشک را محاصره کند ^۲ تا قرلغ و اتباع او بمحاربت بیرون آید سوکو و زمرة از اکابر و اعیان و صدور هراة پیش آمدند و گفتند ای خداوند فرمان فرمای و ای عدو بند قلعه کشای و ای خجسته طالع فرخنده رای - * شعر *

جراغ دونه کرت و سرور سینه سنجر * نظام مسند شاهی مدار عرصه عالم
رسیده بر تو رایت بشمع شعاع خاور * گذشته رایت قدرت ز اوج کنبه طارم
قرلغ بیر شده است و عقل او روی در نقصان و انحطاط آورده هرجه
میکند و میکوید خارج خردمند نیست خداوند ملک اسلام باید که از سر
وفور علم و کمال قدرت بانتقام او قیام ننماید و بکرم خلق عظیم و حلم
شاهنشاهی از محاربت با او دست باز دارد ملک شمس الدین
همچنان خشم الود از بای کوشک قرلغ سوار شد و بجانب قهندستان
عزیمت کرد چون بکوجه بل ریکنه رسید دو آسیا ^۳ معمور بود آنجا
ازان قرلغ برسید که این دو سنگ آسیا تعلق بکه دارد گفتند تعلق بقراغ
دارد بفرمود تا آن هر دو آسیا ^۳ را خراب کردند و سنگهای آن بشکستند
و خانها را فرو کوفتند چون از بل ریکنه بگذشتند از دور سواری دید
اسب راهواری در شیب ران آورده و قبای نسج پوشیده از راه دیگر بشهر
میرفت برسید که آن سوار چه کس است گفتند که او را خردک خوانند

مؤلف
کتاب

^۱ In the MS. دصاه .

^۲ The MS. adds و after کند .

^۳ In the MS. آسیاه .

إِذَا قَطَعَتْهُ شَتًّا^۱ تَرَاهُ * كَبَدَّرُ قَطَعَتْ مِنْهُ إِلَّا هَلَّةً

چون باره کزی او را باره کردنی بینی او را

همچون ماه شب چهار ده که بریده باشند از و ماههای نو

بعد از آن روی بحضار و نظر کرد و گفت کاروی بدهید فقهاء سجستان

جمله^۲ سر در بیش انکندند - ملک شمس الدین دانست که هیچکس

از سجزیان کار بر میان نبسته است چنانک رسم ملوک عجم باشد بفرمود

تا بیش هر دو تن از سجزیان طشتی خربزه بدهدند سجزیان آن

خربزهها را بر زمین می زدند و می خورد القصه در میان جندان هزار مرد

سجزی یک کار نبود بعد از آن خوان بدهدند چون از اکل آشپا

لطیف و طعامهای لذیذ فارغ شدند بفرمود تا جامه بپاوردند و آن روز

تا نماز بیشین هزار و هفتصد فقیب سجزی را جامه بوشانید و مبلغ

سی هزار دینار بر علما و فقهاء شهر سجستان صدقه کرد و قانون و رسوم بد

را از سجستان بر انداخت و خلق خدای عز و جل را از فواید مواید داد

و عدل و فضل و بذل خود بهرمند کرداند و بعد از آن بدو ماه و نیم از

شهر سجستان بیرون آمد و ملک علاوالدین و ملک نصیرالدین را

با خود بیرون آورد ملک علاوالدین را بزد کرده بمستذک فرستاد و

ملک نصیرالدین را بهراه فرستاد و خود با چهل سوار نامدار بتکنا باد^۳ رفت

و از اینجا بجانب اردوی بادشاه هلاکو خان حرکت فرمود چون بطلقان Fol. 87a.

رسید ایلجبان شاهزادگان توتار^۴ و بلغه با او مقابل افتادند عنان مرکب

او را بگرفتند و گفتند ای ملک ترا شاهزادگان طلب داشته اند بیا تا

بخدمت ایشان رویم ملک شمس الدین گفت من حالیا بیش بادشاه

1 The MS. has شطّا .

3 In the MS. بتکنا باد .

2 In the MS. جمله .

4 In the MS. باتو .

پیش بر شب تیره جیره شد و دیده خعاش از شعاع افتاب خیره
 کشت نارکاه را بر آراسته بودند و فرشهای متلون گسترانیده و بخروارها
 خربوره حاضر گردانیده و از یمین و یسار طشتهای سیمین و طوقهای زرین
 نداده ملک شمس الدین از اول روز نار داد برزگان و مشاهیر و ارباب
 جماعیر و اکابر و امثال و کماة و اطفال و نقباء و سبستان سلام ملک اسلام
 آمدند و از آن آرایش و نمایش نارکاه و عظم و حشم ملک متفکر
 شدند و ناظم گفتند - * شعر *

مسلست حنین شاه را جهاندا بی * که با حلالمت حرجست^۱ و بر پردانی
 Fol 86b ملک شمس الدین اشارت و داد که هر کس بحایکاهی که محل اوس
 نشیند چون نارکاه از رفیق و سناة^۲ پر شد و قرب سه هزار تن از معتبران
 و معتبران سبستان حاضر گشتند ملک شمس الدین فرمود تا طشتها
 خربوره پیش آرند بدست مدایک خود خربوره برداشت و این
 سه بیت را که در عقب خربوره ابوالفضل زومی گفته است بر زبان
 شکر بنظر در افشان گفت - * شعر *

تَلَّكَ مَنْ بِي الْأَيْطِيِّ نَضْلُ * وَ بِي الْأَيْسَلِ مَقَصَّةٌ وَ دَلَّةٌ ابُو الْعَصَلِ
 سه خیر اند که آن سه خیر در خربوره اروپی اند
 و در آدمی راد نقصانست و خواری
 حُؤْنَةُ جَلْدٍ وَ الثَّقَلُ بَيْتِ * وَ صَفَرَةٌ وَ حَيْهٌ مِنْ عَيْرٍ عَلَيْهِ
 درشتی دوست از و کرابی در وی
 و زردی رنگ از از حیز غلتی

۱ In the MS حرجست .

۲ In the MS سناة .

* نظم *

عمری   دانی که بنزد اهل تحقیق * در بله مردمی که سنجید
الکاتب   آنکس که برادر مسلمان * از دست و زبان او نرنجد

Fol. 86a. و حدیث صحیح صریح رسول علیه افضل الصلوات و اکمل التبعیات
قال النبی که الْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ عَنْ يَدِهِ وَ لِسَانِهِ . برین نیت دال است¹
علیه السلام من بعد فرمان ما آنست که هیچ آفریده از وضع و شریف ترین شهر
سلاح نبندد و اگر جنانک بعد ازین بسته روز کسی از تیغ و سب و تیر
و کمان و مک و سیخچه و خربت و دهره چیزنی با خود داشته باشد
و کاردی بر میان بسته بود کفاله گار و عقوبت کردنی بود همگنان باید
که برین جمله بروند و از آنچه گفتیم و شنودیم عدول و تجاوز نجویند²
تا بمحمدت و ارتضا بیوندند چون ملک اسلام شمس الحق والدین
سجزیان را از سلاح بستن و با آلت حرب کشتن منع کرد خلق سجستان
همه خایف شدند و جمله باتفاقاً عجزاً و اضطراراً سلاحها بندگان و کارها
از میان باز کرد و گفت³ . * شعر *

شاعر   هرکه زین نامور نیندیشد * بی کمان طالب ممات خود است
حکم این شاه را بجان شنود * هرکه او در بی فجات خود است
چون زنگی شب دیجور بر رومی روز بر نور منصور کشت و اماکن جهان
چون دل مذاققان و حال عاشقان و خال معشوقان سیاه شد ملک
اسلام شمس الحق والدین خوانسالار خاص را فرمود که باید که فردا
بیش از طلوع نیر اعظم دویست خروار خربوزه در صحن بارگاه جمع کرده
باشی و آتش بار ملکانه مهیا گردانیده خوانسالار گفت بزدکی کذب چون روز

¹ In the MS. دالست .² In the MS. نجوید .³ In the MS. شاعر .

ذکر جهلم در منع کردن ملک شمس الدین

سجزیان را از سلاح بستن

راوی چنین تقریر کرد که چون ملک اسلام شمس الحق و الدین
بنوعی فضل واجب الوجود ملک سجستان ملک علی مسعود را بقتل
رساند و دار الماک فیعمروز را مستخر و مسلم گردانید اعیان و اشراف
و نقبای سجستان را بدواخت و کشت بدانید که ملک علی مسعود
بجای ما اندیشه بد کرده بود و از خیر - * شعر *

نظامی مذنی شد چنان را هر که بد کرد * نه با جان کسان با جان خود کرد
بد اندیش از بد خود در غم افتد * بجای رفیع و انده هر دم افتد
بد اندیشی نگاهد جان مردم * دهد بر باد خان و سال مردم
بی خیر مازده امروز بجزا و سزای خود رسید شما باید که بر سبیل
گذشته در کس مشغول و عمل خود باز کردید و آن تربیت و معذات
که از ملک علی مسعود توقع مداشتید دانستف آن از ما چشم دارید
هری بعد طریقه مکاحمت و در کوشی را بر بندید و از کیفه انبختن
و خون بختن احتراز واجب شمرد تا قاعده و داد و محبت و تودد میل
ما و شما مستحکم گردد و رسوم فتنه و کیفه منطمس شود بر مقتضای
قُلْ اَللّٰهُمَّ عَلٰی الْمَسٰلِمِ حَرَامٌ دَمُهُ وَ عَرَسُهُ وَ مَالُهُ. قصد اشراق ده ۱ قال النبی
و طمع جلب اموال و اشنگ بختن آف بومی برادر مکفید و از طعن علیه السلام
را و غریب دست قلوب مسلمین و مسلمات و آن که خزاین اسرار معرفت
است بپشتن و مجروح مگردانید که بزرگان گفته اند -

آمد و بر سر جمع بآواز بلند گفت - * شعر *
 ابومسلم اَدْرَكْتُ بِالْحَزْمِ وَالْكُتْمَانِ مَا عَجَزْتُ * عَنَّهُ مُلُوكُ بَنِي مَرْوَانَ اِذَا حَشَدُوا

دریافتم با ستوار کاری و پوشیدن راز آنچه را که عاجز آمد

ازو بادشاهان بمران مروان چون جمع شدند
 مَا زِلْتُ اَسْعَى عَلَيْهِمْ فِي دِمَائِهِمْ * وَالْقَوْمُ فِي غَفْلَةٍ بِالشَّامِ قَدْ رَقَدُوا
 همیشه بودم من کوشش میکردم برایشان در خوابگاه ایشان
 و گروه در غفلت بودند بشام بدرستی که در خواب بودند

و از ملازمان حضرت و چانسباران خدمت او هر کدام که از کوشک بیرون
 می آمد نعره شادمانی میزد و میگفت - * نظم *

مختاری جهان ما را مسلم شد زهی بخت و زهی دولت

دل بد خواصه برغم شد زهی بخت و زهی دولت

شهبزشاهی که هر ساعت دم شاهنشاهی زدی با ما Fol. 85b.

کنون سوزش جو ماتم شد زهی بخت و زهی دولت

ملک شمس الدین بفرمود تا نوبت تهنیت ملکی او بزدند و در
 شهر سجستان ندا در دادند که فرمان فرمان خدای عزوجل و حکم
 حکم بادشاه مذکور خان و شهر شهر ملک اسلام شمس الحق والدین
 محمد بن ابی بکر کرت - چون این حکم بسجستان رسید سالحتبا
 بیدادختند و فریاد الامان الامان بر آورد - * شعر *

دقیقی جهان دارا سر فرازا کوا * خدیوا شها سرورا بیلوا

ببدخشای برجان غمخور ما * بنیکی بر افروز رخسار ما

ز گفتار و کردار ما در گذر * که اینست راه شه داد کر

روز دیگر ملک شمس الدین ملک نصیر الدین و ملک علاء الدین را
 در بند کرد و سه تن را از اکابر سجستان بقتل رسانید *

بشعر از بدن جدا کرد بعد از آن ملک شمس الدین^۱ فرمود تا از
درجه نازک کوشک سر ملک علی مسعود را جدا کنند - حوین دندانی
و انانکلی و سحران آن سر را بدودند بکافور علو کردند و بدش آمدند بدان
آمد که سر ملک شمس الدین اسب حوین ملک بصرت الدین دست
دار کرد تا سر او را بردارد بشاحب فریاد بر آورد و بران سحری کعب
که ای وای این سر دنیا کوی مناسب بکافور دود و فعل از اهل سجستان
بر آمد ملک بصرت الدین و علاء الدین جامه بر بدن صرف [۹] کردند و برای
و شوی شرحه تمامتر گفت -

شاعر
آه مِنْ سَقَرَةٍ یَعْرِیْ اَنَابِ   آه مِنْ حَسْرَةٍ عَلٰی الْاَنَابِ
آه از سقری بحر نار کشتی   آه از دشمنانی بر حداربدان

شر و شوی دود و ناله از شهر سجستان بر حاسب و سحران از وسیع
و شریف خاک اقدام را بر معاق ناشیدند و حشه‌های حوین از حشه‌ها
آن کرد و گفت -

شاه طایق ملک دهی را گذاشتی

بحسب موی و قنخ شنی را گذاشتی

نقی و در دفاق خود ای شاه اورکار

خندین هزار نار و ریغی را گذاشتی

بردم زدی ممالک ادق و تا بخشه

سرراستی و در دهی را گذاشتی

دندانی و انانکلی حوین آن حست معجمه را مشاهده کردند روی
بکبر آوردند ملک شمس الدین حوین از دندانی دمل از کوشک بدین

۱ The MS wrongly has: ملک علی

اصحاب بر هر در ده تن بایستید چون ملک علی مسعود در آید بر در اول دو سه تن از خدمتکاران او را باز گردانید و بز در دوم و سیم و چهارم همین طریقه را نگاه دارید - نامداران غوری و هروی با تیغهای کشیده و خنجرهای مسلول^۱ بر درهای کوشک مترصد بایستادند - چون ملک علی مسعود از در اول در آمد امیر نصرت او را تواضع کرد و گفت ملک را با چندین مرد سپاهی بکوشک آمدن چه حاجت است خداوند ملک اسلام تنها در بارگاهست و منتظر خدمت شماست - ملک علی مسعود روی بسوی آن بیست مرد سجزی کرد و گفت ای یاران بنچ تن باز گردید و بانزده تن دیگر بیایید چون بدز دوم رسید اختیار الدین سالار بروی سلام کرد و چون ملک مسعود با تنی چند در آمد در بر روی باقی ایشان فرو بست و بنچ تن دیگر از آن سجزیان بر در دوم بماندند - القصه چون بدر چهارم رسید از آن بیست مرد سه تن بیش بیش او نبودند ملک شمس الدین بر دوکانه^۲ در چهارم منتظر ایستاده بود چون ملک علی مسعود از در در آمد و بر ملک شمس الدین سلام کرد و خواست که بیش رود و دست ملک ببوسد که در حال سرش را بزخم تیغ بیدریغ از بدن بینداختند - از ابوبکر خنبه جنین شغوم که او گفت که ملک شمس الدین بیک زخم شمشیر سر ملک علی مسعود را از تنه بینداخت و امیر محمود بن امیر خلیل بن حسام الدین اب حاجب جنین گفت که مبارز علی یزدودی^۳ و نقیب علی و محمد بلندک غوری ملک علی مسعود را بکشتند - و با با کرد گفت که ملک تاج الدین کرد کربان او بگرفت و اختیار الدین سالار سرش

Fol. 85a.

^۱ In the MS. مسلوک .^۲ The Rauz has در چهارم .^۳ The MS. reads یزدویی .

بعز ملک خدای و بکاف عالم امر
 بنور جوهر قلب و بنطق عالم جان
 بهفت آینه غیب مبدع عالم
 بجار تختۀ ترکیب نقش بند جهان

که اجتماع این جماعت بکفت من نیست و ملک عالم را معلوم
 و مفهوم می باشد که مردم این ولایت مغول کم دیده اند و چون
 این طایفه را از عهد کورشاسف با هم تا امروز مکاوحت و تعصب است
 و دایم با سلاح می کشته اند و میکردند این ساعت نیز با اسلحه
 اینجا آمده اند بالله العظیم ثم بالله العظیم و بخدائی که جز او خدائی
 دیگر نیست و بکی که زنده ابدی و باقی سرمدیست که من بنده
 ظاهراً و باطناً دوستدار ملک اسلام - ملک شمس الدین کفت
 قال النبی که ای ملک مسعود از معنی الْيَمِينُ الْفَاجِرَةُ تَدْعُ الدِّيَارَ بِالْقَتْلِ غافلی
 علیه السلام اگر این جماعت بیکانه اند و ایشانرا بر ما و ما را بر ایشان اعتمادی
 و ودادی نیست تو باری بیکانه نیستی و میان ما و تو محبت قدیمی
 و مصادقت دیرینه است - (* شعر *)

ابوردی وَ بِالْقَلْبِ وَ شَمِّ مَنْ هَوَاكُم وَ لَمْ يَكُنْ * لِيَمْحُوهُ غَدْرِي حَيَاءً مِنَ الْمَجْدِ
 و بدل نشانیست از دوستی شما و نبود

که نیست کذب او را فریب من از برای شرم داشتن از بزرگواری
 با جند تن از خواص خود بیش من آی تا بمشورت هم این ایلجیان
 را خوشدل باز کردانیم ملک علی مسعود کفت فرمان برم بعد از آن
 بیش ایلجیان شاه زاده بلغم آمد و خویشاوندان و اقارب خود را کفت
 که چون من سر ملک شمس الدین را از بالای کوشک شیب اندازم
 شما بیکبار نعره بر آرید و خود را در کوشک اندازید - دبدای و ملک

و احوال نا ملک علی مسعود تقریر کرد - ملک علی مسعود نواب
و حجاب و اقارب و قباایل خود را پیش خواند و گفت تدبیر این
کار چیست و بجهت نوع این ملک فتنه انگیز را بدست آریم - هرکس
راکی رد و اندیشه کرد - عاقبة الامر بران مقول داشتند که ملک علی
مسعود نا ده مرد دلاور جان ناز پیش ملک شمس الدین بود - ملک
علی مسعود نخست بنای گوشک آمد و در ملک شمس الدین
آمدن برادران خواند - ملک گفت که ای علی مسعود این چه شور
و غوغاست که بنای گوشک خریدشتی در ادیکشته و دم بدم ظایعه
نا شناخت را نا ستحضار ما تعرض می کنی ما بجای نه حد
بد کرده ایم نه گزات و موات ماوک و اعیان حرامان پیش ما عرضه
داشتند که ملک علی مسعود دل موافقت ندارد و برعکس و تریز
رندگانی میکند اگر اجارت ناشد لشعری بدیم و سچستان را محصوره
کنیم ما ایشان را اجارت ندادیم و حدود حکایتی که ایشان عرضه داشتند
عدم انگاشتم و امروز در ما روشن گشت که آنچه ایشان می گفته اند
راست بوده است - ملک علی مسعود ناز بتجدید شرایط خدمت
و عوا دلری بجای آورد و سوگند عظیم بر زبان راند و گفت - * شع *

روحانی

بدای خدای که در صورت جهان منکاش

بخشامه از ای گل من عایمه وای

عالمی که از حتم و حتم شد عاجز

بوجدنی که در سر تفل شد حیال

۵۴۱

ببوی تفل که بوش بدوست عمت احقر

بذره دهنی که بوش بدوست حذر ارب

انکاش ۱۸۵۷

عالیه ما سزد باز کودانیم و الا که احکامی ندارید و بحکم علی مسعود
 بدین ولایت آمده اید مصلحت شما آنست که بیش از آنکه کزند
 و زحمتی بشما لاحق گردد مراجعت نمایید که من ازان ملکان نیستم که
 در دام مکر و غدر سجزیان در افتم - دبدای و ایلجیان چون جواب با صواب
 از ملک شمس الدین بشنودند از بای کوشک باز کشتند و آنچه
 شنیده بودند بسمع ملک علی مسعود رساندند - ملک علی مسعود
 گفت که تو که دبدائی با ایلجیان شاهزاده بلغه بکوشک درای تا ما
 از عقب تو حمله کنیم و خود را بکوشک در اندازیم - دبدای گفت
 که مرا زهرا و یارای آن که بیش روم و با ملک شمس الدین هم
 زانو شوم نیست چه او هزار جو من را بقتل رساند¹ و از هیچ
 آفریده پاک ندارد - ملک علی مسعود گفت بار دیگر بیش روید
 و بر مقتضای قَوْلَا لَهُ قَوْلًا لَیْسًا بتلیین کلام و حسن بیام و لطایف الحکیل
 گفت و گوی بکنید باشد که از کوشک بیرون آید - دبدای بار دیگر
 بیای کوشک آمد و باواز بلند گفت که باید که ملک اسلام شمس الحق
 والدین کرت مرا در آنچه غرضه داشتم تصدیق کند و بر قول من
 اعتماد کلی نماید و بیرون آید چه اگر ما در کوشک آیم و یرلیغ و
 تشریف شاهزاده برسانیم این معنی را شاه زادگان بسندیده ندارند
 و گویند که ملک اسلام شمس الحق والدین کرت بجهت حرمت
 داشت بیش ایلجیان ما نیامد و یرلیغ و احکام ما را بحسابی نکررفت
 ملک شمس الدین گفت که ای دبدای این چه اندیشه کوتاه و رای
 مقلب است مرا باوجود یرلیغ بادشاه منکوخان و هلاکوخان اگر یرلیغ
 شاهزادگان دیگر نباشد کومباش - دبدای خایف و خایب باز کشت

Fol. 83b.

قال الله
تعالی

اختیار الدین سالار و امیر نصرت از یمین و یسار او ایستاده بودند و جان شیرین بر کف دست نهاده - چون دبدلی و ایلبجیان شاهزاده بلغه و ملک علی مسعود دیدند که ملک شمس الدین آماده حریف شده 83a. بیاده شدند و از دور بایستادند - دبدلی با ده مرد دلاور زره دار خنجر کنار دیش راند و بر ملک شمس الدین تادیب هرچه تمامتر سالم کرد و سخن کذب و قوی بدو رساند و گفت که از بندگی پادشاه زاده بزرگ بنو خان بغام ملک اسلام یولغ محکم آورده ایم تا تشریف فاخته و خلعت گرانمایه چون ملک اسلام بدینچنان حرکت کرده بود ما را کذب و قوی صاحب ملک علی مسعود بخدمت فرستاده است اکنون می باید که ملک اسلام بیرون آید تا یولغ و خلعت شاهزاده ناتو خان بدو تسلیم کنیم و با تحفه و هدایا شاکر و رطب اللسان باز گردیم و خبر دوستداری تو با کذب و قوی و شاه زادگان رسانیم ملک شمس الدین گفت برین نسق و نهی که شما آمداید چه جلی یولغ و احکام است چندانکه نظر میکنم سجزی خود کام فصول دیو صفت می بینم که در پای این کوشک جمع شده اند مرا بیرون آمدن ازین کوشک مصلحت نیست چه این طبایفه که ملازم من اند همه سفاک و بی باک و حرف دوست اند ندید که میان ما و سجزیان مخالفت و مغایرتی حادث گردد و از طبایین دلاوران با هم محاربت و مغایرت بیرون آید و درین میان از شما کسی زخم خورد و با دلمی مبتلا گردد من بدین واسطه فردا روز بمواخدت شاه زادگان و امرا و دل ماندگی ایشان در میان شما اگر بغام من یولغی آورده اند و خلعتی دلبد و راست می گوئید می شیم دهشت و وحشت دشمن من * آید تا مر موجب حکم یولغ بروم و شما را چندانک از خدمت

روند و با این سجزیان برآویزند - مقربان و ملازمان او زمین خدمت بلب عزت مقبل گردانیدند و بعد از ادای خدمت گفتند - * شعر *

مؤلف
کتاب
شهادت خوار و مجروح باد * تزش خسته^۱ و زار و بی روح باد
برغم بداندیش بر روی تو * همیشه در بخت مفتوح باد
بقلعه کشائی و دشمن کشی * بقاء تو افزون تر از نوح باد
بخون ریزی خصم تا روز حشر * دلت خرم و شاد و مشروح باد
قال الله بر مقتضاء کم من فئة قليلة غلبت فئة كثيرة باذن الله . اگر ملک اسلام
تعالی فرمان فرماید ما بندگان ازین کوشک بیرون رویم و این سجزیان دیو
صفت عفریت کردار را بزخم کوبال یال کوب کوه شکن جنان متفرق
گردانیم که ماهها و سالها باهم جمع نتوانند شد - ملک شمس الدین
من کلام
العرب گفت ای اصحاب هنگام اظهار این معنی نیست بر حسب اُقتلوا العَدی
بِالسُّکْرِ لَا بِالْخَنْجَرِ شُما اطراف ابراج کوشک را محافظت نمایید تا چون
ملک علی مسعود و ایلجیان بیش آیند بگویم که تدبیر این کار چیست -
چون آفتاب عالمتاب سر از جانب مشرق برآورد و بر تخت زمردین
معلق تاج رخشان درفشان بر فرق نهاد ملک علی مسعود و دبدای و قرب
ده هزار مرد از بیاده و سوار همه با آلت کار زار کوشک را محاصره کردند -
ملک شمس الدین بر منظر شمال کوشک جمشید وار بر متکاء سلطنت
تکیه زده بود و زره داودی پوشیده و خود عادی بر سر نهاده و تاج الدین بغی^۲
و ملک تاج الدین کرد و حسام الدین نیال و ملک حسام الدین اسفرار
و تاج الدین مسعود آزابی و مومن کرک اوکی و سبها^۳ اسد و حسین
بزرگ تمرانی و حسن کرد و انجی و سراج الدین عبدالرزاق و

۱ In the MS. خسته .

۲ In the MS. بعنی .

۳ The MS. has سهلار .

و حال او در رعیت - کندو قابوس گفت که من این معنی را تصور کرده ام و البته تو میگوئی یقین دانستم - اکنون تو بجمند و مستطهر باش و نوعی سار که او را بدست و بند کرده بیش ما مرستی و یقین دار که بعد از اظهار این خدمت مستفیده سخن یکدلی و کرج دادن راستی ترا در زندکی نادرشاهراذگی عرضه دارم و حنان سارم که از تومانات هرات سه تومان در ولایت تو در امراوند و قرا باصناف الطاف و اعطاف و انواع سیورعامیشها و دیوارشها بهره مند گردانند ^۲ - القصه چون ملک شمس الدین اسفرار در تمامی احوال ملک علی مسعود رافع کشف و تعحیل تمام بهرات آمد و از هرات بیک شدادرور ناسفرار رست و از اسفرار اسل اسوده بر دشت و چهار روز را بشهر سجستان رسید بمار بیشیدی بخدمت ملک اسلام شمس الحق والدین درآمد - و هرجه دنده بود و ششده عرصه داشت - و از آن جانب ملک علی مسعود با دندای و خدم شاهراذده بلعه با دلخواشی هرجه تعامتر از لشکرگاه کتدوقا برون بیرون آمد - و چون بازگ رسید هزار مرد اوکی با او مصلحت شدند - چون ملک شمس الدین را از آمدن ملک علی مسعود و ایلخیاں کندو قابوس خبر دادند با خواص درگاه و ملازمان خدمت خود گفت که ملک علی مسعود مرد بسیار دارد و ما مرد دلجاء بیش بیستیم اگر حدانک ارض کوشک بیرون رویم تعداد که عوعا گفتند و ما را بمقاومت انشان سعی باید کرد پس میانه بسی از مسلمانان و صعداء رعیت محروم و مصروب شدند مصلحت در آنست که هم درین کوشک ساکن شوند اگر بقصد ما عارم شوند و دردنکتر اند طایفه از یازان از نالاه کوشک بیرون نران کنند و بعضی چون شیر عزان با تیغ بران بیرون

دران روز حکم شاهزاده بلغه بکتبو قانونین رسانید - کتبو قانونین گفت که
 ملک شمس الدین بطرف سچستان رفته است چون مراجعت نماید او را
 گرفته بخدمت شاهزاده فرستم خطا تبکیچی گفت که من حکم یولایغ بتو
 رساندم عهده این کار نازک من بعد در ذمه تست - کتبو قانونین روز دیگر
 خطاء تبکیچی را باز گردانید و بذبح مرد دلاور نامدار را از خدام شاهزاده بلغه
 با یکی از نواب خود دبدای ¹ نام نامزد کرد تا با ملک علی مسعود بشهر
 سچستان روند و ملک شمس الدین ² بهر نوع که باشد بگیرند - ملک
 علی مسعود بر حسب الموء لا یخرج متاعه عن صوانه الا فی وقته و آوانه
 زانو زده پیش کتبو قانونین عرضه داشت که اگر ملک شمس الدین را
 شاهزادگان محبوس نکردانند بی هیچ شک که دو سال دیگر را تمامت
 ممالک خراسان را در ضبط آرد و هیچ شاهزاده را منقاد نکرد چه همگی
 همت او بران مصروفست که باعساکر اطراف حرب کند و خزاین سلاطین
 و ملوک ماضی را بدست آرد و حالیا تمامت کماة و ابطال این حدود
 به بیعت او در آمده اند و رقم اخلاص و هواداری او بر صفحه جان
 کشیده - * شعر *

من کلمات
 ابی الفتح
 بستی

ز بس که بر در او سجده منی کنند ملوک

ظہیر

مجال نیست قدم را ز ازدحام جباه

بیش خنجر بیجاده کون او در رزم

بود ز بی خطری کوه را مثابت کاه

امروز ازین خطه تا سند و راس الہند چندین قلعه سریر فلک و حصن
 حصین در تصرف اوست و دم بدم کار حکومت او در ترقی است

¹ In the MS. دندای but later on دبدای . The Rauz has دندای .

² The MS. has ملک شمس الدین for ملک علی .

گویند که ما را دیدید و از راه نازک شب اگر ملک اسلام احارت دهد بدد
 بود و یکماه^۱ را بخدمت آید ملک اسلام شمس الحق والدين
 بهراست ملکه دانست که ملک علی مسعود را از عرص آن سخن
 عرص حیرى ذکر سب او را احارت داد ملک علی مسعود از ملازمان
 حاس خود سه تن را ناز کرد آید و سختان مکتوب نوشت که
 فرزندان نصیر الدین و علاء الدین انقاهم الله تعالى باید که تمام ایام
 و سادات و علما و رعایا و فدای ولایت سختان صابها الله عن الحدثان
 باستقلال حدارود ملک اعظم شهر یار دیار عجم اعدل الملوك في العالمين
 قهرملى الماء و الطين شمس الحق والدين حله الله ساطفته بیرون آید
 و در گوشک من که درخت حانه قدیم اسب و منظر عر و حلال و مصر فتح
 و اقبال شاد یوان شاهی او برگشتند و همه بمحکم^۲ در ابام و لیالی
 بخدمتهای علی القواتر و التوالی ملازم باشند و هیچ دقیقه از شرایط
 خدمت ننندیده ناسری نگذارد و در جمیع ابواب در رضا خوئی و ناس
 حاضر و رعایت جانب حشم نامدار و خدم کامکار او احتیاط تمام و سعی
 طبع بکلی آورد برین حمله برود تا ستوده و بسندیده افتد انشاء الله
 و حده بعد از آن ملک شمس الدین را وداع کرد روز دیگر ملک شمس الدین
 امیر شمس الدین اسفرار را متعاقب او بهرستان و کعت باید که
 نایک خدمتگار ناسم مصالح کار خود بیش کنتو قانونی روی و از احوال
 ملک علی مسعود [ناحیر] ناشی و از انکه او در بش امرا سار و بردارد
 ما را اعلام دهی - امیر شمس الدین از اسفرار نایک خدمتگار بهرات
 آمد و از بهرات بیش کنتو قانونی رفت و از انکاست ملک علی مسعود
 بشمیرگاه کنتو قانونی رسید خطا آن تکلی که انکلی شاهراده بلعه بود هم

^۱ In the MS یکماه^۲ In the MS بنکم.

مبارز کار دیده بهراة فرستد تا ملک شمس الدین را بگیرند و بیدش ما فرستند تا شکایت و حکایت که ازو بحضورت ما رفع کرده اند در مشافهه یرغوی آن بداریم شاهزاده بلغه چون بر حکم شاهزاده باتو واقف گشت خطای تبکجی^۱ را که از جمله امراء درگاه او بود با چهل نوکر (به) کتبوقا^۲ نوین فرستاد و احکام شاهزاده باتو بدر رسانید و گفت می باید که ملک شمس الدین را با کماشتگان بیدار و طایفه از اهل کارزار بدین جانب روانه گرداند که در حاضر گردانیدن او شاهزاده جهان باتو خان مبالغه تمام فرموده و در اهمال این کار نازک و عید و بیم هرچه تمامتر کرده راوی چنین تقریر کرد که بیش از رسیدن ایلجیان شاهزاده بلغه نزد کتبوقا نوین ملک شمس الدین بجهت ضبط مملکت نیمروز به بیست روز بجانب سجستان رفته بود چون بادرکن رسید ملک سجستان ملک علی مسعود با ملک مقابل افتاد از اسب پیاده شد و شرایط خدمت بجا آورد ملک، شمس الدین گفت که ای علی مسعود ما بولایت تو می آیم و مہمان تویم تو کجا میروی ملک علی مسعود زمین خدمت بدوسید و بر ملک شمس الدین مدایح و محامد فراوان خواند و گفت که بنده کمترین و هواخواه قدیم را چه عظم و محل آنست که چون تو شهریاری ببنده خانه او متوجه گردد - * شعر *

ابن رومی خَلِیْلِیْ هَلْ اَبْصَرْتُمَا اَوْ سَمِعْتُمَا * بَاکَرَمٍ مِّنْ مَّوَلٰی تَمْشٰی اِلٰی عَبْدِ

ای دو دوست من هیچ دیدید شما یا شنیدید شما

بگرامی تر از خداوندی که برفت بسوی بنده

اگر بنده از اینجا باز گردد فردا روز بیش کتبوقا نوین شرمندہ باشد چه Fol. 80b.

1 The MS. has پتکجی .

2 In the MS. کتبوقا . The Rauz has کتبوقا but corrected on the margin as کتبوقا .

گویند که ما را دیدید و از راه ناز گشت اگر ملک اسلام احارت دهد دنده
 برود و یکماه^۱ را بخدیم آید ملک اسلام شمس الحق والدين
 نخواست ملکانه دادست که ملک علی مسعود را از عرض آن سخن
 عرض حیرتی دگر سب او را احارت داد ملک علی مسعود از ملازمان
 خاص خود سه تن را ناز کرد آید و سجستان مکتوب نوشت که
 مردان نصیر الدین و علاء الدین انقاهم الله تعالی باید که تمام ایامه
 و سادات و علما و رعایا و قضا و لایب سجستان صابها الله عن الصدائل
 باستقلال حدادد ملک اعظم شهریار دیار عجم اعدل الملوك في العالمين
 مهربان الماء و الطین شمس الحق والدين خلد الله سلطنته بیرون آید
 و در کوشک می که دولت خانۀ قدیم اسب و منظر عرو حلال و مصر فتح
 و اقبال شاد روان شاهی او ترکشند و همه بنفسهم^۲ در ایام و لیالی
 بخدیمتهای علی التواتر و التوالی ملازم باشند و هیچ دقیقه از شرایط
 خدمت بسندیده نافرعی نگذارد و در حمیع انواع در رضا حوئی و باس
 خاطر و رعایت جانب حشم نامدار و خدم کامکار او اجتهاد تمام و سعی
 بلیغ بجای آرند برین حمله بروند تا ستوده و بسندیده آند انشاء الله
 و حده بعد از آن ملک شمس الدین را وداع کرد روز دیگر ملک شمس الدین
 امیر شمس الدین اسفرار را متعاقب او نفرستاد و گفت باید که
 ما یک خدمتگار باسم مصالح کار خود بیش کتدو قابوین روی و از احوال
 ملک علی مسعود [ناحتر] باشی و از آنچه او در بیش امرا سارد و بردارد
 ما را اعلام دهی - امیر شمس الدین از اسفرار ما یک خدمتگار بهرات
 آمد و از هرات بیش کتدو قابوین روی و از انجانب ملک علی مسعود
 لشکرگاه کتدو قابوین رسید خطا و تنکخی که ایلخی شاهزاده بلغه بود هم

۱ In the MS یکماه .

۲ In the MS بنفسم .

مبارز کار دیده به راه فرستد تا ملک شمس الدین را بگیرند و بیش ما فرستند تا شکایت و حکایت که ازو بحضورت ما رفع کرده اند در مشافهه یرغوی آن بداریم شاهزاده بلغه چون بر حکم شاهزاده باتو واقف گشت خطای تبکجی^۱ را که از جمله امراء درگاه او بود با چهل نوکر (به) کتبوقا^۲ نوین فرستاد و احکام شاهزاده باتو بدو رسانید و گفت می باید که ملک شمس الدین را با کماشتگان بیدار و طایفه از اهل کارزار بدین جانب روانه گرداند که در حاضر گردانیدن او شاهزاده جهان باتو خان مبالغه تمام فرموده و در اهمال این کار نازک و عید و بیم هرچه تمامتر کرده راوی چنین تقریر کرد که بیش از رسیدن ایلجیان شاهزاده بلغه نزد کتبوقا نوین ملک شمس الدین بجیت ضبط ممالک نیمروز به بیست روز بجانب سجستان رفته بود چون بادرکن رسید ملک سجستان ملک علی مسعود با ملک مقابل افتاد از اسب پیاده شد و شرایط خدمت بجا آورد ملک شمس الدین گفت که ای علی مسعود ما بولایت تو می آیم و مچمان تویم تو کجا میروی ملک علی مسعود زمین خدمت بدوسید و بر ملک شمس الدین مدایح و محامد فراوان خواند و گفت که بنده کمترین و هواخواه قدیم را چه عظم و محل آنست که چون تو شهریاری بنده خانه او متوجه کرد - * شعر *

ابن رومی خَلِیْلِی هَلْ أَبْصَرْتُمَا أَوْ سَمِعْتُمَا * بَاكَرَمٍ مِنْ مَوْلَى تَمَشُّی اِلَی عَبْدِ

ای دو دوست من هیچ دیدید شما یا شنیدید شما

بکرامی تر از خداوندی که برفت بسوی بنده

اگر بنده از اینجا باز گردد فردا روز بیش کتبوقا نوین شرمزده باشد چه Fol. 80b.

1 The MS. has پتکجی .

2 In the MS. کتبوقا . The Rauz has کتبوقا but corrected on the margin as کتبوقا .

دولت و امیر محمد عزالدین مقدم و عمل هراة هر کرت ده اولاغ و دو
خیمه و سیصد دیغار عدلی بدیشان دادند درین سال مذکور که ملک
شمس الدین در هراة بود جاور داران بر عادت معهود و قرار هر سال
بهراة آمدند و اولاغ و خیم و وجوه طلب داشتند ملک اسلام شمس الحق
والدین بخشم تمام بانک بر جاور داران زد و کف من بعد شمارا
از دیوان هراة جیزی فخواهد رسید تا امروز شما بی راة از هراة اولاغ و ما
بکنج او می ستاده اید جاور داران از ملک اسلام شمس الحق والدین
برنجیدند و خشم آلود و دلنگار از هراة بیرون آمدند و بیش جیبجغای
رفتند و بامعاف و آلف آنچه ملک شمس الدین گفته بود بار نمودند
جیبجغای در حال ایلچی بدرمزد بیش شاهزاده ناتو فرستاد و از ملک
شمس الدین کله و شکوه تمام عرضه داشت و گفت که بیش اربین تاریخ
شکلن و رایان هراة مارا عریز میداشتند و سخن ما را می شنودند
و بحکم یرلیغ هر سال اولاغ و تغار میرساندد تا ملک شمس الدین کرت
ملکی هراة و تومات او آمده بیش کسی ما را بحساب بر نمکیرد و حکم
یرلیغ بادشاه راده جهل نمی شود و اگر حال برین نهج خواهد بود
هر آینه که مارا درین ولایت امکان توطن و مجال قرار و محافظت این
سرحد نخواهد بود و من بعد جابری بندگی بادشاه زاده جهانیار
نخواهد رسید شاهزاده ناتو را این سخن در غصه آورد و از ملک
شمس الدین کیسه در دل گرفت و آتش آلیقَدُ یَصْرَعُ فی الْمِحْنِ
وَالْعَنِّي در دل بر کینه او در التهاب آمد روز دیگر بمشورت شاهزاده کان
وامراء مملکت خود ایلچی کرانیک^۱ نام بمارندران بیش شاهزاده
بلغه فرستاد و گفت بروند بلعه باید که خون بر احوال واقف گردد نوکران

^۱ In the Rauz کرای ننگ.

برتاب بیاده کشتند و بر ملک اسلام شمس الحق والدین طاب ثراه ثذاه
و آفرینها خواند و گفت - * شعر *

رشید و طواط منت خدایرا که بتائید آسمان آمد بمستقر جالالت خدایگان
ملک شمس الدین قرلغ را در کنار گرفت و هر کس را از اشراف و زعماء
شهر علی قدر منزلته و مرتبه بدرسید یک ماه بیدوسته قرلغ و مشاهیر هراة
ملک شمس الدین را طویها و دعوتها کردند بعد از یک ماه ملک
شمس الدین بزرگان و رؤس سباه را خلعت پوشانید و شر تن از ولات
ولایات بحسب قدر و قیمت و حسب و نسب از انعام عام و بذل تمام Fol. 79b.
او محظوظ گشت و از اطراف خراسان تجار روی بهراة آوردند و کار دخل
و نفع شعر هراة حمیت عن الافات و البلیات رونق تمام گرفت * شعر *
مسعود سعد منور شد ز رایش روی کیتی * توانگر شد ز بذلش خلق عالم
سلمان فزون شد در جهان دلشادی و عیش * برون شد از جهان حیرانی و غم
راوی چنین گفت که درین سال مذکور ملک مسعود شمس الحق
والدین کرت طاب ثراه بهراة نزول فرمود شاهزادگان باغه و توتار^۱ که
بردار زادگان شاهزاده باتو بودند در بادغیس معسکر ساخته بودند ملک
شمس الدین بیش ایشان رفت درباب او عنایت و توییت بی حساب
فرمودند و او را خوشدل با دلخوازی بسیار بهراة باز فرستاد بیش ازین حکایت
بچند سال امیری بود جیجغای^۲ نام بحکم شاهزاده باتو در بادغیس
بودی و از جانور داران سه امیر معتبر یکی چون قهرتو و دیگری سوکو و سیم
تا تیمور ملازم جیجغای بودند و هر سال دو نوبت جانورانی که بدست
آوردند بیش شاهزاده باتو فرستادند و از هراة اولاغ و خیام طلب کردند

^۱ In the MS. Raüz توتار .

^۲ Here جیجغای , but later on ججغای .

بار دادند ملک اسلام شمس الدین والدین اندر صد و پنجاه تن
را از ساکنان حصار قتل رساند و فرمود تا از متمردان و معاندان
آن طایفه ده تن را از بالای حصار سه یکدستار بیفکند و حصار
را حراف کردند و از آنجا روز دیگر مطهر و معصور و کامیاب و مسرور
دوب مرتبه مراجعت فرمود و با عیدم دستار و اساری بی شمار *

ذکر سی و نهم در قتل ملک علی بن مسعود ملک شهر ساجستان

حون شهرز سده سب و خمس و ستمائة درآمد دس سال ملک
اسلام شمس الدین کرد طاب ثراه از اعداستان نگذارد ^۱ آمد
و بهلولان معارض الدین محمد بهی را با هزار سوار در نگذارد نگذاشت و رمام
حل و عقد و سبط و قص آن دیار را بکف کفایب و بد اقتدار و قصه ارادت
او حواله فرمود و استغاث و عزل و عدم و بغل رعایت و ریاست
و حجاب ^۲ اموال و حراج و آنچه از لوازم شعل حکومت است مطلق
العیان گردانند بعد از آن قلعه محروسه حصار لا رالب محرومة من
الدوار آمد و بعد از ده روز از قلعه محروسه حصار لا رالب محرومة من
الدوار باسفرار حرکت فرمود و از اسفرار احتدار الدین سالار و امیر نصرت
و حسام الدین بیال را بهراته بیش فرج رساند و در دگر فرج و امیر محمد
عز الدین مقدم و حواحه شمس بغابی و اعیان و حماطیر و دروکل و مشاهیر
بهراته با نعم بی حد و ثار بی عد باسفرار ملک شمس الدین
با بدستار بیش بار آمد و حون بخدمت ملک اسلام رسیدند از یک بدر

برورش دادی تا نوالی و ثنای حضرت کبریای تو بر مقتضای و ما امروا
 قال الله تعالى
 اِنَّ اِيْعَبْدُ اللهَ مُخْلِصِينَ مِى سَرَايِدِ اِلَّا لَهُ الْحَقُّ وَالْاَمْرُ تَبَارَكَ اللهُ
 قال الله تعالى
 رَبُّ الْعَالَمِينَ بِسْمِ جَانِ اَهْلِ جَانِ مِيْرَسَاذِ - * نظم *

لَكَ الْحَمْدُ يَا ذَا الْمَجْدِ وَالْجُودِ وَالْعُلَى

من امير

مرد است ستایش ای خداوند بزرگوار و بخشش و بلندی

المومنین

تَبَارَكْتَ تُعْطِي مَنْ تَشَاءُ وَ تَمْنَعُ

علی رضی

الله عنه

بلندی تو عطا میدهی آنکس را که خواهی و باز میداری

و ای خالق ناز و نور و ای رازق مار و مور و ای وهاب بی منت و علت

و ای ثواب با مغفرت و رحمت و ای مانع بی علل و ای قادر لم یزل

بلطف بی غایت و عنایت (و) فضل بی نهایت خود از خزانه اِنَّا فَتَحْنَا

قال الله

لَكَ فَتَحْنَا مُبِينًا مِنْ بَذْدَةِ ضَعِيفٍ رَا خَلَعْتَ نَصْرَتِ وَ فَتَحَ كِرَامَتِ فِرْمَانِ

تعالی

و این حصار را بر دست من ضعیف بقدرت قدیم خود کشاده کردان چون

ملک شمس الدین بدین نوع بردگانه لایزال ملک لم یزل بتضرع

و ضراعت و مسکنت تمام رقعہ سوز و نیاز عرضه داشت از اول

روز بفرمود تا ملوک و امرا و رؤس و وجوه سباه همه پیاده شدند و سبورها

و درها و جبرها بیدش بردند بعون ایزد بخشاینده روزی ده جان آفرین

در حال قرب دو هزار مرد غوری و افغانی و هروی بیک حمله خویشتن

را بر در حصار انداختند چون دراز آهن بود و هر بواب و حارس مثل

اهرمن دو روز دیگر لشکر بر در حصار بماند و از طرفین قرب هزار مرد

دیگر بعضی بقتل رسید و بعضی مجروح شدند روز سیم که اواخر

ذی القعد سنه مذکور بود میان مردم حصار ساجی دو گروهی و نزاع

حادث گشت جماعتی که بمدد و عدت بیشتر بودند و حصار را بدست

بدگل در لب منطمس و معدرس گردد که اگر آن حصار در دست
 آن بومه گردد کش و در تصرف آن روزه آتش و شرماء ناندک
 زورکاری قوی حال کردند و معاوین و صلوات و قطاع طرق با ایشان
 بار و مددگار شوند بعد از آن دفع و منع آن قوم متعذر باشد ملک
 اسلام شمس الحق والدین طاف ثراه فرمود که این حمله از ممکنات
 است و بدست او پس آن حصار از لوازم و فرایض است زور دیگر
 لشکر بطرف حصار ساحی کشید و دو هزار سوار باسم معاوی از
 معاوینای یونین طلب داشت هرده زور را بدلی حصار ساحی رسد
 حصاری دود معاص بدد در بهاد استواری و شکوه مددی - * شعر *
 سر ابراحتی در سدهر بدد * حوکه کمترین برخش اشکوه مدد
 در راهی و ناره از حش و سبک * فراوان درو آب زور حنک
 تو رفتی که روئینست^۱ دواز او * ر بولاد کرده همه کار او
 نگهبان درو پیشتر از حساب * همه آهلیس ترک و درو رکاب
 حوین دفع و حصاب حصار ساحی را مساعده کرد کعب - * شعر *
 برین بدد بالا در استوار * بیاند کسی دست حر کردگار
 هعب زور آن حصار را محاصره کرد و هر زور دو دویست^۲ حنک بدش بد
 و سیاری از نامدازان هر دو سدها دروین هعب زور بدل بیوس و از
 حاندن در باغی حوین در موج رس آمد شب هشتم ملک شمس الحق
 والدین بوقت طلوع صبح اول برید بار را بحضرت ملک بی بیار و مالک
 کارسار فرستاد و کعب ای حدادندی که بلبل خوش نوای سخن سرای
 و ناطقه را در بوستان سرای وجود برقص و آن^۳ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا نُسَجَّ بِحَمْدِهِ
 تلقین ارزایی داشتی و طوطی رن را در قعص دهان بشکر شکر حود

^۱ زوئست In the MS.

^۲ دویست In the MS.

می باید کرد چه آبادانی آن شهر متعلق بخدمت خداوند ست ملک
شمس الدین فرمود که درین هفته عزیمت سفر بجانب هراة مصمم
گردانیم و از ملوک حاضر و بملوانان بر دل ملکی و بملویرا با سه هزار مرد
درین سرحد بگذاریم تا از خیر و شر و صلاح و فساد این دیار با خبر باشند
ملک تاج الدین کرد و حسام الدین جاول بر بای خواستند و بعد از شرط
خدمت گفتند که باری تعالی و تعظم ملک ملوک آفاق و شهریار نامدار Fol. 78a.
دیار خراسان و عراق را در سمورفعت و علو منقبت و علو مرتبت بقاء
نوح و حیات روح دهاک و اطناب سرادق حضرت مقدسه او را بمسامیر خلود
و اوتاد اباد موطن و موکد گرداناد - * شعر *

بخدمت سه محمد بحق جار علی * بدو حسن بکسین و بموسی و جعفر
بر رای اظهر انور لا زال عالیا منیرا عرضه میدارند بندگان کمترین
و جانبداران بهترین که کلی ولایات افغانستان ملک اسلام را مسلم و مسخر
کشته است و تمامت قلعبا و حصارها و جایگاهها فتح شده الا حصار ساجی
که آن فتح نشده است چه در همه روی زمین از روی استواری و رفعت
مثل آن حصار دیده مردم گردننده ندیده است و کوش خردمند صفت
کندده^۱ نشنوده و در انجا هزار مرد افغان جلد مبارز متوطن است
و از عهد یزدجرد تا امروز هیچ بادشاه و ملک و حاکم را کردن نهداده اند
چه بذاته ایشان در غایت محکمی و منیعی است و ذخیره و مایحتاج
حصار داری در نهایت کثرت و افزونی و شجاعت و بسالت و دلاوری
ایشان بیش از آنکه در افهام و اوهام درآید مصلحت در آنست
که این یک حصار دیگر را ملک اسلام فتح کند و آن جماعت را که بذاته
بوی برده اند بقتل رساند تا اندیشههای کونا کون از خواطر و ضمائر

شاعر

76. بیوست روز هشتم دزدان بناه تفکنای دره بردند که بغایت مضیق و دقیق و منیع بود سبهدار تاج الدین بغنی با هزار مرد ممر و کدر دره را بکوب و اختیار الدین سالار و امیر نصرت با بانصد مرد از بالا دره درآمد و بهلوانان مدارز الدین محمد نهی با بافی سماء از یمین و یسار دزدان دران دره تنگ جنگ در بیوست هفت روز دیگر دزدان دران دره نماددد روز دیگر لشکر ملک اسلام شمس الحق و الدین غلو کردند و یکبار حمله بیش بردند و تفکنای دره را از دزدان باز ستاندند و خود را بر ایشان زدند و قرب صد تن را از ایشان بقتل آورد و دزدان چون بیچاره و مضطرب گشتند اسلحه بپنداختند و زنجار خواستند بهلوان مدارز الدین محمد نهی ایشان را زنجار داد و تمامت زن و فرزند و اتمام و اشیاع و کله و رمه ایشان را بخدمت ملک آوردند ملک شمس الدین بفرمود تا ازان دزدان هفتاد تن را دست بیرون کردند و باقی را بحسام الدین جبار بخشید و بهلوان محمد و اختیار الدین سالار و امیر حضرت را خلعت پوشانید *

ذکر سی و هشتم در فتح حصار ساجی

چون ملک اسلام شمس الحق و الدین کرب طاب ثراه مظلومان ضعیفاء خلق را که ودایع الهی اند از جور و تعدی دزدان کدکابی و دهرانی خلاص داد و از موارد معدلت متحیران نیه حیرت را سیراب کرد و در استخلاص نفوس و اموال مؤمنان آثار ید بیصاء موسوی و آیات اخیلی عیسوی و انوار معجزات محمدی طاهر گردانید و بدین واسطه علویه شریفه درجه علیا و مرتبه اعلی عسی آن یدعتک رتک مقاماً محموداً را مکتسب و مزین خویشی گردانید و در عریض ترحه هراة نا ملوک و جاهو مشورت کرد همه باتفاق گفتند که بطوب هراة حرکت

بخدمت ملک اسلام شمس الحق والدین طایفه از زما و روساء افغانستان عرضه داشتند که از حصار دومی بر طرف جنوبی بپشتاد فرسنگ جماعتی دزدان اند که ایشانرا کنگان و نیران خوانند صد سال کما بیش میشود که این گروه راه می زنند و تجار و سفرا را ابتداء السبیل را که از اطراف و اقطار بلاد غربی ببلندوستان میروند غارت می کنند امیدواریم که ملک ملوک الاسلام از برای ذیل درجات را لشکری نامزد فرمایند تا آن سارقان بر کذاه طغیان و آن قاطعان راه مسلمانان را از آن دیار براندازند و هریک را منکوب و مسلوب ببالای مختول گردانند تا من بعد درین ولایت - * شعر *

سوزنی

زعین عدل تو زای زبان دزد براه

چو هاکره شود از کاف کاروان گفتن

ملک شمس الدین برسید که آن دزدان چند تن باشند و بکدامین عدت و سلاح جنگ کنند گفتند که ایشان هفتصد مرد بی باک مبارز اند که در روز مصاف با دوهزار سوار نامدار بر آویزند ملک اسلام روز دیگر بعد از تدبیر و تفکر بسیار بپهلوان مبارز الدین محمد نبی و تاج الدین بغنی و اختیار الدین سالار و امیر نصرت را با دوهزار سوار نامدار بجهت اخذ و قمع آن دزدان نامزد فرمود و از اسلحه و مراكب ساز سفر جندانک ممکن بود بدیشان داد و هریک را بخلعت کرانمایه از اسب و جامه و کمر و قبا و کلاه مخصوص گردانید بپهلوان مبارز الدین محمد نبی و اختیار الدین سالار و تاج الدین بغنی و امیر نصرت بطالع سعد بواسطه شوال سنه مذکور سوار شدند بانزده روز را باو طان دزدان رسیدند چون آن قوم را از رسیدن سپاه ملک اسلام شمس الحق والدین خبر شد روز دیگر همه آمادۀ محاربت و مقاتلت بجنگ بیرون آمدند هفت روز متعاقب حرب کردند و درین هفت روز قرب بانصد مرد دلیر نامدار از جانبین بقتل

مقارعت پس نمیکشیدند برین کوفه از درون و بیرون کشش و کوشش بود - * شعر *

حَتَّى نَجَلَّى الصُّبْحُ فِي وَجَنَاتِهَا كَالْمَاءِ يَلْعُجُ مِنْ خَلَالِ الطَّحْلِبِ

تا روشن شد صبح در کرانه‌ای که همچو آبی که بدرخشد از میان [اشنه] هنگام صبح صادق را سپاه ملک اسلام شمس الحق والدین در حصار را سوخته بودند و دیوارها را ده جلی سوراخ کرده و یک برج را گرفته چون سندان دانست که حصار را بکوفند و همین ساعت همه را بتیغ بیدریغ بخواهند کشت بانگ بر مردم حصار زد و گفت ای دلایران نامدار ما را از دست این قوم امان نخواهد بود ناری هریک بخون خود یکی را بقتل رسانیم تا بنام نیک کشته شده باشیم دریست مرد بود از اقرب و مقربان او جمله حمله کردند و جندتن را از نامداران سپاه سپاه ملک اسلام شمس الحق والدین مجروح گردانید عاتق الامر سندان با آن دریست مرد قاتل بر دل کشته شد دیگران سلاحها بیفداختند و فریاد یَا وَیْلَنَا قَدْ کُنَّا فِی غَفْلَةٍ مِنْ هَذَا بَلْ کُنَّا ظَالِمِینَ . بر آوردند و لشکر منصور ملک شمس الدین بریشان میخواندند که هَذَا یَوْمُکُمُ الَّذِی کُنْتُمْ تُوعِدُونَ ⑤ آن روز تا نماز دیگر ملک شمس الدین در حصار درکی مقام کرد و زمره را که واجب القتل بودند بقتل رساند و باقی مردم رعیت را ببخشید و ذیل عفو در جرایم و ذنوب ایشان نوشید و از اینجا بفضل و اهب الکمالات و السعادات مع حصول المآرب والمرادات مظفراً و منصوراً و مسرراً و مسروراً مراجعت فرمود *

ذکر سی و هفتم در قتل طایفه هردان افغانی

چون شهر سنه خمس و خمسين و ستمایه در آمد درین سال

بدین نوع که بذکر پیوسته است ملک شمس الدین چهار روز بر در حصار
 بکار کارزار روزگار برد و فرمان فرموده بود و سوگند عظیم بر زبان رانده که هر که
 درین چهار شبانروز از بای حصار باز گردد و میل خیمه و خوراکه کند
 و آرزوی منزل و بذکاه برد و از موافق و مراقب غریب و حرب و مرصاد
 قمع و قطع روی بسوی مقام مقام و طعام آرد اگر که همه فرزندان صلبی من
 بود بعبرتی بقتلش رسانم که آن سیاست تاریخ عالمیان و روزنامه اهل جهان
 گردد روز بنجم شکر از جانبین بر منوال گذشته تا شب باهم در مصاف
 و لاف و تقدم و تاخر و اقبال و ادبار و عزیمت و هزیمت بسر بردند و چون
 شاه سباه زکبار بر شاهنشاه رومی عذار مظفر کشت و جهات سته آفاق
 چون قلب قالب مردم مقلب قلاب بر نفاق تاریک و مکدر شد ملک
 اسلام شمس الحق والدین حکم فرمود که امشب باید که از اطراف
 حصار دلاوران تا روز حرب کنند و کمند اندازان جان باز و
 رسن بازاران جابک دست روی بجانب برجها و منظرها آوردند چون Fol. 766.
 حکم ملک شمس الدین بسباه رسید جمله بیکبار خروش بر آوردند و از
 میان و کنار و میمن و یسار چون دریای موج در حرکت آمدند و قرب
 دو سه هزار مشعله و چراغ دران لیلۃ الداج بر افروختند جفاک از
 شعاعات افوار آن مشاعل جمله صحرافات چون باغ و راغ روشن و کلشن
 کشت و بیک حمله لشکر بپای دیوار حصار و در دروازه رسیدند و آهنگ
 کمند انداختن و قصد در سوختن کردند حصاریان نیز در آن شب بر فزع
 که چون رستخیز با نهیب و غریو بود سبکها صد منی با تیرهای نه
 مشتی انداختن گرفتند و از برای ابقاء عرض و حفظ فرزندان خویشتن
 بجنگ و آهنگ مشغول گشتند و هر چند که مرد ازیشان بیشتر بقتل
 میرسید متهور تر میکشتند و دست از مبارکت کوتاه نمیکردند و بای از

کمر انقیاد از سر و داد بر میان جان رشان و سداک دسته ادد و درین سه سال که خون سایر خدمتگزاران جان بار سر انداز در دزدکی این ملک قلعه کشای درین را مدارب ملایم نمودی بچشم سر مشاعده کرده و تحقیق دانسته که بجه نوع انامی ملک را بیجان و بیجان گردانید و بجه نسو فلجهای این حدال و حصار علی این بلاد را مکرر اکثون در مقتضای الامورن آج الامورن سخن این بدار خود نشو و دست از تخلف و معدود کوتاه کن و سر بر خط هواداری و فرمانداری نه و در حصار کشای و بی شیخ خوف بیرون آی قاترا بخدیم ملک اسلام شمس الدین والدین نرم و بشعاع از ان حصرت نارعب در حوالهم قانکره حلقی دلیل عفو و صفح در حرایم و خطایا تر شود و بر مدوال اول ترا ما صدق الطاف برة مدد و مخصوص گرداند خون سندان آن مقالات را^۱ کوش کرد در جواب گفت که ای ملک تاج الدین بدانکه من ندی کلمات مموه و حکایات مرحرف در دام مکر و حیل تو دخواهم افتاد و ازین دلاء و الا بشیص دست بخواهم آمد امیدواره که هم درین عفته بیشتر نامداران و مدد سینان اعیانستان معاود و مطهرت می بیاید تا با ایشان یکدل و زبان داد جوستن از ساء ملک شمس الدین بنائیم و بخون شعیب که حویشود منسب هزار خون برپیم خون ملک تاج الدین کرد دانست که سندان سخن او بخواهد شغول بار کش و آنچه گفته بود و حواب شبوده تا ملک عر الدین تولک و تاج الدین یعنی در میان بهاد ملک عر الدین بفرمود تا در حال کوس حربی فرو گرفتند و لشکر از بیاده و سوار در نای حصار درگی جمع شد سندان ناععب مد مرد مبارز از حصار بیرون آمد و آن روز تا هنگام شام تا ملک عر الدین تولک حرب کرد هرده روز متعانب از حاسبین بر آریختن و خون ریختن بود بواسطه آنک حصار درگی مراجع

¹ In the original *معالق*.

آنکه در ملک ملک بخشی وجود   تاج انعام عام بر سر اوست
 انک در چشم خصم هیکل او   صورت تیغ و شکل خنجر اوست
 انک رشک سحاب و کان و بحار   دست و طبع و دل دلاور اوست
 انک سلطان جرخ از دل و جان   از کمین بندگان کمتر اوست
 آنک نور جمال ماه جلال   رای عقده کشای انور اوست
 آنکه فتح مبین بروز و غا   هادی و بیشوای لشکر اوست

Fol. 75a. بقدر فلکی خلق ملکی و حسب ظاهر و نسب ظاهر و عدل شامل وجود
 کامل و فضل و افرو بذل متوافر و ارتفاع قدر و اتساع صدر و رفعت مکان و عزت
 امکان و علو مرتبت و سمو منقبت و جلالت خاندان و زعامت دودگان
 و نزاهت مولد و نظافت معتد و نفاذ امور و دوام سرور دین قوی و سیر
 نبوی از فرمان فرمایان شرق و غرب و ولایت داران بر و بحر ممتاز است
 و در احراز مجدد و معالی در ایام لیالی قدم تقدم بیش سرفراز عالم
 و گردنکشان بنی آدم نهاده است - * شعر *

شاهر   لَقَدْ جَازَ أَقْسَامَ الْفَضَائِلِ كُلِّهَا * فَاَمْسَى وَحِيداً فِي قُنُونِ الْفَضَائِلِ

بدرستی که جمع کرد بخشهای افزونهای را همه را

بس کشت یگانه در کونهای افزونهای

اعظم ملوک نامدار و اکابر حکام روزگار و اماجد و لایزاله اختیار بقلم عبودیت رقم
 مطاوعت او بر صفحه جان و جنان کشیده اشد و هر یک بطوع و رغبت از
 سر اخلاص و محبت خود را در بیش جناب جنات حیات^۱ او چون بندگان
 کمینه و سر افکندگان دیرینه ملازم و معتکف گردانیده و حالیا قرب بنجاء
 ملک ناماور و صد امیر معتبر و هزار سببسالار بر سر با چندین هزار مرد
 جرار کرار از غوری و هروی و افغان و مغول بر درگاه عالی بنه انجم سباه او

¹ In the MS. جنات حیات .

دلیر شوند. و هر قومی نژاد بقلعه و حصاری برند و بتجدید عصیان و تمرد
ظاهر گردانند جاهو و حاکمان و فاطران بر ملک اسلام آوریدها خواندند
و بمسکنت و ضراعت ثناها گفتند و اران بیش بینی و عاقبت اندیشی
و طبع ناک منتج او حق تعالی را سجادات شکر بجای آوردند و شکرانها
قبول کرد روز دیگر که اواسط ربیع الاول سنه مذکور بود ملک اسلام شمس
الحق والدین ملک عز الدین نوک و تاج الدین بغنی و ملک تاج الدین
کرد را با دو هزار سوار نامدار بطرف ولایت سندان فرستاد و فرمود که چنان
خواهم که تا آمدن ما متعاقب شما شما حصار سندان را محاصره کرده
ناشید و بروز جنگ و شب ششصد سوار بردار ملک عز الدین و ملک
تاج الدین کرد و تاج الدین بغنی زمین خدمت بوسیله و جام تربیت
بوشیده و خلعت عاطفت بوشیده از لشکرگاه ملک شمس الدین بیرون
آمدند و بیست روز را محصار^۱ دوکی رسیدند و قرب بانصد کس را از
حیث و خدم و علما سندان را نگرفتند روز دیگر ملک تاج الدین کرد
با نجات سوار آهن پوش بدای حصار آمد و خود از سر بر گرفت و گفت
تا آواز بلند که سندان را بگویند که تاج الدین کرد آمده است و میخواهد که
با تو سخن بگویند سندان چون آواز ملک تاج الدین کرد را بشنود بر دروازه
منظر درب حصار آمد و بر ملک تاج الدین کرد سلام کرد ملک تاج الدین
بعد از جواب سلام که ای دوست حقیقی و ای برادر دینی ندانم امروز
بحمد الله تعالی که خداوند و مخدوم ملک اعظم مالک رقب الامم شهریار
اسفندیار بخت و حمشید بیدری تخت شاهنشاه جهان نژاد شمس الحق
والدین محمد بن ابی بکر گرت -

* شعر *

آنک لطف اله رهبر اوست و آنک مهر سهر حا که اوست سلیم

اجتهاد تمام بجائی آورد بحصار دوکی رسید و از متواریات و قطاع طریق
 قرب هزار مرد دیگر با ایشان بیعت کردند که بهیچ نوع خلاف نکنند تا جان
 دازند بکوشند و با ملک اسلام شمس الحق والدین سر بصلح در نیارند چون
 ملک شمس الدین را از مختلف سزدان خبر کردند ملک تاج الدین کرد
 و مبارز الدین محمد نهی را دو هزار سوار در عقب او بفرستاد بعد از
 هشت روز ملک تاج الدین کرد و بهلوان محمد نهی باز آمدند و گفتند
 که سزدان از راهی رفته است که بغایت صعب است و در وی جوی
 و جرو سنگ لایخ و نچد و غور و اجام و حسیض بی حد و حساب و چون
 اسبان ما بغایت لاغر بودند و بی فعل در عقب او نتوانستیم رفت ملک
 شمس الدین روی بسوی جاهو کرد که تدبیر این کار چیست بطلب
 سزدان عذار لشکر کشیم و یا بجانب هراة حرکت کنیم که چند سال شد که
 از هراة بدر آمده ایم جاهو و بعضی از ملازمان ملک شمس الدین گفتند
 ملک اسلام را بر موجب قضیه لیس من عاده الکرام سرعة الانتقام چند
 روزی سزدان را امان دهیم چون بهراة رسیدیم از لشکر مغول بنج هزار مرد را
 بدین سرحد فرستیم تا بتاخت متعاقب ولایة سزدان را خراب کنند ملک
 اسلام شمس الحق والدین گفت که آنچه شما میگویید از صواب و فحیح دور
 نیست اما بزرگان روزگار و خردمندان نا مدار گفته اند - * شعر *

اگر کاری بخواهی کردن امروز

شاعر

بفردا مفکشد هیاهات هیاهات

چرا زیرا خداوندان معنی

جنین گفتند فی التأخیر آفات

Fol. 74b. مصلحت در آنست که تا سزدان را با طایفه که بیش مانیا آمده اند بقتل

فرسانیم بهراة نرویم چه افغانیان بی وفا و غدار باشند چون ما بهراة رویم ایشان

فَوَسَّوَسَ إِلَيْهِ الشَّيْطَانُ حيران و سرگردان شد تا اقارب و خواص خویشترن
 مشورت کرد و گفت بدانید که ندین نوع که ملک شمس الدین کشش
 میکند نه همانا که یکسال دیگر درین ولایت ار تخته ما کسی ناتی خواهد
 ماند و میدادم که چون اعیان و متعبدان اوغان را بقتل و مصادره و حبس بر
 اندارد روی نما خواهد آورد و هریک از ما را بواسطه جرمی یا ترک
 خدمتی تنعیریک و تادیب بر مطالبه اموال نایمال خواهد گردانید تدبیر
 آنسب که بیش از درول حوادث ازین ولادت بروریم و نذاه بحصار دوکی بریم
 چه حصار دوکی بس استوار است و از گاه نذاه آن تا امروز هیچ سلطان
 و ملک آن فتح نکرده اسب و عمرها و دورها را در اینجا ذخیره است
 ملازمان سفندان گفتند که خداوند حاکم اسب و ما ندانم معکوم بهره
 فرماید و مصلحت دادد ما ندانم بر آن بروریم سندان روز دیگر بیش از
 طلوع خورشید عالم امروز تا قوم خود از لشکر گاه ملک شمس الدین بیرون
 آمد و دران سحرگاه روی به بیراه آورد و در قطع براسم پیدا و میغای که
 طيور را در هوای آن محال طیران نمود و بر رحبات ارانگی او حیات را
 امکان حرکات می -

عبد الله الاسدی
 وَ مَهْمَ قَفَرَةٍ سَنَسِبَهَا * تَحْسِبُ أَحْوَارَهَا الصَّوَاهِدِ
 سانیایانی که خالیست بیا نابها دور او
 گمان بری تو میافه او را سرابها
 مَلَسَاءَ كَأَنَّكَ مَا بَهَا أَنَسُ * سِرِّي مَهْزَنِي وَ أَخَذَرِيَاتِ
 تسو بست همچو کف دسب فیست نوی مونس
 جسر شیر قمر و کور خوران

جندان بر ریخت خنجر تو خون دشمنان

کاجزای خاک تا بشری جمله پر نم است

فتح و ظفر بجوهر تیغ تو قایمند

نی نی که تیغ تو همه فتح مجسم است

خصم تو کر زدره فزونست در عدد

با آفتاب تیغ تو از ذره کم است

چهل و شش روز لشکر بر در آن حصار بماند بعد ازان میان حصاریان دو گروهی پیدا گشت بعضی گفتند جنک می کنیم و قومی گفتند بایلی در می آیم آخر الامر شعیب را بگرفتند و دو شاخه کرده بیش ملک شمس الدین بردزد ملک شمس الدین شعیب را بدست خود بقتل رساند و اخذان او را تشریف کرانمایه داد و از آنجا کامیاب و منصور با غنائم بی حد و اسیران بی عد مراجعت فرمود *

ذکر سی و ششم در فتح حصار هوکی و بقتل

وسپندان سندان افغان

چون شهر سنه اربع و خمسين و ستمایه در آمد ثقات هراة گفتند که درین سال از تواریخ یکی آن بود که چون ملک اسلام شمس الحق والدین کرت طاب ثراه و جعل الجنه مثنوایه حصار کهپورا را خراب کرد و شعیب بر عیب را بقتل رساند از قوم سور نا که یکی از زعماء افغان بود سندان نام و این سندان بشر عم شعیب بود و هزار مرد دالور داشت و مردی بود بر دل و کار دیده و کرم و سر و وقایع و بلا جشیده و یکسال ملازم درگاه ملک شمس الدین بود چون مشاهده کرد که شعیب را بجه خواری بگشتند هراسی عظیم و رعبی قوی در دل او در آمد و در تیه

کردنکشان و گردان و کردن سران در خاک خواری افتاد وصیت سیاست
سلطانی ما از اقصای خاور تا انتهای باختر منتشر شد و آوازه دولت بی
اندازه ما را مفضیان قضا و قدر بسمع جمع چنانان و بهاران مشارق
و مغارب رسانند بر لُسکر منصور پیروز ما شب خون می آری اکنون که
هنگام نبرد و رزم آوردن اسب و روز فرخاش و کین جستن نفاذ بحصار برد
و در فر بسته و آماده مقابلت و مقاتلت شده با این همه عصیان و طعنان
اگر چنانکه بطوع و رغبت در حصار نکشائی و چنانکه از متضرعان
و متخشعان سزد و آید رجوع بحضرت ما کنی ترا بجان امان باشد
و اطفال و اموال و رجال از نهب و قتل سالم ماندند و الا که شيطان عرور
آتش مقاومت در شخص خاکسار تو زند هر آینه که بعد از فتح این حصار
از اولاد و احفاد و اقارب و قبیله تو آثار فکدارم چون آن فرستادگان این ننگ
را بشعیب رساندند شعیب خشمناک شد و فرمود تا آن هر نفع تن را
سار فکونساز از بالای حصار بیند اخنزد ملک شمس الدین چون آن حاکم
را مشاهده کرد تا تمامت سباه دعون خدای سمیع علیم از برای فتح آن
حصار مدیع رفیع بیش رفت و بظلمت و تاریکی انداران را فرمود تا از
حوالی حصار دغظ انداختن گرفتند سباه یکسر بهرمان او چون اسد و فیول
از اطراف اربعه حصار در آمدند ملک اسلام شمس الحق والدین آن روز
نفسه دلیریهای صعب و جانفازیهای مهیب نمود و بر نسقی حرب کرد
که هر زمان از ساکنان عالم بالا و فاطران مغطر کفند خضرا این اوار بر می
آمد ^۱ - * شعر *

Fol. 73b

ای خسروی که قصه یک روزه رزم تو
صد ساله کار نامه کاروس و رستم

* شعر *

اسدی

بدادار جان بخش جان آفرین * بشخص پیامبر رسول کزین
 بکیوان و برجیس و خورشید و ماه * بجان بدر بیر من کرتشاه
 که تا سر شعیب بد اختر را بخند چردل در نبرم از بای نشینم و جشن
 خرمی و بیغمی نیا رایم روز دیگر که اوایل شعبان سنه مذکور بود از قلعه
 محرومه خیسه بمبارکی و طالع سعد بیرون آمد و عنان عزیمت بالشکر
 بیحد بر سمت افغانستان تافت چون خبر وصول رایات او بملوک و احکام
 و زما و ولایه و لایات افغانستان رسید باز بتجدید بیش او آمدند و کمر
 بند کی بسته و زبان ثنا و رزی کشاده بملازمت مشغول شد و چون شعیب
 را اعلام کردند که ملک شمس الدین بگرفتن تو می آید روی بهزیمت آورد
 و باشیعه خود بحصار کهیرا رفت و راوی جنین تقریر کرد که مثل حصار
 کهیرا در ربع مسکون حصنی نیست و مانند ذخایر و کنوز او کنوز قارون
 ملعون نی ملک شمس الدین پیست روز را ببای آن حصار آمد و از
 فصحاء افغانی بنچ تن را بدان حصار فرستاد و گفت شعیب را بگوید

Fol. 73a.

* شعر *

مولف
کتاب

ای بی خبر ز عاقبت کار خویشتن
 با بسته مانده در چه بندار خویشتن
 از راه جهل و وسوسه دیو کبر نفس
 و اله شده بکرده و گفتار خویشتن
 اینک رسید موسم آندم که هر نفس
 افغان کنی ز نفس ستمکار خویشتن

با وجود آنکه از زخم تیغ آتش افشان ما زهرهای مبارزان اقالیم کیهان آب
 کشت و از باد کرز گاو سار کوه کوب مغز باش اهرمن کش ما سر

و فرزانگی و شجاعت و آثاری من مروی زورگار یادگار ماند بعد ازان با هوار
سوار نامدار روی بحایت مستنک دباد و از مستنک نظرف کرمسیر آمد
منار الدین محمد بهی با ناصد مرد دوان مواضع متوطن بود و بیشتر
ملایمان و دلیران خود را بحب جمع مال درد رعنا و عمال افغانستان
فرستاده بود و بر کمان آنکه خلق این دیار از احراز و انراز و احیاز و اشرار
مطیع و فرمانبردار ما کشته اند و از هیبت سیاس ملک شمس الدین
ننگی زمره حناره^۱ و قطاع طریق و طعنه زدود و او ناش در رانیاء بهیبت
و خوف مروی شده از معنی -

وَمِنْ رَعَى عَمَّا فِي أَرْضٍ مَسْنَعَةٍ * فَمَامَ عَذْبًا تَوَلَّى رَعِيَّهَا الْأَسَدُ

و هر که بحراندد کوسعد را در رمیسن دره

بس عاقل شود ازان کوسعدان بخود کیند حراییدن او را شیر

بی خبر ماده که باکاه - * شعر *

شعی حورن شده زوی شسته بقیر * ده نیرام پیدا ده کیوان ده تیر

اریمیں و یسار لشکر گاه منار الدین محمد بهی سوز و سعب بر حاسب
نا منار الدین محمد آماده مقابل شد شعیب با کروه خود کار رانده بود
و سر خود گرفته منار الدین محمد ازان معنی بحایت مدفعل و حاکم
گشت و حورن ابن حدر بملک عر الدین تولک رسید فی الحال فاحدی
بخدیم ملک شمس الدین فرستاد و علی التفصیل احوال منار الدین
محمد بهی و ان عقلت د بی حرمی او عرجه داشب ملک اسلام
شمس الحق والدین ازان حدر حورن ویل دمان و شیر عران بر اشعب و از
سر عصب کعب -

^۱ In the MS حناره .

بکشد و در ادارات و مرسومات این
نشین صدقات و نذرات بپسند و بستاند

ذکر سی و بنجم در فتح رسیدن شعب افغان

چنین شنیدم از ثقات هرات که
ملک عزالدین توک و مبارز الدین
تکاباد نصب گردانید ملک عزالدین
را باطراف افغانستان و سیستان
دیوانی جمع کنند از افغانیان
نهی زدند و جند سر اسب ببردند و
ایشانرا شعیب گفتندی افغانی بود
جذکی در فرمان داشت در آن سال که
کشید شعیب بنه بولایت کشمیر
شمس الدین حصار تیری و قلعه
و بهرامشاه و المار را بقتل رساند بر عزیز
آید و شماره ولایت خود را بمالی مقرر
چون بافغانستان رسید ملک شمس الدین
برکشت و بالقاء شیطان و وسوس دیو
بهرتر از آن نیست که خود را بر طایفه از
و قومی را هلاک گردانم و غنیمی
بدلوری و گردنکشی میان دلاوران
نمان مشهور گردد و احوال بر دلی

Fol. 72b

۲ The MS. reads بشیستان.

افغانستان فرستاد و تمامت اموال و اجناس و مواشی ایشان را در سبزه منصور قسمت کرد و باقی اساورها بملک تاج الدین بخشید *

ذکر سی و چهارم در فتح حصار تیبری^۱

چون شهر سنه ثلاث و خمسين و ستمایه در آمد درین سال ملک اسلام شمس الحق والدین لشکر بطرف حصار تیبری برد و این حصار تیبری حصاری بود غایت استوار و زنجی از مردم افغان ذخیره و اموال درین حصار داشتند حسام الدین جاول را قرباتی بود نام او العار مردی بود در غایت شجاعت و بسالت با کثرت اموال و ترویج احوال و دو هزار مرد دلاور جنگی داشت در آن وقت که ملک شمس الدین بملوک و والیان افغانستان مکتوبات نوشت و ایشان را بخدمت خواند این العار^۲ در جواب مکروب ملک اسلام نوشته بود که اگر همه افارب و عشایر من بخدمت ما که در آیند و خراج گذاری قبول کنند من که العار تا جان دارم در نخواهم آمد چه بیش ازین تاریخ در عهد هیچ سلطانی اجداد و انبی من مغول را خدمت نکرده اند و مال بکابر نداده جدد نوبت ظاهر بهادر و قراقرین و سالی نوین بدین حدود آمدند و ایشان را با وجود آن همه لشکرهای گران که گران نداشتند و افزون از شمار روز مال و درات بودند بر ما دست نیافتند و عاقبت همه خایب و خاسر گلس ناس نوشیده و کسوت شدت پوشیده باز گشتند اگر چنانکه ملک اسلام تا آنکه هر سال بیست ذنبر برده و صد جادری و محفد^۳ و جوهی بستاند راضی میشود و خط امان و پیمان میدهد نداده ایم و خدمتکار و الا که بیش ازین طلب دارد و یا در استحضر ما مخالفت نماید میل ما و ملک تیغ است و تید و مصائب

^۱ In Rauz پیری .

^۲ The MS. has العارذ .

^۳ In the MS. معقر .

بقدر و تمامت و تقطیع احسن التوسیم

بناطق دل و تعلیم آدم الا...

که علی فکرم و همین لحظه با تبع خروش قدم این قلعہ بیرون نمود
و دستبرد می نمایم این نوریان را که تا دیده جهانی دیده ملک بنگاهی از دستم
فیل تن و بیرون لشکر شکر مثل آن ز دیده باشد این رفعت و با سیصد مرد
آهن بوس جوی دریا بجوش آمد و بوقت خروش خروش خود را از
قلعه خاسک بیرون انداخت و در یک لحظه ملک شمس الدین
زد و سلامت بیرون رفت روز دیگر *

چو خورشید بر کسور از چوید * سحر بردند ز دیبانی زد
ملک شمس الدین رفیع را از اول زادگاهش در بیرون کرد و قلعہ و قانی
رومی در آمدند و سید جویان از جوانب قلعه حمله آورد و ششانی
و مشائی که اگر اسفندیار نویسنده تن و کیم و همین از ج و عزت و عوالت
و خدمت آن روز را مشاهده کردند گفتندی *

جزمین جنگ و کین خولستان در جهان

نگردست کسی از کمان و مهمل

شاهنشاه و بهرامشاه و رؤس سبای و تمامت ساکنان قلعه بعد از آن که
از روز نصفی بگذشت و از طرفین مرد بی حساب بقتل رسید بیکبار فوریان
الامان الامان بر آوردند و دست از حرب باز داشت و پای مقاومت بس
کشید و سر بر خط انقیاد نهاد لشکر ملک شمس الدین بیک حمله خود را
نزدیک دروازه قلعه انداختند و آتش در در زدند و در قلعه در آمدند
و قرب چهار صد مرد نامدار مبارز را بکشت دیگر ملک الاسلام شمس الحق
والدین طاب ثراه شاهنشاه و بهرامشاه را با نود تن از اقارب و نواب ایشان
بقتل رساندند و سرهای ایشانرا از بدن جدا کرد و باطراف و اکناف

فردوسی

دقیقی

می گوئید اما میرانشاه از سر نادانی صلح نمی کند و بر معنی

إِذَا لَمْ تَسْتَطِعْ أَمْرًا مَدَّعُهُ * وَصِيرٌ [أ] إِلَى مَا تَسْتَطِيعُ

حون نتوانستی کاری را بس بگذار او را

و گردان او را بسوی آنچه توانی آرد

واقع نمی گردد رؤس و اکثر سناة ملک شاهنشاه گفتند که اگر خداوندان

فرمان دهند ما ملک میرانشاه را نگیریم و بدد کرده بیش ملک شمس

الدین فرستیم تا آتش این فتنه منطفی گردد و باعدای این عداوت متدخل

شود ملک شاهنشاه کعب من امشب میرانشاه را در خلوت بصیحتی

کم باشد که در محل فعل افتد حوس شب در آمد ملک شاهنشاه

میرانشاه را کعب که ای فرزند کار ما هر روز مشکل ترسب و دحیره ما

هر ساعت کمتر درین چهار ماه که ملک شمس الدین این قلعه را کرد بیخ

کرده است روز بروز مال و مرد و مدد او در زیادت است و اراک ما در تصور

و نقصان می ناید که سخن من بشنوی و بر مقتضای رَحِمَ اللَّهُ أَمْرًا قَدَل

نُصَحَ أَحِبِّهِ الْمُسْلِمِ از صواب دید من تجاوز بدمائی و سر بصلح ملک

شمس الدین گرت در آری و بشوک و قوت خود فریفته و معرور بکردی

ملک میرانشاه در حشم شد و سوگند عظیم بر زبان راند و کعب - * شعر * الله

بدان خدای که اندر سراج قدسش

خیال بی دل و دیده است و عقل بی سروا

بخورد کاری مکرر نقشه فندی کن

بجرب دستی انداع و سب احیا

بهت سب و بهت احتر و بهت اقلیم

بهت هیکل و هفت آسمان و هفت اعصا

از رسیدن ملک شمس الدین بمستفک ملک شاهنشاه و بهرامشاه
و میرانشاه با بنج هزار مرد جنگی بنه قلعہ خاسک برده بود و این قلعہ
بس استوار و منیع بود و درو ذخیرہ بیحد و اندازه ملک شمس الدین
چون بمستفک رسید اکابر و اعیان مستفک بیدش آمدند و شرایط خدمت Fol. 70a.
بجای آوردند و بر ملک آفرین خواندند و گفتند ملک جهاندار ملک
بخش قلعہ کشای عدو بند فیروز روز کامیاب کامران را تا نفخ صور در غور
و سرور دوام سلطنت و نظام حشمت باد و جهان و جهانیان حامد و مداح
و زمین [و] زمان رهی و رهین - * شعر *

کنجه
خدایت یار باد و بخت راعی * زمانه بنده و ایام داعی
ظفر همزانو و مقصود همدی * سعادت رهبر و اقبال محرم
بعد از ادای ادعیه عرض داشتند که ما بندگان دوستدار و خدمتکار
خداوندیم ملک شمس الدین ایشانرا بفراخت و مستفک را بملک
تاج الدین کرد داد و فرمود که با صد مرد دلاور تا آمدن ما شهر مستفک
را محافظت نمای روز دیگر بطالع سعد همایون رایت میمون از مستفک
بطرف قلعہ خاسک برافراخت سه ماه و نیم آن قلعہ را محاصره کرد
و هفت نوبت جنگ بیش برد ملک شاهنشاه و بهرامشاه بصلح راضی
گشتند اما میرانشاه بهیچ نوع تن بصلح در نمی داد چون ده روز دیگر
بگذشت کار مردم قلعہ خاسک صعب گشت همه بیکبار ملک شاهنشاه را
گفتند که ای ملک مصلحت ما در آنست که بیش ملک شمس الدین
رویم چه او در گرفتن این قلعہ و قلع بنیان او بغایت مجتهد است بیش از
آنکه قلعہ را فتح کند و ما را بیدریغ بزیر تیغ در آرد طایفه را از علما و عقلا
و مشایخ بیرون می باید فرستاد تا از و امان نامه بستانند بعد از آن بیرون
رویم ملک شاهنشاه گفت که ای قوم من همین می گویم که شما

* شعر *

تاکي کشم جعازِ بلاءِ سپهرِ نون * تاکی حوزم عمان جهان برار مسون
 مرا در خاطرِ حداسب که بیش ملک شمس الدین کرت که ملک دامدار
 و حاکم زورکار و والی نا احسان و داورِ سخن دان و مریِ کریم دات و مقوی
 عالی صفات روم و نانی ایام حیات را بخدمت او سدوی گردادم ملازمان
 و مقربان درگاه او کعتمد حداورد حاکمست و این اندیشه رحمانی
 در عایب حسن و صواب بعد ازان سُنی مرضِ نگاه داشت و صد مرد گرد
 گرد را گرد کرد و از اموال و احناس و اسنان راهوار حدانک توانست
 نا خود برد و بخدمت ملک شمس الدین آمد ملک شمس الدین
 او را نام عزیر داشت و احترام بلفظ برادرِ حوادر و بر سر جمع کلاه و بنا
 و کمر و شمشیر و جفاک و اسب خویشتن بدو بخشید و حکومت لشکر
 بعلی را بدو معوض گردانید و حواص و ملازمان او را بتشریفات مملکانه
 بنواخت حون صیب این نوازش و تربیت ملک شمس الدین در باب
 مالک تاج الدین کرد ناشراف و حماییر افعانستان رسید اکثر بیش ملک
 شمس الدین آمد و حسام الدین حاول و جمال الدین بهرور کبیوانی
 و زانا گفت که از حرب رعاء و مشاییر افعانستان بودند هر یک نا تبع خود
 نلشکر منصور ملک شمس الدین پیوستند و حمله بتشربع حاص ملکی
 اختصاص تمام یافتند بعد ازان ده روز ملک شمس الدین نا سناه کران
 حون دریای بر موج و کوه سر بر اوج روی مستنک آورد *

ذکر سی و سیم در قتل ملک شاهنشاه

و ملک بهرامشاه کرد

حون شهر سنه اثنی و خمسين و ستمائة در آمد در اوایل محرم
 این سال مذکور ملک شمس الدین شهر مستنک را محاصره کرد و بیش

ذکر سی و یکم در فرستادن ملک شمس جاهورا بافغانستان

چون شهر سنه خمسين و ستمایة در آمد درین سال ملک اسلام
شمس الحق والدین کرت طاب ثراه باتفاق هلقنو نوین جاهو^۱ و جمال
الدین حسن علمدار و سبهدار اسد و جمال الدین حسن فیروز را با
بیست تن از کماة و شجاعان غور بافغانستان نامزد کردانید و سواد یرلیغ
بادشاه منکوخان و آلمغلی امیر ارغون آقا بفرستاد و مثال عالی نوشت
بدین نسق که ملوک عظام فخرالدوله والدین ملک شاهنشاه و ملک میرانشاه
و ملک بهرامشاه و ملک تاج الدین هرموز تری و حسام الدین جاول
و بهلوان جلم و سندان و احمد توری و مهتر کیورا و سیورا و رانا کنجر و نواب
و عمال و زعما و متوطنان و اهالی افغانستان بدانند که از ابتداء ظهور سلطنت
Fol. 68a. سلاطین انار الله برهانهم و ثقل بالخیرات میزانهم تا افتحاء دولت ایشان آن
دیار را جدان مرحوم و پدران مغفور ما داشته اند و بحق ارث چند گاه
حکومت آن دیار بما مفوض بود بواسطه منازعتی که میان ما و امرا حادث
شد بخدمت بادشاه قآن رفتیم تربیت عظیم یافته و سیور غامیشی
بی حد دیده -

نظامی بکام دوستان و رزم بد خواة سعادت رهبر و اقبال همراة .

بملکی خطه محروسه هراة کفیت عن العاهات و حدود سند و هند مراجعت
نمودیم بعد از ضبط ولایت هراة و نظم مصالح این بلاد با لشکر بی حد بدین
سرحد آمدیم چون امیر کبیر باسحاق معظم جاهو و نوکران خاص ما چون
عز اجل مقدم الشجاعان جمال الدین حسن علمدار و سبهدار محترم

ملک شمش الدین فرستاد و کعب که ملک را نخواست که حور نسمع .
 من رسید که نسبت ترک ادبی سر مرا ملک اسلام برده است
 از اظهار این معنی نعیب حوشدل شدم و قوی حال گشت چه از
 خداوندان و دوستان همین شیوه سرد که همگان را ناشایب دلالی کد

Fol 67b و استدعائی نمایند که مبالغ ایشان معوط و مربوط باشد سر من ندیده
 و فرزند ملک اسلام است اگرش حور رند و یا بقتل رساند حاکم است
 حور فرستادگان قفقوز دای دین بخدما ملک شمس الدین آمدند و سلام
 و پیام قفقوز دای دین برساندند ملک شمس الدین ایشان را بدو احب
 و از برای قفقوز دای تدریقات کرامتیه فرستاد بعد از آن دده روز پیش هلقو
 دین رست هلقو دین در باب او روز دیگر بر سر جمع در حضور امرا از
 اصطلاح و نکریم و الطاف هرچه ممکن بود مددول داشت و چاهو را تشریف
 خاص بوسایید و حور دکه ملک شمس الدین را بر و است و حمامه و برده
 از خوشن خوشبود و رطب اللسان کرداید به روز متعاقب ملک را طری
 کرد و هر روز استی بدو بخشید و کعب ای ملک ملک مرا اینجا تا آب
 سد ملک تا وسط همد از ملوک و امرا و حکام و رعما هرکه بخدما تو
 بیاید و حراج گذاری و رعیتی قبول کند بخدما نیکال الملک الموافقة من کلام
 نیکاح و موافقت بکدی در قلع و احتکاف و قتل او تا جان دارم نکوشم هارون الرشید
 ملک شمس الدین بر هلقو دین آمیز حوادد و کعب مرا بخدما
 امیر کبیر نکوصیر استظهار تمام است و یمن قوت و مکنت او بدین سرحد
 آمده ام هلقو دین از آن تفقد و آمیز ملک شمس الدین ارجمعد و حوشدل
 گشت و بنارگی او را در گذار کرد و کمر مرصع کرامتیه از میان نکشاد
 و بدو داد و مبلغ ناصد حور از غله و ناصد سرکوسعد حبیب مطمح او بر
 و کلاه خود حواله فرمود و هر را از ملازمان او تشریف فاجر و حلمت
 ملکا به بخشید *

اباجی بترسید و خوف عظیم بروی غالب شد در جواب گفت که من
بسر قنقوردای نوییتم که امیر این سرحد است و مرا اباجی خوانند
اقاواینی^۱ من بشکار بر نشسته‌اند من دو روز شد که ازیشان جدا
مانده‌ام و راه غلط کرده چون این کله‌ها و خیمه‌ها را دیدم گمان کردم
که لشکر افغانست ملک شمس الدین بفرمود تا اباجی را فریاد کشیدند
و هژده جوب برسم مغول بزدند و هم ازان راه که آمده بود باز گرداند
مالزمان ملک شمس الدین ازان حالت بغایت مترودد و منفعل
گشتند و باهم گفتند -

* شعر *

ازین کار دیگر شود نام ما * همه رزم باشد سر انجام ما (ربعی)

هرآینه قنقوردای نوییتم ازین معنی برونجد و میان او و ملک اسلام
خلاف و منازعت هرچه تمامتر ظاهر گردد القصه چون اباجی بیش
بدر آمد بهای های بگریست و کلاه بر زمین زد و فریاد بر آورد که ای
بدر ملک شمس الدین کورت با من جنین و جنین کرد و مرا در میان
جندین هزار تازی یک برهنه جوب زد و هرچند گفتم که من بسرفلانم
نشنود قنقوردای مردی خردمند و بیش بین بود و درایت و کیاست
تمام داشت گفت فرزند نشنوده که گفته‌اند رَبِّ اَلَمْ خَیْرٌ مِنْ نِعَمِ مَلِكِ
اسلام شمس اسلام شمس الدین کورت^۲ ترا براه ادب کرده است و این
تادیب که بجای تو فرمود از غایت شفقت و تربیت است و از
نهایت مرحمت و عنایت روز دیگر ده تن از مقربان درگاه خود را
با یک سر اسب تازی و ده سر کوسفند و چند طلحه قمیر^۳ بیش

من کلام
العرب

1 Mongolian words, meaning 'the elder and the younger brothers'. اقاواینی

2 In the MS. کرد.

3 In the MS. و قمیر. 'a certain dish'.

در حشاش و دران دواخی قدقوزدای دویس تا سناه خود بشکار بردشته
بود دسرش اناحی تا ده سوار از لشکر جدا افتاد بدشته برآمد تا نظر
کند که بدرش بر کدام طرف است ناگاه از دیر ناگاه انجم سناه ملک
شمس الدین را با حیدران حیان طغاک دوشم دفته و سایه دانهاء عالی
بر افراشته دیدید ملازمان خود را کعب که این ناگاه بدین برزگی و انس
اسکرگاه بدین دلدردی ار آن کیسب و انس طایفه چه کساندد گفتند ای
خدیووند زاده ما دیر درین تفکر و اندیشه ام اناحی همدور کودک بود
و از کرم و سرد و حیدر و سر جهان بیخبر د حال لارمه^۱ الشَّاتُ شَعْدَةُ^۲ قال البیهی
من الحکوی عن علی تمکی از دست تصرّش برمود تا در سوار از دالای
سنگته فرود آمد و بی هیچ رعب و دهشت در میل حیمها رادد
و اعمّاحان سواره از مقام توفع و موقوف استحضارت در گذشت و ناوار
بگفت تا یک بر علم داران و دوشیان ملک رد و کعب ای تازهگل -

* شعر *

نکویید کان ناگاه بلغد ده بدش بدین بسته اسب و سمدد رمعی
ازان کدامین حسان داور سب که لشکر کهنش میفری دگر سب
سه حد و انس شاه را نام حیست درین سرور این بومشال کام حدسب Fol 67a
حون نظر ملک شمس الدین بر اناحی افتد و انس انعطاف و حسارت
او را دیدد از حصار درگاه حد قی را کعب برود و انس کودک بی ادب
را بیش می آرید حون اناحی را بدش او حاضر گردانیدند از سر تعصب
دیک بروی رد و گفت ای دسریک تو چه کسی و چه نام داری و تعلق
نکه داری و کدام دل و زهره حدین کستاج و بی حجاب بلشکرگاه ما
در آمدی و از شراط نس و یساق نانشاه حکمران جان عادل مانندی

^۱ The word is vaguely written as ملکا

تکذاباد رسید ملک تکذاباد و حکام آن بلاد با نعمت بی حد و بیشکش
 بی عد از مراکب کوهی و غلامان. هندی بخدمت او آمدند و ازان Fol. 66b.
 کمال و جلال و برز و یال و تحشم و تجشم ملک متعجب شدند
 و گفتند - * نظم *

صلاح عمید جهان دارا. خدا یار تو بادا * بهر حالی نگهدار تو بادا .
 ضیاء مهر و نور ماه تابان * ز عکس رای و دیدار تو بادا
 دل بر بیم بد خواهان بدو نیم * ز زخم تیغ خون خوار تو بادا
 سحاب و کان و دریا از دل و جان * غلام^۱ دست در بار تو بادا
 ملک اسلام شمس الحق والدین بر نهج ملوک عجم در باب هر یک
 اصطناع و تربیت بی حساب مبدول داشت و همه را بخلعت خاص
 اختصاص فرمود و بمقناطیس کرم و بذل غریزی قلب اصحاب خرد
 و ارباب علم را جذب کرد *

ذکر سیام در جواب زدن ملک شمس الدین اباجی بن قنقوردای نویسن را

چون شهر سده تسع و اربعین و ستمایه در آمد دین سال ملک
 اسلام شمس الحق والدین اباجی^۲ بن قنقوردای نویسن را خوب زد
 و سبب آن بود که چون ملک شمس الدین بیست روز در تکذاباد
 توقف کرد بعد ازان بجانب هلقنو نویسن حرکت فرمود چون فرسنگی
 جند برفت فرود آمد در مرغزاری که ریاحین و ازهار آن چون نجوم
 فلک تابان بود و چشمه سار او چون انبار جذات و چشمه حیوان

^۱ In the MS. علام .

^۲ In some places اباجی and also اباجی .

نه روز ملک اسلام در فراه همانند^۱ روز دهم متوجه ولایت غور شد چون
 بده فرسنگی قلعه محروسه خیسا رسید متوطنان خیسا بخدمت شتافتند
 و بر آن فرخسروانی او آفرین خواندند و گفتند - * شعر *

ظاهر

شاهها اساس ملک ندو استوار داد

عمر تو همچو دور در ملک بيشمار داد

هر آرزو که در^۲ دل^۳ اندیشه نکرد

همچون عروس ملک تو در کنار داد

هر کل که راحتی بدل آورد نسیم او

در چشم دشمن تو ز بخت خو خار داد

بارل ترین منازل بخت^۴ تو تخت^۵ شد

عالی ترین مراتب خصم تو دار داد

بر مرکز مراد تو کان قطب دولتست

تا حشر دایرات پاک را مدار داد

از دفتر اسامی و القاب معدکاست

اول برق سهر و درم روزگار داد

ملک اسلام شمس الحق والدین در ماه و نیم در قلعه محروسه خیسا مقام
 کرد و چون از جواد و اطراف غور مرز سغاهی جمع شد بطرف ننگدانان
 حرکت درمود و رازی چنین گفت که در آن وقت بر سر عساکر آن حدود
 هلفنو نویین بود و قهقور دای درین چون ملک شمس الدین بفتح فرسنگی

۱ In the MS. هماناد .

۲ In the original بر .

۳ In the original ز اندیشه .

۴ In the MS. قدر .

۵ In the MS. بخت .

بفضل ایزد بیخون همیشه شاه جهان

خجسته طالع و فرخنده رای و اختر باد

بر آستان جلالش باسم درباری

هزار بنده جو محمود و همجو سنجر باد

ز رای روشن و عکس شعاع خنجر او

جمال دین و رخ مملکت منور باد

بسال و ماه و شب و روز و هفته و ساعت

Fol. 66a.

سعادت و ظفرش پیشوا و رهبر باد

ملک شمس الدین هفده روز در اسفرار مقام کرد روز هژدهم امیر محمد عز الدین مقدم را بشهر سجستان فرستاد و مکتوبی نوشت بملک علی مسعود که می باید که چون بر مضمون مکتوب ما وقوف یابد با هزار مرد سجزی همه آماده حرب و ضرب با ما بیوندد و هیچ توقف و تاخیر را درین معنی جایز نشمرد که مسموع نخواهد افتاد بعد از اسفرار هفتصد مرد سباهی بیرون کرد و بطرف فراه رفت ملک تاج الدین و اعیان و معتبران فراه بنج فرسنگ بیش آمدند و شرایط خدمت و ثناروزی بتقدیم رسانیدند و همه یکدل و یکزبان گفتند -

* شعر *

رشید و طواط آیا من به رکن الفساد محمد * آیامن به حصن الرشاد ممدوح

ای کسی که بدو رکن تباهی خراب شده است

ای کسی که بدو حصار راه راست باز داشته شده است

ت و لا ضیاف نازک مقصد * وعشت و لا شراف دارک مرجع

بمانیا تو و مر مهمان را اثر تو جایگاه مقصود باد

و بزیا تو و مر بزرگانرا سرای تو جلی باز کشتن

ملوک نامدار و وحرة سعاد و معاروان جلاله و دلبران صف شکن برنای
خواستند و گفتند که ملک در الحلال و مالک متعال ذات بی همال
ملک فرخنده حال را در سبط و حلال و رعب و کمال^۱ و رعب
نال و رعب حال و درام عمرو نظام امر و ارتفاع قدر و اتساع صدر
بقضای مطالب و مقاصد و قصای^۲ امانی و مآرب^۳ دین و دینی
برساک و آفات دهر عدل و مستغاث عصر مکار را از آن درگاه رویع و بازگه
منیع که کعبه امال و قنای ابدال و مقصد هنرمندان جهان و مصعد
حرممندان رمان و مرتع همه نعمتها و مربع^۴ همه منتها سب دور
داران -

و هَذَا دُعَاءٌ لَا يُرَدُّ فَاَدِّهِ * صَلَاحٌ لِاصْحَافِ الدَّرِيَّةِ شَامِلٌ

و این دعا یسب که نار گردانیده نشود بدرستی که او

صلاح یسب مر کو دبی افروید کابرا فرا رسیده

ملک سیف عرچستان را حد و عظم آن یسب که ملک اسلام بکاتب
او حرکت فرماید از ما بدکان هر کدام را که نقبر و قسر او نامرد فرماید
دور و او را گردن بسته به بندگی آرد ملک شمس الدین اختیار الدین
سالار و معارز علی و تاج الدین مسعود آرازی را تا چهار صد مرد از بیاده
و سوار عرچستان و رساند ملک سیف الدین حور از رسیدن سعاد ملک
شمس الدین اعلام یاس روی بکوب آرد و از عرچستان بهعب دور
بیش ازغور آقا رب و از ملک اسلام شمش الحق و الدین شکوه
سیار کرد و حکایت عریب خود عرضه داشت و از آن جانب اختیار الدین

^۱ In the MS کمال .

^۲ In the MS قصوی .

^۳ In the MS امارب .

^۴ In the MS مربع .

Fol. 64b. و نظام الدین اوبهی را بحسباجبت و رفع کردانیدن رقاع حاجات فرمان داد
و هرکس را از خدمتکاران فراخور حوصله او بکاری نامزد فرمود -

ذکر بیست و هشتم در قتل ملک سیف الدین غرجستان

چون سنه سبع و اربعین و ستمایه در آمد درین سال ملک اسلام شمس
الحق والدین ملک سیف الدین غرجستان را بقتل رساند و راوی جنین تقریر
کرد که سبب آن بود که چون ملک فخرالدین طالقان و ملک شمس
الدین جزروان و ملک عزالدین و حسام الدین تولک و ملک تاج الدین
علی مسعود آزابی و ملک تاج الدین فراه و ملک حسام الدین و شمس الدین
اسفرار و مجدد عرض خوافی و اعیان و رؤس ولایات و توابع بلده محروسه
هراة بخدمت ملک شمس الدین آمدند و از سجستان ملک علی مسعود
مؤمن کرک و نصر الدین نهی را با تحف و غرایب بی قیاس
بیش ملک فرستاد ملک سیف الدین غرجستان از آمدن و سر بر خط
انقیاد نهادن ابا نمود و فرستادگان ملک را گفت که همچنان که ملک
شمس الدین ملکست و احکام حکام دارد من نیز ملک این ولایتم
و یرلیغ بادشاهان جنگیز خانی دارم چون بیغام او را بملک شمس الدین
رساندند عزیمت آن کرد که خود بنفسه - * شعر *

ربعی سبه را ز در سوی صحرا کشد * همی جتر اقبال بالا کشد
جو ناموران و دلیران غور * ببندد دو با سوی دشمن بزور
بدرد دل دشمنانرا به تیغ * ندارد ز بدخواه سختی دریغ
بشمشیر هندی و تیر خدنگ * ز خود روی کیتی کند لاله رنگ
بدان تاب داده کیانی کمند * سر بد سکالان در آرد به بند

والدین بقتل و قجوز با رعایاء هراة مشارکت نمیکردند و خرلغ^۱ و امیر محمد بهیچ نوع بر ایشان براتی نفوشتندنی چه بیوسته حامی قوی واعی عظیم داشتند جون ملک شمس الدین شرف الدین بینکچی را بکشت و محمد امیر عز الدین مقدم را مصادر کرد از بیش ازعون ایلجیان بزرگ رسیدند ملک شمس الدین گفت که وجه اخراجات این ایلجیان را بر جماعتی حواله کن که درین جقدکاه در حمایت بوده اند خرلغ گفت که درین ولایت حایطیان اند که ایشان کسی را کردن نمی نهد امروز بسر یغمش ایلچی بشکنکی ایشان آمده است برین طایفه هیچ نتوان نوشت چه بسر یغمش^۲ بس بزرگ می زید و از معتبران و نزدیکان درگاه بادشاه هلاکو خانست ملک شمس الدین ازان سخن در غضب رفت بخط بد خود مبلغ دو هزار دینار جهت اخراجات ایلجیان بر حایطیان نوشت و بسر یغمش ایلچی را بزد و فرمود که هر چه کاه که بر رعیت حواله کنند نخست بر حایطیان حواله دارند بعد ازان بر رعیت خرلغ را ازان معنی خاطر مترود و منقض شد روز دیگر بر سر جمع ملک شمس الدین را گفت که ای ملک آن روز که بدین شهر آمدم درین ولایت صد نفر مردم بیش نبود تا اکنون کوشش کرده ام و زحمات و مشقت بسیار کشیده تا^۳ این رعیت جمع شده اند تو میخواهی که بکشتن و زدن و مصادرة این خلق را متفرق کردانی ملک اسلام شمس الحق والدین بر حسب^۴ رَبِّ قَوْلِ أَشَدُّ قَوْلِ ازان سخن خرلغ برنجید و در مشاوبه و مواجهه خرلغ را سخنهای سخت گفت و گفت ای خرلغ ترک فضولی کن ما درین ولایت از برلی تنقید احکام و امثله و تفکیل حساد

^۱ In the MS. قزلغ .

^۲ In the MS. here یغمش .

^۳ In the MS. با .

^۴ In the original حسد .

شریعت و هر ملک که از مقتضای آفة الملوک صَعَف السَّیَاسَةِ بی خبر بود بروی قاعده مملکتش تزلزل میدید و اساس مملکتش حلال یابد چه مصلحت ملک و ملت و ریب دس و دولت بتبع و سیاست و محاربات حیانت و صلاحت بمکال و تکمیل -
* شعر *

دفع سیاستست که مروی ملک را
در کل حال تازه تر از برگ گل بود
حورن حورن اعانی در طبع نادشاه
تاثیر صد معرج و صد حام مل بود

نمی بینی که حیواناتی که مودیات اند و مصرات کشتنی اند و حار و خا شاکی که در دامن احراز او دردد بر کدنبی بس نفوذ نمود تا آن روز شرف الدین بیکمچی را دده کس صد خوف زدند حورن شب دیدحورن روز بر روز مسلط شد و جهان روزانی ظلمانی کسب ربحه شرف الدین بیکمچی یاقوت نام طغی بر از در و لعل بکدنب ملک شمس الدین آورد ملک کعب ای عوت از او دس اس طبع مملو بخواهر رواهر و مشغول بدرز عور خلعات و مآرب تو حیسب بقوت زمیں بخدمت ملک ادب بنوسید و گفت که ملک اعظم عالم عادل عادل کامل دریا دل رعیت ثوار مخالف سور عذر بند قلعه کشای زرس زای صافی قریب ملک عقیدت کامیاب کامکر کامرانرا بر سر اعظم ملوک جهان جاودان گاه روزانی و درمان درمائی داد و اعدای ملک و ملت مقتول و ^۱ مکدول و اولیاء دس [و] دولت مسروز و منصور - امید من ضعیفه بحدت حدات ملک ملوک اسلام آنست که اس درز ولا لی را که در انام و لیالی انا و احداث من جمع کرده اند و بارت من رسیده بقول درمائی و حل شرف الدین

[illegible]

١٠ In the original here (الحتم) but later on (الختام).

² In Rav. (Index, p. 161), *Almaligē* or *Almaligē*.

³ See Nuz., p. 251; Rav. (Index, p. 259).

است این سال مذکور حاکم بقتل و غارت شدنی و غارت شدنی است
این سال مذکور حاکم بقتل و غارت شدنی و غارت شدنی است
این سال مذکور حاکم بقتل و غارت شدنی و غارت شدنی است

* شعر *

و فی الایام انی سائر فی
و فی الایام انی سائر فی
و فی الایام انی سائر فی

* شعر *

روز و شبانه عاشر رجب الاول سنه مذکور
روز و شبانه عاشر رجب الاول سنه مذکور
روز و شبانه عاشر رجب الاول سنه مذکور

سید حسن

Fol. 00a.

الله عده
علی رقی
المومنین
امیر
میر کلام

بناختی و غارت شدنی و غارت شدنی است
بناختی و غارت شدنی و غارت شدنی است
بناختی و غارت شدنی و غارت شدنی است

کروانزم، حفظ و، مستخدمین، کرامت، حفاظت، انوار، الانوار، الشمس

قال النبي ﷺ يا أيها الناس اتقوا الله ما كان الله يفتيكم فيه فان طاعت الله كانت طاعة رسوله ﷺ

[illegible][illegible]

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

[illegible][illegible]

استبداد و بربطی در یک طرف، آزادی و مساوات در دیگر طرف، اینها دو چیز متضاد است.

کتابخانه ملی افغانستان، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، کابل

Pol. 586.

[illegible]

نورمون خاڻو منگوان پاشا خان آورياني تيماتيرو هرجه سخي

جمہادی و اساسی خرابی و ملوک امرا کہ نوع نوین بریں نوشتہ نوری بریں ملوک ملوک بخیریت

[illegible]

مطهر، مشرقی جنازہ، فورسید، بسا (سلاش)

* شعر *

[illegible]

۱) و اما در این باره که آیا حق تعالی قادر بر خلق عالم است یا نه؟

ᐃᐱ ᐃᐱ

1 In the original (Ugandan).

2 In the original Arabic.

4 In the original, before *Abbay*, seems superfluous.

3 The original vaguely reads سہو کر اے کہ جو کہ نہ .

۱- در صورتی که در یک سال دو بار باران ببارد و در هر بار باران
 ۲- در صورتی که در یک سال دو بار باران ببارد و در هر بار باران
 ۳- در صورتی که در یک سال دو بار باران ببارد و در هر بار باران

* * *
 - مَعْنَى: وَفِيهِ كَلَامٌ لِّلرَّسُولِ يُبَيِّنُ لَكُمُ الْآيَاتِ الَّتِي كُنْتُمْ تَحْتَمِلُونَ

این مکر نعل نعل است یا شکر مرغان

شماره * *
- اندازان کتب جراحی را بر جاکبای
آدمی را بدون تیر و شمشیر و زینسان

Fol. 58a. این حالت شدیدی و وقت موشحی ظهور شمس الدینی اتفاق افتاد از حضرات
 این حالت شدیدی و وقت موشحی ظهور شمس الدینی اتفاق افتاد از حضرات
 این حالت شدیدی و وقت موشحی ظهور شمس الدینی اتفاق افتاد از حضرات

* شعر *

وَالْأَمَلُ فِيهِ عَمَلٌ أَيْ لَمْ يَفْعَلْهُ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَالْأَمَلُ فِيهِ عَمَلٌ أَيْ لَمْ يَفْعَلْهُ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَالْأَمَلُ فِيهِ عَمَلٌ أَيْ لَمْ يَفْعَلْهُ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَالْأَمَلُ فِيهِ عَمَلٌ أَيْ لَمْ يَفْعَلْهُ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَالْأَمَلُ فِيهِ عَمَلٌ أَيْ لَمْ يَفْعَلْهُ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَالْأَمَلُ فِيهِ عَمَلٌ أَيْ لَمْ يَفْعَلْهُ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَالْأَمَلُ فِيهِ عَمَلٌ أَيْ لَمْ يَفْعَلْهُ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَالْأَمَلُ فِيهِ عَمَلٌ أَيْ لَمْ يَفْعَلْهُ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَالْأَمَلُ فِيهِ عَمَلٌ أَيْ لَمْ يَفْعَلْهُ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَالْأَمَلُ فِيهِ عَمَلٌ أَيْ لَمْ يَفْعَلْهُ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَالْأَمَلُ فِيهِ عَمَلٌ أَيْ لَمْ يَفْعَلْهُ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

[Handwritten notes, mostly illegible]

:- جیسے، کیونکہ

[illegible]

در جواب گفت که شرحه ملک معظم مصلحت دادند بر آنحمله دروم
 بجهت این معنی تمام امر او و حوضه سعاد سالی نویسن تا ملک اسلام
 بد شدند و گفتند که تا این ملک در لشکر حواحد بود ما را از شیخ بلدنی
 متوحی و عیلمتی بخواند رسید دور دیگر باغلق یکدیگر با دل بر بغلق
 بدش سالی نویسن آمدند و گفتند که ملک شمس الدین کورت تا با بکل
 این ولایت یکیسب و اگر از دار الملک دغلی لشکری بحرف ما حواحد
 آمد ما ما نای حواحد شد و آن لشکر را مددگار حواحد بود و از حکر حل
 و کورت حال ملحق بخانه شراز دیدار باسم رشوت و خدمتی بدو رسیده است
 اگر امیر حکم دهد او را بقتل رسانیم و تا یک سواره گرداندهش سالی
 نویسن از آن سخن اندیشه مدد شد و گفت جندانی صحر کردید تا تعحص
 و تحسین این کار بتقدیم رسانم القصه حورن این حکایت بسمع مذاکر
 ملک شمس الدین رسید اندیشه مدد شد و دانست که اگر مقام حواحد کرد
 اعادی و عرص حواحل قاعد حل او حواحد شد رؤس سعاد و اکثر واعیل
 درگاه حورن را بیش حواحد و کمت بدانید که طالع بدداوت من حورج
 کرده اند و میخوانند که نکستی بمن رسانند مصلحت در آنست که
 از این ولایت دروم و تا مراجع سالی نویسن بیش طاهر بهادر شمش
 برقرار ملازم سالی نویسن^۱ باشید چه در عیبت من (و بشما حر ناطف
 و اعطای حوری دیگر لاحق بشود اکثر سعاد او زمین خدمت بنوسند
 و گفتند که شرحه خداوند درماید بعدا بر آن موجب بتقدم رسانند
 بعد از آن ملک شمس الدین بیست سوار از لشکر بگرد - * شعر *

دانکه که حورشید کیتی سرور

سوی نا حتر و مت و شب گشت دور

زکریا قدس نفسه را جنکر خان بیش ملک، شمس الدین فرستاد که ملک اسلام نوعی سازد که مالی بدهیم لشکر از در شهر برخیزد شیخ الاسلام بهاء الحق والدین بدروازه آهنگران آمد ملک شمس الدین را طلب داشت ملک اسلام با ده سوار بدروازه آمد و شیخ را بدید روز عید قربان بود شیخ ملک اسلام را در کنار گرفت و گفت : — * شعر *

عید کز خون عید شد که روی تو دیدم کار کز خون کار شد که در تو رسیدم شاعر
بعد از آن سلام و پیام جنکر خان بسمع مبارک ملک رساند و در آن معنی مبالغت هر چه تمامتر بجای آورد ملک اسلام در حال پیش سالی نوین رفت و بصد هزار دینار مقرر گرداند که جنکر خان بفرستد سالی نوین از ملتان بروی روز دیگر شیخ الاسلام بهاء الحق والدین صد هزار دینار نقد از شهر بیرون آورد و تسلیم نواب سالی نوین کرد و جنکر خان بجهت ملک اسلام شمس الدین بدست شیخ اسلام تحفه بادشاهانه فرستاد بعد از دو روز سالی نوین از طرف ملتان بطرف لاهور رفت حاکم لاهور را کورت خان نام بود سیزده روز متعاقب از طرفین حرب کردند و بسیاری مرد سباهی بقتل رسید روز چهاردهم کورت خان^۱ طایفه از ایمه و مشایخ را بیش ملک شمس الدین فرستاد و گفت ملک مسلمانی روا مدار که جنیدین هزار مسلمان در دست کفار اسیر شوند آن قدر مال که ملک اسلام فرماید میدهیم ملک روز دیگر سالی نوین^۲ را گفت که کورت خان مبلغ سی هزار دینار و سی خروار نرمینه و صد نفر برده بجهت امیر میفرستد و خراج گذاری قبول میکند اگر امیر کبیر این شهر را بمن بخشد با سایر الطاف گذشته منضم کرد و بدین تربیت رهین منّت امیر باشم سالی نوین

Fol. 55a.

^۱ In the original here, and also at some other places, کرتخوان .

^۲ In the original سالی نویان .

نفاع شهی قامت حکم تو
 همیدون بخوشی حرامیده ناد
 سکا تعاجر حساب درت
 دو کردون گردان نماییده ناد
 نکام و طرف در تو ای شهیار
 چهاں باقی و ملک بایده ناد
 کسی کو بد اندیش درگاه تسب
 سرش از بدن حار و افکنده ناد

درد و حسرت و خروش و جوش این ابیات را بر زبان جاری داشت :-

* شعر *

سراج قمری

کردیده بودی مالا را بر شاه خون بگریستی
 بر تاج و تخت سرنگون جرخ نکون بگریستی
 از حسرت نازک تغش و از درد شور و شیونش
 کر زنده بودی دشمنش از ما فزون بگریستی
 کر آگوستی سعد ازین بخروشدی چون رعد ازین
 هر صبح و شامی بعد ازین در خاک و خون بگریستی
 بر کوه اگر خواندی صبا این قصه که کشتی فنا
 کردند زنگاری قبا شنکرف کون بگریستی
 وز بوم و بررا جان بدی بر مرقدش بویان بدی
 دیوار و در نالان بدی سقف و ستون بگریستی

طاهر بهادر او را از لباس سوک بدر آورد و خلعت خاص پوشانید و گفت
 ای ملک زاده ملک خصال همچنانکه خال بزرگوار مرحوم مغفور مبرور
 تو بحکم یرلیغ جهانکشی بادشاه جنکیز خان ملک این ملک و شهریار
 این دیار بود تو نیز بر آن موجب حاکم این دیار و والی این بلاد باش
 ملک شمش الدین روز دیگر بطالع سعد و ساعت خجسته بجای ملک
 مرحوم رکن الدین جلوس مبارک فرمود ملوک و امرا و حکام و زعماء غور
 و غزنین بخدمت او آمدند و باسم تهنیت جلوس بر تخت ملکی
 گفت :-

* شعر *

شها تخت شاهیت فرخنده باد
 همی اخترت سعد و تابنده باد
 ز روی بزرگی و شاهی ترا
 فلک جاگر و مهر و مه بنده باد

معزی

الْأَمَاطِيعَ را در بیش جمال حال خود دار و رنل خود را بر اقوال بیک
 جاری کردن و معشش و ستم و العاط و یک عادت مده که امیر المؤمنین
 علی کرم الله وجهه در وصایای خود فرموده است که لَسَانُكَ يَقْتَصِبُكَ مَا
 دَعَوْتُهُ و شَرَفٌ و مَزَلٌ ادمی را بخورد و هدیه دانی به مال و ثروت -
 * شعر *

شاعر
 نسوی مرد که کرکمی بدادش کی
 که بیست در همه عالم نگر دادان کس
 هراز اطلس ابوچهل کر فرو پوشد
 یقین بدان که بیورد بخاک پای مکس

زمره را که سحک مدطیق و لس و رنل آور باشند عظام دنیا بر موجب
 الْحَسَلُ يَقْطَعُ اللِّسَانَ در مدد کی و رعیت آخر انس که شب بیدار
 ناشی و در برستیدن حضرت دی الحلال در لیه جهاد نمائی که در
 اخلاص آمده است که حق تعالی سلیمان بن داؤد ع سلام وحی کرد
 که ای سلیمان تو در سب در حدودت درگاه مادر اترای نامرد در مملکت
 و عزت تو در اترای ای فرزند عربتر انس حکم و مواعظ را کن . بدان
 عمل کی تا بحروردار دس و دینی و حضرت مولی گردی *

ذکر بیست و چهارم جلوس ملک شمس الدین
 بجای ملک رکن الدین خیسار

حسن شهرز سده ثلاث و اربعین و ستمائة در آمد دین سال ملک رکن
 الدین برحمت حق بیست و یک ملک شمس الدین بعد از آنکه شرایط ترا
 بنقدم رسانید و حبل زور^۱ بر لاس ماتم و حاقه تم بس بد شد از سر

^۱ The word زور is added above the line in a later hand

دل از بهر این خانه خاک خورد
مدار از بی بندب روز بدرد
بناج و نکیس و کلاه موی
بشاهی و شاهنشاهی و شاهی
منه دل که این جمله بگذشتنی است
بفرمان این ایستد رخسار کینست

و منزل دل را که محفل افروز معروف حق تعالی است از نزول مسافر -

قال النبی حُبُّ الدُّنْيَا رَأْسُ كُلِّ خَطِيئَةٍ نَكَاهُ الدَّارَ اِذَا رَأَى بِاللهِ مَعِيَمَ كَرِهَ آيَاتِ بَعَثُوا رُوحَ اِيْمَانٍ مَحْذُوطٌ شُودَ وَ سِيَّارَ نَظَرٍ بِاِوَّلِ نَظَرٍ بِهَرِ طَرَفٍ كِهْ خَوَاشِدِ رُودِ

رخصت آید سراج البصر را اعلاء و قدوة خود ساز و سخا و عطاء خود را
بر عالم فاس عام دار و شر جفا که کفایت مسافر موجب عذاب و عقاب باشد
مرحمت و مغفرت و نیز مکیه که سید القذات مساوات الله علیه میفرماید -

قال النبی مَنْ أَمَّ يَرْحَمِ النَّاسَ مَعَهُ اللهُ وَحَفَظَهُ وَبَرَّ مَعَاضِي . مَنْ رَقِيَ فِي دَرَجَاتِ عَلَيْهِ السَّلَامُ اَلْاِيْمُ مُبْدًى مِنَ الْاَسْمِ بِالذِّمَّتِ وَ عَالِي نَظَرٍ بَاشِ وَ بَرِّكَ بَخْشِشِ كِهْ

این صفت اعلی صفات است و این نعت افضل دعوت و اعفاء با دیانت
و زعمای رعیت بر روز را در ولایت بر کار کن چه حیف و تعدی این جماعت
عاید بآمران ایشان باشد و در روز حرب و قتال مال از رجال فریخته حال
دریغ مدار -

سعدی زر بده مرد سباهی را تا سر بفرید و کوش زر زندهی سر بفرید
من کلام در عالم - وَ دَايِمًا مَرْآةً اِنَّمَا السُّوْدَةُ بِكَذِّةٍ الْاَتْبَاعُ وَ كَذِّةُ الْاَتْبَاعِ بِكَثْرَةِ

کرد و هنگام رحلت نزدیک رسید ملک شمس الدین گرت را بیش
خواند و گفت ای فرزندی بدانکه از ایام زندگانی من نفسی بیش
نماده است - * شعر *

شاعر

آدمی جیست یک نفس و آن شم
چون حقیقت نکه کنی هیچ است

اکثرون رحمت من آنست که نامزدگان خدای عزوجل زندگانی بروجی
کنی که فردای روز قیامت ترا ازان سُر مساری نبود و نفس خود را که
متصرف مملکت بدنست و مدبر مصلحت تن بحلیت مضایل اخلاق
متحلی و مزین دار و از ذایل شیم معراج به بزرگان گفته اند - * شعر *

مطار

اگر باکست نفست باک باشی
ز رنبت بر تر از اتلاک باشی

و نصیحت یوم لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ در کوش دل و جان جکی ده و ثَقَرُوا قُلُوبَهُمْ
و باطن خود را بنور تعفف و صلاح و کم آزاری و بردباری و حق
حق گذاری مقرر دار - * شعر *

بهر کار رح سوی دادار دار همی یار و یارو جهاندار دار
ز روز سینت دارد پشه باش بیکمی شغاسی حرد بیشه باش
مشو در بی از و آئین بد بیکتی به نیکی معان نام خود

Fol 53b

همی تا ترا دست هست و توان
مکن ده بجای گهان و مهان
ره راستی جوی و ددانش یاب
مکن خویش را ساقه خورد و خوراب
حو گاری شود بر تو دور و دزار
نیازی بدر بر در بی نیاز

ببردی و ملک شمس الدین بواسطه فرزندانی و اظهار خردمندی
و عرفان بیسون و یساق و رسم و راه مغول پیش طاهر بهادر و قرانویں عزت
Fol. 53a. و وجاهت تمام یافت چنانک همه را دل مایل و خاطر ملتفت او کشت
و در باب او تشریفات و هدایا و عطایا مبدول داشتند و بهر چه که ملک
شمس الدین رجوع بدیشان کردی در اتمام آن چندانک امکان داشت بجان
و دل بکوشیدندی و رعایت جانب و باس خاطر او را از لوازم شمرندندی *

ذکر بیست و سپیم در وصیت کوهن ملک

رکن الدین ملک شمس الدین را

راوی چنین گفت که چون غزلیب روح ملک رکن الدین از تنگنای
نفس خاکی بسوی آشیان عالم روحانی بروز کرد و طوطی شکر خلی
خوش سرای نفس ناطقه از زبان بدین مقال بکشد که :-

و قست اگر زین خاکدان بر عالم بالا شوم
و از پیش دونان نزد آن شاهنشهی والا شوم
لشکر کشم بر خیل غم گیرم کم (از) این بیدش و کم
و ز عالم سفلی بدم بر منظر اعلی شوم
جرم فلک برهم درم و ز هفت ایوان بگذرم
چون هست میل کوهرم نزدیک آن دریا شوم
مانند سیمرغ از جهان در قاف جان کردم نهان
و از صحبت این مردمان همچون الف یکتا شوم
در کهنه دیر بر خطر دیگر نمی سازم مقرر
چون هستم از جای دگر بر خیزم و آنجا شوم

حیدری شاه

و چون بحقیقت دانست که اجل دست از دامن املش کوتاه نخواهد

و ستوده اندک و دیگر آنکه گفتند که او در دین وصال ملک و تصرف علوم
 حکمی و رسوم و لایس داری بر امثال و اقربان ممتاز است و کرم خلق
 او با طیب عرق منضم خواستند که آن احلاص و شهادت او بحضرت ما
 بی در براد نهد و آن صفات حسنه دانی او متضاعف گردد بنا برین
 اندیشه صوفی و نسب ناکیره یولع چه نکشای فرستادند و ملک و لایس عور
 را مع مصافها بدر معوص گردانید و حل و عقد و قس و سبط این شعل
 خطر را برای وروب او حواله کرد تا او از دور شام و حلم و کمال عقل
 و فکر نظم و رسم کارهای دقیق امارت حد و احتیاج تمام نکشی آورد و در راه
 رها و سایر انا محامل و تبصره و احسن بدل کند ~~قاعده~~ قاعده ملک
 دار ~~قاعده~~ و خود بفرق حواظر و بر دستش و بدی احوال انشا رود مبدع شود
 اساس حکم کزایی بی جمعیت رعیت و اندوخی خدم و معموری
 را بهمت حلال داد و امرا و سفرا و انجیانی که از درگاه معلا ما آیند و روند
 در دما خوئی و ناس خطرهای انشا سعی بلیغ نماید و بوقت احتیاج ببرد
 و آلت حرب از فرزندان و نصیب کردکل ما بحراصل و حل و صل و اسلحه
 طلب دارد تا حوس دین او اسرو دواهی ببرد و امثال آن را از لوازم شمرند
 بمرود دواحت و عاطفت شافعشاهی ما محمول کردد حوس برباع دین
 محبت ناک رکن الدین رسد حدادتا عرو حل سعادات شکر نکشی او دحه
 دایم در آن اندیشه بود که مدادا لشکری بقصد و قصد ولایت او نامزد گردد و در
 دیگر مرملاں دواغ را خوشدل و خوشعود باز گردانند حد سل دین در
 حکم پادشاه حدکدر حل حکومت وادد حوس ددشه حدکدر حل بمرود
 و ددشاهی ده آن رسد ددشه حال طاعت ببرد و مرا دین را بداد الملک
 برین رسد ملک مرحوم کس الدین شکر کرب که بش انشا دتی و نا
 بمعزیت . مدد او لشکر گدندی ملک معمر شمس الدین کرب را نا حده

جبال و صحراوات غور واقف کشت و صعوبت مناهج و ضیق طرف اطراف
و اکناف یمین و یسار و اوج و حضیض قلعه مکروسه خیسه را بدید روی
بامراء سباه و مقربان درگاه کرد و گفت - * نظم *

دقیقی

مثل این جای و این مکان شدید

کس ندید ست و کس نخواهد دید

چون آنچه قواد سباه او از سر اخلاص عقیدت و نقاره طبیعت عرضه داشته
بودند بروی روشن کشت امرا و وزرا را گفت که در این امر صعب تدبیر
جیست امرا و وزرا گفتند که بادشاه جهانگیر از ما بندگان بفر فرست و یمین
خردمندی بیشتر و بیشتر چه عقول و افهام کل لشکر و سباه و اوهام و اذهان
تمامت امیر و شاه از دریای بی بایاب عقل کامل و ذات مکمل خان اعظم
قطره ایست و از آفتاب جهانتاب هوشمندی و خرد و روزی قهرمان عالم
و مرزبان اکرم ذره — * شعر *

مولف
کتاب

ترا ایزد بلطف خود نکا و حکمتی داده

که از عشر عشیر آن بدید آورد لقمان را

هر چه رای انور و ذهن اظهر بادشاه جهانیان اقتضا کند مصلحت و نفع
دران باشد بادشاه جنکیز خان بعد از ساعتی که باخود اندیشه بسیار کرد
بفرمود تا یرلیغی نوشتند برین نسق که ملک معظم رکن الدین بداند
که منتهیان و مخبران اطراف بسمع مبارک ما جنین رساندند که بیوسته
بمتابعت ما کمر یگانگی بر میان نیک خدمتی بسته است و زبان بنشر
ستایشی بسده سما سیمای ما کشاده و در وقت ذهاب و ایاب در نواحی
غور و آن حدود حشم و خدمت عساکر ما از خدام و متعلقان او ایمین و سالم
بوده این معنی در حضرت علیا و جناب والای ما که مناص و مآب
سلاطین شرق و غرب است و ملان و ملجاء ملوک بکر و بر بسندیده

هیچ بادشاه و شاهنشاه و شهریار را بر قلعه محروسه خیسا دست
 اقتدار و حکم تصرف نموده الا ملوک اسلام غور را چه آن قلعه در
 غایت محکمی و بلندیست قتل گریه‌های آهن نمایی جوانب او در بلندی
 تندی ایوان کیوانست و شرف شرق برجهای قصر او در فرق فرقدان و سر
 سرطان و ذخایر او را تا میعاد یوم القنادر و ظهور نفع صومر امکان سپری
 شدن نیست هوای جانفراوی دلربایی صفا آسانی او از ناد شمال غنر نال
 خوشترست و میاه کوثر جاه زمزم نفاذ او از آب روح بخش چشمه حیوان
 بهتر.

يَقُولُونَ اَمْثَالُهَا جَمَّةٌ * وَ هَلْ خَلَقَ اللَّهُ اَمْثَالَهَا

میکوبند که مانند‌های او بسیار است

و هیچ آفریده است حق تعالی مانند او

اَمْثَالُهَا اَشْدَّتْ جَنَّةٌ * وَ مَا وَ تَشَاءَ سَلْسَالًا

مرد را مرغزار است که مانندگی کرد با بهشت

و آریست که مانند شد با آب خوشکوار حنّ

لشکر محاصره آن قلعه فرستادن و ولایت غور را خراب کردن از مصلحت
 معید می نماید بادشاه حنفیز خان فرمود که نقاشان مانعی دسب را که
 آن قلعه را دیده باشند و طول و عرض بلندی و ستی او را مشاهده کرده
 حاضر گردانید تا شباکل اما کن و صور مواضع غور را با قلعه محروسه خیسا
 بر کاغذی برگشند چون نقش بغداد مشهور و چهار کشتن حلق بخانه قدرت
 و بر کار حکمت و اقسام مدایع و ایتام منایع و رنگ آمیزی دل انگیز مثل
 قائم خیسا را بر کاغذی منقش کرده بیش بادشاه آوردند بادشاه چنگیز
 خان یک زمانی از سرتعجب و تفکر دیدار سر و پیش در آن صورت
 دلدبر و نقش می نظیر نظیر کرد و بر مداخل و متخارج نقاد و تضادات

نام

کتابخانه و کتابخانه و کتابخانه

* شمر *

و اجزاء و اجزاء و اجزاء

کتاب

کتابخانه و کتابخانه و کتابخانه

* شمر *

و اجزاء و اجزاء و اجزاء

کتاب

کتابخانه و کتابخانه و کتابخانه

کتابخانه و کتابخانه و کتابخانه

کتابخانه و کتابخانه و کتابخانه

کتابخانه و کتابخانه و کتابخانه

کتابخانه و کتابخانه و کتابخانه

کتابخانه و کتابخانه و کتابخانه

کتابخانه و کتابخانه و کتابخانه

کتابخانه و کتابخانه و کتابخانه

کتابخانه و کتابخانه و کتابخانه

کتابخانه و کتابخانه و کتابخانه

کتابخانه و کتابخانه و کتابخانه

کتابخانه و کتابخانه و کتابخانه

کتابخانه و کتابخانه و کتابخانه

کتابخانه و کتابخانه و کتابخانه

کتابخانه و کتابخانه و کتابخانه

کتابخانه و کتابخانه و کتابخانه

کتابخانه و کتابخانه و کتابخانه

کتابخانه و کتابخانه و کتابخانه

ایام شد مسامع و امین شد غنیتی
در عهد عز الدین عمر آن شاه مریخی
فرخنده خسروی که کحل سخای او
دارن همیشه حاجات روشنی
خورشیدی با ترفع و کورونی با علو
با جاه او محقر و با قدر او زنی

* شعر *

همچو بخشش کردن باران مهتابی و درخت
و شمع مرحوم عبد الله بنی فامی را که مولف کتاب تاریخ
ارزان نوشته شد -

بخشش کندند جو انور نیست در بلندی و نیستی
و قاسم الخوانی فی الحال و مذهب فی
سور و صف او معجزه آینه و سوره و
اگر چنانکه کوفتی در روزگاری که بگذشت فروغ آمدی

* شعر *
و دولت اقام او -

مرفه الحال و قانع الحال و مخموم و خنجر خنجر
علماء اسلام و حکم انام و زمره وجد و عرفان و فروع تحقیق و اوقاف جنات
و اتفاق است میان سگانی آنانی که در عهد هتج هتج
هر چه از کرد و هر چه از فرمود مثل آن کسی ندید و کسی نشنید

* شعر *

و بهر دست چو باد آید از این بوی خوشی که در پیشانی او
 و از این بوی خوشی که در پیشانی او
 و از این بوی خوشی که در پیشانی او
 و از این بوی خوشی که در پیشانی او

و از این بوی خوشی که در پیشانی او

و از این بوی خوشی که در پیشانی او

و از این بوی خوشی که در پیشانی او

و از این بوی خوشی که در پیشانی او

و از این بوی خوشی که در پیشانی او

و از این بوی خوشی که در پیشانی او

و از این بوی خوشی که در پیشانی او

و از این بوی خوشی که در پیشانی او

و از این بوی خوشی که در پیشانی او

و از این بوی خوشی که در پیشانی او

و از این بوی خوشی که در پیشانی او

و از این بوی خوشی که در پیشانی او

و از این بوی خوشی که در پیشانی او

و از این بوی خوشی که در پیشانی او

و از این بوی خوشی که در پیشانی او

و از این بوی خوشی که در پیشانی او

و از این بوی خوشی که در پیشانی او

و از این بوی خوشی که در پیشانی او

من یقیناً می دانم که او را

بسم الله الرحمن الرحيم

ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿಗಳು

[illegible]

[Handwritten musical notation]

کتابت شد و در کتابت

پس از آنکه در این کتاب

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

* * * * *

اطفال، جوانان، بزرگان، دانشمندان و نویسندگان از جنسیت‌های مختلف

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840.

1. சென்னை - தமிழ்நாடு - தலைநகரம்
 2. மதுரை - தமிழ்நாடு - தலைநகரம்
 3. கரையூர் - தமிழ்நாடு - தலைநகரம்
 4. கரையூர் - தமிழ்நாடு - தலைநகரம்
 5. கரையூர் - தமிழ்நாடு - தலைநகரம்
 6. கரையூர் - தமிழ்நாடு - தலைநகரம்
 7. கரையூர் - தமிழ்நாடு - தலைநகரம்
 8. கரையூர் - தமிழ்நாடு - தலைநகரம்
 9. கரையூர் - தமிழ்நாடு - தலைநகரம்
 10. கரையூர் - தமிழ்நாடு - தலைநகரம்

(Handwritten musical notation on staves)

[illegible]

* * * * *
 * * * * *

[illegible]

* * *
چون که در این کتاب است از آنکه در این کتاب
در این کتاب است از آنکه در این کتاب

بهشتی
 حراقی
 از دور جز و بوالشعاع طبع از
 او عجز از شرح و بیج او
 درست ملک عالم و خواست درویش
 داشت عز و دولت است کج او
 نواب و محتاج و ملازمان ملک
 Tol. 476.

فول. 47a. * نظم *
میشد. * نظم *
میشد. * نظم *
میشد. * نظم *
میشد. * نظم *
میشد. * نظم *
میشد. * نظم *
میشد. * نظم *
میشد. * نظم *
میشد. * نظم *

نظمی

چو دریا بپوشید بر خورشید
چو دریا بپوشید بر خورشید

* شعر *
مطلبه کون از شادی آن خنجر
مطلبه کون از شادی آن خنجر
مطلبه کون از شادی آن خنجر
مطلبه کون از شادی آن خنجر
مطلبه کون از شادی آن خنجر
مطلبه کون از شادی آن خنجر
مطلبه کون از شادی آن خنجر
مطلبه کون از شادی آن خنجر
مطلبه کون از شادی آن خنجر
مطلبه کون از شادی آن خنجر

نظمی

مطلبه کون از شادی آن خنجر
مطلبه کون از شادی آن خنجر
مطلبه کون از شادی آن خنجر
مطلبه کون از شادی آن خنجر
مطلبه کون از شادی آن خنجر
مطلبه کون از شادی آن خنجر
مطلبه کون از شادی آن خنجر
مطلبه کون از شادی آن خنجر
مطلبه کون از شادی آن خنجر
مطلبه کون از شادی آن خنجر

۱. In the MS. here. ۲. In the MS. here. ۳. In the MS. here. ۴. In the MS. here. ۵. In the MS. here. ۶. In the MS. here. ۷. In the MS. here. ۸. In the MS. here. ۹. In the MS. here. ۱۰. In the MS. here.

¹ After *عليه* some words like “*عليه*” are understood.

[illegible]

ملک مستقیم و سبیل زینب در محرم و ذی

[illegible]

رحمت^۱ راه پیرسیدی و گفت که مرا از آمدن شما چندانی فرح و بهجت
نداده که کویلا بدراتی رفقه و برادرانی کنشیده من از آن جهان باز آمده
ام * شعر *

اند ملک مجید از سر کیناست -

چندی داد باسج که ای نیک نام

باز آمد اختار و کرد و کسرتی که

بختی همه دوست که وقت بان

بفرج زنجی نیک نامت بان

از معتدلات همی سوز که کز برای را بدو از اند و الطاف و اشفاق در حق

ایشان مندر دل دارند منی بدهد بخدست با تو خجاست بخت بخت

رفقه بودم با شاهزاده جهان مرا بحکومت شهر هرات فرستاد تا خدایان

میان خلق گفت که امده ام اختار و غنیه و منی نشود که منی

ارو ج بدر کوار با شاهزاده جهان حکمت نیستی خجاست خجاست

خان جونی فرمان اعلی با شاهزاده عادل قا آ بر سر ما بندگان بر عالم

معجزی معجزی درستی درستی باید که ترستی باید که ترستی

بخطای خون راه ندهد -

جو خوشتر است بدمون تاج از فراز

هوا با بهشتی نیز بکشایان را

قربانخشی را بدل خوشی تمام باز کرداندند بعد از هفت روز ملک

مجدد در بهشت شهر در جوار تربت مقدسه و روضه معطره شینج عاز

سالک عارف شینج الاسلام^۲ قدس نفسه و نور رسیده عالی بنا اندازد

^۱ In the original (a) رحمت (b) رحمت

^۲ R.J. (fol. 297a) mentions him by name thus: جواجه عند الله طایف
قدسی سوره

Pol. 45a.

فراوانی

فراوانی

2015 年 12 月

[Handwritten signature]

١٠

جنگ بکرمی و پادشاهان ایران و افغانستان

မုဒုံ

مجلس خوارزمی در تبریز، و نیز در کتبی که از آنجا آمده است.

הנהגתו של המנהל, ושל כל מי שיש לו סמכות, היא

گیتو سبزی و مرغ، لاله و عارضی، کمال کمال

حسن بن محمد

[illegible]

• 45 In the original

3 Vaguely written in the MS. as *أج.*

1 In the MS. *جزء*.
2 In R. A., fol. 291b, *جاء* *بجاء*.

[illegible][illegible]

[illegible]

وهمان^۱ خواست که نقش هلال بر کمرش

^۲ و نعل مرکب مه کوکبش نشان بر داشت

و به دست نو آتش کوهش انباشت

نموده است که دیناری بیرونی داشت

بروز بزم وی از جیب کفن و کلاه کوه

^۳ که بر دهان او تازیان توان بر داشت

شاه شاد و بخت و روزگار و روزگار

خوش که خشم وی از شایخ بر داشت

و حکم امیر بزرگ بر آنجهان بنفای پیوسته است که چون برونیه از مخافت

شهر هرات است رعیت آنجا بپروای آید و بکار تجارت و تجارت بکار

نموده و برونیه چه میبویزد برونیه گفت که برونیه برونیه و او از آنجه

حکم پادشاه و پادشاه بخاورند برونیه گفت که برونیه برونیه و او از آنجه

را خدایتی بسندیده گویند چون برونیه برونیه و او از آنجه

شعر * و برونیه برونیه و او از آنجه

چون بر فراخت^۱ داشت برونیه برونیه و او از آنجه

روزی بهشتی چون برونیه برونیه و او از آنجه

خاک برونیه جمع شدند و با هم گفتند برونیه و او از آنجه

بخاک این باب مغایر نیست برونیه برونیه و او از آنجه

که برونیه برونیه و او از آنجه

^۱ O.R.L. Diwan ib. شعر.

^۲ Diwan ib. The verse is not given in the Diwan ib.

^۳ In the original برونیه برونیه.

هرگاه بودند بر موی ^۱ اَلْقَامِ. بزار باستانها را هرچه تمامتر امیر عز الدین مقدم
را بشهر لار آوراند و مقدم او را معتدلم شمرند و از آمدن او مستظفر و منبج
شد و از مفرح صحبت او دل ضعیف نحیف^۱ را قوی داد و از
تیراک الفت او زهر حواش و قیاح را معالجه کرد و روزی دیگر که شمع
خسرو ستارگان جمله جهان را باستانی نورانی درویشید و دست خدای خوشبخت
شرفات قالی جهان و هضبات وصال را شهرهای کنیزان را در کشید * شعر *

گرفت کرم راه انوار شب شام گرفت کرم حسام خون خسرو روز گرفت
کرم نسیم برون طالع گرفت کرم سر بسوز و زلفت تمام گرفت
از رخ آفتاب باز خدایان

شرف الدین خطیب و امیر عز الدین مقدم و ارباب و اصحاب در مسجد
جامع جمع شدند و در معنی تَشَاهُورُ وَ فَنی الامور ما استطعنا من حقیرین
عقاید را نور خواندند و جزای نثار و عطا و خیر و برهان و سیر اهرام
را بندهای تدبیر فرستادند و طیار ابرام را در هوا آرا پرواز دادند و آخر

الامر بران مقور گردانید که چون خورشید انباشته است هر موی سه موی
کندم در بند خدای خاک راج کند و بعد از آن که از قطرات آبشار
و انوار من المعصرات ماء ثجاج آب یافت نباشد از جاهها آب دهند
القصه درین سال مذکور برون پنج که فکر و زنت هر کس که در هرازه بون

سه موی کندم مزروع گردانید و از آبار آب میکشید و آن کوتهای خاک را
که امیر بزرگ و لشکر کشی کردستان بون و افغانستان بون قستی کور^۳

^۱ Only the last letter is dotted in the original.

^۲ So in R. J. (fol. 293b). In the original none of the letters is dotted.

^۳ R. J. کور قسای.

قال الله تعالی

من کلام العرب

Fol. 396.

بانشاه اکتای آروز بهتی بهتی نخست نخت و چون نریک تخت
* شعر * بانشاه اکتای رستی بهی و دعا بکشای و گفت

هرار سالت در ملک زندگانی بان
خو اخترانت در انام که ازانی بان

مشتر رای تو تایتی آسمانی بان
بزر نشانی چون مور خرازی بان

خفیر عدل تو در دار کارانی بان
فناک امشای عجز و نازوانی بان

همیشه رکی قباله امانی بان
همیشه عاقبت آخر الزمانی بان

بعد ازان آری خامه را عرض کرد بانشاه اکتای فرمود که همه چیز این
ندارن امیر غزالدین مقدم بار نیکر زمینی خدمت باب ادب مقبل کرانی

بانشاهی سالی نامتاهی زندگانی و کمرانی بان
تا نداشتن همان همجو ملایح

عدلت را منان سزا و عدلت را منان سزا
تا نداشتن بان تا همه ویت

1 Hamgar's Diwān (O. P. L. MS. No. 90, fol. 67) vaguely reads
کمالی نیست

2 Hamgar's Diwān ib. vaguely reads احیانست ببار نوازشی که گفت که
3 Diwān ib. کشد کینه کمال کینه

4 Diwān ib. صغیر
5 Diwān ib. عدل قتل انبارت
6 Diwān ib. و جو

7 In the original عدل

از عجبها ترا کاری فزون از هفتاد و نه
 و هشتاد و نه خواران خوانند و هر هفتاد و نه
 هند بر چینال و ترک و مغفور و خان
 امیر و شاه و شام و قیصر و پهلوان و امیر
 که در دهستان سوئی ایشان بشود یک پهلوان
 چهار کشور روز پنج و زندان بشود بی هشتاد و نه

* مصراع *

۳ [نمونه‌ای از] ۴

من جرب المخرّب حلت به الّیّامه

[illegible]

1 In the original ١٥٧٥.

2 In the original indistinctly written.

3 The original is vague here. Something like *ḡibānā* or *ḡā*; before the proverb, is necessary.

[illegible]

• • •
- تکریم و احترام -

بسم الله الرحمن الرحيم

[illegible]

* ५ *

[illegible]

توئی که قصه شمشیر و حرب^۱ و مردی تو

حدیث رستم و یاسمنی انداختی

حکایت تو چنان شد بگرد هفت اقلیم

که از جود شده نامه هفت خوان انداخت

در آن مصائب که تیغ تو میزبانی کرد

سپاه را^۲ بدو نویست ز کشته خوان انداخت

در آن مقام که قدر تو صدر شد کورس

بصد شفاعت خون را در آستان انداخت

بمعد عدل تو مه بر فلک بگوشه چشم

نظر نیارن بر گوشه^۳ آستان انداخت

شد از نزول حوادث جو آستان اینم

برای دیار که حفظ^۴ تو ساین انداخت

باب جشده جوان بشت دامن عمر

هر آنک بر تو خاک بر دهان انداخت

مهرچه بادشاه بادهای جهان و شاهنشاه و همان فرماید بندگان برای موجب برون
 بانداشته گفتی گفت که این میسر میگرد که می خدای خوانی دیدم در
 حضور شما با او گفت و شنودی بکنم اگر این خواب او راست بود بر
 موجب حکم پرتیغ بدو بزرگ خرد بوم و الا که دروغ باشد این میسر طماع
 کذاب را مالشی بدهم چنانکه عبرت چنانی بود شاهزادگان گفتند
 مصلحت نداشت است که کذب و کذب این خواب بدقیق بنویسد چه

۱ O. P. L. Divân to مردی زخم
 ۲ Divân to. باغ و
 ۳ Divân to. وشتی
 ۴ Divân to. وختی

۵ Divân to. اعلای

انجام دہندہ کی طرف سے

(sic.) یسین، یسین، یسین، یسین

[illegible]

ॐ

[illegible]

* * * * *
 * * * * *

[illegible]

المستقر: ١٤٨٨ / ١٤٨٩ ، ١٤٩٠

ملخص، و ریزو، حیات، و سیرت

جال جیٹو حلقہ تینک رور میں پتھر

میں نے اس سے کہا : ہاں ! تجھے جو چاہے کرنا ہے وہ کرنا ہے !

بال كوت-يو ست-و اب اشپيلو سمول

۱- بنیاد و جوی خدمت از قریب

خال خال و یو یو خال خال

۱-۲-۳-۴-۵-۶-۷-۸-۹-۱۰

* شعر *
* کفایت و وفاداری بر زبان کرم و بخل و عدل و عفو *

[illegible]

و بر دست راست شاهزادگان، بزرگاری بدر بزرگ ما بجه

بنور دیشی

جلاہ سائنس کالج کراچی

[illegible]

کتابخانه

* ۛ *

* 人

* ۱۰۰ *
* ۱۰۱ *

وَالْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَنْزَلَ هَذِهِ الْكِتَابَ مِنْ رَبِّهِ الْعَلِيِّمِ

ایا بزرگ خدیوی که اسمان سر قدر
بر آستان تو از بزر احتشام آرن
و هدیت هدیت عدل تو دور^۱ از آسان شن
که با خط املا از بر حمام آرن
بروز مید و وفا سبز خنک کرون را
نقد تو تو در زنی و در لکم آرن
سند رخس وشت و سیر در یکدم
تو ام عومع آفاق زنی در آرن
کمتر شجاع سهاست بروز سر بندجه
در شمر و دهان نبدک کم آرن
خیال نوک سنان تو بر تن اعدا
هزار چشمه خونین زهر مشام آرن
ز بزر اشمر منور تو قضا و قدر
ز عرش و هفت فلک خمره و خیام آرن

* شجره *
* خدایت بابت عورت مقبول دالالت بشارت داند، گرفتاری *

[illegible]

[illegible]

1 R. J. fol. 264r ختور ختور. In the original here, ختور, but later on, in agreement with J. K. (Index) ختور ختور. (Index) ختور ختور. 2 In the original ختور which, I think, is a mistake for ختور. 3 In the original always (see also fol. 56r), in agreement with R. J. fol. 169a, 264r, etc. ختور. Rav., J. T. and J. K. ختور ختور. 4 In the original ختور

تشی

Pol. 38

عمل نموده اند اما بر موجب
الاحکامات بتبع کار شروع کرده اند و در دست
در آستین کردن و بدو از سرخ بتزوی آورد و گفت که ای

بندو از برای بخت کردن و کوهن بدو گفت که ای
بندو از برای بخت کردن و کوهن بدو گفت که ای
بندو از برای بخت کردن و کوهن بدو گفت که ای

بندو از برای بخت کردن و کوهن بدو گفت که ای
بندو از برای بخت کردن و کوهن بدو گفت که ای

بندو از برای بخت کردن و کوهن بدو گفت که ای
بندو از برای بخت کردن و کوهن بدو گفت که ای

بندو از برای بخت کردن و کوهن بدو گفت که ای
بندو از برای بخت کردن و کوهن بدو گفت که ای

بندو از برای بخت کردن و کوهن بدو گفت که ای
بندو از برای بخت کردن و کوهن بدو گفت که ای

بندو از برای بخت کردن و کوهن بدو گفت که ای
بندو از برای بخت کردن و کوهن بدو گفت که ای

بندو از برای بخت کردن و کوهن بدو گفت که ای
بندو از برای بخت کردن و کوهن بدو گفت که ای

بندو از برای بخت کردن و کوهن بدو گفت که ای
بندو از برای بخت کردن و کوهن بدو گفت که ای

بندو از برای بخت کردن و کوهن بدو گفت که ای
بندو از برای بخت کردن و کوهن بدو گفت که ای

عالم اسلام

قال النبی

Fol. 32a.

عالم اسلام

قال النبی

عالم اسلام

قال النبی

عالم اسلام

قال النبی

عالم اسلام

قال النبی

عالم اسلام

قال النبی

عالم اسلام

قال النبی

عالم اسلام

(۱) جہاں سے

¹ The O. P. Lib. copy of Zahra's Diwan (MS. No. 36), fol. 20r, has *al-ghayy*.

[illegible][illegible]

אָפּן אַלעמאַנער פֿאַר אַ קליינעם צייטל

کند و مستی غفلت نفوس را هشیار

[illegible][illegible]

ከግዛቱ ስለሚጠየቅ ይሁን

[illegible]

۱۴۲۸ هجری قمری

[illegible]

କୃଷି କର୍ମେ ଓ ମୃତ୍ୟୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ।

— १७७ —

تحت

[illegible]

... ..

$\frac{1}{\sqrt{\pi}} \int_{-\infty}^{\infty} f(x) e^{-x^2} dx = \frac{1}{\sqrt{\pi}}$

2010 年 10 月 10 日

[illegible]

است. عا. عا.

جاءني في المنام في سنة ١٢٨٠ هـ في شهر ربيع الثاني

(ov)

319

کھلی • کھپ •

۱۰۰
 ۹۹
 ۹۸
 ۹۷
 ۹۶
 ۹۵
 ۹۴
 ۹۳
 ۹۲
 ۹۱
 ۹۰
 ۸۹
 ۸۸
 ۸۷
 ۸۶
 ۸۵
 ۸۴
 ۸۳
 ۸۲
 ۸۱
 ۸۰
 ۷۹
 ۷۸
 ۷۷
 ۷۶
 ۷۵
 ۷۴
 ۷۳
 ۷۲
 ۷۱
 ۷۰
 ۶۹
 ۶۸
 ۶۷
 ۶۶
 ۶۵
 ۶۴
 ۶۳
 ۶۲
 ۶۱
 ۶۰
 ۵۹
 ۵۸
 ۵۷
 ۵۶
 ۵۵
 ۵۴
 ۵۳
 ۵۲
 ۵۱
 ۵۰
 ۴۹
 ۴۸
 ۴۷
 ۴۶
 ۴۵
 ۴۴
 ۴۳
 ۴۲
 ۴۱
 ۴۰
 ۳۹
 ۳۸
 ۳۷
 ۳۶
 ۳۵
 ۳۴
 ۳۳
 ۳۲
 ۳۱
 ۳۰
 ۲۹
 ۲۸
 ۲۷
 ۲۶
 ۲۵
 ۲۴
 ۲۳
 ۲۲
 ۲۱
 ۲۰
 ۱۹
 ۱۸
 ۱۷
 ۱۶
 ۱۵
 ۱۴
 ۱۳
 ۱۲
 ۱۱
 ۱۰
 ۹
 ۸
 ۷
 ۶
 ۵
 ۴
 ۳
 ۲
 ۱

[illegible]

... ..

11-25
 11-26
 11-27
 11-28
 11-29
 11-30
 11-31
 11-32
 11-33
 11-34
 11-35
 11-36
 11-37
 11-38
 11-39
 11-40
 11-41
 11-42
 11-43
 11-44
 11-45
 11-46
 11-47
 11-48
 11-49
 11-50
 11-51
 11-52
 11-53
 11-54
 11-55
 11-56
 11-57
 11-58
 11-59
 11-60
 11-61
 11-62
 11-63
 11-64
 11-65
 11-66
 11-67
 11-68
 11-69
 11-70
 11-71
 11-72
 11-73
 11-74
 11-75
 11-76
 11-77
 11-78
 11-79
 11-80
 11-81
 11-82
 11-83
 11-84
 11-85
 11-86
 11-87
 11-88
 11-89
 11-90
 11-91
 11-92
 11-93
 11-94
 11-95
 11-96
 11-97
 11-98
 11-99
 11-100
 11-101
 11-102
 11-103
 11-104
 11-105
 11-106
 11-107
 11-108
 11-109
 11-110
 11-111
 11-112
 11-113
 11-114
 11-115
 11-116
 11-117
 11-118
 11-119
 11-120
 11-121
 11-122
 11-123
 11-124
 11-125
 11-126
 11-127
 11-128
 11-129
 11-130
 11-131
 11-132
 11-133
 11-134
 11-135
 11-136
 11-137
 11-138
 11-139
 11-140
 11-141
 11-142
 11-143
 11-144
 11-145
 11-146
 11-147
 11-148
 11-149
 11-150
 11-151
 11-152
 11-153
 11-154
 11-155
 11-156
 11-157
 11-158
 11-159
 11-160
 11-161
 11-162
 11-163
 11-164
 11-165
 11-166
 11-167
 11-168
 11-169
 11-170
 11-171
 11-172
 11-173
 11-174
 11-175
 11-176
 11-177
 11-178
 11-179
 11-180
 11-181
 11-182
 11-183
 11-184
 11-185
 11-186
 11-187
 11-188
 11-189
 11-190
 11-191
 11-192
 11-193
 11-194
 11-195
 11-196
 11-197
 11-198
 11-199
 11-200
 11-201
 11-202
 11-203
 11-204
 11-205
 11-206
 11-207
 11-208
 11-209
 11-210
 11-211
 11-212
 11-213
 11-214
 11-215
 11-216
 11-217
 11-218
 11-219
 11-220
 11-221
 11-222
 11-223
 11-224
 11-225
 11-226
 11-227
 11-228
 11-229
 11-230
 11-231
 11-232
 11-233
 11-234
 11-235
 11-236
 11-237
 11-238
 11-239
 11-240
 11-241
 11-242
 11-243
 11-244
 11-245
 11-246
 11-247
 11-248
 11-249
 11-250
 11-251
 11-252
 11-253
 11-254
 11-255
 11-256
 11-257
 11-258
 11-259
 11-260
 11-261
 11-262
 11-263
 11-264
 11-265
 11-266
 11-267
 11-268
 11-269
 11-270
 11-271
 11-272
 11-273
 11-274
 11-275
 11-276
 11-277
 11-278
 11-279
 11-280
 11-281
 11-282
 11-283
 11-284
 11-285
 11-286
 11-287
 11-288
 11-289
 11-290
 11-291
 11-292
 11-293
 11-294
 11-295
 11-296
 11-297
 11-298
 11-299
 11-300
 11-301
 11-302
 11-303
 11-304
 11-305
 11-306
 11-307
 11-308
 11-309
 11-310
 11-311
 11-312
 11-313
 11-314
 11-315
 11-316
 11-317
 11-318
 11-319
 11-320
 11-321
 11-322
 11-323
 11-324
 11-325
 11-326
 11-327
 11-328
 11-329
 11-330
 11-331
 11-332
 11-333
 11-334
 11-335
 11-336
 11-337
 11-338
 11-339
 11-340
 11-341
 11-342
 11-343
 11-344
 11-345
 11-346
 11-347
 11-348
 11-349
 11-350
 11-351
 11-352
 11-353
 11-354
 11-355
 11-356
 11-357
 11-358
 11-359
 11-360
 11-361
 11-362
 11-363
 11-364
 11-365
 11-366
 11-367
 11-368
 11-369
 11-370
 11-371
 11-372
 11-373
 11-374
 11-375
 11-376
 11-377
 11-378
 11-379
 11-380
 11-381
 11-382
 11-383
 11-384
 11-385
 11-386
 11-387
 11-388
 11-389
 11-390
 11-391
 11-392
 11-393
 11-394
 11-395
 11-396
 11-397
 11-398
 11-399
 11-400
 11-401
 11-402
 11-403

(0V)

$$(\Delta V)$$

pg 103

57. 1984

16

- מִצֵּה צוֹן

تجدید

الكتبه

100

•

۲۰۰

(6A)

[illegible]

آتش بازی تشنه اندر دم همچه نعل در
بزیز خور مغز سوز همچه سوز هوار
زبان تشنه اندر دم همچه نعل در
فلک در تابش و رخشش و عکس تیغ
همی جوشید خون از حلقه تنگ زره
بر آب کوزه که آب نار بالایی به
همه شیب و همه بالا بر آب و خنجر و
همه داشت و همه صحرای سر و کمر
یکدیگر در کشیدن مردان سران
یکی در آتش و یکی در شمشیر
چون خورشید و چون ماه و چون
چون خورشید و چون ماه و چون

١ In the original لَوّ، which, I think, is a mistake for لَوّ or لَوّ. ١

2 In the original 1955.

3 In the original 8/15.

[illegible][illegible]

کتابخانه، خط و کتابت، کتب و کتب، خط و کتابت، خط و کتابت

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ १ ॥

1. *Chlorophyll*   2. *Chloroplast*   3. *Chlorophyll*   4. *Chloroplast*

جی

• **مقدمه** •

[illegible]

سید محمد رفیع، صاحب، مدرسہ اسلامیہ، لاہور، پاکستان

မိန်းကလေးများကို လူငယ်တို့၏ အားပံ့မှုနှင့် အားထုတ်မှုများ ပိုမိုရရှိစေရန်၊

[illegible]

३६

• ५५ •

[illegible]

५

[illegible][illegible][illegible]

(The music continues with a melodic flourish.)

[illegible]

۴۴

57

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840.

சென்னை, 15.05.2019

မင်းသားတို့သည် နတ်တို့၏ အမိန့်ကို လိုက်နာကြသည်။

[illegible][illegible]

³ So here and in R. J. *ib.* For other readings see J. T. p. 12; J. K. (Index), Rav. (Index), etc.

1001-note $\text{C}_{17}\text{H}_{35}\text{O}_2$; but Kav. (p. 1048), in agreement with Sivasat, p. 25, prefers
[Ibrani] Hebrew].

with variants *سِرَوِي* and *سِرَوِي*, but Rav. p. 1048, Subzwari.

_____

۵۵ از مجموعهٔ «روزگار و سعدی» در کتابخانهٔ ملی

[illegible]

میرزا محمد علی خان، وزیر جنگ، در ۱۲۸۱ هجری قمری، در

[illegible]

۵۰۰

— ۱۰۰ —

منه الى المحرمين من اهل البيت

مَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا

[illegible]

سربى تله از فراز و نشیب
 ز خون گشته بد روی کیتی جولعل
 چه مایه دلبران فوخاده زای
 بهر کوشه حد دلبر نازنین
 بهر گام نام آردی بی روان
 ز خون خندق شهر در موج و جوش
 در تاریم سراج منهای جین مذکور و مسطور است که بر هر طرف شهر
 ششصد هزار آدمی را بقتل رساندند و قرب مد هزار دختر چهارده ساله
 با سیمی گرفت و آن روز تا نماز خفتن کشتن کرد بعد از نماز خفتن
 شاهزاده تولی خان فرمان فرمود که پیش کسی را بقتل نرسانند از خلق
 شرافه هنوز قرب در دست هزار بانوی مانده بودند اما امر آنست که از
 بیوان شهر شرافه چون مولانا مرحوم شیخ الاسلام خواجه ناصر الدین
 جشتی و ابهر کبیر محمود بن خلیل^۱ ابن حسام الدین اب حاجب
 و خواجه ابوبکر خنجه شمرده که ایشان گفتند که ما از بدران خودیش
 که در وقت شاهزاده تولی خان در شرافه بوده اشد جنین سماع داریم
 که شاهزاده تولی خان در مقابل دروازه فیروز آباد صف کشیده بود بعد
 از هفت روز که از طرفین مرد بی حد بقتل پیوست شاهزاده تولی
 خان با سوار دو دست پیش راند چون بلب خندق رسید بایستاد و خود
 از سر بر گرفت و گفت ای هریان بدانید که منم در شرف مدف دریاه
 کهر بخشی جنکیز خانی و ثمره دوحه باغ اقبال جهان بانی خاقان عهد
 و افراسیاب زمان شاهزاده بادشاه نژاد تولی خان بن بادشاه جهان بنه
 انجم سباه جنکیز خان -

¹ In the original حلیل.

ملک شمس الدین جوزجانی در آن روز فرامست از غایت سالب * سر *
 همی کوشید چون شیر و همی عرید چون ندر
 همی چو شید چون ندر و همی کوشید چون کردن

و بهر طرف که حمله می آورد کفار چون رسته از گریک و آشوار شیر از بیش
 زخم شمشیر او میگریختند و این معنی را نروزان جاری داشت * نظم *
 با حنین کس که تواند که برابر گردد کر همه بیل دمان یا که عضنهر گردد
 از تنها را زخم گرانی ندر رسید و هم بدان زخم جان نقایض الازواج تسلیم
 کرد چون شاه با جاه ساط سبط شهره شرافت از اسب دولت و زعب بیاده
 کشب فیلق جنگی چون روزین رح نسوی کز روی آوردند بعضی از
 اکابر و حاشیه شهر گفتند که با شاهراده تولی حان ایل میشریم و قومی
 گفتند که حرب می کنیم اختلاف و در کردگی در میان خلق هرات طاهر

و آثار قهر قهر مجید از عالم علیه ان نطش و نطش تشدید بطور بیوس
 و آندانه ازل خطه هرات از روح شریب و کمال مغایره شویط و پیل
 و درجه زوال تحویل کرد و ساکنان عوام حنوت بداد الشداء من حلسه قیل المبی
 الایندار فی الحکمة نکوش خوش سکن هرات بر خواندند الفقه بتعدیر حنی

که شکر نمید و رده که نیستی بتدیر شاهراده تولی حان شهر هرات را

از بهر صلح فتح گردانید و نمود تا تمام خلق را بجهار بخش کردند

و بهر بخش را بدو ارا بیرون بردند و بقتل رساند در هر گامی بیکو نامی

ا بر بردند و در هر قدمی رستمی را بکشتند و در هر حوی دلیجوی

را گردید و در هر مانی چشم و جراحی را توحیر کردند و در شد

شر بدی خاری بلامدای را سوختند و در هر جایی چون صاحب حاشی

برداشتند و بهر دست ستم ستمگر را کشتند -

• ش. • • •

که بواسطه مهمی بحصار توی آمده بودند باقی کل خلق حصار توی^۱ را بکشتند و حصار را فرو گرفتند و راوی جنین گفت که هشت هزار کس را از مردم توی بقتل آوردند و چون از کار حصار توی دل فارغ کرد روز دیگر بوقت طلوع زیر اعظم بدای حصار کوسویه آمدند رعایای کوسویه چون اشراف کوسویه را بدیدند ایل شدند بکوچ اوقی^۲ و تربی از ایشان مال فاخته بستادند و همه را بجانب ماوراء النهر فرستادند و دیوار حصار را با زمین متساوی گردانیدند و بعد از بازده روز با غنیمت بید و اسیران مائة خد سرود بیدش شاهزاده توی خان بن جنکیز خان آمدند *

ذکر هشتم در خرابی شهر هراة صانها الله

عن البلیات بار اول

جنین شنودم از راویان ستوده صفات و از بدران شهر معموره هراة صانها الله عن الآفات که چون شاهزاده توی خان با سبای کران بمروزار بشوزان رسیدن ایلچی زنجور نام بهراة فرستاد و گفت ملک و امیر و قاضی و خطیب و معروفان و مشهوران هراة باید که بیدش زیادت شمیرن و مرکب میدون ما بیرون آیدن تا از سخط جبرن سوز و قبر زهر آسای ما سالم ماندن و دران وقت از حکم سلطان جلال اندین در هراة ملکی بود موصوف بآئین رعیت نوازی و مدحوت بپوش دن و عدل هنگام رضا چون شیرین شمرن و دانه رشتن چون درینای سواج - * شعر *

صریف
سر ایمنی

آذره چون زهر از قدم برداشت چون زهر از قدم برداشت
تیسریم عارض چون در میان آمد از میان صورت ستم برداشت

1 In the MS. here توی.

2 Here توی.

خلق آنجا از جوان و پیر تا طفل در شیر را میکشند و دیوار شای (ی) حصار را فرو کوفتند و سراها را با زمین متساوی گردانند *

ذکر هفتم در خراب کردن لشکر شاهزاده تولی خان حصار توی و کوسویه را

چون شاهزاده تولی خان حصار کو و کوزینان را فتح کرد و مردم تبع جانستان و سنان آتش سان ازواج اشباح مردم آنجا را از عالم سفلی دعاء علوی فرستاد از بادغیس تعزیمت هراة کرد و بهنگام سوار شدن رسید که از اینجا تا شهر هراة جدد فرسنگ^۱ است و در بیش از مزارع و اماکن جمه جابهاست گفتند که درین برابر که آیات^۲ همایون داد شاهزاده جهانیان بر افراخته اند حصار توی^۳ فوشنج است و بعد از وی حصار کوسویه شاهزاده تولی خان دو امیر را که یکی را کوچ اوقی^۴ خواندندی و دیگری را نیمی توقین^۵ نام ده هزار سوار بفرستد آن دو حصار نامزد کرد و فرمود که اگر خالق این حصارها ایل شوند ایشان را کوچ کنند و بطرف ماوراءالنهر^۶ فرستند و اگر نایلی سر دریاوند بعد از فتح تمامت خلق شد دو حصن را بقتل رسانند کوچ اوقی^۷ و نیمی توقین^۸ روز دیگر برای حصار توی آمدند پنج روز حرب کردند فوب شوار معول نامدار خنجر کدار بقتل رسید و هزار دیگر مجروح گشت و در ششم بوفت بمیوز حصار را بگرفتند و غیر امیر فخر الدین و امیر محمود که حصار داران ساطن جلال الدین بودند و در کس دیگر را از اشواب کوسویه

^۱ In the original فرسنگ.

^۲ In the original آیات.

^۳ In the MS حصار توقین. See Rav. (Trans) p ۶۵ last.

^۴ Here کوچ اوقی but later on کوچ اوقس or later کوچ اوقس.

^۵ Here اوقس.

جو البرز کوه و اصول قواعد ممهدهش در تحت ثری و فروع بروج
مشیدش بر هامة ثریا - * شعر *

رَسَا أَصْلُهُ تَحْتَ الثَّرَى وَ سَمَا بِهِ إِلَى النَّجْمِ فَرَعَ لَإِنْشَالٍ طَوِيلٌ
بعد از آن بدو روز بفرمود تا سباه کینه خواه او از جوانب حصار در آمدند
و در آن حصار شیخی بود بس زاهد و عابد و جهل سال ریاضت کشیده
و از شریعت قدم در سبیل طریقت نهاده و بواسطه جذبات رحمانی
از محل طریقت بمرتبه حقیقت نقل کرده - * شعر *

در شریعت بایزید و در طریقت بوسعید

لشام

در حقیقت جون جنید و در کرامت جون حبیب

و او را خواجه کوزینان^۱ گفتندی بذفس خود با کفار حرب در بیوست
و ساکنان حصار را بر محاربت و مقارعت حریص گرداند و آیات حسنات
درجات غزاة را بر ایشان خواند و مقامات مقام دار السلام شهدا را بسمع
هر یک رساند مردم حصار همه یکدل متوجه حرب شدند و بر حسب
لَا يَجْمَعُ الْكَافِرُ قَاتِلَهُ فِي الدَّارِ جان شیرین در می باختند و تیر و سنگ در
روی دشمن می انداختند برین منوال هشت شبانروز از درون و بیرون حرب
و شبیخون بود روز دهم شاهزاده توانی خان با تمامی سباه - * شعر *

قال الذبي
عليه السلام

زبیمعی

بگاهی که خورشید سر بر زدی ده دانی شاهی ز خاور زدی

بیش رفت و بفرمود تا اعظم خاص او را در مقابل حصار نصب کردند Fol. 23r.

نشدین چون اقامه و جلالت شاهزاده توانی خان را مشاهده کردند * شعر *

بیکبار شهسوار از میان کشیدند و مانند شیر زین

همه از بی زرم کوشان شدند جو میخ بهزی خروشان شدند

در یساعت حصار را بگرفتند و خواجه کوزینان را با تمامی

نه از وی از حدارندان و محدودان اثر دسی

نه در وی از عربان و حدودمندان نسل بینی

و در تخریم حواصل حدس آورده است که خلق کسفته بیسبور ا دواوده
روز شمار کردند شراز هزار و هشتصد چهل و هفت هزار مد^۱ بی عورت
و اطفال در قلم آمد علیهم اسمعرة و الرصوان *

ذکر ششم در خواب کردن شاهزاده نولی خان حصارکو و کورینان را

اوی چنین بهر کرد چون شاهزاده نولی خان سه بیسبور را
خواب کرد و بکون بهر خار چون حدس شراز مومن و مومنه را بریخت
لشکر بطرف شراة کشید و چون بحدود نادیس رسید بدش او همه
داشتند که درین بهای مومنه است که آن را کو و کورینان خوانند
حصای دارد در عیب حصی و اسدوای و بهایب ندی و بلدی
و بی نزدیک سه شرا * مرد از بیادگی لشکر حمل الدن شوخه که ا
لشکر گشای سلطان حلال الدن است دای حصا ساکن شده و در انحصار
ما بهایب حصا دای شده و در انام و در اعوام جمع کرده و حصی
جزه و تیدط را قبل از اوامه نگاه داشته و شب حصار را حصی شکم او ا
اسلحه و مردان سدهشی آگنده چون شاهزاده نولی خان محبت آن حصا
از راجعت آن دلیر بشود ندی فتح آن در دل او ممکن شد * بی دنگ
با ندی لشکر ندی آن حصار آمد حصای دده به حصی * اول او
بس کس برجهای او نا بهایب سوار و ابر و خاک بر ر شکوه او آمد

مجلس چون شیر خشم آلود و هزبر آشفته با هزار سرود دلاور کار دیده
 بر سر^۱ چهار سوی شهر با آن ملاعین حرب میکرد و بهر زخم تیغ بیدینی
 را بدرزخ میفرستاد و دهم از زمین و یسار و کوجه و بازار می تاخت
 و بانگ بر عیاران و عهدهران نیشابور می زد و ایشان را بر حرب و ضرب
 حریص میکردانید و نیشابوریان فوج فوج و فرد و زوج با تیغهای مسلول
 و خنجرهای مصقول بر توالی خانایان حمله می آوردند و در هر حمله و هر
 صدمه طایفه را از ایشان بقتل میرساند برین نوع جنگ میکردند تا آخر
 الامر فزع جنگیز خانایان قلوب و جناح نیشابوریان با قلب کردانید
 و رعب آن لشکر که نمونه محشر اکبر بود قدرت و قوت خراسانیان را
 بضعف و وهن بدل کرد روز شنبه بهنگام زوال ششزاده توالی خان شهر
 نیشابور را بکفرت و لشکر را فرمان داد تا دست بقتل و نهب بر آورند
 خاتون تغار جبار با ده هزار سوار در شهر درآمد و هر که را می یافت
 می کشت از روز شنبه تا جاشگاه چهارشنبه کشت کردند و از جمله خلق
 نیشابور غیر چهار کمانگر هیچ آفریده دیگر را زنده نگذاشتند و سکن و کربکان را
 نیز بکشتند و باروی شهر را بکوفتند و طاق و وواق و صروح^۲ و بروج را بست
 کرد و منظر و دیار و قصور و حصار نیشابور را با زمین متساوی کردانید
 و هفت شبانروز آب درو بست و جو مزروع کردانید * شعر *

مرامی^۳

وطن گاهی که از خاکش همه عیش و طرب خیزد
 بیا تا این زمان در وی غمان بی کران بیند
 مقامی را که از نغمات بلبل بر ز غلغل بود
 بیا تا این زمان او را بر از آه و فغان بیند

^۱ In the original سر.^۲ In the original صروح.^۳ So in the original. I have not been able to identify him.

شرف الدین امیر مجلس بر هر دروازه دوازده هزار مرد سرافراز تیر انداز تعیین کرده بود هشت روز از حادثین لشکرها با هم در مقاتلت و مدارع بستن بودند و از هر دو طرف حلقی نامحدود بگذاشتند و حیدر امیر نامدار از امرای سده شاهزاده تولی خان بقتل دیوسب بعد از هشت روز سرف الدین امیر مجلس با اتفاق ایامه و حمایه شهر قلعی ممالک حواسان مولانا دکن الدین علی بن ابراهیم المعینی را پیش شاهزاده تولی خان بردند و رعیتی و حراج کداندرا الترام نمود شاهزاده تولی خان آن معنی را احسب نکرد و مولانا دکن الدین معینی را احارت مراحمع فرمود روز دیگر بعد از علوة جمعه بر حوالی شهر نکسب و سده کیده حواله را بر حرب حربی کردادید و کعب حنان خواشم که بفر درلب روز افزون نداشتاه حاکمیکر حدیکر خان امشب این شهر را گرفته نایید و از حوس حصون کرده عساکر بیکبار حمله کردند و محاصیق و حرکها پیش بردند و بغافل قاروغانی خط انداختن گرفتند و از هزار و سیب بعد دار و کیر و شعله وای و شای برخواست و دران شب دیگوز مداران با هم در مبارات و مدارات آمدند بوقت آن که حورشید درفشده تاج رحشده بر سر نهاد و شهریار ملک خنجر جهان امروز از پیام ظلام برکشید .

• شعر •

کرد روشن و رخ مسکون را سراسر آفت
 چون که خنجر برکشید از سوی حار آفت

سده کعبه حدیق شهر را نباشته بودند و دیوار نانو را بر شمعان حای سوزاج کرده و ده هزار معول نامدار بر حوی حوس حوار بر شرف نادر برآمده و شای وای از برای خط بردن و دافعال حوی دسب از حاکم نامی داشتند و بنی از مدارع بس نمکدند تا وجود آنکه لشکر بواسط شهر آمد بعال میگوشتند و حای شهاب می پوشد و شرف ادب امیر

بادشاه جنگیز خان را کشته اند از آن واقعه مهیب خایف شدند و گفتند که من بعد ما را بر عساکر بادشاه جنگیز خان اعتماد نماند و بهیچ حیلت و تدبیر با ایشان سر بصلح در نتوانیم آورد چه اگر بر ما دست یابند یک تن را زنده نگذارند چون حال بویین نهی خواهد بود باری همه تا جان داریم بکوشیم تا هم از زمره غرقه^۱ باشیم و هم از جمله شهدا و در وقت شاهزاده توای خان چون خبر واقعه مرور بنیشابور رسیده بود شرف الدین امیر مجلس شب و روز در کار تزیین عتاف با اعیان و اشراف و غدور و بدور نیشابور بسر می برد تا آن روزگار که شاهزاده توای خان با سباهی چون مور و ملخ بی عدد و چون یک پیدان بی پایان و چون ذرات خاک بی حساب -

همه سرور و بر دل و شوشمند همه با کمین و گمان و کمند
 همه شیر زور^۲ و همه فیل تن همه فیروز باز و همه تیغ زن
 بنیشابور رسید و سه هزار جرخ انداز و سه مئذجذیق و مراده و هزار خوک
 و چهار هزار نردبان و هزار^۳ و هفتصد نفط انداز و با وجود آن همه احجار
 جبال نیشابور دو هزار و بانصد خروار سنگ با خود آورده بود روز چهارشنبه
 منتصف ربیع الآخر سنه مذکور شاهزاده توای خان فرمان فرمود تا از چهار
 طرف شهر نیشابور تمامت سبده صف برکشیدند -

ز بری لشکر بجنبید دشت رخ روز روشن شب تیره کشت
 خروشید و نالید ز ریزه خم برآمد ز دز ناله کلودم
 ز هامون سوی دز بیامد سباه شد از کرد خورشید تابان سیاه
 سده میمنه میسره برکشید چنان شد که کس روی هامون ندید

نظامی

Fol. 22a

دقیقی

^۱ In the MS. غرقه.^۲ In the MS. روز.^۳ In R.J. (fol. 111b), هفتصد نفط انداز.

بر سبیل مقدمه لشکر بطلب سلطان جلال الدین فرستاد چون همه بهادر و سقایی از آب آمویزه بگذشتند مهر شهری که میرسیدند نام ماحضی نامی طلب میداشتند از هر مکن که طایفه بیش ایشان می آمدند و اندک خدمتی میکرد بداخوشی از آنجا میکشیدند و از هر بلد^۱ که حیوری بدیشان نمی رسید و ناستقبال ایشان بیرون نمی آمدند اگر بران بلد و نفعی نداشتند تمامت خلق آنجا را میکشیدند و اگر از فتح آن عاجز و ناتوان بودند آن موقع را پس پشت نگذاشتند و گفتندی که بهنگام مراجعت ایفای خود ازین شهر بخوارشیم چون بچند برسنگی شهر نیشابور رسیدند سوارانی چند شهر فرستادند و دران وقت در شهر نیشابور حکم سلطان جلال الدین شرف الدین امیر مجلس حکام بود فرستادگان همه بهادر و سقایی را بیع داد و خایب و حایف نداشتند و گفت دعوت نماند که من لشکر کفار را اذیت نمایم و مالی بدیشان دهم و اگر حرب میکشند اینک نامه شرافت میرد مدبر نیشابوری مستعد دیوب و غریب کشنامه این نوع سخن چند زهر آلود به همه بهادر و سقایی فرستاد دور دیگر همه بهادر و سقایی خواستند که از نیشابور بگذرند تا بدانکه شاه حنفیه خان بود گفت بک امروز مقام گفتند تا من شهر نیشابور را گردن بدم و مواشی که درین حوالی بود برانم همه بهادر و سقایی گفتند که مصلحت ما در این است که کار بکی در بیش داریم و این که حریفان تغیر جای قبول نکرد و نمانده شرافت سوار از حوالی طرف شهر درآمد و اکثر مواشی ایشان را بکریب نیشابور بچنگ بیرون آوردند و آن دو تا معرکه دیگر حرب کردند و از طرفین حرب شریف میر نامدار بغل دوست بوقت مراجعت فتی را ندیدی به نفع حریف آمد و هم دران زخم نمون فرستادگان را بعد از مدتی دور شد که نامدار

ذکر بنجام در خراب کردن شاهزاده تولی خان شهر نیشابور را و قتل خلق نیشابور

جندین شنودم از راویان فخرده رای و جندین خواندم در تاریخ جهانکشی که چون شاهزاده تولی خان شهر مرو را خراب کرد و کل خلق او را بقتل رساند از غنایم بصدوقها و بکودنها سیم و زرو بخشیدند لطایف بصر و برو بخشیدند جامهها بزنگار برکار و بانبارها نعمتهای خوشگوار با جندین غرائب و بدایع که معادن و ابعار ازان معتبر شده بودند و نجویه فلک دبار متفکر پیش پادشاه جنگیز خان فرستاد پس روی بشاهزادگان و امراء سپاه کرد و گفت حکم یرایغ جهانکشی بدر بزرگوار من آنست که چون خلق شهر نیشابور تغار جارا^۱ را بقتل رسانیده اند و جندین جسارت عظیم و جرات قوی نموده بخون او باید که شیخ آفریده را در شهر نیشابور زنده نگذارند و دیوار بست او را بست کنند بر ما واجب و لازم است که فرمان بزرگ آن پادشاه عالم گیر بجای آوریم شاهزادگان و امراء جیدوش و عواحب و مشاهیر سپاه بر شاهزاده تولی خان آفرین فراوان خوانند و گفتند که هرچه حکم یرایغ پادشاه زاده جهانگیر باشد بران موجب نطق انقیاد بر میان بندیم و بخون تغار جارا درین دینار نکذاریم راوی گفت که سبب قتل تغار جارا آن بود که پیش از آمدن شاهزاده تولی خان بخراسان پادشاه جنگیز خان بجه^۲ بهادر و سنکای^۳ را با سی هزار سوار

Fol. 21a.

¹ In R. J., fol. 110b, طغار چار. Muj. fol. 178a طغا چار R. S. vol. V, p. 37, J. K., تغار چار; for other readings see Rav.

² Muj., fol. 178a, and J. K. i. p. 112 have بهمه. In J. T. and Rav. جبهه with several variants. Here in the MS. always بهمه.

³ J. K. i. p. 112 has سینای, سنکای, with the variants سنکای, سنکای, but p. 159, سنکای with the variant سنیا. J. T. in all places سوبدای. Rav. Swīdāe.

و نامرد کرد تا نار شهر مرو رود و کسی را که نماند بغل رساند و ب ده
 شرار آمدی که از حاشیا و سواحل درون آمده بودند همه ا یکسند و د
 دینم ثلاثی حدیث آورده است که سوره شذویر کسنگان را شمار کردند
 بی محمول و عیب شرار شرار و سیصد شرار و کسری در فلم آمد^۱ حق تعالی
 اواج مقدسه انش را در نوادیس حدیث ماری دهکد و بکرم مردم و لطف
 حسد خود رلات و حدیثات هر یک را معجز گرداناد فالمدی و آله و اصحابه *

شر حدیث ذکر نواحی شهر مرو و نیشابور و مواضعی دیگر تا دگر نواحی
 شه شراة بسندی ندارد اما بقده موافق این کتف حدیث کتب در نواحی
 احوال حراسان مطامعه کرد و همه مسطور شد که هر یک از مصدقان
 و مولفان در بار نمودن نواحی شه خود بطول تمام و شرح و بسط سظم
 بجای آورده بودند و نواحی شه شراة را بمری بسنده کرده بقده
 معیض بخش از قصص شراة حکایت مرو و نیشابور ا که از امده بلاد
 حراسان است در فلم آورد تا ادب حدیث و اصحاب دمر بدانند که بقده
 امده را در سخن گذاری و دانف حکایات بجای بسند رسد که
 مرمو است بدان که حضرت امنا ملک ملوک اسلام شهر ب آدم^۲ بی
 الانام ظل الله فی الارض اعلم فاعقل و العیض معجز را بذب ، ح م
 شافشه در محکم فاش الحق والدین المختصین بمواضع ف الة لعن
 حلد الله ملکه و ساطده و اطه حکنه و بدیده فرموده اند که خود بدیده
 رسی ا قصص حراسان حدیثاتک امکان داد ووجه اصلی آن قصه انبیا
 و بدید صاحب رب ده *

^۱ In the 11th century the sentence is

شرار مرو و سیصد شرار و کسری سبی مردم محمول و عیب در آمد *

In the 11th century the sentence is

بیشکش بادشاه و صد هزار دینار از برای ما که امراء سباه و کارگذاران درگاهیم
 بر متمدولان و معروفان شهر مرو حواله کن تا از خدمت بادشاه زاده جهان
 تولی خان از برای تو خط امان بستانیم و بر آنچه گفتند بمذهبی خود قسم
 غلیظ بر زبان راند مجیر الملک فی الحال چهار صد خواجه معتبر نامدار را
 نسخه کرد تا آن چهار صد هزار دینار را بدهند مغولان آن نام بردگان را
 از شهر بیرون می آوردند و شکنجاه عظیم میکردند و نقود [و] اموال
 و نفایس می ستاند جندان مال از ایشان بستاندند که گفتی سر و آخر جت
 الأرض اثنًا لهما بظهور بیوست بعد از دو روز که قرب ده هزار آدمی را
 بشکنجه هلاک کردند شاهزاده تولی خان مجیر الملک را مثله
 کرد و ملازمان و صاحبان او را بقتل رسانید و فرمان فرمود که شهر مرو را
 خراب کنند و کل خلق را بکشند سباه کینه خواه بر کنه او بشهر در آمدند
 و کل خلق را از خاص و عام و کرام و لیام و خواجه و غلام و مبارز و عاجز
 و شریف و فضیح و بخیل و شحیح و عامی و نامی و عاقل و غافل و فاضل^۱
 و باطل و حاجی و ناجی و موافق و منافق و مرشد و مفسد^۲ و عابد
 و عاند بصحرا بیرون آوردند و چهار روز مردان را از زنان جدا کردند و چهل
 تن را از صنایع چون سیاف و حداد و سراج و قواس بجان امان دادند
 و باقی تمامت خلق را بقتل آوردند و در توارینج جنین مذکور و مسطور
 است که هر تن را از لشکریان شاهزاده تولی خان دو بیست و ده نفر
 از مردم مرو رسیده بود که بقتل می بایست آورد بعد از پنج روز که
 تمامت خلق مرو را بکشتند شاهزاده تولی خان از شهر مرو برفت و عنان
 عزیمت بر سمت شهر نیشابور تافت چون دو منزل برفت دو هزار سوار

قال الله
 تعالی

Fol. 20b.

¹ In the original فاضل

مفسد.

² In the original عامی و نامی is repeated after

بیکبار بیست هزار مرد نامدار از بیاده و سوار بر مریوان حمله کردند
 و بسیاری را بقتل آوردند و بیست و دو روز بدین صفت آتش حرب
 و غریب در القاب بود و اعلام قتل و قتل در اعتزاز^۱ و دلایلی مداران در
 اضطراب و راپاه بد دلان در انقلاب و خلای نامحدود مجروح کشت
 مجیر الملک دانست که هیچند که نخواهد کوشید خصم غالب حواید
 آمد روز بیست و سیم امام جمال الدین را که از کنار ایمنه مرو بود
 و بریده نعم سلطان مرحوم جلال الدین محمد حوایزه شاه پیش
 شاهزاده تولی خان فرستاد و رینهار خواست و در التماس عفو و اعراض
 تضرع شرحه تعاضد غمّه داشت و کفایت مبلغ دویست هزار دینار
 و سی هزار خیار غله و صد سر اسب را هزار و صد نفر برده از ترک
 و زندی باشکر بادشاه راده حواله میدهم ما را بچون امان دهد و این
 شهر را حوایز نکند و سر ما مددگار ملکی و سحیفه نصیب گرداند تا شش
 سال بمحض آنچه که برای بادشاهزاده حاج میرزا نعیم^۲ بخواهد بپردازیم
 روز دیگر امام جمال الدین نامه تن از آنها و شیوخ شهر نامه به
 اداره پیش شاهزاده تولی خان رسد تولی خان او را بدو صاحب
 و تشییع خاص اختصاص فرمود و صاحبان او را جلعت و نجا بوشند
 روز دیگر امام جمال الدین شهر در آمد و مجیه الملک و اکابر و مشایخ
 و با کفایت که متاع در ایل شدمست که شاهزاده تولی خان
 را در سر تغیر و مخفی دیدم و ماحی و زلات و حرایم مجیر الملک و ده تن
 شهر بدین رسد بدان امید که شاهزاده تولی خان در باب او تقو
 و انصاف و تطاعت شاهزاده^۳ و مدد و دلور حواله داده شدند
 تولی خان رسید امرا او را باز داشتند و کفایت رسید و روز دیگر حاج

Fol 20a

سنبله فلک بتوانستی جید و زمزمه ملک بتوانستی شنید و بیرامن آن
خندق بعید قعرې کشیده که اگر کلنگی بر قعر او زدندی سر از آن سوی
فردوسی کره زمین بیرون کردی روز هفتم - * نظم *

که خورشید تابان ز جوخ بلند

همی خواست افکند رخشان کند

شاهزاده تولی خان بر هر طرف شهر ده هزار مرد جنگی نصب کردانید
و بفرمود تا ریات جنگیز خانی علامات او را در مقابل دروازه شهرستان
برافراشتند و لشکر چون دایره بیرامن نقطه نقطه آن شهر در آمدند ^۱ و از Fol. 19b.

خاک و خاشاک و تله اشجاری که در آن حوالی و نواحی بود غور
خندق شهر را بینداشتند جفاک بیاده و سوار اسان برای باره میرفت
مردم سباهی مرو از دروازه بیرون آمدند و آتش حرب را در التباب
آورد و در یک ساعت قرب هزار تن از سباه شاهزاده تولی خان را بقتل
رساند شاهزاده تولی خان چون بسالت و تهور مریان مشاهده کرد
در غضب رفت و از میان سباه بیرون راند و آهنگ جنگ کرد - * نظم *

یکی بر خورشید چون بیل مست	ربیعی
بر آورد شمشیر تیز از میان	فوشنجی
که هر کس که امروز از زخم تیغ	
کسی را که یابد ببرد سرش	
بسیم و بزر بی نیازش کدم	
بسی هدیه پیش کش سازمش	
بگفت این و آمد جو دریا بجوش	
سب بر سر آورد و بنمود دست	
وزان بس چنین گفت با سوران	
بدرد دل دشمنان بیدریغ	
بخاک اندر آرد سر و مغفرش	
بایران زمین سرفرازش کدم	
بدر کوانمایه بدوازمش	
ز لشکر برآمد بیک ره خروش	

¹ The construction is not very clear. I think what the author means is this: و لشکر چون دایره بیرامن آن شهر نقطه نقطه در آمدند.

فرمود که در حراسان شهر بس که آن را هراة گویند در دواخی او شهر دگر است که او را فوشج خوانند در یک موعده موسی و باطیس که ابراهیم حلیل و اسمعیل علیهما السلام دادند رسیده اند و بران ولایت دعالی حیر و برکت کرده بر شما باد که حوس بحراسان روند و بدان موعده که ابراهیم و اسمعیل علوات الرحم علیهما رسیده اند کدر کنید و در شهرها حراسان اگر سنان شوید در هراة مقام کنید که بهتر حراسان است *

ذکر سیم در آمدن شاعرزاده تولی خان بن جنکیز خان بخرابی خراسان

بعد از سلس بی قیاس مالک الملوک بر حق و ثند بی مفتها
در آداب مطلق - * شعر *

در درسی

چنان ابروی کردار چنان که حرج اوید و رمس و رمال
حس میگوید بدو صعب موافق این درم نامه که در نواح متدمن
مستط و مذکور دیدم و از بدوان سجدان معترف (و ا مشهور شیدم که از
انداز نانشه حنفی خان چهارم تولی و تولی را که از شمه رسول حیدر بود
حتمی سیم اوگنلی چهارم تولی و تولی را که از شمه رسول حیدر بود
و بحال بزرگتر نانشه حنفی خان از شمه رسول درسام و بیشه داشمی
و بدست او الذوات بشتر کردی و شاعرزاده تولی خان بواسطه حودت
و مردانگی و هیست و مردانگی نام د نظر بدر غرور و مکرم تولی
بعد از آنکه نانشه حنفی خان از اب آموده بدشت و سی و شش
در موعده با حلی شهر نامه حیر کرد و سی و سی از کما نانا نانا
و اطل حلی سده او بنالی دوست شهر نامه را فتح کرد و کن حلی اند را
والی و بدست آنکه بزمی حیر حتمی در نامعلی بنان سده و بدشت

المؤمنين على رضي الله عنه که او گفت که رسول صلى الله عليه وسلم فرموده است (¹ لفظ الحديث) إِنَّ لِلَّهِ بِخُرَّاسَانَ مَدِينَةً يُقَالُ لَهَا هَرَاةٌ طَيِّبَةٌ هَوَاءُهَا وَ مُتْرَعَةٌ أَنْهَارُهَا صَلَّى عَلَيْهَا أَخِي ذُو الْقَرْنَيْنِ وَ الْيَاسُ وَ الْخَضِرُ لَا يَقْدِرُ عَلَيْهَا أَحَدٌ إِلَّا بِالسَّلَامِ أَبَدًا يَنْظُرُ اللَّهُ تَعَالَى إِلَيْهَا كُلَّ يَوْمٍ نَظْرَةً يَغْفِرُ بِهَا مَنْ يَرِيدُ وَيَعْفُو عَنْ مَنْ يَشَاءُ ترجمه مشرف تشریف شریف لولاک مبجل مسبحان صوامع افلاک بیشوای شه سواران میدان رسالت رهنمای متحیران بیداء ضاللت مشید ارکان دین رسول رب العالمین صلوات الرحمن علیه جنین می فر [مود] که بدرستی که خدای عز و جل را بخراسان شهر نیست که آن را هراة کویند با هوای خوش و جویهای بر آب و بروی درود و تحکیت گفته است [برادر²] ذوالقرنین³ و الیاس و خضر هیچ آفریده برو قادر نشود و هرگز فتح نشود جز باشتی هر روز خدای عز و جل بنظر عنایت بدان شهر نکرد و بیامرزد هر کرا خواهد و عفو کند از هر که خواهد دیگر جنین روایت کرده اند از خالد بن هیاج و او از بدر خود و او از جعفر بن الزبیر و او از ابو امامه که رسول الله صلوات الله علیه و سلامه عایشه را رضي الله عنهما گفت که اگر بعد از وفات من سفری کنی بر تو بادا که بخراسان روی و در خراسان شهری مقام کنی که او را هراة کویند که بهتر خراسان هراة است و آب و هوای او خوش و سازوار است و در جوار او شهداء بسیار آسوده اند و هر کس که در وی ساکن باشد از عاهات و آفات رسته باشد و هر آنک قصد خرابی او کند در دنیا ببلاهای کوناگون گرفتار شود و در آخرت مستوجب عذاب و عقاب حق تعالی باشد دیگر روایتست که رسول علیه السلام

¹ The original wrongly has 'ترجمه'

² The word 'برادر' equivalent to the Arabic 'أخي' is omitted in the ترجمه.

³ In the original ذوالقرنین و الیاس but see the Arabic text.

وَذَكَرَكَ عَلَيْهَا سَعُونَ نَبِيًّا تَرْحِمُهُ اِفْتَقَاتِ اسْمَی شَرِيعَ و سُلْطَانِ حَبَلِ
 حَقِيقَتِ دُرْمَلِ دُرْمَلِ اِقَالِیْمِ اَمَلِ بَیْعَمَرِ اَحَرِ الرُّمَانِ دُرْكَردَةُ حَصْرَتِ
 اُمِّ مُحَمَّدِ رَسولِ اَللهِ عَلَی اَللهِ عَلَیهِ وَ عَلَی آلِهِ وَ اصْحَابِهِ اَحْمَعِیْنِ حَبِیْبِ
 مَدْرَمَانْدِ كِه بَهْتَرِ حِرَاسِ شِرَاةِ اسْبِ مِیوْهَآ وَ آبِ وَ هَوَایِ^۱ اَوْ حَوْشِ
 اِسْتِ وَ دُرْدِی دَعَایِ دُرْكَبِ كُردَةُ اِنْدِ هَعْتَاكِ بَیْعَمَرِ دَنكَرِ رَوَاسِ كُردَةُ اِنْدِ اَرِ
 اَحْمَدِ بِنِ عَدَدِ اَللهِ اَرِ مُحَمَّدِ بِنِ كَثِیْرِ الْعَرَشِیِّ اَرِ كَلْبِیِّ اَرِ اَبُو صَالِحِ اَرِ عَدَدِ اَللهِ
 بِنِ حِلَاسِ رَضِیِ اَللهُ عَنْهُمَا اَرِ رَسولِ عَلَیْهِ السَّلَامُ كِه اَوْ دُرْمُودِ لَعَطِ الْحَدِیْثِ^۲
 اَمَّا عَرَجُ^۳ بِنِ اِلَی السَّامِ اَرِ اَبِیْ حِذْرِیْئِلُ بَقَاعِ الْاَرْضِ شَرْفِیَّ وَ عَرَبِیَّ
 دُرَانْتُ نَعْمَةُ عُمُودِ مِّنْ نُّورِ نَعْلُكُ نَا حِذْرِیْئِلُ مَا هَذِهِ النِّقْمَةُ نَعَالُ هَذَا الْاَلْدُ
 شِرَاةُ وَ الْقَوْرُ بِنِ مَوْصِعِ دُنْدِیْ بِنِیْ نَعُصُ اَوَّلَدِكَ تَرْحِمُهُ رَسولِ عَرَبِ وَ عَجَمِ
 عَامِحِ یَثْرَبِ وَ حَرَمِ شَعِیْعِ الْمَدَنِیِّ سَیِّدِ الْاَنْبِیَا وَ الْمُرْسَلِیْنَ مُشْكَلِ كَشَايِ
 اَنَا اَنْصَحُ دُرْمَلِ رَوَایِ اَنَا اَمَلُ سُلْطَانِ تَحْتَكَاةِ رَسَالَتِ حَمَشِیْدِ دُرْكَاهِ هَدَايَتِ
 حَمِ الْاَنْبِیَا مُحَمَّدِ مِصْطَفَیِّ عَلَیْهِ السَّلَامُ وَ النِّحْيَةِ حَبِیْبِ دُرْمُودِ كِه حَرَمِ
 مِرَا دُرِ اسْمِی دُرْدَدِ حِذْرِیْئِلُ مِلَوَاتِ اَللهِ عَلَیْهِ نَعْمَاهُ رَمِیْ دُرِ مَشْرِقِ
 دُرِ مَعْرِبِ بِنِ مِیْ عُمُودِ دُرِ مِیْ عَرِیْمَةِ مَدِیْنَتِ نَعْمَةُ دُرْدَمِ دُرِ مِیْ عَمُودِی
 اَرِ نُوْرِ كَعْتَمِ اَبِیْ حِذْرِیْئِلُ اَبِیْ حَهِ نَعْمَةُ اِسْتِ كَعْتِ اَبِیْ شَهْرِ شِرَاةِ اِسْتِ
 دُرِ اُنْ دُرِ دُرِ مَوْصِعِی اِسْتِ كِه نَعُصِی اَرِ دُرْدَدَانِ تَرَا اَنْجَا دُنْ حَوَاشِدِ
 كَدِ نَعُصِی مِرَا دُرِ مَسْرُوقِ^۴ دَنكَرِ حَبِیْبِ رَوَانْتُ كُردَةُ اِنْدِ اَرِ اَبُو عَلَیِّ بِنِ زُرِّیْ
 اَرِ اَحْمَدِ بِنِ عَدَدِ اَللهِ اَرِ دَنكَرِ بِنِ صَحْبَرِ اَرِ مَدْرِكِ بِنِ ..... (۹)^۵ اَرِ اَمِیْرِ

Fol 17a

^۱ The original reads است و آبهای و حوش است, but see the Arabic text

^۲ R J fol. 45a, omits the Arabic passage but gives the translation

^۳ In the original بِنِ مَوْصِعِ

^۴ In the original مَشْرِقِ, but R J fol. 45a has مَشْرِقِ

^۵ In the original the word بِنِ is followed by لَعَطِ الْحَدِیْثِ, instead of the name of Shadrak a father who is wanting

بَيِّدَهُ إِنَّ الصَّلَاةَ فِيهَا خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ صَلَاةٍ فِيمَا سَوَاهَا ترجمه¹ زبده موجودات
و خلاصه کاینات رسول ثقلین صاحب قاب قوسین سید المرسلین حبیب
رب العالمین صدر صفه صفا محمد مصطفی علیه افضل الصلوة و اکمل
التحیات جنین میفرماید که بدرستی درست و راستی راست که حق تعالی
را شهر دست در خراسان که آن را هراة کویند میوهایی آن شهر فراوان باشد
جویهای آن بر آب و بخیر و برکت روان بر هر دری از دره‌ها آن فرشته
ایست تیغ برهنه در دست بلا را از اهل آن شهر باز میدارد تا بروز قیامت
مردان ایشان مومنان اند و عورات ایشان مومنات دعای برکت کرده است
بر آن شهر ابراهیم و اسمعیل [و اسحق²] و خضر و الیاس صلوات الله
علیهم اجمعین ذوالقرنین آن را بنا کرده است تا ثغری³ باشد اهل او را
هر که از آن شهر در راه خدای عز و جل رحلت کفنده باشد و یا بنیت
غزو⁴ بیرون رود همچنان باشد که هر روز حاجی بذیرفته میگذارد و شهیدان
آن شهر را روز قیامت بر انگیزانند و مزاحمت⁵ کفند روز قیامت
با شهداء بدر و بحق آنک جان من⁶ بفرمان اوست که یک نماز در
آن شهر بهتر است از هزار نماز که نه در آن شهرست ابو العباس المعمری
روایت میکند از ابو الحسن علی بن سهل بن احمد بن عبد الله
الشیبانی از جد خود و او از جد خود عبد الحمید بن رباح الخزری
و او از ابو امامة الباهلی و او از حذیفه بن الیمان و او از رسول علیه السلام
که گفت لَفْظُ الْحَدِيثِ⁷ خَيْرُ خَرَّاسَانَ هَرَاةٌ طَيِّبَةٌ ثَمَارُهَا وَمَاوَاهَا وَهَوَاهَا

Fol. 16b

¹ R.J. fol. 44b, omits the Arabic passage but gives the ترجمه.

² The Arabic text has اسمعیل after اسحق.

³ The original reads ثغری.

⁴ R.J. has غزا.

⁵ In the original مزاحمت.

⁶ R.J. has جان من for تن محمد.

⁷ The Arabic passage is omitted in R.J. but the translation is given.

خراسان حقیق یافتیم که شهر هرات را بیغمیری نوحی ساخته است
و حدیثی علیه السلام روایت آن تعلیم داده دیگر روایتست که در قدیم در شهر
هرات هشتصد مسجد بود و شست هزار و چهار صد سرای و سی هزار
حجره و دوکان و صد و بیست و دو حوض و پنجاه و پنج حمام و بود خلی
و در قنبر دو هزار و ناصد سرای بود و هصد حجره^۱ و دوکان و هشتاد
مسجد و حمل حوض و هزاره حمام و سی و پنج حای و السلام اس بود
تمامی حکایت نعلی هرات •

ذکر دوم در بیان احادیثی که رسول علیه السلام در باب هرات فرموده است

و شب س و شب القری فی روایت کند از جعفر بن محمد بن علی
بن العسکری از پدران خود رضی الله عنهم لعمری که رسول کعت علیه
السلام لفظ الحدیث إِنَّ لِلَّهِ نَعْلِي بِخُرَاسَانَ مَدِينَةً يَقُلُ أَمَّا هَرَاتُ كَثِيرَةٌ
ثَمَارُهَا غَرِيْبَةٌ أَبْهَرُهَا تَجْرِي الدَّرَكَةُ عَلَى كُلِّ نَبَا مَلِكٍ شَاهِرٍ سِيقُهُ يَدْعُ
النَّارَ عَنْ أَعْمَامٍ إِلَى يَوْمِ الْقِيَمَةِ بِحَالِهَا مُرْمِلُونَ رِسَاوُهَا مُرْمِلَتٌ قَدْ
بُرِكَ ثَلَاثًا إِبْرَاهِيمَ وَ إِسْمَاعِيلَ وَ إِسْحَاقَ وَ جِسْرُ وَ الْفَالَسُ ثَلَاثًا دُوَانِقُ
بَلَاءٍ ۚ وَ هَاهَا الطَّائِفُ عَمَّا مَيَّ سَبِيلُ اللَّهِ وَ الْفَرَاطُ كَأَنَّهُ بِحَرِّ حَجَّةٍ
مُتَوَدِّعٍ ۚ وَ إِنْ شُهِدَتْهَا ثَلَاثُ يَوْمٍ أَيْمَةً قُرَاهِمُونَ شُهَدَاؤُ نَدْرٍ وَ أَلْبِي تَقِي

^۱ In the original مسجد و دوکان, it is the word مسجد (مسجد) has been
added above مسجد in a later hand.

^۲ In the original نایا

خوشدل کشت و ابواب خزاین بکشد و مال بی اندازه بذل کرد و عمارت شهر هراة را باتمام رسانید و جنین روایتست که هم دران روز که نامه مادر اسکندر با اسکندر رسید هزار و هفتصد نفر مردم را باسم سیاست هلاک کرد بعضی را بزخم جوب بکشت و بعضی را در دیوار باره گرفت و چون شهر تمام ساخته شد از تمامت ولایت خراسان و عراق از هر بلدی طائفه را بهراة آورد پنجم آنک روایتست که شهر هراة را در عهد نمرود بن کنعان ساخته اند و هراة نام ملکیت از ملوک خراسان ششم^۱ روایتست که اسکندر صندوقی یافت که درانجا خطوط بنای هراة بود که حواری عیسی علیه صلوات الرحمن بر کشیده بودند بعد از بنای اول و سبب مشورت کردن آنرا عیسی علیه السلام برهبانان باز نموده چون اصحاب عیسی علیه السلام متفرق شدند چهار تن از ایشان بهراة افتادند چند سال در هراة بودند و بر خلق مستولی شدند و میخواستند که هراة را بحال عمارت باز آورند چه هراة دران وقت خراب بود و اندک خلقي در وی ساکن نمی توانستند شد چون اسکندر بهراة آمد ایشان را بنواخت و آن خطوط را که در صندوق یافته بود بدیشان نمود بعد ازان هراة را آبادان کرد هفتم^۲ روایتست که هراة را آن ذوالقرنین ساخته است که حق تعالی او را در کلام مجید خود یاد فرموده است هشتم روایتست که دیوار باره هراة را سه کس ساخته است سیاوش بن کیکاؤس دیوار اندرون بساخت و اسکندر دیوار بیرون و دارا بن دارا برجها را مدور گردانید و بنده مولف کتاب از مولاناء مرحوم ناصر الدین جشتی جنین شنوده که ایشان فرمودند که من در تاریخی از تواریخ

Fol. 16a

^۱ R.J. fol. 37a, gives this account under وجه پنجم.

^۲ R.J. treats this account under وجه ششم.

دندیس که در جوار اوسب بیشتر ایام دران سرزمین ظهور یافته و مرور
 حیوش باشد و سبب حصاب شهره‌آه سگان آن دیار ملکی را کردن
 دهند طایفه دیگر گفتند که ای ملکه الملکات ربع مسکون هرچه خداوند
 و مخدوم جهان و جهانیان خدیو و شاهنشاه کیهان مطاع اعظم جلال
 عالم کون و فساد دیهیم ستل قهاران فریدون و ش قدک نژاد ابو المظفر
 برمال برمای خاقین ناساها دوالقرنین سارد و بردارد از لب خردمندی
 بود و از محض درایب و هوشمندی اگر خداوند نابوی روزگار فرمان
 اعلیٰ فرماید ما بندگان نه نزدیکی جهان نفاذ اسکندر رویم مادر اسکندر
 گفت که امروز نار گردید • شعر •

خاکایی

موقتی که خورشید سر بر بردم دم فانی شاعی ر خاوار رفت

Fol 15b

در آید تا ایجه مواسب روان مقرر گردانیم چون خلق برفتند مادر اسکندر
 فرمود تا آن خاکها را برفتند و نار در انفل کردند روز دیگر که رعنا و رسا
 و اکثر مملکت او حاضر شدند همان سخن را که دی گفته بود نار راند
 حاضر و نظار همه بیکدار تاهاق گفتند که اسکندر ستوده کاری بیش گرفته
 است و ما همه بندگان از بیرو جوان در ساختن شرافت مددکار اوئیم مادر
 اسکندر روز دیگر مکتوب نوشت ناسکندر که اما بعد ندان ای فرزند که
 از آن خاک که من فرستادی چون عالم تاب بر می روش و بیدار شد که
 مردم آن ولایت بعیت منقلب رای و برپاش خاطر باشند می دید
 که گفت ایشل کار نکند و از ایشان مدد نطلبند و در ساختن شرافت تا ایشل
 مشورت نکند و هیچ تردد و حرس بر خاطر خود نکند و معنی و لا بجماعه
 اَبَّاءَ ذَلِّ وَ السَّيْلَةِ را رعیت و احب شمرد چون دمه ناسکندر رسید

1 I have not been able to trace the poet.

2 In the original نطلبند

من نمی گذند و بساختن شهر هراة را نمی نیستند و من نمی خواهم
 که بزجر و قهر مردم این حدود را کار فرمایم چه این معنی نام نیک
 و سیر ستوده مرا بجور و تعدی مشهور گرداند و بر حسب الْبَغْيِ سَاقِ
 إِلَى الشَّيْنِ وَ الْخَيْنِ ایام حیات فانی ما بلیالی ممات جاودانی بدل
 کرد [د] مادر سکندر در جواب نوشت که ای فرزند از هر رهگذر آن شهر
 قدری خاک نزد من فرست تا از رایحه و لون و طعم و وزن او تدبیری
 اندیشم که صلاح و نجاج تو دران باشد اسکندر یک انبان خاک بیش
 مادر فرستاد مادر اسکندر خاکی دید بر انواع بعضی درشت و بعضی
 نرم بعضی سفید و بعضی سیاه گفت هرائنه که درین خاک سری
 تعبیه است بفرمود تا آن خاک را در زیر فراش و جامه های کسترده
 بپراکندند و جماهیر و مشاهیر و اعیان روم را طلب داشت و بران فرش
 نشاند بعد ازان مادر اسکندر روی بسوی ایشان کرد و گفت بدانید که
 اسکندر شهر هراة را بنا میکند مکتوبی نوشته و از شما مدد خواسته چه
 میگوئید که ساختن چنین شهری اسکندر را مصلحت هست یا نی جمله
 بیکبار زبان بنشر ستایش بکشادند و گفت - * نظم *

انوری

آی بکوهر تا بآدم بادشاه در بنای اعتقادات ملک شاه
 ستر میموننت حریم ایزد ست گذرو جز کبریا را نیست راه
 از سیاست آسمان بگذر تنق کر چه در اندیشه سازی جایگاه
 ناوک عصمت بدوزد چشم روز کر کند در سایه جتوت نکاه
 بیش مهرت جاوشان بیرون گذند آفتاب و ماه را از شاهراه
 آسمان سر گشته کی ماندی اگر با ثبات دولمت کردی بنای
 بعد ازان گفتند که ای ملکه روزگار و ای بانوی نامدار بنا کردن آن شهر
 از مصلحت بعید می نماید چه آن ولایت سرحد است و بواسطه

می موکب حاکم تو ملک بیهوده تازی^۱
 می حجت عدل تو ستم بیهوده^۲ کوئی
 تو سائنه نردانی و می حکم تو کس را
 از ساینه حور [شید] ده رنگی و ده بوئی
 حر رحمت و انصاف تو هم حاکم^۳ نباشد
 هر صابر [و] وارد که در آیدسد نکوئی

بعد از^۴ سلس و دعا عرصه داشتند که ما بدگل ساحلی اس شه
 رامی بیستم و درین عمارت شکوه مند معارف^۵ بادشاه جهانگیر بخوانیم
 بود اسکندر از آن معنی دلتنگ شد و سکوت او دو سال در کشید مادر
 اسکندر با اسکندر مکتوب دوست و او را طلب داشت چون نامه با اسکندر
 رسید دوشل خاطر گشت و حدس گویند که در آن ساعت حذر شاهی
 و شاهوان^۶ بادشاهی بر دروازه حوش بر انداخته بود چون نامه مادر
 بدو رسید متعیر شد و از آنکه مادر در مراجعت او مخالفت تمام کرده بود
 ناخوش آمد و آن دروازه را دروازه خشک نام نهاد و اس معنی صحیح
 نیست بجهت آنکه ملوک شرکر از برای تعادل و مبارکی حور را بدی
 مرسوم نکرد اندک دیگر آنکه هیچ جانب شهره را آن برشت و معاندان
 که طرف دروازه حوش خنامه که جانب شرقیست و حمله بر گل د
 کس حور و شعرای ما تقدم در اشعار حورش دروازه حوش گفته اند
 ده دروازه خشک^۷ اخص اسکندر در حور نامه مادر برشت که آمد
 می بعدست از آن در تراخی و توقف اندک که حلی اس ولایت برمی

^۱ In the MS. بیهوده مای The text is from II L. MS. of Anwar-e Dīwān
 No 220 fol. 16^a.

^۲ In 1st MS. بیهوده

^۳ II L. MS. 65 مرد خانه نباید مای

^۴ The original has دلی after

بن دارا^۱ که از جمله ملوک طوایف بود و مخصوص بخطه هراة و مخیم او دروازه خوش برجها را که اسکندر ساخته بود ببوشانید و بر روی هر برجی برجی مدور بنا کرد تا آثار بنای سکندر مدروس شد و در باره دیواری درافزود و خندق را ژدف تر گردانید و دروازه را از سمت راست بگردانید سیم روایتست که بعد از طوفان نوح صلوات الله علیه اول بنائی که در خراسان کرده اند حصار شمیرانست و هراة نام دختر ضحاک است شهر هراة را او بنا کرد اول قصبه اوبه را ساخت بعد ازان شهر هراة را و بادغیس را جوغن^۲ بنا کرده و او از فرزندان فرود بن سیاوش بن کیکاؤس بود چهارم جنین روایتست که اسکندر با مادر خود مشورت کرد تا بهراة آید و آنجا شهر بزرگ و حصن حصین بنا کند و غیر شهر قندز دران نواحی آبادانی نبود و دائم ترکان اهل قندز را بزدند [می] و غلمان و مواشی ایشان ببردندی و مردم قندز ازان معنی بغایت در زحمت بودند و دست تعدی ترکان را از سر خود کوتاه نمی توانستند کرد چه ترکان بسیار بودند و تهور و تجلد تمام داشتند اسکندر را مادر اجازت داد بدین شرط که یکسال بیش مقام نکند اسکندر چون بشهر قندز رسید بناء هراة آغاز کرد خلق هراة بیکبار غلو کردند و بیش اسکندر آمدند و زبان ثنا بکشد و گفت *

Fol. 14b

انوری

ای ملک ترا عرصه عالم سر کوئی
وز ملک تو تا ملک سلیمان سر موئی

¹ In the MS. داشک بن داشک بن دارا; but see Tab, I, pp. 700, 704 etc.; R.S. خاتمه, p. 47; Guz. p. 101; see also R.J. fol. 35a.

² In the MS. جوغی; but R.S. *loc. cit.* and R.J. have جوغن.

در راعهای او رده سنبل در رویه^۱ صف
 در باغ های او شده بلبل عرل سرای
 چون برجهای جرح^۲ در طارم و رواق
 چون قصرهای خلد درو حجره و سرای
 شهری که کمترین سرائی ز منظرش
 آمد بها و قیام مد جیسی و مد خطای^۳
 شهری که نیست مثل و شبیهش بمعکمی
 در جمله ممالک مغفور و ملک رای
 شهری که هست باره او پاره ز کوه
 بی هیچ شک و شبهه و بی هیچ طن و رای
 شهری که در نواحی کرداب خندتش
 دارند صد هزار نهنگان مقام و جای
 شهری که رفته میب بررگی و قدر او
 از شرق تا مغرب و از غرب تا خطای
 شهری که هست آب و هواد معالی او
 نور و سرور سینۀ هر شاه و هر کدای
 شهری که بیک و هم به بیند بطیر او
 گر کل بحر در آرد بشیب نای (Sic)
 شهری که گفت هاتف عینی که ای طغر
 در وی در آی و تا بقیامت درو نای

^۱ In the original دروه

^۲ In the original حرج

^۳ In the original سرائی خطای or حنای = my suggestion

و فرجه میان هر دو دیوار ده کزو کرد وی خاکریزی ساختند بس عظیم
و خندقی کردند بغایت عمیق چنانک بنده ضعیف مولف کتاب کوید
در صفت شهر هراة صانها الله عن الآفات *

یکی تند دز بود بر روی خاک
بیش اندرون خندقی ژرف ناک،
درو غوک و ماهی به بری ببر
خروشان شب و روز همجو هزبر،
ازین سوی دز تا بدان سوی آب
سه ره جار صد کز بدی کامیاب،
ز دوری تپش همچنان دور بود
که ماهی و گاو زمین مینمود،
و چهار^۱ دروازه باز کردند و هریکی را نامی نهادند اول دروازه فیروز باد دوم
دروازه سرا^۲ سیوم دروازه خوش و چهارم دروازه قندز بدین صفت شهری که
از اقصای خاور تا انتهای باختر کسی مثل آن ندید و نشنید راست
کردند -

مولف
کتاب

* شعر *

خاکش ز مشک اذفر و کل از عبیر تر
هرخشت ازو نمونه جام جهان نمای
آبش جو آب کوثر و بادش نسیم صبح
طیب شمال او جو صبا روح جان فزای
چون آسمان بزرگ و جو فردوس روح بخش
چون دین بلند قدر و جو دنیا است دلربای
هم مامن خلائق و هم مسکن طرب
هم منزل مبارک و هم جای دلکشای
کلزارهای او همه خوب و عبیر بیز
کل زارهای او همه کل بوی و مشک سای

مولف
کتاب

1 R.J. (fol. 34a) omits the account of these four gates.

2 Some words have been effaced after سرا and the word سیوم is added on margin in a later hand.

ملک ارغافوش را ازان معنی خاطر متردد گشت از منجمان برسید که احوال این طالع چون باشد گفتند ای ملک چون خداوند ثور زهره است مردم این شهر همه عشرت دوست باشند و الحان ایشان خوش باشد و چون مریخ ناظر طالع است همه دلیر و جنگی بوند و حرب و قتل را دوست دارند و انبای ایشان از خوردگی بار^۱ نادل و زهره باشند و درین شهر بسیاری از بادشاهان و لشکر کشان را بقتل رساندند و چون بیست المال برج نادیست مال در دست خلق این شهر قرار نگیرد و بیشتر درویش حال باشند و سخاوت و نان دادن را دوست دارند و غربا و اهل حرفه را این شهر سازگار باشد و اولیا و علماء بزرگ و زهاد و عباد نامدار درین شهر مقام سازند و بواسطه اعتدال هوا و عدوت آب او هر کس که بدین شهر درآید بدان نیست که ده روز در ری متوطن باشد ماهها و سالها در وی بماند و هر کس که در خرابی این شهر و تفرق خلق او کوشد مزدی نراند و دولتش بانجام رسد ملک ارغافوش را ازان حکایت خاطر مجموع گشت و بفرمود تا خلق بکار عمارت قیام نمایند این شایده هزار مرد هشت سال در بنای او کردند تا بالا رسید چهار سال دست او کار نداشتند تا بنا خشک شد و آنچه نشستنی بود بنشست آنکه بکار عمارت نالا قیام نمودند هشت سال دیگر بپایست تا دیوار او تمام کردند شهر را بر هزار کوی نهادند و دیوار و باره او را بر دو بیست و یارده کوی و دیواری که محیط است بر قندز و هراة وضع او دوازده هزار و صد و هشتاد و سه کوی و بالای دیوار باره چهل و پنج کز کردند و بنها صد و ده کرد و روی برجهای چهار سو نصب کردند و بر هر برجی صرورت صلیبی ساختند جهت آنکه بادشاه وقت ترسا بود و از بیرون و درون دو دیوار برآوردند هر یک در عرض بیست کر

وقت ملک ایشان ارغافوش بود از درخواست کردند که از بادشاه وقت
 اجازتی حاصل کن تا شهری بزرگتر از قندز^۱ بسازیم که اماکن و مساکن
 قندز ما را وفا نمیکند ملک ارغافوش از بادشاه وقت اجازت طلبید و در
 بعضی کتب چنین خوانده‌ام که آن بادشاه بهمن بود حکم شد که بیت
 المال عمارت چنین شهری را تحمل نکند اگر چنانکه رعیت از مال خود
 می سازند اجازت است چون حکم بسگان قندز رسید گفتند که ما از مال
 خود می سازیم و بامداد و معاونت بادشاه زمان طمعی نداریم فرمان شد
 که شهری چنانکه دلخواه ایشان باشد بسازند ملک ارغافوش مهندسان
 و مساحان را جمع کرد تا تقدیر گرفتند که هر روز چه مقدار مرد بکار عمارت
 مشغول باشد هر روز را شانزده هزار مرد برآوردند هر طرفی را چهار هزار مرد
 و چهار صد استاد جرب دست سریع العمل رسید چون خواستند که اساس
 شهر بنهند اهل نجوم را که مطلعان اسرار سماوی و مفتتشان آثار علوی
 و دقیقه بینان فلک البروج و منطقه کشایان معدل الفهار اند طلب داشتند
 تا دران وقت و ساعت که اسد با زحل در وسط السما باشد چنانکه نیر
 اعظم که خداوند اوست از اتصال و انفصال منحوس و مذموم مجرب بود
 و بنظرات مسعوده قوی و محظوظ^۲ اساس شهر بنهند منجمان سطرلابها
 در دست و تقویمها در نظر مترقب بایستادند و همه خلق خشتها برگرفتند
 و منتظر بایستادند تا چون بگویند که وقت در رسید بیکبار از چهار طرف
 خشت بیندازند درین میان عورتی نان می بخت ناکاه غافل شد کودکی
 نانی جزد از بیش عورت در برود عورت از آنجا که ناقص عقلی او بود فریاد
 برآورد که ای کودک نان بینداز رازگان بنداشتند که آن قول منجمان است
 بیکبار شانزده هزار مرد خشتها بینداختند و دران ساعت طلوع ثور بود

Fol. 12b

¹ In the original here قندز, but in many other places قهندز.

² In the MS. محظوظ

قصرهایش همه حوس روضه رضوان حرم
حکمرهایش همه حوس حلد نرس آنادان،
ناد او حوش نفس و روح فرا همکوسنا
اب او عدد و کوارده حو آب حوال،

آن قوم از حصار شمیران بقدر تحول کردند در عهد نادرشاه بهمن بی
اسعدندار بی کشتاسب و رعایا بواسطه آنکه سعی او شهر و ددر معمور
کشت دعای فراوان و سنان بی قیاس خواندند و ناهم^۱ مبارک داد
کفند *

• شعر • انوری

این همایون مقصد دنیا^۲ و دنی معمور داد
ساختش حوس بیب معمور از حوادث ددر داد
از سر حاروت فراشان او هر نامداد
سقف کردون بر عمار بیصه^۳ کابور داد
حار ازگانش^۴ که از هر حار ازگان بر نورد
از حمال^۵ حاروان حوس ده ملک معمور^۶ داد
خط مرموز اسب الحق این عمارت را ر حق^۷
خط بر حورداری صاحب ازو مرموز داد
در حرم او حواص کعبه هسب از انمی
در اساس^۸ استوار او اساس^۹ طور داد

و سالیل بگران در قنذر سر بردد و قنذر دیر تر ایشل تنک آمد و دران

^۱ In the origin نام

^۲ In the MS دنی

^۳ Variant چار انوش که آن

^۴ Variant حمالش

^۵ Variant بر نورد

^۶ Variant ر حسن

^۷ Variant در لناس

^۸ Variant ثبات

و نیم نامه او را جواب آمد متضمن اجابت و اجازت و این حالت در عهد موسی عمران^۱ علیه صلوات الرحمن بود - خرنوش قصد بنای شهر کرد و ابواب خزاین بکشاکش و استادان راز و بآآن ماهر و معماران کانی مهندس را مال بسیار داد تا بر طالع ستوده شهر قنذر^۲ را بنا نهادند و باره عظیم کرد او در کشیدند و بر چهار طرف او چهار کوشک عالی بر آوردند و دو در باز کردند یکی از جانب شمال و دیگری بر طرف جنوب و چنان ساختند که حصار شمیران در قنذر درآمد و یک رکن رکن قنذر شد و عرض دیوار سی کز نهادند و بالاش بنجاء کز و بروی برجها نصب کردند و کرد وی خندقی ژرف بکنند و آب در وی جاری گردانید و در وی دو بنیاد کردند یکی از بیرون و دیگری از اندرون و جمله بنیاد و بارو را بر دیو بست و بنجاء کری نهادند و در اندرون قنذر میدان سی ساختند بس بزرگ دوازده سال و نیم در عمارت او روزگار بردند تا تمام شد شهری آمد بغایت حصین و ارکان و ابراج او در غایت بلند می و محکمی

Fol. 12a:

• شعر •

ادیب
صابر

رکنهایش همه با راس جبل هم بهلو
برجهایش همه با اوج سما همدستان،
خاک ریزش ز شکوهی و بزرگی جون کوه
خندقش مغرق و بس ژرف جو بحر عمان،
کمترین کنکرة از منظر او بر جوزا^۳
بس ترین باره از باره او بر سرطان،

¹ In the original عمره.² Also قهندز.³ In the original جوزا.

بری شکوه مدد کرد او بساحب و دیواری شایکلن مقدار سه درسک بنا کرد
و بر هر فرسنگی دربی از آهن بنهاد و از حراس در هر دربی توانی را نهاده
مرد نصب فرمود و بعد از چهار سال دیوار و عاملان هیاطله بطلب حراج
آمدند و حرس آن دیوار شایکلن و حصار محکم دیدند نار گشتند و هیاطله را
از آنکه مساعد کرده بودند اعلام کرد هیاطله دیگر کسی نزد ایشان نفرستاد
و حراج و ناح بحواسب و از جماعت سالها در شمیران نمادند تا عهد
منوچهر و از نواح و کثرت خلق عدد ایشان بی حساب کش و دران
وقت ملک انشل حروبش بود از مردان سهم بردمان نزدیک^۱ سهم آمدند
و گفتند که ملک عادل نادل کامل رعیت دیوار عدربند چهار بخش
درس دیوار را در ربع هرچه تمامتر و حشم هرچه نامتورندگانی
خاوندانی و نقار بی نما داد -

* شعر * سیف

اسغرای	مسعد حاه تکیه گاه تو ناد،	شاهد بحسب در و پای تو ناد
	بر ره طاق کدربانی تو ناد،	تکمه زر نگار شقّه زور
	برده دار در سرای تو ناد،	باسل سرای برده حان
	کار گزویسل دعای تو ناد،	از بی دبع حشم رحم رمان
رشین	نا اند رومّه قتای تو ناد،	منتهای مقاصد امال
و طواط	مِسَّ الْعُلَیَّاءِ اِلٰی اَعْلٰی الْمَرَاتِبِ،	نَقِیْتُ مُمْتَعًا بِالْمَلِكِ بِسْمُو

بعد از آن عزمه داشت که حاجب ما بعدکل بحصرت جداورد آنس که
برندک شاهنشاه * مکتوبی بود و از وی احارت خواهد تا شهری بنا
کنم که درین مکان تنگ بکل آمده ام حروبش نامع پوشت شاهنشاه
و آنکه رعیت در حواسب کرده بودند او بر در حواسب کرد بعد از یکماه

^۱ R J fol 32* preferably adds بعضی از انشل before نزدیک

^۲ R J 1b preferably adds یعنی منوچهر after شاهنشاه

قال الله
تعالى

خداوند بر ما بندگان چون فرض و قرض لازم و واجب است و بر حسب
قَالُوا نَحْنُ أَوْلُوا قُوَّةً وَأَوْلُوا بِأَسْ شَدِيدٍ وَالْأَمْرُ إِلَيْكَ فَانْظُرِي مَاذَا تَأْمُرِينَ،
ما که ارباب قوت و اصحاب ثروتیم بهرجه فرماید و مصلحت بیند بران اقدام
نماییم شمیوه از جواب با صواب آن گروه خوشدل شد و گفت ای قوم
مصلحت آنست که بتدریج و آهستکی درین نواحی حصارى سازیم.
چنانکه حصانت او ما را مانعی باشد از نزول حوادث و دافعی گردد
از تورد زحمات و این کار وقتی میسر گردد که چهار ساله خراج و مال قراری
بدان قوم رسانیم تا چون ایشان درین چهار سال بطلب مال نیایند ما را تمکن
و مجال آن باشد که عمارتی کنیم چون برین اندیشه متفق شدند و والی
آن قوم را هیاطله نام بود شمیوه مکتوبی نوشت بدو که هر سال حاریان¹
و غلامان شما می آیند و در دهاب و ایاب زحمت می یابند و ما نیز
بواسطه آنکه از فرستادن تحف و غرایب مقصریم و آنچه که لایق و رایق
آنحضرت باشد درین حدود متعذرست ازان معنی شرمسار می باشیم
اکنون می خواهیم که چهار ساله مال قراری بخدمت فرستیم تا ما را
و شما را تشاغل و دل نگرانی کمتر باشد چون مکتوب شمیوه بهیاطله² رسید
آن معنی را غنیمت بزرگ شمرد و ملک فرحون بن کوفان³ نون³ را که
از ابنای هوشنگ بود بفرستاد تا خراج چهار ساله از شمیوه بستاند و بخزینة
هیاطله رساند شمیوه چون بلطائف الحیل دست تعدی و حیف قوم هیاطله
را از سر خود کوتاه گردانید ببهترین ساعتی از ساعات حصار شمیران را که
بر شمال هراة است متصل خندق بنا افکند و دیواری بس بلند و خاک

¹ In the original حاریان is senseless. The substitute حاریان is my suggestion.

² In the original ها طله

³ R.J. fol. 81b, in agreement with R.S., omits

کوفان after نون.

و بحلیب رهد و عفت اراسته و باوصاف دیگو نامی و ناکدامنی سبایسته
مدانج و محامد و ناصل خوب و طیب ناک ملکه الملکات اتالیم
ربع مسکون - * شعر * انیوردی

لَهَا يَبَّعُ رَمِيعُ السَّمَكِ صَحْمٌ بِهِ تُرْهَى إِذَا انْتَسَبَتْ أَبَا

نام از شمیره بنت حمان^۱ آوردن از مردان کیومرث و اس حماعت
فرمان بردار او بودند و او در حق قوم خود بیکی و نطف مدلول داشتی
و هرچه از اشفاق و احسان متصور بودی در حق رعیت بحلی آوردی
رزی مجمعی صاحب و نا ان جمع گفت که تا حد حواری حراج کنونی
کشیم و عباس کدور و نقود و عرایب اموال بدان قوم دهیم اگر حدانکه شما
از تدبیر و زای می تجاوز و عدول نمایند می نازک زورکاری خود را
و شما را از تبه این مسکند^۲ و پائ دادن بدر آرم آن قوم بیکبار شرائط
خدمتکاری و طاعت فرمان برداری بحلی آوردند و گفتند - * شعر * حاقانی

ای شاهزاده نادبی ایران نه هعب حد
اقلیم حارم از تو خو فردوس هشتم اسب
خود حاتم بررک سلیمیل بدست تست
کادکش کوحکیس تو دریای قلم اسب
بر آستل حاه تو ای نادبی چهل
هر دم طغر بیانی و دولت دمامد اسب
در عصم و خلایق و افعال و کام و نام
نادت حیات تا که چهل اسب و مردم اسب

ما همه ندده و مدعاد ملکه عادلانه ام و امثال و تلقی اوامر و نواشی

^۱ In R J fol 303 شمیره بنت حمان آوردن

^۲ In the original این مسکند

ظاهر کشت و هر روز وحشت و دهشت میان ایشان بیشتر می شد تا کار بجائی رسید که باهم بمحاربت و مقاتلت بیرون آمدند و بسیاریرا از یکدیگر بقتل رسانیدند و آخر الامر یک قوم غالب و قادر شدند و قوم دیگر که مغلوب و منهزم گشتند از اوبه بیرون آمدند و بشط وادی بموضعى که آن [را^۱] کواشان علویان خوانند نزول کردند و چند سال آنجا ساکن بودند و آن قوم که بر ایشان دست تحکم و غلبه داشتند هر سال بیامدندى و از حواشی و مواشی ایشان آنچه گزین و بهین و تمین و سمین بودى بجبر و تعدی باسم خراج بگرفتندى و چون ایشان را بنه متین و جایگاه حصین نبود بعجز و اضطراب رضا می بایست داد برین گونه که ذکر رفت زندگانی می کردند تا بمروار اعوام و کرور شهرور اولاد و احفاد ایشان بسیار شد و اتباع و اشیاع بی شمار کشت و درمیان این طایفه زنی بود در غایت حسن و جمال و نهایت لطف و دلال نور روی دل آرای روح افزای او جرم مهر روشن جهر را ضیا بخشیدى و نسیم زلف عنبر بار مشک آسای او دماغ باد صبا را معطر و معنبر [ساختی^۲] - * شعر *

Fol. 10b.

انوري

روئی چگونه روئی روئی جو آفتابى
 زلفى چگونه زلفى هر حلقه جو تابى^۳،
 هر برتوى ز رویش در چشم عقل نورى
 هر حلقه ز زلفش در حلق جان طنابى،
 کر عکس عارض او بر صحن عالم افتد
 کرد ز سایه او هر ذره آفتابى،

¹ In the original را is added in a later hand.

² after معنبر is necessary. گردانیدى or ساختى.

³ In the original و تابى.

و مقام اصلی رفاهیت و سلوت را بمسافات بر آفات و مسالک بر مهالک
بدل گردانیدند و هر یک از کثر تکمل خواری جلای وطن اختیار کردند
و گفت -

* شعر * مولانا

نحوالدین

رازی

Fol. 10a.

بایم شکسته نیست بجائی روم کرد

هر دم نسیم مشک تزاری بمن رسد،

ساکن چرا شوم بزمینی و خطه

کز بودنش مدلت و خواری بمن رسد،

اکثر حشم و خدم او باطراف و اکفاف جهان متفرق شدند و فرب بنچهار از
محرا نشینان فندهار بحدود کابل رفتند و چند کاه آنجا ساکن بودند
و چون در آن موضع بجای عسرت یافتند و طباع ایشان با آب
و هوای آن مکان امتزاجی نپذیرفت بولایت غور در آمدند و از غور نیز
بسبب بی خصی نعمت و مضیق اماکن نقل کردند و بموضعی آمدند
که آن را اوده خوانند و مدتی آنجا بودند و عمارتهای دلبذیر و بناهای
بلند شکوه مزد ساختند و رضیع و شریف را نعمت بی حد حاصل
شد و همه متمول و خداوند مال گشتند بعد ازان میان ایشان مغایرت
و عداوت هرچه تمامتر حادث شد بواسطه دختری که بکارنش را در محرا
شخصی از اشراف زایل گردانید و آن دختر از آن شخص حمل گرفت
چون مشایخ و اعیان آن قوم را ازان حالت فزیکه و حادثه شنیده خبر شد
اظهار و اشتها آن معنی را بغایت مستکرة و مستقبیح شعروند و از برای
صلاح و نجات [و] فلاح جانبین خواستند که آن دختر را بدان شخص
دهند تا آنش تنده انظفا بپذیرد اقارب و قبایل آن شخص ازان معنی
انا کردند و گفتند که آن دختر اعل و نسب ندارد و ما اعلی و کوهیم
بدین واسطه مدتی قوم دختر و قوم آن شخص مخاصمت و مجادلت

و شیخ مرحوم مذکور در تاریخ نام^۱ خود بذات هراة را بهشت نوع آورده است اول آنکه میگوید بذات شهر هراة در عهد طهمورث بن هوشنگ بن فرست^۱ بن کیومرث بود و چون طهمورث در نعمت و ناز عمر دراز یافت و ایام سلطنت و استیلا و هنگام عظمت و استعلاء او از حد درگذشت و ملوک و لشکر کشان اقالیم سبعة رقم انقیاد و امتثال امر و نهی او بر صحیفه جان کشیدند و اعادی و منازعان مملکت او سر جباری و قهاری بر خط تخشع و تذلیل^۲ نهادند و در آخر عمر ابلیس خسیس او را در دام تبلیس انداخت و بدعوی بار خدائی دعوت کرد و بسوی دبدبه^۳ انا ربکم الاعلی راه نمود طهمورث بوساوس و القاء آن خناس بر سواس بتعدی و ستمکاری رعیت را باسم باج و خراج کران مجحف^۳ و مستاصل گردانید و خداوندان دولت و نعمت ازو مقل الحال و مضطرب شدند - * شعر *

قال الله
تعالی

فردوسی

نکر تا نیناری به بیداد دست   که آباد گردد ز بیداد بست
کسی کو بجوید همی دستگاه   خرد باید و کنج و رای و سباه
هر آنکس که بر تخت شاهی نشست   میان بسته باید کشاده دو دست
اگر بشه از شاه بیند ستم   روانش بدوزخ بماند دژم
اگر شاه بیداد جوید همه   براکنده از کرک گردد رمه
و از اموال انام و حق الایتم خزینها مشحون بدر مکنون چون کفوز قارون
واژون ملعون نکون جمع کرد و بواسطه دور جور بی غور او قطان بلدان
و سگان امصار ازو متذفر شدند و بآن کارهای نابسندیده او انکارها ظاهر کردند

¹ So in the original. R.J., fol. 29^a has فرسب. Guz., p. 85. and other histories have سیامک.

² So in the original; but تذلل seems to be more appropriate.

³ In the original مجحف.

ذکر اول در بیان آنکه شهر هراة را صینت عن الآفات که ساخته است¹

بعد از حمد حضرت ربوبی رب الارباب چنین میگوید دندۀ ضعیف
مولف این کتاب که در تاریخ نامۀ هراة صاها الله عن الدلیات و الآفات که
از مولفات شیخ مرحوم معفور سعید سدید ثقة الدین عدد الرحمن عدد الجبار
نامی اسب آورده اسب که نقل اسب از بیران بی بغاق و راویان
بی حلاف و شقاق که ایشان کعتزد باتفاق که در خراسان اول شهری² که
بنا کرده اند خطۀ هوشک اسب و او را هوشک بن امرا سیاب بن عمرو بن
کعبان بنا کنند و بعضی میگویند که نامی او هوشک بوده است - * شعر *
شیدم ر دانش پژوهی برار که بد مود و بخورد و کارسار،
که هوشک هوشک را ساختست جو خرم بهشنش برآستست،
شمه ناغ و راعش برار بوی و رنگ،
بهر گوشه کاخی و کاشانه بهشش برین بیشش اسانه،
در و دشب او سدر و آب روان مهر سوی سرو [و] گل و ازعوان،
حب و راستش ناغ و ستان و کشت صد نایه بهتر ز خرم بهش،
بر خاک او مشک را ارز بی نیکتی او خونتس موز نی،
اسددر که معروفست بدخبا النصر شهر قنذر³ را بنا کرد بیش از شهر هراة
بناصد سأل و شهر هراة را ارد شیر دنگان و همس آن اسفندیار بنا کرده اند

ربیع

Fol. 9b.

¹ A similar account as given below is found in RS خاتمه pp 45-49
See also HS حاتمه pp 18-20

² In the original شهری

³ Same as قنذر

ذکر صد و سی و ^۱ هفتم در حکومت ملک زاده شمس الدین
در هراة *

ذکر صد و سی و ^۲ هشتم در لشکر فرستادن ملک شمس الدین
بفراة *

در باز نمودن آنک شهر هراة صانها الله عن الآفات را که ساخت
و احادیثی که در باب هراة از رسول علیه افضل الصلوات و اکمل التحیات
نقل کرده اند و خرابی بلاد خراسان در عهد بادشاه جنکیز خان و تواریخ
طایفه که بیش از ملوک اسلام غور در هراة حکو [مت کر^۳] ده اند
و این قسم مشتملست [بر بیست و ذکر] *

* 1 In the MS. صد و سی و ششم.

2 In the MS. صد و سی و هفتم.

3 In the original اند حکوده.

4 The MS. is vague here, and the paragraph abruptly ends thus: و این. In the conclusion of the twentieth ذکر the author says thus:—

..... این بود تمامی تواریخ جماعتی که بیش از ملوک غور در هراة حاکم بوده

اند بعد ازین بعون خالق لم یزل ..... در تواریخ احوال ملوک اسلام غور طاب ثراهم
شروع کنم *

ذکر صد و سی^۱ ام در عماراتی^۲ که ملک عیث الدین در شهر
هراة کرد *

ذکر صد و سی و^۳ یکم در فتح حصار ردة بر دسب لشکر ملک
عیث الدین *

ذکر صد و سی و^۴ دوم در فتح حصار بیار آباد بر دسب لشکر
ملک عیث الدین *

ذکر صد و سی و^۵ سوم در حرف ملک عیث الدین با حواحه
محمّد خوانی در مایز ناد^۶ *

Fol 6^a ذکر صد و سی و^۷ چهارم در رفتن ملک عیث الدین با لشکر
حراسان بحرف یسور و قتل یسور *

ذکر صد و سی و^۸ بنجم در فتح حصار تولک بر دسب ملک
عیث الدین *

ذکر صد و سی و^۹ ششم در رفتن ملک عیث الدین بنجم *

^۱ صد و بیست و نیم In the MS

^۲ In the MS عمارتی.

^۳ صد و سی ام In the MS

^۴ In the MS صد و سی و یکم

^۵ In the MS صد و سی و دوم

^۶ In the MS, here ناد. In other places مایز ناد - مایز ناد - مایز ناد. مایز ناد. See J K, pt. II, pp 131-135 (footnote).

^۷ In the MS صد و سی و سوم

^۸ In the MS صد و سی و چهارم

^۹ In the MS صد و سی و پنجم.

ذکر صد و بیست و ^۱ سوم در لشکر فرستادن ملک غیاث الدین
ببادغیس و گرفتاری خیل خانه بوجای *

ذکر صد و بیست و ^۲ چهارم در حرب لشکر ملک غیاث الدین
با مبارک شاه بوجای *

ذکر صد و بیست و ^۳ پنجم در حرب لشکر ملک غیاث الدین
با سلطان [و] بکتوت ^۴ *

ذکر صد و بیست و ^۵ ششم در حرب شاهزاده یسور با ملک
غیاث الدین *

ذکر صد و بیست و ^۶ هفتم در تخلف ملک قطب الدین
اسفرار با ملک غیاث الدین *

ذکر صد و بیست و ^۷ هشتم در حرب ملک غیاث الدین با
ملک بنالتکین ^۸ و گرفتاری فراهیان *

ذکر صد و بیست و ^۹ نهم در فتح ملک غیاث الدین بر
ملک قطب الدین اسفرار و زوال دولت ملک قطب الدین
اسفراری *

^۱ In the MS. صد و بیست و دوم.

^۳ In the MS. صد و بیست و چهار.

^۵ In the MS. صد و بیست و پنجم.

^۷ In the MS. صد و بیست و هفتم.

^۹ In the MS. صد و بیست و هشتم.

^۲ In the MS. صد و بیست و سیوم.

^۴ In the MS. بکتوب.

^۶ In the MS. صد و بیست و ششم.

^۸ In the MS. نیالتکین.

کر صد و ^۱ شانزدهم در رفتن امیر یسار و بیش شاهزاده یسور
و قتل امیر یسار *

کر صد و ^۲ هفدهم در عهد نامهائی که سلطان ابو سعید و یسور
بیکدیگر فرستادند *

ذکر صد و ^۳ هجدهم در تخلف کردن شاهزاده مقان^۴ و امرا
با نکتوت^۵ *

ذکر صد و ^۶ نوزدهم در رفتن شاهزاده یسور دشر شهر سنجستان
و مراجعت او *

ذکر صد و ^۷ بیستم در نامه که ملک غیاث الدین نامراد خراسان
نوشت *

ذکر صد و ^۸ بیست و یکم در نامه‌ای که شاهزاده یسور و ملک
غیاث الدین بهم نوشتند *

ذکر صد و بیست و ^۹ دوم
و رفت خرابی که لشکر [او] *

^۱ In the MS صد و بیست و نهم

^۲ In t

^۳ In the MS صد و سی ام

^۴ In th

^۵ In the MS. صد و سی و دوم

In the MS. صد و شانزدهم

^۶ In the MS. here خرابا باد. In other places باد
منقل. See J.K. pt. ii, pp 134-135 (footnote) مایرنا باد

^۷ In the MS. صد و سی و سوم

^۸ In the MS. نکتوت. Guz. p. 601

^۹ In the MS. صد و سی و پنجم

^{۱۰} In the MS. صد و نوزدهم

^{۱۱} In the MS. صد و بیست و یکم

ذکر صد و ^۱ هشتم در حرب لشکر خراسان با لشکر ماوراء النهر
و انهزام لشکر خراسان *

ذکر صد و ^۲ نهم در فرستادن ملک غیاث الدین مولانا صدر الدین
را بقضای هراة *

ذکر صد و ^۳ دهم در نواخت اولجایتو سلطان ملک غیاث الدین را *

ذکر صد و ^۴ یازدهم در آمدن ملک غیاث الدین از عراق
بخطه هراة *

ذکر صد و ^۵ دوازدهم در قتل بوجای بن دانشمند بهادر و انهزام
لشکر خراسان *

ذکر صد و ^۶ سیزدهم در حرب ملک غیاث الدین با آوجی بلا ^۷
و انهزام او *

ذکر صد و ^۸ چهاردهم در حکایت شاهزاده یسور و تخلف او
با بادشاه [زاده] کبک ^۹ *

ذکر صد و ^{۱۰} پانزدهم در صفت جوزی که امیر یسارول ^{۱۱} با خلق
هراة کرد *

۱ In the MS. صد و هفتم.

۲ In the MS. صد و هشتم.

۳ In the MS. صد و نهم.

۴ In the MS. صد و دهم.

۵ In the MS. صد و یازدهم.

۶ In the MS. صد و دوازدهم.

۷ In the MS. آوجی بلا. In other places آوجی بلا.

۸ In the MS. صد و سیزدهم.

۹ Also کبک. See Tab. p. 598.

۱۰ In the MS. صد و چهاردهم.

۱۱ Guz. p. 601, یساوک.

- ذکر نود و ^۱ هشتم در صف حسان و فسان ملک عیث الدس •
- ذکر نود و ^۲ نهم در رتی ملک عیث الدس بعراق کرت اول •
- ذکر صدم ^۳ در حکومت ملک عیث الدس در حطه هراة •
- ذکر صد و ^۴ یکم در رتی ملک عیث الدس بعلعه حسار •
- ذکر صد و ^۵ دوم در اسایش و فراع حاطر اهل هراة •
- ذکر صد و ^۶ سوم در بد گفنی امرا ^۷ از ملک عیث الدس بیش
از کابینو سلطان •
- ذکر صد و ^۸ چهارم در رتی ملک عیث الدس بعراق کرت دوم •
- ذکر صد و ^۹ پنجم در حور و بعتی محمد دولدای و بوحلی در
شهر هراة •
- ذکر صد و ^{۱۰} ششم در رتی لشکر حراسان ده تکیناناد ^{۱۱} بحرب
شاهزاده داؤد حراچه •
- ذکر صد و ^{۱۲} هفتم در روات ملک علا والدس •

^۱ In the MS نود و هفتم

^۲ In the MS نود و هشتم

^۳ In the MS نود و نهم

^۴ In the MS صدم

^۵ In the MS صد و یکم

^۶ In the MS صد و دوم

^۷ In the MS امرا از ملک for اقرار ملک

^۸ In the MS صد و سوم

^۹ In the MS صد و چهارم

^{۱۰} In the MS صد و پنجم

^{۱۱} In the MS تکیناناد for تکیناناد, see Nuz p 143 Details in J K, pl 11
p 194 (f) Rav TiginAbad

^{۱۲} In the MS صد و ششم

ذکر هشتاد و ^۱ هشتم در حکایت صدر الدین خطیب فوشنج
و یاران او *

ذکر هشتاد و ^۲ نهم در خلعت فرستادن اولجایتو سلطان بملک
فخر الدین *

ذکر نودم ^۳ در آسایش و رفاهیت خلق هراة *

ذکر نود و ^۴ یکم در وفات ملک مرحوم شمس الدین طاب ثراة *

ذکر نود و ^۵ دوم در آمدن دانشمند بهادر به محاصره شهر هراة *

ذکر نود و ^۶ سوم در قتل دانشمند بهادر و حکومت جمال الدین
محمد سام *

ذکر نود و ^۷ چهارم در آمدن بوجای بن دانشمند بهادر به
محاصره هراة *

ذکر نود و ^۸ بنجم در وفات ملک فخر الدین *

Fol. 7b.

ذکر نود و ^۹ ششم در قتل بهلوان یار احمد ^{۱۰} و قتل محمود فهاد *

ذکر نود و ^{۱۱} هفتم در صفت قحط و قتل جمال الدین محمد سام
و خرابی هراة *

1 In the MS. هشتاد و هفتم.

2 In the MS. هشتاد و هشتم.

3 In the MS. هشتاد و نهم.

4 In the MS. نودم.

5 In the MS. نود و یکم.

6 In the MS. نود و دوم.

7 In the MS. نود و سیوم.

8 In the MS. نود و چهارم.

9 In the MS. نود و بنجم.

10 In the MS. یار احمد and some times یار احمد R. J. fol. 272a.

11 In the MS. نود و ششم.

ذکر هشتادم^۱ در حرب بادشاه [راده] دوا بن سراق با خلق کوسویه
و فوشنج *

ذکر هشتاد و^۲ یکم در نزد افتادن ملک مغر الدین و خلاص او *

Fol 7a ذکر هشتاد و^۳ دوم در حکایت تغلب امیر نوروز و قتل از
در شهر^۴ هراة *

ذکر هشتاد و^۵ سوم در حکومت ملک مغر الدین بعد از قتل
امیر نوروز *

ذکر هشتاد و^۶ چهارم در آمدن اولجایتو سلطان بمطاعره شهر
هراة و مراجعت او *

ذکر هشتاد و^۷ پنجم در عمارتی که ملک مغر الدین در شهر
هراة کرد *

ذکر هشتاد و^۸ ششم در امر معروف و نهی منکر که ملک
مغر الدین در شهر هراة فرمود *

ذکر هشتاد و^۹ هفتم در رفتن ملک مغر الدین باسفرار^{۱۰} و حکایت
ابو سعید نهی *

۱ In the MS هشتاد و یکم

۲ In the MS هشتادم

۳ In the MS هشتاد و یکم

۴ The MS has شهر هراة for هراة

۵ In the MS هشتاد و دوم

۶ In the MS هشتاد و سوم

۷ In the MS هشتاد و چهارم

۸ In the MS هشتاد و پنجم In the body of the MS (fol 161*) this heading is wrongly substituted by the immediately following one thus making a repetition

۹ In the MS هشتاد و ششم

۱۰ A fortress See Ilav

ذکر هفتاد و دوم در آمدن ایاجی نکودری بشهر هراة و غارت
خلق *

ذکر هفتاد و سوم در صفت خرابی شهر هراة *

ذکر هفتاد و چهارم در آمدن امیر نوروز بجهت عمارت
شهر هراة *

ذکر هفتاد و پنجم در نامه نوشتن امیر نوروز به ملک
شمس الدین کهن *

ذکر هفتاد و ششم در جواب نامه امیر نوروز از ملک
شمس الدین کهن *

ذکر هفتاد و هفتم در آمدن ملک مرحوم فخر الدین از خیسار
بشهر هراة *

ذکر هفتاد و هشتم در رفتن ملک مرحوم فخر الدین بخواف
و فراه *

ذکر هفتاد و نهم در آمدن شاهزاده دوا بخراسان و گرفتن ملک
فخر الدین برکت را *

¹ In the MS. هفتاد و یکم.

³ In the MS. هفتاد و سیوم.

⁵ In the MS. هفتاد و پنجم.

⁷ In the MS. هفتاد و هفتم.

² In the MS. هفتاد و دوم.

⁴ In the MS. هفتاد و چهارم.

⁶ In the MS. هفتاد و ششم.

⁸ In the MS. هفتاد و هشتم.

ذکر شست و^۱ چهارم در رفتن ملک شمس الدین دمخوار و ملعه
قددهار *

ذکراشست و^۲ بنجام در تربیت و عدل ملک شمس الدین
کهن در باب مردم هراة *

ذکر شست و^۳ ششم در حکومت ملک علاءالدین بن ملک
شمس الدین کهن در هراة *

ذکر شست و^۴ هفتم در آمدن نادر شاه از عین دهره و مراجعت او *

ذکر شست و^۵ هشتم در مخالف شدن نوبین^۶ با امیر آو
نادریس *

ذکر شست و^۷ نهم در رفتن ملک شمس الدین کهن هدر
نوبین را *

ذکر هفتم و^۸ در حلقه درستان از عین حلقه بجهت ملک
شمس الدین کهن *

ذکر هفتم و^۹ یکم در تربیت و حلقه مردم هراة *

^۱ In the MS شست و ستم

- In the MS شست و چهارم

^۲ In the MS شست و پنجم

^۳ In the MS شست و ششم

^۴ In the MS شست و هفتم

^۵ In the MS here نوبین but later on نوبین

^۶ In the MS شست و هشتم

^۷ In the MS شست و نهم

^۸ In the MS هفتم

ذکر بنجاء و ششم در آمدن امراء بشماره^۱ خلق هراة *

ذکر بنجاء و^۲ هفتم در نیکوئی حال خلق هراة *

ذکر بنجاء و هشتم در ایلجی فرستادن ابقا خان نزد ملک
شمس الدین *

ذکر بنجاء و نهم در رفتن ملک شمس الدین بعراق *

ذکر ششم^۳ در وفات ملک شمس الدین *

ذکر شست و^۴ یکم در جلوس ملک شمس الدین کبیر بجای
بدر خود ملک شمس الدین بزرگ *

ذکر شست و^۵ دوم در صفت عدل ملک شمس الدین کبیر
در حق مردم هراة *

ذکر شست و^۶ سوم در رفتن ملک شمس الدین کبیر بقلعه
محروسه خیصار *

^۱ In the MS. شماره خلق مراة.

^۲ In the MS. the head-note of this Dīkr is wrongly given in the next and of the next in this.

^۳ The heading relating to the death of Malik Shams-ud-Din (در وفات ملک) is altogether omitted in the list of contents here, but it is found in the body of the work (fol. 123^b), where it is given under ذکر بنجاء و نهم which occurs consecutively thrice in the body of the work thus causing a confusion. I have tried to arrange the headings in agreement with the contents.

^۴ In the body of the MS. it is repeatedly called بنجاء و نهم.

^۵ In the MS. شست و یکم.

^۶ In the MS. شست و دوم.

ذکر جهل و چهارم در رفتن ملک شمس الدین بچنگ نکودر •
 ذکر جهل و بنجم در حکایت ملک مرکئی شحنة هراة و ملک
 تاج الدین خار •

ذکر جهل و ششم در حکایت قتل ملک تاج الدین خار^۱ •
 ذکر جهل و هفتم در آمدن امرا بهراة بجهت کارخانه ساختن •
 ذکر جهل و هشتم در جوب خوردن مرکئی شحنة هراة •
 ذکر جهل و نهم در رفتن ملک شمس الدین بدینند ناکو و معب
 حنک ار •

ذکر بنجاهم در مسخر گردانیدن ملک شمس الدین مردم تیراه را •
 ذکر بنجاه و یکم در آمدن شاهزاده براق از ماوراء النهر بخراسان •
 ذکر بنجاه و دوم در حرب بادشاه اقا با شاهزاده براق و فتح
 بادشاه اقا •

ذکر بنجاه و سوم در حکومت ملک بلبل^۲ در هراة •
 ذکر بنجاه و چهارم در حکومت ملک ترک در هراة •
 ذکر بنجاه و بنجم در آمدن ملک بهاء الدین^۳ بشهر هراة بحکومت •

6a

^۱ In the MS here the first and the third letters are not dotted, but on fol.

^۲ In the MS here the first and the third letters are not dotted, but on fol. 117a بلبل

^۳ In the MS here شمس الدین but later on الدین

ذکر سی و سوم در قتل ملک شاهنشاه و بهرام شاه کرد *

ذکر سی و چهارم در فتح حصار تیری^۱ *

ذکر سی و پنجم در فتح حصار کهیرا^۲ و بقتل رسیدن شعیب افغان *

ذکر سی و ششم در فتح حصار دوکی و بقتل رسیدن^۳ سندان افغان *

ذکر سی و هفتم در حکایت طایفه دزدان *

ذکر سی و هشتم در فتح حصار ساجی *

ذکر سی و نهم در قتل ملک علی بن مسعود ملک شهر^۴ سجستان *

ذکر چهلم در منع کردن ملک شمس الدین سجستانی را از سلاح بستن *

ذکر چهل و یکم رفتن ملک شمس الدین به محاصره قلعه بکر *

ذکر چهل و دوم در قتل میرانشاه و سالار کرد * Fol. 5b.

ذکر چهل و سوم در کربختن ملک تاج الدین کرد از^۵ بیش ملک شمس الدین *

^۱ In some other places تیری. R. J. fol. 170^۱.

^۲ In the MS. کهیرا but later on کهیرا. R. J. fol. 171^a.

^۳ In the MS. رسیدن for رسندن.

^۴ The MS. vaguely reads here ملک سمیر سجستانی. Later on, fol. 72^a, it correctly reads ملک شهر سجستان.

^۵ In the MS, here it is تاج الدین کرداز for با حال کرداز (fol. 93^b).

ذکر بیست و دوم در حکایب ملک رکن الدین حدسار

ذکر بیست و سوم در وصف کردن ملک رکن الدین ملک
شمس الدین را *

ذکر بیست و چهارم جلوس ملک شمس الدین نکای ملک
رکن الدین حیسار *

ذکر بیست و پنجم در عدد افتادن ملک شمس الدین
و خلاص او *

ذکر بیست و ششم در رفتن ملک شمس الدین بیش منکو
قآن و مراجع او *

ذکر بیست و هفتم در حکایب بقتل رسیدن ضیاء الملک
شرف الدین تنگی *

ذکر بیست و هشتم در قتل ملک سید الدین عرحستانی *

ذکر بیست و نهم در رفتن ملک شمس الدین نافعستان * l. 5a.

ذکر سی ام در حروب رکن ملک شمس الدین اباحی^۱ بن و مقردای را *

ذکر سی و یکم در مرستادن ملک شمس الدین جاهر را نافعستان *

ذکر سی و دوم در آمدن ملک تاج الدین کرد بیش ملک
شمس الدین *

---

^۱ Also اباحی and اباحی, but foll 131b 132a, like R J fol 179^v, اباحی

ذکر دوازدهم در بیان مشورت پادشاه قالی با امرا جهت رعایت
شهر هرات *

ذکر سیزدهم در حکومت امیر نورالدین در هرات و حکایت
شکفتگی نسائی *

ذکر چهاردهم در وفات امیر نورالدین و پادشاه پسر او امیر محمد
نورستانی *

ذکر پانزدهم در حکومت خواجه و امیر محمد نورالدین در شهر هرات *

Fol. 46.

ذکر شانزدهم در حکومت ملک شمس الدین "نورپانی" در هرات *

ذکر هفدهم در وفات و "نورپانی" ملک مجد "الدین" "نورپانی" *

ذکر هجدهم در وفات و وفات و وفات ملک مجد "الدین" "نورپانی" *

ذکر نوزدهم در حکومت شمس الدین محمد بن ملک مجد الدین
نورپانی *

ذکر بیستم در وفات شمس الدین محمد بن ملک مجد الدین
نورپانی *

ذکر بیست و یکم در نسب بزرگوار ملک مغفور شمس الحق
و الدین کوت *

1 Also written as خورق and خورق. See B. J. fol. 291. For other readings, and details see Ray.

2 In the MS. عز الدین

فهرست ذکرها

ذکر اول در بیان آنک شهر هراة را که ساخته است *

ذکر دوم در بیان احادیثی که رسول ملی الله علیه و سلم در باب هراة فرموده است *

ذکر سوم در آمدن شاهزاده تولی خان بن جنگیر خان بخاری Fol 4a
خراسان *

ذکر چهارم در خراب کردن شاهزاده تولی خان شهر مرو را و قتل
خلی آن *

ذکر پنجم در خراب کردن تولی خان شهر نیشابور را و قتل خلق
نیشابور *

ذکر ششم در خراب کردن شاهزاده تولی خان حصار کو و کورینان را *

ذکر هفتم در خراب کردن شاهزاده تولی خان حصار توی و کوسویه را *

ذکر هشتم در خرابی شهر هراة بار اول *

ذکر نهم در خرابی شهر هراة بار دوم *

ذکر دهم در حکایت خطیب جغتای و عیاران هراة *

ذکر یازدهم در حکایت قنقلیان و قتل ایشان در مسجد جامع هراة *

تاجی

شناسان باتمکین که منتسبان عتبه علیا و ملتزمان سده والی آن جناب^۱
 جنات حیات اند در جنین امر عظیم تقدیم نمایم - * شعر *

کلام من بجه ارزد دران جناب شریف
 که دون صف نعال است موقوف حسان

منوچهری

اما منوچهری در تمهید عذر این معنی خوش فرموده است - * شعر *

هر که را شاه جهان بردارد و بنوازدش
 در سخن کر قطره باشد جو صد دریا شود
 آن نه می بینی که در باغ و جمن از خارها
 در بهاران زابر نیسانی چه کل پیدا شود

بنابرین ابواب در تالیف این کتاب بر موجب المامور معدور شروع کردم
 و بعون فیض فضل ربّانی و به یمن عاطفت ملک ملوک الاسلام خلد الله
 ملکه و جلالة و قرن بالجلود قدرة و اقباله تاریخ شهر هراة را از شهر سنه ثمان
 عشر و ستمایة که خرابی وی و بقتل رسیدن سگانش درین سال بوده است
 در عهد بادشاه جنکیز خان تا شهر سنه^۲ ..... نوشتم و آنچه
 محقق و مصدق بود و از خلاف و زور دور درین کتاب آوردم و چون شانزده
 سال شهر هراة خراب بود و ملکی و حاکمی بعمارت و امارت او نیامد از
 شهر سنه اربع و ثلاثین سال را بر ترتیب نهادم و بیش از ذکرها دو ذکر
 ثبت کرد ذکر اول در معنی آنک شهر هراة را که بنا کرد ذکر دوم در باز
 نمودن احادیثی که رسول علیه افضل الصلوات در حق هراة فرموده اند
 و این تاریخ نامه را بر چهار صد ذکر ختم کردم و الله المعین^۳ علی اتمامه
 و الموفق بحسن نظامه *

^۱ In the MS. حباب.

^۲ Space left blank in the original.

^۳ In the original المبين.

شخص^۱ سعادت روا بود که ندارد

پای درگاه او که حصن حصین است

معالم کرم نایم عام او بیدا و روشن گشته و لطایف عواطف و اصداغ
الطاف او در باره اهل فصل و همدار حد تقریر و تحبیر در گذشته - * شعر *
مختاری
کرمش خلق را توانگر کرد لطف او عالمی مستخر کرد
گفتارین ندیده و درگاه او حلقه در گوش حرج احصر کرد
احبار روزگار طاق طاق بعدیب حجاب والایش بر میان روان بسته ادد
و عباد نامدار نامید حروب من عذاب الله و تقاضای رمان خان به مدح دعای
او گشاده -

لَا حَرَّ إِلَّا وَهُوَ تَدَدٌ لِّعَصَلِهِ وَلَا عَدَا إِلَّا وَهُوَ حَرِيرٌ مِدَّةً

عدولش معاینی رسیده که بار بلند بروار تا کمک در یک آشیل همدار گشته
و سباه شاه ستمکاری نکلی در اقطار و اکدا کیهل مدرم شده - * شعر *
خاقانی
عدل او رهرو ستم بشکاف بدل او سید کرم بشکاف
ظلم را حوس هدف حکم بدرید بخل را حوس هدف شکم بشکاف
تبعش از بهر قتل بدل عدو رحم مادر عدم بشکاف
آثار مآثر و معاصر او طرار تواریخ ملوک و سلاطین شده و ادوار انصاف
و انتصاف او نام بوشروان و معیت اس سکتکس در طی سیال آورده - * شعر *
ارزقی
ر کوشش و کرم و عدل او مره شد
روان حاتم طائی و حال رستم زال
دست از بی حکمش میان رمین و رمان
گشاد از بی حلمش رمان سا و حال

لَا رَأْيَ رَأْيَاتِ دَوْلَتِهِ مَعْصُورَةٍ عَلَى قَمَّةِ الْقَنَةِ الْخَصْرَاءِ وَ آيَاتِ عَرْشِهِ مَكْتُورَةٍ

^۱ This verse is omitted in the May loc cit

^۲ In the original مَعْصُورَةٍ

عرض خود ساخته بر موجب الْعَاقِلُ ابْنُ الْوَقْتِ بهترین وقتی از اوقات
و شریف ترین ساعتی از ساعات متوجه درگاه فلک سالی و بارگاه جهان آسای
خداوند برحق و مخدوم مطلق الملک الاعظم العلم شاهنشاه الاکرم الاحکم
ظل الله فی الخافقین سلطان الحاج و الحکرمین مغیث الامة الزاهرة
نصیر الملة الباهرة مظہر کلمة الله العلیا محرز مناقب الدین و الدنیا
المنصور من السماء المظفر علی الاعداء قانع المعاندين و الطغاة قانع
المتمردين و البغاة معین اهل الرشید و البررة مهین زمرة الفسق و الفجرة
رفیع شام المجد و الغارب اعدل ملوک المغارب و المشارق¹ صاحب آیات
المجد و الکمالات فاصب رایات العز و السعادات جمشید العبد و الزمان نشانه
اشارت ان الله یأمر بالعدل و الاحسان² المخصوص بغایت عنایت رب العالمین
ملک غازی حاجی عالم زاهد غیاث الحق و الدین شمس الاسلام و المسلمین
ابو الفتح محمد بن محمد بن محمد بن ابی بکر کرت - * شعر *

Fol. 2b.

ظهیر

آنک در اطراف ملکش از ره² طاعت
خسرو انجم کمینہ قلعه نشین است
و انک ز بہر نثار موکب قدرش
دامن افلاک پر ز در³ ثمیمی است
راتب یکروزه است³ بخشش او را
انچه کہ سرمایہ⁴ شہور [و] سنین است

¹ But المشارق والمغارب seems to be a more appropriate construction.

² Maj. i, p. 331 and the poet's *Dīwān* (O.P.L. Ms. fol. 56a) have طاعت از در.

³ Maj. and the *Dīwān*, *loc. cit.* have نیست است.

⁴ Maj. and the *Dīwān*, *loc. cit.* have ہرچہ پس افگندہ انچه کہ سرمایہ.

بسم الله الرحمن الرحيم

مد بیحد و سداس بی فیلان مرخص صرف حلال خداوندی را که از
 1 لطف [و احسان خلعت وجود انسانرا بطراز اعزاز و لَقَدْ كَرَّمْنَا
 2 .. 3 .. 4 .. 5 .. 6 .. 7 .. 8 .. 9 .. 10 ..
 حَقَّقْنَا تَفْصِيلًا تَوْ... 3... 4... 5... 6... 7... 8... 9... 10...
 1 حمله کائنات و رنده و رمزه مکو [ناب 4 اسب] بمدد ماده
 2 و بیض درو عقل متخون اسرار عالم محسوس و... 5... 6... 7... 8... 9... 10...
 3 انوار بدایع و عرایب ملک و ملکوت صاحب - * شعر *
 4 حنان نکاش بر الواح نفس [صورت علم] 5
 6 که حیره ماند درو دیدۀ اولوالانصار
 7 ی که نقاش کرم او بشکوف... 8... 9... 10...
 11 بیکر عالی منظر بر صف صفت این سقف مینا [8 رنگ] بدید
 12 نمذۀ که از ترکند کاف و دون آیه وجود هستی نکاش... 13... 14... 15...
 16 نع بیچون رایب حدوت بر افراشت نصیری که از لوح احداق
 17 اطلاق... 18... 19... 20... 21... 22... 23... 24... 25...

1 Torn after عانت

2 Torn after آدم

3 Torn after

4 Torn after مکو

5 Torn after محسوس و

6 Torn after نفس This verse (of Zahir Faryābī) runs thus in the edition of his *Diwān* p 64, and the O P Lib MS, fol 20b —

نکاشت بر الواح عقل صورت علم * که حیره گشت درو دیدۀ اولوالانصار

7 Torn after بشکوف

8 Torn after مینا

9 Torn after

10 Torn after اطلاق

(Dhayl)

(۸) ذیل جامع التواریخ حافظ ابرو

(R.J.)

(۹) روضات الجنات زمخجری

(R.S.)

(۱۰) روضة الصفا میر خوند

(H.S.)

(۱۱) حبیب السیر خوند میر

با آنکه برای صحت چاپ کتاب الزمه اهتمام و توجه بعمل آمده ،
 باز با کمال تاسف ملاحظه میشود اغلاط فراوانی در چاپ آن روی داده
 که ممکن نشد در موقع باصلاح آن مبادرت ورزند محض جبران این نقیصه
 یک غلطنامه کامل تهیه و پیوست متن نشر داده شد *

پایان مقدمه که بنحنامه آقای میرزا محسن نمازی از اصل انگلیسی

ترجمه شد *

ما یک نقطه آورده‌ام گ فارسی را همیشه مانند ک ثبت نموده کلمات از بیبل ائی و کوئی را اغلب ای و کوی و الفاظ دنیا و فنا را در جاهائی دنیی و فنی نوشته است *

در موفع چاپ کتاب این نکته را در مدنظر گرفتیم که خصوصیات تحریری نسخه را درون کمترین تصرف بحال خود را گذاریم بویژه هر جا کوچک‌ترین تغییری داده شده در حاشیه همان صفحه کلمه متن را ثبت نموده‌ایم *

البته خوانندگان متوجه هستند که چاپ یک کتاب از روی نسخه منحصر بفرد خالی از اشکال نیست و هرگاه آن نسخه برار اسامی اشخاص و شهرها و اماکن باشد و نویسنده درست نقطه گذاری نکرده باشد بدیهی است اشکال و زحمت چاپ کنندگان ممراتب بیشتر خواهد بود ولی بوسیله مراجعه بکتب زیر این اشکال تا اندازه‌ای رفع گردیده و در حاشیه هر صفحه بنام آن کتاب که مورد استفاده بوده اشاره شده است:—

(۱) طبقات ناصری تألیف منهاج الدین عثمان (Tab. Nasiri)

(۲) ترجمه طبقات ناصری بقلم سرهنگ راورتی

(Col. Raverty) ما یادداشت‌ها که در بیان انگلیسی

(Rav.)

است

(۳) تاریخ جهانکشی عطا ملک جوینی (J.K.)

(۴) جامع التواریخ رشید الدوله فضل الله (J.T.)

(۵) تاریخ کزیده حمد الله مستوفی (Guz.)

(۶) فزّه القلوب حمد الله مستوفی (N.Q.)

(۷) مجمل نصیحی (Muj.)

مدرسه جلالیه بوهار بود خریداری و نگاهداشته شد. مدرسه جلالیه را
منشی صدرالدین در بوهار ناحیه بردوان که در ایالت بنکال است
تاسیس کرده است *

منشی صدرالدین متوفی ۱۲۱۱-۱۷۹۶ در دربار میر جعفر نواب
مرشدآباد میر منشی بوده پس از آن منشی وارن هستنکز انکلیسی شد
این شخص از طرف شاه عالم و نواب ناظم بنکال همچنین کمپانی
شرقی هندوستان ماموریت یافته بتولیت وقف قدیمی موسوم به بایس
هزاری پاندوا منصوب گردیده واقف معظم این موقوفه پیر مقدس
و بزرگوار جلال الدین تبریزی متوفی ۶۴۲ هـ بوده که پیش از نیمه قرن
هفتم هجری باین صفحات آمده و موقوفه نامبرده را ایجاد کرده است
منشی صدرالدین از پول موقوفه یک باب مدرسه و کتابخانه بناکرده
و آن را بنام واقف مزبور موسوم نمود جانشینان صدرالدین بر توسعه
کتابخانه بسی افزودند ولی این مدرسه با آنکه یک وقتی از مراکز
مهمه دانش آموزی هند بشمار میرفت زمانی آمد که اهمیت و موقع
خود را از کف داده رو بانهدام گذاشت کتابخانه آن هم صورت ویرانی
گرفت لیکن خوشبختانه قسمت بیشتر کتب آن دست نخورده ماند
و تا سال ۱۹۰۴ بنام کتابخانه بوهار باقی بود سپس بکتابخانه شاهنشاهی
کلکته بر گذار شد و مجموعه کتب نفیس آن که این کتاب خطی تاریخ هرات
از آن جمله است محفوظ گردید *

هرچند این کتاب بخط زیبا و خوانا نوشته شده باز نویسندۀ آن دقت
لازمه بعمل نیاروده خیلی جاها نقطه نگذاشته گاهی بعکس نقطه بیجا
می نوشته و بگذاشتن همزه مقید نبوده حروف پ و چ را همه جا

به شعبه دوهار کتابخانه شاهی هندوستان در کلکته میباشد که ضمن کتب خطی شماره ۵۸ صدف و محفوظ است ورق آن قطع بزرگ $۹\frac{1}{4} \times ۱۲\frac{3}{4}$ ؛ اوراق آن ۲۷۵ است هر صفحه ۲۵ سطر و هر سطر ۱۸ کلمه نوشته شده خط آن نسخ درشت بسیار زیبا عبارین را با خط قریب یگونی نوشته اند کاعد آن کلف و حامه ای رنگ سعید نام شعراء و مصنفین که در متن نقل شده در حاشیه کتاب با جوهر قرمز نگاشته اند ناریج تحریر نسخه مذکور بیست و لی از خط و کاعد و سایر خصوصیات نسخه میتوان گفت در قرن هشتم که هنوز دبیری از رمان تالیف کتاب نگاشته بود استساح شده است کتاب مدبری آسیب دیده و اوائل آن را موربانه خورده اما خوشبختانه هیچ قسمتی از متن کتاب یا صفحات آن از بین نرفته ورق اول این نسخه علامت مدالی داشته که پاک شده مهرها و امضاء و یادداشت‌های دستخط بسیاری از اعیان و اشراف درباریان سلاطین معول هند را دارد مدحله دادداشتی بخط عنایب خان معروف که در رمان شاهجهان گنادر سلطنتی بود دیده میشود این عنایب خان پسر طغر خان فرماندار مشهور کابل است که بعد بحکومت کشمیر منصوب گردید طغر خان وقتی متقاعد شد در لاهور سکونت کرد در سال ۱۰۷۳ هـ وفات یافت یاس لیکن پسرش عنایب خان روزهای بقاعد خود را در کشمیر گذرانید و همانجا سال ۱۰۸۱ رحلت نمود یادداشت عنایب خان در پشت کتاب چنین است تاریخ ملکان هرات باب اموال والد مرحوم سلم رمضان المبارک سنه ۱۰۷۳ از لاهور کشمیر رسید و داخل علوی خانه گردید حمزه عنایب خان طغر خان احتمال میبرد طغر خان این نسخه را با خود از کابل به هندوستان آورده پس از آنکه در قزوین متعالیه دست بدست اعیان و اشراف گردیده در پایان از طرف کتابخانه حلالیه که ضمیمه

که نامبرده یا بکلی از میان رفته یا آنکه تاکنون نشر نشده است مانند کتاب معروف کرت نامه تالیف ربیعی بوشنجی و سام نامه و سایر آثار منظومه خود سیفی هروی که نشانی از آن بدست نیامده و همین نکته خود ارزش بیشتری بکتاب ما میدهد برخی شعراء که نامبرده از قبیل دقیقی و فردوسی و اسدی و غیرهم مربوط بدوره آغاز تاریخ ادبیات ایرانند بعضی دیگر معاصر مؤلف بوده اند مانند بدیعی ترکوی، سعد الدین غوری، ربیعی بوشنجی و غیرهم بنابراین ممکن است این کتاب برخی از شعراء نامور قرن هشتم را که تا بحال نشانی از آنها نداشته‌ایم معرفی نموده ستارگان درخشانی را که در زیر ابر کمنا می پوشیده بوده اند در افق ادبیات ایران جلوه‌گر سازد *

حال چند کلمه راجع به نسخه خطی این کتاب اظهار دارم تا جائیکه مطلع هستم بیش از یک نسخه اصلی ازین کتاب وجود ندارد^(۱) و آن متعلق

---

(۱) آقا خلیل نامی افغانی در کتاب آثار هرات منطبعة کابل مورخه ۱۳۰۹ شمسی ادعا نموده که یک نسخه ازین تاریخ هرات سیفی بدست آورده است آقای پرفسور محمد شفیع لاهوری که ازین ادعا با خبر شد مرا مستحضر نمود پژوهش و رسیدگی بزمه بعمل آوردم بعقیده من این ادعاء کاملاً بی اساس است زیرا آن قسمت را که عقیده خودش از تاریخ سیفی هروی لفظ بلفظ نقل نموده (صفحات ۱۰-۲۰ و ۷۱-۷۳) واقع یک خلاصه دست و پا شکسته‌ای از کتاب ما است که در صفحات ۲۶-۴۵ و ۶۶-۷۲ همین چاپ مندرج است راجع به آن نسخه خطی موجود در کابل که برپا ورقی اربانا کابل صفحه شانزده شماره ده سال اول اشاره شده هیچ اظهار رأی نمیتوانم نمود مدیر کتابخانه شاهنشاهی کلکته همینکه شنید بیش از یک نسخه سیفی در کابل یافت میشود بسی سعی و کوشش فراوان نمود که شاید یک نسخه آن را بدست آورد تا با نسخه کتابخانه کلکته مقابله شود چون ازین اقدام نتیجه گرفت در حدود چهار صد صفحه چاپی این کتاب از نمونه‌های چاپخانه را بکابل فرستاد که با نسخه مفروضه آنجا مقابله نمایند پس از مدتی که بزمحت توانست دوباره اوراق مرسوله را بدست آورد دیده شد که هیچ مقابله و اصلاحی ننموده اند بیک نفر شرق شناس مقیم کابل مراجعه شد او هم هرچه سعی کرد نشان و اثری از نسخه دیگر نیافت مراسلات و نامه‌هایی که درین خصوص مبادله شده در کتابخانه شاهنشاهی کلکته موجود بوده صحت اظهارات ما را ثابت و تأیید مینماید *

از روی روعه رمچی یا یکی از تالیفات حافظ ابن اقتباس دموده باشد و از نام تاریخ هرات هم که در جلد پنجم روعه الصفا ص ۳۹ در سطور ۱۰-۱۳ مذکور داشته چه بنا مقصود او همان روعه رمچی باشد که در حقیقت رمچی هم آن مطالب را از همین تاریخ هرات هروری تلخیص نموده حدود میر مؤلف حبیب السیر شرح دزازی از احوال ربیعی نوشکی نوشته و ماده تاریخ فوت ملک شمس الدین محمد و ملک رکن الدین و بسیاری اتفاقات دیگر را مذکور داشته تا آنکه همه اینها را اول بار هروری درین کتاب درج نموده است میتوان گفت مآخذ مؤلف حبیب السیر کتاب دیگری بوده که بعد ازین تاریخ هرات تالیف شده ولی مطالب آن کتاب که مذکور حدود میر بوده ازین تاریخ هرات مقتبس بوده است تا آن دلیل که میر حدود و حدود میر هیچکدام از احوال مؤلف ما چیزی نگفته اند و حال آنکه بسیاری نویسندگان را که نسب به سیعی چندین مهم نموده اند در کتب خود نام نبرده اند نصیعی حراف (۷۷۷-۸۴۹) نیز تا آنکه کمی پس از فوت مؤلف ما متولد شده املا اسمی از هروری نمیدون که کونا نکلی از وجود چنین شخصی اگاه نموده است *

این کتاب تاریخ هرات از نقطه نظر ادبی نیز دارای اهمیت شایانی است زیرا تفاعیل حالت توحه و مهم راجع شرح احوال برخی شعراء معاصر مؤلف مانند ربیعی نوشکی نوشته و نقاط محکوله ردگانی بعضی علماء و اولیاء زمان خود را از قبیل وحیه الدین نسفی و قطب الدین چشتی روشن ساخته علاوه بر هر جا مناسب مقام قطعات منظومه دلکش عربی و فارسی از شعراء ایران و عرب که در ازمنه مختلفه تا زمان مؤلف بوده اند نقل نموده و چون آثار بسیاری از شعراء

خورشیدوار ظاهر و آشکار می‌سازد نمونه آنچه را که درباره وقایع خراسان و جای دیگر راجع بتفصیل ورود شاهزاده یاسور بخراسان می‌گوید در مقدمه انکلیسی صفحه ۲۰ (XX) می‌بینید *

ممکن است این عبارات و نظائر آن را سمرقندی از ابرو گرفته باشد آقای پرفسور محمد شفیع هم باین عقیده اند که سمرقندی قدم به قدم از سبک حافظ ابرو پیروی می‌نموده است ولی بیشتر احتمال این است که سمرقندی هنگام تالیف مطلع سعدین مطالب را مستقیماً ازین کتاب گرفته باشد زیرا سمرقندی معاصر زمچپی و با او هم‌شهری بوده البته از وجود این کتاب نفیس که زمچپی مکرر از آن یاد نموده با خبر بوده و میدانسته هر کس باندازه لزوم از آن مستفید شده است *

در پایان سده نهم هجری تالیفات حافظ ابرو در تاریخ عمومی و کتاب زمچپی محتوی حوادث تاریخی و تازه‌ترین وقایع هرات معروف و نامور گردید شاید رواج آن سبب شد که این تاریخ هرات ما و مؤلف آن هروی بکلی در زاویه فراموشی افتاد چنانکه می‌بینیم در هیچ یک از کتب تاریخ و تذکره شعراء و مؤلفین که پس از آن تالیف شده نامی از او نبرده اند و از آثار نظم و نثری او جز همین کتاب چیزی یافت نشده میرخوند متوفی ۹۰۳ ه و نوه اش خوند میر متوفی ۹۴۱ با آنکه بسیاری از مطالب و مواد مندرجه در کتب آنان نخست از طرف هروی مذکور گردیده هیچ جا نامی از او نبرده اند در آخر روضة الصفا طومار درازی راجع به بنیاد هرات نوشته و ماده فوت بسیاری اشخاص را جمع آوری نموده که تمام آنها را ابتداءً هروی نوشته است همچنین جملات کوتاهی ازین کتاب ما در روضة الصفا یافت میشود و چون مطلقاً نامی از هروی در میان نیست بنابر این ممکن است میرخوند همه آن مطالب را

اقتباس ازین کتابست و نیز بخش بزرگی از حوادث و وقایع هرات پیش از سال ۷۲۱ هـ را از متن کتاب ما خلاصه و نقل نموده است برخی جاها هم عین عبارات کتاب ما را بکار برده ولی مانند حافظ ابرو پربی انصانی، نکرده کاه گاهی نام مأخذ خود را مذکور داشته و اعتراف نموده است که مدیون مؤلف کتاب ما است چند جا هم از کتاب ما نقل کرده و سند خود را بدست نداده است چنانکه در چمن ۱۲ روضه یازدهم که ویرانی هرات را در دوم بدست مغول شرح میدهد و در روضه ۱۲ راجع بحادثه بوجای عین عبارات او را در مقدمه انگلیسی صفحه ۱۸ (XVIII) مشاهده مینمائید *

زمجی این اقتباسات و امثال آن را که گاهی بچندین صفحه میرسد از تأریخ سیفی گرفته و تقریباً در عبارت کتاب نیز تغییری نداده ولی برخی اوقات که منظور او ذکر مطالب باختصار بوده و میخواست سرشته قضایا را بهم آورد ناچار بسیاری از حوادث مهمه و حقایق را حذف مینموده است *

بک مورخ دیگر کمال الدین عبد الرزاق سمرقندی مانند حافظ ابرو و زمجی این کتاب را در دست داشته وقتی که بخش اول مجلد نخست کتاب مطلع سعدین را راجع بحوادث سالهای ۷۰۳ تا ۷۲۱ - ۱۳۰۴ تا ۱۳۲۱ ندرین مینمود ازین کتاب استفاده شایان نموده پرسوز سون با بیان رسانی اهمیت کتاب مطلع سعدین را کوشش ساخته مجلد اول هنوز چاپ نشده لیکن مجلد دوم را فاضل محترم پرفسور محمد شفیع مقیم لاهور بطرز جالب توجهی که از محققى مانند ایشان انتظار میبود بچاپ رسانیده *

سمرقندی مانند ابرو هیچ نگفته که از کجا مطالب کتاب خود را گرفته است اما بسیاری از جهلات و تبارات مطلع سعدین حقیقت را

در دسترس حافظ ابرو قرار گرفته است این کتاب که حافظ ابرو بوجود آن اشاره میکند جز همین کتاب تاریخ هرات کتاب دیگری نیست زیرا تاریخ کرت فقط در کتاب سیفی و کرت نامه ربیعی مندرج است بخواهی آن قسمت از کتاب که در بالا اشاره نمودیم و چند نمونه از موارد اقتباس را نشان دادیم ثابت و مبرهن است که کتاب مورد استفاده حافظ ابرو همین کتاب تاریخ هرات تألیف سیفی است نه کرت نامه منظوم ربیعی جای شبهه نیست که حافظ ابرو در موقع تدوین سایر کتب جغرافی و تاریخ مانند زبدة التواریخ ازین کتاب تمتع گرفته اما چه اندازه آن را بطور قطع نمیتوان گفت چون کتب نامبرده هنوز نشر نشده و نسخه خطی آن را در کلکته ندیده اند ولی یقین داریم تفصیل راجع به خاندان کرت را که بقول دکتور ریو در کتاب جغرافی حافظ ابرو مندرج است بایستی از همین نسخه ما اقتباس کرده باشد مؤید خیال ما همان خلاصه ایست که آقای دکتور بیانی از مجلد دوم جغرافی ابرو در مقدمه بر ذیل جامع التواریخ مذکور داشته اند که با مضامین متن کتاب ما مشابهت و موافقت کامله دارد دور نیست حافظ ابرو قسمت عمده مجلد سوم زبدة التواریخ را هم از کتاب ما رونویسی کرده باشد زیرا این مورخ و جغرافی دان مشهور زمان تیمور وقتی در تألیف ذیل جامع التواریخ این اندازه از کتاب ما نفع برده باشد البته هنگام تألیف آثار دیگر خود باز ازین کتاب فائده و بهره گرفته است *

چهل سال پس از فوت حافظ ابرو یک مورخ نو ظهور دیگر معین الدین زمچى پا بصحنه نمایش گذارده برای تألیف کتاب روضات الجنات فی اوصاف هرات باین کتاب دست اندازی نمود مثلاً آنچه درباره خاندان کرت نوشته بطوریکه عبدالمقتدر اشاره نموده

حافظ عدد الله انرو متوفی ۸۳۴هـ-۱۴۳۰م که از مورخین و جغرافی دانان مشهور زمان تیمور است و در فرد اهل علم و فن یکی از نویسندگان مهم زمان خودش میباشد در همه تالیفات خود ازین کتاب اقتباس فراوان نموده است در بخش اول دیل جامع التواریخ که در سب یک قرن پس ازین تاریخ هرات تدوین شده و اخیراً نسخه آن باهتمام دکتور بیادی در تهران چاپ و نشر شده بخوبی میتوان دید که مورخ مشهور خلاصه مطالب تاریخ هرات و گاهی هم عبارات مفصله آن را بی کم و زیاد نقل میکند و مآخذ و مدبرک خود را هم نشان میدهد این روش حافظ انرو را سر ولیم اولی در کتاب خودش موسوم به مسافرتها اشاره نموده است برای اثبات مطلب کافی است دو نمونه را که در مقدمه انکلیسی این کتاب صفحه ۱۴-۱۶ از دیل جامع التواریخ نقل شده (چاپ تهران صفحات ۲۲ و ۲۳ و ۲۴-۲۶) با عبارات متن (مدرجه در صفحات ۴۶۷-۴۶۹، ۴۶۱-۴۹۷) مقایسه نمائید مواضع دیگر اقتباس حافظ انرو در حاشیه مقدمه نامبرده یادداشت شده که طالبین رجوع نمایند اس نمونه‌ها که نشان داده شد بخوبی واضح می‌سازد که حافظ انرو مورخ و جغرافی‌دان بزرگوار مطالب را از روی کتاب ما با عین همان الفاظ بکار می‌برد هر وقت می‌خواسته راجع بحوادث که مؤلف ذکر نموده چیزی بنویسد بیدرنگ تاریخ هرات را در جلو گذارده بخش مطلوب را با حذف پارچه عبارات و اشعار یا بی کم و زیاد همان حور که بوده کتبی در نموده در کتاب خود می‌گذاشته است *

یک بخش دیل جامع التواریخ که هنوز نشر نشده و مربوط بتاریخ سلسله کرب میباشد بگفته خود حافظ انرو مستند بکتابی بوده است در تاریخ آن سلسله که برای آنها و بعام آنها نوشته شده و بر حسب تصادف

آورده بی آنکه تغییر و تبدیلی مهم در آن داده باشد ولی در یکی از دو مورد اقتباس از جهانکشا (صفحه ۵۸) مضمون جهانکشا را با آنچه را که از منابع دیگر بدست آورده با هم مذکور داشته و خودش هم باین مطلب اذعان دارد راجع به نقل از طبقات ناصری یک جمله که در صفحه ۷۰ سطر ۸-۱۱ آمده در نسخه چاپ انجمن اسیائی بذکال همچنان در ترجمه انگلیسی سرهنگ راورتی دیده نشده ممکن است از نسخه خطی که کتاب را از رویش چاپ نمودند افتاده باشد علاوه بر تواریخ نامبرده در بالا مؤلف بسی قطعات ادبیه در نظم و نثر نقل نموده که وقتی با اصل تطبیق شد اختلافی ملاحظه نکردید مگر برخی کلمات که جور دیگر خوانده شده در پائین همان صفحه یادداشت گردیده *

درباره اهمیت و ارزش ادبی و تاریخی این کتاب هرچه بگوئیم کم است زیرا در آن عصر و دوره دهشتناک که مؤلف میزیسته بسیاری از حوادث درهم و پیچیده و جریانات تاریخی شمال خاوری ایران را به چشم خود دیده است این سند گرانمایه یگانه کتابی است که در تاریخ هرات برای ما بجا مانده و احوال ملوک کُرت را بقلم یک نفر معاصر آنان میخوانیم سبک نگارش کتاب بسیار پسندیده و دلچسپ در جاهای مناسب بجزئیات زیبایی ادبیه و اشعار آبدار و شیرین آرایش یافته برخی شعراء را که نامبرده در هیچ کتاب دیگر نشانی از آنان بدست نیآورده ایم *

مورخین که بعد از مؤلف آمده اند همه باتفاق او را شخص راستگو و کتابش را قابل استفاده و معتبر شناخته اند اشخاص ناموری مانند حافظ ابرو و معین الدین زمیچی و عبد الرزاق سمرقندی در تالیفات خود جا بجا ازین کتاب اقتباس نموده اند گاهی خلاصه مطالب و گاهی عین الفاظ متن را بکار برده اند *

(۲) کرب نامه ربیعی صفحه ۳۹۱ *

(۳) تاریخ سراج منهاج که همان طبقات ناصری میباشد تألیف
منهاج الدین عثمان بن سراج الدین متوفی در ۶۵۸ هـ - ۱۲۵۹ م
(صفحات ۷۰ و ۷۳ رجوع شود) *

(۴) تاریخ جهانکشا تألیف عطا ملک جوینی که تاریخ تألیف
آن ۶۵۸ هـ - ۱۲۶۰ م میباشد از آن در یکجا بنام تاریخ علائی
یاد نموده چون لقب مؤلف آن علاء الدین بوده است
صفحه (۵۷، ۵۸) *

(۵) تاریخ غازانی که همان جلد اول جامع التواریخ رشید الدین
فضل الله است که در سال ۷۱۰ هـ - ۱۳۱۰ م تألیف شده
و سیفی او را رشید الدوله میگوید که با لقب پدرش
عماد الدوله و حدش مرفق الدوله منتشر نماسند دارد
(صفحات ۱۰۱، ۱۰۴، ۱۰۵) *

(۶) تاریخ خراسان (صفحات ۶۳، ۱۱۰) *

(۷) اخلاق خانی (صفحه ۹۵ - ۱۰۱) *

در کتاب نخستین را توصیف نموده ایم کتاب سوم را انجمن اسبائی
همایونی نکال نچاپ رسانیده و سرهنگ راورتی آن را ناکلیسی ترجمه
کرده چهارمی و پنجمی را اندرارد برون در تاریخ ادبیات ایران تعریف
نموده است راجع به شسمی و هفتمی در هیچ جا اثر و نشانی نیافتیم
گرچه شنیده شده اخلاق خانی را در ایران چاپ کرده اند ولی نسخه
آن بدست ما نرسیده هرچه هم کوشش کردیم چگونه معلوم نشد *

مؤلف دانشمند موقوف استفاده ازین تواریخ مهم خود را پانصد و نقل
عبارات اصل نموده در مورد جامع التواریخ عین مطلب را عبارت خودش

که بادیات و منابع مستظرفه و نقاشی داشته اند مذکور میباشد در فصل ۸۸ از صفحه ۴۴۸ تا ۴۵۶ بعضی از عملیات صدر الدین خطیب بوشنجی را که به تخلص ربیعی بیشتر معروفست بتفصیل نوشته درباره ای مواضع راجع بحوادث و اتفاقات زمان خودش که میان اسراء مغول و سرداران آنها روی داده و جنگهای شان و دسایس و نیرنگهای درباری اطلاعات نیکو می بخشد نکته دیگر معلوم نیست مؤلف چه اسم و عنوان برای این کتاب خود معین نموده هر جا اشاره بکتاب نموده بطور کلی تاریخ نامه اش گفته مورخین بعد از و مانند معین الدین زمخجی آن را تاریخ ملوک کرت نامیده. حافظ ابرو تاریخ ملوک هراتش گفته چون موضوع آن را گفته اند تاریخ ملوک کرت هرات است عنایت خان ضمن یادداشتهای خودش در صفحه اول نسخه خطی به تاریخ ملوک هرات موسوم داشته این عناوین بملاحظه مندرجات کتاب تا اندازه ای صحیح و بجا است ولی مؤلف مامور بود تاریخ هرات را از آغاز هجوم چنگیز خان تا حکمرانی غیاث الدین بنویسد نه آنکه فقط از ملوک کرت نام برد چنانکه ۱۴۰ صفحه کتاب مربوط بتاریخ هرات پیش از ظهور سلسله کرت میباشد مؤلف در یکجا راجع بهمین کتاب میگوید من تاریخ هرات را نوشتم شاید میخواسته نام کتاب را تاریخ هرات بگذارد نه تاریخ کرت *

نظر بر اینکه عمده و بیشتر مندرجات کتاب راجع بحوادث زمان مؤلف میباشد بدیهی است مأخذ او در نقل قضایاء اطلاعات شخص خودش یا گزارش یک نفر شاهد حال بوده است که در بعضی جاها نام او را میبرد مؤلف درباره وقایع پیش از دوره خودش نام چند کتاب را که مدرک او بوده مذکور داشته است *

(۱) تاریخ هرات تألیف عبد الرحمن بن عبد الجبار الفامی صفحه

سیعی هنگام تألیف کتاب و نقل قصائد از مورخین پیش از خودش
تعلید کور گزانه مسموده هر مطلبی را پیش خود رسیدگی و بررسی مینمود
اگر مطلبی میشد که نویسنده راسا کو و درست کردار بوده از او اقتباس
و روایت مینمود اگر میدید هر یک از مورخین پیش از خودش اشتباه
کرده اند بی ملاحظه تصحیح او مبادرت مینمود و موارد اشتباه او را
روشن می‌ساخت *

طوری که در بالا اشاره شد سیعی این کتاب تاریخ هرات را بهرمان
ملک عیث الدین کرت تألیف نموده عیث الدین به فقط موضوع کتاب
بلکه سبک و طرز تدوین آن را نیز معین نموده ناکید کرده بود که در صحت
وقایع بهایب دقت بعمل آید که یک تاریخ سیار صحیح و از هر جهت
قابل اعتماد تهیه شود هر جا نام یکی از فرمانروایان و امراء و اعدا و افسران
و آندکان و روزنکان برده میشود خصوصیات اخلاقی او مذکور گردد
هر سال دانستی نامضاء معام با آیات قرآن و احادیث و سخنان اصحاب
نابیند گردد و محض ریخت کلام هر اندازه منسّر شود اشعار و امثال
فارسی و عربی نقل گردد تصور می‌رود ملک عیث الدین به دراز و پشکاران
حدود دستور داده بود کلیه اسدان و مدارک دولتی را ناحندان سیعی
و ا گذارد که استعاده لازمه نماید چنانکه ملاحظه میشود برخی جاها
رو نوشت ابلاغیه و قرار داد و پیمان و معاهدات را چنان حرف بحرف
نقل مینماید که اگر اصل اسدان در دسترس او نمی‌بود هرگز تکمیل اندکار
موفق نمیشد خودش هم اعتراف میکند که اگر وزیر دولت حواحه شهاب
پسر وزیر بزرگ عرب الدین شهاب سق نا او همراهی و کمک و یاری نمیکرد
و نسبت ناحتام موضوع اظهار علاقه نمی‌نمود ممکن نبود کتاب را
ناصورت رعایت بخش تهیه کند *

دیگر از مجموعه غیاثی و سام نامه و قصائد و قطعات وی نشانی دیده نشده. این کتاب بخوبی میرساند که مؤلف آن سیف بن محمد از ادبیات عربی و فارسی اطلاعات شایسته داشته دارای طبع روان بوده اشعار را نیکو و پاکیزه می سروده در نوشتن نثر فارسی قلم شیوا و توانائی داشته و شرائط لازمه بجهت یک مورخ را حائز بوده است سیفی در کتاب خود بسیاری از شعراء ایرانی و عرب را نام میبرد و از اشعار آنان شاهد و مثال میآورد همچنان اسم گروهی از نثرنویسان ادوار مختلفه را نوشته انچه را که از اشعار و قصائد و قطعات خود جا بجا نقل میکند روی هم رفته ثابت می نماید که اشعار او جا لب توجه و خواندنی است *

سبک تاریخ نویسی او قابل تحسین و تمجید میباشد مانند یک مورخ دانا رشته حوادث را بتفصیل سلسله وار نقل میکند وقایع سیاسی را که در ازمنه مختلفه پیش آمد نموده با بیان علل و اسباب آن تا جائیکه در خور گنجایش کتاب بوده توضیح میدهد در ضمن از پایه و مایه علمی و اخلاق و روش فرمانروایان سخن میراند در همه جا مراعات راستی و درستی را داشته از شاهراه صدق و حقیقت کوئی پا بیرون نکذاشته اگر راجع بیک موضوع یا داستانی دو حکایت ناموافق شنیده نقاط اختلاف را بی کم و زیاد با نام گویندگان از روی مدرک و سند همه را نقل کرده پی در پی این نکته را یادآوری و تکرار میکند که مقصود او از نوشتن این کتاب تدوین و ضبط حقایق امور است نه قضایاء موهومی و ساختگی از بس باین مطلب علاقه مند بود همینکه کتاب پ پایان رسید نخست آن را بمطالعه علماء و دانشمندان زمان خود رسانید تا اگر ایرادی دارند اظهار کنند وقتی همگی صحت مندرجات آن را تصدیق نمودند آنگاه کتاب را نشر داد *

هیچ اعتناء سیعی نداشت شاید از اینجهت که او را از دسته هواداران برادرش ملک فخرالدین میدانست که همواره با او رفاه داشتند یا از آن رو که سیعی را معزور امراء معول می‌شعاع باین سبب از توجه نمیکرد *

جمال الدین محمد سام در ۷۰۶-۱۳۰۶م گشته شد از آن تاریخ تا ۷۱۷-۱۳۱۷م که سیعی دوباره دربار راه یافت و مورد عنایت ملک عیاش الدین قرار گرفت معلوم نیست بچه‌کاری وقت میکردارابیده خود مؤلف میگوید کتابی در علم آداب گرد آورده و آن را مجموعه عیاشی نام نهاده سیعی برای جلب رضایت و حصول خوشنودی و اعتماد عیاش الدین این کتاب را تألیف و بنامبرده اهداء نموده بود ملک عیاش الدین کتاب را پسندید و بسبب مؤلف اظهار لطف و محبت شایان نمود و باو دستور داد تاریخ هرات را از آغاز حکوم چندکیر خان تا درره حکومت ملک عیاش الدین بدویدد برها هرات یکی از شهرهای مهم خراسان بود و در این مدت پی در پی حوادث بزرگ تاریخی در آن روی داده باوجود آن تاریخی مختص نآن نوشته نشده بود و همین بقیصه سبب گشته که مسافرن و جهانگردان که بهرات میآمدند از اوصاف آنجا و حقیقت و فایع بیخبر نمادند و راجع بآن شهر تاریخی میل مردم عوام اشاعات و داستانهای بی‌اساس رواج یافته در افکار حکمرانان بن الدهرن و سائر نقاط عالم تصورات غلط تولید کرده بود مؤلف باجمعین دلائل و بیانات اهمیت کار خود را حلوة گر ساخته پس از دو سال و نیم رحمت و رنج از عهدۀ انکام امر برآمده است *

تاریخ وفات مؤلف معلوم نیست و از آثار او فقط همین کتاب تاریخ هرات بجا مانده نسخه آن هم بسیار نادر و شاید منحصر بفرد باشد

را بدست سردار با کفایت و دلیری چون جمال الدین محمد سام سپرد زیرا دانشمند بهادر از طرف الجایتو سلطان شهر هرات را محاصره نموده و کار را بر مردم تنگ کرده بود درین اوقات سیفی بنظم مثنوی سام نامه پرداخت و متجاوز بیست هزار بیت بطرز شاهنامه فردوسی سروده و در آن عملیات برجسته و کارهای نمایان جمال الدین محمد سام را در برابر دانشمند بهادر و پسرش بوجای شرح داده این مثنوی را بخط نیکو نوشته و بتصاویر زیبا آراسته بودند هیچ نمائده بود که سیفی جان خودش را بر سر کار مثنوی از دست دهد زیرا وقتی شهر هرات در ۵۷۰۶-۱۳۰۶م بتصرف بوجای درآمد و جمال الدین سام را اسیر کردند سیفی را نیز با بسیاری دیگر گرفتار نمودند و بتهمت غدر و خیانت نسبت بمغول در حضور بوجای او را خوار و بی مقدار کرده کتک مفصلی زدند برای اثبات کفایت او کتاب سام نامه را آورده بودند سیفی در آن کتاب روش دانشمند بهادر و پسرش بوجای را سخت نکوهش نموده و مقاومت و دفاع دلیرانه جمال الدین محمد را بسی ستوده بود بوجای خودش مقداری از کتاب را خواند خوشش آمد چون در آن قسمت اتفاقاً از بسیاری لشکر و کثرت استعداد و مهمات جنگی سردار مغول سخن رانده بود باوجود این سیفی را تادیب و توبیخ نمود و چون سیفی از غوریان بود حکم بکشتن او داد سیفی بکفایت خود اعتراف کرد طلب بخشایش نمود وعده داد در آینده نسبت بمغول وفادار باشد در انجام بوجای او را عفو نموده و از سر خویش در گذشت سیفی جان در برد اما تا چندی از درگاه امراء کثرت رانده ماند زیرا جمال الدین محمد سام را کشته بودند ملک فخرالدین هم مرده بود و ملک غیاث الدین برادر ملک فخرالدین الطاف و عنایت الجایتو سلطان را بخود معطوف داشته جای برادر بحکومت هرات منصوب گردید و تا یک مدتی

و راغی بود بهر حال کار نظم کتاب پایان رسید و آن را بکرت نامه موسوم نمودند چیزی نگذشت که میان شاعر و پادشاه بهم خورد و شاعر نامبرده ملک را ترک نموده در صدد افتاد بدربار دیگری برود زندگی خود را تأمین نماید ولی پیش رفت حاصل نکرد ازین رو همینکه فخرالدین دربار او را خواست نکرد وی مراجعت نمود پنج ماه پس از ترکستن بدربار یک شب در حال مستی اظهار داشته بود که اگر چند تن یار و دلیر و موافق پیدا کند میتواند سلطنتی تشکیل دهد و البته یاران خود را فراموش نخواهد کرد و بآنها انعام و الثاب بزرگ میدهد سوزنی که یکی از شاگردانش بود این خبر را بملک فخرالدین رسانید ملک حکم نمود او را زندان برند سپس در همان زندان کشته شد *

درباره مؤلف این کتاب ما مورخین و تذکره نویسان چیز قابلی ننوشتند گویا در نام او یکباره قلم فراموشی کشیده اند لیکن کدازشاهی که سیفی راجع بخودش در ضمن کتاب جسته جسته بیان نموده تا اندازه ای غفلت تذکره نویسان را جبران کرده و اطلاعات زیرین را در دسترس ما نهاده است *

نام او سیف بن محمد بن یعقوب در شهر هرات سال ۱۲۸۲م - ۵۶۸۱ منولد شده علوم و معارف اسلامی را کسب نموده مخصوصاً از ادبیات فارسی و عربی بهره وافعی داشته چنانکه از شواهد و امثله که در متن کتاب آورده این معنی بخوبی آشکار و مبهرن است همینکه نظم پرداخت استعداد و لیاقت ذاتی خود را آشکار نمود مورد توجه ملوک و امراء واقع شد و کمک حکیم سعد الدین منجم غوری که او را استاد خود میخواند بدربار ملک فخرالدین گرت (متوفی ۷۰۶-۱۳۰۷م) راه یافت هشتاد تصیده و غزل و ۱۵۰ قطعه در مدح ملک انشاد نمود سیفی در هرات ماند تا رتبه فخرالدین بقلعه امان کوه روانه شد و شهر هرات

بدبختانه کُرت نامه هم مانند تواریخ هرات تالیف حداد و فامی
مردوم گردیده و نمیتوان ارزش تاریخی و ادبی آن را با میزان
صحیح سنجید سیفی در حدود ۲۵۰ بیت از مواضع مختلفه آن مثنوی
را در کتاب خود جا به جا به تناسب مقام نقل نموده و همین نمونه کوچک
تا اندازه ای معرفت شاعر بوده دلیل بر نازک خیالی و نکته سنجی
و قریحه سرشار اوست بنابراین کُرت نامه نه همین یک سند تاریخی بوده
بلکه گوهر کرافتهای ادبی بشمار میرفته است *

راجع باآغاز زندگی ربیعی که نظم کذندۀ کُرت نامه است اطلاعات زیاد
در دست نیست پرفسرر برون هم درباره او مفصل ننوشته ولی سیفی
درین تواریخ هرات بهتر و بیشتر از دیگران شرح حال ربیعی را بیان نموده
و همین اظهارات سیفی مورد استفاده خود میر صاحب کتاب حبیب السیر
بوده است بذابر گفته سیفی نام ربیعی صدرالدین است پسر خطیب ابوشنچ
بوده خود ربیعی میکوید در سال ۶۷۱ هـ - ۱۲۷۲ متولد شده از آغاز زندگی
میل طبیعی و ذوق سرشاری بسرودن اشعار داشت و ربیعی تخلص نمود
با ملک فخرالدین کُرت رابطه پیدا کرد و شاعر درباره او شد فخرالدین
که خودش سخن شناس و سخن سرا بود بزودی قدر مقام عالی ادبی
ربیعی را شناخته او را بنظم کُرت نامه مامور ساخت هر ماهی هزار دینار
برایش وظیفه مقرر نمود و تا شش سال مرتب پرداخت علاوه بر این
کاه و بیکاه بمراحم شاهانه و خلعت و انعامات خسروانه خاطر شاعر را مسرور
مینمود و بیش از پیش بر دل کرمی او می افزود میتوان گفت عطایه
فخرالدین بر ربیعی خیلی بیش از پاداشی است که فردوسی انتظار
حصول آن را از سلطان محمود غزنوی داشت ولی ربیعی خیلی آزمند
و حریص بود هرچه فخرالدین بیشتر او را میفراخت ربیعی کمتر قانع

ازین نعمت بی بهره نذوده بطوریکه حاحی خلیفه می نویسد تاریخ هرات را هفت نفر مورخ در ادوار مختلفه نوشته اند *

(۱) تاریخ هرات تألیف ابو اسحق احمد بن محمد بن یاسین الکدکانی (۳۴۳هـ-۹۵۴م) *

(۲) تاریخ هرات تألیف ابو اسحق احمد بن محمد بن یونس الخراز *

(۳) تاریخ هرات تألیف ابو نصر عدد الرحمن بن عدد الکدکانی الفامی (۵۴۷۲-۱۰۷۹-۱۱۵۱م) *

(۴) تاریخ هرات تألیف ابو نصر عدد الرحمن القیسی *

(۵) تاریخ هرات تألیف ابو روح عیسی (۵۴۴-۱۱۵۹م) *

(۶) روایات الجذات تألیف معین الدین الرمچی الاسفرایینی (۵۸۹۷-۱۴۹۱م) *

(۷) تاریخ هرات تألیف نور الدین عدد الرحمن حامی (۵۸۹۸-۱۴۸۳م) *

ازین تواریخ نامدرده فقط روایات الجذات معین الدین یاس می شود نسخه خطی آن در اغلب کتابخانه ها موجود است و برخی کتابخانه ها مانند موزه بریتانی و انجمن اسناتی همایونی تکال بیش از یک نسخه دارند *

این فهرست تواریخ هرات که حاحی خلیفه نامدرده تمام نیست زیرا از کتاب مهم حاضر نامی ندیده و تا بحال غیر از حاحی خلیفه کسی مدعی شده که عدد الرحمن حامی تاریخ هرات نوشته باشد همچنین در سستی که به ابو روح عیسی یا ابو نصر عدد الرحمن قیسی داده می شود ندارد اصلا حاحی خلیفه در اظهارات خود دقت و احتیاط لازم را همیشه مراعات نمیکند *

امور آن صفحات بسلسله امراء کورت رسید هرات را پای تخت خود قرار دادند و بسی سعی و کوشش نمودند که بر عمران و آبادی شهر بیفزایند ویرانیهای که در اثر حملات متواتره مغول روی داده بود از سر نو بهتر از پیش ساختند عمارات تازه بنا نمودند همه را بنقش و نگارهای زیبا آراستند و با آنکه برای پیش رفت صنایع و علوم نیز کوشش فراوان مبذول داشته اند این خدمت نمایان آنها بطور شایسته قدرانی نشده . درین کتاب مخصوصا از ملک فخرالدین کورت و ملک غیاث الدین با تمجید و ستایش نام می برد که بی اندازه آبادی دوست و دانش پرور بوده اند مساجد و کاروانسراهای زیاد برای آسایش مردم ساختند ملک فخرالدین چهل شاعر را در دربار خود گرد آورده بود برای صدر الدین ربیعی بوشنجی ماهی یکهزار سکه طاک وظیفه معین نموده مدت شش سال این وظیفه برقرار و پرداخت میشده علاوه بر آن انعام و اکرام فراوان باو می نمود و تشویقش میکرد که کتابی در مدح خانواده کورت بطرز شاهنامه تنظیم نماید و اعمال برجسته و کارهای نمایان آنها را شرح دهد *

این نکته جالب دقت است که در عصر ترقی اسلام فن تاریخ نویسی بی اندازه رائج و مورد توجه بوده نویسندگان نه همین تاریخ عمومی اسلام و کشور را نوشته اند بلکه کتب بزرگ در شرح احوال رجال علم و صنعت تدوین کرده فرهنگهای بسیار سودمندی بوجود آورده اند گزارشهای متعلق بسلسله امراء و پیش آمدهائی که در نواحی ایالات و اطراف شهرها رخ داده همه را در قلم آوردند در کشور ایران بیش از سایر نقاط باین موضوع اهمیت داده شده هر شهر معتبری تاریخ نویسان زبردست داشته که تاریخ آن شهر را نگاشته اند مانند تاریخ بخارا، سیستان، قم، طبرستان، اصفهان، نیشاپور، مرو، بلخ، کرکان و غیره هرات هم در قسمت خود

نموده اند که شهر نامبرده دارای اهمیت بسزائی بوده و جمعیت آن از تمام شهرهای خراسان بیشتر و زمین آن فوق العاده معمور و حاصل خیز، مرکز تجارت و بازرگانی، محل اجتماع مردمان توانگر و پر از فضلا و دانشمندان است این رسته میگوید هرات شهر بسیار بزرگی است دروز بر آن چهار صد ده بزرگ و کوچک هر دهی دارای چهل و هفت خانه بزرگ و در هر خانه ده بیست فقر سکونت دارند - استخری میگوید: هرات بزرگترین شهر خراسان است در تمام خراسان و ماوراء النهر و مرو، و سجستان و جبال شهری باین بزرگی یافت نمیشود در هیچ مسجدی باندازه مسجد هرات اجتماع نمیشود انبار امتعه و کالاهای تجارتی ایران بخراسان است. المقدسی می نویسد: هرات بوستان این نقاط است جمعیت انبوه دارد عملیات آن بهم چسبیده و ده های بزرگ دارند مردمش زبرک و شوخ و شنگ دارای ذوق ادبی هستند ازینجا اقسام و انواع شیرینی ها و پارچه های اعلی بکشورهای مختلف فرستاده میشود. یاقوت میگوید: در ۶۰۷ هجری (۱۲۱۰م) که در خراسان بودم هیچ شهری را نیافتم که بزرگی و اهمیت و شرافت و احترام و زیبایی و پرجمعیتی هرات را داشته باشد بوستانهای زیاد و چشمه های طبیعی فراوان دارند مردمش دارای ثروت هنگفت میباشند هرات پر از مردمان فاضل دانشمند و اعیان و متمولین معتبر است بسیاری از علماء بزرگ و اشخاص مهم منسوب بهرات میباشند *

در سال ۹۱۸ (۱۲۲۱م) که هرات مرزد حمله مغول واقع گردید موجب اظهار مؤلف همین کتاب ۱۹۰,۰۰۰ مرد جنگی از هرات برای مقابله با مغول آماده نبرد شدند این خود بخوشی نشان میدهد که شهر هرات و اطراف آن تا چه اندازه پرجمعیت بوده است وقتی ثوبت زمامداری

با پشت کار و سعی و همت خستگی ناپذیر خود توانسته این منظور را عملی نماید امید است در آینده نیز ازین فیوضات و ماندنش ما را بهره‌مند سازند اینک ترجمه مقدمه:—

هرات یکی از شهرهای بسیار قدیم است که در زمان اوستا هم وجود داشته درباره چگونگی پیدایش آن در همین کتاب نه داستان بیان شده که هرچند باور کردنی نیست اما روی هم‌رفته باستانی بودن شهر هرات را مدلل می‌سازد این نکته جای انکار نیست که شهر هرات بواسطه موقع جغرافیائی که چند کشور مختلف را بیکدیگر مربوط می‌ساخته همچنین بواسطه خوبی آب و هوای آن از آغاز بنیاد مورد اهتمام بوده فریر (Ferrier) میگوید با این وضع دلفریب که هرات دارد بایستی همواره توجه پادشاهان ایران را جلب نموده باشد هیچ شهری در آن حدود باندازه هرات اهمیت نظامی و تجارتی ندارد زمین آن حاصل‌خیز و با برکت می‌باشد (۱) *

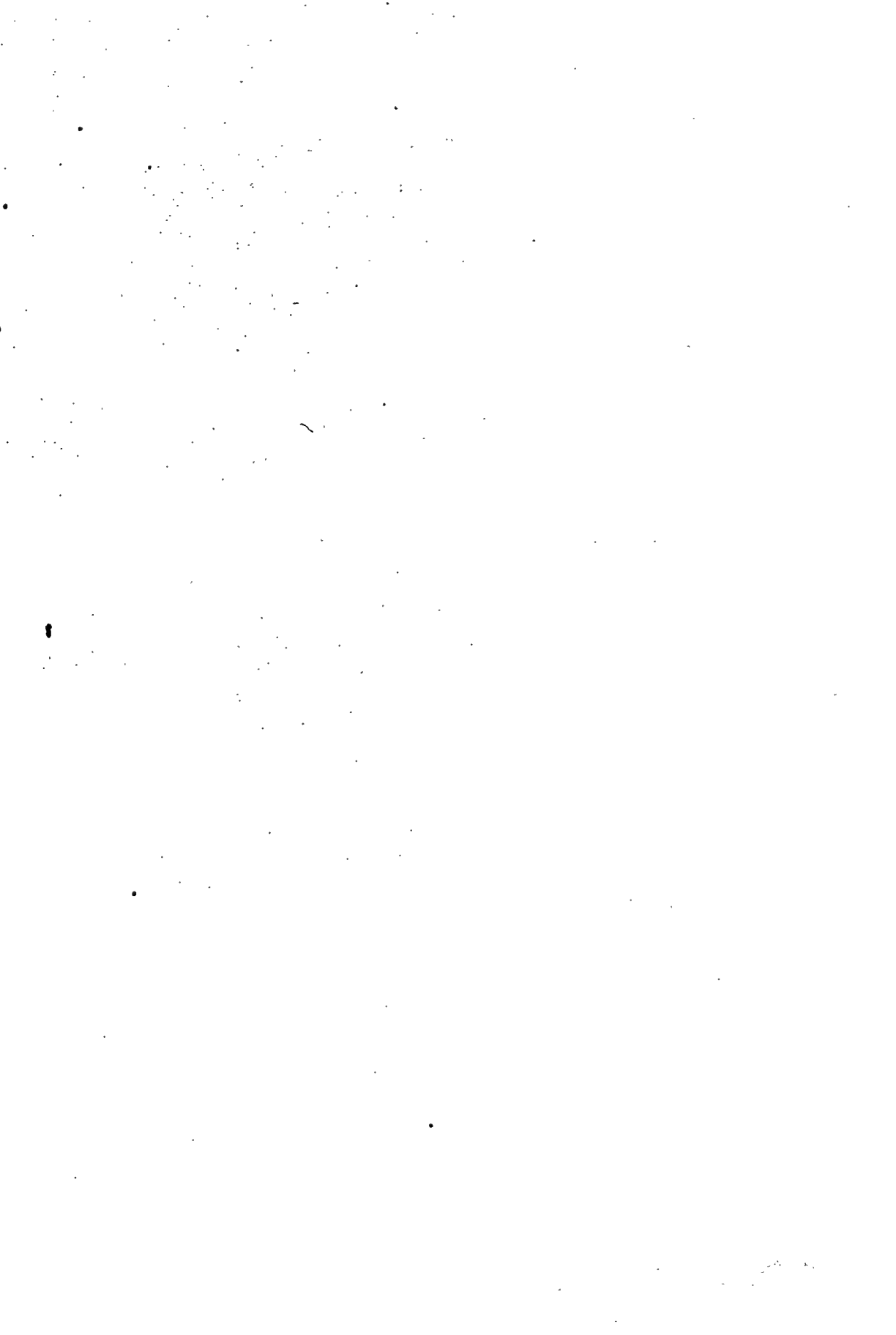
پس از آنکه اعراب هرات را فتح نمودند از اهمیت و مرکزیت آن چیزی کاسته نشد و همینکه شوکت و سطوت خلفاء عباسی رو بضعف گذاشت و در خراسان چندین سلسله ملوک الطوائف نیمه مستقل یا مستقل طلوع نمودند هرات در عالم سیاست و معارف نیز مقام شایانی یافت در تعریف هرات همه مورخین و جغرافی‌نویسان اسلام اتفاق

---

(۱) یکی از بهترین مصادیق این گفتار فریر داستان امیر نصر سامانی است که از پای تخت خود بخارا بهرات آمد میخواست بزودی بر گردد ولی لطافت آب و هوا، وفور میوه‌ها دامنگیر او شد قریب چهار سال اقامت نمود تا آنکه درباریانش بروی شاعر متوسل شدند و بنحویکه در تواریح مذکور است شاعر نامور بامدادان بنزد شاه آمده، با سرودن اشعار هیجان‌بخش خود که معروف است شاه را وادار بحرکت از هرات نمود (نمازی) *

بسمه تعالی

کتاب تاریخ هرات تألیف سیعی هروری که اکنون از نظر خوانندگان
 میگذرد یکی از آن دلائل گرانمایی است که قدرت طبعی چندین قرن
 از دستبرد حوادث روزگار برای استعداد دانش پژوهان این دوره حفظ نموده
 این کتاب از روی نسخه معاصر فرد متعلق کتابخانه شاهنشاهی همد
 در کلکته نتشونق خان بهادر خلیفه محمد اسد الله مدیر کتابخانه نامبرده
 و اهتمام و تصحیح آقای دکتر محمد ربیر صدیقی رئیس شعبه فارسی
 و عربی دانشگاه کلکته نابصورت درآمده است. دوست معظم و همکار
 محترم من آقای دکتر ربیر از روی حسن ظن و نظر الثقات که نسبت
 به محاسن دارد خواهش نمودند مقدمه‌ای به فارسی بر این کتاب بنویسم
 مدیم با بصاۃ مرعاة و اعتراف بقصور خواستم در مقام امتثال امر ننسود
 اوراقی مبادرت درزم دلی پس از ملاحظه مقدمه سودمند ایشان که
 مانکلیسی نوشته اند بهترین حدیب تکامعه را همل ترجمه مقدمه ایشان
 دانستم البته خوانندگان محقق پس از مطالعه آن درحمات طاقب فرسائی
 که نویسنده در تهیه این مقدمه متحمل شده پی خواهند بود همواره
 انجام این عدیل امور محتاج بمطالعه فراوان و صرف وقت و حوصله زیاد
 میباشد چه بسا شخص دانش پژوه برای تهیه چند سطر کوچک ناچار است
 چندین کتاب بزرگ را از اعار تا انجام ربیر و در نماید کاه میشود که هرچه
 بیشتر میگوید مطلوب خود را کمتر می‌یابد در واقع استخراج و تنظیم
 و تطبیق حوادث تاریخی از عهد هر کس در میآید آقای دکتر ربیر

صفحه	سطر	غلط	صحیح
۷۰۴	۱۴	روینه	روئینه
»	۲۰	کوه صحرا	کوه و صحرا
۷۱۴	۱۱	ببهم	ببهم
۷۲۰	۳	باد	[ناغ]
۷۲۳	۱۸	در کار او	[درگاه او]
۷۲۷	۴	کور	[کوری]
۷۳۰	۱۲	زروه	ذروه
۷۳۱	۲۱	تفاضل	تفاضل
۷۳۳	۲	کوس میغ	کوش میغ
»	۸	قله چنکی	قله جبلی
۷۳۹	۶	بقرمود	[نقر مرد]
۷۴۲	۱۰	بر حسیب	بر حسب
۷۴۶	۷	عَنِ الْاَنَات	عَنِ الْاَنَات
»	۲۰	الشمس	الشمس
۷۴۷	۵	دستی	دستی
۷۵۲	۸	او خط	از خط
۷۵۵	۱۸	ملک	بملک
۷۵۷	۲۱	بخش کرد	بخش کرد [یم]
۷۵۸	۱۰	تخرع	[تجزع]
»	۲۰	کشتکان	کشتکانی
۷۶۷	۶	کهه	که
۷۷۰	۴	قلعه جبلی	قله جبلی
۷۷۲	۲	نوش	قوش
۷۷۸	۱۷	ناتی	نانی
۷۸۰	۱۵	و البررة	البررة

صفت	سطر	غلط	صحیح
۴۵۳	۱	و انتعاش	و انتعاش صحیح
۴۵۴	۱۱	کارو	[کارو؟]
،،	۱۲	غرق	[فرق]
۴۵۷	۱۷	و الدین	و الدین ایم
۴۵۹	۱۳	ذلک خیرکم	ذلک خیر
،،	۱۴	للمتقین	المتقین
۴۶۱	۱۲	سلطنة	سلطنته
۴۶۲	۶	الشیء	الشیء
۴۶۴	۵	کان مسئولا	کان مسئولا
،،	۲۰	و آئینا	و آئینه
۴۶۵	۱۲	توتی	توتی
،،	۱۳	یوتیه	یوتیه
،،	۱۹	ملوک	مسلوک
۴۶۷	۷	نوشته شد	نوشته شد
،،	۲۰	مخالف	مخالفت
۴۷۲	۱۸	کوانمایه	کرانمایه
۴۷۴	۱۶	اوردند	اوردند
۴۷۶	۱۴	نکرداری	نکرداری
۴۹۰	۱۳	داریم	داریم
،،	۱۶	کردانید	کردانید [ی]
۴۹۱	۳	بفرستاد	[بفرستاد]
۴۹۸	۴	بان چهار	با چهار
۷۰۰	۱۰	ارای	آرای
۷۰۲	۴	حانه	جنانک

صفحه	سطر	غلط	صحیح
۵۹۵	۳	خطایی	خطایی
۵۹۶	۱۱	ممکن	[متمکن]
۵۹۷	۱۵	پساول را که با	و امیر پساول با
۶۰۰	۱۷	عَظَمَت	عَظُمَت
۶۰۲	۳	نشبیب	نشیب
۶۰۳	۹	کسسته	کسته
۶۰۴	۱۷	بہلو	[بہلوی]
۶۰۵	۴	ممبر	منبر
۶۰۶	۱	علم و عقل	علم عقل
۶۱۱	۱۲	شاه راہ	شاه راہ او
۶۱۲	۱۹	امان	آمال
۶۱۳	۱	نماید	نماید
۶۱۶	۲	بمخضرت	مخضرت
۶۲۰	۱۹	وجود	وجوہ
۶۲۴	۸	در هوای	در هوا می
۶۲۵	۱۷	مسارع	[مشارع]
۶۲۷	۱۸	الناجیة	[الناحیة]
۶۳۵	۱۹	درانند	[درایند]
۶۳۶	۲	اورد	او زد
۶۳۸	۴	کلاہ	کلاہ و
۶۴۸	۱۳	مبفع	منفع
۶۵۰	۶	بیما	بیمان
۶۵۱	۶	فرودہ	فرودہ
۶۵۲	۷	نکینہا	نکینہای
۶۵۳	۱۰	یرلیغ	بایرلیغ

صفحه	سطر	غلط	صحیح
۵۴۸	۱۵	عین حفا	عین جفا
۵۴۹	۲۰	امثال	امثال
۵۵۰	۹-۱۴	دانشمند	دانشمند
۵۵۴	۴	متبرک	متبرک
۵۵۵	۱۰	غَرَقَ	غَرِقَ
»	۱۷	الدين	و الدين
۵۶۴	۶	خسرو	خسروی
»	۱۹	مراد	مواد
۵۶۵	۱۶	ارتدال	ارتداد
۵۶۸	۱۲	نعمته	نعمته
۵۶۹	۹ ح	اسفرائینی	اسفرنکنی
»	۱۱	مفلسفی رصد	[مفلسفی رسد ؟]
۵۷۰	۱۵	بزم	[بذل]
۵۷۶	۱	اغضان	اغضان
۵۷۸	۱۶	اعلی تو	اعالی تو
۵۸۲	۳	بجرب	[بجوب]
۵۸۳	۵	در ایضاح	در اظهار
۵۸۵	۲۱	اصلیت	اصلیست
۵۸۶	۲۰	خسرو	خسروی
۵۸۷	۲	القی	القی
»	۱۰	کدا	کوا
۵۸۸	۱۳	ملکی ملکی	[مَلِک مَلِکی]
۵۸۹	۳	رزق	زرق
۵۹۰	۱۸	رای اعلی و	رای اعالی او
۵۹۴	۶	شور آو	شور آو

صفحه	سطر	غلط	صحیح
۴۹۷	۱۷	مُضْطَرَب	مُضْطَرِب
۵۰۰	۱۲	راست راستست	راست است
۵۰۱	۱	جبال	جبال
،	۲	البیر الا من حفظ	البئر الا من حفر
۵۰۶	۱۴	اولست	[اولی است]
۵۰۷	۳	یُقَاتِلُ	یُقَاتِلُ
،	۴	فَیُقَاتِلُ اَوْ یَغْلِبُ	فَیُقَاتِلُ اَوْ یَغْلِبُ
۵۰۸	۱	کُشَه	کشته
۵۱۲	۱۹	برمر مفارق	[بر مفارق]
۵۱۶	۲۱	که جو	که جز
۵۱۸	۱۵	فُقُلْنَا	فَقُلْنَا
۵۱۹	۸	کودند	کردند
۵۲۱	۱	فدرتست	[فدرت]
،	۱۰	دوهر	در هر
۵۲۴	۱	افزوده	اوریده
،	۶	نشکشته	پشکسته
۵۲۵	۹	سپر رزین	سپر زربین
۵۳۱	۲۰	شهو	شهر
۵۳۳	۱۶	فرو کسست	فرو کسست
۵۳۵	۲۰	کاندرو	کاندر
۵۴۲	۱۴	شکایت کرد	شکایت [خواهد] کرد
۵۴۵	۲	شکسته	شکسته
۵۴۶	۶	حرن	حرز
۵۴۷	۱۶	اَن اشکر	اَن اشکر
،	۱۸	دفور	و دفور

صفحه	سطر	غلط	صحیح
۴۷۸	۱	لَاذَّ بَكَدَّهٗ أَوْ لِيَاثَيْنِي	لَاذَّ بَكَدَّهٗ أَوْ لِيَاثَيْنِي
۴۷۹	۸	این	را این
۴۸۰	۱۴	جذین	نه جذین
۴۸۱	۵	اندون	اندرون
۴۸۲	۱۳	از عهد اکر	[از عهدهٔ عهد کر]
۴۸۳	۱۸	سرور	سرور
۴۸۴	۹	حدر	جدار
۴۸۵	۱۳	فخرو الدولة	فخر الدولة
۴۸۶	۱۸	کشه	کشته
۴۸۷	۱	بد کردم	بر کردم
۴۸۸	۵	صلاح دار	سلاح دار
۴۸۹	۲۲	عَنْدَهٗ مَفَاتِيحُ	عَنْدَهٗ مَفَاتِيحُ
۴۹۰	۲۱	داشته	داشته
۴۹۱	۵	روز ماء وز	روز ما روز
۴۹۲	۷	نشسته	نشسته
۴۹۳	۱	تمدد	تمرد
۴۹۴	۳	وَقَعَتْ	وَقَعَتْ
۴۹۵	۱۶	أَنْفُ	أَنْفُ
۴۹۶	۱۹	خواتن	خواتین
۴۹۷	۱۳	وقفه	وقفه
۴۹۸	۲۱	مقبض	منقبض
۴۹۹	۴	ابنوهی	اندوهی
۵۰۰	۱۰	ان زبان	ان زمان
۵۰۱	۳	دوازاها	دروازها
۵۰۲	۴	نصیب	نصب

صفحه	سطر	غلط	صحيح
۴۵۸	۸	المسيراً	المسير
،،	۹	خدائده	خواننده
،،	۱۵	بدان نعم	بدار نعم
۴۶۰	۱۲	المعاني	المعالی
۴۶۱	۲۰	عرض	غوص
۴۶۳	۷	جور زنگ	[خون رنگ]
،،	۱۳	سافردز	[از ساغر]
،،	۱۷	یک جلاه	یک جرعه
،،	۲۰	هواة	هراة
،،	۲۱	طوطک جلا	طوطک بلا
۴۶۴	۱۳	غازان بمک	[غازی بملک]
،،	۲۱	بس	بسی
۴۶۵	۵	معزم	بغرم
،،	۱۳	و ده	و دره
۴۶۸	۴	کردکان	کرد و کان
۴۶۹	۱۴	بذوق	[بصدق]
۴۷۰	۱۳۰	رمض	[نص]
۴۷۱	۱۹	بیایم	بیاییم
۴۷۲	۱	عو الکلب	عوی الکلب
،،	۳	کوده	کرده
۴۷۳	۱۲	کدز	کذر
،،	۲۰	و جهان	جهان
۴۷۶	۷	کوش	کوس
،،	۱۷	نذده	بنفد و
۴۷۷	۱۲	کثف	کنف

صفحه	سطر	غاط	صحیح
۱۴۳۲	۷	عهد	عهد
»	۱۱	شرست	سرشت
»	۱۳	و قتلوا	و قتلوا
۱۴۳۳	۵۰	کزند	کزند
»	۶	صلاح	صلاح
»	۸	بزرگ	بزرگ
»	۱۰	سیات	سیات
۱۴۳۴	۷	بعدد رمال زمال	بعدد رمال و زمال
۱۴۳۵	۹	فدهیه	فدهید
»	۱۶	کوش	کوس
۱۴۳۶	۱۰	امدق	امزق
۱۴۳۷	۱۳	کودند	کودند
»	»	کر امروز زتا	کز امروز تا
»	۱۶	کشته	کشته
۱۴۴۱	۱۰	نیکونام	ذکونام
۱۴۴۳	۶	روح بروز	روح پرور
۱۴۴۹	۱۶	دویست	دویست
۴۵۰	۵	دیکری	بیش دیکری
۴۵۱	۶	ماندام	ماندم
۴۵۴	۱	زیر جای	[زیر بای]
۴۵۴	۴	ذبح	ذبح
۴۵۵	۳	عمر	[علی]
۴۵۷	۶	الرغم	الرغم
۴۵۸	۵	السریرا	السریرا

صفحه	سطر	غلط	صحیح
۳۶۸	۸۰	آفتات	آفتاب
۳۷۲	۵	مقاروت	مقارمب
۳۷۶	۱۵	تا تایتور	تایتور
۳۷۹	۱	هفتاد یکم	هفتاد و یکم
،	۱۹	رره	رره
۳۸۲	۱۰	نقضا	نقضا
۳۸۳	۸	بودن	بود
۳۸۴	۱۰	نیاید	[نیاید]
،	۱۴	افرید	افریده
،	۱۶	مرحم	مرهم
۳۸۶	۱۱	مال	آمال
،	۱۳	رعیش	رعیت
۳۹۱	۴	ناین	نا این
۳۹۲	۱۴	و روزگار	روزگار
،	۲۰	شکسته	شکسته
۳۹۴	۲	الَّلهُ	الَّلهُ
۳۹۵	۳	کودانید	کردانید
،	۹	استراحت	استراحت
،	۱۰	دونه	[دویه]
،	،	ندرای	[ندرای]
،	۱۴	امرشادا	ام رشادا
۳۹۶	۳	سید	[سید]
،	۱۵	قلمه	قلمه
۳۹۷	۶	داند	دادند
،	۹	نعرایم	نعرایم

صفحه	سطر	غلط	صحیح
۲۴۹	۶	متعاطش	متعطش
۲۵۰	۲۰	و دونه	[و ذویه]
۳۵۰	۱	فائجه	فائحه
۳۵۲	۶	علی [؟]	[عن]
۳۵۳	۱۲	فانه	نافه
۳۵۴	۳	لسل [؟]	[کسل]
۳۵۴	۲	جند کرد	[جند کرت]
۳۵۵	۷	محایل	مخایل
۳۵۵	۱۷	بالی	بالی
۳۵۵	۱۷	عهدتیم	عهدتیم
۳۵۶	۳	دین	درین
۳۵۷	۷	جانوردان	جانورداران
۳۵۷	۹	ازر	ارز
۳۵۸	۱۰	رضیت	رضیت
۳۶۱	۸	درای	درائی
۳۶۲	۳	دوات سمین	دوات سیمین
۳۶۲	۱۵	مالی	معالی
۳۶۳	۱۳	شبود	شعبور
۳۶۴	۶	راه عالم ارای	رای عالم ارای
۳۶۴	۵	خو منشی	[خود منشی]
۳۶۵	۲۱	دری تو	در تو
۳۶۵	۸	تعزیر	[تبریز]
۳۶۶	۱۶	رای انوار	رای انور
۳۶۷	۹	هفیا	هفینا
۳۶۷	۲۰	خالیه	خالبة

صفحه	سطر	غلط	صحیح
۳۱۰	۱۱	نبود	فرد
۳۱۳	۲۰	شعی	[شب]
۳۱۴	۵	وزرای و ندما	وزراء و ندما
۳۱۵	۱۸	داشتی	[داشتی]
۳۱۶	۱۹	بپردی	[بپردی]
۳۲۰	۱۹	مانی	[معنی]
۳۲۱	۲۰	نقدۀ کل	بفدکل
۳۲۱	۲۱	فعايم	فعايم
۳۲۲	۸	موضعت	[مواضعت]
۳۲۴	۱۰	فار و مار	[فار و مار]
۳۲۴	۱۹	بديسان	[بديسان]
۳۲۷	۸	فروند	[فروزند]
۳۳۰	۱۰	غر	غرة
۳۳۱	۳	سيار تمام	يسار تمام
۳۳۲	۷	گرفت	گرفت
۳۳۳	۱۲	نيافريده حېڅ	نيافريده جند
۳۳۵	۹	اورند	اورند
۳۳۶	۱۸	افغانستان	افغانستان
۳۳۷	۱۴	تا مسموع	تا مسموع
۳۳۸	۱۲	شاه تبسين	شاه زاده تبسين
۳۴۴	۲	سداک و شاد	سداک و رشاد
۳۴۵	۱۱	عرض خواهان	عرض خواهان
۳۴۸	۱۴	خسرو	خسروی
۳۴۹	۱۴	بالخلود	بالخلود
۳۴۹	۵	خلده ملکه	خلد ملکه

صفحه	سطر	غلط	صحیح
۲۹۳	۱۶	ظَلَمَاتُهُ	ظُلُمَاتُهُ
۰۰	۰۰	رائک	رایک
۰۰	۱۰	حرم [؟]	[حزم]
۰۰	۱۲	النَّقْعُ	النَّقْعُ
۰۰	۱۵	عزیزو	غریبو
۲۹۸	۹	می تاخند	می تاخندند
۰۰	۱۰	دست	دشت
۰۰	۱۷	بر حمله	بهر حمله
۲۹۹	۲۱	محاب	[حجاب]
۳۰۰	۸	بیاید	بباید
۳۰۱	۱۶	شخصی	شخص
۰۰	۱۷	تصیحح	تصحیح
۳۰۲	۹	کونید	کوپند
۰۰	۱۲	امد ایم	امده ایم
۰۰	۱۶	زان	ازان
۳۰۳	۲	بایشان حرکت کرد	[با ایشان حریب] کرد
۰۰	۷	شاهیست	شاهست
۳۰۴	۱۶	تویم	تو ایم
۳۰۵	۹	کیمان	کیهان
۰۰	۱۴	بیکمان	بیکمان
۳۰۶	۱۰	یصان	یصان
۰۰	۱۷	امری	آموی
۰۰	۲۱	اقواب	اثواب
۳۰۸	۱۱	دعد	[ندهد]
۳۰۹	۵	آزر	آذر

صفت	سطر	عاط	صفت
۲۵۰	۱۸-۱۷	نردوستی	برو دستی
۱۹	۱۹	الدُّوب	[الدُّوب]
۲۵۱	۶	بهتای	بهتای
۲۵۲	۵	نقمقام	نقمقام
۲۵۳	۶	حَرْب و حَرْب	حَرْب و حَرْب
۲۵۸	۱	عَدُو	عَدُو
۲۵۹	۴	سعیستان	سیستان
۵	۵	میر انسان	میر انسان
۱۲	۱۲	تا حد	تا حد
۲۶۰	۲۰	سعیستان	سیستان
۲۶۱	۱۴	عذر	عذر
۲۶۲	۱۵	در [۹] ما	در ما
۲۶۳	۱	نامداران	نامداران
۲۶۴	۱۷	خوردایم	[خورده ایم]
۲۶۹	۱۷	ملک	دا ملک
۱۹	۱۷	قوب	قوب
۲۷۰	۱۹	ار حاسب	ار هر حاسب
۲۷۱	۱۶	نکر در	نکر در
۲۸۳	۷	نکف	نکف
۲۸۷	۱۳	نادسانی	[پادشاهی]
۱۰	۶	نتسین جان	نتسین خان
۲۹۳	۱۰	عدوسار	[عدوتار]
۷	۴	رای رزن در رکاب رزن	رای رزن در رکاب رزن
۷	۷	ددید باشد	ددیده باشد

صفحه	سطر	غاط	صحیح
۲۲۷	۵	و با غنیمت	با غنیمت
۲۲۸	۱۵	بردار	برادر
۲۳۰	۴	تبکجی	بتکجی
۰۰	۱۸	سَمِعْتَمَا	سَمِعْتَمَا
۰۰	۰۰	مَوَلٰی	مَوَلٰی
۲۳۱	۵	بسجستان	بسجستان
۰۰	۲۲	خطاء تبکجی	خطای بتکجی
۲۳۲	۷	شمس الدین	شمس الدین را
۲۳۳	۸	احول	احوال
۲۳۴	۱۲	بَالسُّکَّرِ	بَالسُّکَّرِ
۰۰	۱۸	تاج الدین بغی	تاج الدین بغنی
۲۳۵	۱۳	آمد اید	آمده اید
۲۳۶	۱	کودانیم	کردانیم
۰۰	۱۰	زهرا	زهرة
۰۰	۱۷	آیم	آئیم
۲۳۸	۵	نیست	نیست
۲۴۱	۱۵	کداشتی	کداشتی
۲۴۲	۲	الکَتَمَانِ	الکَتَمَانِ
۰۰	۵	غَفْلَةً	غَفْلَةً
۲۴۴	۱۶	فجات	نجات
۲۴۶	۱	شَتَا	[شطرا]
۲۵۰	۷	جهام و یکم	[چهل و یکم]
۰۰	۱۳	يَفْعُلُهُ	يَفْعُلُهُ

صفحه	سطر	غلط	صحیح
۲۰۹	۱۳	شبه	سیه
”	۱۵	بی خر می	بی خر می
۲۱۰	۷	احکام	حکام
۲۱۲	۱۷	مثنوایه	مثنوایه
۲۱۳	۷	ولادت	ولایت
”	۹	ان	ان را
”	۱۹	مهبز	هزبر
۲۱۴	۵	دو هزار	با دو هزار
”	۱۱	عداد	غدار
”	۲۳	فرسانیم	فرسانیم
۲۱۵	۱۳	سندگان را	سندگان
”	۱۸	که ای	[گفت] که ای
۲۱۶	۷	خلق	و خلق
”	۱۰	دین قوی	و دین قوی
”	۱۳	لیالی	و لیالی
”	۱۷-۱۶	افزودنها	افزودنها
۲۱۹	۱	تقد	تقد
۲۲۰	۷	شکر	لشکر
”	۱۳	اوردند	اورند
”	۷	مسلمانان	مسلمانان
۲۲۵	۲۱	قضت	قضیت
۲۲۶	۲	لیعبد	[لیعبدوا]
”	۲۱	ذی القعد	[ذی القعدة]
”	۲۲	بمدد	[بمدد]
”	”	و حصار	حصار

صفحه	سطر	غلط	صحیح
۱۸۰	۳-۴	شَین	[شین]
۰۰	۱۱	ان طبق	[با ان طبق]
۱۸۱	۱	ازای	[ایذای]
۰۰	۱۲	تَخْفِیکم	تَخْفِیکم
۰۰	۱۶	مکد	مکمد
۱۸۳	۴	مکمد امیر	امیر مکمد
۰۰	۴	مصادر	[مصادره]
۰۰	۱۴	منقض	منقبض
۱۸۶	۱۹	با موی	با هوی
۰۰	۲۱	خود	خون
۱۸۷	۴	رفاعت	[رفاهت]
۱۸۹	۱۳	فرخنده	فرخنده
۰۰	۱۳	بوره	[بدرة]
۱۹۶	۱۵	بادشاه بادشاه	[بادشاه]
۰۰	۲۱	عز	اعز
۱۹۸	۳	بمستک	[بمستک]
۰۰	۱۹	باشد	[نباشد]
۲۰۰	۲۰	نکابت	نکایت
۰۰	۱۲	فغان	افغان
۲۰۲	۱۵	قلعه	قلعه
۲۰۳	۱۳	أمرأ	امراً
۲۰۴	۶	آهن بوس	[آهن بوش]
۲۰۶	۲	سزد بخش	سررنجش
۲۰۷	۱۱	افزینده	افزینده
۲۰۸	۲۰	غذیمی	غذیمتی

صفت	سطر	عاط	صحيح
۱۵۸	۱۹	ميفرستند	ميفرستند
۱۶۱	۱۱۹	مختصر	مختصر
۱۶۲	۸	اشمس الحق	شمس الحق
۱۶۷	۱	بالطعن	بالطعن
،	۸	فعل دمانسب يا	فيل دمانسب يا
،	۱۰	رور	رود
،	۱۹	يَشَقَّ	رَوَّسْ يشق
،	۲۱	ناد	يار
۱۶۸	۱۹	مَحْمِيَّة	محمية
۱۶۹	۳	قول	قول
،	۱۰	الْقَى	الْعَى
،	۱۶	سجستان	سجستان
۱۷۰	۲	دهاد	[دهادم]
،	۷	صعج	صعج
،	۱۴	ناحق	[نا ناحق]
،	۲۱	امر	[اوامر]
۱۷۳	۱۹	حارث	[حارس]
۱۷۴	۱۲	وحاشث	وحاشث
۱۷۵	۱۳	الناس	الناس
۱۷۷	۱۸	رَكَب	رَكَب
۱۷۹	۱۵	عور	عور
۱۸۰	۱	ارتشاد	ارتشاد
،	۳	شيغان	شيغان

صفحه	سطر	غلط	صحیح
۱۲۳	۱۸	وَالْبِرِّ	وَالْبِرِّ
۱۳۰	۱۰	بنواختی	بنواختی
۱۳۱	۱۳	جنود	جنون
۱۳۲	۱۳	غافل او	غافل از
۱۳۴	۲	فخر المعانی	فخر المعالی
۱۳۶	۲	ولوله	و ولوله
..	۱۵	رفتند	رفتند
۱۳۹	۳	یشربون	یشربون
..	۴	طهوراً	طهوراً
..	۵	اکابر	اکابر
..	۱۸	دیار	دیاری
۱۴۰	۱۲	مفتربانی	مفترباتی
۱۴۲	۱۳	عبد الله	[عبد الرحمن]
۱۴۴	۱۵	اقلال	[قلال]
۱۴۶	۵	تعلم	[و تعلم]
..	۷	چون لقمان	جو لقمان
..	۲۱	قوم	قوم
۱۵۰	۱۱	خرک و رزوی	خرک و رزی
۱۵۳	۱۶	دار ذدیشه	در اندیشه
۱۵۴	۷	معرف	معرفت
..	۸	خَطِيئَةٍ	[خَطِيئَةٍ]
..	۱۹	سر بنجد	[سر نبد]
..	۲۰	السود	[السود]
۱۵۶	۱۶	شهر	شهر

صفحه	سطر	غاط	صحیح
۷۸	۱۱۰	رخشش	رخشش
۷۹	۹	يَتَوَكَّلُ	يَتَوَكَّلُ
۷۹	۵	نخوت	نخوت
۸۰	۱۹	أُولَئِكَ	أُولَئِكَ
۸۵	۲	أَوْفُوا	أَوْفُوا
۷۹	۱۹	نکینم	نکینم
۸۷	۱	جینن	جینن
۸۸	۱۹	بیذازد	بیذازد
۹۰	۶	کاربانی	[کاربانی]
۷۹	۷	عله	عله
۱۰۶	۲۰	کار زر	کار زر
۱۰۶	۱۱	کم زحمت	کم زحمت
۱۰۷	۷	خُضِرَ وَ اسْتَبْرَقَ	خُضِرَ وَ اسْتَبْرَقَ
۱۰۸	۸	فذلک	فذلک
۱۰۹	۱	العدو	العدو
۷۹	۱۳	دانه	دانه
۷۹	۱۶۰	منجینقی	منجینقی
۱۱۰	۶	کهربانی	[کهربانی]
۷۹	۱۸	خاب	خاب
۱۱۲	۸	برداشت	برداشت
۱۱۶	۳	مرتبت	مرتبت
۱۱۸	۳	بهشاهشت	بهشاهشت
۷۹	۲۰	برنج	برنج
۱۲۰	۱۹	حجر	حجر

صفحہ	سطر	غلط	صحیح
۳۵	۲۰	بہذا	بہذا
۳۷	۱۸	بای (sic)	بای
۳۹	۱۲-۱۴	داراء	دارا
۴۰	۴	ژد ف	ژرف
۴۳	۶	ذوالقرنین	ذوالقرنین
۴۵	۶-۴	خای	[خان]
،،	۱۶	الظَّاعِنِ...و المرابطِ	الظَّاعِنِ...و المرابطِ
،،	۱۷	تَزَاحِمُونَ	تَزَاحِمُونَ
۴۷	۸	عَرَجَ	عَرَجَ
،،	۹	بَقَعَةً	بَقَعَةً [فِيهَا]
،،	۱۸	مَسْرُوقَ	[مَسْرُوقَ]
۴۸	۳	مُنْرَعَةً	مُنْرَعَةً
،،	۴	يَغْفِرُ	يَغْفِرُ
۴۹	۲۰	بَاكَاهَ	بَارَكَاهَ
۵۱	۱۸	رَسَانِدَ	[رَسَانِدَ]
۵۶	۱۲	لِيَامَ	لِيَامَ
۵۷	۱۱	بَسْنَدَه	بَسْنَدَ
۶۳	۴	لَمَغْفَرَةٍ	الْمَغْفَرَةِ
۶۶	۳	اَوْرَدَدَنْدَ	اَوْرَدَدَنْدَ
۶۷	۱۳	عَضْبَ	غَضْبَ
،،	۱۶	حَرَضِ	حَرَضِ
۷۱	۱	مَلِكُ الدِّيِّ	الْمَلِكُ الدِّيِّ
۷۲	۱۴	جَوِيكَ	جَوِيكَ
۷۵	۳	جَوْنِ مَكْتُوبِي	چُونِ مَكْتُوبِ

غلطنامه

متمنی است پیش از مطالعه زحمت کشیده متنی و حاشیه کتاب را از روی غلطنامه درست نمایند و این اغلاط را هم که مکرر شده تصحیح فرمایند:

”علاء الدین، علا الدین“ علاء الدین . ”فخو الدین“ فخر الدین
 ”فخر الدین“ فخر الدین . ”خطیات“ خطیعات . ”غز الدین“
 غر الدین . ”عز الدین“ شمس الدین . ”شمس الدین“
 ”نجم“ نجم . ”ارزق“ ارزقی . ”ارزق“ ازرقی . ”بها الحق“
 بهاء الحق . ”بها الدین“ بهاء الدین . ”جمادی الاول“
 جمادی الاولى . ”جمادی الاخر“ جمادی الاخری .

صفحه	سطر	غلط	تصحیح
۸	۱۲	بالجلود	بالخلود
۲۳	۸	مابزوناباد	[مائیزناباد]
۲۴	۵	عبد الرحمن عبد الجبار	[عبد الرحمن بن عبد الجبار]
۲۷	۲	از کثر	از کثرت
۲۹	۸	گذاری	گذاری
۳۰	۲	اَلِیْکَ	اَلِیْکَ
۳۰	۷	تورد	[توارد]
۳۰	۱۰	حاربان	حایبان
۳۱	۱۷	یَسْمُو	تَسْمُو
۳۳	۱۵	خط	حظ

